

R. SCOTTI VIIMNE EKSPEDITSIOON

MAAILM JA MÕNDA

BRITI
ANTARKTIKA-EKSPEDITSIOON
1910-1913
LÕUNAPOOLUSE
RETKE MARSRUUT
ROSSI MERI
ROSSI
ŠELFIJÄÄSTIK
LÕUNA-
VIKTOORIA-
MAA
idapikkust
läänepikkust
N
Evansi mägi
4508
McMurdo-
väin
Birdi neem
Erebus 13350
Terror 10 750
ROSSI SAAR
Crozieri neem
Evansi neem
1. nov.
Onnineemik
Armitage'i neem
5. nov. Nurga-
laager
Taylori liustik
Ferrari liustik
Prown s.
Valge s.
Must saar
Discovery mägi
Minna
Bluff
Morningi mägi
WORCESTERI
MÄEAHELIK
9644
Skeltoni abajas
Moore'i laht
Bluffi ladu
Mulocki abajas
Ühe-tonni-ladu
15-16
Telk
märts 19
Murray neem
Hughesi mägi
7690
Oates
BRITANNIA
MÄEAHELIK
Barne'i abajas
Selborne'i neem
Hooperi mägi
Hamiltoni mägi
7400
Day rühm pöördus tagasi
Parri neem
Albert Markhami mägi
10460
märts 1
Keskmine Barjääriladu
May neem
Wilsoni neem
Shackletoni abajas
Lytteltoni neem
Goldie'neem
1. dets. Lõunapoolne Barjääriladu
Markhami mäed
12 300
Suure Jääbarjääri serv
Keskmine kõrgus 150 jalga
Vaalalaht
150
160
170
180
170
78
80
78
80

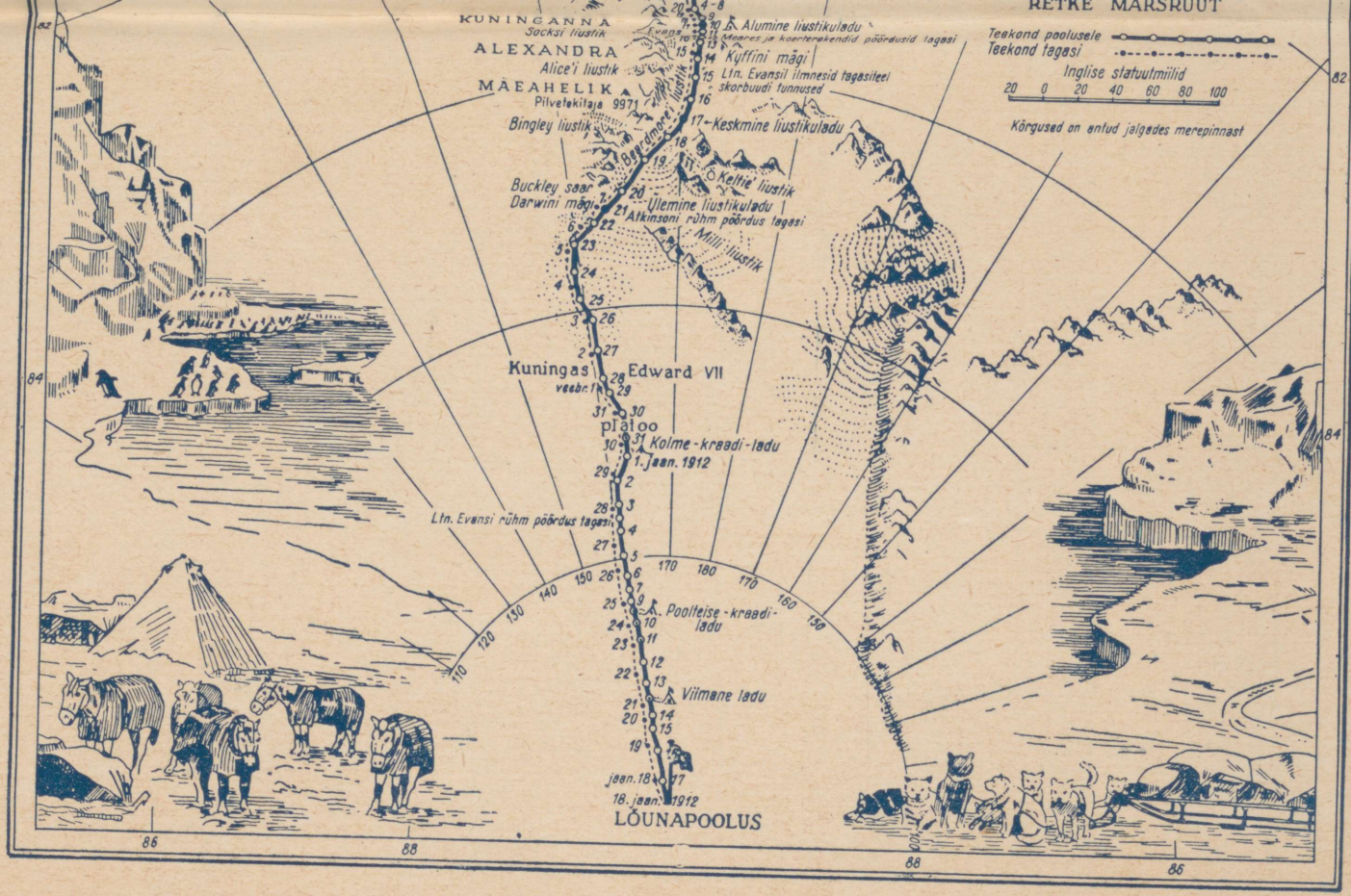
RETKE MARSRUUT
Teekond poolusele
Teekond tagasi
Inglise statuutmiilid
20 0 20 40 60 80 100
Kõrgused on antud jalgades merepinnast
KUNINGANNA
Socksi liustik
ALEXANDRA
Alice'i liustik
MÄEAHELIK
Pilvetekitaja 9971
Bingley liustik
Alumine liustikuladu
Meares ja koerterakendid pöördusid tagasi
Kyffini mägi
Ltn. Evansil ilmnesid tagasiteel skorbuudi tunnused
Keskmine liustikuladu
Keltie' liustik
Ülemine liustikuladu
Atkinsoni rühm pöördus tagasi
Milli liustik
Buckley saar
Darwini mägi
Kuningas Edward VII
platoo
Kolme-kraadi-ladu
1. jaan. 1912
Ltn. Evansi rühm pöördus tagasi
Poolteise-kraadi-ladu
Viimane ladu
jaan. 18
18. jaan. 1912
LÕUNAPOOLUS
110
120
130
140
150
160
170
180
82
84
86
88

REISIKIRJELDUSTE SARI

R. Scott

V-31839

SCOTTI VIIMNE EKSPEDITSIOON

Kapten R. F. Scotti isiklik päevik
tema teekonnal lõunapoolusele

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN
1959

Originaali tiitel:

SCOTT'S LAST EXPEDITION

The Personal Journals of Captain R. F. Scott, R. N., C. V. O.,
on His Journey to the South Pole

London
John Murray, Albemarle Street, W.
1923

INGLISE KEELEST TÕLKINUD
K. Kask

ÜMBRISPABERI KUJUNDANUD
U. Külv

KIRJASTUSELT

Inglise polaaruurija kapten Robert Falcon Scotti teine ning viimane ekspeditsioon Antarktikasse toimus aastail 1910—1912. Juba järgmisel, 1913. aastal ilmus Londonis ekspeditsiooni kirjeldus kahes mahukas, rikkalikult illustreeritud köites. Esimene neist sisaldab kapten Scotti päeviku, mida ta pidas kogu ekspeditsiooni vältel, päev päeva kõrval, kuni oma traagilise lõpuni, ja mõned kirjad kodustele, tuttavatele ning inglise avalikkusele. Teises köites on avaldatud ekspeditsiooni teiste osavõtjate aruanded ja märkmed. Teos omandas kohe suure populaarsuse, eriti selle esimene köide, mis on avaldatud mitmes kordustrükis ning tõlgitud paljudesse keeltesse.

Eesti keeles on sellest polaarkirjanduse ühest huvitavamast teosest ilmunud varem ainult mõned leheküljed („Maailma maad ja rahvad", I köide, K./Ü. Loodus, Tartu, 1931, lk. 186—192). Käesolev raamat kujutab endast seega Scotti päeviku esmakordset täielikku eestikeelset väljaannet. Sellesse pole ingliskeelsest väljaandest üle võetud ainult mõningat aegunud ja ebahuvitavat lisamaterjali, nagu näiteks ekspeditsiooni heaks annetanud isikute ja asutuste loetelu, pooluseretke päevateekondade tabelid jne.

Seal, kus see sisu selguse huvides vältimatu oli, on ingliskeelse väljaande toimetaja lisanud Scotti tekstile üksikuid sõnu, mis on paigutatud nurksulgudesse, ja ühe või teise seiga illustreerimiseks või paremaks mõistmiseks katkeid Scotti poolt Antarktises kirjutatud kirjadest. Need katked on asetatud jutumärkidesse ja toodud sel kujul ka eestikeelses tõlkes.

Antarktise ilmastikust selgema ettekujutuse loomiseks on käesolevas väljaandes Fahrenheiti kraadide kõrval toodud ühtlasi Celsiuse kraadid ja tollides antud baromeetrinäitude puhul vastavad andmed millimeetrites. Need on asetatud nurksulgudesse. Raamatu lõpul on tekstis esinevate inglise mõõtude ja meetermõõtude võrdlustabel.

Käesoleva väljaande fotod, joonised ja kaardid on enamasti võetud ingliskeelse originaali esimesest, osalt aga ka teisest köitest. Robert Falcon Scotti biograafia autoriks on venekeelse 1955. a. väljaande toimetaja N. J. Bolotnikov.

EESSÕNA

Neliteist aastat tagasi oli Robert Falcon Scott lootustandev mereväeohvitser — võimekas, tubli, populaarne, ülemuste poolt kõrgelt hinnatud ja oma üllale elukutsele ustav. Äratada temas huvi maadeuurija töö vastu tähendas enesele suure vastutuse võtmist; ometi polnud võimalik leida ühtegi teist inimest, kes oleks nii hästi sobinud juhtima suurt Antarktika-ekspeditsiooni. Üritus oli uus ning enneolematu. Selle eesmärgiks oli tungida Antarktise sisemaale ja uurida senitundmatut kontinenti. Kapten Scott asus selle ülesande täitmisele entusiasmiga, mida tasakaalustas ettevaatlikkus ja kaine mõistus. Kõike tuli õppida — tuli uurida põhjalikult Arktika-reiside ajalugu ja täiendada seda teadmistega nendest tingimustest, mis valitsevad Antarktika mitmesugustes rajoonides. Scott oli antarktiliste kelgumatkade initsiaator ja alusepanija.

Ta tegi väga tähtsaid avastusi. Vaatlused ja meresügavuse mõõtmised piki Barjääri[1], Kuningas Edwardi maa, Rossi saare ja teiste vulkaaniliste saarekeste avastamine, Barjääri pealispinna uurimine, Viktooria mägede avastamine, mis moodustavad väga kõrge ja mitmesaja miili pikkuse aheliku ning mida seni oli nähtud ainult eemalt merelt, eeskätt aga suure jäämütsi avastamine, millel asub lõunapoolus, — kõige sellega tuli toime üks tähelepanuväärsemaid polaarekspeditsioone, mida üldse tuntakse. Tema väikesearvuline, kuid hea teadusliku ettevalmistusega personal tegi ära suure ja asjatundliku töö, mille tulemused avaldati kaheteistkümnes mahukas kvartköites.

Suurel avastajal ei olnud vähimatki kavatsust oma armastatud elukutsest loobuda, kuid ta otsustas Antarktikas alustatud uurimised siiski lõpule viia. Mereväeteenistuses tuli tal asuda lahingulaeva komandöri kohale ning täita admiraliteedis salajasi ülesandeid; ja nii möödus viis aastat, enne kui ta suutis teha kokkuvõtte oma tööst Antarktikas.

Kapten Scotti teise ekspeditsiooni eesmärk oli eeskätt teaduslik — oma varasema töö täiendamine ja laiendamine kõigil teadusaladel. Scotti auahnuseks oli, et tema laeval oleks nii meeste kui ka mater-

jali osas polaaralade teaduslikuks uurimiseks kõige täiuslikumalt varustatud ekspeditsioon, mis kunagi Inglismaa rannast on lahkunud. See tal ka õnnestus. Tema laeva pardal oli rohkem geolooge (üks neist oli saanud eriettevalmistuse füsiograafias), biolooge, füüsikuid ja topograafe, kui neid kunagi varem ühegi polaarekspeditsiooni koosseisus oli olnud. Kapten Scotti eesmärk oli niisiis rangelt teaduslik — oma varasemate avastuste täiendamine ja laiendamine. Selle ekspeditsiooni teaduslikud tulemused on avaldatud käesoleva raamatu esimese väljaande II köites. See on ulatuslik ja tähtis töö. Kunagi varem ei olnud polaaraladel tehtud meteoroloogilisi, magnetilisi ning loodete vaatlusi viie aasta jooksul ühes ja samas paigas. Samuti kuulus kapten Scotti plaanidesse pikk ning äärmiselt raske retk lõunapoolusele. Kuid ka sellel teekonnal kavatses ta võimaluse korral teaduslikke vaatlusi teha; eriti lootis ta leida kivistisi, mis heidaksid valgust tema poolt avastatud paljude mägede saamisloole.

Selle suure inimese — sest tal on õigusega oma koht polaaralade *Dii Majores** keskel — peamiseks eesmärgiks oli meie teadmiste avardamine. Scott kuulus igas suhtes meie aja kõige tähelepanuväärsemate inimeste hulka, ja ta päeviku arvukaile lugejaile jätab Scotti karakteri ilu sügava mulje. Selle inimese peamised jooned, iseloomulikud kogu ta elule, avaldusid erilise selgusega surmatunnil. Ajaloos on vähe sündmusi, mis õilsuse ja paatose poolest oleksid võrreldavad vaikses lumeüksilduses aset leidnud lõpustseeniga. Suure ürituse eestvedaja kirjutab ja kirjutab oma kõige armsamate sõprade surnukehade kõrval seni, kuni kukub pliiats ta kangestuvate sõrmede vahelt. Enese jaoks ei olnud tal ühtki mõtet, ta ainus soov oli, et teiste elu oleks kindlustatud ja et nad oma mures tröösti leiaksid. Oma viimsetes ridades vihjab ta sellele, et inimene, kes mõjustas teda polaaruurijaks saama, oma tegu ei kahetseks.

„Kui ma ei saa kirjutada Sir Clementsile, siis ütle talle, et ma mõtlesin temast sageli ega kahetsenud seda kunagi, et ta minust „Discovery" komandöri tegi."

September, 1913.

CLEMENTS R. MARKHAM[2]

---

* Dii Majores (ladina k.) — kõrgemad jumalad. *Tõlk.*

ROBERT FALCON SCOTT*

Kogu progressiivne inimkond mäletab alati tänutundega nende inimeste kangelastegusid, kes andsid oma elu meie planeedi tundmatute paikade avastamiseks, hukkudes teaduse edusammude nimel. Neid kartmatuid ja mehiseid uurijaid on palju olnud. Fernão de Magalhães ja Nikolai Prževalski, John Franklin ja Eduard Toll, Salomon Andrée ja Georgi Sedov[1] — võimatu on neid kõiki loetleda —, nendele nimedele kuulub geograafia ajaloos aukoht. Need inimesed elasid sotsiaalselt erinevail ajastuil, põhjused, mis tõukasid neid tundmatuid alasid uurima, nende otsingute viisid ja meetodid olid erinevad, kuid kõigil neil oli ühine üllas eesmärk — võita looduselt üks saladus teise järel. See innustas neid, andis neile jõudu taluda puudust ja kannatusi ning mehiselt surmale silma vaadata.

A. P. Tšehhov kirjutas Prževalskile pühendatud nekroloogis: „... Sellistel inimestel nagu kadunu oli peale teaduslike ja riiklike teenete veel määratu suur kasvatuslik tähtsus kõikide aegade ja kõigi ühiskondlike kordade suhtes." Nende teadusekangelaste parimad inimlikud omadused, nagu sihikindlus, vankumatu võidutahe, imetlusväärne füüsiline vastupidavus ja julgus, on olnud ja jäävad alati eeskujuks, äratades uhkust ning kinnitades meie usku inimese üllasse missiooni. Niisuguseks teadusekangelaseks, kelle sangarlik ekspeditsioon äratab vaimustust, on ka Robert Scott, selles raamatus avaldatud erutava päeviku autor.

Robert Falcon Scott sündis 6. juunil 1868. aastal Devonportis (Devonshire'i krahvkonnas) John Edward Scotti perekonnas. Selle vana inglise perekonna traditsiooniks oli teenida kuninglikus laevastikus. Robert Scotti vanaisa ja vanaonud olid teeninud sõjalaevastikus, seepärast pole ime, kui juba varakult „otsustati, et poiss läheb teenima laevastikku, samuti nagu seda olid teinud paljud ta esivanemad", kirjutab eessõnas R. Scotti raamatu ühele inglise väljaandele tema biograaf J. Barrie.

---

* Tõlgitud venekeelsest väljaandest: Последняя экспедиция Р. Скотта. Государственное Издательство Географической Литературы. Москва. 1955. *Tõlk.*

R. Scotti noorus möödus ajajärgul, mil Inglismaa, klassikaline kapitalismimaa, asus „vabalt kapitalismilt" imperialismile ülemineku teele. Inglismaa hakkas aegamisi kaotama oma osatähtsust „maailma vabrikuna", milleks ta oli olnud XIX sajandi viiekümnendail ja kuuekümnendail aastail. Tööstuse ja kaubanduse alal hakkasid maailmaturul ta ainuvalitsust piirama nooremad kapitalistlikud riigid — Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid. Inglismaal olid aga määratu suured asumaad ja maailma tugevaim laevastik, seetõttu säilitas ta oma võimsuse koloniaal- ja mereriigina, jäädes edasi „merede valitsejaks". Tugev sõjalaevastik oli Inglismaale vajalik oma koloniaalpoliitika toetamiseks relvade jõuga.

Scotti omamoodi ausad, põhimõtte „valitse, Britannia!"* järgi šovinistlikult kasvatatud esiisad ja omaksed pidasid Inglise riigikorda parimaks ning kindlaimaks maailmas ja nägid oma kodumaa ajaloolist ülesannet maailma tingimatus ning jagamatus valitsemises.

Niisuguses keskkonnas kasvas ja kujunes Con, nagu Robert Scotti lapsepõlves hüüti.

„Kui Con sai kaheksa aastaseks," kirjutab J. Barrie, „pääses ta guvernandi käest ja temast sai koolipoiss: algul õppis ta Stoke Damerelis, hiljem Stubbington House'is Farehamis."

Scott, kes tema enda sõnade järgi kaldus laisklema, püüdis juba noorelt eneses tahtejõudu ja vastupidavust kasvatada; intensiivselt sportides karastas ta oma keha. Ta vältis tegevusetust ja püüdis iga alustatud asja lõpule viia.

Kaheksateistkümne-aastane mitšman R. Scott alustas oma meremehekarjääri laeval „Boadicea". Kahe aasta pärast, 1888. aastal, sooritas ta noormleitnandi katsed ja „sellega lõppes ta noorus", nagu märgib J. Barrie. Nüüd oli ta juba Suurbritannia sõjalaevastiku ohvitser Robert Falcon Scott, kelle iseloom ja omadused kujunesid välja kaugesõitudel.

Robert Scotti väga ereda ning ilmeka kirjandusliku portree, mis mõnel määral avab meile selle inimese sisemaailma, on andnud tuntud austria kirjanik Stefan Zweig.

„Keegi Scott, Inglise sõjalaevastiku kapten." Keegi! — kirjutab Stefan Zweig, sellega nagu rõhutades Scotti keskpärasust, kes oli britlane nii oma kasvatuselt kui ka hingelt, nii oma iseloomult kui ka välimuselt. „Tema elulugu vastab ta auastmele. Teenistuskohuste täitmisel pälvis ta oma ülemuste täieliku rahulolu... Tema käitumises ei ole mitte midagi kangelaslikku. Fotode järgi otsustades ei erine ta nägu tuhandete, isegi mitte kümnete tuhandete inglaste nägu-

* Inglise populaarse rahvuslaulu pealkiri ja refrääni esimesed sõnad. *Tõlk.*

dest: külm, liikumatu, just nagu tardunud, täis varjatud energiat. Hallid silmad, tugevasti kokkusurutud huuled. Ei ühtegi romantilist joont, ei lõbususe helkigi selles näos, mis on üksainus tahe ja praktiline kaine mõistus. Ta käekiri on tavaline inglase käekiri, rõhkudeta, lihtne, tõtlev ja enesekindel. Ta stiil on selge ja ühtlane, kaasakiskuv oma asjalikkuses, kuid vähimagi fantaasialennuta — otsekui raport. Scott kirjutas inglise keelt nagu Tacitus[2] ladina keelt — kohmakate, lihvimata pankadena. Kõigest vaatab vastu inimene fantaasiata, praktilise ellusuhtumise fanaatik, tüüpiline inglise rahva esindaja, kellel isegi geenius on surutud kohusetäitmise kivinenud raamidesse."

J. Barrie, kes tundis Scotti lähemalt kui Zweig, iseloomustab teda kui hella ja hoolitsevat poega, head perekonnaisa, tagasihoidlikku inimest, kellel oli inglaste poolt nii hinnatud „praktiline kaine mõistus", s. o. oskus kohaneda olukordadega ja elada vastavalt sissetulekuile.

1894. aastal kaotas Scotti isa oma varanduse. See oli löögiks perekonnale, kes oli harjunud majanduslikult kindlustatud, muretu eluga. „... Ja siis," kirjutab J. Barrie, „avaldus Scotti kogu praktilisus. Kiri, mille ta noil päevil emale kirjutas, väljendades õrnalt oma muret ta pärast ning teatades, et ta võtab kogu hoole perekonna eest oma õlgadele, on kauneimaid kirju, mida eales üks poeg on kirjutanud..."

Scotti biograafiast loeme, et nooruses oli ta väga kergesti ägestuv, kuid rahunes nähtavasti niisama ruttu. „... Vanad sõbrad, kes mäletavad, kuidas ta ägestus, mäletavad samuti päikesepaistelist naeratust, mis sellele järgnes. Ajal, mil mina temaga tutvusin, nägin ma sageli seda naeratust..., kuid oma ägestumist oskas ta siis juba varjata."

Esimesel pilgul näib, nagu ei oleks need Scotti iseloomujooned, mida kirjeldab J. Barrie, ühendatavad Zweigi poolt maalitud protreega. Kuid just selles vastuolus peitubki Robert Scotti, oma maa ja oma klassi poja, üdini ehtsa britlase kogu loomus: heatahtlik ning hell oma sugulaste ja kõige ligemate sõprade kitsas ringis ja külm, endassesulgunud ning karm kõigi teiste vastu.

„Seesama Scott," jätkab Stefan Zweig, „on juba sadu kordi Inglise ajaloos esinenud: ta vallutas India ja lõputu hulga saari, ta koloniseeris Aafrika ja sõdis terve maailma vastu ikka ühe ja sama raudse energiaga ning kindlas teadmises, et tal on tugev side oma rahvaga, ja alati oli tal samasugune liikumatu, tardunud ilme näol."

Kaks korda langes Robert Falcon Scottile osaks missioon katsuda püstitada Inglise lipp lõunapoolusele. Ja keegi ei saa teda hukka

mõista, sest mitte mehisuse puudus — seda oli Scottil mitme mehe eest! —, vaid asjaolude õnnetu kokkusattumine takistas teda võitmast kahevõitlust Antarktise loodusega.

*

Antarktis — „Terra incognita australis", muistsete geograafide „tundmatu lõunamaa" — oli nii kapitali esialgse akumulatsiooni perioodi kasuahnete „rüütlite" kui ka uurijate paljude põlvkondade ihaldatud eesmärk. Ehkki inimesed oskasid juba võrdlemisi täpselt kaardile kanda põhjapoolkeral asuvaid mandreid, jäi Lõunanabamander neile ikka veel saladuseks, mille kohta levitati kõige uskumatumaid ning vasturääkivamaid kuulujutte, väljamõeldisi ja oletusi. Möödus sajandeid, enne kui muinasjutust sai tõelisus, enne kui inimesed esmakordselt „Terra australis'e" süngeid kontuure nägid.

Nendeks inimesteks olid venelased — väikeste ühemastiliste purjekate, nn. luupide „Vostok" ja „Mirnõi" meeskonnad. Nende komandöride Fabian Bellingshauseni ja Mihhail Lazarevi avastused andsid palju uut. Nad kummutasid sellise autoriteedi nagu inglise meresõitja James Cooki[3] pessimistliku arvamuse, et Lõunanabamandrit pole üldse olemas ja et Antarktika mered ei ole laevatatavad. Bellingshausen ning ta kaaslased astronoom Simonov[4] ja mitšman Novosilski, kes avaldasid oma märkmed sellest tähelepanuväärsest meresõidust ja avastustest, ning kunstnik Mihhailov, kes jäädvustas oma töödes vaateid Antarktika maadest, jääst ja loomariigi esindajaist, tõmbasid saladuseliniku meie planeedi sellelt kaugelt alalt ning äratasid Antarktika vastu üldist huvi. Ja kõik välismaiste uurijate järgnevad ekspeditsioonid kasutasid juba meie kaasmaalaste avastatud teid ning nende kogemusi.

Kuid möödub veel aastakümneid, enne kui inimese jalg astub Lõunanabamandri, maailma kõige ebakülalislahkema maa pinnale. Selleks inimeseks oli norralane Carsten Egeberg Borchgrevink[5], kes käesoleva ja möödunud sajandi vahetusel esimesena Lõunanabamandril talvitas.

Meenutame seda aega. Maailma jaotamine kapitalistlike suurriikide vahel on lõpule viidud. Põhiliselt on ka lõppenud geograafiliste avastuste sajand. Ei paras- ja palavvööndisse ega maakera lähispolaaraladele pole peaaegu ühtki „valget laiku" jäänud. Vähem on läbi uuritud Arktika ja Antarktika. Kui varem polaaralade tühjad avarused ei etenda kuigi suurt osa rahvusvahelistes suhetes, siis nüüd, kapitalismi kõrgeimas ja viimses staadiumis — imperialismis —, said need järjest sagedamini rahvusvaheliste hõõrumiste põhjuseks. Alad, millele varem ei omistatud mitte mingisugust

majanduslikku tähtsust, hakkavad tol perioodil imperialistlikke riike üha rohkem huvitama. Miks see nii oli, seda seletab V. I. Lenin järgmiselt: „... finantskapital üldse püüab haarata võimalikult rohkem maid, ükskõik milliseid, ükskõik kus, ükskõik kuidas, arvestades võimalikke tooraineallikaid, kartes maha jääda meeletus võitluses jaotamata maailma viimaste tükkide pärast või juba jaotatud tükkide ümberjaotamise pärast"*.

Geograafia nagu iga teadus, mis tekib ühiskondliku praktika vajadustest, ei jää kõrvale, vaid lülitub senitundmatute maa-alade potentsiaalsete võimaluste avastamise kampaaniasse, kuna neid maid tulevikus vaja võib minna. Terve rea füüsilis-geograafiliste teaduste arenemine nõuab polaarmaade igakülgset ja kooskõlastatud uurimist. Seda küsimust arutatakse rahvusvahelistel geograafide ja meteoroloogide ning teistel teaduslikel kongressidel ja konverentsidel. 1895. a. Londonis toimunud kuuenda geograafide kongressi resolutsioonis on öeldud: „Antarktika alad on tulevaste geograafiliste uurimiste kõige tähtsamaks objektiks." Neli aastat hiljem toimunud seitsmendal, Berliini kongressil töötati välja Antarktika uurimise üldplaan.

Käesoleva sajandi esimese viie aasta jooksul saadetakse selle plaani teostamiseks lõunapolaarmaadesse üksteise järel viis ekspeditsiooni. Sakslaste ekspeditsioon professor Erich von Drygalski juhtimisel laeval „Gauss" uuris Antarktise idarannikut Wilkesi maa ja Kempi maa vahel; rootslaste ekspeditsioon vaalapüügilaeval „Antarktik" doktor Otto Nordenskiöldi juhtimisel, šotlaste ekspeditsioon W. S. Bruce'i juhtimisel aurikul „Scotia" ja prantslaste ekspeditsioon Jean B. Charcot' juhtimisel laeval „Le Français" töötasid Antarktika Ameerika-sektoris.[6] Viienda ekspeditsiooni organiseerisid inglased laeval „Discovery" („Avastus") Robert Falcon Scotti juhtimisel.

*

Robert Scott oli tol ajal Inglise meresõidu- ja teaduslikes ringkondades juba tuntud kui autoriteetne ning kogemustega ohvitser, kes tunneb huvi teaduslike uurimiste vastu. See huvi lähendas teda Kuningliku Geograafia Seltsi presidendile sir Clements Markhamile, polaarmaade uurimise aktiivsele eestvõitlejale. Ja kui Inglise valitsus Markhami initsiatiivil võttis vastu otsuse organiseerida Antarktika-ekspeditsioon ning kerkis üles küsimus isikust, kes oleks väärt seda juhtima, tegemata häbi oma rahvusele, langes valik Scottile. Sobivamat kandidaati oleks olnud raske leida. Robert Scott oli suure-

* V. I. Lenin. Teosed, 22. kd., lk. 243.

pärane meremees, energiline, julge ja visa, korrektne endast vanemate ja omaväärsete kohtlemises, tasakaalukas ning rahulik alluvatega, ise distsiplineeritud ja nõudlik teiste vastu. Ta uuris põhjalikult seniste Antarktika- ja Arktika-ekspeditsioonide materjale ning korjas terahaaval polaaruurimiste väärtuslikke kogemusi, et neid siis hiljem ära kasutada.

Markham tegi kõik selleks, et Scotti ekspeditsioon oleks senistest paremini varustatud. Ta saavutas parlamendilt seaduse, millega ekspeditsiooni kuludeks määrati 50 000 naelsterlingit; ligikaudu niisama palju korjati vabatahtlike toetuste korras. Nende summade abil muretses Scott oma ekspeditsioonile eeskujuliku varustuse. Erijooniste järgi ehitatud ekspeditsioonilaev „Discovery" oli kohandatud sõiduks paakjääs ja varustatud teaduslikuks tööks vajalike seadeldistega.

R. Scotti abilised — leitnandid Charles Royds, Barne, Albert Armitage — olid samuti sõjalaevastikust; neljas abiline Ernest Shackleton töötas enne ekspeditsiooni sõjatranspordilaevastikus, mis teenindas Inglise koloniaalvägede operatsioone Lõuna-Aafrikas.[7]

Teadusliku personali hulka kuulusid doktor Reginald Koettlitz, kes oli saanud kuulsaks oma uurimustega Franz Josephi maa üle, bioloogia doktor Edward A. Wilson, merebioloogia spetsialist T. W. Hodgson, geoloog G. R. Ferrar ja Uus-Meremaa füüsik Louis Bernacchi, kes oli osa võtnud Borchgrevinki ekspeditsioonist.

Läbinud õnnelikult triivjää vöötme, jõudis „Discovery" 9. jaanuaril 1902. aastal Adare'i neeme juurde. Pärast selle uurimist suundus ekspeditsioon piki Viktooriamaa rannikut Crozieri[8] neeme juurde vulkaani Erebuse[9] jalamile. Algasid otsingud läbikäigu leidmiseks lõunasse. Mitu päeva sõitis „Discovery" piki Rossi mere Suurt Jääbarjääri itta. 30. jaanuaril jõudis laev Barjääri idaservani, mis naaldus tundmatu mandri kaldale. Selle mandri nimetas Scott Kuningas Edward VII maaks. Kuid ei lõunasse ega ka itta nad edasi ei pääsenud. Ekspeditsioon pöördus tagasi. 164. läänepikkuskraadil, selle koha ligidal, kus oli maabunud Borchgrevink, sõitis laev Barjääris leiduvasse lahte ja ankurdus. Scott ja seejärel Shackleton tõusid kinnitatud õhupallil õhku ja fotografeerisid 200 meetri kõrguselt Barjääri pealispinda.

6. veebruaril jõudis „Discovery" tagasi Erebuse jalami juurde. Liikudes seejärel lõunasse piki McMurdo väina, tegi ekspeditsioon kindlaks, et see ei ole laht, vaid väin, ja et vulkaanid Erebus ja Terror asuvad saarel (praegune Rossi saar), mille lõunaosa piirneb Barjääriga. Scott sõitis väina ja jäi talvitama saare edelatippu. Armitage'i neemele ehitati maja — juhuks, kui jääsurve peaks laeva purustama.

Kohe esimestest päevadest peale teostati regulaarselt meteoroloogilisi, hüdroloogilisi, magnetilisi ja teisi vaatlusi. Mitmete polaar-

uurijate eeskujul kasutas Scott koerterakendeid. Treeningsõite alustati juba sügisel. 2. novembril 1902. aastal asusid Scott, Wilson ja Shackleton kolme rakendiga teele lõunapoolusele. Lumetormid, pakane, sügavatest lõhedest läbilõigatud jääpinna ebatasasused ja kohev lumi — kõik see takistas edasijõudmist tublisti. Ülepingutuse tagajärjel langes hulk koeri rivist välja. Uurijad liikusid vaevaliselt, ainult 7—8 kilomeetrit päevas, nälgisid, kannatasid lumepimestuse all, kuid tungisid kõigest hoolimata edasi. Aasta viimasel päeval olid nad šelfijääl*, lõunalaiusel 82°17′, mõne kilomeetri kaugusel Läänemägedest. Kuid mägedeni nad ei jõudnud, sest nende tee lõikas läbi jäine püstloodis järsak ja nad olid sunnitud tagasi pöörduma.

Tagasiteel pidid uurijad kurnatuse ja nälja tõttu peaaegu hukkuma. Shackleton haigestus raskesti, Scott ja Wilson tuikusid vaevaliselt edasi. Surid viimased koerad ja inimestel tuli kelke eneste järel vedada. Veebruari esimestel päevadel jõudsid nad laevale tagasi.

Kuid ka talvitama jäänud mehed ei raisanud aega. Viktooriamaa orograafia[10] kohta hankis väärtuslikke andmeid leitnant Armitage, kes teostas sinna rajooni 52 päeva kestnud ekskursiooni.

1903. aasta jaanuaris jõudis kohale abilaev ja tõi värskeid toiduaineid, sütt ning muud varustust. „Discovery" juurde ta ei pääsenud, vaid oli sunnitud peatuma jää ääres, talvituspaigast mõni kilomeeter eemal. Sama laevaga saatis Scott tagasi haiged, nende hulgas ka Shackletoni.

Järgmisel talvel jätkati ekskursioone koertekelkudel. Uuriti läbi talvituspaigast lääne pool asuv kiltmaa kuni idapikkuseni 146°30′ ning Viktooriamaa ja Kuningas Edward VII maa vahel asuva šelfijää-liustiku keskosa ning kaardistati McMurdo väina lõunaosa. 1904. aasta veebruaris jõudsid pärale abilaevad „Morning" ja „Terra Nova". Dünamiidi abil vabastati „Discovery" jäävangistusest ja kaks aastat Antarktises viibinud ekspeditsioon pöördus kodumaale.

Ekspeditsiooni poolt füüsilise geograafia, meteoroloogia, maamagnetismi ja geoloogia alal teostatud uurimised olid tähelepanuväärseiks teaduslikeks saavutusteks. Juba igaüks neist omaette pakkus suurt teaduslikku huvi. Inglise Antarktika-eskpeditsiooni uurimused, välja antud kaheteistkümnes mahukas köites, olid tõsiseks panuseks teadusesse ja tõid Scottile ning ta kaaslastele teenitud kuulsuse. Kuid kuulsus ei pannud Scotti pead pööritama. Ta oli ohvitser ja pidi tagasi pöörduma oma igapäevaste teenistuskohustuste juurde, milledest üheks olid salajased ülesanded admiraliteedis. Oma vaba aja aga kasutas ta ära lõunapoolusele plaanitsetava uue ekspeditsiooni kavandamiseks.

---

* S. o. Rossi Suurel Jäämaarjääril. *Tõlk.*

Scotti ebaõnnestunud retk, mis katkes 82. laiuskraadil, poolel teel oma eesmärgist, andis alust eeldada, et lõunapoolus on vallutatav, kui ekspeditsioonil ainult on küllaldaselt nii vastavat tehnilist varustust kui ka transpordivahendeid. See üritus ei andnud end edasi lükata ja Scott oli valmis seda läbi viima.

*

Poolus! Algul põhjapoolus, pärast Scotti esimest ekspeditsiooni aga ka lõunapoolus, olid need ihaldatud eesmärgid, kuhu olid pööratud paljude pilgud. Põhjusteks, mis inimesi nende maakera tinglike punktide poole tõmbasid, ei olnud alati niivõrd teaduslikud huvid, kui kitsas rahvuslik auahnus, vahel aga ka lihtsalt sportlikud või isegi avantüristlikud eesmärgid.

Majandusteadlaste ülemaailmsel kongressil 1905. aastal Monsis tõstis rühm belgia teadlasi üles küsimuse rahvusvahelise liidu loomisest, mis koordineeriks kõiki töid polaarmaade uurimisel. Järgneva aasta septembris toimus Brüsselis esimene rahvusvaheline kongress polaaralade uurimise küsimuses. Loodi liit, mis koosnes rea riikide teaduslike asutuste esindajaist.

„Selle liidu eesmärgiks," kirjutas oma raamatus saksa polaaruurija professor Kurt Hassert[11], „on koordineerida polaaralade geograafias päevakorral olevate probleemide uurimist ja välja töötada teaduslike tööde programm, mis ühendaks kavandatud uurimised ning kujuneks polaarmaailma kõigi uurimisürituste keskpunktiks. Nii aitaks liit kõrvaldada süsteemitut jõudude ja vahendite raiskamist ning kergendaks kõige kulukamate ja raskemate ülesannete lahendamist. Üheks selliseks ülesandeks on poolustele jõudmine... Kuid et uuele liidule on juba algusest peale antud väga tagasihoidlik, pigem nõuandev osa, siis ei saa praegu veel öelda, millisel määral ta polaaralade uurimist soodustab."

Professor Hassert ei kahelnud asjatult. Teadlaste idealiseeritud projektid ei sobinud tegelikkusega — imperialismi tekkimise perioodi ajavaimuga. Tugevamad kapitalistlikud riigid ei nõustunud sellega kuidagi, et teised maad polaarmaade valdamise küsimuse otsustamisest võrdõiguslikult osa võtaksid. Samal ajal kui teadlased kaitsesid rahvusvahelise koostöö võimalust ja ise sellesse siiralt uskusid, muutus võitlus rahvusliku prioriteedi eest poolustele jõudmises üha ägedamaks. Mitmesuguste maade ajakirjandus õhutas kirgi, mängides oma kaasmaalaste rahvuslikul uhkusel. Rahvusvahelise õiguse teoreetikud ja diplomaadid mitmesugustes riikides otsisid juriidilisi põhjendusi selleks, et tõestada oma maa õigusi polaarrajoonidele. Olukord oli kujunenud selliseks, et viivitamine, eriti lõunapooluse

avastamise osas, ähvardas inglastelt võtta esikohta Antarktise uurimisel, mida nad pärast Scotti esimest ekspeditsiooni üsna kindlalt endi käes hoidsid. Ja Robert Scott oli valmis asja lõpule viima, heiskama Inglise lipu maailma kõige lõunapoolsemas punktis. Shackleton kavatses temast ette jõuda.

*

Antarktika uurimise ajaloos käsitletakse Robert Falcon Scotti ja Ernest Henry Shackletoni nime tavaliselt koos. Inglastel on põhjust nendega uhkustada. Need kaks silmapaistvat uurijat on teadusele palju andnud. Nendes on palju ühist, ühtlasi aga ka erinevat, individuaalset. Kui Stefan Zweigi arvamuse järgi Robert Scott oli inglase prototüüp, kes „sadu kordi on esinenud ajaloo lehekülgedel", siis Shackletonile sobib see iseloomustus veelgi enam. Jah, Scott oli praktilise mõistuse fanaatik, kapitalistliku Inglismaa poeg, kuid ta oli otsekohene ja aus nii oma soovides ja mõtetes kui ka käitumises ja tegudes. Pühendudes täielikult Antarktika uurimisele, nägi ta selles oma eluülesannet ja täitis seda ennastsalgavalt ning omakasupüüdmatult. Shackleton ei jäänud Scottist maha ei mehisuses, vastupidavuses ega organiseerimisoskuses, kuid mõnede detailide tõttu ta biograafias ei saa ta olla sümpaatne nõukogude inimestele. See oli tema, Ernest Shackleton, kuulus ning lugupeetud polaaruurija, kes juhtis interventsiooniaastail Valges meres tegutsevate Inglise sõjalaevade varustamist ja sai seega noore Nõukogude riigi vaenlaseks. See oli tema, Ernest Shackleton, kes püüdis omastada Venemaa põhja-alade rikkusi ja muuta põlist Vene maad Koola poolsaart Inglise asumaaks.[12]

Ernest Shackleton, kelle Scott oli saatnud kodumaale 1903. aasta kevadel, oli esimene, kes informeeris tsiviliseeritud maailma ekspeditsiooni avastustest. Ta oli ühtlasi esimene, kellele said osaks mitte üksnes loorberid, vaid ka kuulsuse hoopis olulisemad hüved. Shackletoni ettekanded ekspeditsiooni tööst tõid talle suure populaarsuse ja laia tutvusringkonna Inglise kõrgemas seltskonnas ning Suurbritannia teaduslikes ja mereväeringkondades. Shackleton, iiri arsti poeg, hiljuti alles lihtne tüürimees, sai varsti pärast Antarktikast tagasipöördumist Šoti Kuningliku Geograafia Seltsi sekretäriks. Ta tutvuste ring laienes ja populaarsus kasvas. Kuid sellest oli auahnele Shackletonile nähtavasti vähe. 1905. aasta parlamendivalimiste ajal loobus ta pikemalt kõhklemata oma kõrgest ametist ja astus kodanliku poliitiku libedale teele. Ta kandideeris parlamenti liberaal-unionistide partei[13] poolt Dundee linnas, kuid kukkus valimistel läbi. Geograafia Seltsi sekretäri tool oli vahepeal okupeeritud ja tal tuli rahulduda tehnilise komitee sekretäri tagasihoidliku, kuid hästi tasutava

kohaga Glasgow's. „Tol ajal," kirjutab Shackletoni biograaf H. R. Mill[14], „küpses temas mõte organiseerida uus ekspeditsioon Antarktikasse." Ja jõuab kätte aeg, kus Shackleton loobub komitee sekretäri viisakast palgast ning hakkab jälle polaaruurijaks.

Olukord oli talle selge: lõunapoolusel peab lehvima Inglise lipp, seda ootavad ta kaasmaalased. Ja kui see peaks tal õnnestuma, siis, Shackleton oli selles kindel, järgmistel valimistel ta juba läbi ei kuku. Ja kui lõunapoolust ei avasta tema, Shackleton, siis teeb seda Scott, kelle plaanidest ta oli hästi informeeritud. Oma jõus ja organiseerimisvõimes oli ta kindel, jäi ainult üle leida ekspeditsiooni jaoks vahendeid. Valitsuse toetuse saamiseks oli vähe lootust: admiraliteedi lordid eelistavad temale, leitnant Shackletonile, kindlasti kapten Scotti, nagu nad seda juba olid teinud. Ja ta otsustab ekspeditsiooni organiseerida omal käel.

„See ekspeditsioon," kirjutas Shackleton oma raamatus, „on otsast lõpuni minu isiklik üritus." Talle omase energia ja suurejoonelisusega paisutas ta oma ettevõtte väga laiaks ning viis selle läbi kiiresti ja otsustavalt. Suure osa ekspeditsiooni kuludest võttis enda kanda Shackletoni sõber ja soosija suurfinantsist William Beardmore. Osa raha õnnestus Shackletonil laenata, osa andsid Austraalia ja Uus-Meremaa valitsus ning Shackleton sai niimoodi oma ekspeditsiooni eeskujulikult varustada. Transpordivahenditena võttis ta kaasa koeri, mandžuuria ponisid ja auto.

Laev „Nimrod" viis ekspeditsiooni 1908. aasta juulis Rossi merre. Roydsi neemel Erebuse jalamil organiseeriti talvituspaik. Jätnud maha 15 uurijat, pöördus „Nimrod" tagasi Uus-Meremaale.

1908. aasta oktoobri lõpul asus Shackleton koos kolme kaaslasega — meteoroloog J. B. Adamsi, topograaf ning ühtlasi arst E. Marshalli ja laojuhataja F. Wildiga — teele pooluse suunas. Nende kelke koormatega vedasid neli poni. Pärast uskumatult rasket teekonda (ponid tuli õige varsti hukata) jõudsid uurijad 9. jaanuaril 1909. aastal, 73-ndal matkapäeval, lõunalaiusele 88°23′ (162. idapikkuskraadil). Nad asusid kõrgel platool, ainult 179 kilomeetri kaugusel poolusest. Shackleton ei söandanud edasi minna. Toiduaineid jätkus veel napilt tagasiteekonnaks ja inimeste jõud oli otsakorral.

Pärast vaevarikast teekonda jõudsid uurijad 1. märtsil laevale tagasi.

Nende äraoleku ajal uuris Armitage'i rühm Viktooriamaa Läänemägesid. Geoloog professor T. W. Edgeworth Davidi rühm matkas lõunapoolkera magnetipoolusele ja määras 16. jaanuaril 1909. aastal selle asukoha kindlaks: 72°25′ lõunalaiust ja 155°16′ idapikkust.

Shackletoni ekspeditsioon andis Antarktika kohta palju uut. Teht kindlaks, et poolus asub kõrgel kiltmaal; mägedest, mis kagu poolt

piiravad Rossi šelfiliustikkku, leiti kivisöepaljandeid. Professor David, Mawson, Armitage ja teised ekspeditsioonist osavõtjad tegid huvitavaid ning väga väärtuslikke vaatlusi geoloogia, magnetoloogia ja bioloogia alal.

Shackleton võeti Inglismaal vastu kui rahvuskangelane. Ta esines ettekannetega Kuninglikus Geograafia Seltsis ja teistes Inglismaa teaduslikes organisatsioonides, reisis läbi Euroopa ning külastas Ameerika Ühendriike ja Kanadat, esinedes igal pool loengutega. Maailma teaduslik avalikkus hindas Shackletoni teeneid kõrgelt: talle anti mitmesuguste geograafiaseltside poolt 20 kuldmedalit. See oli teenitud kuulsus.

On selge, et Scotti ja Shackletoni ekspeditsioonide suurepäraste avastuste ja uurimistulemuste kõrval oli lõunapoolusele jõudmise fakti tähtsus tühine. Sellest hoolimata hinnati nende tegevust Inglismaal kui ebaõnnestumist, mis tuleb viivitamatult parandada, ja ilmtingimata inglaste poolt. Oma raamatus Scotti kohta kirjeldab Stefan Zweig nende aastate meeleolusid järgmiselt:

„Üksikute julgete vaprust innustab rahvuste omavaheline võistlus. Nad ei võitle mitte üksnes poolusele jõudmise eest, vaid ka lipu eest, mis esimesena uue maa kohal lehvima pannakse; rassiuhkus õhutab uurijate enesearmastust. Rahvused valmistavad ette ristikäiku pühadesse valdustesse. Inglismaa, merede valitseja, tahab ka siin säilitada oma *imperium mundi*'t*." Ja kogu maailma ajakirjandus kuulutab: Antarktikasse suundub Robert Scotti teine ekspeditsioon. Tema peab saavutama selle, mis Shackletonil ei õnnestunud.

Scotti kava sai teatavaks ajal, mil „võidujooks poolustele" oli kõige pinevam. Üks kahest ameeriklasest, kas Robert Peary või Frederick Cook[15] (nendevaheline poleemika alles algas), oli avastanud põhjapooluse. Norras valmistus põhjapooluse ekspeditsiooniks Roald Amundsen[16]. Kuid lõunapooluse avastamise pretentente oli veel rohkem. Šotlane Bruce esitas oma plaani Antarktise läbimiseks üle pooluse. Saksamaal valmistati ette Filchneri[17] ekspeditsiooni, mis pidi töötama Antarktise Ameerika-sektoris. Shackletoni endise ekspeditsiooni liikmed, Austraalia õpetlased Douglas Mawson ja kapten Davis, kavatsesid uurida Antarktise Austraalia-sektorit.[18] Sellest rahvuste võidujooksust võttis osa isegi Jaapan, kus tehti ettevalmistusi leitnant Shiraze[19] ekspeditsiooni väljasaatmiseks.

Selline ebaterve palavikuline meeleolu valitses pooluste avastamise ümber, kui Robert Scotti teine ekspeditsioon teele asus. Kuid Scotti eesmärgiks ei olnud ainult poolusele jõudmine. Tema töökavas oli Antarktise mõõtmatute avaruste põhjalik uurimine ning paiksete

---

* Imperium mundi (ladina k.) — ülemaailmne impeerium. *Tõlk.*

vaatluste ja vaatlusrännakute tegemine mitmete teadusalade huvides. Tema trumbiks pidi saama lõunapoolus. Scott teadis hästi, et alles siis, kui ta on jõudnud maakera sellesse tinglikku punkti, on rahuldatud nii ta kaasmaalaste rahvuslik auahnus kui ka tema, inglasest uurija enesearmastus ja ta võib loota, et Inglismaa ta teeneid hindab.

Ja selle nimel ohverdab Robert Scott kõik. „... Tema tahe on tugev kui teras," kirjutab Stefan Zweig, „seda oli näha juba enne tema kangelaslikku ekspeditsiooni... Tal ei jätku raha ekspeditsiooni varustamiseks. See teda ei heiduta. Ta ohverdab oma varanduse ja muretseb kõik vajaliku, olles edus kindel. Scotti noor naine sünnitab talle poja. Ja nagu Hektor ei viivita ta Andromahhest[20] lahkumisega. Sõpru ja kaaslasi leiab ta ruttu, ükski maine põhjus ei suuda teda kinni pidada..."

1. juunil 1910. aastal sõitis ekspeditsioonilaev „Terra Nova" merele.

Ekspeditsiooni koosseisus oli 65 inimest. Nad olid jaotatud kahte rühma — kalda- (talvitus-) ja laevarühm. Peale R. Scotti kuulusid kaldarühma veel kuus ohvitseri, 12 teaduslikku töötajat ja 14 inimest teenindavat personali. Laevarühma kuulusid peale „Terra Nova" komandöri mereväeleitnant Harry Pennelli laeva meeskond (29 inimest) ja kaks teaduslikku töötajat.[21]

Ekspeditsioon oli rikkalikult varustatud teaduslikeks vaatlusteks vajalike aparaatide ja instrumentidega, küllaldaselt oli ka kütust, ehitusmaterjale, rõivaid, toiduaineid ja muud varustust. Rännakuteks mandril võttis Scott Shackletoni eeskujul kaasa 33 koera, 15 poni ja kaks mootorsaani.

Nii ponidel kui ka koertel, kelle abil Scott kavatses poolusele jõuda, tuli teha pikk reis, enne kui nad Uus-Meremaale jõudsid. Väikesekasvulised ning vastupidavad mandžuuria ponid osteti Põhja-Hiinast ja Mandžuuriast. Kohale tõi nad venelasest ekspeditsiooniliige tallimees Anton Omeltšenko. Kolmekümne kolmest koerast ostis Cecil Meares 31 koera Siberist, kust ta nad teise venelasest ekspeditsiooniliikme, koerteajaja Dimitri Gerovi[22] abiga viis Vladivostokki ja sealt Sidney kaudu Uus-Meremaa sadamasse Christchurchi — ekspeditsiooni lähtepunkti.

Novembri lõpuks olid kõik ettevalmistustööd lõpetatud, „Terra Nova" vigastused, mis ta oli saanud teel Inglismaalt Uus-Meremaale, parandatud, laev laaditud, ja 26. novembril 1910. aastal lahkus ekspeditsioon Christchurchi reidilt.

Teade sellest, et Amundsen oli ümber otsustanud ja põhjapooluse asemel lõunapoolusele suundus, ei jõudnud Scottini: „Terra Nova" oli juba merel.

*

Robert Scotti päevik kirjeldab ekspeditsiooni saatust poolteise aasta jooksul, alates lahkumisest Uus-Meremaalt kuni saatusliku reedeni, 29. märtsil 1912. aastal, mil kangelasena surev uurija kirjutab nõrkeva käega oma viimsed read — traagilise appihüüde oma kaasmaalastele: „Jumala pärast, ärge unustage meie omakseid!"

Scott pidas oma päevikut kadestatava täpsusega, päevast päeva, kirjeldades põhjalikult ekspeditsiooni tööde käiku, oma kahtlusi ja lootusi, järeldusi ja tähelepanekuid. On võimalik, et praegu, palju aastaid hiljem, näivad mõned järeldused loodusnähtuste kohta, mida tema esimese inimesena nägi, diletantlikud ja naiivsed. Kuid see ei vähenda nende väärtust, vaid vastupidi, näitab, kuivõrd lai oli Scotti, selle otsija ja juurdleja huvide ring, kes püüdis tunnetada iga nähtust, tungida asjade sisusse.

Katkendlikest fraasidest ja lühikestest lausetest on näha, et ta sisemaailm oli keerukas, sugugi mitte nii sirgjooneline ja lihtne, nagu see näis Stefan Zweigile. Ometi varjab Scott oma tundmusi nii teiste kui ka enese eest hoolikalt, meheliku tagasihoidlikkusega. See-eest aga seal, kus ta räägib oma seltsimeestest, kellega ta jagas nii reisi ebamugavusi tormisel merel, viimse võimaluseni täislaaditud laevas, kui ka sõbralike näkluste väikesi rõõme polaaröö pimeduses ning rännakute raskusi, seal on ta aval ja leiab üllatavalt sooje ning ilmselt siiraid sõnu. Imeharva on tal kellelegi midagi ette heita või kedagi laita, enamasti on ta oma kaaslastest vaimustatud ja nende peale uhke. Päeviku leheküljed manavad meie ette Scotti kaaslaste kujud — ta vana sõbra, lõbusa, elava nupumehe doktor Edward Wilsoni; vaikiva ja mehise rittmeistri Lawrence Oatesi; julge, valjuhäälse ning kärsitu Cecil Mearesi; väsimatu ning heasüdamliku Henry Bowersi; ennastsalgava hiiglase allohvitser Edgar Evansi ja palju teisi teaduse entusiaste.

Kui tagasihoidlik meie kaasmaalaste osa selles ekspeditsioonis oligi, ometi meenutab Scott sageli ning kiitvalt Anton Omeltšenkot ja Dimitri Gerovit. Scotti sõnadest selgub, et Omeltšenko ja Gerov olid töökad ning sõbralikud kollektiivi liikmed, kes kunagi ei lasknud end raskustest heidutada. Oma püüdlikkuse ning alalise abivalmidusega ka kõige raskemais olukordades võitsid Omeltšenko ja Gerov õige pea kõigi tunnustuse. „Anton ja Dimitri," kirjutab Scott oma päevikus 18. jaanuaril 1911. aastal, „on igal pool innukalt abiks; nad on suurepärased poisid."

Scotti poolusele jõudmise plaanides oli transpordivahenditel otsustav osa. Mootorsaanid olid alatasa rivist väljas. Teekonnaks mööda Barjääri jääd ning platood asetas Scott kõik lootused ponidele ja koertele. Ja mõlemad meie kaasmaalased tegid kõik selleks, et nende hoolealused ekspeditsiooni hätta ei jätaks. Omeltšenko ja Gerovi

kohusetundlik hoolitsus loomade eest oli nähtavasti nii silmatorkav, et Scott, kes oli sügavalt veendunud inglaste üleolekus teistest rahvustest, tahtmatult üllatus. „Leidsin," kirjutas ta, „et meie venelased ei väärі sugugi vähem kiitust kui minu kaasmaalased inglased." Mõne päeva pärast ilmusid tema päevikusse järgmised read: „... Anton askeldab ... kogu aja tallis. Tore poiss!" Teises kohas on Scott vaimustatud Dimitri erakordsest osavusest ja nimetab teda uuesti „toredaks ning väga taibukaks poisiks", tallimeest aga hellitavalt „meie alati valvsaks Antoniks".

Mõlemad venelased kuulusid ka abirühmadesse, mis saatsid Scotti teel poolusele. Omeltšenko saatis pooluserühma kuni Rossi Suure Jääbarjääri keskpaigani. Gerov lahkus Scottist 84. lõunalaiuskraadil, Beardmore'i liustikul.

„Meeskonna valik," iseloomustab Scott ühes oma kirjas ekspeditsiooni kollektiivi, „on erakordselt hästi õnnestunud." Oma päevikus lisab ta: „See oleks juba saatuse poolt liiga karm, kui selline teadmiste, kogemuste, võimete ja entusiasmi kombinatsioon mingeid tulemusi ei annaks." Ja ta juhib seda kollektiivi osavalt, suunab teda eesmärgi poole ja on ise vastupidavuses, ennastsalgavuses ning väsimatuses eeskujuks.

Scott ei karda raskusi, missugused need ka poleks. „Iga päev toob midagi uut," kirjutab ta talvitamise esimestel päevadel, „uusi tõsiseid takistusi, mis ähvardavad meie tee sulgeda. Ma arvan, et just sellepärast ongi mäng nii ahvatlev."

Kui ahvatlev see mäng ka oli, ikkagi hakkavad Scotti õige pea vaevama kahtlused. Kas mootorsaanid töötavad häireteta, kas ponid peavad vastu rännakul mööda Barjääri jääd — kõigest sellest olenes poolusele jõudmine. Kindla veendumuse puudumine andis end tunda, ja ehkki Scott võitleb oma kahtlustega viimse minutini, oli ta usk oma ürituse õnnestumisse vankuma löönud.

Öeldakse, et tragöödia algab siis, kui kangelane oma olukorra traagilisusest aru saab. Scott taipas seda 22. veebruaril 1911. aastal. Sellel päeval sai ta Campbellilt teate, milles viimane kirjeldas oma reisi ida poole piki Rossi Barjääri ja oma kohtumist Norra ekspeditsiooniga Vaalalahes.

Amundsen on Antarktikas ja valmistub minema poolusele koertekelkudel! Scott talub selle saatuselöögi mehiselt. „Üksainus mõte on sööbinud mu ajju," kirjutab ta kibedusega oma päevikusse. „Kõige õigem ja ka kõige mõistlikum on meil jätkata oma tööd, nii nagu ei oleks mitte midagi juhtunud. Tuleb rahulikult ning kohkumata edasi minna ja teha kõik, mis me suudame, oma kodumaa auks."

Ja ei midagi rohkem: enam ei kohta me Scotti päevikus Amundseni nime. Kuid on tunda, et ta oma võistlejat mitte kunagi, ühekski

retkeks ei unustanud. See mõte häirib Scotti, jälgib teda kogu polaaröö kestel, saadab teda teel poolusele... Ta mõistab, et norralastel on suured eelised, nende baas on poolusele 60 miili lähemal, neil on 97 koera — oli, mille pärast rahutust tunda.

„Vähimgi katse hakata temaga võidu ajama lööks kõik mu plaanid segi; pealegi näib mulle, et ma ei ole mitte selleks siia tulnud," kirjutab Scott ühele oma inglasest sõbrale just enne teeleasumist pooluse suunas. „...ma kardan, Teil tuleb valmis olla selleks, et meie ürituse tähtsust hakatakse vähendama." Ja nähtavasti mitte niivõrd enesele kui oma kaasmaalaste rahustamiseks lisab ta: „Kuidas ka ei oleks, tähtis on töö, aga mitte inimeste kiitus."

Scotti eelaimused ei petnud teda. Amundsen, polaarrännakute andekas strateeg, teostas hiilgavalt, rekordiliselt lühikese ajaga retke lõunapoolusele. Professor V. J. Vize[23] võrdles seda retke heliteose laitmatu ettekandega, milles iga takt ja iga noot on ette teada ning läbi mõeldud. Pealegi lihtsustas Amundsen oma ülesannet. Püüdes inglastest ette jõuda, pühendas ta teaduslikele vaatlustele vähe tähelepanu. „Teadus," kirjutas Amundsen, „pidi selle väikese jalutuskäigu kestel ise enese eest hoolitsema."

Ka Scotti rännak oli läbi mõeldud, igakülgselt ning hoolikalt ette arvestatud, kuid inglaste taktikaline viga oli ponide ülehindamine. Need loomad olid küll väga vastupidavad, kuid rännakuteks Barjääri jääl nad ei sobinud. Ja Scott veendus selles varsti.

Pooluserühm asus teele 1. novembril 1911. aastal. Antarktise loodus valmistas neile uskumatuid takistusi: sügavad lõhed, mis ähvardasid neid neelata, päevi kestvad lumetormid, kohev lumi, pakane, mis vaheldus vihma ja uduga, ning palju muid ohte varitses neid teel. Mootorsaanid läksid kohe rikki. Üksteise järel nõrkesid ponid. 9. detsembril, lõunalaiusel 83°41′, poolel teel oma eesmärgist, lasti Beardmore'i liustiku jalamil viimased ponid maha. Koerterakendid saadeti baasi, kust nad kokkulepitud ajal pidid tagasipöörduvale pooluserühmale vastu tulema. Pooluseni oli aga jäänud veel minna umbes 400 miili mööda elutut jää- ja lumekõrbet. Ja inimesed lähevad, tirides eneste järel rännakuvarustusega koormatud kelke, ronides üle jääkuhilate, laskudes alla jäistest järsakutest, ning tõusevad lõpuks kiltmaale. Abirühmad pöörduvad tagasi. Nad on kurnatud, ei ole kindel, kas neil jätkub jõudu kuni baasini; Scott aga läheb ikka edasi ja edasi.

4. jaanuaril 1912. aastal, 150 miili kaugusel poolusest, jäetakse viimaste tagasipöörduvate seltsimeestega jumalaga. Edasi lähevad ainult viis — Scott, Wilson, Oates, Bowers ja allohvitser Evans. Ihaldatud eesmärk jõuab ikka lähemale ja lähemale ja ikka enam ja

enam rahutust on Scotti märkmeis: kas tõesti jõudsid norralased neist ette?

Pooluseni on jäänud ainult kaks päevateekonda — 27 miili. „Peame pärale jõudma," kirjutab Scott lakooniliselt. Ja siis, kui näib, et võit on saavutatud, variseb kõik kokku. Keset elutut lumekõrbet on inglaste ees kelgujalas ja selle küljes võõras, Norra lipp, laagri ase, saanide, suuskade ja koerte loendamatud jäljed... On võimatu sõnades edasi anda kõike seda, mida Scott ja ta kaaslased tol hetkel läbi elasid!

„Oli sündinud midagi suurt, mõistatuslikku," kirjutab Stefan Zweig, „poolus, mida inimese silm tuhandete aastate jooksul, võibolla universumi loomisest peale, polnud näinud, avastati kaks korda mingisuguse ajamolekuli, viieteistkümne päeva jooksul.[24] Ja nemad olid inimkonna silmis need teised, selle inimkkonna silmis, kellele esimene on kõik ja teine — mitte midagi! Asjatud olid olnud kõik nende pingutused, naeruväärsed nende loobumised ja mõttetud nende lootused, millest elati nädalaid, kuid ja aastaid... Kahjutunne — see on liiga nõrk väljendus selle koletu tragöödia jaoks, mis seisis tähtsusetus hilinemises."

Veel kaks päeva, ja Scott on päral. Ta unistus oli teostunud, kuid millise hinnaga. „Ehitasime tähise, heiskasime oma vaese, häbistatud Union Jacki* ja fotografeerisime oma rühma," kirjutab ta nukralt. Rohkem ei olnud neil siin midagi teha: kõik oli õnnelike võistlejate poolt juba tehtud. „Nii pöörasime selja oma ihaldatud eesmärgile, ja meil on minna 800 miili rasket teed. Jää jumalaga, meie suurim unistus!..."

Algas Robert Falcon Scotti tragöödia teine vaatus.

Lõpp hakkas kiiresti lähenema. Lõök oli olnud liiga tugev ja see kutsus loomulikult esile reaktsiooni. Siis, kui nad liikusid lõuna suunas, olid auahned soovid andnud Scottile ja ta kaaslastele üliinimliku jõu ning mobiliseerinud nende tahte. Nüüd aga, pärast kõigi lootuste purunemist, nende tahtejõud nõrgenes. Tuli kõige hirmsam — tülpimus. Ja just siis, kui polaarmaa loodus valmistas neile kõige suuremaid takistusi, siis kui oli vaja kümnekordselt rohkem nii füüsilist kui ka moraalset jõudu! Kuid nende jõud oli lõpukorral.

Viis inglast jätkavad võitlust raskustega, võitlevad mehiselt ja ennastsalgavalt, kuid nad teavad, et nüüd ei käi võitlus enam igavese kuulsuse eest, mida nad olid taotlenud, vaid ainuüksi oma elu eest, häbistava tagasipöördumise eest, mida nad pigem kardavad kui ootavad.

Kurnatuse tagajärjel hukkub esimesena laevastiku allohvitser,

---

* Union Jack (l. 'juunjon džäk) — Briti riigilipu nimetus. *Tõlk.*

vägilane Edgar Evans. Neli järelejäänut jätkavad painajalikku teekonda. Mõne päeva pärast on käes Lawrence Oatesi, Inniskillingi tragunirügemendi kartmatu rittmeistri järjekord. Ta läheb surma avasilmi nagu sõjamees kunagi: tundes oma lõpu lähenemist, lahkub ta laagrist, et kaaslastele mitte koormaks jääda. Ja jõuabki kätte saatuslik päev, mil hukkuvad ülejäänud kolm julget — Robert Scott, Edward Wilson ja Henry Bowers. Nad surevad näljast ja pakasest, ainult 11 miili kaugusel laost, kus neid ootasid toit, soojus ja ustavad sõbrad — Cherry-Garrard ja Dimitri Gerov koerterakenditega.[25]

Surma eel kirjutab Scott kirju oma naisele, sõpradele ja kaasmaalastele. Zweigi sõnade järgi on need imetlusväärsed, igasugusest väiklusest vabad kirjad, „mis on määratud üksikutele inimestele, kuid kõnelevad kogu inimkonnale. Nad on määratud kaasajale, kuid nende väärtus on igavene."

Neis ei ole ridagi kaebust ega kahetsust näiva ebaedu üle. Scott tundis hästi, väga hästi Inglise avalikku arvamust ja teadis, et talle ei andestata allajäämist norralastele. Ja viimasel minutil, kui surm seisab juba ta peatsis, selgitab ta kainelt katastroofi põhjusi. Kuid ta pole veendunud, et tema põhjendusi arvestatakse. Omaste, naise ja poja nimel on see tõeliselt suur inimene, kes andis kõik oma kodumaa kuulsuse eest, sunnitud end õigustama, abi paluma: „Jumala pärast, ärge unustage meie omakseid!" Milline hirmus süüdistus kapitalistliku Inglismaa vastu!

*

Mille nimel hukkus Robert Scott? Sellele küsimusele vastas ta ise oma päevikus: „Inimene on... võimeline elama ja kannatama tuleviku huvides."

Jah, Robert Scott elas, kannatas ja andis oma elu tuleviku eest. Tahaks uskuda, et tuleviku all mõtles Scott, inglise rahva kuulus poeg, mitte üksnes kitsalt rahvuslikke huvisid, mitte ainult auahnet soovi näha Lõunanabamandril lehvimas oma maa lippu, vaid ka maailma teaduse huvisid, kogu inimkonna huvisid. Ainult siis ja ainult nii on tema ohver õigustatud.

Ja valus on praegu, ainult veidi rohkem kui nelikümmend aastat pärast Scotti surma näha, kuidas nõndanimetatud „polaarstrateegia" pooldajad püüavad Antarktisest, mille põues puhkavad kangelaslike uurijate põrmud, teha sõjalist platsdarmi, aatomi- ja vesinikupommide katsetamise polügoni. Kui nende soov peaks teostuma, oleks see Robert Scotti tragöödia finaal, tema ja kõigi teiste teaduse triumfi eest oma elu jätnud uurijate püha mälestuse teotamine.

Antarktika peab jääma maailma teaduse teenistusse. Oma asendi ja füüsiliste omaduste poolest pakub Antarktika määratu suurt teaduslikku huvi. Lõunapolaarmaade meteoroloogilisi protsesse tundmata ei ole võimalik ilmastiku teaduslik prognoos lõunapoolkeral, samuti kogu maakera kliima analüüsimine. Seoses sellega, et on kindlaks tehtud Antarktika soojenemine, kerkib küsimus Antarktise jääbilansi uurimisest ja selle jää sulamise tagajärgedest maailmamere[26] veepinna tasemele. Lõunanabamandri kaardil on väga palju „valgeid laike" — lai tööpõld mitme põlve uurijatele. Nõrgalt on veel läbi uuritud Antarktika maapõu, looma- ja taimeriik. Lõunanabamandri igakülgne uurimine on tähtis ülesanne, millega peavad tegelema kõik sellest huvitatud riigid. Kuid mainitud ülesande lahendamise eelduseks on vastavate Antarktikaga seotud rahvusvahelise õiguse probleemide õiglane lahendamine.

Ei ole kahtlust, et siis, kui saavutatakse tõhus rahvusvaheline teaduslik koostöö, püstitab tänulik inimkond lõunapoolusele mälestussamba nendele, kes elasid, kannatasid ja andsid oma elu parema tuleviku eest. Sellel sambal saavad aukoha inglise rahva mehiste poegade nimed: kapten Robert Falcon Scott, doktor Edward Wilson, Lawrence Oates, Henry Bowers ja Edgar Evans.

N. BOLOTNIKOV

I PEATÜKK

ÜLE TORMISE MERE

Viimased ettevalmistused Uus-Meremaal

Novembrikuu esimesed kolm nädalat kadusid nii kiiresti, et mul oma päeviku jaoks aega polnud, ja nüüd pean ma kõik märkima mälu järgi.

Kuupäevad ei ole vist olulised, olgu ainult niipalju öeldud, et kogu selle aja töötasid nii ohvitserid kui ka meeskond väsimatult.

Pärast laeva kohalejõudmist lossiti kogu kaldarühma varustus, kaasa arvatud onnid, kelgud jne. Laev läks viieks päevaks dokki.[1] Bowers vaatas hoolikalt üle kõik tagavarad, sorteeris nad ja säästis palju ruumi sel moel, et tühjendas terve rea kaste ja paigutas nende sisu laatsaretti. Meie hea sõber Miller[2] otsis samal ajal lekkimise põhjust, uurides läbi kogu laeva vöörist kuni ahtrini. Leidsime lõhe välistäävis[3]. Peale selle oli üks ühenduspoldi auk liiga suur. Miller sai lekist jagu, nagu ma seda temast olin oodanud, ja kui laev oli jälle ujuvil ning täies lastis, laskis ta palju vähem vett sisse. Laev lekib küll praegugi pisut, kuid ainult natuke rohkem, kui seda ühelt vanalt puulaevalt võiks oodata.

Veejooks, mida varem võis näha ja kuulda ahtris, on täielikult peatatud. Sissetungiva vee jõuab nüüd vabalt kõrvaldada käsipumpade abil, ilma masinateta. Selleks tuleb ainult pumbata kaks korda päevas viisteist kuni kakskümmend minutit. Kui lekki poleks kõrvaldatud ja laev oleks täislastis, nagu praegu, kuluks selleks kindlasti kolm kuni neli tundi iga päev.

Enne kui laev dokist väljus, vaatasid Bowers ja Wyatt[4] koos mõne sadamatöölisega kuuris veel kord üle kaldarühma tagavarad. Kõik näis minevat libedalt. Võeti arvele mitmesugused kingitused ja Uus-Meremaal teh-

tud ostud, nagu või, juust, peekon, suitsusingid, liha- ja keelekonservid.

Samal ajal monteeriti sadamatöökodade juures avaral platsil meie kokkupandavaid onne. Et meil lõunas nende kokkupanekul mingeid viperusi ei tekiks, vaadati kõik veel kord üle, sorteeriti ja märgistati. Kõige sellega olid ametis meie tubli puusepp Davies, Forde, Abbott ja Keohane. Suur roheline telk aeti püsti ja valmistati sellele tarvilikud vaiad.

Kui laev dokist väljus, käis tekil vilgas töö. Ohvitserid ja meeskond koos sadamatöölistega lastisid laeva. Milleri mehed ehitasid latreid hobuste jaoks, takutasid ja tõrvasid tekki, tugevdasid tekiehitusi, kinnitasid polte ja tegid muid vähemaid parandustöid. Masinaruumis töötasid meie mehaanikud ja Andersoni mehed[5], teadlased pakkisid hoolikalt oma laboratooriume, kokk korrastas kambüüsi[6] jne. Laeval ei olnud ühtegi nurka, kus poleks käinud töö.

Lastisime oma laadungi järgmiselt: peatrümmi[7] paigutasime kogu kaldarühma varustuse ja onnide detailid; selle peale, peatekile, laadisime ülejäänud osa metsamaterjalist, mida vajati ehitamiseks, kelgud, rännakuvarustuse ning teaduslikeks vaatlusiks kasutatavad suuremad aparaadid ja masinad. Ehkki kõik see hästi tihedasti ära mahutati, vähenes inimestele ettenähtud ruum siiski tunduvalt. Kuid see toimus nende enda soovil. Nad teatasid Evansi kaudu, et neid ei tarvitsevat arvestada; nad olevat valmis elama nii kitsalt kui vähegi võimalik ja mõned kuupjalad vähem ruumi ei tähendavat neile midagi — niisugune oli nende suhtumine asjasse.

Nii jääb siis inimeste jaoks peatekile kasutada ruum, mis ulatub vööriluugist kuni vööritäävini[8].

Bakis[9] asuvad latrid viieteistkümnele ponile — see on maksimaalne ruum, mida võime neile lubada. Selle ruumi kitsas ebakorrapärase kujuga eesosa täidetakse tihedalt loomasöödaga.

Otse baki vaheseina taga paikneb väike luuk, mis halva ilma korral on ainsaks võimaluseks messi[10] pääsemiseks. Edasi järgneb fokkmast[11] ja selle ning vööriluugi vahel kambüüs ja vints. Vööriluugist vasakul asuvad tugevad puust latrid neljale ponile.

Vööriluugi taga on jääkamber, kus on kolm tonni jääd ja kuhu meil õnnestus mahutada 162 lamba ja kolme

veise kered ning mõned kastid piimaliha ja neerudega. Nülitud loomad on paigutatud ridamisi ja read eraldatud laudadega. Niisugune paigutus on äärmiselt otstarbekas ja ma loodan väga, et meile jätkub kogu talveks värsket lambaliha.

Mõlemal pool grootluuki[12], tihedalt vastu jääkambrit on ära mahutatud kaks meie kolmest mootorsaanist. Kolmas on põiki poolteki[13] ees, seal, kus varemalt seisis üks vints.

Samas, poolteki ees asub ka petrooleumiladu. Teine samasugune ladu on grootluugi ja grootmasti vahel ja see on pealt kaetud loomasöödapallidega. Peale selle on mõlemad tekipealsed laadungivahelised läbikäigud täis nõusid petrooleumi, parafiini ja piiritusega.

Punkreisse ja peatrümmi mahtus 405 tonni sütt, 25 tonni paigutasime esitrümmi vabassse osasse ja pisut üle 30 tonni ülatekile. Need söekotid ja kõik muud juba eespool nimetatud esemed moodustavad üsna raske tekilaadungi ja me oleme selle üle loomulikult vägagi mures. Kuid kõik, mis oli võimalik teha laadungi sorimiseks[14], sai tehtud.

Tekil valitsevale segadusele panevad punkti meie 33 koera[15], kes on kinnitatud kettidega jääkambri ja grootluugi tugede ja poltide külge, mootorsaanide vahele.

Kogu selle laadungiga istub laev siiski kahe tolli võrra vabapardamärgist[16] kõrgemal. Tankid on täidetud pressitud hobusemoonaga, välja arvatud üks, milles on 12 tonni magedat vett. Loodame, et sellest jätkub seniks, kuni jääni jõuame.

L o o m a s ö ö t. Tellisin esialgu Melbourne'ist 30 tonni pressitud kaerapõhku, kuid Oates veenis meid pikapeale siiski, et sellest kogusest kaugeltki ei piisa, ja meie hobuste söödavaru tõusis 45 tonnile. Peale selle oli meil veel 3 kuni 4 tonni jooksvaks tarviduseks. Lisatoit koosnes 5 tonnist heintest, 5 kuni 6 tonnist õlikookidest, 4 kuni 5 tonnist kliidest ja väikesest kogusest kaerasõmerikust[17]. Teravilja ei võtnud me üldse kaasa.

Toppisime igale poole, kuhu vähegi saime, koerakuivikuid; kokku on neid 5 tonni. Meares on selle vastu, et toita koeri hülgelihaga, kuid minu arvates tuleb meil talvel seda siiski teha.

Peatusime Kinseyde[18] majas „Te Han" Cliftonis. Maja asub kalju serval, 400 jala kõrgusel merepinnast. Sealt avaneb vaade kaugele Christchurchi tasandikele ja neid piiravale pikale põhjarannikule; otse all on näha parr[19], mille varjus on sadam, ja kahe väikese jõekese, Avoni ja Waimakariri looklevad lehtersuudmed[20]. Taamal üle tasandike kerkivad mäed, mis pakuvad aiva muutuvat pilti ja veel kaugemal, mere põhjapoolse kääru taga, võib selge ilmaga näha Kaikourase kauneid lumega kaetud tippe. See on kütkestav vaatepilt. Imetledes seda mõnest varjulisest aianurgast, mis lausa kirendab punastest ja kullavärvilistest lilledest, tärkab hinges sõnulseletamatu rahuldustunne. Öösel magasime selles aias vaikse ning selge taevalaotuse all. Päeval käisin ma Christchurchis oma büroos, seejärel kas laeval või saarel ja pöördusin siis koju tagasi mägiteed kaudu üle Port Hillsi. Meenutan meeleldi neid jalutuskäike, mis võimaldasid mulle nii mõnegi vajaliku nõupidamise Kinseyga. Tal oli äärmiselt huvitatud ekspeditsioonist. Selline huvi läbi ja läbi ärimeheliku Kinsey poolt on mullegi eeliseks, mida ma ei viivitanud ära kasutamast. Ta jääb minu äraolekul agendiks Christchurchi. Ma andsin talle üldvolituse ja arvan, et jätsin talle kõik vajalikud andmed. Ta oli meie vastu erakordselt lahke.

Asume teele

Laupäev, 26. november. Määrasime oma väljasõidu kella kolmeks pärastlõunal, ja kolm minutit enne kolme lahkus „Terra Nova" sadamakai äärest. Oli kogunenud palju rahvast. K. [21] ja mina koos sõpradega (Kinsey, Ainsley, Arthur ja George Rhodes, sir George Clifford jt.) einestasime Uus-Meremaa laevaseltsi laeval „Ruapehu". Läksime K.-ga „Terra Novale" ja sõitsime sellel kuni maaninani, möödudes „Cambrianist", ainukesest siinsest sõjalaevast. Tagasi sõitsime sadamapuksiiril. Kaks samasugust puksiiri ja lugematu arv paate olid tulnud laeva saatma. Ponting filmis vahetpidamata. Läksime mäekinke pidi Sumnerisse. Nägime „Terra Novat". Ta paistis kagus väikese täpina.

Esmaspäev, 28. november. Jõudsime hommikul kell 8 väljuvale Port Chalmersi ekspressile. Kinsey tuli meid saatma. Wilsonit kohtasime rongis. Rhodes ühines

meiega Timarus. Sain telegrammi teatega, et „Terra Nova" oli öösel Port Chalmersi jõudnud. Saabusime sinna kell 4.30 pärast lõunat. Leidsin kõik korras olevat.

Teisipäev, 29. november. Kohtusin linnas Fenwickiga „Central Newsi" asjus. Tänasin Glendenningit toreda kingituse eest (130 halli kampsunit). Käisin raekojas ja tegin linnapeale visiidi. Laeval on kõik kõige paremas korras.

Lahkusime sadamast kell 2.30 päeval säravas päikesepaistes; rõõmus vaatepilt. Meid oli tulnud saatma veelgi rohkem laevu kui Lytteltonis. Mrs. Wilson, mrs. Evans ja K. lahkusid meie laevalt maanina juures ja pöördusid tagasi sadamapuksiiril. Teised puksiirlaevad ja Vabataht-liku Tagavaraväe kahuripaat saatsid meid veelgi edasi. Kella 4.30 paiku lahkusid nemadki. Pennell „pani" kompassi järgi „merekursi maha"[22] ja andis täiskäigu edasi.

Õhtu. Ähmased maa piirjooned, plingib Saundersi neeme majakas.

Kesknädal, 30. november. Keskpäevaks olime sõitnud 110 miili. Kogu päeva puhus nõrk põhjatuul, mis õhtul tugevnes ja loodesse pöördus. Hele päikesepaiste. Laev õõtsub tugevasti edelalaines. Kõik on reipad, välja arvatud paar merehaiget.

Oleme lõpuks teel ja libiseme kergelt ning sujuvalt üle lainete, kuid — kulutame sütt! Õhtul kell kaheksa kanti mulle ette, et 24 tunni jooksul olime kulutanud 8 tonni sütt.

Neljapäev, 1. detsember. Detsember algab üldiselt hästi. Öö jooksul tuul kõvenes; suurendasime kiirust algul 8, siis 9 ja lõpuks 9,5 sõlmeni[23]. Kõva loodetuul ja meri on rahutu. Ärkasin tugevast õõtsumisest.

Neis tingimusis pakub laev kummalist ja mitte just väga meeldivat pilti.

All on kogu ruum nii tihedasti täis tuubitud, nagu seda inimlik osavus üldse suudab. Ja tekil! ... Bakis seisab tihedalt külg külje vastas, koonupidi koos, viisteistkümmend poni — seitse ühel ja kaheksa teisel pool. Nende vahel on pisut ruumi ka tallimehele. Ja kõik see õõtsub, õõtsub lakkamatult, üles ja alla, kord siia, kord sinna.

Kui heita pilk läbi vaheseina avause, siis võib näha kurbade, kannatlike silmadega hobusepeade rida, mis tüürpoordis õõtsub ettepoole, samal ajal kui pakpoordis asetsevad pead kalduvad tahapoole; selle järel vajuvad omakorda ettepoole pakpoordis asuvad pead ja tüürpoordi

omad tahapoole. Vaestele loomadele on kohutavaks piinaks päevast päeva nädalate viisi niimoodi õõtsuda, ja kuigi toidame neid hästi, viib selline pingutus nende kaalu alla ning nad muutuvad kõhnaks. Ometi ei või otsustada nende kannatuste üle inimeste seisukohalt. On hobuseid, kes ei heida kunagi pikali, ja iga hobune võib magada seistes; nendel on igal jalal sidekõõlus, mis võimaldab neil ilma erilise pingutuseta püsti seista. Meie vaesed loomad oskavad siiski kuidagi puhata ja magada, hoolimata tugevast õõtsumisest. Baki ülejäänud osas oli umbes neli või viis tonni sööta ja siin elas ka meie alati valvas Anton. Ta kannatab tugevasti merehaiguse all, kuid suitsetas sellest hoolimata möödunud ööl ühe sigari. Tõmbas pisut suitsu, pidas siis pausi, et ennast tühjendada, kuid jätkas sellele vaatamata suitsetamist ja lausus ise kõhtu hõõrudes Oatesile: „Ei ole hea!" — vahva väike Anton!

Neli poni on paigutatud mitte bakki, vaid vööriluugi tuulealusele küljele presentkatuse alla, ja üldiselt on neil vist küll parem kui nende kaaslastel. Otse jääkambri taga, mõlemal pool grootluuki, on mootorsaanid kahes tohutu suures kastis, mõõtmetega 16 × 5 × 4 jalga; nii nagu nad on paigutatud, mitu tolli üle teki, võtavad nad hirmus palju ruumi. Kolmas saan on põiki vastu pooltekki, seal, kus varem oli ahtrivints. Kõik need kastid on kaetud tiheda presendiga ning soritud jämedate kettide ja köitega, nii et nad on täiesti kindlalt paigal.

Mootorsaanide kütus — petrooleum — on tugevatesse kastidesse pakitud plekknõudes ja paakides. Need kastid seisavad ridamisi põiki üle teki otse poolteki ees ja mootorsaanide kõrval. Petrooleumi on 2½ tonni ja see võtab tublisti ruumi.

Nende kastide ümber, kambüüsist roolini, on tekk üle kuhjatud söekottidega; see on laadung, mis nüüd kiiresti kahaneb.

Lahkusime Port Chalmersist 462 tonni söega pardal. Seda oli rohkem, kui ma olin arvestanud, aga ometi oli vabapardamärk veepinnast 3 tolli kõrgemal. Laeva ahter on kaks jalga sügavamalt vees kui vöör, ent selle vea parandame varsti.

Söekottidele, mootorsaanidele, nende vahele ja jääkambri peale on rühmiti paigutatud koerad — neid on kokku 33. Tahes-tahtmata tuleb neid ketis pidada; oleme

Kapten Oates ponidega „Terra Nova" pardal.

Leitnant Evans mastikorvis.

Esimene jäämägi.

Albatrossid otsivad „Terra Nova" kiiluvees toitu.

püüdnud neile anda varju, niipalju kui see tekil võimalik, kuid nende olukord pole kadestamisväärne. Lained peksavad ühtelugu pealttuuleküljest üle reelingu ja puistavad pritsmete tiheda sajuga üle kõiki, kes riskivad ilmuda laeva kesktekile. Koerad istuvad, seljad selle veesaju poole, ja nende kasukad nõretavad veest. Kahju vaadata, kuidas nad külmast ja kannatusest kössi on tõmbunud; aeg-ajalt niuksatab üks või teine neist vaesekestest haledasti. See on kurb ning masendav pilt. Nende vaeste olendite elu on tõesti raske.

Mahume kuidagi väga vaevaliselt ära oma kajutilaua taha, sest meid on 24 ohvitseri. Üks või kaks meist on tavaliselt vahis ja see vähendab veidi meie kitsikust, kuid siiski oleme nagu tikud topsis. Toit on meil väga lihtne. Meie kaks stjuuardit, Hooper ja Neale, tulevad suurepäraselt kõigega toime: nad pesevad nõud, koristavad kajutid, on alati teenistusvalmis ja sealjuures ikka lõbusad ning sõbralikud.

Nii suure meeskonnaga — üheksa madrust igas vahis — on laeva kerge juhtida. Mearesil ja Oatesil on oma kindlad abilised koerte ja ponide talitamisel; kuid säärasel ööl, nagu möödunu, mil oli oodata halba ilma, on jalul terve „järelvägi"[24] vabatahtlikke, ja nad on liigutavalt abivalmid. Ühed on valmis ponisid aitama ja koeri talitama, niipea kui nendega raskusi tekib; teised ruttavad appi purjede rehvimisel ja trimmimisel[25] või täitma punkreid tekilt võetava söega.

Kõigist rohkem vaevab merehaigus nähtavasti Priestley't. Teistel, kellel vist ei ole parem, on juba mõnevõrra kogemusi laeva ja tema õõtsumisega. Ponting ei või toitu näha, kuid oma tööd ta ei jäta. Mulle jutustati, et teel Port Chalmersisse fotografeeris ta õige mitut gruppi, ehkki ta samal ajal korduvalt reelingu äärde ruttama pidi. Eile ilmutas ta plaate, ühes käes ilmutamisvann, teises tavaline kauss!

Täna jätsime selja taha 190 miili. Alguseks on see päris hea, kuid ühes suhtes ka halb. Meie sihtpunktiks oli Campbelli saar, kuid juba varahommikul ilmnes, et niisuguse kiirusega sõites jõuame saarele kesköö paiku, selle asemel et jõuda sinna homme, nagu kavatsesin. Viivitada ja päeva saabumist oodata ei ole praeguses olukorras soovitav ja sellepärast me loobusime saarel peatumisest.

Päeva teisel poolel pöördus tuul läände ja see võttis meil veidi kiirust maha. Loodan, et ta jätab oma keerutamise. Juba praegu oleme kaldunud oma kursist jää suunas rohkem kui ühe rumbi[26] võrra ja Campbelli saare suunast kolme rumbi võrra itta, nii et me ei olekski saarele sattunud.

Reede, 2. detsember. Äärmiselt õnnetu päev. Eile pärastlõunal kella 4 paiku hakkas tuul kiiresti tugevnema ja varsti olid meil üleval üksnes topslid, kliiver ja taaksel[27]. Tuul oli väga vali ja laine tõusis silmapilkselt. Laev hakkas tugevasti rullama ning alttuulepardast peksis laine tugevasti sisse. Oatesil ja Atkinsonil, keda teised vahetevahel abistasid, oli tegemist, et ponisid jalul hoida. Petrooleumi-, loomasööda- ja teised kastid hakkasid ülatekil liikuma. Kõige rohkem tüli tegid lahtised söekotid; lained panid nad veerema ja virutasid vastu kinnisoritud kaste. „Te teate, kui hoolega kõik oli soritud, aga nende söekottide ägedale rünnakule ei suutnud ükski kinnitis kuigi kaua vastu seista"; nad mõjusid nagu müürilõhkujad. „Ei olnud teist teed, kui asuda selle kurja vastu võitlema. Peaaegu kõik mehed töötasid tundide viisi laeva keskosas ülatekil, pildudes söekotte üle parda ning kinnitades petrooleumi- ja muid kaste, niipalju kui see sääraseis raskeis ning hädaohtlikes tingimustes võimalik oli. Lained ujutasid inimesi lakkamatult veega üle ja matsid nad aeg-ajalt peaaegu täiesti. Selliseil hetkil tuli oma kalli elu päästmiseks haarata kinni, millest juhtus, et sind mitte üle parda ei pühitaks. Liikuvate söekottide ja kastide hulgas võis aga see tugi kergesti käest lipsata.

Vaevalt oli suudetud luua midagi korra taolist, kui tuli jälle erakordselt suur laine, mis kiskus trossid lahti, ja tööd pidi uuesti otsast algama."

Öö venis pikka, tuul tugevnes veelgi ja meri hakkas üha enam raevutsema; laev kõikus hullupööra. Vähendasime purjesid; üles jäid üksnes grootmarss[28] ja taaksel. Lõpuks peatasime masinad ja läksime triivi, kuid ka sellest oli vähe abi. Laeva vöörist, kus Oates ja Atkinson kogu öö töötasid, teatati tihtilugu ponide kukkumisest. Kuid meid ähvardas veel hullem, palju hullem häda: masinaruumist tuli sõnum, et pumbad on ummistunud ja vesi on tõusnud üle põranda restide.

Sellest hetkest peale — kella 4 paiku hommikul — muutus masinaruum meie tähelepanu keskpunktiks. Vesi

tõusis kõikidele jõupingutustele vaatamata. Voogavas vees, mis ulatus talle kaelani, töötas vapralt Lashly, püüdes puhastada imitorusid. Üksvahe näis, nagu oleks võimalik abimasina ja pilsipumba[29] jõul veest võitu saada, kuid see lootus oli üürike: viieminutilise pumpamise järel olid pumbad jälle täiesti umbes.

Olukord muutus ähvardavaks. Nii tugeva kõikumise puhul muutus selline sissetunginud veehulk äärmiselt hädaohtlikuks. „Me teadsime, et laev normaalseis tingimusis veidi lekkis, kuid me teadsime ka seda, et suurem osa veest, mis valgus ülatekile, leiab tee alla; ta imbus niredena läbi tekkide. Raskes laadungis laev istus sügavalt vees. Veel pisut vett, ja laev muutub ülemäära raskeks, siis aga on kõik võimalik." Käsipumba voolikust tuli ainult väike nire ja tema ummistunud imitoru ei saanud me kuidagi puhtaks. Vesi ulatus lõpuks katlani ja soojenes niivõrd, et keegi ei suutnud töötada imitorude juures. Williams tunnistas end võidetuks ja oli sunnitud katlad külmaks laskma. Mida teha? Olukord oli sel momendil üsna sünge. Laine näis veelgi kõrgem kui enne; rohekad veevallid paiskusid üle alttuuleparda ja poolteki; laev tõusis ja vajus raskesti; suur tükk reelingut pühiti minema. Pilsipumpa veab peamasin, ja et pumpa tööle panna, peab masin töötama. Rasked lained lõid ikka ja jälle üle alttuuleparda ja tekk oli esitaglasest grootmastini üleni mühiseva veega kaetud, mis paiskus kõrgele üle ahtri. Kord, kui ma seisin poolteki reelingu juures, ulatus vesi mulle vööni.

Tekk nägi välja nagu oleks see rüüstatud, masinaruumis aga ujutas vesi, mida ei olnud küll eriti palju, juba põrandaplaadid ja põhjafloorid[30] üle, nii et ajas hirmu peale.

Leitnant Evans organiseeris „järelväest" kahes vahetuses mehi ämbritega vett kandma. Mehed püüdsid kõigest väest korrastada ummistunud käsipumpasid. See näis olevat kõik, mis me võisime antud momendil teha. Meie ainsaks vahendiks, kuidas laeva vajumisest päästa, oli katsuda teda veest tühjaks kanda! Ja nii kummaline, kui see ka võib näida, ei olnud meie pingutused päris viljatud. Käest kätte liikuvate ämbrite ahelik, mis töötab juba neli tundi*, ja vaevaliselt nirisev pump panid

* See kestis tegelikult ühtekokku öö ja päeva.

seisma vee tõusu, nii et näis, nagu oleks see isegi pisut alanenud.

Vahepeal pidasime nõu, kuidas pumba imitoru juurde pääseda. Tegime masinaruumi vaheseina augu, loopisime kõrvale söe, mis asus selle vaheseina ja pumbašahti vahel, ning raiusime augu šahti seina, sest praegu, kus nii palju vett tungib üle parda, ei saa avada šahti luuki.

Hädaoht ei ole küll veel möödas, kuid minus tärkab juba lootus. Ja kuidas ma ei peakski lootma, nähes kogu meeskonna imetlemisväärset indu. Ohvitserid ja madrused töötavad meeleheitlikult ja — laulavad. Williams töötab katla taga, lämmatavas kuumuses, et teha vaheseina auku. Ükski neist ei ole kaotanud julgust. Öösel uppus üks koer; üks poni lõppis ja kaks on väga viletsas seisukorras; tõenäoliselt jääme ka neist ilma. „Ajuti viib raske laine mõne koera üle parda, ja ainult kett hoiab teda hukkumast. Meares ja tema abilised päästavad alatihti neid armetuid olendeid poomissurmast ja püüavad neid varjata lainete eest. See on aga peaaegu lootusetu ülesanne. Üks vaene loom leiti alles siis, kui ta oli juba lämbunud; teise kandis laine sellise jõuga kaasa, et kett katkes ja koer kadus üle parda, kuid järgmine laine tõi ta imekombel tekile tagasi ja koer on praegu täie tervise juures." Torm on nõudnud meilt tublit kümnist, kuid mul on tunne, et kõik lõpeb hästi, kui me ainult veega toime tuleme. Veel üks koer kanti praegu üle parda — oh häda! Jumal tänatud, torm nõrgeneb. Lained on ikka veel mäekõrgused, kuid laev õõtsub juba vähem. Palun jumalat, et me võiksime veel enne hommikut uuesti purjed tõsta.

Laupäev, 3. detsember. Eile õhtupoolikul vaibus tuul aegapidi. Vähem vett peksis üle parda ja sellepärast sattus seda ka vähem laeva sisemusse. Varsti selgus, et vee väljakandmine masinaruumist andis tulemusi. Tööd jätkati katkestamatult, vahetades inimesi iga kahe tunni järel. Kell 10 õhtul sai auk masinaruumi vaheseinas valmis ning leitnant Evans roomas üle söehunnikute pumbašahti ja seda mööda alla. Tal õnnestus varsti puhastada imitorud „söetroppidest (söe ja õli segust), mis olid ummistumise põhjuseks", ja kõikide üldiseks rõõmuks purskus pumbast esimest korda vett tugeva joana. Sellest hetkest peale oli selge, et me saame veest jagu, ja ehkki pump veel mõned korrad ummistus, kahanes vesi

masinaruumis ometi pidevalt. Üldiseks rõõmuks ei loksunud vesi seal täna hommikul enam seinast seina. Ennelõunal tehti tuli katla alla. Käsipump oli täiesti korda seatud ja me pumpasime pilsid peaaegu kuivaks. Tõime sealt välja suured hunnikud sütt ja tuhka.

Kõik on jälle hästi ning me liigume üha lõunasse masina jõul ja purjede all, kaldudes kursist kõrvale kahe rumbi piires. Campbell ja Bowers on ülatekil ning likvideerivad tormikahjustusi. Päeval heitsime baki käiluti[31] kaudu merre meie kaks surnud poni. See ei olnud kerge töö, sest et käilut oli väga väike ja hobusekorjus mahtus sealt vaevalt läbi. Vaatasime üle ka jääkambri ja leidsime seal kõik korras olevat.

Ehkki me ei ole küll veel väljaspool ohtu ja uus torm oleks meile hukatuslik, on meie olukord ööpäeva kestel üllatavalt muutunud. Ka teised tunnistasid, et nad pidasid, nagu minagi, eile meie olukorda äärmiselt tõsiseks, kuid praegu oleme kõik jälle lootusrikkas meeleolus.

Niipalju kui seni on kindlaks tehtud, oleme kaotanud peale purunenud reelingu kaks poni, ühe koera, „10 tonni sütt", 65 gallonit petrooleumi ja kasti bioloogidele määratud piiritust. Kaotused on tõsised, aga siiski väiksemad, kui olin kartnud. „Kõike arvesse võttes pääsesime suhteliselt kergesti, ehkki meil ei vedanud, et sattusime tormi kätte praegusel aastaajal." Kolmas poni, kelle me tormi ajal rihmadega üles tõmbasime, on jälle jalul. Ta on veidi uimane, aga võib paraneda, kui ei tule uut tormi. Osmanil, meie parimal rakendikoeral, oli veel täna hommikul üsna halb, aga nüüd, kus ta on lamanud terve päeva soojalt heintes, on tal palju parem. „Veel mitu koera põdesid tõsiselt ja vajasid hoolitsust, enne kui me nad jälle jalule saime." Tuul ja meri just nagu tõuseksid uuesti, raske lõunalaine on meile vastu; kuid baromeeter on kõrgel; kuni ta ei lange, pole uut tormi karta.

Esmaspäev, 5. detsember. 56°40′ lõunalaiust. Baromeeter püsib laupäevast saadik peaaegu paigal. Tuul kord tõuseb, kord vaibub, kuid puhub kogu aeg läänest. Olime rumbi võrra kursist kõrvale kaldunud, kuid nüüd oleme jälle kursil. Kõik läheb hästi, ainult ponidega on halvasti. Kuni täna hommikuni kõikus laev tugevasti edelalaines, hoolimata sellest, et nii tuul kui ka meri on meile soodsad. Meie loomad, eriti need, kes on bakis, on saanud tublisti kannatada. Olime arvamisel, et pakpoordi

paigutatud ponide olukord on õige hea, kuid kaks neist on päris otsas ja ma kahtlen, kas nad suudaksid veel ühe tormi üle elada, kui nad natukenegi ei saa puhata. Palun jumalat, et torme enam ei tuleks. Oleme õieti lähenemas läänetormide piirkonnale, kuid võimatu on ilma kahte päevagi ette arvata. Laine jookseb ikka veel edelast, kuid on eilsest tunduvalt nõrgem. Sooviksin väga, et ta hoopis vaibuks. Ilusast ilmast oleneb nii palju. Detsember peaks Rossi meres olema ilus; ta on seda alati olnud ja on ka praegu, nagu näitavad kõik märgid. Kuid tuleb kõigeks valmis olla; ma muretsen väga meie loomade pärast.

Koerad on juba tublisti kosunud ja on jälle üsna heas vormis.

Vähendame tekilaadungit; kogu süsi on ülatekilt ära koristatud, ka petrooleum on paremini paigutatud, nii et tekilaadungi suhtes ei peaks uus raju meid kohutama. Campbell ja Bowers töötasid väsimatult teki korrastamisel.

Uuesti oli kõne all küsimus, kas mitte rajada meie baas Crozieri neemele. Sellel plaanil oleks palju eeliseid: jõuaksime sinna hõlpsasti varakult kohale, ei sügis- ega suverühma ähvardaks oht saada talvekorterist ära lõigatud, oleks võimalik jõuda otse Barjäärile, ilma et tuleks ületada lõhesid, ja tee poolusele viiks algusest peale otsejoones lõunasse. Sellele lisanduks suhteliselt pehme ilmastik ja lumetormide puudumine pingviinide haudeasunduses, soodne võimalus jälgida keiserpingviini haudumisviisi ja veel kord geoloogiliselt uurida vulkaani Terrorit, kõnelemata mitmesugustest muudest pisimugavustest, nagu jää, peavarju ehitamiseks vajalike kivide jm. hankimine. Selle plaani vastu kõnelevad võimalikud raskused mahalaadimisel, sest lainetus võib seda tugevasti raskendada ning ponide ja mootorsaanide mahalaadimise isegi võimatuks teha. Kindlasti tuleks ületada küllaltki lai ala paljaid kaljusid, enne kui õnnestub jõuda onni jaoks kohase lumetasandikuni, mida rannast tõenäoselt eraldab 300—400 jala kõrgune nõlv. Ka võib raskeks osutuda laeva juhtimine mahalaadimise ajal vooluse, jäämägede ja ajujää tõttu. Eks edaspidi näe, kuid üldiselt on plaan kahtlemata ahvatlev. Hädakorral võiks ponid McMurdo väinas maale viia ja saata nad ringi rännakukorras.

Päike paistab täna pärastlõunal heledasti, kõik taheneb ja ka laine näib vaibuvat.

Teisipäev, 6. detsember. 59°7′ lõunalaiust, 177°51′ idapikkust. Oleme läbinud S 17 O 153′[32]; lõunapolaarjooneni 457′. Ilm peab oma eilset lubadust, laine vaibub pidevalt ja täna pärastlõunal liigume jõudsasti ning mugavalt edasi. Olen väga tänulik, peamiselt ponide pärast. Nad vaesekesed on tugevasti kurnatud ning väsinud, kuid üldiselt on nad juba veidi reipamad ja tervemad. Pole kahtlust, et neil on bakis halb, kuid nii või teisiti tuli sinna kedagi paigutada. Arvasime, et laeva keskossa paigutatud neli poni on kõige raskemates tingimustes, kuid selgus, et nad on tunduvalt paremas olukorras kui nende kaaslased. Mõnel ponil on jalad tursunud, kuid kõik nad

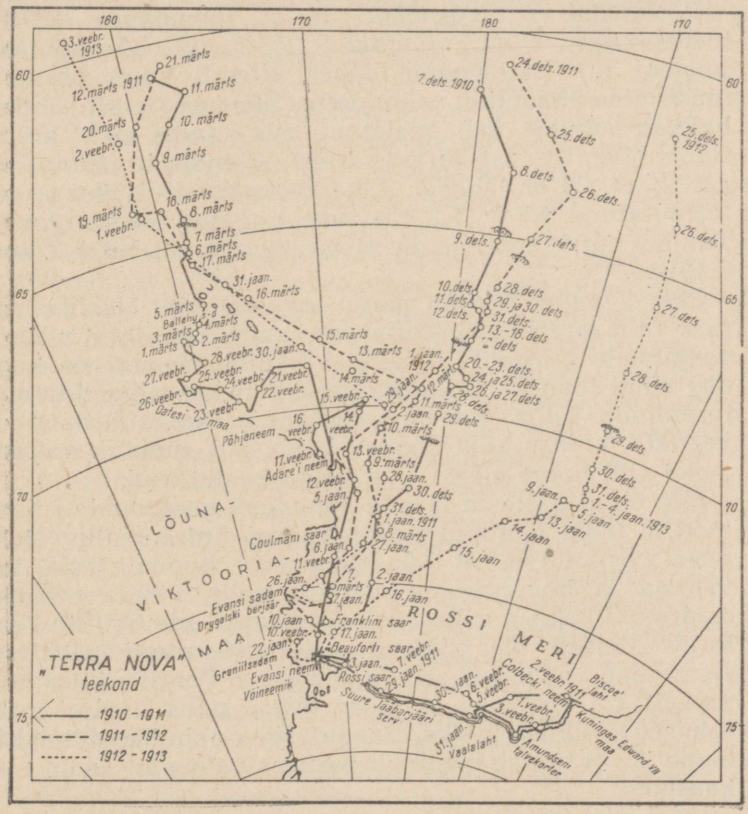

söövad hästi. Hommikuse vahi ajal tuul vaibus ja hiljem puhus ainult nõrk idatuul; baromeeter langeb, kuid aegamööda ja on praegu veel normaalsest kõrgemal. Pärastlõunal hakkas sadama uduvihma. Veel päev ja me peaksime läänetormide piirkonnast väljas olema.

Arutame ikka veel plaani, kuidas maabuda Crozieri neemel, ja mida rohkem sellest juttu on, hakkab see lahendus meile üha enam meeldima. Nii näiteks on sealt võimalik saada õiget ettekujutust Jääbarjääri liikumisest ja survejääseljandike suhtelisest liikumisest. Kahtlemata oleks see kohutavalt suur õnn, kui meil läheks korda seal kogu oma kraamiga õnnelikult maabuda.

Kõik on väga lõbusad. Kogu päeva on kuulda naeru ja laulu. On tore viibida niisuguses lõbusas kambas. Täna möödub nädal sellest, kui me lahkusime Uus-Meremaalt.

Kesknädal, 7. detsember. 61°22′ lõunalaiust, 179°56′ läänepikkust. Oleme läbinud S 25 O 150′. Lõunapolaarjooneni 313′. Baromeeter langes kiiresti kogu öö, kuid tõusis täna hommikul vastu ootusi niisama järsult. Ühtlasi hakkas puhuma vali edelatuul, mis kandis meid kolme rumbi võrra kursist kõrvale. Meri oli endiselt vaikne; see näitab, et jää on lähedal. Täna keskpäeval oli õhu ja vee temperatuur 34° [+1,1° C], mis kinnitab seda oletust. Tuul on nüüd tagant ja me oleme jälle kursil, tehes 7 kuni 8 sõlme.

Laeva ümber lendab palju ookeanilinde. Nägime esimesi fulmaare[33] ja McCormicku änni[34]. Eile õhtul nägime veepinnale tõusnud „liivakell"-delfiine. Samuti on kogu aeg näha tõmmu- ja mustkulm-albatrosse ning Kapimaa tormilinde. Külm teeb inimesed näljaseks ja hirmus on vaadata, kuidas kõik söödav kaob, kui meie kakskümmend neli noort meest oma nälga kustutavad.

Eile õhtul arutasin läände suunduva geoloogide rühma tööd ja tegin Pontingile selgeks, kuivõrd soovitav oleks tema osavõtt sellest. Ma kavatsesin koguni tema, kui vanima ja kogenenuma matkaja selle rühma etteotsa määrata. Rääkisin sellest esiteks temale, siis Griffith Taylorile. Ilmselt oli viimane sellest sügavasti pettunud. Arutasime kolmekesi seda küsimust ja Ponting ütles korrapealt ära, teatades, et ta on täiesti nõus. Taylori määramisega rühma juhiks. Saavutasime rahuldava kokkuleppe ja see näitas Pontingit parimas valguses. Ta on tore kaaslane.

Tahaksin siinkohal tuua näite sellest vaimust, mis innustab meie inimesi. Pärast tormi selgus, et bakis, ruumis, kuhu on paigutatud ponid, oli põrandas suur auk ja latrite mustus voolas alla meeste koidele ja voodiriietele. Keegi ei öelnud sõnagi. Inimesed püüdsid hädast õliriiete ja presentide abil kuidagi üle saada, kuid ei kaevanud kordagi. Mess oli täiesti laokil. Kõik oli siin segamini paisatud. Tekk tilkus läbi igast kohast; päevavalgust ei olnud üldse; õhku pääses sisse üksnes väikese vööriluugi kaudu ja lambivalgus oli äärmiselt vilets. Mehed saavad tekil ühtelugu läbimärjaks ja neil puudub võimalus riiete kuivatamiseks. On lausa imestamisväärne, et nad kõike seda nurisemata taluvad.

E s i m e n e j ä ä. Täna pärast õhtusööki levis kuuldus, et on nähtud jääd. Leitnant Evans kinnitas Cheethami sõnu, kes kõneles, et iga kord, kui päike pilvede tagant välja tuleb, on kaugel läänes jäämäge näha.

Neljapäev, 8. detsember. 63°20′ lõunalaiust. 177°22′ läänepikkust. Oleme läbinud S 31 O 138′. Lõunapolaarjooneni 191′. Eile öösel esimese vahi ajal kõvenes tuul kergeks tormiks. Laev kaldus pisut — kuni kahe rumbi võrra — kursist kõrvale. Tuli koristada ülemised praampurjed ja grootpuri; hiljem pööras tuul aegapidi meile vastu. Hommikul kella 6 ajal pidime koristama kõik purjed ja laev rammis kogu tänase päeva tugevas vastutuules ning parajas laines. Täna pärastlõunal hoidusime kursist veidi ida poole ja saime sel moel tuult kliivrisse ja ahtripurje. Baromeeter on viimase 24 tunni jooksul pidevalt tõusnud, kuid praegu näib, et ta hakkab uuesti langema; juba on ta jõudnud esimese $^1/_{10}$-ni 30-ndast tollist[35]. Kogu möödunud öö oli valge (mis on alati väga tujutõstev), ainult see vastutuul paneb kannatuse kõvasti proovile, seda enam, et meil kulub sütt rohkem, kui ma olin arvestanud. Me oleme suutnud masinate 62 kuni 63 pöörde puhul läbi tulla umbes 9 tonni söega, kuid oleme sunnitud kulutama iga kolme päeva järel pool tonni joogivee valmistamiseks. Peale selle tarvitab kokk pool tonni sütt nädalas. Sellel reisil tuleb ilmselt võidelda söe kokkuhoiu eest.

Möödunud ööl häiris mind väga laeva õõtsumine. Laev tõusis ja vajus, korrapäratu laine paiskas teda järskude lühikeste tõugetega siia ja sinna. Igal tõukel lendasid mu mõtted meie vaeste ponide juurde. Täna pärastlõunal on nad võrdlemisi hea tervise juures, kuid on selge, et nad

edaspidi nõrgemaks jäävad. Tahaksin nii väga, et laev enam ei õõtsuks ja et nad võiksid täiesti välja puhata. Vaesed kannatlikud olevused! Ei tea kui kaua nad küll võivad neid läbielatud hädasid meeles pidada. Loomad mäletavad tihti kohta ja olukorda, kus neil tuli viletsust kannatada või valu tunda. Kas neile meenuvad olukorrad, mis on seotud sügava hirmu või äkilise valuga, ja kas kauakestnud rasked läbielamused ei kustu aegapidi nende mälus? Kes võiks seda öelda? Oleks erakordselt suur heategu looduse poolt, kui nad unustaksid need nädalad, täis pikaldast, kuid vältimatut piina.

Koerad on jälle täies vormis. Neile on kõige vastumeelsem olla vahetpidamata märg. Just seetõttu oleksime selles tormis peaaegu kaotanud oma suurepärase juhtkoera Osmani. Ta leiti hommikul täiesti kurnatuna, ainult nõrgalt värisevana — peaaegu hinge heitmas. Osman maeti heintesse, kus ta lamas terve ööpäeva, keeldudes toitu võtmast. Ja jälle kogesime tema tõu erakordset vastupidavust. Järgmise ööpäeva möödudes oli ta väliselt niisama terve nagu enne.

Meie kohal tiirlevad antarktika tormilinnud. Täna pärastlõunal püüdsime ühe neist kinni.

Hiljem, kella seitsme paiku õhtul, märkas Evans kaugel pakpoordis kahte jäämäge; neid oli näha ainult mastitipust. Juba mitmendat korda nägime sinivaalasid *(Balaenoptera Sibbaldi)*[36], mis olevat suurimad kõigist kunagi eksisteerinud imetajaist.

Reede, 9. detsember. 65°8′ lõunalaiust, 177°41′ läänepikkust. Oleme läbinud S 4 W 109′. Scotti saar S 22 W 147′. Hommikul kella 6 ajal teatati, et ees on jäämäed ja paakjää[37]. Me arvasime esialgu, et viimane koosneb jäämägede tükkidest, kuid jõudes ühte paakjääribasse, kohtasime väikesi kulunud jääpanku, mille paksus polnud üle 2—3 jala. „Ma olin lootnud, et sellist jääd ei kohta me enne polaarjoont või vähemalt 66. laiuskraadi." Otsustasime hoiduda rohkem lõuna ja lääne poole, niipalju kui seda võimaldas vaba vesi, mis meil ka õnnestus. Kell 4 päeval, mil ma neid ridu kirjutan, oleme ikka veel vabas vees ja liigume edasi kursist peaaegu kõrvale kaldumata. Läbisime viis või kuus õhukese jää riba. Ükski neist ei olnud üle 300 jardi lai.

Möödusime mitmest väga ilusast jäämäest. Enamasti olid nad lamedad, 60 kuni 80 jalga kõrged, ning mulle

näib, et Antarktika selles osas leidub kõrgeid jäämägesid vähe.

Kaks jäämäge on väärt, et neid lähemalt kirjeldada. Üks neist, pakpoordis, millest me möödusime hästi ligidalt, et teda fotografeerida, oli umbes 80 jalga kõrge. Pealt oli ta tasane ja nähtavasti alles suhteliselt hiljuti liustiku küljest lahti murdunud.

Kõva valge liustikulume sirged kihid, mille vahel on sinise jää sissetunginud kihid.

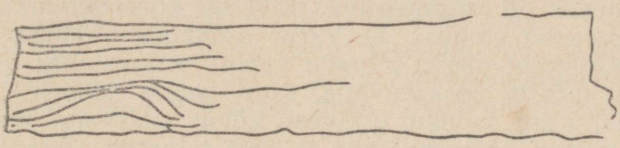

Sinise jää lainelised kihid.

Ülaltoodud pilt kujutab selle jäämäe iseärasusi ja näitab, kui soovitav on lähemalt uurida ka teiste jäämägede külgi. Selle jäämäe ülemine ja alumine osa on arvatavasti erineva päritoluga. Näis, nagu oleks mandrijääliustik aasta-aastalt kattunud lumekihtidega. Nende vahel võis täheldada huvitavat nähtust — „sinise jää sissetunginud kihte", nagu ma neid juba olen kirjeldanud; tuleb arvata, et need kihid on tekkinud lumekorra pealispinna iga-aastasest sulamisest sooja päikese ja tuule mõjul ning selle taaskülmumisest.

See asi vajab uurimist.

Teine jäämägi oli kaetud lugematute vertikaalsete lõhedega. Lõhed jooksid siksakiliselt ja nõrgendasid jäämäe struktuuri, nii et nende tagajärjel tekkinud mitmekujulised jääkamakad muutsid jäämäe pealispinna väga ebatasaseks ja tema külgi armistasid tohutu suured vertikaalsed praod.

Võib arvata, et see jäämägi on tulnud ühest jäälibisemiste rajoonist, nagu seda on näiteks Kuningas Edwardi maa.

Täna nägime palju sinivaalasid *(Balaenoptera Sibbaldi)*, kes purskavad välja kõrgeid tumedaid veejugasid. Meie ümber lendavad antarktika ja jää-tormilinnud. Hommikul nägime Kapimaa tuvi.

Paakjääd kohtasime kaugemal põhja pool, kui seda ootasime, ja me ei oska seda kuidagi seletada. Loodame, ehki ilma erilise põhjuseta, et meil ei teki jää tõttu raskusi.

Kell 10 õhtul. Päeva jooksul jõudsime tublisti edasi, kuid jääribad muutuvad järjest tihedamaks ja mõlemal pool laeva laiuvad õige suured paakjääväljad. Jäämägesid on ikka veel palju; umbes pooled neist on lamedad; teised on osaliselt sulanud ja seetõttu kujult õige fantastilised.

Taevas oli suurepärane, pilvi oli kõikvõimalikes vormides ning valguse ja varju kombinatsioonides. Päike paistis kogu päeva pilvede vahelt, valgustades heledalt kord mõnda paakjäävälja, kord mõne jäämäe järsku seina, kord mõnda tükikest kõige sinisemat merd. Ja nii ajavad päikesevalgus ja vari teineteist kogu päeva taga. Täna õhtul lainet peaaegu ei ole — laev liigub vaikselt, ainult harva kolksatab mõni jääpank vastu poorti.

Raske on edasi anda meie kergendustunnet pärast äsjaseid tormivintsutusi. Et ponidel on kergem, seda võime ainult aimata, kuid koerad on muutunud silmanähtavalt erksamaks ja inimesed on rõõmsad. Hoolimata hilisemast päralejõudmisest näib reis lõppevat täiesti õnnelikult.

Kui jää sulgub, lasen ma katlad kindlasti külmaks ja ootan, kuni ta jälle avaneb. Ma ei usu, et jää sellel meridiaanil kaua koos püsiks. Täna öösel peame ületama 66. paralleeli.

Laupäev, 10. detsember. Arvutatud asukoht 66°38′ lõunalaiust ja 178°47′ läänepikkust. Oleme läbinud S 17 W 94′. Crozieri neemeni 688′. Jäime tekile kesköönì. Päike oli just vajunud lõunahorisondi taha ja me nautisime ebatavaliselt kaunist vaatepilti. Jääpankade vahelt vaikselt merepinnalt helkis vastu imeroosa põhjataevas ning jää värvus vaheldus poleeritud vase värvusest kuni lõheroosa toonini. Põhja pool olid jäämäed ja paakjää kahvaturohelised, tumelillade varjudega, taevas helkis safranikollastest kuni kahvaturoheliste toonideni. Vaatlesime kaua seda toredat värvidemängu. Kogu öö sõitsime jääpankade vahel ja hommiku saabudes olime peaaegu vaba vee ääres. Peatusime ühe kena rüsijääpanga[38] juures, et täiendada oma veevarusid, ja saime umbes

8 tonni vett. Rennick mõõtis põhjaloodi[39] abil mere sügavust. Lood näitas 1960 sülda ja tõi kaasa paar tombukest vulkaanilist laavat ning tavalist globigeriinmuda[40].

Wilson laskis paar antarktika ja jää-tormilindu. Nelson püüdis vertikaalse planktonivõrgu abil mõned vähilaadsed ja muud loomakesed, võttis veeproovi ja mõõtis vee temperatuuri 400 meetri sügavusel. Seal on vesi soojem. Umbes kella poole kahe paiku sattusime algul üsna nõrka paakjäässe, seejärel aga raskete vanade jääpankade keskele, mis olid koondunud suure jäämäe ümber. Me pöördusime kiiresti ümber ja sõitsime ringi, et leida paremat teed. Kuid mida enam lõunasse me liikusime, seda tihedamaks jää muutus, ehkki pangad polnud enam nii hirmuäratavad. Märkasin suuri lahmakaid suhteliselt õhukest jääd, mis olid väga pehmed ja purunesid kergesti. Nad sarnanesid selle jääga, millest me „Discoveryga" läbi sõitsime, olid ainult veidi sitkemad.

Kell 3 pärast lõunat peatusime ja lasksime neli krabihüljest[41]. Täna olid nende maksad meie õhtulaual; roog oli erakordselt maitsev.

Õhtul sattusime väga tihedasse paakjäässe ning lõime kahtlema, kas tasub sellest läbi murda. Kuid selge taevariba, mis paistis lõunas kogu päeva, sunnib mind arvama, et selles suunas on vabamat vett. Võib-olla on sinna ainult 20 miili, kuigi ka 20 miili on meile praeguses olukorras palju. Kui ma kell 11 õhtul alla läksin, et magama heita, trügis Bruce jõudsalt edasi, ehkki ta aeg-ajalt oli sunnitud toppama. Märkasin, et jää muutub palju siledamaks ja õhemaks. Kohati oli ta kokku surutud, kuid mujal oli jää väga õhuke.

„Me kaalusime väga hoolikalt oma eelmiste reiside kogemusi, et leida kõige sobivam meridiaan lõunasse pääsemiseks. Ma arvasin ja arvan praegugi, et selleks on 178° läänepikkust. Me jõudsime paakjäässe enamvähem sellel meridiaanil, kuid ometi sattusime nii halbadesse tingimustesse, nagu seda seni pole juhtunud veel ühegi laevaga — halvemaisse, kui ma kujutlesin olevat võimaliku ükskõik millisel meridiaanil nende hulgast, mida me üldse oleksime võinud valida.

Selleks et mõista meie olukorra kogu raskust, tuleb öelda, mis on paakjää ja kui vähe me seni teame tema liikumisest.

Paakjää nendes rajoonides koosneb: 1) Antarktise rannikul viimase talve jooksul tekkinud merejääst; 2) väga paksudest vanadest jääpankadest, mis on eelmisel suvel lahtedest ja abajatest lahti murdunud, kuid pole jõudnud liikuda põhja poole enne talve saabumist; 3) suhteliselt paksust jääst, mis on tekkinud Rossi merel möödunud talve algupoolel; 4) suhteliselt õhukesest jääst, mis on tekkinud Rossi mere mõnes osas eelmise talve keskel või lõpupoole.

Kogu talve jooksul jääväljad muidugi liiguvad, segunevad, murduvad, rõhuvad üksteise peale ja kuhjuvad. Tuhanded jäämäed ujuvad läbi niisuguse paakjää, moodustades rüsijääharju ja -seljandikke ning pöörates kõik segamini. Muidugi, kui jäämäed ajavad paakjäässe niisugused lõhed talvel, siis need jäätuvad ja tekib noor, õhuke jääkate.

Suve saabumisel puruneb jääkatte põhjaserv, ookeani raske laine peksab jää ikka väiksemaiks ja väiksemaiks tükkideks. Kogu jäämass liigub põhja poole ja Rossi mere laine hakkab nüüd ründama paakjää lõunaserva.

Sellega seletub asjaolu, miks paakjää lõuna- ja põhjaserval on jääpangad ja -tükid suhteliselt väikesed, keskel aga leidub jäävälju, mille läbimõõt on kaks kuni kolm miili; selgub ka, miks paakjää võib koosneda ja koosnebki kõige erinevamat laadi jäämassidest, mis on äärmiselt segamini paisatud.

Edasi saab mõistetavaks, miks suvel paakjäävööde kitseneb ja jääpangad on väiksemad ning õhemad.

Me teame, et seal, kus jaanuari algul tihedat paakjääd võib leida, on veebruaris mõnikord vaba vesi. Üldiselt võib öelda, et mida hiljem, seda rohkem on võimalusi paakjääst läbimurdmiseks.

Tehes enesele teed paakjääs, tuleb laeval kas lõhkuda jääpangad, tõugata nad eest või minna ümber nende, sest jääpanku, mille läbimõõt on üle 200 või 300 jardi, ei suuda laev oma teelt kõrvale tõugata.

Kas laev pääseb läbi või mitte, see oleneb niihästi jää paksusest ja tema omadustest, jääpankade suurusest ja nende kokkusurutusest kui ka laeva võimsusest.

Paakjää põhimasside asukoht ja jääpankade kokkusurutus oleneb peaaegu ainult valitsevast tuulesuunast. Et keegi ei tea, millised tuuled puhusid enne tema siia-

saabumist, siis ei tea ta ka kuigi palju paakjää asukoha ega tiheduse kohta.

Paakjää tihedus muutub teatud piirides päeva-, isegi tunnipealt. Põhjuseks on tuul, kuid mitte alati kohalik tuul, ning sellepärast näib jää sulgumine ja avanemine vahel väga salapärane. On näha, kuidas jääpangad surutakse tihedasti teineteise vastu, kuid tunni või paari pärast võib nende vahel näha jalalaiust või veel laiematki veeriba.

Kui jääpangad on kokku surutud, siis on raske, vahel koguni võimatu nende vahelt läbi pääseda, kuid surve nõrgenedes tekib jääpankade vahele terve hulk väikesi lõhesid ja laev võib neid kokku surudes edasi liikuda siksakilisel kursil."

II PEATÜKK

PAAKJÄÄS

Pühapäev, 11. detsember. Öö jooksul sulgus jää veel tihedamini ning kell 6 hommikul näis, et edasipääsemine on lootusetu. Paakjää on siin väga ühtlane; jääpangad on kõik umbes 2½ jalga paksud ja väga tugevad. Nad on tihedalt üksteise vastu surutud, kuid et jääpankade kuju on korrapäratu, siis on nende vahel sageli vaba vett, enamasti kolmnurksete laikudena.

Tuleb märkida, et selline jää võtab enda alla hulga suurema ala kui esialgne jääväli, millest jääpangad on lahti murdunud. Kui Rossi meri oleks kevaditi üleni jääs, siis peaks see pindala, mille jää pärast purunemist katab, ulatuma väga kaugele põhja poole.

Näib, et meiegi jää on pärit Rossi merest. Kuid ometi ei oska me kuidagi seletada asjaolu, miks selle hulgas ei ole rüsijääd.

Kogu päeva olime jäävangis. Kella 6-st hommikul puhus tugev lääne- ja loodetuul ning sadas lund. Õhtul tuul vaibus ja baromeeter, mis langes tugevasti juba möödunud ööst saadik, jäi mõneks tunniks püsima. Loodan, et tuul õige pea pöördub. Jääsurve on vähenenud, kuid seni ei ole jää veel avanenud.

Täna hommikul loodis Rennick meresügavust ja sai umbes sama tulemuse kui eile — 2015 sülda. Põhjalood tõi kaasa aluselise laava osakesi. Need kaks loodimist tõendavad ilmselt, et jää on kuskil rannikul tugevasti purustanud vulkaanilist kivimit. Loodid hiivasime käsitsi. Pidasin ohvitseride ühiskajutis jumalateenistuse.

Pärast lõunat läksid kõik mehed jääle suusatama. See on nii meeltülendav kehaharjutus. Ma olen väga rahul nii suuskade kui ka suusasaabastega — meie töö jaoks sobivad nad suurepäraselt.

Lagunev jäämägi paakjääs.

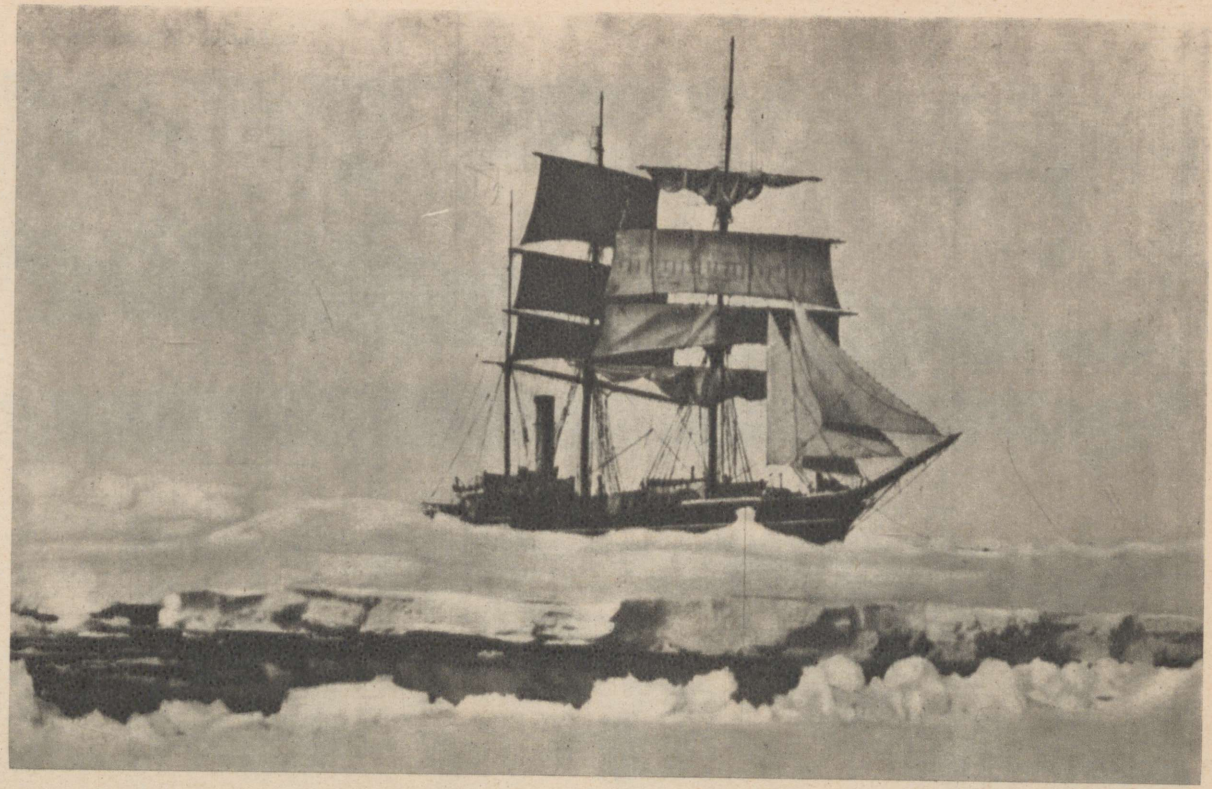

Paakjää. Lahvandus avaneb.

Ootamine nõuab kannatlikkust, ehkki ma arvan, et nii vara kevadel võis seda loota. Raske on aimata, millal tuleb see moment, kus võime jälle teha katset edasi liikuda.

Esmaspäev, 12. detsember. Täna hommikuks oli jää veidi avanenud, pikk ummiklaine[1] tuli ilmselt loodest. Jääpangad, mis eile olid tihedalt üksteise vastu surutud, puutusid täna ainult kergelt servapidi kokku, kuid ei löönud veel lahku. Tuul on ikka loodest, ainult veidi nõrgem. Gran, Oates ja Bowers läksid suuskadel kõrgendiku poole, mida mõned pidasid saareks. Ma olin kindel, et see on jäämägi, ja nii see ka oli; ta oli aga väga huvitava kujuga — kuppel, mida ümbritsevad üsna madalad jäärünkad.

Anti käsk kella 12-ks auru tõsta, ja kell 11.30 hakkasime masinate jõul ning täies purjes liikuma. Jõudsime üldiselt hästi, kuid ebaühtlaselt edasi. Pääsesime välja suurte ning paksude jääpankade vahelt õhemasse paakjäässe. Seejärel läbisime kaks pankadevahelist lahvandust ja liikusime siis jälle õhukeses paakjääs, mis koosnes kergesti purunevaist suurtest õhukestest pankadest. Kõik läks hästi, kuni sattusime jälle raskesse jäässe ega pääsenud pool tundi üldse paigast. Nii toimus see kogu aeg vaheldumisi; kord hea, kord halb — kord oli noor kerge jää, siis tulid jälle vanad massiivsed jääpangad. Kord sattus meie teele survejääst tekkinud suur jäämägi.

Eilse päeva parim uudis oli teade, et olime triivinud 15 miili kagu suunas. Tähendab, olime liikunud ikkagi edasi, ehkki kaunis aeglaselt.

Tõesti ei oska arvata, missugune paakjää ootab meid eespool ja millal jõuame vabasse vette.

Täna katsetasime traaniga köetavat ahju, mille konstrueeris Atkinson. Tulemused olid suurepärased. Ahjus on rõngaks painutatud toru, mille alumisel küljel on augud. Nende aukude kaudu tilgub rasv asbestist tahile. Traanipaak on tihedalt paigutatud ümber korstna. Paagist imbub traan ahjus asuvasse toitetorusse, millel on kraan traani juurdevoolu reguleerimiseks. Seadis on väga lihtne, kuid nagu selgus, väga efektiivne. Ahi annab palju sooja, aga ühtlasi ka veidi traani lõhna. Kuid selliste ahjudega on meil siin lõunas soe toit ja tuba alati kindlustatud.

Arutasime täna Wrightiga küsimust, miks saame merejääst väljaulatuvate rüsijääpankade sulatamisel alati magedat vett. Jõudsime ühisele arvamisele, et merevesi lihtsalt niriseb jääst välja. Oleks huvitav muretseda tükk merejääd ning jälgida seda protsessi. Huvitav on aga see fakt ise, sest ta näitab, et rüsijääpankade tekkimise protsess on tegelikult vee magestumise protsess. See on suureks kergenduseks jäämeredes sõitvaile laevadele.

Tõepoolest, ei ole kerge jõuda meie talvituspaigani. Algul tormid ja raske laine, nüüd alaline võitlus paakjääga.

Kell 8 õhtul. Liigume edasi jääpanku tõugates ja aegajalt peatudes.

Teisipäev, 13. detsember. Olin peaaegu kogu öö üleval. Veel kunagi ei ole mul tulnud läbi elada nii kiireid ja põhjalikke muutusi olukorras. Cheetham tegi teises „koeravahis"[2] täispurjede all neli kuni viis sõlme tunnis, kuna liikusime noores „rasvataolises" jääs[3]. Kui Bruce võttis üle õhtuse vahi, sattusime jälle raskesse jäässe ja alles tõsise rüselemise järel hakkasime taas kergemini edasi jõudma. Eilne jää avanes ja selle vahel olid õhukese pehme jää pangad. Öise vahi ajal liikusime lahvanduses[4], jää selle ümber oli tugev. Aga jõudsime ka sellest läbi ja püüdsime nüüd leida vaba vett või äsjatekkinud jääd. Sel kombel jõudsime hästi edasi. Kuid öise vahi lõpul muutus olukord jälle keerukaks. Hommikuse vahi ajal võitlesime kõige raskema jääga, mida me seni oleme kohanud. See oli paks rünklik lahejää, mille pangad ulatusid 7 kuni 8 jalga üle merepinna ja istusid väga sügavalt vees. Täpselt samasugust jääd kohtasime siis, kui olime „Discoveryga" Kuningas Edwardi maa juures. Kunagi varem ei ole ma näinud midagi kohutavamat. Hommikuse vahi lõpp möödus äsja kinnikülmunud lahvanduses, kus laev hästi edasi jõudis.

Kuigi kõige selle kirjeldus kõlab üsna igavalt, on niisugune reis närvidele väga pingutav. Murran kogu aeg pead ning mõtlen, kas ma ikka toimisin hästi, tungides nii kaugele itta, ja mida tuleks teha, et säästa sütt.

Õhtuse vahi ajal tekkisid lahkarvamised. Nii mõnigi kord näis, et tuleks peatuda, sest edasiliikumine oli peaaegu lootusetu. Kuid siis pääsesime tüki maad jälle kergesti edasi ja kõik paistis hästi minevat. On tõesti võimatu kujutleda raskemat olukorda. See muutus iga

tund ja väsitas. Täna hommikueine ajal kohtusid kõik ülevas meeleolus. Laev oli juba kaks tundi jõudsasti edasi trüginud. Siis aga ajas Cheetham laeva äkki eriti raskesse jäässe ega pääsenud üldse edasi. Arvasin, et oleks parem anda tagasikäik, kuid otsustasin siiski kasutada kujunenud olukorda ning täiendada oma veevarusid. Need suured jääpangad on igatahes selleks väga sobivad. Rennick loodis meresügavust ja sai 2124 sülda, põhjaproovis oli jällegi vulkaanilist laavat.

Teisipäev, 13. detsember (järg). 67°30′ lõunalaiust, 177°58′ läänepikkust. Oleme läbinud S 20 O 27′. Crozieri neem: peilung S 21 W^{5}, kaugus 644′. Võtsime pardale mitu tonni jääd ja hakkasime edasi liikuma, tehes endale aeglaselt ning vaevaliselt teed ühe äsja kinnikülmunud lahvanduse suunas. Ka seal ei olnud edasiliikumine kerge, ja kui me tahtsime jõuda järgmisse, edela pool asuvasse noore jää alasse, jäime päris kinni. Näib, et suurtest jääpankadest koosnev paakjää kaldus sulguma ja sellest tingitud külgsurve tagajärjel tihenes nendevaheline noor, 6—7 tolli paksune jää. Mis ka selle põhjuseks oli, kuid me ei saanud enam paigalt.

Lõpuks otsustasime katlad külmaks lasta ning oodata, kuni olukord paraneb. Katsuda praegu jääst läbi murda oleks asjatu söe kulutamine.

Viimaste päevade jooksul oleme triivinud ida poole. Mulle ei ole selge, kas see on siin normaalne nähtus või on see tingitud läänekaarte tuultest. Võib-olla oleneb sellest ka meie sunnitud peatuse kestus. Väga ebameeldiv, kuid tuleb kannatlikult oodata ja loota, et päeva või paari pärast olukord paraneb. Vahepeal aga uurime merepõhja ning püüame teha niipalju kui võimalik bioloogilisi uurimisi.

Paakjääs on päikest harva näha. Ometi oli täna hommikul mitu tundi heledat päikesepaistet, kuid hiljem tulid põhja poolt jälle pilved ning nüüd on olukord tröostitu — sajab lund. Tuulevaikus.

Kesknädal, 14. detsember. Asukoht N 2′, W $^{1}/_{2}$′^{6}. Ümberringi on ikka veel kinnine paakjää. Mastitipult on näha mitmes suunas üksikuid vaba vee laike. Kuid enamasti ikka sama pilt — üksluine rünklik paakjää. Edelast tõusis 2 palli tugevune tuul. Päike paistab heledasti ja nähtavus on hea. Laev pöördus pärituult ja meid ümbritsevad jääpangad liiguvad alatasa. Nad muudavad

oma relatiivset asendit aeglaselt ja kuidagi märkamatult, vargsi. Õhutemperatuur on 35° [+1,6° C], vesi 29,2° kuni 29,5° [—1,6 kuni —1° C]. Niisugustes tingimustes peaks õhuke „rasvataoline" jää kogu aeg nõrgenema, ja kui selline jää on ainult mõne tolli paksune, siis peaksime suutma läbi murda igas suunas.

Siin tunneme seda paakjääs triivimise kohutavat üksluisust, mis Nansen ja teised omal ajal läbi elasid. Võib kujutleda, kuidas niisugused päevad lõputuiks kuudeks ja aastateks venivad.

Meile on see kõik aga uus ja igaühel on oma ülesanded või töö, mis ei lase meid väga kärsituks muutuda.

Nelson ja Lillie olid kogu öö ametis hoovusemõõtjaga. See ei ole küll päris korras, kuid nad saavutasid siiski mõningaid tulemusi. Ühtlasi kavatsevad nad süstemaatiliselt mõõta veetemperatuuri mitmesuguses sügavuses, võtta veeproove ning töötada vertikaalse planktonivõrguga.

Hoovus on soodne. Kahel viimasel päeval andis laeva asukoha määramine rõõmustavaid tulemusi. On hea, et me triivime põhja ning lääne poole. Ma kartsin väga, et triivime itta ja satume alalise paakjää piirkonda. Kui me triivime edasi samas suunas, siis on ainult aja küsimus, millal vabasse vette jõuame.

Täna käisime kõik suusatamas suurel jääpangal, mille külge me laeva hommikul ankurdasime. Gran on imetlusväärne suusataja ning hea instruktor. Hakkas palav ja me koorisime endalt ühe rõivatüki teise järel. Sõdur* ja Atkinson riietusid viimaks vööni lahti ning suusatasid niiviisi jääpangal mõnda aega. Peaaegu kõik kandsid päikeseprille, sest päikese vastuhelk jääpinnalt mõjub silmadele väga halvasti. Ponting proovis teha värvilist fotot, kuid jää värvitoonid osutusid selleks liiga mahedaiks.

Õhtul läksin suuskadel koos Campbelli ja leitnant Evansiga jääpangale ning igaüks proovis kordamööda ülejäänud kahte meest enda järel vedada. See oli päris kerge, ehkki koorem oli 310 kuni 320 naela. Sellise koorma vedamine jalgsi oleks arvatavasti veelgi kergem, kuid nii raske kelgukoorma vedamine oleks olnud täiesti võimatu. Palju tuleb veel pead murda selle üle, kuidas

* Kapten Oatesi hüüdnimi.

vedada oma kelke mööda jäälagendikke. Kui me kindlasti teaksime, et praegune vangipõlv varsti lõpeb, siis ei ole õigupoolest midagi kahetseda. Saame harjutada süvamere uurimise seadeldiste käsitsemist ja inimestes on tekkinud huvi suusatamise õppimiseks.

Lainetus on tunduvalt tugevam, kuid võimatu on kindlaks määrata, kustpoolt ta tuleb; on ainult näha, kuidas laev ja jääsupp sinna-tänna kõiguvad, põrgates vastu jääpanka.

Täna avasime jääkambri ja leidsime, et liha on väga hästi säilinud — suurem osa on ikka veel külmunud.

Neljapäev, 15. detsember. 66°23′ lõunalaiust, 177°59′ läänepikkust. Asukoht N 2′, O 5½′. Hommikul oli olukord muutuseta. Enne hommikueinet käisime suusatamas. Hoopis teine asi, kui veri hakkab pärast niisugust väikest suusamatka kiiremini liikuma!

Pärast hommikueinet jagasime kaldarühma meestele suusad välja. Nad kõik on väga innukalt asja juures ning Granil tuli nendega harjutada nii hommikul kui pärastlõunal.

Meares viis jääle mõned oma koerad ja ühe kelgu — kaks seitsmekoerarakendit. Koerad, kes eriti halvad välja nägid (mitu koera on läinud rasva), rakendati kelgu ette. Nad hakkasid kiiresti hingeldama. On raske mõista nende rasvumise põhjust, sest nad saavad ainult kaks ja pool koerakuivikut päevas. Ponide väljanägemine on üldiselt hea, eriti neil, kelle latrid asuvad tekil.

Rennick sai täna meresügavuseks 1844 sülda; pöördtermomeetritega[7] mõõtsime veetemperatuuri otse põhjas ja 500 sülla sügavusel põhjast. Oma peatuse jooksul registreerime terve seeria häid andmeid veetemperatuuri kohta merepõhjast kuni veepinnani. Nelson kavatseb täna õhtul või homme teha veel mõned hoovuste suuna määramised.

On üsna ebameeldiv, et me triivime kogu aeg põhja poole, kuid kindlasti peame olema tänulikud, et me ei liigu ida poole.

Täna öösel tuul vaikis ja jää avanes, laeva ümber on üsna palju vett, kuid arvatavasti ei ulatu see kaugele. Jääsupp ja õhemad jääpangad on hakanud sulama; kõik see peaks kiirendama meie vabanemist, kuid viivitus paneb kannatuse proovile.

Meie vaatlused on küllaldase selgusega näidanud, et jääpangad loode- ja läänetuulega koonduvad ning tuulevaikuses hajuvad. Küsimus on selles, kas ida- või kagutuul hajutab jääd rohkem kui tuulevaikus. Selles on meie lootus.

Tunnuseid vaba vee olemasolust meie ümbruses on praegu ilmselt rohkem kui varem.

Reede, 16. detsember. Täna hommikul puhkes kirdetuul. Hakkas sadama lund, hõredat ning peenikest rahet ja lõpuks vihma. Ilm läks sombuseks ja püsis sellisena kogu päeva.

Jääpank, millel me nii sageli suusatasime, purunes täna hommikupoolikul. Hiivasime jääankrud, tõstsime kliivri ning hakkasime liikuma. Tuul kõvenes, tõstsime ka fokkmasti purjed, ja aeglaselt, kuid kindlalt lükkas laev rasked jääpangad kõrvale. Lõuna paiku jõudsime pikka lahvandusse ning purjetasime seda mööda mõnusalt umbes pool tundi. Sattudes aga uuesti paakjäässe, leidsime, et seekord olid pangad palju kergemad ja me jõudsime jälle väga aeglaselt edasi. Kokku läbisime ligikaudu 3 miili.

Juba mõnda aega on näha suuri jäävälju, mis kujutavad endast nagu järvede ahelikku keset paakjääd. Tahaksin väga teada nende paksust. Üsna tõenäoliselt on nad tekkinud nende lahvanduste külmumisel, mida alles hiljuti võis näha talvises paakjääs, ja sellest tuleb järeldada, et nad peaksid muutuma päev-päevalt nõrgemaks. Kui oleks kindel, esiteks, et need suured jääväljad lõunasse ulatuvad, ja teiseks, et laev suudab neist läbi murda, oleks mõtet auru tõsta. Jõudsime ühe sellise jäävälja servani — purjede all ei suutnud laev sellest läbi murda, kuid olen kindel, et masinate abil pääseksime edasi. Kas on see tüüpiline jääväli? Ja on neid veel rohkem ees?

Täna pärastlõunal kukkus üks ponidest maha. Oates arvab, et see sündis magades, kuid juhtum on siiski rahutust tekitav; ponid ei ole kuigi tugevad. Ja seepärast on praegune viivitus ebameeldiv, muidu aga ei ole meil õieti mingit põhjust eriti muretseda.

Laupäev, 17. detsember. 67°24′ lõunalaiust, 177°34′ läänepikkust. Triivime juba 48 tundi S 82 O 9,7′. Sadas tugevasti vihma ja baromeeter langes eile öösel kiiresti, ennustades tormi. Täna hommikul tugevnes läänetuul

6 pallini ja tuiskas lund. Keskpäevaks barograafi[8] kurv tõusis, tuul nõrgenes veidi ning taevas selgines pikkamööda.

Ilm on täna õhtul kaunis selge, puhub nõrk edelatuul. Näib, et sellel laiuskraadil algavad tugevad läänetormid just säärase väikese atmosfäärilise häirega, nagu me täna läbi elasime. Ma usun, et nägin täna esimest korda vihma teisel pool lõunapolaarjoont. Oleks huvitav teada, kuivõrd niisugune vihm soodustab jää sulamist.

Tänase päeva oleme peaaegu paigal olnud, kuid jäämäed, mis selle nädala jooksul olid saanud meie vanadeks sõpradeks, hakkasid liikuma. Üks neist lähenes meile ja tegi peaaegu terve ringi ümber laeva. Ilmselt ei ole nende liikumises mingit reeglipärasust. Kuid kõik nad peavad viimase 48 tunni jooksul koos meiega olema pisut itta liikunud. Teine huvitav sündmus täna õhtul oli see, et laevast ja kergest jääst, millesse laev on kinni külmunud, ujus aeglaselt mööda terve rodu vanu ning raskeid jääpanku.

Lõunataevas on märke, mis näivad tõendavat, et seal on vaba vett. Tahaksin väga edasi minna, kuid ometi tundub, et on mõistlikum veidi oodata. Ja ma otsustaksin kindlasti seda teha, kui ainult ei oleks muret ponide pärast.

Kõik on väga heas meeleolus. Kogu päeva on kuulda naeru. Nelson lõpetas veetemperatuuri mõõtmise ja põhjaproovide võtmise. Viimase mõõtmise tegi ta 1800 meetri sügavuses. [Vt. tabel lk. 56.]

On imelik, miks kõige alumise veekihi temperatuur oli 20. detsembril kaks kümnendikku kraadi kõrgem ning võrdne temperatuuriga samas sügavuses 15. detsembril.[9]

Pühapäev, 18. detsember. Ööse tuul vaikis ja jää avanes. Pankade vahel on nüüd rohkem vaba vett, kuid siiski mitte palju rohkem.

Meie tähelepanekud paakjää avanemise kohta näitavad, et pankade vahele tekib vaba vett õige vähe, kuid siiski jääb sellest mulje, nagu eelistaksid jääpangad eraldi seista ja mitte tõugelda ning üksteise vastu puruneda. Nad riivavad üksteist kergelt — kus nad üldse kokku puutuvad — ja see hõlbustab laeval endale teed rajada, sest pankadel, mille vastu laev põrkab, on rohkem ruumi liikuda.

Merevee temperatuuri mõõtmise tulemused

	Sügavus meetrites	Temperatuur (korrigeerimata)
14. detsembril	0	—1,67
" "	10	—1,84
" "	20	—1,86
" "	30	—1,89
" "	50	—1,92
" "	75	—1,93
" "	100	—1,80
" "	125	—1,11
" "	150	—0,63
" "	200	+0,24
" "	500	+1,18
" "	1500	+0,935
15. detsembril	2800	+0,28
" "	3220	+0,11
" "	3650	—0,13 veeproovi ei ole
" "	3891	põhi
17. detsembril	1800	+0,61
" "	2300	+0,48
20. detsembril	2300 (1260 sülda)	+0,48
" "	3220 (1760 sülda)	+0,11
" "	3300	põhi

Kui kujutleda, et paakjääala on piiratud vaba veega, siis on selge, et selle välja ümbermõõdu väiksemgi suurenemine või jääpankade tühinegi liikumine väljapoole suurendab tunduvalt pankadevahelisi vaba vee alasid ja laeva edasiliikumise võimalusi.

Paakjää avanemisest teatati kell 3 öösel ja kohe anti käsk auru tõsta. Liisk on langenud ja me peame nüüd asuma otsustavale rünnakule lõunasse, avamere suunas. Loodest tuleb võrdlemisi tugev ummiklaine; see peaks meid edasi aitama.

Õhtu. Jällegi on meie olukorras toimunud ebatavalised muutused. Algul näis, et kõik läheb halvasti — kulus peaaegu pool tundi, enne kui saime liikuma, ja tublisti üle tunni, enne kui jõudsime ühe niisuguse suure jääväljani, mida eespool kirjeldasin. Siis aga märkasin kohkudes, et see jääväli käib laevale üle jõu. Alles kõva rüselemise järel jõudsime lõheni, mis läbis jäävälja. Seda mööda me siis liikusime, ühtelugu peatudes ja tagasikäiku andes.

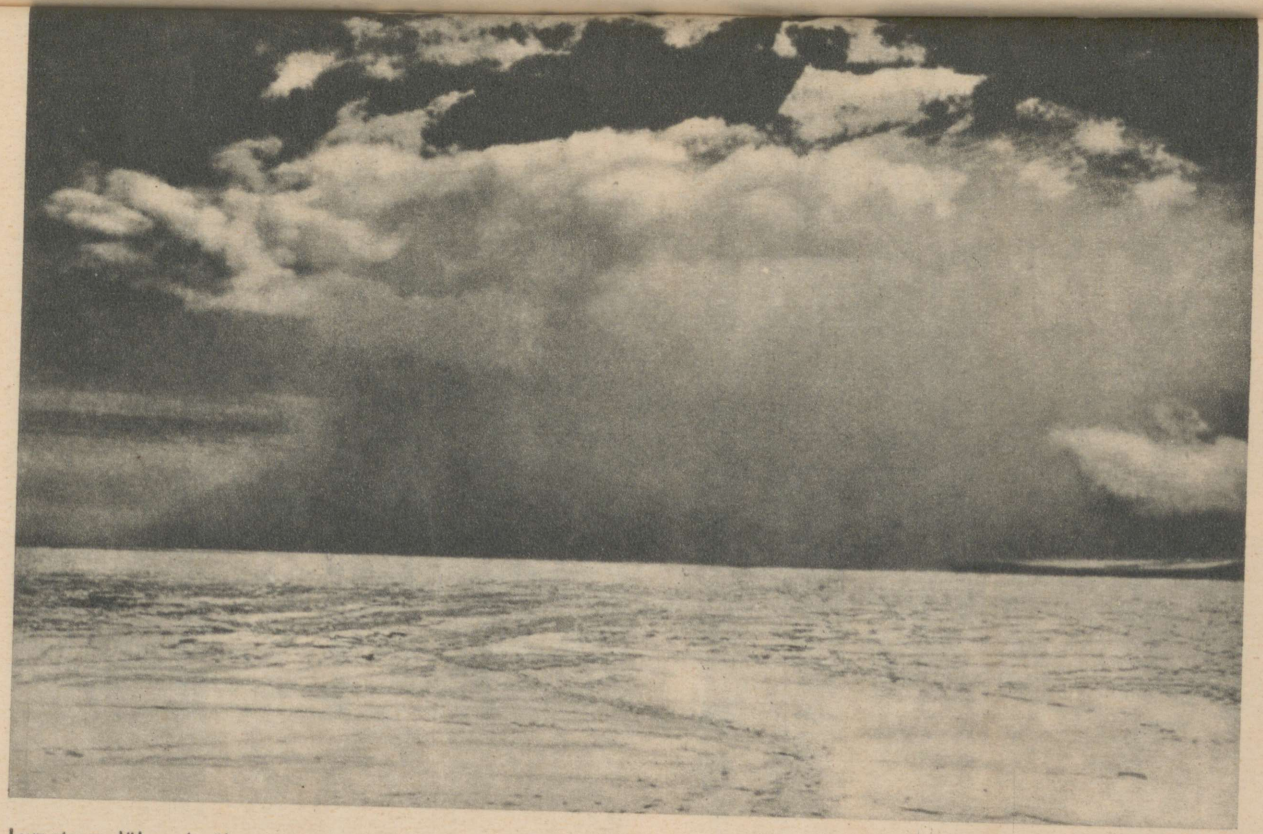

Lumetorm läheneb üle merejää.

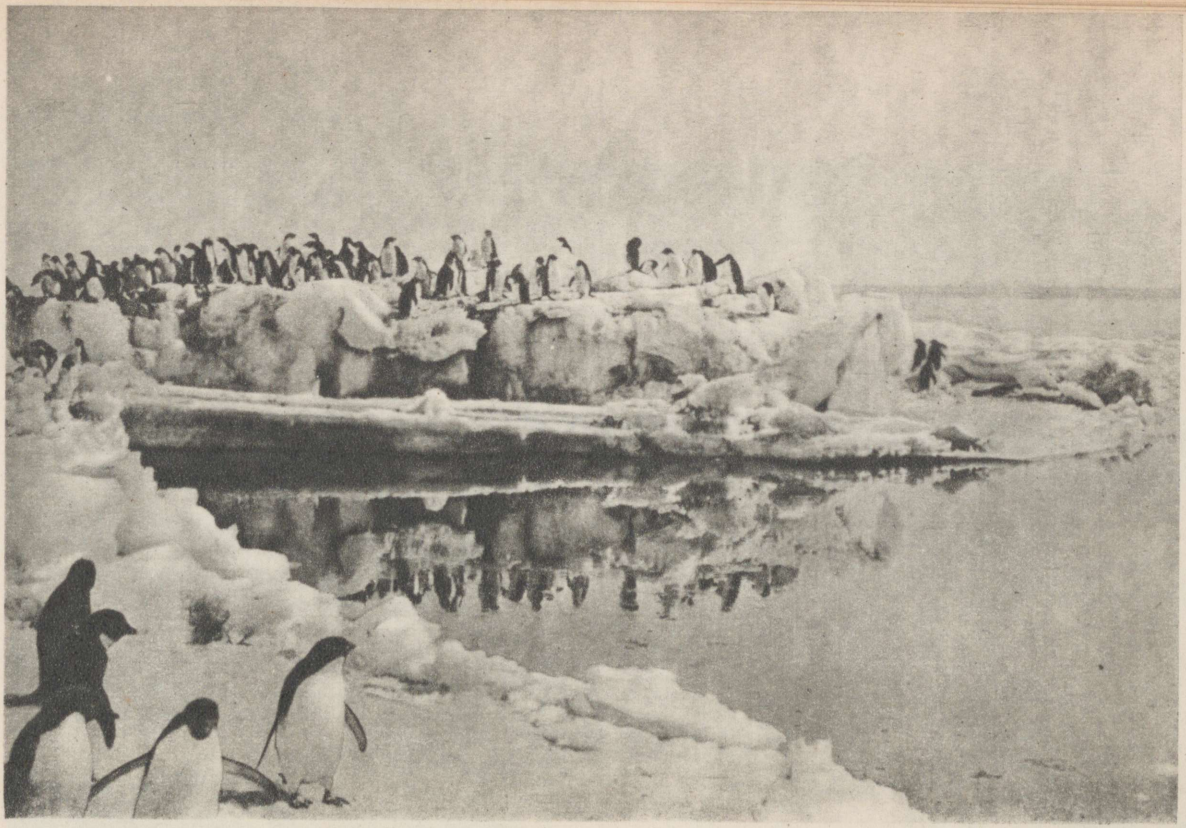

Pingviinid rannajääl.

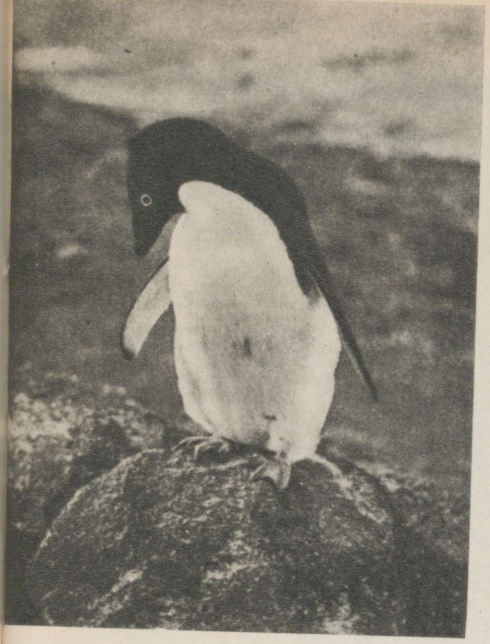

„Mul ükskõik, mis must saab."

Sulgiv pingviin.

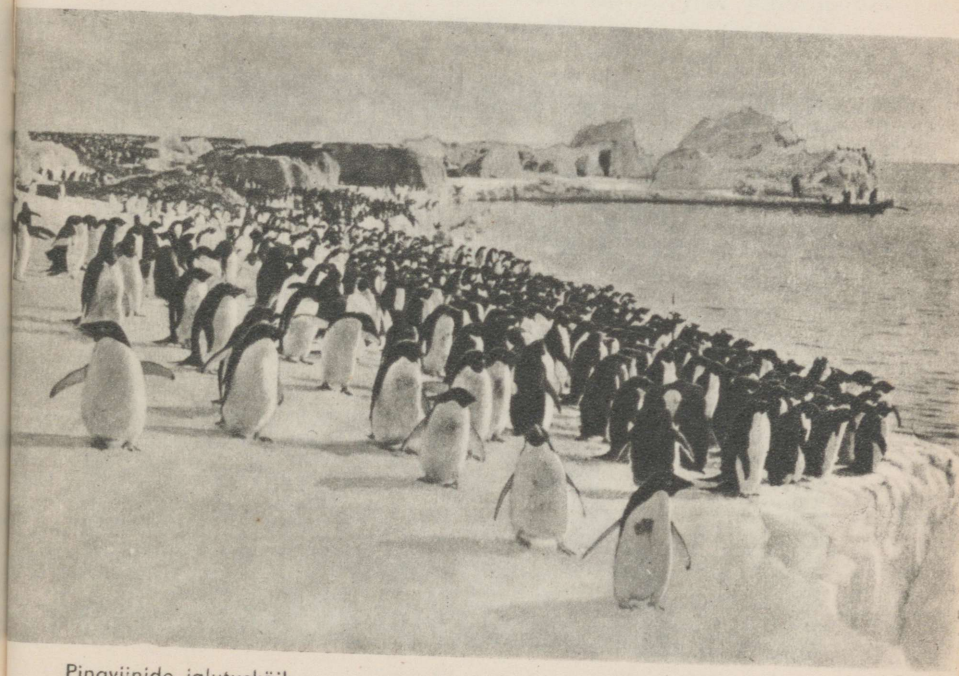

Pingviinide jalutuskäik.

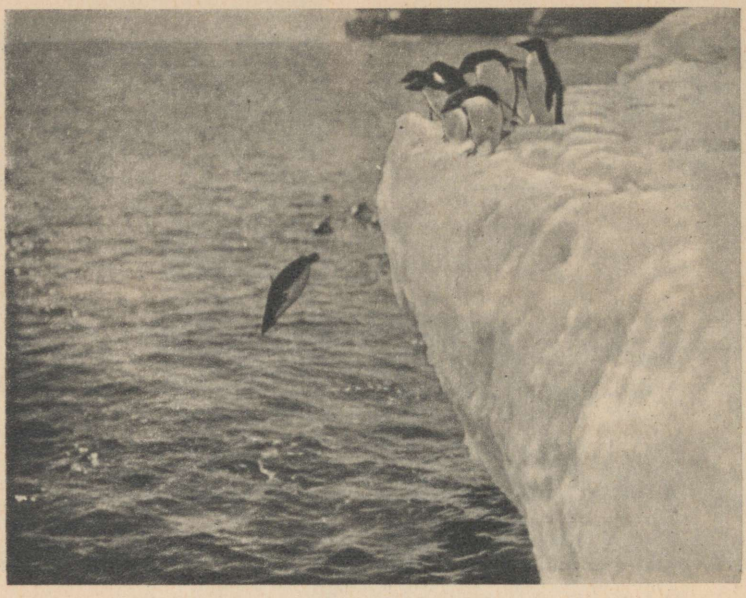

Pingviinid hüppavad vette.

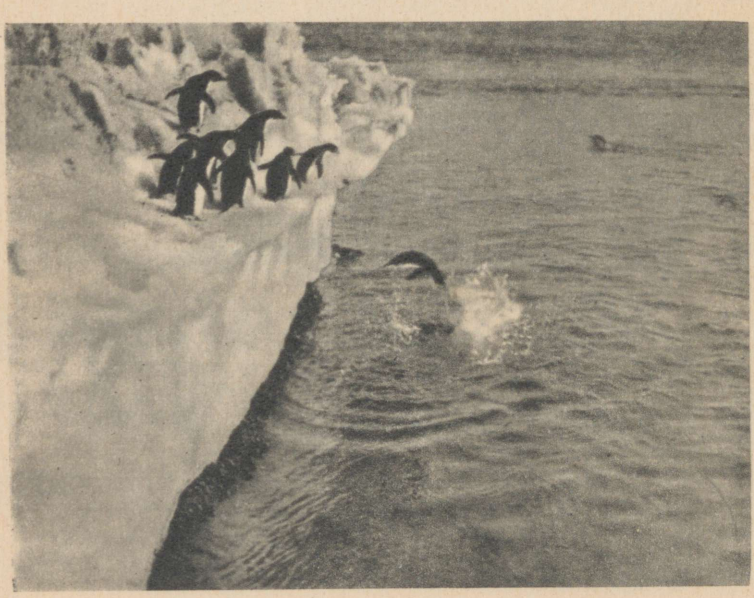

Siis aga pidime lõunasse pöörduma, et hoiduda kõrvale teisest suurest ja täiesti purunemata jääväljast. Alles siis kui olime sellest möödunud, läks lugu paremaks. Alates kella kuuest õhtul saime enam-vähem kurssi hoida, üksnes harva mõne paksema jääpanga ees toppama jäädes. Enamasti oli aga jää võrdlemisi noor ja kergesti murduv. Kella seitsmeks muutusid noore jää ribad veelgi nõrgemaks ja kell 8 õhtul jõudsime pikka lahvandusse. Üürikest aega olime arvamisel, et meie hädadel on nüüd lõpp ja rõõm oli üldine. Kuid paraku ootas meid lahvanduse lõpul jälle raske lahejää. Olen veendunud, et lahvanduste tekkimise põhjuseks on lahejää segunemine paakjääga, ja jälle olen ma sunnitud arvama, et paakjää, mida me praegu läbime, on pärit Kuningas Edwardi maalt. Liigume edela suunas nii hästi kui suudame.

Kui väsitav mäng see on! Kunagi ei tea ette, mis juhtub poole, või isegi veerand tunni pärast. Näib, nagu läheks kõik suurepäraselt, kuid järgmisel hetkel hakkad kahtlema, kas edasipääsemine on üldse võimalik.

S e n i t u n d m a t u k a l a. Täna õhtul, just lahvanduse lõpul, kui laev paiskas teisipidi väikese jääpanga, kargas selle alt naabruses asuvale jäätükile kala. Peatusime ja püüdsime ta kinni. See osutus ilusaks hõbehalliks *Notothenia*'ks[10]. Ma arvan, et see *Notothenia* liik on seni tundmatu.

Iiliti möllab lumetorm; tuul on kogu aeg loodest. Ilm on võrdlemisi soe.

Täna õhtul nägime esimest täiskasvanud keiserpingviini.

Esmaspäev, 19. detsember. Öö jooksul jõudsime üldiselt hästi edasi, vaatamata sellele, et oli mitmeid kokkupõrkeid jääpankadega, kuid täna hommikul (praegu) on väljavaated halvemad kui kunagi varem. Oleme nähtavasti sattunud tihedasti kokkusurutud paakjää keskele, mis ulatub igas suunas nii kaugele, kui silm näeb, ja olukord on kõigiti äärmiselt ohtlik. Otsustasin tungida läände — pole vist teist teed sellest hirmus raskest jäärst väljapääsemiseks. Ülim kannatlikkus on ainus rohi meie õnnetuses. Meil ei vea.

Kell üks öösel sattusime esimest korda nende üsna paksude jääpankade keskele ning trügisime läbi mõne nii suure hiiglase vahelt, nagu ma kunagi varem polnud

näinud. Rüsijääseljandikud ulatusid veepinnast 24 jala kõrgusele ja jää pidi istuma vähemalt 30 jalga vees. Hoobid, mida pangad laevale jagasid, tõendasid, et jää on tohutu tugev. Hommikupoole ööd jõudsime pikkadesse lahvandustesse, kus oli veidi jääsuppi, ning pääsesime kiiremini edasi. Kardan, et tegime oma roolile liiga, ühele poole pöördub ta raskelt. Üldiselt oleme siiski täbaras olukorras. Hommikul paistis tore päike ja oli tuulevaikne.

Keskpäev. 67°54,5′ lõunalaiust, 178°28′ läänepikkust. Oleme läbinud S 34 W 37′; Crozieri neemeni 606′. Lõunast tõusis udu ja samast suunast puhub kerge tuul.

Jääolud muutusid jälle, kuidagi aga ei oska öelda, kas halvemaks või paremaks. Vanu raskeid jääpanku on küll vähem, kuid see-eest on nüüd üheaastased jääpangad tublisti suuremad, nad on tugevasti kokku surutud ja sisaldavad kindlasti ka vanu panku.

Möödusime praegu jääväljast, mille läbimõõt oli vähemalt miil; see aga tähendab, et puudub täielikult lainetus, ja kinnitab, et vaba vesi on väga kaugel. Täna hommikul liikusime võrdlemisi õiges suunas, kuid väljavaated on jällegi halvad — jää näib sulguvat. Tuleb olla kannatlik ja jätkata aeglast läbimurdmist.

Kell 5.30 p. l. Pärastlõunase vahi ajal möödusime kahest hiiglasuurest jäämäest. Esimene neist oli lame ja korrapäratu kujuga. Tema kihiline pealispind oli mitmest kohast lõhestatud. Ma arvan, et selle põhjuseks on jäämäe ebatasane alumine külg, mille tõttu jäämäe üksikud osad istuvad eri sügavusel vees. Teine jäämägi oli kuplikujuline, kaksiktipuga. Niisuguste jäämägede tekkimine on mulle ikka veel mõistatuseks. Ma olen jäänud oma esialgse seisukoha juurde, et neil tekivad kuplid siis, kui nad üksikuina kaldale paisatakse.

Need kaks jäämäge jätsid paakjäässe pikad rennid. Me liikusime neid mööda kiirusega 3 sõlme tunnis, kuid paraku mitte päris lõunasse, vaid veidi itta. Ei olnud kerge pääseda ühest rennist teise, kuid see-eest olid rennid ise täiesti jäävabad. Raske südamega vaatasin, kuidas meist mõõduvad jääpangad hiiglasuurteks jäävälja-deks muutuvad. Mõned neist olid läbimõõdult vähemalt kaks või kolm miili. See näib jällegi kinnitavat, et avameri on ikka veel väga kaugel.

Kuid on ka üks rõõmustav nähtus: jääpangad muutuvad

järjest õhemaks. Varem olid nad palju tugevamini muljutud ja tihedamalt kokku surutud. Suuremate jääväljade pind on kirjatud rüsijääharjade ja -seljandikega. Kummulipaisatud jääpankade servadest on näha, et kogu see segadus toimus siis, kui jää oli veel õhuke.

Kella poole viie paiku sattusime jäämägede grupile, mis koosnes kuuest või seitsmest madalast, lamedast jäämäest, kõrgusega 15—20 jalga. Nad olid samasugused, nagu me olime neid näinud Kuningas Edwardi maal, ning nad võivad väga hästi olla sealt pärit. Kolm neist olid kaunilt korrapärased, sileda pealispinna ja püstloodis seintega. Teistel olid rippuvad servad ja mõnel kaldus seinad.

Jäämägede taga ei olnud näha vaba vett ning ma murdsin pead, mis saab küll edasi. Kuid meid ootas meeldiv üllatus. Mõlemal pool laeva on küll ikka veel suured jääväljad, kuid rüsijääharju on neil vähe ja nende pind kaetud loikudega. Lahvandused on täis kerget jääsuppi ja suuri jäävälju leidub harva. Milline tore kontrast. Raske jää ja tohutu suured rüsijääharjad mõjusid seni erakordselt rusuvalt, sest näis võimatu, et laev suudab neist läbi tungida. Kujutlesin igasuguseid võimalusi, näiteks kas või seda, et triivime põhja poole ja vabaneme paakjääst alles hilissuvel. Ja selle asemel, milline tohutu kergendus — meid ümbritsev jää on paks kõigest 2 kuni 3 jalga või ainult veidi enam. Meile tundub, nagu oleksime vabanenud hirmsast vangipõlvest. Leitnant Evans tegi täna kahel korral ettepaneku peatuda ja oodata ning kolm korda lõin kahtlema ka ise, kas tasub enam edasi trügida. Kui olukord ka edaspidi ei muutu, siis on ütlematagi selge, kui rõõmsad peame olema oma kangekaelse edasitrügimise üle, ehkki meie väljavaated näisid olevat nii ilmselt lootusetud.

Kuid olgu kuidas on, kas olukord muutub või mitte, igal juhul on asi seegi, et meie selja taga on juba hea tükk läbitavat jääd.

Nägin täna õhtul kahte merileopardi[11], üks neist sukeldus aeglaselt ning laisalt jääpankade alla. Tore oli vaadata tema kauneid, siugjaid liigutusi.

Palusin Pennellit koostada paakjää kaart; see peaks andma teatava kujutluse jääpankade mitmesuguste vormide tekkimisest ja jää liikumise üldisest suunast. Ma olen peaaegu kindel, et suurem osa rüsijääseljandikke

tekib siis, kui jäämäed tungivad läbi suhteliselt noore jää. Ma arvan, et mere kinnikülmumisel kannab jää enesega kaasa ka jäämägesid, kusjuures viimased oma määratu suure massi tõttu liiguvad aeglasemalt. Seda arvamust kinnitab ka asjaolu, et suurem osa rüsijääseljandikke koosneb kõige rohkem ühe kuni kahe jala paksustest jäätükkidest. Samuti näib, et muljutud ja purunenud jääd kohtame enamasti jäämägede ümbruses. Eile nähtud lauakujulise jäämäe ühel küljel oli jää surutud üles kuni 15 jala kõrgusele — see näis hiiglasliku käigulainena[12]. Eile kohtasime palju jäämägesid ja rüsijääd; öösel ei olnud jäämägesid ja rüsijääst polnud enam jälgegi. Täna hommikul nägime üksikuid jäämägesid ja rüsijääd on võrdlemisi vähe. Kõik see näitab, et nende vete vabalt triiviva paakjää surve ei tohiks laevale kuigi ohtlik olla.

Täna hommikul nägin noort keiserpingviini. Kui katsusin teda püüda, tõusis otse laeva juures veest üks Wilsoni poolt kirjeldatud uut liiki, terava seljauimega vaal. Tema seljauime kõrgus oli minu arvates neli jalga.

On tore vaadata, kuidas jää- ja antarktika tormilinnud sukelduvad ümberkäändunud ja vette surutud jääpankade ümber. Vesi uhab neilt pankadelt eufausiaid[13] uuesti tagasi merre. Antarktika tormilindudel on omapärane, kükitav kehahoid.

Minu kaaslaste hüüdnimed[14]

Evans — Teddy
Wilson — Bill, Onu Bill, Onu
Simpson — Lõbus Jim
Ponting — Ponco
Meares —
Day —
Campbell — Maat, mr. Maat
Pennell — Penelope
Rennick — Parnie
Bowers — Linnuke
Taylor — Griff ja Keir Hardy
Nelson — Marie ja Brontë
Cherry-Garrard — Cherry
Wright — Silas, Toronto
Priestley — Raymond
Debenham — Deb
Bruce —
Drake — Francis
Atkinson — Jane, Helmin, Atchison
Oates — Titus, Sõdur, farmer Hayseed (selle nime andis talle Bowers)
Levick — Toffarino, Vanapoiss
Lillie — Lithley, Herkules, Lithi

Teisipäev, 20. detsember. Keskpäeval 68°41′ lõunalaiust, 179°28′ läänepikkust. Oleme läbinud S 36 W 58′; Crozieri neem S 20 W, kaugus 563′. Soodsad jääolud kestsid kuni kesköönini; ühest lahvandusest teise pääsesime

suuremate raskusteta. Kell 9 hommikul möödusime väga raske lahejää laiast ribast, selle lääneservast. See jää võis olla pärit Viktooria väina sisepiirkondadest ja lahtedest, kus on palju tuisklund ning jää languneb hilja. Hetkeks tekkis juba kartus, et jääolud jälle halvenevad, kuid rabelesime sellest raskest jäärämpsust tunni ajaga välja ning sattusime endistesse tingimustesse, rajades endale teed suurte jääväljade vahelistes lahvandustes.

Õise vahi ajal teatas Bowers 12 ruutmiili suurusest jääväljast. Öösel jõudsime suurepäraselt edasi ja hommikuse vahi ajal tegime toredat sõitu. Enne kella kaheksat tõusis mõõdukas läänetuul ning jää hakkas sulguma. Läbisime suurte raskustega võideldes veel paar miili ja otsustasime siis katlad külmaks lasta ning oodata jää avanemist. Peatust kasutame meresügavuse loodimiseks ja planktonivõrkudega traalimiseks. Kardan, et vaba veeni on ikka veel palju maad. Jääpangad on suured, ja need, mis asuvad meie peatuspaiga läheduses, näivad olevat tekkinud möödunud talve algul. Jääsurve jälgi on uuesti rohkem näha. Eile öösel kohtasime ainult üksikuid jäämägesid, kuid täna on neid meie ümber õige mitu. Ühe mäe tipul oli hulgaliselt suuri jäärünkaid. Millisel kummalisel viisil võisid sellised hiiglasuured kamakad sattuda nii kõrgele? Võib arvata, et see jäämägi murdus lahti rajoonis, kus rüsijää oli tekkinud erakordselt tugeva surve tagajärjel. [Hiljem.] Selgus, et see oletus oli ekslik. Lähemal vaatlusel ilmnes, et jäämägi oli küljeli vajunud ja suur osa tema ülemistest kihtidest, umbes 20 jalga paks, maha libisenud, jättes tema harjale saaretaolisi jäärünkaid.

Näib, et meil tuleb jälle kannatlikult oodata; edasipääsemine on veelgi raskem kui eile kõige halvemail tundidel. Kuid väljavaated on täna siiski paremad. Hommikul oli lõunataevas palju tumedaid varje, mis näitab, et seal on vaba vett. Läänetuul tõstab seal lainet ja sellest muutuvad need varjud taevas veelgi tumedamaks.

Baromeeter püsib juba mõnda päeva järjest paigal ja see laseb oodata ilusat ilma. Täna hommikul tõusis edelast terve hulk madalaid pilvi, küllalt madalaid, et tekitada udu. Kuid nad tõusevad kõrgemale ja hajuvad, nii et taevas on meil enamasti selge ning sinine ja päike paistab.

Õhtul. Tuul pöördus läänest WSW-sse. Ta tugevus on ligi kuus palli. Seisame rahulikult ühe jääpanga varjus, pealttuule on 200—300 jardi vaba vett. Ilm oli peaaegu kogu päeva selge, ainult aeg-ajalt liikus taevavõlvil üksikuid madalaid kihtpilvi ning kerged kiudpilved vajusid kiiresti üle laotuse. Kõrgemates õhukihtides on ilmselt tugev tuul. Jää sulgus. Loodan, et ta avaneb niipea, kui tuul vaibub. Meie selja taga on rohkesti vaba vett. Jäämägi, mida ma täna hommikul kirjeldasin, tiirles meie ümber 800 jardi kaugusel. Suunamäärangud ja kaugus jäämäest muutusid väga ebaühtlaselt, mis näitab, et vee pealmiste kihtide ja jäämägesid edasikandvate veekihtide (100 kuni 200 meetri sügavuses) relatiivne liikumine on ilmselt üsna korrapäratu. Olime mitu tundi jääl ja harjutasime suusatamist. Saime ennast niiviisi veidi liigutada, mis oli väga meeldiv. Süsi teeb praegu meile kõige rohkem muret — oleme oma tagavara kohutavalt hävitanud — ja ometi oleme paakjääs seni edasi jõudnud ainult 240 miili.

Meresügavus oli täna 1804 sülda. Veeproovi võtmise seade ei tööta, kuid veetemperatuuri mõõtsime 1300 m sügavusel ja põhjas.

Õhutemperatuur langes möödunud ööl 20°-le [—6° C] ja püsis terve päev 2—3 kraadi allpool külmumispunkti.

Lumepind oli täna suusatamiseks imehea.

Kesknädal, 21. detsember. Hommikul oli tuul ikka veel tugev, kuid puhus nüüd edelast. Taevas oli üleni pilves ja ilm väga külm ning rõske. Praegu aga piilub pilvede vahelt päike, tuul vaibub ja ilm muutub paremaks. Öösel triivisime kahe suure jäämäe poole ning umbes hommikueine aegu sattusime ühele neist ebameeldivalt ligidale. See surus ühe suure jääpanga teise järel oma teelt eest. Kagus näib aga olevat vaba vett; kui vaid suudaksime sinna läbi murda.

(Märkus. Selles päevikus märgitud tuulesuunad on kõik „tõelised"[15].)

Keskpäeval. 68°25′ lõunalaiust, 179°11′ läänepikkust. Oleme läbinud S 26 O 2,5′. Sattusime hoovusesse, mille suund oli N 32 O 9,4′. Viimased 24 tundi liikusime kursil N 40 O 8′. Panime katlad auru alla ja kella 9 paiku hommikul hakkasime jääst läbi murdma. Paaril korral kaotasime mõnes raskemas kohas ligi kakskümmend minutit. Kuid näib, nagu oleksime kergemasse jäässe jõudnud.

Paakjää tihedus viib meeleheitele, ja jäämägede tõttu ei saa me minutikski peatuma jääda.

Ponting tegi mõned toredad ülesvõtted ning Wilson joonistas kauneid pilte paakjääst ja jäämägedest. Meie ekspeditsiooni kirjeldus kujuneb rikkalikult ja hästi illustreerituks. Selgus, et meie hulgas on terve hulk andekaid joonistajaid. Ka Day, Taylor, Debenham ja Wright võtavad osa nähtud jäämägede ning jää mitmesuguste esinemisvormide jäädvustamisest.

Kell 5 p. l. Tuul nõrgenes ja puhub nüüd mõõdukalt edelast. Hommikul jõudsime edasi 2½ miili, kuid jäime siis jälle kinni. Suurte jõupingutustega saime ähvardavatest jäämägedest kuidagi eemale. Õige kaugel allatuule on veel mõned jäämäed. Ehkki kaugel ja allatuule, on nad siiski o l e m a s, ja seega pole meie asukoht sugugi ohutu. Ah, kuidas mind ärritavad need lõpmatud viivitused; kogu aeg kulutame sütt ja samal ajal triivime — paakjää on meid kandnud 9′ põhja ja 6′ ida poole. Kõik see viib meeleheitele. Ma ei taha katlaid külmaks lasta, kui need jäämäed on meie ligiduses.

Wilson läks jääpangale pingviine püüdma ja heitis seal pikali. Nägime, kuidas linnud tema poole jooksid, ja siis, mõne jala kaugusel, ümber pöördusid ning põgenesid. Wilson rääkis meile, et linnud lähenesid temale siis, kui ta parajasti laulis, ja jooksid jälle eemale, kui ta vait jäi. Pingviinid olid kõik üheaastased ja haruldaselt arad; nähtavasti meelitas neid laeva juurde kartusega segatud uudishimu.[16]

Jäämägede ahelikud segavad nähtavasti paakjääväljade liikumist, takistavad tugevasti nende triivimist ja lahvanduste tekkimist. Kui veel arvesse võtta nende toimet rüsijääseljandike moodustamisel, siis järeldub, et jäämägedel on üsna suur mõju nii paakjää liikumisele kui ka selle mitmesuguste vormide tekkimisele.

Neljapäev, 22. detsember. Asukoht keskpäeval 68°26′2″ lõunalaiust, 179°8′5″ läänepikkust. Olukord muutuseta. Tuul puhub endiselt edelast, taevas on selge ja baromeeter püsib paigal. Näib, et nii võib see mõnda aega kesta. Meil ilmselt ei vea. Lasksime katlad külmaks. Allatuule on jäämäed, tuleb neist kuidagi mööda pääseda. Me ei tohi enam asjatult sütt kulutada.

Lainetusest ei ole märkigi. Kui aga vaba vesi ligidal oleks, peaks praegune tuul lainet tõstma. Ei, näib, et meil

hoopiski ei vea; saatus veeretab meie teele igasuguseid takistusi. Sütt on meile veel jäänud vähem kui 300 tonni, laev lausa õgib seda. See on väga halb; ja peale selle muutub meie ponide olukord päev-päevalt halvemaks. On ainult üks lohutus: vaba vesi idas ning kagus. Seal on näha suuri lahvandusi, kuid selles tugevasti kokkusurutud paakjääs ei suuda me sinna läbi murda.

Atkinson avastas Adélie' pingviini soolestikus uue paelussi; uss on üsna tillukene, kaheksandik tolli pikk, ja tal on propelleritaoline pea.

Pisut lohutust pakub uudis, et me ei ole kuigi palju ida poole triivinud.

Reede, 23. detsember. Eile õhtul kella 10 paiku tuul veidi nõrgenes ja laev pöördus ümber. Tõstsime kliivri ja liikusime mõnesajad jardid põhja poole, siis aga jäime jälle jäässe kinni. Sattusime suure jäämäe lähedale, selle tuulepealsele küljele. Et tuul kogu aeg tugevnes, ei olnud olukord eriti meeldiv, kuid ei tekitanud ka suuremat rahutust. Tõstsime kõik purjed ja laev liikus pikkamisi koos paakjääga ümber jäämäe. Niipea kui jäässurve vähenes, libises laev vabasse vette otse jäämäe kõrval. Siin oli võimalik „pouti teha"[17], ja meile avanes vaba tee itta ning siis lõunasse. Hommikuse vahi ajal liikusime jõudsalt mööda lahvandusi edasi ja varakult enne keskpäeva pöördusime lõunasse ning seejärel edelasse.

Kella üheks päeval olime liikunud 8½′ S 22 O ja umbes 5′ SSW. Märkasime lõunasse suunduvat pikka lahvandust, mida eraldas meist lai jääriba, liitpank, milles oli mitu auku. Näis, nagu oleks sellest läbimurdmine kerge, kuid ometi jäime poolel teel toppama. Ainuüksi purjede abil ei saanud me edasi ega tagasi. Anti käsk auru tõsta, aga sellest ei saa asja enne kesköödd. Kas pääseme jõululaupäevaks sellest paakjäast välja?

Jääpangad olid täna suuremad, kuid õhukesed ning üsna rabedad. Nende pinnal paistsid laikudena suured lombid; mõned lombid on nii nooljad, just nagu oleksid nad lõhede pikendused; siin ja seal on ka kitsaid lõhesid, milles vett ei ole. Niisuguseid jääpanku võib väga hästi nimetada „l i i t p a n k a d e k s", sest ilmselt koosnevad nad vanadest kokkukülmunud jääpankadest, mille liitumiskohad on kattunud lumega hilisemate sadude tagajärjel.

Lossikujuline jäämägi.

Suur Jääbarjäär. Vaade Crozieri neemelt ida poole (dr. Wilsoni akvarell).

Kuu aega tagasi oleks tõenäoliselt raske olnud eraldada jääpankade ebatasasusi või kindlaks määrata nende koostist, nüüd aga on noorem jää vee alla vajunud ning sulab kiiresti; sellest need loigud pankade pinnal.

Kaldun arvama, et peaaegu kõik suured jääpangad, aga samuti ka mõned väiksemad on „liitpangad". Ja see näib tõendavat, et kahe panga liitumiseks ei ole tingimata vaja jää teatud pudevust, vaid ainult, et nende paksus ei oleks liiga erinev. Muidugi, noor jää, või isegi ühe talve vanune merejää, ei liitu kuigi tugevasti vana paksu lahejääga, ning seepärast ujuvadki noored jääpangad üksikult isegi praegusel aastaajal.

Sellisel suhteliselt sündmustevaesel ajal ei saagi midagi erilist juhtuda meie inimeste isiklikus elus. Tore on näha, kuidas järk-järgult ning märkamatult süveneb sõprus ekspeditsiooni liikmete vahel. On raske kujutleda, kuivõrd vähe on laeval tülitsemist ja nägelemist. Ma ei ole kuulnud ainustki jämedat sõna ega märganud ühtegi ebasõbralikku pilku. Meie peres valitseb sallivus ja heatahtlik läbisaamine. Tore on näha, kuidas inimesed nendes karmides, üksluistes ning ohtlikes tingimustes sellises omakasupüüdmatus sõpruses elavad.

Valmistume praegu jõulude pühitsemiseks. Imelik on mõelda, et aasta pikim päev lõunapoolkeral on juba möödas.

Täna hommikul nägin 25 kuni 30 jala pikkust vaala, mis Wilsoni arvates kuulub senitundmatusse liiki. Kohtasime Adélie' pingviine, umbes 20 lindu igas parves. Ei mäleta, et oleksin neid paakjääs varem kunagi nii suurtes rühmades kohanud.

23. detsember, pärast kesköödd. Kell 11 õhtul oli aur üleval. Edasi-tagasi manööverdades läks meil korda jäävangistusest välja rabelda ja me hakkasime üht lahvandust mööda vaba vee poole liikuma.

Oleme jõudnud piirkonda, kus vett on rohkem kui jääd. Vaba vesi moodustab suuri korrapäratuid basseine, läbimõõduga kolm kuni neli miili. Mitu lahvandust ühendab neid omavahel. On kummaline, et esineb veel üsna suuri jäävälju; äsja möödusime ühest, mille läbimõõt oli vähemalt paar miili. Niisuguses laigulises meres ei saa liikuda otsejoones, vaid tuleb sageli teha kaunis pikki kõverikke; kuid üldiselt liigume vaikse mere ja soodsa tuulega jõudsalt edasi. On üllatav, et ka nii

lahtises meres nagu see siin on jääpangad nii tohutu suured — järelikult ei saa lõuna pool lainetust olla. Pankadel on samasugused loigud, nagu ma pärastlõunal kirjeldasin, ja nende keskmine paksus ei ole üle kahe jala. On näha kaks või kolm jäämäge.

Laupäev, 24. detsember, jõululaupäev. 69°1′ lõunalaiust, 178°29′ läänepikkust, kurss S 22 O 29′. Grozieri neemeni 551′. Oh häda! Täna hommikul kell 7 jäime toppama tugeva paakjäävälja äärde. See laius igasse külge, välja arvatud ainult see suund, kust olime tulnud. Pean ausalt ütlema, et kell 3 öösel alla minnes mõtlesin meie hädad lõppenud olevat. Ma olin olnud veidi rahutu meie tuleviku pärast, sest viimased jääpangad olid nii tohutu suured, kuid kordagi ei tulnud mul mõttesse, et pärast nii suuri vaba vee alasid võime jälle tihedasse paakjäässe sattuda.

Kuni kella neljani öösel läks kõik hästi. Siis aga kerkis meie ette jälle valge sein ja kell viis lõppesid kõik lahvandused ning me olime taas paakjääs. Kell seitse peatas meid lõplikult määratu suur liitpank, nii suur, mida me seni polnud veel näinud. Laev ei pääsenud edasi, ei ümber sõites ega panga keskelt läbi murdes. Ei jäänud muud üle, kui katlad külmaks lasta. Mida teha? Jää võis iga hetk avaneda ja tee lõunasse, järgmisse vaba vee piirkonda, oleks siis vaba. Ei ole aga sugugi kindel, et sellised peatused ikka ja jälle ei kordu, niikaua kui esineb neid suuri jääpanku. Umbes paari nädala pärast hakkavad jääpangad vähehaaval murenema ning siis tekib neisse kohti, kust laev võib läbi pääseda.

Äärmiselt raske on sellises olukorras õiget lahendust leida.

Katelde külmakslaskmine tähendab rohkem kui 2 tonni söe asjatut kulu, mis on vaja, et auru uuesti tõsta. Kuid kahe tonni söega sõidame terve ööpäeva. Tähendab, katelde külmakslaskmisel on mõtet ainult siis, kui peatus kestab üle 24 tunni. Sellepärast tuleb peatuma jäädes iga kord püüda aimata, kas peatus kestab kauem või vähem kui ööpäeva.

Möödunud ööl tegime 5 kuni 6 tundi head sõitu, kuid ei tohi unustada, et see maksis meile 2 tonni sütt lisaks sellele, mis kulus edasiliikumiseks.

Kui jääme ootama, siis triivime arvatavasti tagasi põhja poole. Muus osas peaksid tingimused paranema, välja arvatud asjaolu, et paakjää lõunaserv pidevalt kasvab.

Ligikaudsed andmed paakjääs esinevate hoovuste kohta

Detsember	Hoovus	Tuul	
11—12	S 48 O 12′?	N-ten-W[18]	3—5 palli
13—14	N 20 W 2′	NW-ten-W	0—2 „
14—15	N 2 O 5,2′	SW	1—2 „
15—17	Nähtavasti aeglane hoovus	Vahelduv, nõrk	
20—21	N 32 O 9,4′	NW — WSW	4—6 palli
21—22	N 5 O 8,5′	W	4—5 „

Nende andmete järgi näib, et hoovus ühtib üldiselt tuule suunaga. Meil valitsevad läänekaarte tuuled, ehkki selles piirkonnas peaksid enamasti puhuma idakaarte tuuled.

Nüüd puhub idatuul: mida ta meile toob?

Pühapäev, 25. detsember, esimene jõulupüha. Arvutatud asukoht 69°5′ lõunalaiust, 178°30′ läänepikkust. Üleeile öösel rõõmustasin ma lootuses, et võtame pühad vastu vabas vees. Ümbrus on siiski väga jõuludekohane. Igal pool jää; madalad sajupilved varjavad taevast ning poetavad vahetevahel alla kergeid lumehelbeid. Väikesed lahvandused heidavad siin-seal pilvedele tumedaid varje. Neid on rohkem selles suunas, kust me tulime. Mujal on aga kõik mähitud jäält vastu helkivasse valgesse vinesse.

Oleme vangis. Purjede all ei pääse me üldse edasi, masinaid abiks võttes liiguksime ainult vähehaaval, ja iga samm muutub järjest raskemaks.

Tuul, mis nii kaua oli puhunud läänest, vaibus möödunud ööl. Täna puhub NO-ten-N kerge ühtlane tuul, tugevusega 2 kuni 3 palli. Aga et lootust ei tohi jätta, siis arvame, et idatuule püsimine võib tuua meile kergendust. Jälle on vaja kannatust ja veel kord kannatust. Näib, et siin on vähemalt meie asukoht täiesti ohutu, — jää on niivõrd õhuke, et tema surve ei suuda laevale midagi teha, ja jäämäed on küllalt kaugel. Kuid õhuke jää narrib meid petlike lootustega. Sellest hoolimata, et meie väljavaated ei ole eriti julgustavad, on pardal kõik rõõmsas elevuses ning ootavad lustlikku pidusööki.

Mess on toredasti kaunistatud meie mitmesuguste vimplitega. Täna hommikul olid kõik jumalateenistusel ning laulsid hoogsalt kaasa.

Kuhu nüüd katsuda edasi tungida, itta või lääne?

Olen kogu aeg püüdnud tungida lääne, sest enamik senistest ekspeditsioonidest on läinud seda teed ja ükski

neist ei ole sattunud nii rasketesse tingimustesse nagu meie. Teisi põhjusi selle suuna valimiseks ei ole. Terve möödunud nädala jooksul oli aga läänekurss vähetõotavam kui ükskõik milline teine suund; hoolimata korraldustest hoiduda võimaluse korral edelasse, ei tulnud sellest midagi välja.

Meie jõuluimeks oli Creani kodujänes, kes sünnitas 17 poega. Kord varem olnud tal neid 22!

Ma ei tea, mis saab vanematest või perekonnast edaspidi, kuid praegu on neil bakis söödapallide vahel soe ja mugav.

Kesköö. Sombune, sajab tihedat paksu lund; temperatuur 28° [—2° C]. Väljas on külm ja lörtsine.

Meie lõbus õhtu lõppes just äsja. Pidusöök oli suurepärane: tomatisupp, vaheroana hautatud pingviinirind, rostbiif, rosinapuding, puuviljapirukad, spargel, vahuvein, portvein ja likööorid — pidulik menüü. Sööming algas kell 6 ja lõppes kell 7. Pärast seda istusime tervelt viis tundi lauas ning laulsime täiel häälel. Meie hulgas ei ole erilisi talente, kuid igaüks püüdis teha, mis suutis, „ja refräänid kõlasid kõrvulukustavalt. On üllatav, et selline ebamusikaalne seltskond nii innukalt laulis. Jõululaupäeva öösel kõlasid laulud kella üheni ja ühtki tööd ei tehta ilma meremeeste töölauludeta. Ma ei tea, kas olete kunagi neid laule kuulnud? Kaubalaevade madrustel on neid terve repertuaar ja ilma nendeta ei tõsta nad purjesid ega hiiva ankrut. Enamasti lauldakse neid lameda kurguhäälega, aga kui mitu meest korraga refrääni alustavad, siis on see vaimustav."

Meeskond lõunatas keskpäeval, toit oli neil peaaegu sama mis meil; kuid joogiks oli õlu ja veidi viskit. Nähtavasti lõbutsesid nad hästi, meeskonna ruhvis[19] on rõõmus elevus.

Usna laeva ligidal on jääpankadel aset võtnud kolm rühma pingviine. Lugesin kokku 39 lindu. Neid võiks kergesti kinni püüda. Pole kahtlust, et paakjääs leidub neile alati toitu.

Täna õhtul märkasin suuränni, kes laskus ühe jääpanga serval asuvale ümberkäändunud jäätükile. Samal jääpangal valmistus mitu pingviini parajasti puhkama heitma. Ilmselt pidasid pingviinid omavahel käratsedes suuränni üle nõu ning liikusid seejärel terve perega tema poole. Mõne sammu kaugusel suuränni peatus esimene ping-

viin ja pöördus tagasi, kuid siis hakkasid teised teda edasi tõukama. Üksteise järel tõrkusid nad esimesena vaenlasele lähenemast ja alles pika latramise ning vastastikuse julgustamise peale tatsasid nad lõpuks suuränni poole.

Tema ligi nad ei saanud, sest suuränn istus jäätükil ega teinud pingviinidest väljagi. Kui nad aga ännile päris lähedale olid jõudnud, tõusis see lendu ja maandus teisel pool pingviine, üsna nende lähedal. Pingviinid pöördusid ümber ja kordasid oma manöövrit seni, kuni suuränn lõpuks hoopis ära lendas. Oli erakordselt huvitav jälgida pingviinide arglikke protestiavaldusi. Iga nende liigutus andis hästi edasi nende meeleolu ja oli nii kergesti ülekantav inimlikele tunnetele.

Teisel pool laeva tülitses teine pingviinide rühm väikese rüsijäärahnu pärast, mis pakkus ainult väga ebakindlat toetuspunkti. Kummaline ronimine jäärahnul, et ainult kindlustada endale sellel koht, ülesjõudnud linnu allatõukamine, mille järel võitja, jõudnud oma auahnuse tipule, kaotas ise tasakaalu ja positsiooni, oli vähemalt niisama naljakas nagu episood suuränniga. Need väikesed olendid valmistavad meile palju lõbu.

Esmaspäev, 26. detsember. 69°9′ lõunalaiust, 178°13′ läänepikkust. Tegime 48 tunni jooksul S 35 O 10′. Täna õhtul on meie olukord õige vilets. Lootus, et idatuul jää avab, näib olevat luhtunud. Meid ümbritsevad määratu suured tugevad jääpangad ja me ronime nendevahelistes lahvandustes tigusammul edasi, seistes sageli hulga aega paigal. Raske on meeleolu üleval hoida. Põhjataevas on sinakaid varje, mida sinna heidab vesi, kuid lõunataevas on igal pool ühtlaselt valge. Ilm on pilves, tuul on ONO-st, tugevusega 3 kuni 5 palli. Aeg-ajalt sajab lund. Vaevalt võib olla sellest süngemat pilti, mida meie ümbrus praegu silmale pakub.

Eile öösel kois lamades tundus mulle, et kuulsin jäässupi vaikset krudinat. Täna hommikul oli esimene uudis, mis mulle teatati, et jääpangad on väiksemad. Ja siis näis meile, nagu oleks laev veidi õõtsunud. Võib-olla on see pikk ning madal ummiklaine, kuid meil ei ole sellest suurt abi. Täna õhtul on jääpangad meie ümber täpselt niisama suured kui varem, ja vähe on näha märke nende purunemisest või jää avanemisest.

Väga, väga rasked päevad.

Suutsime liikuda purjede all 2 või 3 miili edela suunas. See toimus järgmiselt: sõitsime veidi tagasi, lasksime tuule purjedesse ja surusime siis ennast läbi kitsaste lahvanduste; tõenäoliselt saame nii ainult õige pisut oma triivimist vähendada. Kõik see on väga masendav. Aga mulle teeb rõõmu, et igaüks on valmis ennast äärmuseni pingutama, ükskõik kui viletsaid tulemusi meie vaev ka annab.

Rennick sai täna meresügavuseks 1843 sülda.

Me ei suuda kuidagi seletada paakjää perioodilist avanemist ja sulgumist. Kas pole selle põhjuseks looded? Üldiselt näib siiski, et meie olukord sõltub väga kaugetest põhjustest. Kusagil eemal põhja või lõuna pool muutub tuule suund ja selle tagajärjel surve jääle kord suureneb, kord väheneb. Omakorda võimaldavad vaba vee alad, mis me põhja pool hiljuti läbisime, ruumi paakjää sissetungimiseks. Vangipõlve ebakindlus ärritab meid eriti seetõttu, et me ei tea selle põhjust ning oleme võimetud ennustama tuule suuna muutumise tagajärgi. Võib ainult umbkaudu taibata, et kaugel meie silmapiiri taga toimub asju, mis otseselt meie olukorda mõjutavad.

Teisipäev, 27. detsember. Arvutatud asukoht 69°12′ lõunalaiust, 178°18′ läänepikkust. Õhtuses vahis tegime umbes kaks miili, kord jäast läbi trügides, kord triivides. Lõpuks jäime toppama. Öise vahi ajal piiras jää meid igast küljest, vahel koguni rõhudes laeva peale, ja me ei pääsenud jardigi edasi. Tuul kõvenes järjest ja paisus mõõdukaks tormiks, mis pöördus OSO-sse. Koristasime kõik purjed, peale alumiste topslite.

Hommikuse vahi ajal saime jälle edasi, jää avanes nagu tavaliselt — ilma igasuguse nähtava põhjuseta. Liikudes samal viisil nagu eile, jõudsime paari miili võrra läände. Jääpangad oleksid nagu väiksemad, kuid nähtavus on paksu udu tõttu halb. Selge on see, et meie liikumise suunas, ühe kuni kahe miili kaugusel üksteisest, on mitu lahvandust.

Sõidame kahe jääpanga vahele: jõudnud 200 kuni 300 jardi edasi, tõkestab meie teed mõni suur rahn. See võib tähendada peatust minutit kümme kuni pool tundi, seni kui laev rohkem allatuult pöördub ja triivi läheb. Kui tee on jälle kinni, kordub sama operatsioon. Mõnikord, kui selleks on ruumi, võtame hoogu, muljume tõkke puruks ja sõidame sellest pikkamisi läbi. Lainetust on selgesti

tunda, ehkki ummiklaine on väga pikk ja väga madal. Lugesin tema perioodiks umbes üheksa sekundit. Kõik on arvamisel, et jää murdub ja avaneb. Ma ise ei ole küll märganud ühtki ilmset tõendit selle kohta, kuid Wilson nägi suurt jääpanka, mis hiljuti oli purunenud neljaks tükiks säärases kohas, kus laev ei võinud seda kuidagi põhjustada. Suurte jääpankade lagunemine on kahtlemata hea tundemärk.

„Olen paakjääst kirjutanud ilmatu palju. Normaalsetes tingimustes oleksin ma võinud piirduda mõne sõnaga. Kuid vaevalt see Teid üllatab, kuna Te minu kirjeldusest näete, milliseks takistuseks ta meile praegu on."

Õise tormi ajal mõtlesin meie olukorra üle ja leidsin, et see oleks võinud olla hulga halvem, kui ta on. Tuul ulub taglases, meie aga seisame täiesti rahulikult jääpankade vahel ega ole meil vaja tunda muret ei laeva, purjede, jäämägede ega jääsurve pärast. Võime täiesti rahulikult alla minna ja suurima südamerahuga magada. Mulle meenusid ponid, kuid lõppude lõpuks on hobuseid alati veetud väikestel laevadel ning küllalt sageli on nad teinud õige pikki reise. Idarühmale[20] on iga meie peatus kasulik. Mida hiljem nad Kuningas Edwardi maale jõuavad, seda parem. Ladude rajamine[21] on läänerühma ülesanne ja selleks antavat aega tuleb vähendada. Kui meil ka alles jaanuaris peaks õnnestuma maabuda, jõuame siiski veel hulga tööd ära teha. Tuleb tunnistada, et meie asjad oleksid võinud palju halvemad olla, ja kui ainult oleks kindel, et vabaneme paakjääst hiljemalt nädala pärast, ei oleks rahutuseks õieti mingit põhjust.

Kardan, et jääkambris ei ole kõik korras. Lambalihale on tekkinud hallitus ja loomaliha hakkab riknema. On tunda kahtlast lõhna. Käskisin kambri alati avatuna hoida, kui temperatuur langeb alla 28° [—2° C]. Ma arvasin, et liha külmutamisega saame asjast üle, kuid tuleb välja, et jääkamber vajab hoopis õhutamist. Kui täna õhtul temperatuur langeb, siis võtame arvatavasti loomaliha jääkambrist välja ja ehitame sinna õhu puhastamiseks vindseili[22]. Kui ka see ei aita, tuleb veel rohkem liha taglasele riputada.

Hiljem, kell 6 p. l. Tuul pöördus kagust OSO-sse ja laine jääb väiksemaks. See näib tõendavat, et vaba vesi on kagus, mitte aga OSO-s, ja et meie kurss on enamvähem õige.

Taevas selgib, kuid tuul puhub siiski veel hooti, tugevusega 4 kuni 7 palli. Jääpangad külmusid veidi kokku ja me ei ole keskpäevast saadik sugugi edasi liikunud.

Kell 9 p. l. Üks poni kukkus täna maha. Temaga on seda ka varem juhtunud. Võib-olla ei tähenda see midagi erilist, kuid hea enne see ei ole.

Rohkem ei ole mul praegu midagi kirja panna ning ma lõpetan oma päeviku selle vihiku ajal ja olukorras, mida ei saa pidada kuigi rõõmustavaks.

PÄEVIKU UUS VIHIK. 1910—1911

[Eeslehel]

„Maale kaugele siit
kutsud sangarid ju,
kes vaprad kui me isad,
me nimed neile lisad
all selle tähe kiirt,
mis Põhjas tundmatu."

„Virginia-reisile"
Drayton

„Kuid olgu töö tegijad kes tahes, rääkigem tööst endast; see tähendab kuningriigi ja riigiseisuste tõelisest suurusest ja nende jõukusevarudest."

Bacon

Ikka veel jääs

Kesknädal, 28. detsember 1910. Asukoht keskpäeval 69°17′ lõunalaiust, 179°42′ läänepikkust. 26-ndast alates oleme liikunud S 74 W 31′. Grozieri neem S 22 W, kaugus 530′. Torm andis järele. Keskmise vahi ajal hajusid pilved ja praegu paistab hele, rõõmus ning soe päike (temp. 28° [—2° C]). Samal ajal langes tuule kiirus 2—3 pallini. Üise vahi ajal tegime 1,5 miili ja sellele lisaks nüüd peaaegu veel ühe miili. Sattusime tunduvalt väiksemate jääpankade keskele ja jää avanes silmanähtavalt. Käisin mastikorvis[23] ja veendusin, et meie olukord on tunduvalt paranenud. Ümberringi on jääpangad, kuid suur osa neist on üsna õhukesed ja ka paksem jää puruneb kergesti. Jääolusid on võimalik kindlaks teha ainult umbes 3 miili kaugusele — kaugemale mastikorvist ei näe. Kuid nii kaugele pääseme kindlasti suurema vaevata. Kaugemal lõunataevas oleks nagu näha vaba vee märke. Tormi ajal liikusime lõunasse ning läände, osalt omal jõul läbi jää murdes, osalt triivides, ja nüüd oleme

jälle 180. meridiaani ligidal. Paakjää lõunapiir ei ole enam kindlasti kuigi kaugel.

Toetudes nendele tähelepanekutele, otsustasime auru tõsta. Loodan, et seekord murrame läbi.

Eile õhtul mahakukkunud poni viidi tekile. Vaene loom on haletsemisväärses seisukorras: ta on kohutavalt kõhn, tagumised jalad imenõrgad, ja põeb väga rahutuks tegevat nahahaigust, mille tagajärjel ta karv suurte pulstidena maha langeb. Arvan, et viibimine värskes õhus aitab tal paraneda. Veel paar teist poni bakis näevad samutí halvad välja, kuid siiski mitte nii viletsad kui too. Oates hoolitseb loomade eest küll väsimatult, kuid ta nähtavasti ei taipa, et seni kui laev on paakjääs ega õõtsu, tuleks loomadele ülatekil veidi liikumist võimaldada.

Kui me seekord suudame jäärst läbi murda, siis viime vahest kõik ponid tervelt pärale, kuid ei ole ka midagi üllatavat, kui me mõne nendest kaotame.

Loomad on nüüd meie tähelepanu peamine objekt. Nende eest hoolitsemine on niisama tähtis kui söe kokkuhoidmine.

Täna hommikul ujus terve hulk pingviine toitu otsides laeva ümber ja selle all. See on esimene kord, kus nad laevalé nii lähedale tulid. Ilmselt julgustas neid asjaolu, et laevakruvi ei töötanud.

Adélie' pingviin, olgu ta maal või jääl, on ikka imekentsakas. Ükskõik, kas ta magab, kakleb või mängib, uudishimutseb, ehmub või vihastab, alati on ta naljakas. Vees aga on ta hoopis teine loom: kui ta sülla või paari sügavuses noolena siia ja sinna sööstab, delfiini osavusega õhku kargab või pankadevahelise vaba vee virvendaval pinnal liugleb, ikka äratab ta imetlust. Nähtavasti paistab tema liikumine kiirem, kui see tõeliselt on, aga tema painduvus, osavus ja liigutuste täielik kindlus on ühtlasi kaunis kui ka imetlemisväärt.

Vaadeldes paakjää elutut avarust, on vahel raske uskuda, missugune viljakas elu kihab otse selle all.

Vette lastud planktonivõrk täitub lühikese aja jooksul ränivetikatega[24]. See näitab, et siin on ujuvtaimi palju enam kui parasvööndi ja troopikameredes. Enamasti on need ränivetikad kolmest või neljast üldtuntud liigist. Vetikad on toiduks lugematuile tuhandeile väikestele eufausiatele, kes ujuvad jääpankade ümber ning keda lained ümberkäändunud jäätükkidelt vette uhuvad.

Eufausiad on omakorda toiduks mitmesugustele suurtele ja väikestele loomadele, nagu krabihülged ehk valgehülged, pingviinid, antarktika ja jää-tormilinnud ning suur hulk kalu.

Kalu peab siin palju olema. Hiljuti püüdsime ümberkäändunud jääpangalt ühe kala ja kaks päeva tagasi nägid mõned madrused, kes ahtrireelingule nõjatusid, vähemalt poolt tosinat umbes jalapikkust kala jääpanga alla ujumas. Nendest kaladest toituvad hülged ja pingviinid ning loomulikult ka ännid ja tormilinnud.

Suuremaist imetajaist võib siin harva kohata pikka painduvat kohutavate hammastega merileopardi, kellel on kindlasti kõhus paar pingviini, aga võib-olla ka mõni noor krabihüljes. Mõõkvaalu *(Orca gladiator)*[25] esineb paakjääs harva, seda enam aga ranniku lähedal. Mõõkvaal on piiritult ablas; ta kugistab või püüab kugistada alla igasuguseid väiksemaid loomi. Lõpuks on meil siin veel mitut liiki suuri rohusööjaid vaalalisi[26], alates tohutust sinivaalast *(Balaenoptera Sibbaldi)*, kes on suurim kõigist kunagi elanud imetajaist, kuni vähemtuntud ja väiksema nokisvaalani ja teiste vaalalisteni, kellele ei ole veel nimetustki antud. Neid merehiiglasi on siin palju. On selge, et nad vajavad õige palju toitu, ja selleks peab nendes vetes olema tohutul arvul väiksemaid veeloomi. Rahulike jääpankade ja vaikse veepinna all käib lakkamatult igavene äge sõda võitluses olemasolu eest.

Hommikul ja pärastlõunal paistis särav päike. Kogu „järelvägi" lamas tekil ning päevitas. Õnnelik, muretu pere.

Kell 10 p. l. Kell 8 õhtul hakkasime liikuma ja seni on kõik hästi. Jääpangad osutusid võrdlemisi õhukesteks, 2 kuni 3 jala paksusteks, välja arvatud seal, kus nad surve tagajärjel on üksteise otsa aetud. Pankade vahel on sageli 6 tolli kuni 1 jala paksune jää ja tublisti vaba vett. Laev liigub jõudsasti edasi, teeme vähemalt kolm miili tunnis, ehkki sageli tuleb rüsijää tõttu peatuda. Taevas on pilves. NNO-st tulevad kihtpilved. Tuul, mis tõusis varsti pärast seda, kui liikuma hakkasime, on samuti NNO-st. Sellest võib meile kasu olla — purjedest on palju abi ja vahisoleval ohvitseril on kergem, sest päike ei paista talle otse vastu. Praegu, kus ma neid ridu kirjutan, näib, nagu oleks jää veidi tihedam kui seni. Loodan

kõigest hingest, et ta jälle täiesti ei sulgu. Lõuna pool ei ole kahjuks mingeid vaba vee tunnuseid!

Kell 12 öösel nägin kahte merileopardi kiiluvees mänglemas.

Neljapäev, 29. detsember. Halb nähtavus. Viimaks ometi on toimunud pööre, mida ma nii kannatamatult ootasin. Liigume masina jõul, väikeste, ilmselt lainetest purukspekstud jääpankade vahel, mille servad on üksteise vastu hõõrdumisest ümaraks kulunud. Olukord muutus täiesti ootamatult. Öö jooksul jõudsime tublisti edasi. Paar korda peatusime ja paar korda meil vedas — sattusime vabasse vette. Ühes lahvanduses sõitsime peatumatult terve tunni ja jõudsime tubli 6 miili edasi.

Täna hommikul liikusime läbi suure lausjäävälja, mille paksus oli 6 tollist kuni 1 jalani. Kohati oli näha lahvandusi ja rühmiti paiknevaid paksemaid jääpanku. Praegu, ennelõunal, on samasugune jää, vahet on ainult niipalju, et õhuke jääkate on purunenud võrdlemisi korrapärasteks tükkideks, läbimõõdult alla 30 jardi. See on seninähtuist kõige ilmsem tunnus, et avameri on lähedal.

Tuul puhub endiselt põhjast ja aitab meid edasi; taevas on pilves ning sajab peent lumelörtsi. Päike tegi paaril korral katset läbi pilvede tungida, kuid asjata.

Eile õhtul nägime huvitavat loodusnähtust. Laev kattus üleni õhukese jääkorraga, kogu taglas kuni viimase nöörijupini. Seda põhjustas kerge vihm, mis hiljem jäätus. Vaatepilt oli ilus ja huvitav.

Meie sõit läbi paakjää pakkus zooloogi seisukohalt võrdlemisi vähe huvitavat, sest haruldasemaid loomaliike ja erakordse sulestikuga linde kohtasime harva. Me sõitsime mööda kümneist krabihüljestest, kuid ei kohanud ühtegi Rossi hüljest ning meil ei läinud korda tappa ainustki merileopardi. Täna on näha väga vähe pingviine. Kardan, et meil ei õnnestu teha mingeid vaatlusi oma asukoha kindlaksmääramiseks.

Vabanemine 20-päevasest jäävangistusest

Reede, 30. detsember. 72°17′ lõunalaiust, 177°9′ idapikkust. Oleme 48 tunni jooksul liikunud S 19 W 190′; Grozieri neem S 21 W, kaugus 334′.

Lõppude lõpuks jõudsime paakjääst välja. Nüüd võib kergemini hingata ning loota, et täidame oma programmi tähtsama osa, kuid söega tuleb ettevaatlikumalt ümber käia.

Eile pärastlõunal ilm pimenes ja hakkas lund sadama. Baromeeter langes väga järsult ning ONO-tuul tugevnes kuni 6 pallini. Õhtul lumesadu tihenes ning baromeeter langes veelgi. Maailma mõnes teises osas oleks see kindlasti tähendanud tormi saabumist, kuid siin teame oma kogemustest, et baromeetri langusel pole tuulega otsest seost.

Pärastlõunal ja õhtul kohtasime vaba vett üha sagedamini ning jõudsime kaunis kiiresti edasi. Õhtuse vahi lõpul tõkestasid meie teed ainult juhuslikud jääribad. Tuul pöördus põhja ja baromeeter jäi püsima. Öise vahi ajal lumesadu lakkas ning varsti pärast seda — kell üks ööse1 — juhtis Bowers laeva läbi viimase jääriba.

Täna hommikul kella kuueks olime lõplikult avameres, taevas oli sombune ning kaetud üksikute udulaikudega. Tüürpoordi jäi väike jäämägi, millel istus ühel pool antarktika ja teisel pool jää-tormilindude salk. Nad ilmselt ootasid, et lained neile jääpankade servale toitu heidavad — paakjääs suudavad ainult vähesed linnud end ära elatada. Seal on küll palju toitu, kuid seda ei ole nii kerge kätte saada. Mõni aeg saatis meid parv antarktika tormilinde, kes lendasid edasi-tagasi ümber laeva, kuna põhjapoolsemad merelinnud järgnevad laevadele tavaliselt kiiluvees.

On tore tunne vabaneda jäävangistusest ja teada, et mõne päeva pärast oleme Crozieri neeme juures, kuid kurb on meenutada, kui palju sütt röövisid meilt viimased kaks nädalat.

Kell 2 p. l. Hommikupoolikul tuul vaibus. Purjed võeti raade alla, ja kell 11 me peatusime, et loodida meresügavust. Põhjalood näitas 1111 sülda. Näib, et asume šelfi[27] serval. Nelson võttis mõned veeproovid ja mõõtis veetemperatuuri.

Päikesekiired tungivad läbi sombuse taeva ja soojendavad õhku. Lumetormi ajal jääga kattunud vandid hakkasid kesta ajama. Jää langeb klirinal tekile, kus ta kiiresti sulab ja aurab. Mõne tunni pärast on laev meie suureks rõõmuks jälle kuiv. On äärmiselt vastik, kui jalgade all

ja kõigel, mida puudutad, on libe ning märg lumi, nii nagu see oli eile õhtul.

Jõudsime palju kiiremini edasi, kui arvutused näitasid. Olen kindel, et meie liikumise kiirust kahel viimasel päeval on tublisti alla hinnatud, ja see näib paika pidavat. 1. jaanuaril peaksime olema Crozieri neemel.

Kell 8 p. l. Tuulevaikusel on sedakorda lõpp. Alates kella kolmest päeval puhub tugev SSW-tuul otse meile näkku — see on tavaline lõunast puhuv lumetorm. Ronime edasi, tehes vaevalt kaks sõlme tunnis. Kas siis tõesti õnn meile jälle selja pöörab, nagu ta seda seni igal võimalikul juhul on teinud? Ponidel on muidugi raske taluda lühikesest ning järsust lainest tingitud õõtsumist ja ka meile ei meeldi see põrmugi.

Kokkuvõte teekonnast paakjääs

Jõudsime paakjäässe 9. detsembril kell 4 päeval lõunalaiusel 65½° ja uuesti avamerre 30. detsembril kell üks öösel lõunalaiusel 71½°. Paakjää läbimiseks kulus meil 20 päeva ja mõni tund. Otsejoones arvestades liikusime edasi üle 370 miili, keskmiselt 18 miili päevas. Paakjäässe jõudmisel oli meil 342 tonni sütt ja sealt väljumisel 281 tonni; tähendab, me kulutasime selle aja jooksul 61 tonni ehk keskmiselt iga 6 miili peale ühe tonni.

Need arvud ei ole eriti meeldivad, kuid silmas pidades erakordselt rasket olukorda, millesse me sattusime, tuleb minu meelest kokkuvõttes öelda, et lood oleksid võinud veel halvemad olla.

9. Lahvandused, liigume masina jõul.
10. Tihe paakjää.
11. Kell 6 e. l. tihe paakjää. Peatusime.
12. Kell 11.30 e. l. hakkasime liikuma.
13. Kell 8 e. l. raske paakjää. Peatusime. Kell 8 p. l. lasti katlad külmaks.
14. Katlad külmad.
15. „ „
16. „ „
17. „ „
18. Keskpäev. Raske paakjää ja lahvandused. Liigume masina jõul.

19. Keskpäev. Raske paakjää ja lahvandused. Liigume masina jõul.
20. Hommikupoolik. Tuled on pakitud[28].
21. Kell 9 e. l. hakkasime liikuma. Kell 11 e. l. peatus.
22. Peatus.
23. Kesköö l hakkasime liikuma.
24. Kell 7 e. l. peatusime.
25. Katlad külmad.
26. „ „
27. „ „
28. Kell 7.30 p. l. liigume masina jõul.
29. Liigume masina jõul.
30. Liigume masina jõul.

Need read näitavad, et kahekümnest päevast liikusime masina jõul üheksa päeva. Meil oli kaks pikemat peatust: üks kestis viis, teine neli ja pool päeva. Kolmel korral peatusime ainult lühikeseks ajaks, katlaid külmaks laskmata.

Palusin Wrighti tähistada paakjää piirkond Pennelli poolt koostatud kaardil eriliste tingmärkide abil. Selle kaardi järgi peaks saama väga selge ettekujutuse meie teekonnast paakjääs.

„Me püstitasime rekordi paakjää põhjaservani jõudmises, kuid kolmel või neljal korral on teised jõudnud lahtisesse Rossi merre ajaliselt varem kui meie.

Ma ei oska kujutleda midagi ebameeldivamat, mis paneks kannatuse samasugusele proovile nagu need pikad kasutud päevad, mil ootame võimalust edasi liikuda. Kurb on näha, kuidas süsi tonn-tonnilt nagu sulab, ja ometi jõuame edasi ainult mõne miili. Kuid võitlus oma eesmärgile jõudmise eest pakub meile rahuldust ja me loodame kindlasti, et edaspidi läheb paremini. Tegevusetu ootamine on halvim kõigist võimalikest olukordadest. Võite arvata, kui sageli ja kui kärsitult ronisime mastikorvi, et uurida silmapiiri. Ja nii kummaline kui see ka ei ole, peaaegu alati märkasime mõnda muudatust. Kord avanes meist mõne miili kaugusel salapäraselt mõni lahvandus, teinekord sulgus mõni neist niisama salapäraselt. Tohutu suured jäämäed roomasid vaikselt meie poole või meist mööda ja me jälgisime neid kogu aja, määrates kaugusemõõtja ja kompassi abil nende koletiste suhtelist liikumist. Sageli oli olukordi, kus kokkupõrge jäämäega näis vältimatu. Kui liikusime masina jõul, vaheldusid jää-

olud veel kiiremini. Juhtus, et sattusime lahvandusesse ja saime seal takistamatult paar miili edasi; mõnikord sattusime suurtele õhukese jää väljadele, mis rauaga kaetud vööri survest kergelt murdusid. Kuid juhtus ka seda, et me kuidagi ei saanud jagu õhukesest jääst. Teinekord jälle tõukasime suhteliselt kerge vaevaga laeva ees suuri jääpanku, kuid sealsamas sulges väike jääpank meie tee nii jonnakalt, nagu oleks mõni paharet teda juhtinud. Kord läbisime aakreid jääsuppi, millest laev sahinal läbi tungis, kord aga jäime isegi sellesse ilma mingi nähtava põhjuseta kinni ning laevakruvi pöörles kasutult vees.

Päevad, mil me liikusime masina jõul, möödusid pidevalt muutuvas olukorras ja nad jäävad meile meelde kui lakkamatu võitlus.

Laev pidas suurepäraselt vastu. Ükski teine laev, isegi mitte „Discovery", ei oleks nii hästi paakjääst läbi tulnud. Sellisest paakjääst ei oleks „Nimrod" kindlasti kunagi lahtisesse Rossi merre jõudnud. Olen nüüd väga kiindunud „Terra Novasse". Ta näis mulle elava olendina, kes pidas rasket võitlust, kui ta võimsate tõugetega jääpanku purustas või neid muljudes ja rõhudes endale teed rajas, või jälle manööverdas, et neist kõrvale hoiduda. Kui tal ainult oleksid ökonoomsemad masinad, oleks ta igati laitmatu laev.

Paar korda sattusime jääpankade vahele, mis ulatusid veest välja 7—8 jalga ja olid kaetud kuni 25 jala kõrguste rüsiharjade ja -kuhikutega. Kui oleksime sattunud niisuguste pankade vahele ajal, mil paakjää sulgus, ei oleks laev kindlasti vastu pidanud, ja esimene kord selliseid panku kohates olime isegi veidi kohkunud. Kuid inimene harjub kõigega; me ei sattunud kordagi raske jää survesse ja ma kaldun arvama, et seda siin ei olegi.

Kogu selle aja, mis me paakjääs viibisime, oli ilm väga muutlik. Tugev tuul puhus kord läänest, kord idast; taevas oli sageli tumedas pilves; esines lumetorme, sadas laia lund ja isegi kerget vihma. Ja alati oli meil sellise ilmaga paakjääs rahulikum kui avamerel. Ka kõige halvem ilm ei saanud meile kuigi suurt kurja teha. Kuid päikesepaistelisi päevi oli ka küllalt palju, päevi, kus hoolimata isegi sellest, et temperatuur oli tublisti allpool külmumispunkti, näis kõik särav ning rõõmus. Päike valmistas meile kauneid elamusi, maalides taevale, pilvedele ja jääle imeõrnu toone. Juba need üksinda olid seda väärt,

et nende nägemiseks võtta ette pikka reisi. Ehkki ootamine tegi meid kärsituks, ei oleks me tahtnud siiski loobuda kõigest sellest kaunist, mida teekond läbi paakjää nii hulgaliselt pakkus. Ponting ja Wilson töötasid hoolega, püüdes jäädvustada seda värvide ilu, kuid ometi ei suuda ükski kunstnik edasi anda selliseid toone, nagu näiteks jäämägede sügav sina.

Ka teaduse kasuks saime üht-teist teha. Meie poolt teostatud põhjaloodimiste tulemused näitavad, et merepõhi aeglaselt tõuseb ookeanisügavustest kuni šelfi katva madala veeni. Ühtlasi selgitasime merepõhja koostist. Need mõõtmised andsid meile ka palju huvitavaid andmeid merevee mitmesuguste kihtide temperatuuri kohta.

Jälgides vaalu, hülgeid, pingviine, linde ja kalu ning püüdes planktonivõrgu abil mitmesuguseid mereloomi, kogusime hulga materjali elu kohta paakjääs. Elu, olgu siis ühel või teisel kujul, on paakjääs üllatuses ja võitlus olemasolu eest on siin, nagu igal pool mujal, kütkestavaks uurimisobjektiks.

Me uurisime süstemaatiliselt jää omadusi, nii jäämägede kui ka merejää koostist, ja kogusime selle kohta hulga kasulikke andmeid. Lisaks sellele töötas Pennell magnetiliste nähtuste uurimisel.

Kuid see tagasihoidlik loetelu meie teaduslikest vaatlustest on muidugi tühine, võrreldes selle ajaga, mis oli meie arvukate spetsialistide käsutuses. Paljud ei saanud töötada oma erialal, kuid ükski neist ei jäänud kunagi pealtvaatajaks, kui kusagil oli abi vaja. Kui neil omal alal parajasti tööd ei olnud, olid kõik meie spetsialistid öösiti vahis. Kunagi varem ei ole ma näinud inimesi nii õhinal töö juurde asuvat ning nii rõõmsalt töötavat. Mida ka ei tulnud teha: purjesid juurde võtta või vähendada, raiuda jääd veetagavara täiendamiseks või hiivata põhjaloodi — ikka asus kogu „järelvägi" ühiselt ja käsku ootamata seda tegema. Polnud kõhklust ega vahetegemist. Sama lugu on ka siis, kui meil kord tuleb varustust lossida või mingisugust muud rasket kehalist tööd teha.

Inimesed on praegu niisama varmad nagu meie teekonna algul. Igaüks püüab teist aidata ja ma ei ole kuulnud „Terra Nova" pardal veel kedagi vihastavat või kurtvat. Meie väikese pere omavahelised suhted on väga head, hoolimata teravast ruumikitsikusest.

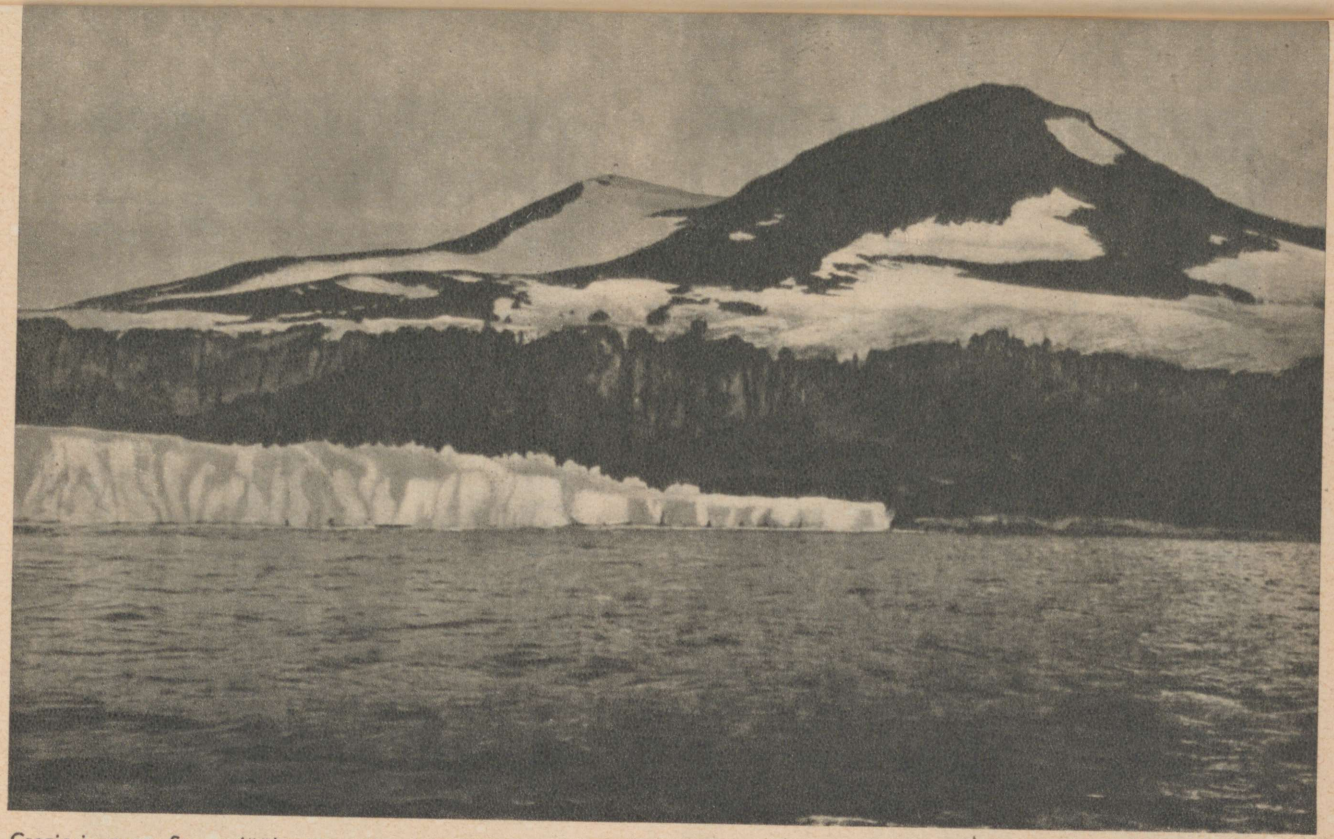

Crozieri neem. Suure Jääbarjääri lõpp.

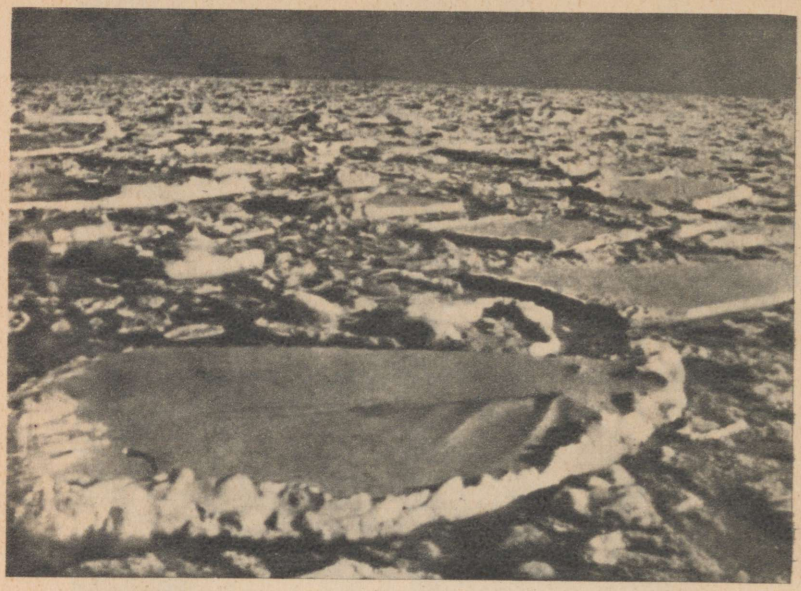

Raske paakjää.

Mõõkvaalad on veepinnale tõusnud.

Niisama imetlusväärne on meeskonna käitumine. Nii bakis kui ka ohvitseride ühiskajutis valitseb sama püüd olla esimene, kui midagi on vaja teha — sama valmisolek ohverdada oma isiklik heaolu ekspeditsiooni õnnestumise huvides. Annan uhkusega oma kaaslastele nii hea hinnangu, ja ma olen kindel, et selline suhtumine on meie ürituse õnnestumise pandiks. See oleks juba saatuse poolt liiga karm, kui selline teadmiste, kogemuste, võimete ja entusiasmi kombinatsioon mingeid tulemusi ei annaks."

III PEATÜKK

MAA

Laupäev, 31. detsember. Vana-aasta õhtu. Asukoht 72°54′ lõunalaiust, 174°55′ idapikkust. Oleme sõitnud S 45 W 55′; Crozieri neem S 17 W, kaugus 286′. „Vana-aasta õhtu saabus meile Rossi meres. Kuid meie õnnetustel ei ole lõppu." Öö oli hirmus. Õhtuse vahi ajal kaldusime kursist kahe rumbi võrra kõrvale ning tõstsime kliivrid ja ahtripurjed. Meie õõtsumist see palju ei vähendanud, ainult suurendas laeva kiirust. Öö näis väga pikk, sest ängistav mure meie haletsemisväärsete ponide pärast ei lasknud mind uinuda. Hommikuse vahi ajal tugevnesid tuul ja lainetus ning olukord oli meeleheitlik, kuid kella 6 ajal nägime eespool jääd. Tavalises olukorras oleks ohutum olnud jäärst mööda minna ja võtta kurss itta. Kuid ponide pärast pidime riskima ja sõitma jäässe, kus meri on vaiksem. Tungisime läbi jääriba, mida tormine meri tugevasti ründas, ja me kogesime, kuivõrd ohtlik on niisuguse merega lahtiste jääpankade vahel viibida. Õige pea jõudsime aga tihedamalt kokkusurutud jäässe, ja kui me ka sellest läbi olime murdnud, ootas meid ees meeldiv üllatus — võrdlemisi vaikne vesi. Liikunud veel pisut edasi, peatusime ja jäime triivi. Praegu seisame mingis jäälahes. Pealttuuleküljel on umbes miili ulatuses paakjää, mille kaks sarvetaolist haru moodustavad varjulise lahe. Kuigi tuul on niisama tugev nagu enne, surub paakjää laine maha ja meie asend on väga mugav. Jää triivib veidi kiiremini kui laev ja seepärast peame aeg-ajalt masina jõul tasapisi allatuult liikuma.

Seni on kõik hästi. Oht on nüüd möödas ja me oleme praegu olukorras, mille ainsaks puuduseks on asjaolu, et raiskame rohkesti sütt. Küsimus on nüüd selles, kumb peab kauem vastu — kas torm või meie ajutine varjupaik.

Rennick loodis just praegu meresügavust ja sai 187 sülda. Arvestades eilset mõõtmist — 1111 sülda — ja Rossi mõõtmist, kes sai 180 sülda, on meie tulemus huvitav; ta näitab šelfi kiiret tõusu. Nelson tahab valmistada kaheksajalalist Agassizi traali[1].

Kahjuks ei saanud me traaliköit hobusemoona alt kätte. Katsetasime kerget põhjatraali peene manillaköie otsas, kuid tulemused olid kehvad. Algul olid kasutatavad raskused liiga kerged ja nad ei vedanud traali põhja. Kui proovisime teist korda, pikema köie ja suuremate raskustega, vajus traal põhja ainult üsna lühikeseks ajaks. Saak oli kesine, kuid meie bioloogid said sel moel kogemusi tööks rasketes tingimustes.

Õhtu. Päeva jooksul muutus meie varjupaik veidi ebakindlamaks, kuid pakkus meile raske laine eest siiski suurepärast kaitset. Kell 8 õhtul hakkasime masina jõul liikuma lääne suunas, et leida enesele uus varjupaik. Lõunas ja läänes oli märke paakjääst. Meri jääb vaiksemaks. Eile lõunast puhunud tuul pöördus SSW-sse (tõeline kurss), laine tuleb peamiselt SO-ten-S suunast või SSO-st. Näib nagu tuleks laine ka lõunast, igatahes aga mitte tuule suunast. Tuul on muutunud puhanguliseks: praegu hakkab ta vaibuma, taevas selgib ning nähtavasti on tormi lõpp lähedal. Loodan, et see on nii ja et uus aasta on meile õnnelikum kui vana.

Kui see nii on, siis on mul rõõm kirjutada viimast korda „1910. a.".

Maa! Täna õhtul kell 10, kui pilved hajusid lääne suunas ja taevas selgines, avanes meile kauge, kuid suurepärane vaade päikesekiirtega ülekülvatud kõrgeile mägedele. Kõige selgemini olid näha Sabine ja Whewell. Siit vaadates on viimane kauni, terava tipuga; ta kujutab endast niisama head maamärki, nagu seda on Sabine'i mägi. Viimane oli 110 miili kaugusel, kui me teda nägime. Usun, et oleksime võinud teda näha ka 30—40 miili kaugemalt — õhk on nii imeselge.

1910. aasta on lõppenud

1911. aasta

Pühapäev, 1. jaanuar. Asukoht 73°5′ lõunalaiust, 174°11′ idapikkust. Oleme sõitnud S 48 W 13,4′. Crozieri neem S 15 W, kaugus 277′. Kell 4 hommikul jätkasime oma tee-

konda, liikudes masina jõul aeglaselt kagusse. Kui jõudsime jääst välja, pöördus tuul edelasse ja nõrgenes 3 pallini. Jää taga oli laine lühike ning järsk ja mõne tunni kestel kõikus laev õige vastikult.

Kell 8 hommikul jõudsime jääst välja ning sõitsime kliivrite ja ahtripurjede all lõunasse. Laev peab nüüd paremini kurssi, kuid kõigub õige tugevasti, ja kui lisaksime kiirust, kõiguks ta veelgi enam.

Oates teatab, et ponid ei tee laeva kõikumisest suurt väljagi.

Hommikul varsti pärast kella kaheksat taevas selgines ja päike paistis heledasti kogu päeva. Enne lõunat loodest puhunud tuul vaibus pärastlõunaks. Hommikul kell 10 kiirendasime käiku 55 pöördeni. Lainetus vaibub, kuigi mitte nii kiiresti, nagu ma lootsin.

Õhtu on täiesti tuulevaikne, päike särab toredasti; isegi praegu, kell 11 õhtul, päevitavad ja loevad tekil mitu meest.

Maa paistab selgesti. Coulmani saar on meist 75 miili läänes.

Meresügavus kell 7 õhtul — 187 sülda.

Meresügavus kell 4 hommikul — 310 sülda.

Esmaspäev, 2. jaanuar. Asukoht 75°3′ lõunalaiust, 173°41′ idapikkust. Oleme sõitnud S 3 W 119′; Crozieri neem S 22 W, kaugus 159′. Kaunile ööle järgnes niisama kaunis hommikupoolik; päike paistis peaaegu lakkamatult. Mitmed meist võtsid merest pangega vett ning pesid ennast siinsamas tekil soolase vee jaoks valmistatud seebiga. Vesi oli muidugi külm, kuid see-eest oli väga mõnus end päikese käes kuivatada. Sellest ajast saadik, kui ületasime lõunapolaarjoone, on tekil kümblemine ära jäänud. Üksnes Bowers jätkab seda igasuguse ilmaga.

Lainetus on ikka veel üsna tugev. Seda on raske seletada, sest eile oli meri vaikne ja pealttuule on vähem kui 200 miili vett.

Wilson nägi uuesti üht valgekõhulist vaala[2], samasugust nagu me juba paakjääs olime kohanud, ja tegi sellest visandi.

Kell 8.30 hommikul nägime umbes 115 miili kaugusel Erebuse tulemäge. Taevas on kaetud kergete rünkpilvedega. Tõusis idatuul, mis puhub tugevusega 2 kuni 3 palli. Liigume täispurjede all jõudsalt edasi.

Teisipäev, 3. jaanuar, kell 10 e. l. Ilm ja meri on peaaegu samasugused nagu eile õhtul. Crozieri neemeni on jäänud veel ainult 24 miili, maa on hästi näha, ehkki Erebus on mähitud kihtpilvedesse.

Näib, nagu oleks lõuna pool selgem, ja me võime varsti päikesepaistesse jõuda. Tuul aga põhjustab ärevust ja kerge laine, mis laevale suurt midagi ei tee, muudab maandumise võimatuks.

Praegune olukord ei ole eriti lootusrikas. Oleme kogu aeg jätkanud meresügavuse loodimist. Pärast 71. laiuskraadil ületatud madalat muutub meri kogu aeg sügavamaks ja praegu näitab lood 310—350 sülda, kuna madalal oli sügavus 180 sülda. „Discoveryl" Rossi saarest ida pool toimetatud loodimised näitasid maksimaalselt 450 sülda.

Kell 6 õhtul. Lootused on luhtunud! Crozieri neem ja kõik tema veetlused on meile kättesaamatud.

Keskpäeval, varsti pärast kella ühte, jõudsime Barjäärini 5 miili ida pool Crozieri neeme. Kogu aeg saatis meid ONO-ummikas. Barjäär võis olla kõrge umbes 60 jalga. Mastikorvist võis teda pealtpoolt hästi näha. Vähemalt miili ulatuses tõuseb ta servast alates aeglaselt kõrgemale. Tagapool on selgesti näha Must (või Valge?) saar, mis kõrgub tohutute rüsijääseljandike kohal. Kandsime kaardile Barjääri serva meie asukohast kuni Crozieri neeme kaljudeni. Pealtnäha ei ole siin „Discovery"-aegadest suurt midagi muutunud ja Wilsoni arvates lõpeb Barjäär Crozieri neeme kaljude juures samal kohal kui tollalgi.

Kahe kuni kolme miili kaugusel Crozieri neemest tõmbub Barjääri serv umbes poole miili pikkuselt järsult tagasi ja pöördub siis uuesti läände. Kuni mõnesaja jardi kauguseni kaljudest on ta pealispind võrdlemisi sile. Edasi tuleb aga üksik kõrge rüsijääseljandik. Ehkki see on tekkinud surve tagajärjel, on selle jälgi Barjääri serval palju vähem näha, kui võiks arvata.

Ponting on kogu aeg ametis kaamera ja fotoaparaadiga.

Üsna Barjääri nurgas, kaljude ligidal, sai Rennick vee sügavuseks 140 sülda. Samas mõõtis Nelson temperatuuri mitmesuguses sügavuses ja võttis veeproove. Ühel korral proovipudelit vette lastes lõtvus nöör järsku 100 meetri sügavusel, kuid hetke pärast tõmbus jälle pingule ja vajus edasi. Mis võis küll seda põhjustada? Kaldume arvama, et pudel sattus kas vaalale või hülgele.

Lasksime vette ühe vaalapüügipaatidest, milles võtsid aset Wilson, Griffith Taylor, Priestley, Evans ja mina. Sõudsime kalda poole. „Järelvägi" tahtis nii väga kaasa tulla, et hariliku sõudemeeskonna asemel asusid aerude juurde Oates, Atkinson ja Cherry-Garrard. Viimane püüdis mõned vähid.

Lainetus ei lasknud meid randuda. Tahtsin kindlaks teha, kas on võimalik rüsijääseljandiku ja kaljude vahelt läbi sõita. Sedakaudu jõudis Royds kunagi keiserpingviinide haudeasunduse juurde. Kui olime jõudnud Barjääri nurgani, nägime suurt merejääpanka, mis oli surutud Barjääri ja kaljude vahele, ümber käändunud ning ulatus veest välja kolm kuni neli jalga. Selle vana panga otsas istusid kaks keiserpingviini, vana ja noor, mõlemad parajasti sulgimas. (Noorel olid udusuled pealt ja tillukestelt tiibadelt juba maha langenud, rind, mida kattis samasugune sulestik nagu vanal linnul, aga alles hakkas sulgedest vabanema.) Sellises vanuses ja arenemisastmes keiserpingviin oli meile seni tundmatu. Noore pingviini kinnipüüdmine oleks olnud suureks sündmuseks, kuid kahjuks ei pääsenud me talle ligi. Pentsikut pilti pakkusid kahe noore pingviini jalad ja sabad ning täiskasvanud linnu tiib, mis tolknesid takerdunud jääpanga alt välja. Nähtavasti külmusid linnud jääpangal ja vesi uhtus nende laibad selle alla.

Veendunud, et lainetus ei luba meil randuda, sõudsime veidi maad piki kaljust randa. Crozieri neeme kaljud on haruldaselt huvitavad. Nad koosnevad peamiselt vulkaanilisest tufist, milles leidub sammasteks lõhenenud basaldi pakse kihte. Tufis oli näha sissepressitud ja kurduvate sammaste kauneid mustreid ning tervete ja poolikute piilaritega koopaid, mis näisid miniatuurse *Giant's Causeway'na*[3]. Tumepruunis kivimis oli helekollaseid vööte, mis geoloogide arvates olid tekkinud mitmesuguste soolade mõjul. Kohati rippusid kaljud mere kohal. Mõnes kohas oli meri uuristanud kaljudesse pikki madalaid koopaid ja mööda lausikut randa tungib ta praegugi neisse sisse. Igal pool rippusid jääpurikad ja ühes kohas moodustasid nad midagi narmastiku taolist, millest tilkus pidevalt jää sulamisvett justkui mõnest miniatuursest kosest. Üle kalju serva paiskus vett nagu suurest voolikust. Kui lähenesime ühele püstloodis kaljuseinale, kajas iga meie sõna selgesti vastu. Lõpuks pöördusime laevale tagasi. See oli

vahepeal teinud katset lahes ümber pöörduda, mis aga ei olnud sugugi lihtne. „Terra Nova" manööverdamisvõime ei ole kuigi suur — nii edasi- kui ka tagasikäigu peale üleviimine viidab palju aega. Sageli möödub mitu minutit pärast telegraafisignaali, enne kui masinad käigu sisse saavad.

Olukord oli kaunis ohtlik, sest teed tuli otsida senitundmatuis vetes. Kui vaalapüügipaat oli jälle laevale hiivatud, sõitsime ümber kaljude pingviinide haudeasunduse juurde. Olime kaotanud juba lootuse leida mõnda varjatud kohta, kus meil oleks võimalik maabuda.[4]

Pingviinide haudeasunduse ligidal olid madalikul mõned väikesed jäämäed. Sõitsime üsna nende lähedale ja mõõtsime mitmes kohas meresügavust, mis ulatus 12—34 süllani. Nähtavasti on haudeasunduse jalamil merepõhjas kaunis suur madal. Mõne jäämäe taga peaks tõenäoliselt häid ankrupaiku olema. Kuid ükski jäämägi ei paku kaitset maabumiseks kaldal, mille vastu lained nüüd vahetpidamatult peksavad. Võtaks nädalaid, enne kui suudaksime maha laadida oma tavalise varustuse, ning taevas üksi teab, kuidas saaksime kaldale ponid ja mootorsaanid. Vastumeelselt ning kurvalt tuli meil loobuda meile armsaks saanud kavast; sellest on nii kahju! Kõik tõotas siin head talvitamist: soodne koht onnile, küllalt jääd vee jaoks, lund loomadele, suurepärased nõlvakud suusatamiseks, laiad kaljurajad jalutamiseks. Lisaks sellele Jäärbarjääri ja haudeasunduste lähedus, kus pesitses kahte liiki pingviine, kerge tõus Terrori mäele, soodsad tingimused bioloogilisteks uurimistöödeks, mitmesugusteks vaatlusteks sobivad mäetipud, üsna hõlpus ligipääs Lõunateele, ilma et satuksime ohtu olla talvekorterist ära lõigatud, ja nõnda edasi. On ütlemata kahju kõigest sellest loobuda.

Pingviinide haudeasundust vaadeldes nägin, et olime seni eksinud, kui arvasime, et tuul puhub kogu guaano ära. Paistab, et seda on seal veel õige rohkesti. Pingviinid olid laevalt hästi näha. Suures haudeasunduses võtavad nad enese alla tohutu maa-ala, mis ulatub nähtavasti nii kaugele, kui iganes leidub varjulisi kohti. Kuid väikeses haudeasunduses pesitsevad nad üksikute laikudena, nii et seal on veel küllalt ruumi uutele pesakondadele. Niisugustes ärakasutamata kohtades oleks ideaalne talvituspaik, kui ainult leiduks maabumiseks võimalusi.

Märkasin mitut pingviinide rühma kõrgeil merepoolseil lumistel nõlvakutel, haudeasundustest kaugel eemal; raske on mõista, miks need linnud nii kaugele on läinud.

Sellal kui laev peatus haudeasunduste kõrval, kerkis üsna laeva külje all veepinnale mitu mõõkvaala. On vaaladel vast põli tuhandete pingviinide keskel, kes askeldavad otse nende nina ees!

Nägime vana, „Discovery"-aegset „postkontorit" tähistavat märklatti, mis seisab niisama sirgelt nagu siis, kui me ta püstitasime. Võrdlesime kõike, mida nägime, vanade fotodega. Kuskil ei ole mingisuguseid muutusi märgata ja kõige üllatavam on see Barjääri serva osas.

Haudeasundustest lääne poole laiub ligipääsmatu, kõrgete jäärüngastega piiratud rannik, kus kohati tungivad läbi jää paljad kaljud. Ja kui meil ka õnnestuks siin maabuda, jääksid meie selja taha õudselt lõhestatud lumised nõlvakud ning me oleksime Barjäärist ikkagi ära lõigatud. Ei ole mingit lootust leida ulualust enne, kui Roydsi neemele välja jõuame.

Vahepeal hakkasid kõik tegema vaatlusi alltoodud kava kohaselt. Mõni tund tagasi hajusid pilved Terrori ümbert ja pilt, mis meile avanes, muutus mitmel korral. On päris kindel, et tõus Terrorile kujuneb kergeks. Laht põhja pool Erebust on hulga sügavam, kui on märgitud kaardile.

Päike oli kogu päeva jonnakas: piilus puhuti pilvede vahelt, et siis jälle häbelikult kaduda. See on kaunis ebameeldiv.

Kava

Bruce kontrollib käsilogi[5] abil pidevalt laeva kiirust.

{ Bowers mõõdab esemete kõrgust, niipea kui nad meie traaversisse[6] jõuavad.
Nelson märgib tulemused üles.

{ Pennell võtab asimuutringi[7] järgi peilinguid[8] vöörist ja ahtrist.
Cherry-Garrard märgib tulemused üles.

{ Evans võtab asimuutringi järgi peilinguid traaversist.
Atkinson märgib tulemused üles.

{ Campbell määrab kaugusemõõtja abil kindlaks esemete traaversikaugused.
Wright märgib tulemused üles.

{ Rennick loodib meresügavust Thomsoni loodi[9] abil.
Drake märgib tulemused üles.

Põhja pool mustendab Beauforti saare lõunakallas.

Kell 10.30. Birdi neeme juures kohtasime paakjääd. Läbisime mitu paakjäävöödet, ees on veidi vaba vett, kuid kardan, et väinas on praegu kaunis paks jää.

Kesknädal, 4. jaanuar, kell 1 e. l. Sõitsime ümber Birdi neeme ja oleme nüüd oma sihtkoha läheduses, kuid on kahtlane, kas vaba vesi nii kaugele ulatub.

Liikusime ühes lahvanduses õige ranna ligidal. Birdi neem on üsna ümar poolsaar paljude neemikutega; ei ole kerge öelda, missugune neist on see õige Birdi neem.

Kogu kallas Crozieri neeme haudeasundustest kuni Birdi neemeni on karm, ligipääsmatu ja jääga kaetud. Birdi neemest läände laiub tohutu maa-ala ühe suure ja mitme väiksema haudeasundusega.

Ühetooniliselt tumeda, punakaspruuni maa taustal on näha hulk halle laike — need on graniidist rändrahnud. Pikksilmaga võib ühte sellist rahnu näha kükitamas mäetipul, vähemalt 1300 jalga merepinnast kõrgemal.

Haudeasunduse lähedal sukeldus laisalt rühm mõõkvaalu — üks vana vaal hästi kõrge ning sirge seljauimega ja mõned noored. Jälgisime, kuidas väike salk pingviine vette sööstis ja otse oma vaenlaste poole ujus. Polnud võimalik, et linnud, sellal kui nad sageli õhku hüppasid, kurjakuulutavaid uimi ei näinud. Kuid nad ei pööranud vaaladele mitte mingisugust tähelepanu. Kõige imelikum oli aga see, et kuigi pingviinid risti üle vaalade tee ujusid, polnud viimaste hulgas vähimatki elevust märgata ja oli näha, kuidas väikesed linnud puutumatult edasi ujusid. Nähtavasti oli vaaladel kõht täis.

Sõites ümber Birdi neeme, nägime vanu tuttavaid maamärke: Discovery mäge ja Läänemägesid, mis paistsid ähmaselt läbi uduvine. Tore oli neid jälle näha ja küllap on meil siinpool saart lõpuks ometi rahulikum. Selles tuttavas ümbruses on midagi kodust.

Kell 4 e. l. Birdi neeme järsud paljad läänenõlvad näivad lõunast vaadates kõrgete kaljudena ja on väga heaks maamärgiks. Möödusime neist kaljudest ja sattusime

raske lahejää ribadesse, kuid jõudsime hästi edasi. Mida kaugemale, seda vähemaks jäi lahvandusi ja seda suuremad olid pangad, ainult et nad olid nüüd rohkem hajuvil. „Kogu selle öö, mil me läbi paakjää trügisime, olid mitmed meist tekil." Möödusime mitmest üsna suurest jääpangast, mis nähtavasti olid pärit väinast. See on huvitav, sest kõik olemasolevad andmed näitavad, et väin põhja pool Roydsi neeme on varakevadel jäävaba.

Märkasin mitut täiesti uut tüüpi pealispinnaga jääpanka. Pangad olid kaetud nagu soomustega. Need soomused koosnesid omakorda paljudest väikestest üksteise peale kuhjatud imekergetest jääplaadikestest, mis kõik asetsesid jääpinna suhtes ühe ja sama nurga all. Mulle näib, et niisugused soomused võivad tekkida seal, kus jääpinnal on lumevired[10] ja õhukesed tolmukihid, millele lumi on pidama jäänud.

Asume viie miili kaugusel Roydsi neemest, ja sinna me peaksime välja jõudma.

Kell 4 p. l. Iga päev toob üllatusi. Kell 6 hommikul, umbes kolm miili põhja pool Roydsi neeme, läbisime väinas asuva paakjää viimase riba. Roolisime neeme suunas ja olime täiesti kindlad, et paakjää serv ulatub sellest lääne poole. Möödusime neemest ning meie üllatuseks oli ümberringi vaba vesi või õhukesed jäätükid. Nii möödusime Roydsi neemest, Barne'i neemest ja sellest lõuna pool asuvast jääliustikust ning sõitsime lõpuks ümber Ligipääsmatu saare, mis asub oma tubli kaks miili Roydsi neemest lõuna pool. „Neem ise oli lõunast ära lõigatud." Oleksime võinud veel edasi sõita, kuid jääsupp näis paksenevat ja pealegi ei olnud ees ühtki teist talvituspaika peale Armitage'i neeme[11].

„Ma ei ole kunagi näinud selle väina jääd niisuguses lagunevas olukorras ega maad nii lumetuna. Nende faktide ja erakordselt kõrge õhutemperatuuri põhjal järeldasin, et suvi oli olnud ebaharilikult soe. Ja sellepärast oli meil ka võimalus valida õige mitme talvituspaiga vahel: võisime maabuda kas ühel väikestest saartest, Liustikukeelel[12], Rossi saarel või ükskõik kus, peale Onnineemiku. Minu suurimaks sooviks oli leida selline koht, mis ei oleks nii kergesti Barjäärist äralõigatav, ja mu valik langes neemele, mida tavatsesime nimetada Ännineemeks. See neem jäi meist veidi tahapoole ja teda eraldas meie endisest „Discovery"-talvituspaigast kaks sügavat lahte

mõlemal pool Liustikukeelt. Arvasin, et jää neis lahtedes laguneb alles südasuvel, ja kui nad uuesti kinni külmuvad, siis saab sealt varsti üle." Kutsusin inimesed nõu pidama ja tegin kaks ettepanekut: läbi murda Liustikukeeleni ja talvitada seal või tungida läände ja peatuda Annineemest põhja pool asuval väga ahvatleval talvituspaigal. Ma pooldasin viimast ettepanekut ja ka nõupidamisel leiti, et see lahendus on ilmselt kõige parem. Nii pöördusime siis tagasi, sõitsime hästi lähedalt ümber Ligipääsmatu saare ja suundusime täiskäigul neeme ümbritseva tugeva jää poole. Murdnud läbi õhukese jää, mis piiras suurt tugevat jääpanka, põrkas laeva rind raskelt vastu kõva lahejääd umbes poolteise miili kaugusel rannast. Lahejää oli meile nii teeks neemele kui ka usaldusväärseks sadamaks varustuse mahalaadimisel. Kinnitasime laeva jääankrutega. Wilson, Evans ja mina läksime neemele, mille ma meie suurepärase teise komandöri auks Evansi neemeks ümber ristisin.

Nagu olime lootnud, märkasime juba esimesel pilgul, et talvitamispaik oli ideaalne. Neeme kaljud koosnesid peamiselt vulkaanilisest aglomeraadist[13], mis sisaldab oliviini[14]. Nad on ilmastiku tagajärjel tugevasti murenenud ja sellest on tekkinud palju jämedateralist liiva. Maja jaoks valisime koha loodesse avaneval kaldal, mida tagant hästi kaitses hulk väikesi künkaid. Sellel paigal ja ümbrusel on talvekorterina palju eeliseid (mida ma hiljem üksikasjaliselt kirjeldan); näib, et üle hulga aja naeratab meile jälle õnn. Valitud koha kõige suuremaks eeliseks on asjaolu, et siit on võimalik pidada ühendust Armitage'i neemega merejääd mööda, mis kindlasti tekib juba varasügisel.

Just sellepärast olingi ma nii väga tahtnud maabuda Terrori jalamil ja mind häiris väga, kui olime sunnitud liikuma Roydsi neeme suunas. On päris kindel, et lõuna pool Roydsi neeme asuv jää hakkab kandma alles õige hilja, umbes maikuus. Kõik näib tõendavat, et enne seda aga Roydsi ja Barne'i neeme vahelise lahe jää alatasa lahti murdub ja minema triivib. Ja mul ei olnud selge, kuidas saaks sellisel juhul tagasi ladude rajamiseks väljasaadetud rühm? Mulle pakub rahuldust asjaolu, et võime jõuda valitud kohale suhteliselt vara; nähtavasti osutub vajalikuks minna üle merejää ainult sügavatel lahtedel, mis asuvad Liustikukeelest põhja ja lõuna pool. Kord

sinna tekkinud jää läheb lahtedest harva minema. Ja kui see peakski juhtuma, siis on võimalik jää olukorda kontrollida juba enne, kui rühm söandab sellele astuda.

Pärast rohkeid äpardusi naeratas lõpuks meile õnn: tuulevaikus ja särav päikesepaiste kestsid terve ööpäeva. Niisugune ilm niisuguses paigas on palju lähemal minu ideaalile kui igasugune muu olukord, mis ma kunagi läbi olen elanud. Päikese soojus ja õhu elustav külmus tekitavad minus seletamatu tervislikkuse ja küllastatuse tunde, kuna päikesepaistest ülekullatud imekaunid mäed ning jää pakuvad suurejoonelist maastikupilti, mis rahuldab kõige nõudlikumatki maitset. Mul ei ole sõnu, et väljendada meie silmade ees laotuva imekauni panoraami ilu. Ponting on vaimustatud ja kasutab väljendeid, mis mõne teise suus ja mõne teise asja kohta tunduksid liialdatuina.

Maabumine. Nädal tööd

Kui olime kaldale jõudnud, hakkas Campbell kohe ettevalmistusi tegema varustuse lossimiseks. Kaks mootorsaani tõsteti peagi vintsi abil jääle ja Day koos teistega pakkis need kiiresti lahti. Meil vedas jällegi. Vaatamata halbadele ilmadele ja mitmele tonnile mereveele, mis neid oli kastnud, võeti saanid ja kõik nende juurde kuuluv lisamaterjal kastidest välja niisama puhastena ja uutena, nagu oleksid nad alles eile pakitud. Selles on palju teeneid ohvitseridel, kes kandsid hoolt, et saanid oleksid presendiga kaetud ja tugevasti soritud. Pärast saane tuli järg ponide kätte. Mõnega neist oli tükk tegemist, enne kui saime ta lossimiskasti. Kuid Oates jäi olukorra peremeheks ja sai enamiku ponisid kasti meelituste varal. Mõnda tuli siiski madruste abil tagant lükata. Ehkki kõik ponid olid lahjaks jäänud ja mõned näisid õige kurnatud, olid nad minu meeldivaks üllatuseks veel väga elavad, mõned isegi perud. Tundsin suurt kergendust, kui lõpuks kõik 17 poni jäässe taotud vaiade külge olid seotud. Sellest hetkest peale, kui nad lumele astusid, näis neisse tulevat uut jõudu, ja ma olen kindel, et nad väga kiiresti kosuvad. Juba see, et tõime nad kohale õnnelikult ja nii heas seisukorras, on suur võit. Vaesed loomad, kuidas nad küll rõõmustavad võimaluse üle jälle püherdada ja ennast sügada. Kindlasti valmistas neile suurt vaeva naha süge-

lemine, — võib enesele ette kujutada, kui hirmus on põdeda sellist tõbe nädalate viisi, ilma et oleks kuidagi võimalik kihelevat kehaosa puudutada. Nüüd, kus hobused on ligistikku köies, osutavad nad lahkelt üksteisele teeneid ja näkitsevad sõbralikult ning hoolitsevalt üksteise külgi.

Meares läks koertega kohe maale ja vedas nendega peaaegu terve päeva kergeid koormaid. Koertega oli palju pahandust, sest pingviinid käitusid äärmiselt totralt — lakkamatult ronisid nad parvena meie juurde jääle. Niipea kui nad jääle olid laskunud, väljendas kogu nende hoiak ainult pöörast uudishimu. Nürimeelse hoolimatusega unustavad nad täiesti oma julgeoleku. Nad astuvad taaruval sammul ja pööravad pea kord siia, kord sinna oma tavalisel mõttetul viisil ega hooli põrmugi haukuvatest koertest, kes rakmetes rabeldes neid tabada püüavad. „Halloo!" näivad pingviinid ütlevat, „vaat kus nali — mis on teil naeruväärseil olendeil õige asja meie juurde?" Ja nad lähenevad veel mõned sammud. Koerad viskuvad neile vastu, niipalju kui rihmad ja rakmed lubavad. Pingviine ei heiduta see sugugi, ainult nende kaelasuled tõusevad püsti ja nad kaagutavad peaaegu vihaselt, nagu noomides viisakuseta külalisi. Kogu nende hoiak näib ütlevat: „Ohoo! Vaat missugused te olete! Aga te ei ole sattunud õigesse kohta. Meid te juba ei peta, tunneme teie tempe!" Veel viimased saatuslikud sammud ja nad on koertele kättesaadavas kauguses. Üks hüpe, kraaksatus, kole punane laik lumel, ja intsident on lõppenud. Neid rumalaid linde ei saa kuidagi tagasi hoida. Ja kui meie inimesed ruttavad neid eemale hirmutama, siis põikavad nad ainult kõrvale ja kraaksuvad, nagu tahaksid nad öelda: „Mis sul siin asja on, sina vana tola? Jäta meid rahule!"

Niipea kui esimene ohver oli langenud, kogunesid siia suurännid, et hakata kohe oma tülgastavat söömaaega pidama. Kummaline, kuid nende juuresolek ei näi koeri erutavat. Suurännid laskusid lihtsalt mõne sammu kaugusele koertest ja ootasid oma järjekorda selles draamas, tülitsedes ning tapeldes omavahel iga uue saagi puhul. Päeva jooksul hukkus õige mitu pingviini ja see avaldas koertele halba mõju, kiskudes neid töö juurest kõrvale. Meares sai üsna mitu korda nende peale vihastada.

Mootorsaanid läksid käima pärastlõunaks, ühel sõitis Day ja teisel Nelson. Mõnele väikesele äpardusele vaata-

mata vedasid nad kaldale kenakesed koormad. Saane on veel vara kiita, kuid tundub, et nende peale võib kindlasti lootma jääda.

Järgmiseks tuli maha laadida onn. Pärastlõunal tõsteti maha suurem osa onni puitdetaile.

Päike paistab ikka veel ja nii on täna õhtul kõik hoopis teisiti kui 48 või isegi 24 tundi tagasi.

Jõudsin just praegu kaldalt tagasi.

Koht onni jaoks on tasandatud. Ehitajad, saanud kaasa kaheksa päeva toidu, jäid kaldale meie suurde rohelisse telki. Peaaegu kõik onni detailid on kaldal ja see vähene, mis seal veel puudub, on poolel teel sinna. Ponid on kõies sobival lumisel nõlval, kus nad ei saa liiva süüa. Oates ja Anton ööbivad kaldal, et neid valvata. Koerad on seotud pika, liivale veetud keti külge; nad lamavad pärast väsitavat päeva kerratõmbunult ja näivad erksamad kui laeval. Meares ja Dimitri magavad rohelises telgis, et olla oma hoolealuste ligiduses. Ponide, koerte ja inimeste moonavarud on maha laaditud. Kaks mootorsaani on töökorras ja õnnelikult kaldal.

Esimese päeva kohta ei ole see halb. Homme kell 6 hommikul jätkub töö.

Tore on lõpuks ometi näha kogu selle ettevalmistus- ja organiseerimistöö tulemusi, mis kestis kõik need kuud. Kui ma neid ridu kirjutan (kell 2 öösel), kostab ümberringi vägev norskamine. Inimesed on väsinud kogu päeva kestnud raskest tööst ja puhkavad, et homme oma toimetusi jätkata. Pean ka ise pikali heitma; olen 48 tundi magamata. Näen kindlasti head und.

Neljapäev, 5. jaanuar. Täna kell 5 hommikul olid kõik jalul ja kell 6 juba tööl. Ei ole sõnu meie inimeste agaruse kiitmiseks ja töö läabub ikka rohkem ja rohkem.

Kui ma täna, veidi hilinenuna, nähtavale ilmusin, olin ühe erakordse juhtumi tunnistajaks. Kuus või seitse mõõkvaala, vanu ja noori, ujus laeva ees piki kinnisjää serva. Paistis, nagu oleksid nad millegi pärast rahutud. Vaalad sukeldusid kiiresti, peaaegu riivates jää serva. Kui me neid jälgisime, ilmusid nad äkki ahtri taga nähtavale ja pistsid oma koonud veest välja. Olin kuulnud nendest loomadest kummalisi lugusid, kuid ma ei osanud neid tõsiselt karta. Päris jää serval oli ahtri kinnitusots[15], mille külge oli seotud kaks eskimokoera. Ma ei osanud

vaalade liikumist kuidagi siduda selle tõsiasjaga. Nähes vaalasid nii lähedal, hüüdsin Pontingit, kes seisis laeva juures jääl. Too haaras oma fotoaparaadi ja jooksis jää servale, et pildistada neid koletisi võimalikult ligidalt, kuid need olid äkki kadunud. Järgmisel hetkel tõusis jää Pontingi ja koerte all ning murdus mitmeks tükiks. Sellal kui vaalad jää all ujusid ja seda oma selgadega ülespoole surusid, oli kuulda tumedat raginat. Vaal vaala järel tungis jää alla ja see hakkas hullupööra kõikuma; Ponting jäi õnneks jalule ja suutis ära joosta. Ka koertel vedas erakordselt: ükski neist ei kukkunud vette, sest õnneks murdus jää nende ümber ja nende vahel. Ja nüüd olid vaalad niisama üllatunud nagu meie; nad pistsid tekkinud lõhedest välja oma tohutu suured võikad pead. Kui need ulatusid 6 või 8 jala kõrgusele, oli näha kollakaspruune pealaike, väikesi läikivaid silmi ja kohutavat hambarida — kindlasti kõige suuremat ja hirmsamat kõikide elajate omast. Ei ole kahtlust, et nad tahtsid näha, mis sai Pontingist ja koertest.

Koerad olid väga ehmunud, nad rabelesid keti otsas ja vingusid. Ja oli ka põhjust. Ühe mõõkvaala pea oli lähimast koerast ainult 5 jala kaugusel.

Ei tea kas sellepärast, et see mäng neid enam ei huvitanud, või sellepärast, et nad Pontingit kätte ei saanud, kadusid koletised äkki teistele jahimaadele ja me päästsime jäätükkidelt koerad ning, mis veel tähtsam, meie petrooleumi, millest viis või kuus tonni asus ühel kinnisjääst lahti murdumata jäätükil.

Teadsime ennegi, et mõõkvaalad alati jääpankade läheduses luuravad ja igaühe alla neelavad, kes vaid juhtub vette kukkuma. Et nad võivad tegutseda nii läbimõeldult ja kavalalt, et nad võivad purustada nii paksu jää (vähemalt 2,5 jalga) ja et nad oskavad tegutseda koos — see kõik oli meile hämmastavaks uudiseks. On selge, et nad on erakordselt intelligentsed, ja edaspidi tuleb meil nende taiplikkust vajaliku lugupidamisega arvesse võtta.

Märkmeid mõõkvaala *(Orca gladiator)* kohta

Üks mõõkvaal tapeti Greenwichi saare[16] juures: too oli 31 jalga pikk.

Hambad ulatuvad neil lõualuust välja umbes $2^1/_2$ tolli, hammaste kogupikkus on umbes $3^1/_2$ tolli.

Belli raamatust *„Britannia neljajalgsed“:*

„Mõõkvaalad ületavad metsikuses ja apluses kõiki teisi vaalalisi.“

21 jala pikkuse mõõkvaala kõhust leiti 13 delfiini ja 14 hülge jäänused.

On teada juhtum, kus mõõkvaalad ajasid lahte salga valgevaalasid ja kiskusid nad sõna otseses mõttes tükkideks.

Hambad on neil suured, koonilised, kergelt kõverdatud, 11 või 12 hammast kummagi lõualuu mõlemal poolel.

Floweri ja Lydekkeri raamatust *„Imetajad“:*

„Kõigist teistest selle liigi loomadest on nad kõige tugevamad ja julmemad.“

„Kogunevad jahiks karjadena ja hävitavad... suuri vaalasid.“

Scammoni raamatust *„Meres elavad imetajad“:*

Täiskasvanud isased on keskmiselt 20, emased 15 jalga pikad.

Tugevad ja teravad, vaheliti sulguvad koonilised hambad. Mõõkvaalades on tohutu suur jõud ühendatud väledusega. Veejuga, mille nad välja purskavad, on „madal ja põõsataoline“.

Eeskätt lihasööjaina on nad julged ja kavalad.

Kõhklemata võivad kolm või neli mõõkvaala ühiselt kallale tungida kõige suurematele kiusvaalalistele, kes hirmu tõttu kaotavad liikumisvõime ega tee sageli isegi katset põgeneda.

On esinenud juhtumeid, kus mitu mõõkvaala piirasid ümber vaalapüügilaeva järel pukseeritavad vaalad, ja ehkki nad said seejuures sageli vaala rookimise labidatest tublisti kannatada, panid nad oma saagiga plehku.

Kaldun arvama, et mõõkvaalad tungivad harva kallale suurematele vaalalistele.

Nad on väga kiired.

Mõnikord võib näha, kuidas mõõkvaalad, hüljes harjaseliste lõugade vahel, veest välja piiluvad, oma ohvrit raputavad ja närivad ning siis suure mõnuga alla kugistavad.

Valgevaalu kisuvad nad tükkideks.

Eile sattus Ponting vaimustusse, kui ta silmitses meie laeva ühte jäämäkke tekkinud suurest koopast. Kohe tahtis ta laeva pildistada. Tal õnnestuski teha mõned toredad

Mootorsaanide mahalaadimine.

Nädal aega pärast maabumist.

Talvekorter Evansi neemel.

fotod. Täna hommikupoolikul läksin koos temaga selle jäämäe juurde, ja tõepoolest, harva olin varem näinud midagi nii kaunist kui see koobas. See oli õieti lõhe küllakile vajunud jäämäes ja kulges viimase kunagise pealispinnaga paralleelselt. Lõhe mõlemad seinad olid väljapoole kooldunud. Koopa tagaseinas oli kaunitest jääpurikatest ekraan, millest taevas imekaunis purpurses värvitoonis läbi paistis. On raske öelda, millest see nähtus võis tingitud olla, kas kontrastist koopa sinise seinaga või optilisest pettest. Läbi koopa suurema sissekäigu, mida samuti ääristasid jääpurikad, paistsid laev, Läänemäed ja lillakas taevas — kõik kokku hämmastavalt kaunis pilt.

Ponting on lihtsalt võlutud vaatest Erebusele ja fotografeeris seda. Oma pildi täiendamiseks tegi ta võtte nii, et esiplaanile jäid kaks jäämäge ja mõned inimkujud.

Täiesti rahul tänase tööga, heidan puhkama, aga ma loodan veelgi paremaid tulemusi, kui meie vilumused suurenevad ja me selle tööga rohkem harjume.

Täna lossisime onni ülejäänud puitdetailid, kogu petrooleumi, parafiini ja iga liiki õlid ning ponide kaerad ja mitmesugust pudi-padi. Ponid hakkavad tööle homme. Täna ei teinud nad midagi, kuid see-eest vedasid mootorsaanid hästi — nende töö hakkab juba minema ja kõik tänased reisid lõppesid pisemagi avariita. Näib, et saanide peale võib kindel olla, kuid ma kardan ikka veel, et nad ei suuda vedada nii raskeid koormaid, nagu me lootsime.

Day on väga rahul ja mõtleb imet teha. Ka Nelson jagab tema optimismi. Koertele on päeval töötamine liiga raske ja Meares kavatseb nad edaspidi öösiti tööle panna.

Onni sõrestik on peaaegu valmis. Töötati kuni kella üheni öösel ja alustati uuesti kell seitse hommikul. Kõik on innukalt asja juures. „Järelväest" moodustatud meeskonnad vedasid kohale hulga varustust, kuid nad ei ole selle tööga veel päris harjunud. Niipalju kui mulle näib, tuleb onn veepinnast umbes 11 või 12 jalga kõrgemale. Arvan, et säärases varjatud kohas ei ulatu lainete pritsmed nii kõrgele isegi siis, kui meri on lahti ja puhub tugev põhjatuul.

Kõige muu suhtes on meie asukoht suurepärane. Praegune töö väsitab mind liialt, et pikemalt kirjutada.

Reede, 6. jaanuar. Täna hommikul kell 6 algas jälle töö. Wilson, Atkinson, Cherry-Garrard ja mina võtsime iga-

üks ühe poni, läksime tagasi laeva juurde ja vedasime kaldale ühe koorma. Seejärel vahetasime ponid ning kordasime endist retke. Igaüks meist tegi hommikupoolikul kolm retke; pärastlõunal tegin mina veel ühe.

Bruce, kelle Rennick hiljem välja vahetas, töötas hommikul ühe ja pärast lõunat teise poniga. Ülejäänud viiest ponist pidas Oates kahte tööks kõlbmatuks ja kolm vajasid tema arvates enne tõsisemale tööle rakendamist veel väljaõpet.

Need loomad, kellega minul tuli töötada, olid imetlusväärselt tugevad. Ma vedasin 700 naela raskusi koormaid ja üks kaalus isegi üle 1000 naela.

Ponide, mootorsaanide, koerte ja inimeste ühendatud jõupingutustega oleme oma töös nii hästi edasi jõudnud, et veel üks selline päev, ja me lõpetame tegelikult kogu varustuse kohaleveo, maha jääb siis veel ainult küte ja loomasööt (60 tonni). Seni on kõik läinud märkimisväärselt kiiresti.

Mootorsaanid töötavad hästi, kuid mitte päris hästi. Väikestest hädadest saame üle, kuid kardan, et nad ei suuda vedada nii suuri koormaid, nagu me lootsime. Praegu aga on meil neist palju abi. On meeldiv ning elustav vaatepilt näha saane üle jää põrisemas. Kui mootorid töötavad ilma summutajateta ning saanid on ligidal, kostab nende põrin täpselt nii, nagu töötaks viljapeksumasin.

Koerad on kosunud, kuid seni veavad nad ikka veel üsna kergeid koormaid ning pöörduvad igalt reisilt tagasi puruväsinuina. Nende praeguses olukorras ei saa neile suurt lootust panna, kuid tuleb ka arvestada seda, et soe ilm mõjub neile halvasti.

Inimesed töötavad suurepäraselt. Campbell ja tema idarühm tegid päeva jooksul kaheksa reisi, kokku üle 24 miili. Kõik kinnitavad, et suusakepid aitavad palju koormate vedamisel. Imelik, et me varem sellele ei tulnud.

Täna õhtul kannatavad Atkinson ja Bruce tugevasti lumepimestuse all; ka teistel esineb seda tõbe vähemal määral. Kogemused õpetavad inimestele, kui vajalik on kaitsta silmi.

Praegu on mul ainult üks mure: kelgud kuluvad kõval jääl kiiresti. Tänu sellele, et jalased on valmistatud ülikõvast puust, ei ole häda veel eriti suur, kuid me ei tohi lasta neil kuluda. Wilson teostas täna oma kavatsuse ja kattis ühe 9 jala pikkuse kelgu jalased hülgenahast riba-

dega. Selleks tappis ja nülgis ta ühe hülge. Kui neist naharibadest peaks tõesti abi olema, siis võib samal viisil katta teistegi kelkude jalased. Homme katsetame ka uusi taldu, mis on valmistanud Day. Pärast kahte selget päikesepaistelist päeva on täna taevas veidi udune.

Kelkude nimekiri:

12 jalga pikad	{	11 kasutamisel
	{	14 reservis
10 „ „		10 praegu veel mitte kasutamisel
9 „ „		10 kasutamisel

Täna käisin meie poolsaare lõunaküljel, et näha, kuidas see välja näeb. Seal pesitses sadu änne ja kui ma nendest mööda läksin, ründasid nad mind oma tavalisel viisil. Algul nad tõusevad tiireldes ülespoole ja teevad metsikut kisa. Saavutanud teatud kõrguse, sööstavad nad suure hooga alla, ja jala kaugusel inimese peast lendavad jälle uuesti üles. Julgemad sööstavad lähemale ja peksavad möödumisel isegi tiibadega vastu oma ründeobjekti pead. Esialgu see kohutab, kuid kogemused näitavad, et nad ründavad ainult tiibadega. Üks änn pesitseb kaljul, mis asub ponide ja koerte vahel. Inimesed käivad pesast õige sageli paari sammu kauguselt mööda, kuid lind ei ole oma poega maha jätnud. Ta hakkab vähehaaval inimesi usaldama ega tungi rahurikkujaile enam kallale. Täna hiilis Ponting pesale õige ligidale, mõne jala kaugusele, ja hulga aega kannatlikult oodanud, õnnestus tal imehästi filmida änni oma poja toitmisel ning tema eest hoolitsemisel. Selle idülli kõige huvitavamaist momentidest tegi ta ka paar fotot.

Jääliustikest tekkiva sulamisvee kõige suurem nõgu, mis kulgeb piki Evansi neeme, näeb praegu välja nagu mõni kiiresti voolav jõgi.

Evans, Pennell ja Rennick mõõtsid päikese osti meridiaanil[17]; peaksime nüüd saama kindlaks teha täpse pikkuse.

Laupäev, 7. jaanuar. Jälle paistab päike. Täna näib valgus eredam kui kunagi varem ja ta helk on pimestav. Õige mitu inimest kannatab lumepimestuse all.

Oleme hästi töötanud. Tänaseks on kaldal peaaegu kogu toiduainete tagavara (välja arvatud see osa, mis on pudeleis) ja kogu teadusliku personali aparatuur — küllaltki raske laadung. Laevale on jäänud üht-teist onni

sisustusest, 2,5 tonni karbiidi, mõned pudelid mitmesuguseid vedelikke ja muud pudi-padi; kõik see kokku võtab meilt ainult osa homsest päevast. Ja siis jäävad kaks viimast ning kõige raskemat laadungit — süsi ja hobusemoon.

Kui me ka nädalaga valmis ei saa, siis palju üle nädala ei lähe meil kuidagi. Kogu selle aja võib laev seista jäävälja serval külmade kateldega ja see tähendab kenakest kokkuhoidu.

Teel, mis viib laevalt kaldale, oli kogu päeva elav liikumine. Meie transpordiolud paranevad iga tunniga.

Kaks rühma, kummaski neli madrust ja kolm ohvitseri, tegid kumbki kümme reisi, katsid üle 25 miili ja vedasid iga kord inimese kohta keskmiselt 250 kuni 300 naela.

Ponid töötavad paremini kui enne, kuid hakkavad meile juba tüli tegema. Üldiselt on nad loomult vaiksed, kuid vedamine libedal jääl teeb nad tõrksaks. Kolgid ja trengid puutuvad vastu nende koodiliigeseid ja nad vihkavad neid riistu. (Kujutlen, kuidas nad kardavad oma jalgade pärast.) Sellepärast on neid raske liikuma saada, ja kui nad kord on vedama hakanud, siis kardavad nad nähtavasti, et kelgud libisevad neile peale, kui nad peaksid sammu aeglustama või hoopis peatuma. Seepärast on nad kogu aja pahurad ja kõige närvilisemad neist muutuvad kangekaelseks ning tõrksaks.

Oates tuleb nendega toredasti toime; ma ei kujutle, mida hakkaksime ilma temata peale.

Tegin ponidega seitse reisi ning pääsesin muhuga peas ja mõne kriimustusega.

Laeva juures kiskus üks poni ennast Debenhami käest lahti ja galoppis täislaaditud kelguga minema. See läks kalda ligidal ümber ja poni tormas laagrisse tühja kelguga. Oates tegi väga targasti, et viis poni kohe tagasi uut koormat vedama.

Paar poni pääsesid rakendamise ajal lahti ja tormasid mäest üles. Meil on olnud juba terve hulk väiksemaid sekeldusi, mis ohustasid nii hobuste kui ka inimeste elu ja luid-liikmeid, aga seni on kõik õnnelikult lõppenud.

Üks Mearesi koerterakendeist pani plehku. Üks vaeseke (Makaka) kukkus kohe algul ega saanud enam püsti. Teised lohistasid teda galopis peaaegu pool miili. Pidasin teda juba surnuks, kuid selgus, et ta oli õige vähe viga saanud.

Mida enam ponid kosuvad, seda rohkem tüli meil nendega kindlasti tuleb. Praegu näib, et nende olukord pole pooltki nii halb, nagu me kujutlesime. Ärajooksnud poni ei olnud kuigi väsinud ka pärast oma vabatahtlikku lisaotsa.

Meie jaam hakkab korraliku laagri ilmet võtma. Alatasa avastame oma asukoha uusi eeliseid. Pikal ning tasasel kaldal sai Bowers oma laod väga otstarbekalt ära paigutada. Kõik on tal käepärast ja alati on selge, kust tuleb vajaduse korral seda või teist kasti otsida. Onni ehitamine edeneb kiiresti. Juba on käsil sõrestiku katmine laudvooderdisega. Onn peaks saama hästi soe ning mugav, sest peale kahekordse punnitud laudadest voodri ja nendevahelise isolatsiooni (kotiriidesse õmmeldud kuivatatud mererohi) kavatsen kogu hobusemoona ümber onni laduda.

Mul ei ole veel selge, kuhu me talveks ponid paigutame.

Meie praeguse asukoha ainsaks puuduseks on see, et lõhedes ja mõnedel pankadel muutub jää õhukeseks ning pehmeks. Juhtub, et ponide jalad vajuvad jääst läbi, kuid enamik neist on taoliste asjadega nähtavasti harjunud; nad ei tee sellest väljagi. Kõik märgid näitavad, et meil tuleb kiirustada, ja sellepärast töötame ka homme, pühapäeval.

Peale lumepimestuse kannatame terve rea väiksemate hädade käes, nagu lõhkevad huuled ning näonahk, rakkus jalad, haavad ja kriimustused. Peaaegu keegi ei ole pääsenud nendest, kuid kõik see „kuulub asja juurde". Minul enesel on jalatallad põrgulikult hellad.

„Loodus teeb meile palju pahandust, kuid mul on hea meel, et see on meie ainus vaenlane ja et meie inimeste omavaheline läbisaamine on nii hea."

Mõni päev tagasi oli Pontingil erakordselt ebameeldiv seiklus. Huvitavate ning kunstipäraste vaadete jahil, nagu seda on rünklikud jääpangad või värvide mäng veepinnal, oli tal kombeks minna madalikule kinnijäänud jäämägede juurde üksi oma väikese kelguga, millele olid paigutatud fotoaparaadid ja kaamera. Ühel hommikul, kui ta oma kelgu ette rakendatuna jälle seda teed astus, päikeseprillid hingeaurust udused, tundis ta järsku, et jää tema jalge all järele annab. Ponting kirjeldas hiljem oma elamust ja pidas seda halvimaks, mida ta seni on kogenud. See on

täiesti usutav; ligidal ei olnud kedagi, kes oleks võinud teda aidata, kui ta läbi jää oleks vajunud. Instinktiivselt sööstis ta edasi, jää aga vajus igal sammul ja kelk lohises talle läbi vee järele. Õnneks ei olnud nõrka jääd kuigi palju ja paari minuti pärast jõudiski ta tugevale jääle välja. Alles siin pani ta tähele, et oli higist märg nagu vette kastetud!

Tagantjärele on nüüd selge, et olime liialt ettevaatamatud, kui usaldasime seda lagunevat jääd.

IV PEATÜKK

ASUME TALVEKORTERISSE

Pühapäev, 8. jaanuar. Õ n n e t u päev. Tegin rumalasti, et andsin täna hommikul loa kolmanda mootorsaani mahatõstmiseks. Selle kallale asutigi kõigepealt ja saan oli varsti jääl. Veidi hiljem teatas mulle Campbell, et ühel madrusel, kes umbes kahesaja jardi kaugusel laevast üle pehme jää sammus, vajus jalg sellest läbi. Ma ei pööranud juhtumile erilist tähelepanu, sest arvasin, et mees üksnes läbi pealmise jääkooriku vajus. Kella seitsme paiku läksin ühemehekoormaga kaldale ja jätsin Campbelli valima parimat teed saani ületoomiseks. Saatsin neile vastu Mearesi, kes viis koertekelgul kaasa vaadi petrooleumi. Umbes kakskümmend minutit hiljem tuli Meares tagasi teatega, et mootorsaan on jääst läbi vajunud. Õige varsti jõudsid pärale ka Campbell ja Day ning kinnitasid seda kurba sõnumit. Selgus, et kartusest saani pärast olevat Campbell selle külge kinnitanud köie ning kavatsenud meeste abil saani hooga üle ohtliku koha tõmmata. Äkki aga vajunud üks köit tirivatest meestest, Williamson, õlgadeni läbi jää. Ta tõmmatud otsekohe välja. Samal ajal hakanud jää saani all järele andma ja äkki ei olevat olnud enam ei jääd ega saani. Inimesed olevat köiest ikkagi kinni hoidnud, kuid see tõmbunud järjest pingumale ja lõikunud nende suunas ikka enam ja enam jäässe ning mehed olevat pidanud üksteise järel köiest lahti laskma. Poole minuti pärast polevat muud järel olnud kui suur auk. Oli muidugi õnn, et inimestega midagi ei juhtunud, kuid see on ikkagi kurb vahejuhtum ja suur kaotus. Üks kahest paremast mootorsaanist, millele nii palju aega ja vaeva oli kulunud, lamas nüüd merepõhjas. Alles eile sõitis teine samasugune mootorsaan väga raske koormaga sellest kohast üle ja ka mina tulin eile sealt ühe poni ja raske koormaga kaldale.

Meares viis Campbelli uuesti avariipaigale ning pöördus sealt tagasi teatega, et jää muutub õnnetuspaiga läheduses iga tunniga ohtlikumaks.

Oli selge, et tee laevale on tegelikult ära lõigatud, vähemalt raskete koormate jaoks. Bowers ja Meares läksid uuesti laeva juurde ja neil läks korda üle vedada mõned tuuleülikonnad ning muud pudi-padi. Siis aga ühendus katkes: kaldarühm töötas, kuid laevale jäänud meestel oli pooleldi puhkepäev.

Kell 6 õhtul läksin jää serva mööda põhja poole. Leidsin koha, kus laev sai ligineda ja randuda tugeva jää äärde, mis veel kelke kandis. Pöördusin tagasi, lähenesin laevale ja signaliseerisin Pennellile. Andsin talle suuna selle koha juurde manööverdamiseks ja korralduse võimalikult kiiresti sinna sõita, vajaduse korral ka masinaid appi võttes. Praegu aga on laev jäävangis ja ma usun, et Pennell loodab teda edasi varpida[1], kui jääsurve järele annab.

Enne kui me koos Mearesiga onni juurde tagasi tulime, tähistasime uue tee petrooleuminõudega. Siin me nüüd siis jälle ootame, millal saatus meie peale halastab. Vahepeal aga ehitame oma onni. Vooderdame selle nelja lauakihiga, millest kaks on peaaegu valmis. Mõne aja pärast lõpetame kaks ülejäänud kihti ning asetame kohale isolatsiooni.

Talvekorterisse asumine on suur töö ja teeb meid kärsituks, sest peale selle tuleb meil enne suve lõppu rajada veel mõned laod.

Täna õhtul puhus vinge põhjatuul ja ilm oli udune. Praegu aga on tuul vaibumas ja päike paistab jälle heledasti. Nii sooja päeva nagu täna ei ole seni veel olnud. Jõudnud tagasi uuelt maabumiskohalt, olin üleni higine, ja kui ma pärast lõunat päikese käes istusin, oli mul tunne, nagu viibiksin soojal suvepäeval Inglismaal.

See on minu esimene öö kaldal. Kirjutan neid ridu ühes uues, väga mugavas kuplikujulises telgis.

Esmaspäev, 9. jaanuar. Kuni kella 6.45 ei pistnud ma nina telgist välja ja esimene asi, mis ma nägin, oli laev. Varem teda meie laagrist näha ei olnud. Ta rühkis nüüd piki jää serva vaevaliselt edasi. Hiljem sain teada, et laev oli hakanud liikuma kell 6.15. Ta saabus kohale, mille eile ära olin märkinud, kell 8.15. Einetasin ja läksin pardale. Oma rõõmuks leidsin, et hea tugev jäätee

ulatub otse laevani. Viivitamata heisati lipp, mis oli märgiks, et ponid välja toodaks, ja me alustasime töörohket päeva. Mootorsaanid sõitsid kogu päeva laeva ja ranna vahet. Kuid peamiseks transpordivahendiks olid ikkagi ponirakendid: tee on nii hea, et need väikesed loomad veavad 12 kuni 18 tsentnerit korraga. Koerad ja inimesed aitavad tublisti — ükski rühm ega ükski mees ei tule laevalt kaldale ilma koormata, mis kaalub keskmiselt 300 naela mehe kohta. Koerad, viiekesi rakendis, veavad 5 kuni 6 tsentnerit ja liiguvad muidugi palju kiiremini kui ponid või inimesed.

Sel kombel vedasime kaldale hulga mitmesugust varustust: algul ligemale kolm tonni sütt igapäevaseks tarvituseks, siis $2^1/_2$ tonni karbiidi ja palju muud: maja jaoks korstna ja ventilaatorid, kogu bioloogide varustuse, mida oli ise juba suur kuhi, füüsikute varustuse ülejäänud osa, ravimite tagavarad ja mõned vanad kastid. Tegime puhta töö — laevale jäi ainult raske kraam, loomasööt ja kütus. Päeva lõpu poole hakkasime ka loomasööta vedama ja õhtuks oli seda kaldal juba 7 tonni. Selle töörohke päeva lõpul juhtus aga õnnetus. Üks tublimaid veokoeri hakkas pärast reisi läkastama, püüdes nähtavasti midagi välja köhida. Kahe minuti pärast oli ta juba surnud. Keegi ei näi tema surma põhjust teadvat. Et seda selgitada, lahkab Atkinson koera. Me ei tohi ühtki looma kaotada.

Ainult kolm poni puhkavad, kõik teised on töös. Oates on arvamisel, et need kolm on liiga närvilised sellisel libedal jääl vedamiseks. Ta tegi täna õhtul siiski kõige rahutuma poniga proovi ja see tõi raske koorma õnnelikult pärale.

Homme veame loodetavasti 12 või 13 poniga.

Griffith Taylori poni hakkas kolmel korral lõhkuma. Kaks korda juhtus see enam-vähem tema enese süü läbi ja kolmandal korral ühe madruse rumaluse pärast. Sellest hoolimata ei vaikinud Taylori ruhvikaaslased viimast juhust maha, vaid tegid selle arvel palju nalja. Seda lõbusam oli vaadata, kuidas ta toimetas kaldale oma viimast (eriti rasket) koormat, tõsisel näol ja kiirel sammul, suvatsemata lausuda ainustki sõna mitte ühelegi, kellest ta möödus.

Täna läheb meie töö eriti ladusasti. Evans hoolitseb, et tee oleks korras — ta teeb kindlaks ohtlikud kohad ning katab lõhed laudade ja lumega.

Bowers kontrollib iga kaldale saabuvat kasti ja jookseb aeg-ajalt laeva juurde, et määrata kindlaks, missuguses järjekorras varustust tuleks maale saata. Ta on päris kullatükk; ei ole ühtegi kasti, mida ta ei tunneks, ega ühtegi eset, mida ta igal ajal kätte juhatada ei suudaks.

Rennick ja Bruce töötavad vapralt laeva lossimisel.

Williamson ja Leese teevad kelkudele koormaid. Nad töötavad taiplikult ja kiiresti. Allohvitser Evans on varustuse kaldale toimetamise ning laagri sisustamise üldjuht. Forde, Keohane ja Abbott on puusepale alaliselt abiks, kuna Day, Lashly, Lillie ja teised aitavad teda vajaduse korral.

Wilson, Cherry-Garrard, Wright, Griffith Taylor, Debenham, Crean ja Browning juhivad ponisid. Paaril korral olen ka mina neile abiks olnud. Mulle kanti ette, et jää muutuvat rabedaks; kontrollisin selle tugevust ja leidsin, et kartuseks pole mingit põhjust. Õnnetus mootorsaaniga on inimesed närviliseks teinud.

Ilm on üldiselt väga soe ja ilus olnud ning aeg-ajalt on paistnud päike, ainult täna öösel puhus õige külm lõunatuul. Onni ehitamine edeneb jõudsasti. Veel paar päeva tööd, ja kõik meile vajalik on kaldal.

Teisipäev, 10. jaanuar. Oleme kuuendat päeva McMurdo väinas, ja täna õhtul võin öelda, et oleme üleveo põhiliselt lõpetanud. Kui meil laevalt ka ühtki naela enam maale tuua ei õnnestuks, oleme ikkagi küllaldaselt varustatud. Ei kunagi varem pole midagi taolist nii kiiresti ja täielikult ära tehtud.

Hommikupoolikul vedasime peamiselt hobusemoona. Kelk kelgu järel tõi heinapalle ja pärast keskpäeva jõudis kaldale viimane söödakoorem (laevale jäi veel umbes tonn heinu, mis oli laaditud koos idarühma varustusega). Juba hommikul täiendasime veidi oma briketivarusid ja lõunast alates vedasime seda vahetpidamata. Söebriketti on meil nüüd üle 12 tonni, ja kui vaja, võime seda kasutada.

Peale selle vedasime kogu päeva mitmesugust pudipadi: tööriistu, riideid, isiklikke asju. Meie laagris on nüüd nii palju varustust, et ma hakkan juba kartma, kas suvine ilm meile mõnda vempu ei mängi.

Onn valmib kiiresti ja kõik arvavad, et sellest saab väga mugav elamu. „Onn tasub meile kuhjaga temale kulutatud aja ja tähelepanu." Tema seintel on mõlemal

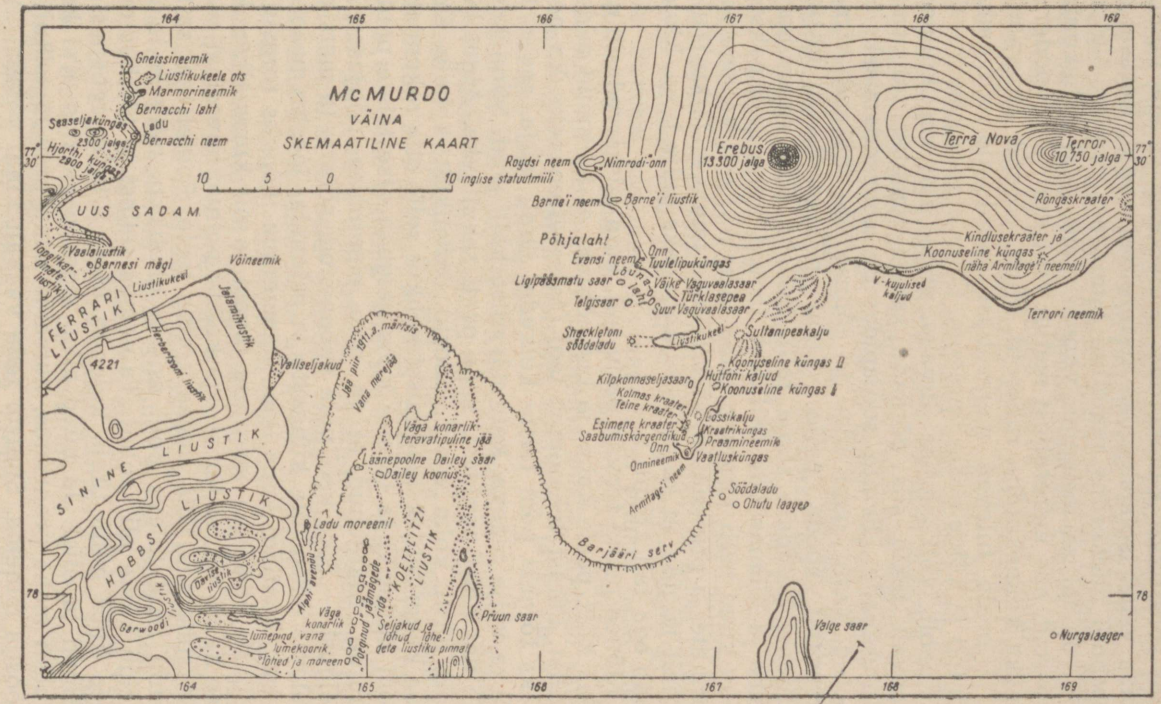
McMURDO
VÄINA
SKEMAATILINE KAART
10 5 0 10 inglise statuutmiili
164
165
166
167
168
169
77° 30'
78
Gneissineemik
Liustikukeele ots
Marmorineemik
Bernacchi laht
Seaseljakünga
Ladu
Bernacchi neem
2300 jalga
Hjorthi küngas
2900 jalga
UUS SADAM
Vaalaliustik
Topelikardinaliustik
Barnesi mägi
Liustikukeel
Võineemik
FERRARI LIUSTIK
Jalamiliustik
Herbertsoni liustik
4221
Vallseljakud
SININE LIUSTIK
HOBBSI LIUSTIK
Garwoodi
Lumepind, vana lumekoorik, lõhed ja moreen
Ladu moreenil
Jää piir 1911. a. märtsis
Vana merejää
Väga konarlik teravatipuline jää
Läänepoolne Dailey saar
Dailey koonus
Alphi avenüü
Väga konarlik
Porgnud jäämägede rida
KOETLITZI LIUSTIK
Seljakud ja lõhud lõhe deta liustiku pinna
Pruun saar
Roydsi neem
Nimrodi-onn
Barne'i neem
Barne'i liustik
Põhjalahl
Evansi neem
Onn
Tuulelipukünga
Lõuna laht
Ligipääsmatu saar
Väike Vaguvaalasaar
Türklasepea
Telgisaar
Suur Vaguvaalasaar
Shackletoni söödaladu
Liustikukeel
Sultanipeakalju
Koonuseline küngas II
Kilpkonnaseljasaar
Huttoni kaljud
Koonuseline küngas I
Kolmas kraater
Telne kraater
Lossikalju
Esimene kraater
Kraatrikünga
Saabumiskõrgendikud
Praamineemik
Onn
Onnineemik
Vaatluskünga
Armitage'i neem
Söödaladu
Ohutu laager
Barjääri serv
Erebus
13300 jalga
Terra Nova
Terror
10 750 jalga
Rõngaskraater
Kindlusekraater ja
Koonuseline küngas
(näha Armitage'i neemelt)
V-kujulised kaljud
Terrori neemik
Valge saar
Nurgalaager

pool sõrestikku kahekordne laudvooder ja iga voodrikorra vahel isolatsiooniks mererohust matid. Katusel on seespool ühekordne punnitud laudadest vooder. Väljaspool on tal samasugune vooder, selle peal kahekordne ruberoid, siis mererohust matid, veel kord laudvooder ja lõpuks kolmekordne ruberoid. Must põrand on valmis, selle peale tulevad mererohust matid, siis vilt, puhas põrand ja kõige peale linoleum. Onni alaosa katame väljastpoolt vulkaanilise liivaga, mida siin on külluses. Vaevalt tekib siis põranda kaudu tõmbust või suurt soojusekadu. Seinte soojapidavuse suurendamiseks on laotud vastu onni ida- ja lõunakülge kõrged virnad pressitud sööda palle. Onni põhjapoolsele küljele ehitame ponidele sooja talli. Selleks jääb ruum majaseina ja loomasööda pallidest laotud kahe palli paksuse ning kuue palli kõrguse seina vahele. Pealt katame talli sarikate ja presendiga, sest selleks laudu ei jätku. Tuleb ainult jälgida, et katusele ei koguneks palju lund. Muidu saab aga tall kõigiti hea.

Mõned ponid teevad palju tüli, kuid siiski vedasid nad täna kõik peale kahe, ja kuni õhtuni ei juhtunud midagi erilist. Pärast teejoomist tegi Oates ettepaneku ka need kaks tõrgest poni teiste kelkude järel välja saata. Ise tõi ta välja tugeva, kuid närvilise halli poni. Mina juhtisin üht neist ponidest, keda peeti rahulikeks. Algul läks kõik hästi, kolm voori jõudsid õnnelikult kohale. Kuid ühe kelgu tühjakslaadimisel kohkus selle ette rakendatud poni millestki ja tormas koos kelguga otse teiste ponide juurde. Märganud, et ta oma ehmumise põhjusest — kelgust — ikka veel pole vabanenud, sööstis ta metsikus galopis edasi, üle küngaste ja rahnude, joostes peaaegu pikali Pontingi koos tema kaameraga. Lõpuks tormas ta tublisti väsinuna laagrisse tagasi ja nii kummaline, kui see ka ei ole, ei temal ega kelgul polnud suuremat viga. Asusime siis jälle samas korras teele. Poolel teel sattus minu järel tuleva poni esijalg ohelikku, millega ta mu kelgu külge oli seotud. Ta ehmus sellest ja tõmbas oma pea koos minu tühja kelguga üles. Ohelik rebenes, ja läinud ta oligi. Ja nüüd alles algas pahandus. Kui kelk uuesti maha prantsatas, norsatas minu poni metsikult ja sööstis minema. Suutsin teda vaevalt kinni pidada, kuni Oates mulle appi jõudis. Siis liikusime jälle edasi. Poni aga oli liiga erutatud: ei aidanud minu meelitused, ja kui

ta end teist korda püsti ajas ning minema sööstis, pidin laskma tal minna. Poni kihutas tagasi laagri poole ja kogu meie voor lonkis talle kurvalt järele. Laagri juures sai allohvitser Evans poni kätte, kuid see lõi Evansi jalust maha ja oli jälle läinud. Lõpuks püüdsid Oates ja Anton ta kinni ning asusid temaga laeva poole teele. Sinna sammus ta üsna rahulikult, kuid tagasitulekul hakkas uuesti perutama. Evans, kes teda nüüd juhtis, kutsus Antoni abiks. Üheskoos püüdsid nad teda kinni pidada, kuid asjata. Poni rebis enese lahti, paiskas koorma ümber ja jooksis tühja kelguga laagrisse. Kõik see juhtus pärast seda, kui ta oli teinud laeva ja laagri vahel kolm otsa ilma vähemagi sekelduseta, ja me pidasime teda juba kenaks, rahulikuks ning julgeks loomaks. Kardan, et teda ei ole enam nii kerge rahustada ja meil on kahe asemel juba kolm tõrksat poni.

Kirjeldasin seda kõike nii üksikasjaliselt sellepärast, et näidata, missuguseid ootamatuid raskusi need loomad meile valmistavad. Kunagi ei või sa nende peale kindel olla. Suurem osa meie loomadest on praegu üsna rahulikud, aga kui midagi viltu läheb, võib igaüks neist samasuguste vempudega hakkama saada. Kelgud müksavad aeg-ajalt vastu loomade tagajalgu ja ei ole kahtlust, et see ongi kurja juur.

Näib, et ilm muutub. Täna keskpäeval puhus kaunis tugev põhjatuul ning sadas lund ja rahet. Nüüd on tuul lõunast ja taevas kaetud pilvedega — see ennustab lumetormi. Jää praguneb. Võib juhtuda, et lahtimurdunud tükid minema ujuvad. Kui see nii on, siis tuleb laeval katlad jälle auru alla panna. Keskpäeval sadanud rahe tegi jääpinna mõneks tunniks väga libedaks, inimesed ja koerad kannatasid selle all kõige rohkem.

Koerad veavad hästi, kuid Meares arvab, et mõned nendest kannatavad lumepimestuse all. Ma ei olnud veel kunagi kuulnud, et koertega niisugune lugu võib juhtuda, kuid Day teab rääkida, et ka Shackletoni koerad olevat selle all kannatanud. Eile surnud koera lahkamine ei toonud siin selgust. Atkinson ei ole koera peaaju veel uurinud, kuid ta ei usu, et surma põhjus võiks seal peituda. Teatud rahustuseks on arvamus, et ei ole tegemist millegi nakkavaga.

Kesknädal, 11. jaanuar. Täna oleme nädal aega siin olnud — ometi näib, nagu viibiksime kaldal juba terve

kuu; nii palju sündmusi on kuhjatud sellesse lühikesse ajavahemikku.

Lumetorm, mida oli oodata juba mõnda aega, puhkes täna kella 4 paiku hommikul. Tuule tugevus laeva juures ulatus 6 kuni 7 pallini ja ta puhus lund keerutades kogu ennelõuna.

Campbell ja tema kelgurühm saabusid laevalt laagrisse kell 8 hommikul väikese koormaga. Sellel reisil polnud küll suurt mõtet, kuid nähtavasti tahtsid nad saada kogemusi rännakuks lumetormis. Nad alustasid tagasiteed, kuid et laeva oli lumemöllus võimatu leida, siis pöördusid nad ümber ja jäid meie juurde hommikueinele.

Halva ilma tõttu oli väljas võimatu töötada ja seepärast asusime onni sisemust viimistlema. Õhtuks oli kogu vooder valmis. Onnis jääb veel ainult linoleum põrandale panna. Välimistest töödest on vaja katus ja paar pisiasja lõpetada. Peale selle on puusepal mõni päev ühtteist teha ja siis on kõik täiesti valmis. Sellest saab esmajärguline ehitus erakordselt hästi varjatud kohas; täna hommikul, kui torm laeva ümber märatses, oli meil võrdlemisi vaikne. Campbell ütles, et rannale lähenedes sattus ta äkki tormi piirkonnast välja.

Saatsin paar meest laagri taga asuvat kõvakstuisanud lumehange lahti rookima. Õige pea sattusid nad paksule jääle. Meestel tekkis huvitav mõte ja nad hakkasid jäässe uuristama koobast, millest saab meie toiduainete ladu. Praegu on nad jõudnud juba 6 kuni 8 jala sügavusele ja alustanud külgkäikude rajamist. Mõne päeva pärast on meil üsna ruumikas koobas — ideaalne panipaik meie lihatagavarade jaoks. Püüdsime leida nii tiheda hange tekkimise põhjust ja jõudsime arvamisele, et ta on pika aja vältel kõvaks vajunud. Kaevates jõudsid mehed mullakihini, milles oli ännisulgi. See lõi meie teoorial jalad alt.

Keskpäeval tuul vaibus ja pärast lõunat läksin ma laevale. Mul oli rõõm kuulda, et laev saab 2 tunni jooksul auru üles, kulutades selleks 13 tsentnerit sütt. Jääankrud pidasid lumetormis hästi vastu.

Nii kaugele kui on näha, kulgeb vaba vee piir idast läände veidi põhja pool Liustikukeelt.

Õhtuks vaibus tuul täiesti ja ilm muutus jälle nii toredaks nagu nädal tagasi. Ma loodan, et see kestab veel vähemalt mõne päeva.

Neljapäev, 12. jaanuar. Hele päike paistis jälle kogu päeva, kuid pärast lõunat hakkas puhuma jahe SSW-tuul. Ja me veendusime järjekordselt, kui hästi varjatud kohas meie talvekorter asub. Täna õhtul näitavad anemomeetrid Vaatluskünkal tuule tugevuseks 20 miili[2], meie juures orus aga puhub hooti ainult nõrk tuul.

Kelgukoormate vedamist alustati täna hommikul nagu tavaliselt; kogu ennelõuna olid seitse poni ja koerterakendid tublisti ametis. Tegin viie koeraga kuus reisi ning ajasin neid esimest korda siberlaste moodi. See ei olnud raske, kuid kriitilistel momentidel ununesid alati venekeelsed sõnad: „ki" — paremale, „tšui" — vasakule, „aidaa" — otse, [siin on tühik nii Scotti mälus kui ka päevikus] — lase minna, „tpruu" — seis. Isegi minu lühiaegne proovisõit viis mind mõttele, et kelgutransport tuleb meie eriolukorrale vastavalt ümber korraldada. Mulle näib, et otstarbekohasemad on väikesed rakendid, mida juhitakse käies saani taga. Kuid seda on veel vara lõplikult otsustada, sest ladude rajamise retkel saame kindlasti palju uusi kogemusi.

Varsti pärast keskpäeva teatati laevalt, et lossimine on lõpetatud. Kaldale jääb veel vedada lambaliha, raamatud, pildid ja pianoola[3]. Nüüd oleme siis lõpuks tõesti iseseisev, täielikult varustatud rühm ning valmis vastu astuma igasugustele ohtudele. Kaheksa päeva jooksul pärast siiajõudmist o l e m e l õ p l i k u l t m a a b u n u d — see on väga hea saavutus.

Võiksime kas või kohe onni sisse kolida, kuid arvatavasti viivitame sellega veel umbes nädala. Selle aja jooksul seab puusepp korda pimiku ja mitmesugused eriruumid, nende hulgas ka Simpsoni nurga*.

Meie jääkoopa ehitamine edeneb, kuid see on aeganõudev ning vaevaline töö. Kord valmis, on ta igati eeskujulik panipaik.

Homme hakkame laevale ballasti saatma; kavatseme vedada seda ponidega umbes 30 tonni. Onni ja jääkoopa ehitustööd jätkuvad. Ühtlasi alustame ettevalmistusi ladude rajamise retkeks. Ma kõnelesin täna pärastlõunal sellest Bowersiga. See inimene on lihtsalt aare; ta taipab kohe kõiki teise kavatsusi ja mõtleb ilmselt kõik peensusteni läbi.

---

* Seal asusid meteoroloogilised mõõteriistad.

Homme lähen koos Mearesiga koertekelkudel Onnineemikule, et kontrollida jää olukorda ja uurida üldse ümbrust. Nii nagu lood on praegu, peaksime võima ilma eriliste raskusteta ladude rajamise rühma välja saata veel enne kuu lõppu. Kuid ponidel tuleb minna üle neeme* ilma koormateta. Üks tee läheb neeme lõunakaldalt otse üle jää, teine aga põhja poolt ringi, ümber neeme ja sealt jääle. Tõenäoliselt tuleb suurem osa meie varustusest laevaga järele tuua.

Laupäev, 14. jaanuar. Meie talvekorteri väljaehitamine edeneb kiiresti. Eile hommikul lõõtsus üle laagri tugev SSO-tuul; temperatuur langes kuni 15°-le [—9° C], taevas läks pilve. Lõuna pool on randa tuisu tõttu vaevalt näha ja ma lükkasin oma kavatsetud kelguretke edasi. Pärast keskpäeva muutus ilm pisut paremaks ja ballasti vedajad asusid tööle. Nad töötasid nii usinasti, et õhtuks oli laevale veetud üle 10 tonni. Ballasti vedu on erakordselt hästi organiseeritud. Mäenõlval, 30—40 jala kõrgusel, tirime maast välja suured kivid, veeretame need tugevatele kelkudele ja laseme mööda lumist nõlva alla jääle. Seal laaditakse kivid ponikelkudele ja veetakse laeva juurde. Ööbisin laeval ja leidsin, et seal on külmem kui laagris; kogu öö oli kajutis temperatuur allpool külmumispunkti ja ainsaks soojusallikaks meeskonna rõõmus meeleolu. Katlas jäätus vesi ja Williamsil tuli täna hommikul ühte koldesse tuli teha. Eile õhtul käisin vannis ja ajasin habet (esimest korda üle kümne päeva), täna kirjutasin hulga kirju; selleks kulus aeg hommikueinest kuni teejoomiseni. Vahepeal veeti hoolega ballasti ja õhtuks peaks Pennellil seda pardal olema oma 26 tonni.

Tore oli laagrisse tagasi jõudes näha, et minu lühikese äraoleku jooksul oli tehtud hulga tööd. Jääkoobas on nüüd tublisti suurem ja sinna mahub kogu meie lambaliha tagavara ning peale selle veel hulk hülgeliha ja pingviine.

Üsna jääkoopa ligidal on Simpson ja Wright üllatavalt hästi edasi jõudnud koopa kaevamisega diferentsiaalsete magnetiliste vaatluste jaoks. Nad on juba õõnestanud seitsme jala pikkuse tunneli, tegid siis käänaku ja alustasid 13 jala pikkuse ning 5 jala laiuse kambri rajamist.

---

* Evansi neeme, mis asus uuest onnist lõuna pool.

Meares ja Dimitri „Discovery"-onni juures.

Kapten Scott oma „urus".

Selle nõlvaku tugev jää on meile suureks õnneks. Mõlemad koopad täidavad ideaalselt oma otstarvet.

Onnis on pliit ja ahi juba paigal ning praegu asetatakse kohale korstnaid. Tuulekoda on peaaegu lõpetatud, samuti nagu kogu onni sisemus. Puusepad teevad mitmesuguseid pisitöid, ja läheb veel mõni aeg, kuni nad kõik need väikesed soovid täita jõuavad, mis ühel või teisel on.

Andsin ladude rajamise rühmale juhendeid ja eraldasin mehed ponide, koerte jne. hooldamiseks.

Homme on meie esimene puhkepäev. Tuleval nädalal aga algavad ettevalmistused kelguretkeks. Arutasime, kui palju peab „Terra Nova" meile järgmisel aastal loomasööta tooma, ja ma koostasin vastava nimistu.

Vahetpidamata puhub SSO-tuul, kord tugevam, kord nõrgem; täna õhtul kõvenes ta uuesti ja raputab nüüd meie telgi presenti.

Mõned ponid ei ole täitnud minu lootusi, nad on õige aeglased ja takistavad paratamatult väledamaid. Kaks paremat määras Oates Campbellile, kuid minul tuleb see korraldus ära muuta. „Peale selle ei ole ma päris kindel, et nad eriti hästi külma kannatavad. Oma esimesel retkel võivad nad sattuda õige karmidesse tingimustesse. Pealegi on olemas oht, et kaotame mõne neist õhukese jää või vigastuste tõttu, mis on raskesti läbitavais kohtades vältimatud. Meil on praegu 15 poni (kaks anti üle idarühmale), kuid pole sugugi kindel, et meil on neid niisama palju tuleval aastal, mil me pooluseretke alustame. Ainus, mida me saame teha, on olla ettevaatlik ja loota kõige paremat."

Pühapäev, 15. jaanuar. Olime otsustanud täna puhata, ja nii me ka tegime.

Suurem osa meeskonnast kasutas vaba aega kirjade kirjutamiseks.

Tõusime hilja, hommikueine oli kell 9. Hommik tõotas head ilma ja päev täitis selle lubaduse: paistis hele päike ning tuult peaaegu ei olnudki.

Kell 10 hommikul tulid mehed ja ohvitserid laevalt maale. Kogunesime kaldale ja mä pidasin jumalateenistuse, meie esimese jumalateenistuse laagris. Vabas õhus kujunes see eriti pidulikuks. Pärast jumalateenistust ütlesin Campbellile, et mul tuleb tema ponid teiste vastu vahetada. Džentelmen, nagu ta on, jäi ta minuga täielikult nõusse.

Juba varem oli Campbell minult luba küsinud retkeks Roydsi neemele üle Barne'i liustiku ja ma olin talle seda lubanud. Pärast omavahelist kõnelust läksime vaatama teed, mille kohta arvasime, et seda läbib palju sügavaid lõhesid. Kavatsesin minna ainult veidi maad. Kui ma aga meie neeme lagedatest küngastest ülalpool asuva lumeni olin jõudnud, osutus see nii paljutõotavaks ja täiesti siledaks, et ma veel hulga maad edasi läksin. Lõpuks pöördusin tagasi, kuna omavahel köiega ühendatud Campbell, Gran ja Nelson suuskadel edasi liikusid. Selleks andsin ma loa aga alles siis, kui veendusin, et tee Roydsi neemeni on võrdlemisi ohutu. Kui ületasime viimast tõusu, märkasime meist veidi eespool, mäerinnakul, Taylorit ja Wrighti; nad olid tulnud üles teist teed kaudu. Ilmselt rühkisid nad sama eesmärgi poole.

Pöördusin laagrisse tagasi. Pärast einet võtsime Mearesiga kelgu ja üheksa koera, läksime üle neeme sellest lõunapoolsele merejääle ja suundusime sealt Onnineemiku poole. Võtsime kaasa veidi toitu, väliahju ja magamiskotid. Meares oli leidnud üle neeme viiva tee, mis oli üleni lumega kaetud, välja arvatud umbes 100 jardi pikkune osa. Koerad jooksid hästi ja me lähenesime kiiresti Liustikukeelele; jää oli enamasti paljas, alles Liustikukeele ligiduses olid mõned tuulest kokkuaetud lumehanged. Jõudnud liustikule, nägime veidi paremal „Nimrodi"-ladu[4] ja sõitsime sinna. Leidsime kenakese hulga pressitud sööta ja kaste maisiga, kuid terapurustajaid, mida meie lootsime sealt leida, ei olnud. Meri oli lahti peaaegu kuni Liustikukeeleni.

Veerand miili Liustikukeele tipust eemal leidsime sobiva nõlva ja laskusime sellest alla. Seal sulges meile tee umbes 15 jala laiune lahtine lõhe. Pidime uuesti liustikule tõusma ja umbes pool miili itta minema. Seal sattusime jälle ühele lõhele. Piki seda lõhet lääne poole minnes jõudsime heale teele, mis viis kuni Onnineemikuni. Alles neemiku jalamil oli väike vaba vee riba ja õige pikk lõhe, mille ületamisel sain üsna märjad jalad. Lõhedes, millest me teel möödusime, nägime sadade viisi hülgeid.

Onni juurde jõudes leidsime, minu suureks meelehärmiks, et see oli lund täis tuisanud. Shackleton* kirjutab,

---

* „Nimrodi" ekspeditsiooni ajal 1907—1909.

et tuul oli ukse maha murdnud, kuid ta roninud sisse akna kaudu ja kõik ta kaaslased leidnud onnis varju. Lahkudes aga jätsid nad akna (mille nad olid lahti murdnud) avatuks ja selle tagajärjel oli nüüd peaaegu terve onn täis kõva, külmunud lund ning seal on võimatu varju leida.

Mearesil ja minul läks korda ronida lund mööda veidi edasi ja vaadata üle onni keskele korralikult riita laotud kastid. Nende väljakaevamiseks kulub palju aega. Magnetiliste vaatluste jaoks ehitatud koopast leidsime mõned tahvlid asbesti, tegime nendest tuulevarju ja keetsime selle taga kakaod.

Näha vana onni nii mahajäetuna, selles oli midagi üsna masendavat. Olin nii väga kõiki vanu maamärke ja onne tervetena näha tahtnud. Kurb oli ööbida lahtise taeva all ja tunda, et kõik endised mugavused ning mõnud on hävinud. Heitsin magama täiesti rusutud meeleolus. Minu arvates oleks sellistesse paikadesse sattunud tsiviliseeritud inimese elementaarseks kohuseks olnud jätta lahkudes kõik kõige paremasse korda ja mõelda nendele, kes edaspidi võivad siia sattuda. Mind masendas teadmine, et meie vahetud eelkäijad olid selle lihtsa kohustuse täitmata jätnud.

Esmaspäev, 16. jaanuar. Magasime halvasti ja tõusime seetõttu hommikul hilja. Pärast hommikueinet läksime mägedesse. Puhus lõikav kagutuul, kuid päike paistis ja mu tuju paranes. Kõikjal oli siin palju vähem lund, kui ma kunagi varem olin näinud. Kahel korral pidime suusad jalast ära võtma. Lõhestik ja Vaatlusküngas olid peaaegu paljad; samuti oli paljas Saabumiskõrgendike üks nõlv, kuna Kraatrikõrgendike tipul laius tohutu suur lumetu platoo. Kuidas küll oleks meid selline vaade omal ajal rõõmustanud! Tiik oli lahti sulanud ja niitvetikad haljendasid selle magedas vees. Auk, mille olime kaevanud künkasse tiigi keskel, oli alles. Selle avastuse tegi Meares, kes vajus sinna vööni sisse ja sai üsna märjaks.

Lõunas, nagu tookordki, oli Praamineemiku taga näha rüsijääseljandikke. Hobuseraualahe jää oli sile, jääsurve ei olnud sinna ulatunud. Merejää rõhus vastu Praamineemikut ja piki Lõhestiku jäist jalamit. Siit paistis ka uus rüsijääseljandik, mis umbes kahe miili kauguselt Armitage'i neeme piiras. Leidsime Ferrari vanu termomeetritorukesi[5], mis paistsid välja lumisest nõlvast. Näis,

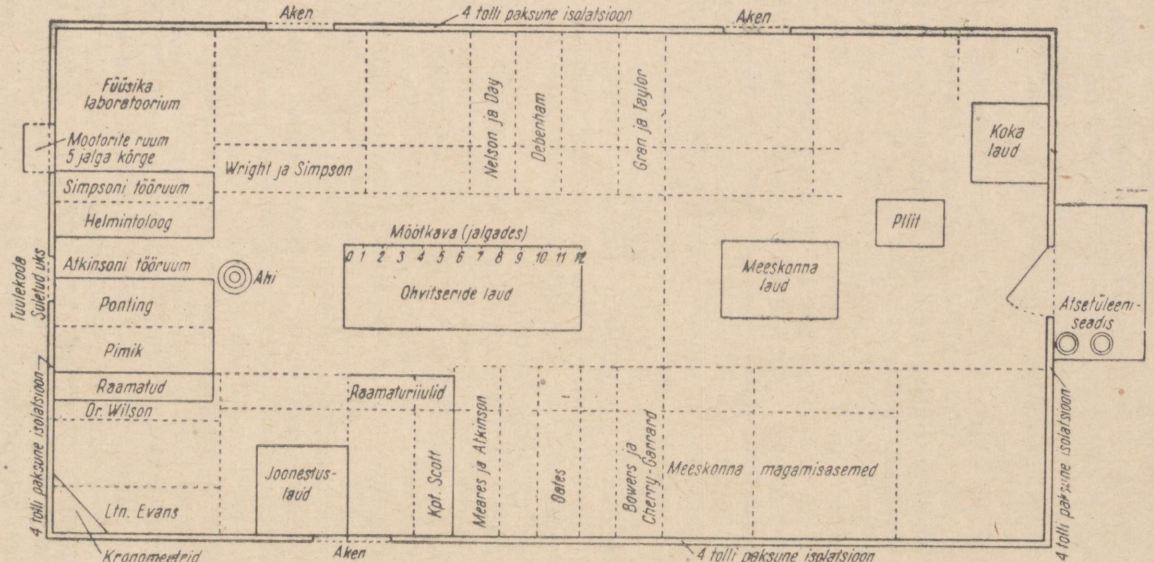
Aken
4 tolli paksune isolatsioon
Aken
Füüsika laboratoorium
Mootorite ruum 5 jalga kõrge
Simpsoni tööruum
Helmintoloog
Atkinsoni tööruum
Suletud uks
Tuulekoda
Ponting
Pimik
Raamatud
Dr. Wilson
Ltn. Evans
Kronomeetrid
Wright ja Simpson
Nelson ja Day
Debenham
Cran ja Taylor
Ahi
Mõõtkava (jalgades)
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Ohvitseride laud
Raamaturiiulid
Joonestus-laud
Kpt. Scott
Meares ja Atkinson
Oates
Bowers ja Cherry-Garrard
Meeskonna magamisasemed
Meeskonna laud
Koka laud
Pliit
Atsetüleeni-seadis
4 tolli paksune isolatsioon
4 tolli paksune isolatsioon
Aken
4 tolli paksune isolatsioon

ONNI PLAAN

nagu oleksid nad alles eile siia pistetud. Vince'i rist[6] oli nagu eile püstitatud — värv oli värske ja kiri selgesti loetav.

Lipuvarras oli maha langenud, sest tuul oli selle toed minema viinud. Oli ainult viie minuti töö ta jälle püsti seada. Simpsoni jaoks laadisime oma kelkudele mõned tahvlid asbesti, mis leidsime vanast magnetiliste vaatluste koopast. Veerand miili kaugusel Onnineemikust leidsime hea tee Liustikukeele poole. Ma lootsin lääne suunas minnes laiast lõhest üle saada, kuid see ulatus liiga kaugele ja meil tuli pöörduda Liustikukeelele tagasi samas kohas, kust me olime välja sõitnud. Laagrisse jõudsime õhtupoolikul. Jääkoobas oli täiesti valmis ning sinna oli juba paigutatud lamba- ja pingviiniliha. Temperatuur koopas ei ole tõusnud üle 27° [—3° C], mistõttu seal peaks olema meie lihatagavaradele suurepärane panipaik. Naabruses on Simpson peaaegu lõpetanud koopa diferentsiaalsete magnetiliste vaatluste jaoks. Onni ahi tõmbas hästi, hoone sisemus oli soe ja kodune — veel paar päeva ja me kolime sisse.

Kutsusin Pontingi enesega kaasa laagrist ida pool asuvate jäärüngaste sulamist vaatama. Olin tähele pannud, et jääkihte eraldasid üksteisest õhukesed mudaribad. Ja surve alla sattudes lõhenes jää just nende ribade kohalt.

Tulin mõttele, et ehkki meie lahtede merejää külmub kinni märtsikuu algul, on ponidega väga raske nendest üle sõita, sest lahtede kaldad on kaljused. Ja nii peame olema ette valmistatud selleks, et ühendus talvekorteriga võib katkeda kauemaks, kui ma seni arvasin. Sain kuulda, et kõik, kes eile Roydsi neemel käisid, olid õnnelikult pärale jõudnud. Campbell, Levick ja Priestley olid just enne minu tagasitulekut uuesti teele asunud.[7]

Teisipäev, 17. jaanuar. Täna viisime oma elamise onni üle ja oleme lihtsalt rabatud sellest, kui mugav seal on. Pärast hommikueinet leidsin Bowersi magamisruumide jaoks vaheseinu ehitamas, nagu ma olin käskinud. Märkasin aga peagi, et need ei sobi, ja tegin talle korralduse ohvitseride ruum meeskonna ruumist kastidest vaheseina abil eraldada. Ma olen kindel, et selle lahendusega jäävad rahule nii ühed kui teised. Ruumi, mis jäi minu kubriku seina ja meeskonna ruumi seina vahele, paigutasin viis meest: Bowers, Oates, Atkinson, Meares ja Cherry-

Garrard. Need viis on isekeskis head sõbrad ja nad seadsid oma magamisruumi kohe väga mugavalt sisse. Simpson ja Wright on aparaatide juures oma nurgas. Siis tulevad Day ja Nelson, nende ruumi hulka kuulub ka viimase „laboratoorium" suure akna juures. Edasi on ruum kolmele — Debenhamile, Taylorile ja Granile. Kà nemad on juba oma ruumist osalt magamis- ja osalt töötoa teinud.

Tore on näha, kuidas kõik oma elu sisse seavad. Paari päeva pärast on meie onn kõige mugavam maja maailmas. Veel umbes nädal, ning kogu meie jaam — aparaadid, inimesed, loomad jne. — on töökorras.

Võib tõepoolest imeks panna, kui palju on selle lühikese ajaga ära tehtud.

Homme möödub kaks nädalat päevast, mil saabusime McMurdo väina, ja juba oleme jõudnud ennast lõplikult sisse seada. Niipea kui ponid pikast reisist kosuvad, võime alustada ladude rajamise retke. Ma ei osanud aimatagi, et kõik nii kähku läheb.

Terve möödunud öö sadas tugevasti lund; täna hommikuks oli kogu laager kaetud kolme-nelja tolli paksuse pehme lumega. Simpsoni sõnade järgi olla laeva ümbruses lund isegi kuni kuus tolli. Laager on üleni valge. Päeval puhus tugev lõunatuul ja tuiskas. Nagu tavaliselt, saime oma laagris seda vähe tunda, aga me näeme, kuidas anemomeeter künkal kiiresti keerleb ning lumepilved üle laeva tormavad. Jää neemiku ja laeva vahel puruneb, kuid imekombel on seni otsetee laeva juurde veel kindel. Vaba vee piir jookseb nüüd meie laevateega rööbiti, ainult mõnisada jardi sellest lõuna pool. Eile sõudis vaalapüügipaat üsna laagri ligidale, ja kui masinad töötaksid, võiks laev läheneda meile mõnesaja jardi kaugusele. Suur kiilukujuline jääpank, mille külge laev on ankurdatud, ei ole enam kuigi tugevasti kaldajääs kinni ja varsti ujub ta paratamatult minema. Loodan, et leiame siis laevale varjulisema ning ohutuma koha meile lähemal.

Pärastlõunal ujus suur jäämägi laevast mööda. Atkinson arvab, et see oli Barne'i neeme liustiku äramurdunud ots. Loodan, et nad laeval nägid seda täpsemalt, oleks huvitav olla mõne siinse jäämäe tekkimise tunnistajaks.

Praegu, õhtul, ilm selgib, kuid tuul on siiski veel tugev. Tuul ponidele ei meeldi, kuid külma taluvad nad

väga hästi ja kõik nende hädad ning haavad on paranenud.

Kesknädal, 18. jaanuar. Laeval oli raske öö. Anti käsk auru tõsta, kuid kell üks öösel hakkas jääpank kiiresti purunema ning ülejäänud öötunnid tuli jääankrutega jännata. Aur saadi parajasti siis üles, kui laev triivima hakkas. Hommikul ankurdati laev jää külge meist samas suunas kui enne, ainult mõnesajad jardid lähemal. Andnud laagris kõik vajalikud korraldused, tulin laevale ja tegin Pennellile ettepaneku laev ümber jääpanga nurga lahte tuua. Hiivasime jääankrud ja sõitsime masina jõul aeglaselt lahte sisse. Kinnitasime laeva jääankrutega panga külge, mis oli 200 jardi kaugusel rannajäärst ja 400 jardi kaugusel meie onnist.

Praegu on laeva asukoht erakordselt hea. Lõunatuul surub teda vastu jääd ja neeme tipp pakub talle seal suurepärast varju. Põhjatuul võib teda ajada õige ranna ligidale, kus vesi on kuni 3 sülda sügav. Kuid sellise laia jäävälja taga ei tule suur laine kunagi ootamatult. See näib olevat imetore väike pelgupaik, kuid siin ei saa millelegi kindel olla. Kogemused näitavad, et näiv julgeolek on sageli petlik, Pennell on oma praeguses ametis lihtsalt ületamatu, ta on alati heatujuline ja lakkamatult valvas ning valmis igasugustele ootamatustele vastu astuma. Olen hakanud teda pimesi usaldama.

Öösel langes temperatuur 4°-le [—15° C], puhus vinge SSO-tuul ja hommikul oli väljas väga ebameediv olla. Ennelõunal tuul vaibus ja päike hakkas paistma. Pärastlõunal oli peaaegu täielik tuulevaikus, kuid taevas läks jälle pilve ja praegu puhub mahe soe lõunatuul, sajab kerget lund ning ilm on sompus. Kõik see ennustaks tuisku, kui meil just äsja nii palju tuult poleks olnud. Juhuslikke vedusid, mis ikka veel kestavad, on laeva uue asukoha tõttu väga hõlpus toimetada, ainult et jääserv on üsna õhuke.

Onn muutub üha mugavamaks. Bowers lõpetas selle lõunaküljel laoruumi ehitamise. Viimasest saab suurepärane panipaik meie reisimoona säilitamiseks. Iga päev on Bowersil uusi ettepanekuid mitmesugusteks ümberkorraldusteks või täiendusteks meie laagris. Simpson ja Wright väärivad imetlust: nad püüavad kõike teha käepärast ja mugavaks ja mulle näib, et nad asuvad oma põhitöö juurde palju varem, kui me seda ootasime. On

loomulikult raske kedagi esile tõsta, sest kõik töötavad väsimatult meie ühise eesmärgi heaks.

Iga mees on omast kohast lausa aare.

Clissold on silmapaistev kokk. Ta toidab meid praegu hülgeliha, pingviinide ja ännidega. Võin ausalt öelda, et ma ei ole kunagi söönud nende loomade ja lindude liha nii maitsvalt valmistatuna. „Sellel on suur praktiline tähtsus, sest nii säilitame aastaiks oma tervise." Stjuuard Hooper saadeti tema suureks rõõmuks täna maale. Ta asus otsekohe tööle ja temast on palju kasu, sest nii vabaneb teaduslik personal kõigist majapidamistöödest. Anton ja Dimitri on igal pool innukalt abiks; nad on suurepärased poisid.

Neljapäev, 19. jaanuar. Meie onnist saab kõige mugavam elamu, mida iganes võib ette kujutada. Oleme ehitanud enestele tõeliselt hurmava kodu, mille seinte vahel valitseb täielik rahu, vaikus ja mugavus.

Selline tore elamu on midagi paremat kui „onn", kuid oleme teda seni niiviisi nimetanud, sest me ei ole leidnud sobivamat sõna. Kuidas peaksime teda nimetama?

„Sõna „onn" viib eksiarvamisele. Meie residents on tegelikult küllalt suur maja ja igas suhtes parim maja, mis kunagi polaarmaadel on ehitatud! Ta on 50 jalga pikk, 25 jalga lai ja tema kõrgus räästani on 9 jalga.

Kui te suudaksite enesele ette kujutada meie maja, mis asub künka jalamil pikal tumeda liiva ribal, tema ees korralikes virnades asuvaid kaste mitme tonni toiduainetega, ja merd, mis all rannas vastu jääd laksub, saaksite umbkaudse pildi meie laagrist ja selle ümbrusest. Miskaga puutub meie kaugemasse ümbrusesse, siis on raske kauneid sõnu leida selle ilu kirjeldamiseks. Evansi neem on Erebuse vulkaani üks paljusid ning kõige lähemaid ahelikke, nii et meie kohal kõrgub alati tulemäe grandioosne suitsev, lumega kaetud tipp. Meist põhja ja lõuna pool on sügavad lahed. Nende taga laskuvad vulkaani jalamilt kurdudena alla suured liustikud, mis oma kõrged sinised ninamikud merre pistavad. Meri meie ees on sinine, üle külvatud säravate jäämägede ja jääpankadega. Kaugel üle väina paistavad ilusad Läänemäed nii selgelt ja majesteetlikult, nagu oleksid nad päris lähedal, kõigi oma arvukate kõrgete tippude, oma sügava jäätunud oru ja teravaservaliste astangutega. Kõik see moodustab säärase mägimaastiku, millel on maailmas vähe võrdset.

Ponting on sellest kõige enam vaimustatud. Ta kinnitab, et ei ole elus näinud ilusamat paika. Kogu päeva ning suurema osa ööst kulutab ta fotoaparaadi ja kaameraga „kõige selle kokkukorjamiseks", nagu ta seda ise nimetab."

Kogu päeva puhus äge tuul. Pärast äsjast lumesadu oli sellest kasu, sest ta puhus lahtise lume ära ja tihendas pinda. Ponidele selline ilm muidugi ei meeldi, kuid praegu, teeleasumise eel, ei tohi me neid hellitada. Ma arvan, et karastamine on kasulik nii inimestele kui ka loomadele; loodus abistab loomi, varustades neid imekiiresti sooja kasukaga. Mulle tundub, et meie ponide pulstunud kasukad on juba veidi paksemaks muutunud. Näib, et koerad kardavad hoopis vähem külma, kuid nad ei saa seda ka nii palju tunda.

Ponidele oleks parem, kui saaksime nende köislasila asetada niisugusesse kohta, kus pole lund.

Bowers lõpetas panipaiga ehitamise onni lõunaküljel, tegi sellele tiiva, mis ristus tuulekojaga pealttuuleküljest, ja ühendas panipaiga katuse tuulekoja katusega. Sellest on palju abi, eriti neile, kelle eluruumid on ukse ligidal.

Puusepp asetab talli jaoks paigale poste ja sarikaid. Ta lõpetab selle töö mõne päeva pärast. Elu onnis võtab kiiresti ilmet ja iga tund näib toovat midagi uut ning paremat.

Täna hommikul vaatasin üle kõik karusnahksed magamiskotid ja leidsin nad kõige paremas korras. Nahad on lihtsalt võrratud. Pärast seda püüdsin mõelda kelkude konstruktsiooni täiustamisele, kuid näib, et mu pea ei jaga seda asja kaugeltki nii hästi, nagu ta tegelikult peaks.

Meie teeleasumise määrasin 25. kuupäevale. Allohvitser Evans sai korralduse kelgud ja rakendid korda seada, kuna Bowers organiseerib toiduainete pakkimist.

Griffith Taylor ja tema kaaslased palusid juhtnööre retkeks läände. Mu kallis sõber Wilson teeb kõik, et neid selleks hästi ette valmistada.

Ponting lõpetas oma pimiku sisustamise. Kõigi imestuseks tuli ta puusepatööga väga hästi ning erakordselt kiiresti toime. Täna õhtul tegi ta vaevalt tunni ajaga pimiku akna valmis.

Meares on armunud grammofoni. Selgus, et meil on suurepärane valik plaate. Pianoola toodi siia laevalt osade

kaupa. Kuid ma ei ole sugugi kindel, et see vaev end ära tasus. Oates on alati ponide juures — ta hoolitseb loomade eest igati eeskujulikult ja on oma töös väsimatu.

Day ja Nelson, kes põhjalikult kaalusid, kuidas oma nurka sisse seada, asusid nüüd tööle. Ei ole kahtlust, et need kaks leidlikku inimest kasutavad neile eraldatud ruumi viimse võimaluseni ära.

Olen väga palju mõelnud sügisestele retkedele. Ees on veel hulk tööd, peamiselt seetõttu, et ühendus talvekorteriga võib pikaks ajaks katkeda. Sellepärast tuleb meil suur hulk toidumoona nii meeste kui ka loomade jaoks kaasa võtta.

Reede, 20. jaanuar. Meie maja on muutunud hulga suuremaks. Bowers lõpetas kõrvalhoone; see sai täiesti lumekindel ja on otstarbekaks panipaigaks riiete, nahkade ning selliste tagavarade jaoks, mis peavad käepärast olema. Kõrvalhoone tiib kaitseb väga hästi onni tuulekoja sissekäiku. Tall on peaaegu valmis; ta moodustab tugeva, hästi kaetud juurdeehituse maja põhjaküljel. Nelson ehitas maja idaküljele väikese tiiva. Samasuguse kavandas Simpson ka maja kagunurgale. Hoone peakorpus hargneb niimoodi igasse külge. Simpson on oma jääkoopa ehitamise peaaegu lõpetanud. Sellel on valguskindel vooder, nišid, põrand ja kõik muu vajalik. Wright ja Forde saavad peagi valmis onni absoluutsete magnetiliste vaatluste otstarbeks. Selle onni jaoks oli meil kaasa võetud ainult sõrestik, mis nüüd kaetakse mujalt ülejäänud lauaotstega ja kohandatakse igati meie vajadustele.

Gran määris suuskade tallad „rekordiga". Nõnda nimetasime tõrva, parafiini, vedela seebi ja linaseemneõli segu, millele on lisatud mingisugust patenteeritud ainet, mis Grani sõnade järgi takistab suusataldade jäätumist.

Allohvitser Evans ja Crean seavad valmis kelke. Evans teeb seda väga asjatundlikult ja ma ei kahtle, et tema poolt korrastatud kelgud hästi vastu peavad.

Jagasime inimestele kelguretkedeks välja mitmesugust varustust ja talvesaapaid. Oleme nendest vaimustatud. Nii firma Jaegeri viltsaapad ja -tuhvlid kui ka suvised tuuleülikonnad ja karusnahksed labakud on parimad, mida seni olen näinud. Lõpuks vaatasime täna õhtul üle ja andsime igale mehele välja kaks paari lapi saapaid. Nende kvaliteet on eeskujulik. Algul tundusid nad mulle väikesed, kuid hiljem selgus, et ma eksisin, sest jalatsid

olid külma ja kuiva tõttu lihtsalt kõvad ning paindumatud. Venitasime neid veidi ja kõik on korras. Jalatsid on tõesti väga head. Et tuulepüksid tihedalt vastu saapaid liibuksid, kavatsen kasutada sääremähiseid. Kogu aeg oleme mõelnud sellele, kuidas ennast rännakuiks kõige paremini ette valmistada.

„Oleme nüüd kontrollinud enamikku oma varustusest, kuid ei ole seni leidnud ühtki artiklit, mis oleks ebakvaliteetne või riknenud. Vaev, mida nähti kaasavõetavate toiduainete nimestiku koostamisel ja firmade valikul, kellelt saaks kõige paremaid kaupu, on kuhjaga tasutud. Meie kõik õnnistame mr. Wyatti, et ta selles küsimuses lausa ennastsalgavalt meie huvide eest väljas oli.

Meie riietus on parim parimaist. Hinnates kogu meie varustust, võin ma teatud uhkusega öelda, et seal ei ole ühtki asja, mida ma ei peaks sobivaks."

Neemelt leiti tugevasti sulginud keiserpingviin, kellest saab hea nahaproovi. Atkinson leidis tema sooltes paelussi tsüste[8]. Näib olevat selge, et see parasiit ei sattunud sinna mõnelt teiselt peremehelt ja et see on oma arenguloolt senitundmatu paelusside liik. Atkinson on teinud parasitoloogias õige tähtsa avastuse.

Täna õhtul pöördus tuul põhja ja puhub õige tugevasti. Laeva asupaik mulle eriti ei meeldi, kuna jää kogu aeg laguneb. Taevas on võrdlemisi selge ja ma ei usu, et sellise ilmaga võiks tuul veel kaua kesta.

Rennick pani pianoola kokku. Ta on tubli poiss ja ma tunnen talle praegu väga kaasa — tal on kindlasti üsna raske laevale tagasi pöörduda, sest varem oli ta ju kaldarühma liige.[9] Pianoola oli kogu aeg tema hoole all, ja et ta nii palju vaeva näeb seda meie jaoks kokku pannes, näitab teda väga heas valguses.

Day tegi mulle selgeks, kuidas ta mootorsaanide puudused kõrvaldada loodab. Ta arvab, et saab saanid kindlasti korda, kuid ma kardan, et see ei tõsta meie usaldust nende vastu.

Ladude rajamise retk peaks õnnestuma, kui meil ainult korda läheb ponid ja varustus Liustikukeelest mööda viia.

Täna sõime hülgelihakotlette. Nad olid nii erakordselt hästi valmistatud, et kuidagi ei olnud võimalik neid kõige parematest loomalihakotlettidest eraldada. Kahele mehele meie hulgast ma ütlesingi, et kotletid on loomalihast, ja

nad uskusid seda seni, kuni nad kumbki kaks kotletti ära olid söönud ja mina oma vale üles tunnistasin. See oli mul esimene kord niiviisi hülgeliha süüa, et ma ei tundnud selle erilist maitset. Aga ka selle iseloomuliku maitse muudavad meie koka käed vastuvõetavaks — ta on tõesti meister omal alal.

Laupäev, 21. jaanuar. Minu kartus laeva pärast ei olnud asjatu. Tundes mingit rahutust, väljusin öösel onnist ja nägin kohe, et laevaga on asjad halvad. Põhja poolt tulev laine murdis jääd, tuul tõusis ja surus laevale peale. Õnneks olid jääankrud tugevasti kinni ja mõned nendest pidasid veel vastu. Pennell oli katlad auru alla pannud ja tema mehed püüdsid lahtipääsenud ankruid uuesti kohale seada.

Saatsime kaldalt inimesi abiks. Kell 6 hommikul oli aur üleval ja ma nägin rõõmuga, et laev oli pöördunud vastu tuult, jättes ankrud ja kaabeltrossid meie korjata.

Laev eemaldus läände ja õige pea ujus lähemale suur jäämägi ning jäi madalikule täpselt samal kohal, kus äsja asus laev.

Kogu päeva kaalusime toiduaineid ja valisime retke jaoks riidevarustust välja. Jõudsime selle tööga hästi edasi.

Pärastlõunal pöördus laev jää põhjaservale tagasi. Tuul oli ikka veel tugev (umbes N 30 W) ja piki kogu jääserva ujusid lahtimurdunud tükid. Meie inimesed läksid, jääankrud kaasas, laevale vastu ja ma nägin, et laev jälle läände suundus. Kui ma merejääle läksin, levis kuuldus, et laev on madalikul. Ruttasin koos leitnant Evansiga neemele ja veendusin, et kuuldus oli rohkem kui õige: laev paistis kõvasti kinni istuvat ja oli väga ohtlikus seisukorras. Näis, nagu oleks Pennell ümber neeme proovinud sõita, ja ma arvan, et laeval tuli liikuda õige kiiresti, sest vool kandis teda tugevasti lõuna poole. Pennell jutustas mulle hiljem, et ta proovinud tüürida jäämäe taha, ja enne kui laev madalikule jooksnud, sõitnud ta mõnda aega ahter ees.

Seda pilti nähes jäi mul süda seisma. Ma saatsin leitnant Evansi vaalapüügipaadiga sügavust loodima, lasksin uuesti jääankrud üles korjata, panin inimesed tööle ning pöördusin masendatult neemele tagasi, et jälgida asjade edasist käiku.

Tüütava visadusega piinasid mind nägemused, kuidas laev ei saa Uus-Meremaale tagasi pöörduda ja kuuskümmend inimest jääb siia ootama. Ainsaks lohutuseks selliste kujutluste puhul oli minu kindel otsus, et ettevalmistusi lõunaretkeks tuleb igal juhul jätkata. Parim võimalus praeguses olukorras näis olevat: last paatidesse ümber laadida ja sel teel laeva kergitada. Et aga laev oli jooksnud madalikule tõusu ajal, oli see õige vilets lootus.

Süngelt jälgisime kolme või neljakesi kaldalt laeval toimuvat askeldamist. Mehed nihutasid lasti ahtri poole. Hiljem jutustas mulle Pennell, et nad paigutasid üsna lühikese ajaga 10 tonni lasti ümber.

Esimene lootusekiir lõi loitma, kui hoolega vaadates märkasime, et laev väga aeglaselt pöördub. Siis nägime mehi ühelt pardalt teisele jooksmas ja meile oli selge, et laeva püüti madalikult lahti õõtsutada. Õõtsutamise tagajärjel hakkas laev esialgu nagu kiiremini pöörduma; kuid siis näis ta jälle põhja kinni jäävat. Seda aga ainult üürikeseks; masinad töötasid kogu aja tagasikäigul ja peagi võis märgata, et laev tasapisi liigub. Kuid selles, et laev on madalikult pääsemas, võisime kindlad olla alles siis, kui pardalt ja vaalapüügipaadist kostsid rõõmsad hüüded.

Siis hakkas laev, ahter ees, liikuma ja oligi lahti. Tundsime määratu suurt kergendust.

Sellal kui laev madalikult lahti pääses, vaikis tuul. Praegu on „Terra Nova" otsad juba jää põhjaservale kinnitatud. Loodan, et suurem osa meeskonnast saab nüüd puhata. Pean järjekordselt märkima, kui eeskujulikult mehed töötavad. On raske väljendada sõnades oma vaimustust selle osavalt sooritatud keeruka manöövri üle.

Pennelliga alates on kõik ohvitserid ja meeskonnaliikmed viimastel nädalatel suurepäraselt töötanud. On tore meenutada seda omakasupüüdmatut abi, mida nad meile osutasid.

Pennell käis täna õhtul maal ja jutustas mulle, mis laeval juhtus; ta hakkab mulle iga päevaga üha rohkem meeldima.

Campbell jõudis oma rühmaga tagasi hilja õhtul — ma ei ole veel kuulnud nende teekonna üksikasju.

Meares käis koos Oatesiga Liustikukeele juures ja nad tegid kindlaks, et jää on seal küllalt tugev. On vaja, et ta

püsiks sellisena veel kolm päeva. Oleks halb õnn, kui ta varem lagunema hakkaks.

Pühapäev, 22. jaanuar. Vaikne päev; ei ole midagi märkimisväärset.

Laev seisab rahulikult lahes; ennelõunal puhunud kõle põhjatuul vaibus õhtuks kergeteks puhanguteks. On soe, onnis oli temperatuur täna õhtul 63° [+18° C]. Kogu päeva askeldasime rõivastega, kõik õmblesid usinalt. Täna hommikul viisime idarühma ponid laevale.

Esmaspäev, 23. jaanuar. Siin saab rahu ainult üürikeseks ajaks. Kui ma täna hommikul kell 5 üles tõusin, oli ilm vaikne ning ilus, aga minu imestuseks oli lahes kalda ja jää vahele tekkinud lahvandus. Kogu jää ujus minema ühes tükis.

Laeval märgati seda kohe, hiivati jääankrud, saadeti kaldale sõudepaat ja laev läks merele triivi. Meie jätkasime oma ettevalmistusi. Varsti aga tõi Meares teate, et ka lõunapoolsest lahest läheb jää niisama kähku minema. See osutus liialduseks, kuid kaldast oli tõesti eraldunud määratu suur jääpank. Läksime koos Mearesiga kuni püsijääni välja. Õnneks hõlmas see umbes kahe miili ulatuses meie neeme kaljusid ja me leidsime tee, mida mööda ponid võisid jääle laskuda. Oli ilmne, et ponid said sealt alla ainult ilma koormata.

Nüüd läks kiireks. Tegime päeva jooksul ära suure töö. Saatsime laevale kõik toiduainete ja loomasööda veoks määratud kelgud ja varustuse. Loodan, et tunni aja pärast järgnevad koerad ponirakmete ja kõige muuga, mis on vajalik ladude rajamise rühmale, välja arvatud ponid.

Seniste kavade kohaselt peavad ponid minema üle neeme ja jõudma välja Lõunateele* homme hommikul. Palvetan, et jää püsiks seal veel mõned tunnid. Ühes

---

* Lõunatee oli ainus võimalik ühendus Evansi neemel asuva uue talvekorteri ja Onnineemikul asuva „Discovery"-onni vahel, sest Rossi saare järskude mägede ja lõhedest läbistatud jäiste nõlvade tõttu oli mandrit mööda võimatu liikuda. Tee kulges rannajääd mööda ja oli üldiselt tasane, välja arvatud koht, kus mereni ulatuv liustik tee läbi lõikas ja tuli minna üle liustiku, üle vana jää kuhjatiste lahtedes ja mööda kaldaäärset merejääd, mis püsis tugev ainult talviti. Seepärast oli väga oluline läbida Lõunatee ebakindel osa enne jäägimekut. Oodata, kuni jää on läinud ja laev pääseb Onnineemiku juurde, oleks tähendanud viivitust, mille kestust oli võimatu ette arvata. Juhtus aga nii, et jää hakkas liikuma järgmisel päeval pärast seda, kui ponid olid sealt läbi läinud.

kohas läheb tee vabas vees ujuva jäämäe ja suure liustikueelse lahvanduse vahelt läbi, seal võib jää nõrk olla ja see kitsuke jääriba võib iga minut lahti murduda. Aeg on äärmiselt kasin.

Kui kõik on hästi, lähen homme hommikul pärast ponide teeleasumist laevale ja see viib mind Liustikukeelele.

V PEATÜKK

LADUDE RAJAMINE

Teisipäev, 24. jaanuar. Kogu öö kihas onnis töö — kell 9 hommikul saime minema. „Terra Novalt" saadetud sõudepaat tuli läänerühmale ja mulle järele samal ajal, kui ponid laagrist välja viidi. Meares ja Wilson liikusid teed valides ponide ees. Laeval viidi mind vaatama Lillie poolt püütud mereloomi. Oli tõesti, mida imetleda: terve hulk käsnloomi, isopoode ja pentapoode, suuri kümnejalgseid vähke, koralle jne. jne. Kuid *pièce de résistance*[1] oli mitut pangetäit ketaspead[2], mida seni oli püütud ainult seitse eksemplari. Lillie juubeldab ja arvab, et juba see saak üksi tasub ära terve ekspeditsiooni.

Ennelõunal sõitsime ümber saare ja loodisime mere sügavust Ligipääsmatust saarest põhja ja lääne pool. Põhjalood näitas 30 ja 40 meresülda. Pikksilmaga oli laevalt näha ponide rida merejääl Vaguvaalasaartest möödumas. Niipea kui veendusime, et nad jõudsalt edasi liiguvad, sõitsime Liustikukeele poole. Vaba vesi ulatus parajasti ümber Liustikukeele tipu ning laev peatus merejää ja liustiku vahelises ahtas nurgas. Laeva pakpoord oli vastu liustikku ja selle pealispinnaga ühekõrgune. Hakkasin ponidele vastu minema, kuna Campbell läks uurima laia lõhet merejääs Lõunateel. Ponid saabusid Liustikukeelele ilma erilise vaevata, ületasid siis liustiku ja seoti kinni merejääl laeva lähedal. Campbell tuli tagasi ja teatas, et suur lõhe on 30 jalga lai: oli selge, et sellest mööda-pääsemiseks tuleb minna üle liustiku, ja ma palusin Campbelli tähistada tee, kus lõhesid ei oleks. Pärast teejoomist kandis Oates ette, et ponid on edasiliikumiseks valmis. Juhtisime neid mööda Campbelli poolt tähistatud teed, nende koormad olid juba jääle toimetatud. Kõik läks hästi, kuni ponid jääle jõudsid ja Oates nad üle vana, lund täistuisanud lõhe juhtis. Tema enda ja järgmine poni

Dimitri Gerov.

Dr. Atkinson
oma
laboratooriumis.

Talvekorteris.

Vasakult: Cherry-Garrard, Bowers, Oates, Meares, Atkinson.

ületasid selle koha õnnelikult, kuid kolmas tegi pika hüppe ja vajus lõhe keskel kõhuni lumme. Poni hakkas rabelema ja vajus iga pingutusega ikka sügavamale ja sügavamale, nii et lõpuks paistsid lumelörtsist välja ainult tema pea ja esimesed jalad. Suure tegemisega sidusime neile köied ümber ja tõmbasime vaesekese ühisel jõul välja. Poni näis väga nõrk ning õnnetu ja värises tugevasti.

Ülejäänud ponid viisime kaugemalt lääne poolt ringi. Lõpuks saime nad kõik õnnelikult jääle, söötsime neid veidi ja saatsime siis nad koormatega edasi. Vahepeal tegid koerad meile tüli. Et nende koormad olid kerged ja jää tugev, tormasid nad mitte millestki hoolides edasi ja neid oli võimatu tagasi hoida. Oli ime, et me siiski kõik õnnelikult jääle pääsesime. Wilson ja mina juhtisime üht rakendit, leitnant Evans ja Meares teist. Hoidun avaldamast oma arvamust koerte kohta, sest ma kahtlen väga, et neist eriti palju kasu võiks olla. See-eest on meil ponidest palju abi. Nad veavad sellise erakordse püsivusega ja sammuvad kärmesti ning lustakalt üksteise jälgedes. Ponide suureks puuduseks on asjaolu, et nad väga kergesti pehmesse lumme vajuvad. Seda juhtub sageli niisugustes kohtades, kus inimese jalg üksnes õrna jälje jätab. Vajunud lumme, rabelevad nad sealt jälle südilt välja, kuid tülikas on nende järele valvata. Iga rakend vedas peale tavalise koorma veel palli sööta (105 naela). Oleme laagris kuue miili kaugusel liustikust ja kahe miili kaugusel Onnineemikust. Külm idatuul. Temperatuur oli täna öösel 19° [—7° C].

25. jaanuaril 1911 asub teele sügisrühm: 12 meest*, 8 poni ja 26 koera.

Esimese transpordiga saadeti lattu nr. 1 inimeste neljateist nädala toidu ja kütte tagavara, mis kaalus umbes 5385 naela.

Laev viib Liustikukeele juurde[3]:

	naelad
130 palli pressitud sööta	13 650
24 kasti koerakuivikuid	1 400
10 kotti kaeru	1 600?
	16 650

* Atkinson ja Crean, kes jäid maha Ohutusse laagrisse; leitnant Evans, Forde ja Keohane, kes 13. veebruaril nõrgemate ponidega tagasi pöördusid; Meares ja Wilson koerterakenditega; Scott, Bowers, Oates, Cherry-Garrard ja Gran.

Rakendid lähevad tagasi laeva juurde ja veavad selle kraami lattu nr. 1. Koerterakendid võtavad ühtlasi Onni-neemikult 500 naela kuivikuid kaasa.

Ponikelgud

	naelad
Kõikidel kelkudel:	
Kelk koos rihmade ja presentkotiga	52
Ponirakmed	25
Poniajaja suusad, magamiskott jne.	40
Kelkudel nr. 1 ja 5:	
Priimus ja kööginõud	40
Presentkott kuivikutega	172
Kott kaeru	160
Telk ja selle vaiad	28
Alpi köis	5
1 kann petrooleumi ja teine piiritust	15
	530
Kelkudel nr. 2 ja 6:	
Petrooleum	100
Presentkott toiduainetega	285
Valikvarustuse kott	63
2 kirkat	20
	576
Kelkudel nr. 3 ja 7:	
Petrooleum	100
Presentkott kuivikutega	196
Kott kaeru	160
2 kühvellabidat	9
	570
Kelkudel nr. 4 ja 8:	
Kast tööriistade ja muuga	35
Priimused jne.	
Presentkott toiduainetega	252
Kott kaeru	160
3 pikka bambuskeppi ja puutumatu varu	15
	567

Puutumatu varu ühe mehe kohta

2 paari alumisi sokke
2 paari pealmisi sokke
1 paar karvasokke

1 paar öösokke
1 pidžaamajakk
1 pidžaamapüksid
1 paar villaseid labakindaid
2 paari lapi saapaid

Pasmas köit	10 naela
Raamatud, päevikud, tubakas jne.	2 „
	12 naela

Rõivad

Aluspesu	Tuuleülikond
Kootud särk	Kaks paari sokke
Kampsun	Suusasaapad
Balaklaava	

Koertekelgud

Nr. 1

	naelad
Kelk koos rihmade ja presentkotiga	54
Ajaja varustus ja suusad	80
Priimus ja kööginõud	50
Presentkott kuivikutega	221
Alpi köis	5
Lambid ja küünlad	4
2 kühvellabidat	9
Valikvarustuse kott	63
Kauguselugeja	
	486

Nr. 2

	naelad
Kelk koos rihmade ja presentkotiga	54
Ajaja varustus ja suusad	80
Presentkott toiduainetega	324
Telk ja selle vaiad	33
	491

10 jala pikkune kelk: meeste rakmed, varutelk.

Neljapäev, 26. jaanuar. Eile sõitsin laevale koerterakendiga. Kõik läks hästi, kuni koerad nägid ujumas vaala 30 jala laiuses lõhes ja tormasid selle poole. Vaevu suutsime neid peatada enne, kui nad veeni välja jõudsid.

Veetsin päeva kirju kirjutades ja tegin korraldusi laeva suhtes. Öösel tõusis kerge põhjatuul, mis müksis laeva vastu liustikku. Lõpuks triivis lähedale paakjää ja lainetus vähenes. Ponid ja koerad jõudsid kohale kella ühe paiku päeval ja kella viieks olid kõik lõplikult valmis teele asuma.

Vähe aega enne seda kutsus Pennell mehed ahtritekile

ja ma tänasin neid nende hoolsa töö eest. Nad olid tublid poisid. Ma ei ole üheski laevas veel kohanud nii head meeskonda. Nende südamlikud lahkumissoovid rõõmustasid mind väga. Enne kui me minema saime, kulus Pontingil veel pool tundi meie, ponide ja koerterakendite pildistamiseks. Loodan, et see tal hästi õnnestus. Oli veidi kurb kõigi nende heade kaaslaste, samuti Campbelli ja tema meestega jumalaga jätta. Loodan kõigest südamest, et nende ettevõte on edukas, nende ennastsalgavus ja üllameelsus väärivad seda. Jumal õnnistagu neid!

Siin me siis nüüd oleme kogu oma varandusega. Millega see kõik lõpeb? On vaja vähemalt kolm päeva, et jõuda kogu kraamiga Jääbarjäärile, ja merejää peaks nii kaua püsima. Tuul puhub täna õhtul jällegi kagust.

Reede, 27. jaanuar. 2. laager. Asusime teele kell 9.30 ja viisime ühe koorma loomasööta $3^3/_4$ miili lõuna poole. Pöördusime laagrisse tagasi lõunaks ja vedasime seejärel ära laagri ning toiduained. Meie varud on jaotatud kolme ossa: kaks neist koosnevad ainult ponide söödast ja kolmas toiduainetest ning väikesest kogusest loomasöödast. Kõik see on aegaviitev töö, kuid koos sellega väheneb aeglaselt, aga kindlalt hädaoht, et merejää meid kaasa viib.

Oleme laagris umbes miili võrra lõuna pool Armitage'i neeme. Pärast laagrisse asumist läksin ida poole, kuni jõudsin Praamineemikuga ühele joonele. Leidsin, et Armitage'i neeme lähedal on jää ohtlikult õhukene. Selle koha vältimiseks tuleb meil õige kaugelt ringi minna. Kõik teised läksid vaatama „Discovery" ekspeditsiooni onni, et selgitada, kas on võimalik seda lumest välja kaevata. Nagu ma juba ette arvasin, oli nende otsus eitav. Sissetuisanud lumi on muutunud nii kõvaks, et selle kõrvaldamine võtab nädalaid. Onnis on suur hulk kuivikuid, veidi võid, kakaod jne., nii et meil ei pruugi muret tunda toiduainete pärast, kui me õigeaegselt Evansi neemele tagasi ei jõua.

Koerad on täna õhtul väga väsinud. Teise rakendi juhtimise andsin nüüd lõplikult Wilsonile üle. Ta soovis seda väga ja ma olen kindel, et ta sellega hästi toime tuleb. Koerad ei jõua vedada raskeid koormaid, tänane 500 naela oli 11 koerale tappev — nad tirisid seda tigusammul. Mearesi arvestuste kohaselt tuleb igale koerale

anda $^{2}/_{3}$ naela kuivikuid päevas. Olen kindel, et ta varsti leiab selle liiga vähe olevat.

Ponid veavad väga hästi, koormad kaaluvad 800—900 naela ning nad tulevad nendega hõlpsasti toime. Oates arvab, et täna õhtul oleksid nad võinud veel pisut edasi minna.

Laupäev, 28. jaanuar. 2. laager. Ponid sõitsid tagasi 1. laagrisse sinna jäetud viimaste koormate järele ja mina läksin lõuna poole, et ümber suure rüsijääseljandiku teed leida. Lõunapoolne merejää on kaetud segipaisatud, korrapäratute lumeviredega, mis on meile nii tuttavad „Discovery"-päevist. Rüsijääseljandik on alles hiljuti tekkinud. Seljandiku purunenud jää lõppes ida pool seda kohta, kuhu ma olin välja jõudnud. Surve mõjust andis siin tunnistust üksnes tohutu suur võlvjas jäälaine, mille tühemikus minust vasemal oli lugematu hulk hülgeid, kes kas tukkusid või madalas vees pladistasid. Arvan, et vana jää selles tühemikus on tugevasti vajunud ja tema peale on tekkinud hülgetele loik, kus vesi võib päikesepaistelise ilmaga õige soe olla.

Oli selge, et ponisid on võimalik seda teed mööda ringi tuua. Laagrisse tagasi jõudnud, sain kuulda, et üks ponidest (Keohane'i oma) on hakanud lonkama. Sõdur on pessimist ja võttis seda asja väga tõsiselt. Näib, nagu oleks tegemist kõõluse venitusega, kuid see pole sugugi kindel. Ka Bowersi ponil on esijalad nõrgaks jäänud, kuid see oli juba ette teada: küsimus on ainult selles, kui kaua ta üldse vastu peab. Temast on meil üsna kahju, sest muus suhtes on ta erakordselt tugev loom. Atkinsoni kand on haige ja ta lamas terve päeva. Sidusime tema poni ühe teise kelgu taha, kus ta rahulikult edasi sammus; see on hea tundemärk.

Õhtupoolikul viisin ponid $2^{3}/_{4}$ miili lõuna poole, kus rüsijääseljandikku oli võimalik ületada, sealt $1^{1}/_{4}$ miili itta, kuni jõudsime Jääbarjääri ääreni ja ronisime sellest üles. Läinud umbes pool miili Barjääriserva mööda edasi, loopisime oma kelgud tühjaks. Just enne seda vajusid ponid sügavale pehmesse jäässe. Tundub, et selline pehmus on tingitud jääpinna kohatisest kerkimisest.

Kui me Jääbarjäärile jõudsime, silmasime umbes veerand miili põhja pool mingisugust tumedat eset. Ma läksin selle juurde ja leidsin eest kaks poolenisti lummetuisanud telki — arvatavasti olid need Shackletoni telgid.

Nende vahel magas sulgiv keiserpingviin. Ühe telgi riie oli terve, teisel aga poolenisti ära rebitud.

Ponid ja koerad vedasid täna imehästi, kuid me otsustasime nüüdsest peale nende koormaid pisut vähendada ja neid vähem tagant sundida. Püüame säästa nende jõudu, niipalju kui see on võimalik. Meil tuleb veel palju õppida, enne kui nende töövõimega kohaneme.

Keohane ergutab oma looma sõnadega: „Edasi, mu poiss, sa lähed ju poolusele." Kogu rühm on reipas meeleolus; ma ei ole kunagi varem nii toredaid inimesi kohanud.

Pühapäev, 29. jaanuar. 2. laager. Pärast hommikueinet lugesin palve. Imetore päev. Seitse tervet poni tegid kaks reisi Jääbarjäärini, kokku 18 geograafilist miili. Poole sellest teest vedasid nad kaunis raskeid koormaid ning ometi ei olnud ükski neist väsinud. Oatesi tuline ning närviline poni kasutas juhust, kui ta kelkude laadimise ajal momendiks valveta jäi, ja tormas galopis läbi laagri. Lõpuks mürtsatas ta kelk vastu teist kelku, kolk murdus ja poni tormas edasi, raiudes raevunult tagant üles vastu järelripnevat trengi. Kui poni oli rahunenud, tõi Oates ta tagasi. Selgus, et peale purunenud kolgi polnud kelgul ega ponil midagi viga.

Gran proovis oma poni suusatades juhtida. Seni kui ta suusatas viimase kõrval, läks kõik hästi, kui ta aga maha jäi ja püüdis ponile järele jõuda, hirmutas suuskade sahisemine looma niivõrd, et ta pani oma jälitaja eest jooksu — koormaga poni jõudis kiiremini edasi kui norralane suuskadel.

Gran saab oma ülesandega hästi hakkama; ehkki tal on laisk poni ja palju tegemist selle ergutamisega, on ta kogu aeg rõõmsas meeleolus.

Koerad veavad eeskujulikult ja kosuvad päev-päevalt.

Nad viisid esimese koorma Barjäärile mahapandud tagavaradest 1 miili 1200 jardi võrra edasi, kus pidi püstitatama Ohutu laager — suur ladu pooluselt tagasipöörduva rühma jaoks.

Kuigi ma ei usu, et Barjäärist võiks mõni tükk lahti murduda ja minema ujuda, on siiski parem kõigeks valmis olla. Meie „Ohutu laager" peab oma nime õigustama.

Pärastlõunal viisid koerad teise koorma samale kohale ja läbisid seega kokku 24 geograafilist miili. See on ühe päeva kohta suurepärane tulemus.

Tassisime Evansiga kahekesi ühe koorma üle rüsijääseljandiku. Barjäärile jääb veel viia vaid koorem, mis koosneb meie telgist ja muust laagrivarustusest. Kui me kord Ohutusse laagrisse jõuame, siis võime seal olla nii kaua kui soovime, enne kui teeme oma retkega algust. Alles siis, kui oleme kord teele asunud, tuleb meil kiirustada.

Taevas oli suurema osa päevast pilves ja selgis alles õhtuks. Tuult peaaegu ei ole. Temperatuur kõikus viimasel ajal 9°-st öösel kuni 24°-ni päeval [—12°-st kuni —4°-ni]. Ilm on kelguretkeks väga soodus.

Esmaspäev, 30. jaanuar. 3. laager. Ohutu laager. Asupaik: laius 77°55′; Armitage'i neem N 64 W 5; Sinise liustiku Kaameliküür — vasakult äärmine orientiir; Lossikalju N 40 W. Äratasin mehed hommikul kell 7.30, kuid asusime ponidega teele alles kell 11.30. Oli palju tegemist, mis osalt põhjustaski hilinemise. Edaspidi peame laagri koristamisega kiiremini toime tulema. Atkinsoni kand lõigati lahti ja ta peaks paari päeva pärast jalul olema.

Mina juhtisin lonkavat poni. Ta jalg ei ole paistetanud, kuid ma kardan, et tal on krooniline viga — on näha kooljaluu tundemärke ja kabi on lõhenenud.

Kui olime teel praegusse laagrisse ja möödusime mahalaaditud loomasöödast, oli meil üsna ärev hetk. Ponid vajusid väga sügavalt sisse, tõid oma koormad vaevu kohale ning läksid seejuures päris märjaks. Pehmet pinda oli kõigest 1½ miili, kuid see kurnas neid rohkem kui kogu ülejäänud tee. Jäime laagrisse ja pidasime pärast lõunat sõjanõu. Esitasin oma plaani: võtta kaasa inimeste ja loomade jaoks viie nädala toidutagavara ning liikuda edasi 12—13 päevateekonda, jätta seal maha kahe nädala varud ja pöörduda siis tagasi. Igal ponil tuleks sel juhul vedada veidi enam kui 600 naela ja igal koerterakendil 700 naela, kelke arvestamata. Ponid peaksid sellega hõlpsasti toime tulema, kui jääpind on nende jaoks küllalt hea, mis on aga üsna kahtlane. Koerte koormat tuleb arvatavasti pisut vähendada; midagi paremat ei saa me praeguses olukorras teha!

Täna pärastlõunal suusatasin veidi edasi, et selgitada jääolusid eespool. Kahe kuni kolme miili ulatuses ei läinud tee põrmugi paremaks.

Bowers, Garrard ja veel kolm meest käisid „Nimrodi"-telki välja kaevamas. Nad leidsid sealt välikköögi, toiduaineid ja kiiruga katkestatud söömaaja jäänuseid. Üks telkidest oli poolenisti täis kõva jääd, mis oli pärast sula sinna tekkinud. Willesdeni telgipuldan oli ära mädanenud, välja arvatud ukseava katmiseks kasutatud riie. Telgi põranda katet ei õnnestunud meil jää küljest lahti kiskuda.

Sõdurile ei meeldi mõte tuua kõik ülejäänud varustus siia ponidega. Ma arvan, et veame koerterakenditega ära nii palju kui suudame, ja jätame ülejäänu hea õnne peale maha.

„Nimrodi"-telgi oli nähtavasti püstitanud mingisugune abisalk või laevameeskond. Kuna telk nii kaua on säilinud, siis ei ole eriti karta, et meie vara siin ühe talve jooksul hävineks. Homme kontrollime oma tagavarasid, ehitame lao ja pakime kelgud.

Teisipäev, 31. jaanuar. 3. laager. Teeleasumiseks on kõik ettevalmistused tehtud. Täna pärastlõunal panime Väsinud Willy nimelisele ponile katseks lumeräätsad alla. Tulemus oli maagiline. Nendes kohtades, kus ta varem armetult komberdas, astus ta nüüd nagu kõval maal. Oatesil ei ole lumeräätsadesse üldse usku ja ka mina olin seni arvamusel, et isegi kõige rahulikuma poniga tuleb nende kasutamist enne harjutada.

Kohe pärast räätsade proovimist otsustasin, et meil on tarvis neid juurde muretseda. Juba poole tunni pärast olid Meares ja Wilson tagasiteel talvekorterisse, mis oli meist nüüd rohkem kui kakskümmend miili eemal. On võimalik, et jää ei ole veel läinud, kuid ma kardan, see on väga vilets lootus. Praegu näib, et lumeräätsasid kasutades võiksime kaks korda kiiremini edasi jõuda.

Atkinson tunneb ennast täna paremini, kuid kaugeltki veel mitte päris hästi, nii et see viivitus on talle kasuks. Me ei saa teele asuda enne, kui koerad on tagasi, olgu siis räätsadega või ilma. Võib ju loota, et kaugemal Barjääri pind kõvemaks muutub, kuid mulle näib, et selles suhtes on vähe väljavaateid. Igal juhul on hea, et avastasime võimaluse räätsasid kasutada.

Esmakordselt oli öösel külm. Minimaalne temp. 2,4° [—18° C]. Telgis on kaunis soe.

Kesknädal, 1. veebruar. 3. laager. Päev möödus võrdlemisi tegevusetult ja tõi mõningaid pettumusi. Keskpäeval

jõudsid Meares ja Wilson tagasi ning teatasid, et sealpool Vaguvaalasaart jääd enam ei ole, mistõttu Evansi neemele ei pääse ja lumeräätsasid ei saa! Otsustasin homme ilma nendeta teele asuda. Hilja õhtul vaadati Atkinsoni jalg üle: see on halb ja enne paari päeva ta mingil juhul ei parane. Atkinsonil tuleb siia jääda. Otsustasin Creani tema juurde jätta. Õnneks on meil olemas lisatelk ja väliahi. Ei oska tõesti öelda, kuidas me ponide juhtimisega hakkama saame; aga olgu kuidas on, meil tuleb selles olukorras teha, mis võimalik. Vaene Atkinson on väga löödud.

Saatsin Grani meie viimaste kirjadega „Discovery"-onni juurde. Ta läks suuskadel ja oli ära peaaegu neli tundi. Mul tekkis tema pärast üsna tõsine mure, sest tuul tõusis ja hakkas tuiskama. Tagasiteel pidi ta peaaegu ära eksima. Olen rõõmus, et ta õnnelikult pärale jõudis.

Toiduaineid näib meil olevat rikkalikult ja kui asjad arenevad nii nagu seni, siis on kõik kõige paremas korras.

Neljapäev, 2. veebruar. 4. laager. Lõpuks asusime teele. Tõusime hommikul kell 7 ja lahkusime laagrist umbes kell 10.30. Atkinson ja Crean jäid maha, viimasele oli see eriti raske. Atkinsoni jalg valutab tugevasti ja ta on väga mures oma tervise pärast. Ma ei saa talle eriti kaasa tunda, sest ta oleks pidanud oma tõbe õigel ajal ravima hakkama. Crean kavatseb Barjääri äärelt loomasööta veel juurde tuua. Mul on temast väga kahju.

Kui me kõigi ponidega (Atkinsoni hobust juhtisin mina) teele asusime, nägin ma imestusega, et loomad ei vajunud sügavale sisse, ja minu rõõmsaks üllatuseks liikusime kohe kaunis kiiresti edasi. Kuid see kestis ainult veidi üle tunni, siis muutus jääpind jälle võrdlemisi halvaks. Ometi vedas enamik ponisid oma koormaid üsna jõudsasti ja me läbisime 5 miili. Linnukese poni aga on väga raske ja vajub sisse ka seal, kust teised kerge vaevaga läbi lähevad. Ta on agar loom ja püüab kaotatud aega tasa teha. Pärale jõudes oli ta üleni vahus. Ma tahtsin teda meie ainsa lumeräätsade paariga aidata, kuid selgus, et need olid maha jäänud. Jääpind on halvem, kui ma lootsin, ja mul tekkis mõte, et võib-olla on öösel ja hommikul tee kõvem, sest siis on temperatuur madalam. Minu ettepanek liikuda edaspidi öösiti leidis üldist heakskiitu. Ja kui ka teeolud endiseks jäävad, puhkavad ponid

soojadel tundidel ometi paremini ja veavad öösel seetõttu jõudsamalt.

Niisiis puhkame praegu oma telkides ja ootame õhtut, et teele asuda. Gran on väga vastutulelik, ta läks omal soovil tagasi lumeräätsade järele. Tema heast suusatamisoskusest on meile kindlasti palju kasu.

Möödunud ööl, pärast seda kui tuul vaibus, langes temperatuur kuni —6°-ni [—21° C]. Täna on soe ning vaikne.

Muljeid

Magamiskoti ahvatlevad voldid.

Priimuse sisin ja väliköögi healõhnalised aurud, mis väljuvad telgi ventilaatorist.

Väike roheline telk ja lai valge tee.

Koera kiunumine ja meie ratsude hirnumine.

Tuiskava tuhklume pilved.

Lumekooriku rudisemine jalgade all.

Tuulest lumme aetud vaod.

Helesinine taevakaar suitsja pilve all.

Ponikapjade terav plagin ja järgneva kelgu jalaste sahin.

Ajajate monotoonne kõnekõmin, kes ergutavad hobuseid või tõrelevad nendega.

Koerakäppade sabin.

Telgiriide vaikne laksumine.

Selle kume undamine, kui lumetorm on täies jõus.

Tuisklumi, peen nagu püülijahu, tungib läbi igast praost ja poeb igasse nurka, isegi mütsi alla, ja torgib nagu liiv kraevahel.

Ähmane päike piilub aralt läbi keerleva tuisklume ja annab kahvatut, varjudeta valgust.

Ääretu valge kõrbe igavene vaikus. Lõuna poolt lähenevad tuisklume sambad, kahvatud, kollakad kummitused, mis ennustavad lähenevat tormi ja millesse kaovad üksteise järel maastiku teravad kontuurid.

Lumetorm on looduse enesekaitse; lõhe jääs — looduse hundiauk, julm lõks ettevaatamatule. Ükski jahimees ei peida oma püünist nii osavasti. Kergelt kurdus pinnaga lumesild ei reeda kuidagi varjatud ohtu. Lõhe asukoht selgub alles siis, kui inimene või loom juba abitult rabeleb, välja püüab ronida ja jalgadele selle servalt tuge otsib.

Sügav vaikus, mida häirib üksnes liikuva kolonni mahe sumin.

Reede, 3. veebruar, kell 8 e. l. 5. laager. Kell 10 õhtul äratasin laagri ja teele asusime kell 12.30. Algul oli lumepind üsna halb, kuid muutus vähehaaval paremaks. Tegime kaks lühikest puhkust ja kell 3.20 püstitasime ajutise laagri, et ise süüa ja ponidele toitu anda. Kell 5 asusime uuesti teele ja liikusime edasi kuni kella 7-ni. Kokku läbisime 9 miili. Tee oli lõpupoole nagu veidi parem, kuid just otse enne peatust vajus Bowers, kes sammus kõige ees, sügavale pehmesse lumme. Paljud, kes liikusid tema kannul, jagasid ta saatust, ja peagi sumasid ning rabelesid hanges kolm poni. Garrardi poni, kel on väga laiad kabjad, leidis läheduses kõvema koha ja siis läks ka minu poni sealtkaudu. Forde ja Keohane juhtisid oma hobused mööda suhteliselt kõva pinda kaugelt paremalt ringi. Sissevajunud ponid rakendati lahti ja juhiti samm-sammult edasi, kuni nad kõvemale pinnale jõudsid. Siis asusime laagrisse ja mahajäänud koormad toodi meile järele. Ja siis pühitsesid lumeräätsad o m a j ä r j e k o r d s e t v õ i t u. Ühe komplekti neist sai endale Bowersi suur poni. Algul astus ta nendega saamatult, kuid juba mõne minuti pärast harjus. Rakendasime ta saani ette ja ta tõi ära kaks koormat üle nendesamade pehmete kohtade, kus ta enne sisse vajus. Kui meil lumeräätsasid rohkem oleks, võiksime need kaheksast ponist seitsmele alla panna ja ma usun, et hiljem ka kaheksandale, Oatesi ponile. Kindlasti veavad lumeräätsadega varustatud ponid oma koormad pehmetest kohtadest üle ilma igasuguse raskuseta. On väga halb, et niisugused esemed, millest oleks meile nii suur abi, talvekorterisse maha unustati.

M u l j e i d

Kahju on vaadata, kuidas hobused pehmetes kohtades rabelevad. Esimest korda vajudes nad ehmuvad ja see näib neid tagant ergutavat. Ja sellepärast siis katsuvad nad lumme kinni jäädes tavaliselt kiiresti edasi tormata. Kui pehmet lund ei ole eriti palju, jõuavad nad kõvemale pinnale välja pärast suuri pingutusi, norsates ja erutatult. Kui aga pehmet lund on rohkesti, sööstavad nad südilt edasi, kuni nõrkevad. Veidi puhanud, tormavad nad,

mõlemad esijalad koos, jällegi edasi, teevad rea hüppeid ja tirivad kelku jõnksukaupa enese järel. See muidugi väsitab neid väga. Aeg-ajalt peavad nad seisma jääma, ja valus on siis vaadata, kuidas nad pingutusest hingeldavad ning lõõtsutavad, ise poole kehani lumme mattunud. Vahete-vahel kukub mõni neist maha ja jääb vabisedes täiesti jõuetuna lamama. See on neile kindlasti hirmus pingutav, kuid nende jõud taastub imekiiresti. Rahulikkudel, laiskadel ponidel on neil juhtudel hulga kergem kui erkudel.

Pehme lumi, mis meile nii palju tuska tegi, asub nähtavasti ühe suure jäälaine nõos. Need jäälained kulgevad Crozieri neeme juures asuvatest rüsijääseljandikest Minna Bluffi neeme poole. Nähtavasti on neid laineid rohkem, sest oma teekonna lõpul läksime õige mitmest üle. Seni näib, nagu oleks pehmet lund ainult kohati, mitte aga piki kogu nõgu. Sellepärast peame nende ponidega, kes paremini jalul püsivad, sobiva tee leidma ja teistega alles siis edasi liikuma, kui tee on kontrollitud.

Milliseid erakordseid üllatusi küll pakub meie töö! Iga päev toob midagi uut — uusi tõsiseid takistusi, mis ähvardavad meie tee sulgeda. Ma arvan, et just sellepärast ongi mäng nii ahvatlev.

Muljeid

Mida rohkem ma meie matkavarustuse otstarbekuse üle mõtlen, seda enam veendun, et oleme kaunis lähedal sellele maksimumile, mis tsiviliseeritud inimesele nendes oludes üldse kättesaadav võib olla.

Vajaliku ja luksuse piiri on väga raske kindlaks määrata.

Võiksime mugavuste arvel oma koormat kergendada, kuid sellega saavutatav võit oleks tühine. Oletame, et toimub karm võitlus elu eest ja meil tuleb maha jätta kõik peale hädavajaliku, sel juhul suudaksime oma kolmenädalasel teekonnal kokku hoida:

Toiduvalmistamiseks vajalik küte	100	naela
Keedunõud	45	„
Seljariided jne., umbes	100	„
Telk, umbes	30	„
Tööriistad jne.	100	„
	375	naela

See on pool ühe kelgu koormast, kelke aga on kümme, ja seega kergendaksime oma lasti umbes ühe kaheküm-nendiku võrra. Kui see on kõik, mida igas olukorras võib pidada luksuseks, siis on meie ohver mugavusele küll õige tühine. Niisuguse ohvri arvel ei oleks me kindlasti kaugemale jõudnud, kui me praegu oleme.

Kuid lisaks sellele võidakse väita, et meil on kaasas liiga palju toiduaineid: 32 untsi inimese kohta päevas on meie norm. Ma mäletan liigagi hästi, kuidas me 1903. aastal hirmsas näljahädas olime, elades neli või viis nädalat ratsioonist 26 untsi mehe kohta päevas. Ja ma olen täiesti kindel, et tol ajal kaotasime palju oma vastupidavusest. Oletame, et on mõeldav kokku hoida 4 untsi mehe kohta päevas. Seetõttu säästaksime 3 naela päevas kogu laagri kohta ehk kolme nädala jooksul 63 naela, s. o. ühe sajandiku meie praegusest koormast.

Asjaolu, et inimeste mugavus ja füüsiline heaolu sõltub nii vähesest, tuleb sellest, et rändame koos loomadega, kelle vajadused on inimeste omadest suhteliselt palju suuremad. Sellest järeldub, et kelguretkel on mõistlik inimesi korraliku toidu abil heas füüsilises seisukorras hoida, niikaua kui neil on loomad oma varustuse vedamiseks. Nappide portsjonite, pikkade päevateekondade ja väiksemagi üksikasjaga arvestamise aeg saabub siis, kui inimestel tuleb ise oma varustust vedada.

Kell 6 õhtul. Kogu aeg puhus edelatuul, mis praegu vaibub. Taevas on pilves. Kirjutan neid ridu pärast 9 tundi kestnud und, kusjuures teised veel rahulikult magavad. Kui rännakul on kaasas loomad, tuleb pidada pikki puhkusi, mida alati ei oska ära kasutada. Meie praeguse päevakorra järgi lähevad koerad tund, vahel ka rohkem aega hiljem teele ja jõuavad uude laagrisse varsti pärast seda, kui hobused on kinni seotud. Koerad, eriti Mearesi rakend, veavad hästi, kuid veidi tormakalt. Kaht valget koera Mearesi rakendist on õpetatud võõraid ründama. Laeval olid nad üsna rahulikud, nüüd aga hauguvad pööraselt, kui keegi peale ajaja nende rakendile läheneb. Kui ma kord Mearesile peatuskohta kätte näitasin, hakkasid nad järsku minu peale haukuma ja Osman, mu kunagine sõber, pööras ringi ning näpsas mind kergelt jalast. Mul puudus kepp ja pole kahtlust, et ainult tänu kelgul istuvale Mearesile ei tunginud terve rakend valgete koerte eestvõtmisel mulle kohe kallale.

Nälg ja hirm on ainsad reaalsed tunded koera elus. Tühi kõht teeb koera tigedaks. Selles, kuidas taltsas loomas äkki metsikult puhkeb ürginstinkt, on peaaegu midagi hirmutavat. See instinkt muutub pimedaks, mõtlematuks ja järeleandmatuks kireks. Nii näiteks on rakendi koerad tavaliselt omavahel väga sõbralikud: nad veavad külg-külje kõrval ja astuvad puhkama heites üksteisest üle, nende vahekord näib olevat kaunis rahulik ning sõbralik. Aga niipea kui nad toidule hakkavad mõtlema, ärkavad kired: iga koer kahtlustab oma naabrit ja väiksemgi tühiasi põhjustab kakluse. Niisama äkki puhkeb neis raev, kui nende rakmed teel juhtuvad segi minema. Rahulik ning leplik rakend, mis sabadega vehkides laisalt sörgib, võib ühe hetkega muutuda märatsevate, kisklevate ja üksteist purevate kuradikeste karjaks. Just selliste inetute faktide tõttu lepivad inimesed vajadusega ohverdada loomade elu selliste suurte ürituste huvides, nagu seda on meie oma.

Nurgalaager. [Peilingud: Vaatlusküngas < Bluff 86°; Vaatlusküngas <Knoll 80½°; tulemägi Terror N 4 W; Vaatlusküngas N 69 W].

Laupäev, 4. veebruar, kell 8 e. l., 1911. 6. laager. Öise rännakuga võib rahul olla, katsime 10 miili ja mõnisada jardi.

Eile õhtul kell 10 äratasin kõik üles. Puhus tugev kagutuul, temperatuur oli alla 0°. Näis, nagu tuleks meil teele asuda võrdlemisi kõva külmaga, kuid hommikueine lõpul tuul vaibus ja päike tuli välja.

Tee oli algul halb. Esimese kahe miili jooksul vajusid ponid kogu aja sisse. Ainult Bowersi Onu Bill sammus oma lumeräätsadel kindlalt. Siis aga muutus tee paremaks ja me jõudsime kiiremini edasi. Liikunud 5 miili, tegime peatuse ja einetasime. Pärastlõunal muutus tee järjest paremaks, välja arvatud mõned lõhed, millest tuli üle minna. Oatesi hobune vajus kahte lõhesse jalgupidi sisse, kolmandasse aga üleni. Teiste ponidega kummalisel kombel seda ei juhtunud ja meie omadega ammugi mitte, sest olime viimased. Umbes kaks miili meie praegusest asukohast jäid lõhed harvemaks ja lõpuks jõudsime välja päris kõvale pinnale, kus ponidel oli väga kerge oma koormaid vedada. Selle koha pühivad tuuled, mis alaliselt Crozieri neeme ümber puhuvad, nähtavasti täiesti puhtaks. Seepärast on kahtlane, et see ala kuigi kaugele

lõunasse ulatub, kuid esialgu peaks edasiliikumine kergeolema. Kogu öö oli selge kuupaiste, kuid nüüd läks taevas pilve ja näib lõuna pool õige ähvardav. Arvan, et saame tormi, ehkki praegu puhub veel põhjatuul.

Ponid on väga heas vormis. James Pigg on oma lombakusest hästi paranenud.

Kell 8 p. l. Lumetorm — mõõdukas tuul — soe.

Muljeid

Sügav, rahulik uni pika rännaku ja tubli õhtusöögi järel.

Jääkooriku murdumisel ja vajumisel kõlavad praksatused, mis ehmatavad inimesi ja loomi.

Aegapidi harjuvad koerad nende praksatustega, kuid nende uudishimu selle müra tekitaja vastu ei vähene. Nad peavad neid kummalisi hääli mingite peidetud olendite tembutuseks. Koerad muutuvad erksaks ja karglevad ühest kohast teise, lootes süüdlast tabada. Hoolimata sellest, et nad kunagi kedagi ei leia, ei loobu nad otsinguist.[7]

Koer peab kas sööma, magama või olema millestki huvitatud. Liigutav on ind, millega ta kõigest kinni haarab, mis aga iganes tema tähelepanu köidab. Rännakute üksluisus on temale tappev.

See teebki ajaja töö nii kohutavalt raskeks lumistel väljadel, kus silmapiiril ei ole mitte midagi, mis köidaks koera tähelepanu. Koera vajadus elustava, huvitava järele on peaaegu inimlik, kuid oma võimetuses ette näha jääb ta inimesest ometi kaugele maha.

Koer elab tänasele päevale, tunnile, isegi silmapilgule. Inimene on aga võimeline elama ja kannatama tuleviku huvides.

Pühapäev, 5. veebruar. Nurgalaager ehk 6. laager.

Eile umbes kell 4 p. l. tabas meid lumetorm. Mõõduka tuulega kestis see kakskümmend neli tundi, seejärel pöördus tuul aeglaselt läände ja kõvenes tunduvalt. Praegu puhub väga tugevasti ja meie väikese nõrga telgi vastupidavus on proovil. Paistab, et torm peaks varsti lakkama, kuid tuleb meeles pidada Crozieri neeme lähedust ja siinsete tormide pikaajalist kestust. Nagu tavaliselt niisugustel puhkudel, sööme ja magame; vahepeal aga vestleme nii lõbusalt kui võimalik. Meie väikese

välismaailma kohta on üksnes nappe uudiseid — teade, et kõik on korras, ja kuuldus, et Bowersi hobune olla ühe oma sääremähise ära söönud!!

Kell 11 p. l. Ikka veel puhub tugevasti — see on juba tõeline lumetorm. Tuiskab kuiva, tuhkjat lund. Inimene, kes paariks minutiks välja läheb, tuleb tagasi üleni valgena. Millist suurepärast varju pakub meie väike telk! Lõpetasime äsja maitsva söömaaja, suitsetasime mõnuga oma piipe ja vestlesime ahju ümber istudes. Väljas möllav torm ei tulnud meile meeldegi. Nüüd soojades ning mugavates magamiskottides lamades on raske enesele ette kujutada, missugune põrgu võib küll olla teisel pool meid kaitsvat õhukest telgiriiet.

Esmaspäev, 6. veebruar, kell 6 p. l. Nurgalaager ehk 6. laager. Öö jooksul tugevnes tuul veelgi ja ei andnud järele ka päeval. Ei ole nali olla telgist väljas, kuid meie hulgas ei ole „viiilijaid". Oates käib regulaarselt ponisid söötmas, Meares ja Wilson — koeri hooldamas; ülejäänud meist on väljas siis, kui olukord seda nõuab. Ponidel on kaunis mugav, kuid nüüd on näha, et hobusetekid oleksid võinud olla hoopis teistsuguse kujuga. Koerad peaksid olema päris õnnelikud. Nad poevad lumme, tõmbuvad seal mõnusalt kerra ja ilmuvad ainult söögiaegadeks oma soojadest auravatest aukudest välja. Õnneks on ilm soe. Meil on telgis täiesti mugav, kuid torm paneb meie kannatuse karmile proovile; ta kestab juba üle 50 tunni ja lõppu ei ole veel nähagi! Hanged laagri ümber on väga sügavad — mõned kelgud on peaaegu täiesti lume alla maetud. Vana lugu: söö ja maga, maga ja söö. Ullatav, kui palju siiski võib magada.

Teisipäev, 7. veebruar, kell 5 p. l. Nurgalaager ehk 6. laager. Tuul puhus kogu öö ja hakkas vaibuma alles kell 8 hommikul. Kella 10 ajal tuli edelas ja läänes nähtavale sinine taevakaar. Valge saar, Bluff ja Läänemäed on selgesti näha. Tuul vaikis peaaegu täiesti ja me saime veidi oma laagrit korrastada — kelgud välja kaevata ja ponid veidi mugavamalt paigutada. Kella 11 paiku ilmus lõunas silmapiirile madal tume pilv. Oli selge, et saame jälle tuult. Kell 1 p. l. hakkas uuesti tuiskama ja ilm läks pilve. Tekkis juba tunne, et saatus on üldse liiga karm meie vastu. Kuid praegu, mil ma neid ridu kirjutan, on torm raugenud. Puhub kerge tuul, paistab hele päike ja kogu lõunapoolne silmapiir on klaar. Bluffi kohal ei ole

Erebuse tipp.

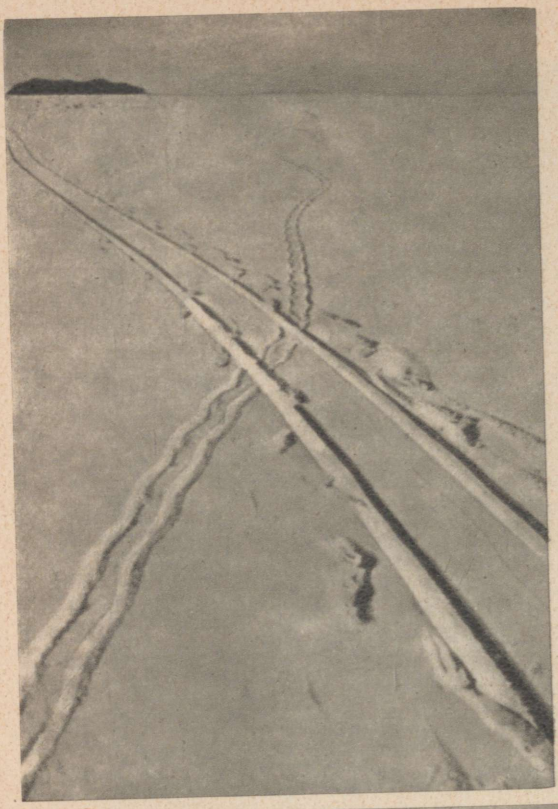

Kelgu jäljed ristumas Adélie' pingviini jälgedega.

Suurännid kaklevad hülgerasva pärast.

pilvi ja see on hea märk. Tunnen, et oleme tulevaks nädalaks nagu veidi jõudu kogunud. Nüüd aga peame tegema kõik mis võimalik, et kaitsta ja igati hoida meie ponisid. Saabuv öö näib tulevat rännakuks väga soodus.

Kesknädal, 8. veebruar. 7. laager. Peilingud: 78°13′ lõunalaiust; Terror N 3 W, Erebus 23½ Terrori teine tipp lõuna poolt lugedes; Valge saare teine tipp 74 Terror; Lossikalju 43 Terror.[8] Äsja lõppes meie öine rännak — 10 miili ja 200 jardi. Ponid said lumetormi ajal palju kannatada. Nähtavasti ei saanud nad magada. Ponid näevad loiud välja ja mõned neist on silmanähtavalt kõhnunud. Kõige viletsam on Forde'i väike poni. Tema koorem oli veidi üle 400 naela ja ometi varises ta teekonna teisel poolel kokku. Koormat kergendati 200 naela võrra ja ka selle vedamisel pidi Forde poni suukõrvalt talutama. Vaene olevus näeb välja nagu hernehirmutis — teda ei oleks üldse vaja olnud kaasa võtta. See on sama poni, kellel juba laeval oli väga halb. Ilm on täna ilus ning selge. Anname loomadele tublisti lisatoitu ja ma loodan, et nad varsti jälle kosuvad. Niisuguses seisukorras, nagu ponid on praegu, ei suuda nad taluda enam ühtki tormi. Kardan, et me ei jõua nendega kuigi kaugele, kuid igal juhul tuleb ponide massilist hukkumist vältida. Koerad on üsna heas vormis. Neile oli lumetorm ainult meeldivaks puhkuseks.

Meelespidamiseks: jätsime 7. laagrisse kaks palli sööta.

Neljapäev, 9. veebruar. 8. laager. Jõudsime edasi 11 miili. See on ühe öö kohta tubli tulemus; tee oli suurepärane, kuid ka meie koormad olid üsna kerged, välja arvatud paaril ponil. Forde'i vaene Viletsus kosub aeglaselt; ta sööb ahnelt, kuid on kahtlane, kas temast asja saab. Keohane'i Jimmy Pigg lonkab täna vähem kui eile. Üldiselt on kõik ponid veidi erksamad.

Öösel oli külmavõitu. Puhus nõrk vastutuul ja temperatuur oli 5—6° alla nulli [—20,6° kuni —21,1° C], kuid päikese käes oli eile kogu päeva soe, ja ka täna tõotab tulla soe ilm. Kui selline ilm püsib, ei pruugi ponide pärast muret tunda. Oleme jõudnud otsusele, et ponide hädade peamiseks põhjuseks on nende suhteliselt hõre karvkate.

Nautisime unustamatult uhket vaadet Läänemägedele, ainult seekord väga kaugelt. Lõhesid täna ei olnud. Ma oleksin väga üllatunud, kui me neid enam ei kohtaks.

Meile hakkab selgeks saama, kuidas tuleb retke organiseerida tuleval aastal, kui ponid selle ajani vastu peavad. Ponid ja koerad ei kannata enam lumepimestuse all.

Reede, 10. veebruar. 9. laager. 12 miili ja 200 jardi. Saime külmetada, puhus väga jahe tuul; taevas oli pilves ja tee halvasti näha.

Panime tähele, et kelgud, ponid ja kogu meie rühm heitsid ümberringi varje.

Tee oli väga hea ja loomad vedasid toredasti.

Rännaku algul oli jääpind veidi laineline, kuid lõpupoole peaaegu täiesti tasane. Mulle tundub, et panin seda tähele ka meie eelmise retke ajal.

Puhanguline tuul on kord lõunast, kord läänest ja isegi põhjast. Lumevired on ilmselt SSW suunast. Pole mingit kahtlust, et siin valitsevad tuuled, mis puhuvad piki rannikut, pöördudes ümber sügava lahe lõuna poole Bluffi neeme.

Praegu on küsimus selles: kas võib loota, et ka lõuna pool jääb pind ikka niisama kõvaks? Kui nii, siis jõuame tuleval aastal ilma suuremate raskusteta Beardmore'i liustikule.

Õhtul kella 9 paiku ronime oma magamiskottidest välja. Umbes kell 11.30 hõikan Sõdurile: „Kuidas lood on?" Saan vastuse, mis teatab valmisolekust, ja kohe seejärel algab askeldamine kelkude ja ponidega. Selle töö juures saavad käed külmetada ja ka jalgadel ei ole kuigi soe. Loomadelt võetakse tekid seljast ja pannakse rakmed asemele. Telgid ja laagrivarustus paigutatakse kelkudele ning torbad täidetakse järgmise peatuse jaoks. Üksteise järel vabastatakse ponid köislasila küljest ja rakendatakse kelkude ette. Oates jälgib hoolega oma poni: on tülikas hoida nii närvilist olendit trengide vahel paigal. Kes oli kärmem, see ootab kannatamatult ning tusaselt oma pikaldasemaid kaaslasi. Wilson ja Meares vaatavad ringi, valmis aitama, kus vaja. Ikka veel tuleb oodata: köislasilad on tarvis ära koristada, mõne poni sääremähised vajavad kohendamist, ühel rühmal läheb aega telgi kokkupanemisega. Kui hoiad kangestunud sõrmedega valjaist ja hobune püüab tuule eest pead kõrvale pöörata, siis läheb su meel pahaks. Lõpuks aga on kõik valmis. Hüüan: „Kõik on korras, Bowers, mine ees!" ja Linnuke viib ette oma suure looma, kes astub ühtlase

sammuga kogu tee algusest lõpuni. Hobused külmetavad ja hakkavad käskluse peale kohe liikuma, Sõduri poni ja veel mõned teised lausa sööstavad kohalt. Lapi saabastega on libedatel lumeviredel raske liikuda ja algul on ajajail üsna tegemist, et ponidele järele jõuda. Kuid liikumine soojendab ja minuti kümne pärast astub kolonn juba ühtlases tempos.

Samm on ikka endiselt kiire, valgus halb ja aeg-ajalt satub mõni meist äkki libedale kohale ning kukub pikali. Need on ainsad tõelised sündmused, muidu aga kõmbime ühtlases taktis või teeme väiksemaid muudatusi kolonni järjestuses. Nõrgemad ponid jäävad veidi maha, kuid mitte kaugele, nii et pärast esimest peatust on nad jälle oma kohal rivis. Oleme jõudnud niikaugele, et peatume ainult üks kord iga pooletapi jooksul. Möödunud öö oli liialt külm, et kauemaks paigale jääda, ja mõne minuti pärast olime jälle teel.

Kui pool igaöisest teekonnast hakkab lõpule jõudma, võtan ma välja oma vile. Minu läbilõikava signaali peale pöördub Bowers kaares veidi vasakule, tema telgikaaslased lähevad veel pisut kaugemale, et jätta vahemaa ponide lasilate jaoks; Oates ja mina jääme Bowersi ja Evansi taha ja meie salga teine kelkude paar sõidab Bowersi kahe teise kelgu taha. Sellises korras asumegi laagrisse. Lasilad veame risti meie liikumise suunale ja kinnitame nad kummaski otsas kahe kelgu külge. Mõne minutiga on ponid lasilate külge seotud ja kaetud, telgid püsti ja väliköögid küdemas.

Vahepeal on koerteajajad, pärast kauast külmetamist eelmises laagris, viimasele kelgule koorma peale ladunud ja sõrgivad nüüd meie jälgi mööda järele. Nad püüavad uude laagrisse jõuda kohe meie kannul ja üldiselt läheb see neil ka korda. Peatus poolel teekonnal kestab tunnist kuni poolteise tunnini. Siis pakime oma kraami ja matkame edasi. Enamasti lööme lõpplaagri kella 8 paiku hommikul üles ja umbes poolteise tunni pärast on enamik meist oma magamiskottides. Niisugune on meie praegune päevakord. Pika peatuse ajal teeme kõik mis võimalik oma loomade kaitseks: ajame nende ümber lumevalle, kohendame nende tekke jne.

Laupäev, 11. veebruar. 10. laager. Peilingud: 78°47′ lõunalaiust; Bluffi neem S 79 W; Bluffi vasak serv 65° Valge saar väina lähedal. Jõudsime edasi 11 miili, 6 ja 5 miili

peatuste vahel. Jääpind on tublisti pehmem. Kaks järgmist teekonda peavad tooma asjasse selgust, kuid näib, et edasi lõuna poole ei ole teeolud enam nii head kui seni.

Evansi ponil, nimega Õis, on väga väikesed kabjad ja tal on seepärast väga raske liikuda. Küsimus ei ole niivõrd koormas, kuivõrd käimises. On selge, et mingisugused lumeräätsad aitaksid teda palju. Millised need aga peavad olema?

Kui me peatuma jäime, olid kõik ponid veidi väsinud, õnneks on ilm aga kosutavaks puhkuseks igati soodus. Ei ole kahtlust, et liikumine öösiti on antud olukorras parim lahendus.

Isegi koertele oli tee täna raskem, kuid nad veavad väga hästi. Meares vahetas Osmani asemele juhtkoeraks Rjabtšiku, sest esimene oli väga sõnakuulmatuks muutunud või kurdiks jäänud. Vahetus osutus õnnestunuks. Rjabtšik veab eriti kuulekalt.

M e e l e s p i d a m i s e k s järgmiseks aastaks. Muretseda lõhede sügavuste mõõtmiseks tugev mitmeosaline teravikuga bambusritv.

Pühapäev, 12. veebruar. 11. laager. 10 miili. Jätame siia maha ühe palli sööta. Variatsioon[9] 150 O. Tõeline lõuna on kompassi järgi N 30 O. Jääpind muutub tunduvalt halvemaks. Ponid vajuvad ühtelugu õige sügavale sisse. Enne vahelaagrit läbisime 6¼ miili, Õis ei suutnud kuidagi sammu pidada. Teekonna teisel poolel jäi ta üha kaugemale maha ja me tegime 9. miili järel peatuse. Evans ütles, et teda võib veel umbes miili edasi tirida. Läksime siis niikaugele edasi ja lõime sinna laagri üles.

Taevas on pilves: lõunalaotus on üsna tume ja tõotab lund, kaunis raske on pidada kurssi. Laagrist vaadates on Discovery mägi Bluffi lõunatipuga ühel joonel ja me oleme 79. laiuskraadi lähedal. Meie asukoht on vaja täpselt kindlaks määrata, sest me nimetame selle Bluffi laagriks ja tal on tulevikus täita tähtis osa. Peilingud: Bluff 36°13′ Musta saare parem serv. Otsustasin Evansi, Forde'i ja Keohane'i koos kolme kõige nõrgema poniga, kelle juhtideks nad olid, tagasi saata. Ülejäänud viis poni on kosunud ja peavad vähemalt veel mõned päevad vastu. Tuleb püüda 80. laiuskraadile võimalikult lähedale jõuda.

Täna õhtul tegime kõik vajalikud ettevalmistused selle plaani täitmiseks. Cherry-Garrard tuleb meie telki.

Esmaspäev, 13. veebruar. 12. laager. 9 miili 150 jardi. Eile õhtul enne meie teeleasumist tõusis lõunatuul ja hakkas tuiskama — see ennustab lumetormi. Asusime siiski kell 12.30 teele ja liikusime läbi tuisu 7 miili edasi. Algul oli erakordselt külm. Parajasti siis kui olime teele asumas, selgis taevas haruldaselt kiiresti, nagu see siin on tavaline nähtus. Nägime nüüd, et meie laager oli Bluffi aluskalju lõunaservaga ja Discovery mäega ühel joonel ning Valge saar Erebuse idanõlvast täiesti eraldatav. Selle järgi on laagrit üsna kerge üles leida.

Vahelaagris selgines taevas täiesti ja tuisk lakkas ajutiseks möllamast. Ma lootsin, et täna hulga maad edasi jõuame, aga kui me uuesti teele asusime, muutus tuisk enneolematult tihedaks ja varsti oli tee täiesti umbes. Läksime veel kaks miili ja siis otsustasin ma laagrisse jääda. Siin me nüüd oleme ja lumetorm möllab täie jõuga. Ütlesin Wilsonile, et tugeva tuisu puhul jääme laagrisse, ja ma loodan, et ka tema ja Meares peatusid seal, kus torm neid tabas. Enne kui nad eilsest laagrist lahkusid, nägid nad, kuidas Evans tagasiteele asus. Loodan, et nad jõudsid enne tormi mõne miili edasi minna. See pidevalt püsiv halb ilm on äärmiselt kurnav, kuid minu rõõmuks on meie ponidel seekord päris mõnus olemine. Tegime loomade ümber pikad lumevallid, mille taga nad kaitset ja varju leiavad. Ehkki oleme nüüd viiekesi telgis, on meil siiski üsna hubane.

Ponide karv muutub ilmselt tihedamaks. Ma ei näe seni ühtegi põhjust, mis takistaks meid 80. laiuskraadile välja jõudmast, kui ainult ilm selleks võimalusi annab.

Bowersit peab lausa imestama. Kogu öö ei olnud tal peas muud kui tavaline roheline viltkaabu, mida hoiab paigal lõuarihm. Kõrvadele ei paku see aga mingit kaitset. Ta nägu ja kõrvad on külmast erepunased. Kuid ülejäänud meist eelistavad siiski kanda oma pakse balaklaavasid ja sukkmütse. Ma ei ole kunagi varem näinud inimest, kes nii hästi külma talub. Täna õhtul, kui kõik juba telkides olid, jäi ta tubliks tunniks ajaks välja, nokitsedes kelkude ja muu varustuse juures. Cherry-Garrard tõmbab endale tähelepanu sellega, et ta ei näe mitte midagi ilma prillideta, mille tõttu tal tuleb igasuguste ebamugavustega maadelda. Keegi aga ei võiks seda temast uskuda — ta teeb ära rohkem, kui talt nõutakse.

Teisipäev, 14. veebruar. 13. laager. 7 miili 650 jardi. Päev täis pettumusi; ilm selgis, öö oli ilus, ehkki külm — tublisti alla 0° [—18° C], puhus vinge edelatuul. Juba päris etapi algul muutus lumepind väga halvaks. Sageli vajusid ponid üle koodiliigese sisse ja torm oli kuhjanud sõmerlumehangi, kus kore lumi takistas üsna tugevasti saanijalaste libisemist. Liikusime siiski suure vaevaga edasi, kuid Gran oma Väsinud Willyga hakkas maha jääma. Pidasin Oatesiga tänase etapi suhtes nõu ja ta tegi lõbusal meelel ettepaneku — 15 miili ööpäevas! See justkui riivas mind veidi ja ma ei jäänud enne peatuma, kui kelgu kauguselugeja näitas 6½ miili. Selleks ajaks oli Väsinud Willy maha jäänud umbes ¾ miili ja koerterakendid olid talle järele jõudmas. Äkki kostis eemalt meie kõrvu koerte vali haukumine. Oli selge, et midagi on lahti. Koos Oatesiga ruttasime tagasi. Kohtasin Mearesi, kes rääkis mulle, et tema koerad läinud marru ja tormanud Väsinud Willy kallale, kui see teele maha kukkunud. Koerad aeti lõpuks minema ja poni toodi ilma kelguta ära. V. W. oli saanud õige tugevasti pureda, kuid õnneks minu meelest mitte ohtlikult. Ta oli ennast vahvalt kaitsnud ning mitut koera sakutanud ja hammustanud. Gran oli talle agaralt abiks ja lõi seejuures katki oma suusakepi. Meares aga murdis oma koerakepi. Nii või teisiti — koerad said tugevasti naha peale; nad on kartmatud, nagu oleksid nad nõiutud, kui nad kord on marru läinud. Ühelgi neist ei paistnud tõsisemat viga.

Einetanud, läksime neljakesi tagasi ja vedasime Väsinud Willy koorma laagrisse. Sel teekonnal õppisime jääpinna omadusi paremini tundma, kui mitu tundi ponisid ajades!! Juhtum on kahetsusväärne ja süüdlasi palju. Ma leidsin, et V. W-l oli palju raskem koorem kui teistel ponidel.

Teen enesele etteheiteid, et ma selliseid asju küllalt energiliselt ei kontrollinud ja lasksin V. W. nii kaugele maha jääda.

Võtnud einet, asusime uuesti teele, kuid kahe kolmandiku miili järel tuli peatuda, sest V. W. olukord muutus halvaks. Soojendasime talle sööta, tegime ta ümber suure lumevalli ja katsime ta mitme tekiga kinni. Ilm tõotab tulla vaikne ning soe ja jääb vaid loota, et tänu nendele abinõudele on poni varsti jälle jalul. Kuid kogu see lugu on väga ebameeldiv.

Meelespidamiseks. Korraldusi ponide kohta.

1. Soojad kliid või kaerarokk.
2. Käärid söödapallide ümber seotud traadi lõikamiseks.
3. Vaiad hobuste kinnisidumiseks.
4. Kas nõrgemad ponid ei peaks vedama kümne jala pikkusi kelke?

Jääpinnal on nii rabe koorik, et jälle oleks hädasti vaja lumeräätsasid.

Kõik lumevired on SW-ten-S—SW suunast, samuti nagu kõik tuuledki, mida oleme siin tunda saanud. Pole kahtlust, et siin kandis puhub tuul aasta ringi piki rannikut.

Vaidlesime lumikatte kihistumise üle. David[10] on nimetanud koorikuid sesoonseiks. See ei ole ilmselt õige; nad märgivad hoopis lumetorme, kuid iga tormi järel tekib värske koorik ainult tuisust jäetud pehme lume hangedele. Üks torm näib tekitavat hangesid, mis katavad umbes kuuendiku kuni kolmandiku kogu pinnast. Selliste hangede tagajärjel muutuvad lohud arvatavasti küngasteks, mille vahele tekivad uued lohud, mis järgmises tuisus omakorda täituvad ja hangedeks muutuvad. Kui see on nii, siis on sesoonse kihistumise kindlakstegemiseks ainus võimalus selgitada hangede keskmine arv ja korrutada see aasta jooksul toimunud lumetormide arvuga.

Kesknädal, 15. veebruar. 14. laager. 7 miili 775 jardi. Tee on võimatult halb. Õhuke lumekoorik, mis murdub ponide jalgade all, ja kelgujalaste külge kleepuv pehme lumi segavad meid täna veel rohkem kui eile.

Esimest korda hakkas Bowersi poni täna ajuti tõrkuma. Tema tagajalad vajusid väga sügavale lumme. Väsinud Willy on ilmselt kosunud. Soldat näeb kõike läbi mustade prillide, kuid mulle on nüüd selgeks saanud, et see omadus kuulub tema iseloomu juurde. Sellele kõigele vaatamata hoolitseb ta nõrgemate hobuste eest igati.

Meil tuli õige tihti peatuda, kuid enne einetamist jõudsime siiski 4 ja pärast seda 3½ miili edasi.

Eine ajal oli temperatuur —15° [—26°C]. Telgis istudes ja oodates, kuni ponid välja puhkavad, hakkas külm. Praegu näitab termomeeter —7° [—21° C], kuid päike paistab heledasti ja ilm on vaikne, nii et väljas on päris mugav olla: sokid ja lapi saapad kuivavad hästi. Toiduga tuleme toredasti välja. Muidu on meiega kõik korras, ainult ponide seisukord ei ole hea. Mida rohkem mul ponidega tegemist tuleb teha, seda enam ma veendun, et meil on

vaja neid kõiki säästa; siis on neist tuleval aastal rohkem kasu. Oleks ju olnud naeruväärne neist mõnda tänavu surnuks ajada, nagu seda soovitas Sõdur. Veel praegugi ei anna mulle rahu mõte, et me esimese kolmega liiga kaugele tulime.

Üks on kindel. Head lumeräätsad kaaluvad sellisel teel kulda, ja kui me suudaksime tõesti midagi otstarbekat endale hankida, siis jõuaksime tuleval aastal palju kiiremini edasi.

Meelespidamiseks. Tuleval aastal hoida kuivikud kastides, mis on köidetud kelkude külge.

Jälgida kauguselugejat.

Köislasilad ponide jaoks.

Presentkotid toiduainete jaoks olgu õiges suuruses.

Varustada kaks kelku terasest jalastega.

Hobumoona säilitamine. Küllaldane arv kotte täidetud torpade mahutamiseks.

Neljapäev, 16. veebruar. 6 miili 1450 jardi. 15. laager. Tee on tunduvalt parem, kuid ponid hakkavad otsa jääma. Kolm meie viiest ponist võiksid suurema vaevata veel edasi minna. Bowersi poni võiks ka veel pisut vedada; kuid Väsinud Willy on võrdlemisi otsas ja teda edasi ajada oleks liiga suur risk, nii et homme pöördume tagasi. Temperatuur langes öösel kuni —21° [—30° C] ja puhus vinge edelatuul. Bowers läks teele nagu harilikult, väike viltkaabu peas ja kõrvad katmata. Õnneks tegin ühe miili järel peatuse ja vaatasin juhuslikult tema poole. Bowersi kõrvad olid täiesti valged. Hõõrusime neid koos Cherryga niikaua, kuni nad jälle punetama hakkasid. Patsient ei näinud tundvat midagi muud, kui suurt üllatust ja pettumust sellest faktist, et tal on nii hellad kõrvad. Oatesi ninaga oli palju tegemist. Minul ja Cherry-Garrardil näpistas külm kergelt põski.

Proovisin kanda kergeid villaseid labakindaid, kuid käed hakkasid tugevasti külmetama.

Reede, 17. veebruar. 15. laager. 79°28½′ lõunalaiust. Eile läks taevas üleni pilve, temperatuur tõusis ja sadas veidi lund. Kui välja läksime, puhus lõunast külm ning lõikav tuul. Alustasime lao ehitamist. Olin kavatsenud veel pool päevateekonda edasi liikuda ja seejärel samasse laagrisse tagasi pöörduda, jättes Väsinud Willy siia välja puhkama, kuid praeguse ilmaga ei või riskida.

79°29′ lõunalaiusel asuvasse lattu jäetud varud

Naelad

245	Täielik toiduvaru 1 ühikule[11] 7 nädalaks
12	Toiduvaru 1 ühikule 2 päevaks
8	Teed 8 nädalaks
31	Või täiendav varu 6 nädalaks
176	naela kuivikuid (kuivikute täielik varu 7 nädalaks)
85	Kaheksa ja pool gallonit õli (1 ühiku varu 12 nädalaks)
850	Viis kotti kaeru
424	Neli palli sööta
250	Presentkott koerakuivikutega
100	Kaks kasti kuivikuid
2181	

1	pasmas valget köit
1	komplekt rinnarakmeid
2	kaheteistkümne jala pikkust kelku
2	paari suuski, 1 paar suusakeppe
1	miinimumtermomeeter [vt. lk. 365]
1	plekknõu „Rowntree" kakaod
1	plekknõu tuletikke

Koos taaraga kaalus kõik see kokku kaugelt üle tonni. On kahju, et me ei jõudnud 80. laiuskraadini, kuid ka siin on meile laost tuleval aastal suur abi: selle kohani on meil vähemalt võimalik ponisid korralikult sööta.

Arvan, et meie 15. laager on väga hästi tähistatud. Peale lipuvarda ja musta lipu ladusime üles suure virna täis ja tühje kuivikukaste. Reflektoritena kinnitasime lumme püstiaetud kelkude külge plekist teekastid. Lao tähis ulatub 6 jalga üle jääpinna, ta on üsna suur ja massiivne; peale selle on seal veel lumevallid ponide kaitseks. Kõik see kokku peaks olema näha mitme miili kaugusele.

Unustasin ära märkida, et 15. kuupäeval nägime tagasi vaadates $12^1/_2$ miili meist eemal samasugust tähist. See oli õhupeegeldus.

Juba praegu võib märgata, et mõnele meist on sügisene rännak õige pingutav. Oatesi nina on alatasa külmumise ohus. Mearesil on üks raskesti ravitav varvas, mis teeb talle üsna palju tüli. Kõik see ei ennusta midagi head retkeks platool. Mõtlen ise sageli sellele, kuidas ma talun veelkordset tõusu sinna üles; see pakane paneb mõtlema. Arvan, et saan sellega hakkama, kuid peab siiski valmis olema kõige raskemateks katsumusteks.

VI PEATÜKK

SEIKLUSED JA OHUD

Laupäev, 18. veebruar. 12. laager. Liikusime tagasi põhja poole 22 miili 1996 jardi. Raputasin laost 50 jardi ida poole veidi kaeru maha.* Kui me laagrist lahkusime, näitas miinimumtermomeeter —16° [—27° C]. Seda tuleb teatada Simpsonile!

Ponid hakkasid südilt astuma. Gran juhtis minu poni ja ta kelgu taha oli köidetud Väsinud Willy; Sõdur juhtis oma poni, kuna ta kelgu külge oli seotud Cherry hobune; Bowers sõitis, nagu tulleski, kerge kelguga kõige ees ja hoidis kurssi.**

Meie asusime teele pool tundi hiljem ja jõudsime neile varsti järele. Teel korjasime õnneks üles nende poolt mahapillatud väikese kaerakoti. Sõitnud $10^{3}/_{4}$ miili, tegime peatuse, et einet võtta. Pärast einet saabusid meie imestuseks kohale ka ponid, kes astusid õige erksalt. Ponirühm kavatses jääda laagrisse mõni miil edasi. Mul oli suur rõõm näha, et ponid nii südilt sammuvad. See rühm ei kavatse üldse einetamiseks peatuda, vaid liikuda otse edasi 10—12 miili päevas. Arvan, et neil ei ole kuigi raske seda teekonda veelgi pikendada.

Koerte jaoks on tee halb. Sageli tuleb kord ühel, kord teisel meist kelgult maha karata ja selle kõrval joosta. Oleme siiski läbinud 23 miili; kolm päevateekonda

---

* Et järgmisel aastal oleks võimalik kindlaks teha vahepeal puhunud tuulte suunda ja sadanud lume paksust.

** Scott, Wilson, Meares ja Cherry-Garrard sõitsid nüüd kiiresti koertekelkudel Ohutusse laagrisse tagasi, et kontrollida, kuidas läheb varem tagasipöördunud rühmadel. Leidnud kõik korras olevat, jättis Scott Wilsoni ja Mearesi koertega sinna ning sõitis koos ülejäänutega Nurgalaagrisse, vedades sealse lao jaoks veel varustust kaasa ja lootes seal kohata Bowersi mahajäänud rühma.

on juba seljataga. Koeratoitu on veel neljaks päevaks; seega peaksime lahedasti kohale jõudma.

Kui me hommikupoole ööd laagrisse jäime, oli ilm väga külm ja tuiskas natuke. Barjääril muutus ilmastik karmiks ja mul oleks hea meel, kui ma ponidele parema ulualuse saaksin anda.

Pühapäev, 19. veebruar. Asusime teele eile õhtul kell 10. Laagrisse jäime täna hommikul kell 6.30. Jätsime selja taha ligi 26 miili. Koerad jooksid suurepäraselt ja tee muutus pärast esimest 5—6 miili väga heaks. 11. (Bluffi) laagri juures sattusime Evansi jälgedele; tähendab, ta on kiiresti edasi jõudnud. 10. laager oli tugevasti lumme mattunud. Meid nõrgalt tabanud torm on siin kandis nähtavasti õige tugev olnud. Homme tuleb vaadata, kas Evans ei ole kuskil toppama jäänud.

Vanad jäljed on siin selgemini näha kui pehmel lumepinnal.

Kogu selle teekonna kestel on ponid ja koerad nii palju süüa saanud, et harilikkudes tingimustes oleks see täiesti küllaldane, kuid ometi on nad hullupööra näljased. Nii ühed kui teised nendest söövad oma rooja. Mis puutub ponidesse, siis ei ole see veel nii halb, sest roojas peaks leiduma õige palju viljateri ja muud läbiseedimata sööta. See on koerteajamise kõige ebameeldivam külg. Kõik muu ainult lahutab meelt. On imekspandav, kuidas koerad võivad tundide kaupa ühtlaselt sörkida. Nende jalad meenutavad terasvedrusid, väsimust nad ei tunne — isegi kurnava teekonna lõpul reageerivad nad innukalt igale erakordsele sündmusele. Osman pandi jälle juhtkoeraks. On kummaline, kui sageli tuleb juhtkoeri vahetada, kõiki peale vana Stariki, kes on jäänud tasakaalukaks nagu alati.

Kõik me toimime nüüd nagu vilunud kelgumatkajad, niisugune jõud on eeskujul. Otsekohe kui peatuma jääme, on meil imekiiresti telk ülal ja väliköök küdemas, samuti toimub laagri mahavõtmine erakordselt kiiresti. Cherry-Garrard on suurepärane kokk ja ta võtab kiiresti omaks kõik õpetused enda ja oma varustuse eest hoolitsemise kohta.

Nüüd on ka selge, kui oluline on niisugune hoolitsemine. Varem aga olid Cherryl telki tulles kõik jalanõud üleni jäätunud, kuna Wilsonil ja minul olid peaaegu alati kuivad sokid ja lapi saapad jalga tõmmata. See on ainult

üks nendest paljudest pisiasjadest, mis teevad elu mugavaks ning mida õpitakse kogemustest. Iga minut, mis kulutatakse oma asjade kuivatamisele ja lumest puhastamisele, tasub end sajakordselt.

Esmaspäev, 20. veebruar. 29 miili. Eineaeg. Sõitsime väga kiiresti mööda tuulest puhtaks pühitud jääpinda — katsime peaaegu seitseteist miili. Nii teele asudes kui ka teel oli väga külm. Ootamatult tuul pöördus, temperatuur hakkas tõusma ja päevateekonna lõpul oli üsna soe, peaaegu lämbe. Peatumisel leidsime, et olime katnud 29 miili, mis teeb välja peaaegu 35 statuutmiili. Koerad on väsinud, kuid kaugeltki mitte kurnatud — teekonna teisel poolel traavisid nad rahulikult, erakordselt ühtlases rütmis. Sõrkisin õige mitu miili kelgu kõrval ja peaksin täna hästi magama. Leitnant Evans on 8. laagrisse maha jätnud ühe palli sööta ega ole kaasa võtnud ka seda palli, mille ta oleks pidanud laost võtma — see näitab, et tema ponid on täies jõus. Loodan, et leian nad ülehomme elusatena ja tervetena eest.

Täna nägime taevas imekaunist valgusemängu, kui päike madalalt üle lõunakaare sõudis. Sügavas hallikassinises taevas meie peakohal hõljusid heleroosad pilved. Heledasse päikesepaistesse uppuvad mäetipud kumasid läbi kihtpilvede.

Siin on väga raske ennustada, mida toob endaga kaasa tulevik. Mõnikord on lõunataevas tume ja kurjakuulutav, kuid poole tunni pärast on kõik muutunud. Maa kord paistab, kord kaob jälle silmist, kui pilveloor kas tõuseb või vajub. Näib, nagu tekiks ilm just siin ega oleksk mujal kujunevate tingimuste tulemus. Kõik see on väga huvitav.

Teisipäev, 21. veebruar. Uus laager, umbes 12 miili kaugusel Ohutust laagrist. 15½ miili. Nagu tavaliselt, asusime teele kella 10 paiku õhtul. Algul oli ilm küllalt valge, kuid läks siis kiiresti pimedaks, nii et tee oli väga halvasti näha. Koerad ilmutasid väsimuse tundemärke. Olime umbes poolteist tundi teel olnud, kui jõudsime rüsijääseljandikeni, mille piirjooned olid vaevalt eraldatavad. Me jooksime kelkude kõrval. Äkki hõikas Wilson: „Pidage kelk kinni!", ja ma nägin, kuidas ta jalg lõhesse vajus. Kargasin kelgu juurde, kuid ei näinud kuskil lõhet. Viis minutit hiljem, kui sõitsime kõrvuti, kadusid äkki meie rakendi keskmised koerad. Samal hetkel hakkas vajuma

kogu rakend ja kadus kahekaupa meie silmist, ise seejuures rabeldes ning jalgadele tuge otsides. Juhtkoer Osman pingutas kogu oma hiiglajõudu ja jäi püsima — oli tore teda vaadata. Kelk peatus ja me hüppasime kõrvale. Olukord oli kohe selge. Olime liikunud lõhet katvat lumesilda mööda. Kelk jäi sillale pidama, rakmeis koerad aga rippusid kuristikus kelgu ja juhtkoera vahel. Oli lausa ime, et kelk ja meie ise koertele ei järgnenud. Usun, kui me kelk oleks naela murdosa võrra raskem olnud, oleksime meiegi alla kukkunud. Niipea kui olukord meile selgeks sai, tirisime kelgu sillalt tagasi, ankurdasime selle ja piilusime lõhesse. Koerad rippusid kõige kummalisemates asendites, olid väga hirmunud ja ulgusid haledasti. Kaks koera olid rakmeist välja libisenud ja neid võis vaevalt näha sügaval lõhes, teisel lumesillal. Veorihmad olid lõhe servadesse mõlemal pool tugevasti sisse sooninud ja nende otsas rippuva raskuse tõttu oli rihmu võimatu liigutada.

Wilson ja Cherry-Garrard, kes olid õnnetust märganud, ruttasid meile appi. Algul näisid lood meie vaese rakendiga väga halvad ja mul ei olnud kuigi palju lootust koeri päästa. Õnneks olin ma enne teeleasumist kontrollinud, kas alpi köis on kaasas, ja nüüd tõi Cherry-Garrard selle äärmiselt olulise päästevahendi kiiresti kohale. Niisugustel ootamatutel juhtudel ei ole palju aega järele mõelda, ja seetõttu olid meie pingutused esimestel minutitel üsna kasutud. Me ei suutnud tollivõrdki lõdvendada ei kelgu peatrengi ega juhtkoera nööri, mis surus Osmani vastu lund, nii et tal kõri kinni jäi. Siis tuli meile parem mõte. Me tühjendasime kelgu ja kandsime oma magamiskotid, telgi ja väliahju ohutumasse paika. Osmani lämbuv korisemine tõendas, et ta tuleb kiiresti vabastada. Ma võtsin Mearesi magamiskoti rihma, asetasin telgivaiad üle lõhe, ja Mearesi abiga õnnestus mul lõdvendada juhtkoera nööri mõne tolli võrra; sellega vabastasime Osmani ja lõikasime tema rakmed otsekohe puruks.

Siis kinnitasime alpi köie peatrengi külge ja proovisime ühisel jõul koeri üles tõmmata. Ühe koera tirisime välja, ja vabastasime ta rakmetest. Seejuures soonis köis nii sügavalt lõhe serva, et me ei suutnud seda enam lahti tõmmata. Kuid nüüd saime rakmed kelgu küljest vabastada ja teha seda, mille kallale oleksime pidanud kohe asuma. Lükkasime kelgu põiki üle lõhe ja sooritasime

päästetöid selle pealt. See läks meil korda, kuigi meie sõrmed külmast alatasa kangeks muutusid. Wilson hoidis kinni ankurdatud trengist, kuna ülejäänud askeldasid juhtkoera nööri juures. See oli väga peenikene ja ma kartsin, et ta katkeb. Lasksime siis Mearesi paar jalga allapoole ja ta kinnitas alpi köie trengi esiosa külge. See tehtud, hakkas päästetöö ladusamini minema. Tirisime koerad kahekaupa kelgule ja lõikasime nende rakmed ükshaaval puruks. Kõige raskem oli üles tirida viimaseid koeri, sest nad asusid otse lõhe etteulatuva serva all, kus neid hoidis kinni sügavale lumme sooninud treng. Ähkides tõmbasime lõpuks kõvale lumepinnale viimase õnnetu olevuse. Kolmeteistkümnest koerast oli üksteist päästetud.

Siis hakkasin pead murdma, kuidas päästa viimased kaks looma. Lasksime alla alpi köie, et kindlaks teha, kas see ulatub alumise lumesillani, millel koerad konutasid. Köis oli 90 jalga pikk, ja otsustades selle järgi, kui palju teda üles jäi, asus sild umbes 65 jala sügavuses. Tegin nööri otsa türgi pundi[1] ja mehed lasksid mu alla. Sild osutus küllalt tugevaks. Ma sain kätte mõlemad koerad ja nad tõmmati ükshaaval üles. Siis kuulsin ma ülalt nõrgalt kostvaid hüüdeid ja vingumist. Mõned päästetud koerad olid jooksnud teise kelgu juurde ja seal oli käimas äge purelemine. Kõik minu köiehoidjad pidid nüüd jooksma kisklejaid lahutama; kuid varsti tulid nad tagasi ja hiivasid mu kerge vaevaga üles.

Lõpp hea, kõik hea — sellel äärmiselt tõsisel episoodil oli üllatavalt õnnelik lõpp. Tundsime vajadust keha kinnitada; nii lõime laagri üles ja asusime einet võtma, soovides vastastikku üksteisele õnne tõepoolest kummalise pääsemise puhul. Kui kelk oleks lõhesse kukkunud, oleksime Mearesiga tugevasti kannatada saanud, kui mitte hoopiski surnuks kukkunud. Koerad peavad ennast vahvalt ülal, kuid nad said hirmsasti vintsutada. Kolm neist on haavata saanud ja peale selle on neil kergemaid või raskemaid sisemisi vigastusi. Mitu koera rippus pööraselt rabeldes ja vabaneda püüdes üheainsa peenikese rihma otsas, mis nende kõhu kokku pigistas. Üks koer, kes rakmeis vabamalt rippus, ulatus oma esi- ja tagajalgadega parajasti lõhe mõlemat seina kraapima ning püüdis õudselt ulgudes üles ronida. Kaks koos rippuvat koera hammustasid teineteist otsekohe, niipea kui nende asend sel-

leks võimaluse andis. Lõhe oli koertele päris põrguks olnud ja neile vaestele tundus see aeg muidugi hirmus pikana. Kell oli kakskümmend minutit kolm läbi, kui me päästetöö lõpetasime. Õnnetus oli aga juhtunud enne poolt kahte! Mõned loomad kõlkusid lõhes seega rohkem kui tund aega. Mul oli hea võimalus lõhet põhjalikult uurida. Selle läbilõige on näha joonisel.

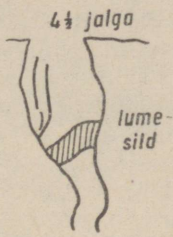

Lõhe kitsenes ida poole, lääne poole aga muutus pisut laiemaks. Selles suunas olid tema seintes kummaliselt koolduvad kihid. Allpool lumesilda, millel ma seisin, kuristik jätkus, kuid kitsenes niivõrd, et seinte vahele kinni kiilumata võis sügavamale kukkuda ainult mõne jala võrra. Lumesild on mind päästnud kahel korral. Aga kuigi sellised lumesillad või muud päästvad tõkked lõhedes on toredad asjad, ei usaldaks ma siiski nendele lootma jääda. Inimene, kes kukub sügavamale, kui ulatub välja alpi köis, on kohutavas olukorras.

Pärast einetamist asusime jälle teele ja sattusime varsti pehmesse lumme tasasel jääpinnal, kus lõhesid tõenäoliselt ei ole. Liikusime vaevaliselt edasi, sest koerad olid kukkumisest alles uimased ja pehme lumi oli neile raske. Kõik me oleme võrdlemisi väsinud, kuid õnneks on ilm meie teekonnaks soodus. Ägedale lõunakaaretormile järgnes särav päikesepaiste, mis ujutab üle kogu telgi, kus ma praegu kirjutan. Täna on kõige vaiksem ning soojem päev terve meie senise kelguretke jooksul. Ohutu laagrini on veel jäänud ligikaudu 12 miili. Loodan ilma suuremate sekeldusteta homme sinna välja jõuda, kuid mulle teevad muret mõned koerad. Peame tõepoolest õnne tänama, kui nad kõik paranevad.

Minu kaaslased näitasid täna ennast väga heast küljest; Wilson ja Cherry-Garrard olid vahest kõige taibukamad ja abivalmimad.

Mulle tundub, et me ei suuda vältida lõhede tsooni, mis kulgeb Bluffist Crozieri neemeni, aga ma loodan, et see ohtlik riba ei ole laiem kui miil või kaks ja et poniteel Nurgalaagrini on lõhed juba kitsamad. Kui kaheksa poni juba õnnelikult üle tulid, siis ei tohiks seal suurt ohtu olla. Kuid kõikidel tulevastel rännakutel peame tingimata kinni pidama sellest suunast. Ohtlik riba tuleb kindlaks

määrata ja kaardistada.* Hakkasin juba pisut ärevust tundma tagasipöörduvate ponide pärast.

Mulle näib, et koerad on alatoidetud; viimastel päevadel on nad tublisti nõrgemaks jäänud — nõrgemaks, kui võis oodata nende koormust arvesse võttes. Praegu on nad näljased nagu hundid.

Mearesil on väga kuiva nahaga jalad. Samal ajal kui me teised tugevasti higistame ja meie nahk on endiselt roosa ning pehme, muutub tema nahk sarvjaks ja kestendavaks. Täna õhtul lõbustas ta meid väga oma jalgade kratsimisega: kostis umbes niisugune sahin, mis meenutas kõva puupaku vestmist, ja kogu see tegevus jättis nii naljaka mulje, nagu püüaks ta oma jalgu lapi saabaste jaoks parajaks teha!

Ladude rajamise etappide kokkuvõte[2]

Kaugused geograafilistes miilides. Variatsioon 152 O.

	Kurss	Miilid	Jardid	
Ohutust laagrist ehk				
3. laagrist kuni 4. laagrini	O	4	2000	
4. laagrist kuni 5. laagrini	S 64 O	4	500	9359
	S 77 O	1	312	
	S 60 O	3	1575	
5. laagrist kuni 6. laagrini	S 48 O	10	270	Var. 149½ O
Nurgalaagrist ehk				
6. laagrist kuni 7. laagrini	S	10	145	
7. laagrist kuni 8. laagrini	S	?11	198	
8. laagrist kuni 9. laagrini	S	12	325	
9. laagrist kuni 10. laagrini	S	11	118	
Bluffi laagrist ehk				
10. laagrist kuni 11. laagrini	S	10	226	Var. 152½ O
11. laagrist kuni 12. laagrini	S	9	150	
12. laagrist kuni 13. laagrini	S	7	650	
13. laagrist kuni 14. laagrini	S	7 Bowers	775	
14. laagrist kuni 15. laagrini	S	8	1450	
		111	610	
Tagasitulek				
17.—18. veebruar.				
15. laagrist kuni 12. laagrini	N	22	1994	
18.—19. veebruar.				
12. laagrist kuni poole teeni 9. ja 10. laagri vahel	N	48	1825	

* Rühm sõitis nüüd otse; ponidega tulles oli aga ringi sõidetud ja seetõttu „ohtlikust ribast" mööda mindud.

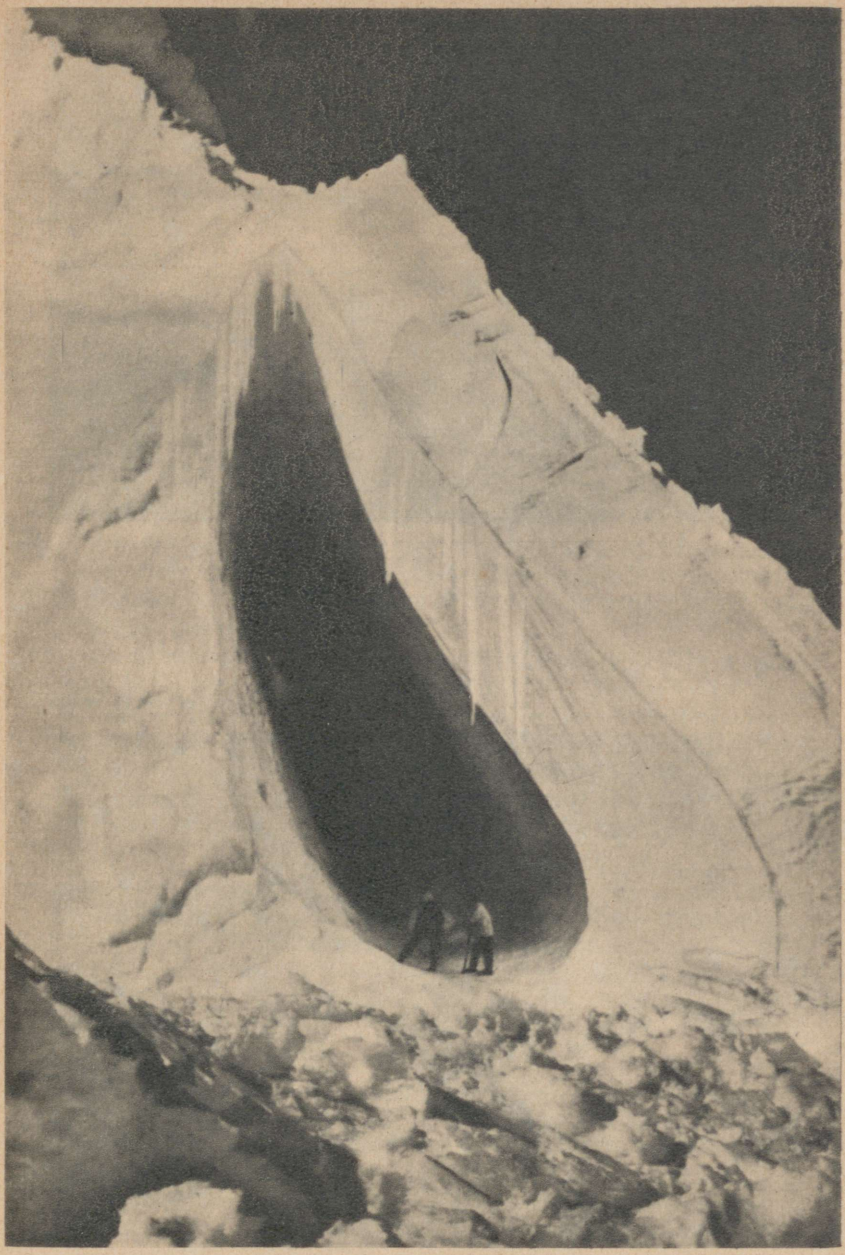

Võlvikujuline jäämägi.

Külmavine.

Ponid merejääl köies.

19.—20. veebruar.			
Lõuna ajal 8. laagris	N	65	1720
19.—20. veebruar. 7. laager	N	77	1820
20.—21.veebruar	N 30 kuni		
	35 W	93	950
21.—22. veebruar. Ohutu laager	N ja W	107	1125

Kesknädal, 22. veebruar. Ohutu laager. Saime minema õhtul kell 10. Tee oli võrdlemisi halb ja koertel vedada raske. Nad on kõhnad nagu piitsavarred, näljased kui hundid ja väga väsinud. Ma tunnen, et see ei tohiks nii olla; on ilmne, et nad on alatoidetud. Järgmisel aastal tuleb nende ratsiooni suurendada ja me peame neile leidma mingi otstarbekama sööda. Kuivikutest üksi ei piisa. Meares tunneb koeri hästi, kuid ta ei ole kursis siinsete tingimustega. Üks on kindel: koerad ei jõua vedada raskeid koormaid, kui ka mehed kelkudel istuvad. Meie kõik peame ära õppima rakendite kõrval jooksmise ja vene komme tuleb maha jätta.[3] Ma usun, et Meares enesele vaevalt ette kujutas, mis tähendab kihutada koertekelkudel poolusele ja tagasi. Praegune retk andis talle tõsiseid kogemusi.

Saabusime Ohutusse laagrisse (kaugus 14 miili) hommikul kell 4.30. Kohtasime seal leitnant Evansit ja tema kaaslasi kõige parema tervise juures, kuid õnnetuseks oli neil ainult üks poni järele jäänud. Niipalju kui ma aru sain, jõudis Forde'i poni ainult neli miili Bluffi laagrist siiapoole; siis jäid nad lumetormi kätte ja Forde'i õrnale hoolitsusele vaatamata ei pidanud poni vastu. Evans jutustas, et Forde askeldas poniga tundide viisi, söötes ja jalutades teda, kuid lõpuks tuli telki ütlema, et vaene loom langes maha. Nad kõik katsusid teda jalule aidata, kuid nende jõupingutused olid asjatud. Poni ei seisnud jalul ja lõppis õige pea.

Nende rühm läks siis edasi umbes 10 miili, kuni selgus, et lumetorm oli ka Õiele halvasti mõjunud — see oli ta ära kurnanud ja poni oli kohutavalt lahjaks jäänud. Pärast seda kümmet miili suutis ta vaevalt liikuda. Evansi jutu järgi olid poni viimased pingutused dramaatilised: ta läks umbes sada meetrit ja jäi siis seisma, jalad harkis ning pea norgus. Teda lasti puhata, söödeti hästi, kaeti tekkidega, kuid see kõik ei andnud tulemusi. Nii jättis ka Õis oma elu lõunasse viivale teele.

Kolmas poni, hüüdnimega James Pigg, oli üllatavalt hästi kosunud — tema eest hoolitsetakse muidugi väga,

ta saab hästi süüa ja teeb kerget tööd, nii et ta peaks täielikult kosuma. Kaotus on tõsine; kuid need kaks olid ka kõige vanemad ponid ja Oates ei pannud neile suuri lootusi.

Atkinson ja Crean on lahkunud, jätmata maha mingisugust jälge, kas või kirjakestki.

Crean on vedanud kohale hulga loomasööta. Pisut leiti ka lummepeidetud hülgeliha.

Magasime mõne tunni ja hakkasime liikuma Onnineemiku poole.

Õisel rännakul on teatud võlu: kas või see imekaunis valgusemäng öö tulekul.

Kesknädal, 22. veebruar, kell 10 p. l. Ohutu laager. Tõusime hommikul kell 11, pärast neljatunnilist und.

Wilson, Meares, Evans, Cherry-Garrard ja mina läksime Onnineemikule. Seal ootas meid mõistatus. Onn oli lumest puhastatud ja elamiskõlblik, kuid seal ei olnud kedagi. Seinale oli pliiatsiga kirjutatud, et onni on jäetud kott postiga, kuid me ei leidnud seda kuskilt. Murdsime selle üle kaua pead, kuni lõpuks jõudsime tõenäolisele oletusele, et sellal kui me liikusime Onnineemiku poole, olid Atkinson ja Crean teel Ohutusse laagrisse. Hiljem leidsime nende kelgu jäljed, mis läksid merejäält ringi. Pöördusime siis Ohutusse laagrisse tagasi. Teel elasime läbi väga äreva tunni, mille kestel nägime ainult kahte kellukesetaolist telki ega märganud kolmandat, kuplikujulist. Justkui kivi langes südamelt, kui me lõpuks kuplikujulist telki silmasime. Jää Armitage'i neeme ümber on ilmselt väga nõrk; ma ei ole kunagi varem selles nii palju auke näinud.

Kuid kõik selle päeva sündmused kahvatuvad, kui võrrelda neid postikoti jahmatava sisuga, mille Atkinson mulle üle andis. Selle hulgas oli nimelt Campbelli kiri, milles ta teatab oma tööst ja tegevusest ja kokkupuutumisest Amundseniga, kes oli valinud oma asukohaks Vaalalahe.

Üksainus mõte on sööbinud mu ajju. Kõige õigem ja ka kõige mõistlikum on meil jätkata oma tööd, nii nagu ei oleks mitte midagi juhtunud. Tuleb rahulikult ning kohkumata edasi minna ja teha kõik, mis me suudame, oma kodumaa auks.

Ei ole kahtlust, et Amundseni plaan on meie üritusele väga tõsiseks ohuks. Tema asukoht on 60 miili võrra poo-

lusele lähemal. Ma ei uskunud kunagi, et tal läheb korda nii palju koeri õnnelikult Barjäärile toimetada. Tema kavatsus — teostada rännak koertekelkudega — näib suurepärane. Aga mis peaasi — koertega saab ta teele asuda varakult, palju varem kui ponidega.

Liustikukeele juures püsib praegugi veel jää: ometi on aeg erakordselt hiline. Näib, et ta tänavu üldsegi ei avane. Kuid Armitage'i neeme juures on jää nii õhuke, et ma kahtlen, kas ponid sealt ohutult üle saavad.

Neljapäev, 23. veebruar. Tegime terve päeva ettevalmistusi: seadsime korda kelgud ja kõik muu, et minna Bowersile Nurgalaagrisse vastu. Ilm oli halb, puhus tugev tuul ning tuiskas. Wilson ja Meares tapsid koertele toiduks kolm hüljest.

Reede, 24. veebruar. Tõusime kell 6 üles ja asusime teele kell 9 hommikul. Mina, Crean ja Cherry-Garrard ühe kelgu ja telgiga; leitnant Evans, Atkinson ja Forde teise kelgu ja telgiga; Keohane juhtis oma poni. Kuni keskpäevani liikusime suuskadel, kuid teine kelk ei jõudnud meile järele ja poolel teel korraldasime asja teisiti. Pärastlõunal vedasime kelku jalgsi. Minu kui ka Creani arvates, nagu kinnitavad kogemused, väsitab meid jalamatk tublisti enam.

Kahtlemata võivad füüsiliselt tugevad inimesed päeva jooksul suuskadel väga pikki retki teha.

Teine kelk ei jõudnud järele peamiselt sellepärast, et mehed olid veidi nõrgemad, kuid osalt oli ka kelk süüdi. Meil on 10, neil aga 12 jala pikkune kelk; niisugusel juhul on kergem kelk ilmseks eeliseks.

Väga kehv ning vastik päev. Kui me ärkasime, oli kõik paksult kaetud kleepuvate jääkristallidega — härmatisega. Enne hommikueinet puhastasin oma suusad, kuid hiljem olid nad veel rohkem härmas. Ilm meenutas külma hommikut Inglismaal, hommikut, millele järgneb kaunis, päikesepaisteline päev. Kuid need lootused ei läinud täide; päev oli rõske ning sompus, temperatuur lähenes nullile [—18° C] ja valgus oli rännakuks äärmiselt halb. Pärastlõunal olid Erebus ja Terror veidi aega näha. Nüüd aga tuiskab tugevasti, kõik märgid näitavad, et algab lumetorm. Vastik öö. Niisugune rännak on meile väga kasulikuks füüsiliseks treeninguks ja ma lasen selle kindlasti inimestel läbi teha.

Laupäev, 25. veebruar. Tore selge ilm ja kerge tee. Eile läbisime üle 9 miili ja täna niisama palju. Nurgalaagrisse peaksime jõudma homme enne keskpäeva.

Ärkasin hommikul kell 3 ja nägin Valge saare suunas silmapiiril lühikest musta triipu. Mulle tundus kahtlasena, et selles kandis võiks mõni paljas kalju olla, ja varsti märkasin seal liikumist. Läksin 1½ miili sinnapoole ja tegin kindlaks, et teel olid Oates ja Bowers ponidega. Näis, et nad liikusid väga kiiresti ega märganud ilmselt meie laagrit. Täna sattusime nende jälgedele ja ma kardan, et neil on järele jäänud ainult neli poni.

Etappide pikkus oleneb James Piggist, meie ainsast ponist. Kui tiriksime kelke ise, jõuaksime palju rohkem edasi, ja meile kõigile meeldib suusatades vedada. Igaühel on tarvis seda harjutada.

Pühapäev, 26. veebruar. Läheneme Nurgalaagrile. Teine pearühm pidas suusatamist väga raskeks ja vedas kelku jalgsi edasi. Ka James Pigg pidas teed halvaks. Peatusime ja võtsime einet, kuigi olime läbinud ainult 3 miili.

Laagri üleslöömine ja taas rännakukorda seadmine läheb kõigil aeglaselt, välja arvatud meie telgi meeskond. Tuleb inimestele selgitada, et oleme siin tööl, aga mitte lõbusõidul. Laoni jäi pärast einet veel kolm miili. Leidsime märke, mis kinnitasid, et Bowersi rühm oli seal peatunud, ja nägime oma rõõmuks, kaitsevalle viie poni jaoks. Jätsime sinna kuue nädala toidumoona, koti kaeru ja kolmveerand palli sööta. Seejärel asusime kolmekesi — Cherry-Garrard, Crean ja mina — koduteele; teised jäid poniga aegamisi järele tulema. Läbisime otsesuunas 6¾ miili, jõime veidi teed ja läksime veel 8 miili edasi. Ohutu laagrini peaks jääma vähem kui 10 miili. Telgi lõime üles kell 10 õhtul. Toitu valmistada oli liiga pime.

Esmaspäev, 27. veebruar. Ärgates leidsime, et oli puhkenud tugev lumetorm. Oleme sunnitud telgis istuma — väljas mattuksime minuti jooksul lumme. Toimetasime kuidagi oma keedunõud telki ja hakkasime endale toitu valmistama. Olen väga mures ponide pärast — kus nad küll praegu võivad olla? Tagasipöörduval rühmal oli kaks päeva aega* ja nad jõudsid ehk ponid kuskile varju viia. Kuid tõenäoliselt tuli torm ka neile ootamatult — nagu

* Nende kahe päeva jooksul jõudsid Bowers, Oates ja Gran viie poniga lõpuks Ohutusse laagrisse.

mullegi. Tuule tugevus on 8 või 9 palli; tugevad iilid raputavad telki; temperatuur on ilmselt üsna madal. Meil ei vea.

Teisipäev, 28. veebruar. Ohutu laager. Pakkisime oma varustuse kell 6 hommikul ja asusime teele Ohutu laagri poole. Seal olid kõik väga külmetanud ja rusutud. Halb ilm oli kiusanud Wilsonit ja Mearesi sellest ajast saadik, kui meie lahkusime, ja Bowersit ning Oatesi nende saabumisest peale. Lumetorm oli raevutsenud kaks päeva. Ponid on elus, kuid haletsemisväärses seisukorras. Puhub vinge ning külm idatuul. Siin ootamine ei anna midagi. Hakkasime kohe ettevalmistusi tegema täielikuks ümberkolimiseks Onnineemikule. Pakkimine võttis palju aega. Lund oli sadanud hämmastavalt palju ja osa kelke oli kolme kuni nelja jala paksuse lume all. Kella nelja paiku asusid kaks koerterakendit õnnelikult teele. Hakkasime ponisid retkeks ette valmistama. Alles siis, kui me tekid nende seljast ära võtsime, nägime õieti, mis lumetorm nendega oli teinud. Eranditult kõik loomad olid kohutavalt lahjaks jäänud ja Väsinud Willy lausa haletsemisväärses olukorras.

Kavatsesime ponid koerte jälgi mööda teele saata. Meie väike rühm pidi lahkuma viimasena ja jõudma enne ponisid merejääle. Olin väga rahutu merejääl kulgeva teeosa pärast, sest jääs oli kõikjal palju auke.

Ponid asusid teele, kuid Väsinud Willy, kes oli seotud viimase kelgu külge, ilma et tal koormat vedada oleks olnud, kukkus kohe maha. Püüdsime teda jalule aidata ja ta katsus ka ise tõusta, kuid oli selleks liiga jõuetu.

Viisime kiiresti läbi vajalikud ümberkorraldused. Cherry-Garrard ja Crean läksid edasi, kuna Oates ja Gran jäid minu juurde. Tegime vaese looma päästmiseks meeleheitlikke pingutusi: saime ta veel kord jalule ja andsime talle sooja kaerarokka. Ootasime tund aega ja siis hakkas Oates teda edasi juhtima; meie lastisime kelgu ja järgnesime suuskadel. 500 jardi laagrist eemal langes vaene loom jälle maha ja ma aimasin, et see oli ta viimne pingutus. Jäime laagrisse, ehitasime Willy ümber lumevalli ja tegime kõik, mis võimalik, et teda jalule saada. Mitte ükski asi ei aidanud, kuigi vaene loom ka ise haletsemisväärselt rabeles. Kesköö paiku seadsime ta võimalikult mugavasse asendisse ja läksime magama.

Kesknädal, 1. märts, e. l. Meie poni suri öösel. Rusuv sündmus — jõudsime temaga nii kaugele tagasi ja ainult selleks, et ta siin lõpeks. On ilmne, et siinsed lumetormid käivad nendele vaestele loomadele üle jõu. Nende karvkate ei ole küllaldane. Ja kui see ka üsna tihe oleks, nõrgendaks lumetorm neid ikkagi tugevasti. Meie aga ei või lubada, et ponid juba rännaku algul välja kurnatakse. Sellepärast on vaja tuleval aastal hiljem teele asuda.

Oleme andnud oma parima ja maksnud kogemuste eest kallist hinda. Nüüd aga tuleb teha kõik, et päästa ülejäänud ponid. Kui jõuame Evansi neemele nelja, isegi ainult kolme poniga, on hea. Jimmy Piggil võib minna halvasti; Bowersi suur poni on pärast seda hirmsat lumetormi viletsaks jäänud. Ma ei mäleta, et varem oleks veebruaris või märtsis niisugust tormi olnud: temperatuur oli —7° [—20° C].

Vahejuhtum Bowersiga

Panen kirja 1. märtsi öö sündmused, sest nad on mul praegu veel värskelt meeles.

Neljapäev, 2. märts, e. l. Viimase 48 tunni sündmused oleksid kogu meie ekspeditsiooni peaaegu nurja ajanud. Ainsaks lohutuseks on tõsiasi, et pääsesime nagu ime läbi inimohvriteta. Pärast sünget ööd, mil meie poni suri, tõusin koos Oatesi ja Graniga eile vara üles ja me hakkasime suuskadel Söödalao* poole liikuma. Kui me laole lähenesime, oli taevas sünge ja kaetud madalate pilvedega. Eespool paistsid ähmaselt nagu mingi miraaž määratu suured lahtimurdunud jääpangad. Algul pidasin seda kummaliseks õhupeegelduseks, mida siin sageli esineb, aga kui me laole lähemale jõudsime, kadus igasugune kahtlus. Meri oli täis Barjääri serva küljest murdunud jäätükke. Kohe meenusid mulle ponid ja koerad ning mind haaras ängistav hirm. Sõitsime piki Barjääri äärt ja sattusime äkki avanevale lõhele. Sööstsime sellest kiiresti üle ja umbes veerand miili edasi aeglustasime taas sammu. Siis ilmusid jälle lõhed ja me lisasime uuesti kiirust, nagu iganes jõud lubas, ega alandanud tempot enne,

* See asus Barjääril, ½ miili kaugusel selle servast, Onnineemikust SSO suunas.

kui Ohutu laagri ja Lossikalju vahelisele joonele jõudsime. Minu esimeseks mureks oli hoiatada leitnant Evansit. Lõime telgi üles ja Gran suusatas lao juurde, kaasas kirjake, kuna mina ja Oates jäime tröötstitu olukorra üle nõu pidama. Ma arvasin endamisi, et kui üks või teine rühmadest oleks juba Barjäärile või Onnineemikule jõudnud, oleksid nad viivitamata saatnud hoiatava teate Ohutusse laagrisse. Nüüd aga oleks see teade pidanud juba siin olema. Möödus umbes pool tundi, kui ma äkki hüüdsin: „Jumal tänatud!" Tegin nimelt kindlaks, et kaks täpikest, mis paistsid Praamineemiku suunas, olid inimesed. Ruttasin neile vastu ja tundsin neis ära Wilsoni ja Mearesi, kes olid juhtinud koerterakendeid teel kodu poole. Mind silmates olid nad väga imestunud ja avaldasid kartust, kas ponid ei ole mitte mõnel triivival jääpangal. Vaatluskünkalt olid nad ponisid pikksilmaga näinud ning arvanud, et ka mina olen ponide juures. Mehed olid kiirustanud teele ilma hommikueineta: keetsime neile kakaod ja pidasime oma äärmiselt sünge olukorra üle nõu. Vaevalt olime kakao joomise lõpetanud, kui Wilson märkas, et laole lähenes lääne poolt kiiresti üks kogu. Saatsime jälle Grani talle vastu. Kogu osutus Creaniks — ta oli päris otsas ja kõneles veidi katkendlikult. Selgus, et öösel kell 2.30 olid ponid laagrisse jäänud merejääle, kaugel eelmisel ööl nähtud hüljeste lõhest. Keset ööd . . .

Reede, 3. märts, e. l. Eile pidin ma kirjutamise katkestama, jätkan täna hommikul . . . Keset ööd kell 4.30 väljus Bowers telgist ja nägi, et jää oli kõikjal ta ümber murdunud. Ponide köislasila alla oli tekkinud lõhe ning üks poni oli kadunud. Nad pakkisid kõik ülepeakaela kokku ja hakkasid ponidega ühelt jääpangalt teisele hüppama, tirides seejärel ka kelgud üle lõhede. Kolm meest olid käitunud eeskujulikult ja kartmatult. Lõpuks jõudsid nad Barjääri ligiduses asuvatele suurematele jääpankadele. Kord näis, et nad pääsevad Barjäärile, kuid varsti nad avastasid, et Barjääri kõrge serva all on igal pool ülepääsmatud lõhed. Niisuguses kimbatuses saadeti Crean vabatahtlikuna mind otsima. Jää lagunemise ajal meri lausa kees ja kõikjalt pistsid mõõkvaalad oma ninad veest välja. Õnneks ei osanud ponid neid karta.

Crean läks hulga maad mööda merejääd, hüpates ühelt jääpangalt teisele. Lõpuks sattus ta paksule jääpangale,

millelt suusakeppide abil oli võimalik Barjäärile ronida. See oli meeleheitlik üritus, kuid lõppes õnnelikult.

Kuulanud Creani jutu kannatlikult ära, saatsin ma Grani koos Wilsoni ja Mearesiga Onnineemikule tagasi. Ise ruttasin Greani ja Oatesiga õnnetuspaigale, kuhu võtsime kaasa minu kelgu. Ohutus laagris tegime peatuse, et kelgule veidi toiduaineid ja petrooleumi lastida. Seejärel ettevaatlikult ringi minnes jõudsime Barjääri äärele. Oma rõõmuks nägin ma kadunud rühma kohe. Alpi köie abil tõmbasime Bowersi ja Cherry-Garrardi Barjäärile. Püstitasin laagri ohutule kaugusele Barjääri servast ja siis asusime kõik päästetööle. Jää oli triivimast lakanud ja pangad püsisid tihedalt vastu Barjääri serva. Mehed tõmbasime üles kell 5.30 p. l.; kõik kelgud ja muu varustuse saime Barjäärile hommikul kella neljaks. Kui tirisime üles viimaseid koormaid, hakkas jää uuesti liikuma. Leidsime, et ponide päästmiseks ei ole mingisugust lootust; kolm vaest looma tuli esialgu jääpangale jätta. Andsime neile tublisti sööta kaasa. Eelmisel ööl ei olnud meist keegi maganud ja kõik olid puruväsinud. Otsustasin, et meil on vaja puhata, kuid eile hommikul kell 8.30 äratasin ma kõik üles. Enne hommikueinet avastasime, et ponid olid ära triivinud. Olime katsunud jääpanka, kus nad asusid, alpi köie abil kinnitada, kuid ankrud olid jää seest välja tulnud. See oli rusuv hetk. Hommikueine ajal otsustasime oma kraami kokku pakkida ja hakata edasi liikuma piki Barjääri serva.

Niisugune oli olukord, kui ma viimati kirjutasin. Mind katkestas Bowers, kes teatas, et ta näeb ponisid binokli abil umbes miili kaugusel loodes. Pakkisime oma kraami kokku ja asusime kohe teele. Selgus, et laskumine Barjäärilt õnnetute loomade juurde oli võrdlemisi kerge ja me otsustasime kiiresti teha veel viimase katse nende elu päästmiseks. Kuid siis juhtus saatuslik viga.

Kõndisin piki Barjääri äärt ja leidsin koha, kustkaudu oli tõesti võimalik ponisid Barjäärile tuua. Kuid teised, erutatud ja kurnatud nagu nad olid, sundisid vahepeal Punchi üle lõhe hüppama. Vaene loom kukkus vette; ei jäänud muud üle, kui ta tappa — see oli hirmus! Kutsusin kõik mehed enda juurde ja näitasin neile minu poolt leitud teed. Bowers ja Oates läksid kelguga sealt alla, jõudsid ülejäänud ponide juurde ning hakkasid nendega samast kohast üles tulema. Sel ajal puhastasime Cherryga

kahekesi Barjääri serval neile teed. Meil õnnestus päästa üksainus poni; korraks arvasin juba, et päästame mõlemad, kui ühel hüppel Bowersi hobune libises ja kukkus vette. Me tõmbasime ta välja jäätükile, mille ümber vesi erutatud mõõkvaaladest kihas. Vaene loom ei jõudnud enam tõusta ja halastusest tema vastu tuli ka see poni maha lasta. Kõik see oli äärmiselt kohutav.

Kell 5 p. l. lahkusime kurvalt oma ajutisest peatuskohast ja läksime varem püstitatud laagrisse tagasi. Kuid isegi see paik näis nüüd ohtlikuna. Ma käisin maha peaaegu kaks miili, otsides lõhesid; et ma aga ühtegi ei leidnud, siis heitsime kesköö paiku magama.

Siin me nüüd oleme, valmis alustama kurba teekonda Onnineemikule. Ponide kaotus ajas kõik meie plaanid nurja. Hea seegi, et inimesed on elus ja terved.

Laupäev, 4. märts, e. l. Eilse teekonna algus oli hirmus raske. Nelja tunni jooksul jõudsime Söödalao ja Ohutu laagri vahelisel teel edasi ainult umbes kolm miili. Sealt läks Bowers Ohutusse laagrisse ja leidis, et minu kirjad Evansile olid ära võetud. Pärast keskpäevast kehakinnitust rühkisime kohani, kus oli seisnud minu telk, kui Wilson mind esimest korda kohtas, ja kuhu olime jätnud oma suusad ning muu varustuse — kõik see oli kadunud. Leidsime kelgutee, mis suundus maa poole, ning pikapeale ühe poni kapjade jäljed. Läksime neid ja paari suusajälge pidi otse maa poole ja jõudsime lõpuks Praamineemiku kõrgeima rüsijääseljandiku juurde. Otsustasin siia laagrisse jääda. Olime ametis kelkude tühjendamisega, kui äkki märkasin nelja kogu lähenevat. Need olid Evans ja tema mehed. Nad olid reedel Lossikalju juurde jõudnud ja leidnud seal sobiva laagripaiga. Evansi rühm oli heas vormis. Oli päris rõõm kuulda, et nad Lossikaljule pääsemiseks toreda tee olid leidnud. Hiljem, kui nad oma laagrisse tagasi pöördusid, võtsid nad kaasa ühe meie kelgu, millele oli lastitud kerge koorem. Atkinson läheb täna hommikul Onnineemikule, et teatada Wilsonile meie siinolekust. Ülejäänud tulevad meid mäkke tõusmisel abistama. Oleme selleks valmis ja loodame, et poniga mingeid sekeldusi ei tule.

Pühapäev, 5. märts, e. l. Ronisime ülesmäge kuni Evansi laagrini, mis asub Lossikalju all. Evans ja ta kaaslased tulid meile vastu ja aitasid meil koormad üles vedada. Tõus oli järsk ning väsitav. Oates talutas poni. Olime just

peatunud kehakinnituseks, kui saabusid Gran ja Atkinson. Viimane oli jõudnud Onnineemikul käia ja teatada inimeste pääsemisest. Saatsin Grani Ohutusse laagrisse veidi suhkrut ja šokolaadi tooma. Evansi, Oatesi ja Keohane'i jätsin laagrisse, ülejäänud kuue mehega aga asusin teele Onnineemikule. Evansi laagris oli vaikne, ülal mäel aga õige tuuline ja Onnineemikul puhus veel tugevamini. Onn oli enam-vähem korras ja me heitsime sinna magama.

VII PEATÜKK

„DISCOVERY"-ONNIS

Esmaspäev, 6. märts, e. l. Äratasin mehed kell 7.30. Wilson, Bowers, Garrard ja mina läksime Lossikaljule. Evansit kohtasime üsna tema laagri juures ja nägime, et meie kelgud olid juba mäele veetud. Oates ja Keohane olid läinud tagasi ponide järele. Mäeharjal rakendasime inimesed ja ponid kelkude ette ning liikusime kiiresti head teed mööda onni suunas. Teekonna lõpu poole muutus ilm üsna sombuseks. Oli oodata lumetormi. Suusanõlva veerul rakendasime ponid lahti ja Wilson talutas nad kaljuastanguid mööda alla. Meie ise laskusime ühe kelgu ja muu vajalikuga nõlvast alla. Sõita kelguga mööda sinetavat rannajääd, mis lõpeb meres järsu seinaga, oli kõditav toiming. Tuli alatasa otsida jalgadele kindlat tuge. Jõudsime kõik õnnelikult onni juurde. Ponidel on nüüd veranda all suurepärased mugavad latrid.

Pärast seda kui veidi kakaod olime joonud, tõime ülejäänud koerad Lõhestikust ja veel ühe kelgu kõrgustikult alla. Lumesadu lakkas ja tuul jäi aegapidi vaiksemaks. Läksime südamerahus puhkama — kõik inimesed ja loomad on õnnelikult uluall.

Teisipäev, 7. märts, e. l. Eile käisin koos Wilsoniga üle merejää Praamineemikul. Leidsime, et neemiku lahes asuv merejää nurk ei olnud veel liikuma hakanud — seal oli väga palju hülgeid. Tapsime ühe noore looma ja tõime kaasa kenakese hulga liha ning veidi rasva.

Vahepeal olid teised püüdnud onni pisut mugavamaks muuta. Pärastlõunal asusime kõik usinasti selle töö juurde ja õhtusöögiks oli onn päris tundmatuseni muutunud.

Tühjade kastide abil eraldasime onni sisemuses suure L-kujulise ruumi. Kastide vahed toppisime vildiga kinni.

Ühest tühjast petrooleumivaadist ja mõnest šamott-tellisest meisterdasime suurepärase väikese ahju. Selle ühendasime vana plekk-korstnaga. Ahjul hautame või praeme suurema osa oma roogadest; teed ja kakaod keedame priimusel.

Temperatuur onnis on loomulikult madal, kuid muidu on meil täiesti mugav. Kuivikuid on piiramata hulgal ja meie avastus Praamineemiku juures tähendab lõppematuid hülgeliha varusid. Teed, kohvi ja kakaod on küllalt; suhkrut ja soola jätkub. Peale selle on meil väike tagavara delikatesse, nagu šokolaadi, rosinaid, läätsi, kaerajahu, sardiine ja džemmi. See võimaldab meil oma toitu mitmekesistada. Meie elu kujuneb siin väga mugavaks, ehkki see on meile ajutine kodu.

Neljapäev, 9. märts, e. l. Eile ja täna oli onnis palju tööd, tuli ette ootamatuid raskusi. Ahi ähvardas ära neelata kogu meie küttepuude tagavara. Ehitasime ta ümber traaniga kütmiseks ja nüüd on vaja ainult mõned pilpad tule süütamiseks; edasi põleb ta juba ise ning annab üsna suurt kuumust. Täna tuleb veel ahju kallal tööd teha: on vaja reguleerida tõmmet ja panna suurem pliidiraud. „Discovery"-aegadest siia jäänud purjeriidega katsime eluruumid väljastpoolt ja nüüd peab onn juba enam-vähem sooja.

Hakkasime toiduks kasutama hülgerasva ja leidsime, et selles praetud kuivikud on väga maitsvad.

Meil on kõik, mis on vaja selleks, et ennast siin mugavalt sisse seada. On ainult tarvis veidi rohkem kogemusi, et kõiki võimalusi täielikult ära kasutada. Ilmad on viimastel päevadel olnud toredad, võib-olla isegi kahtlaselt head. Meri on juba mitu korda kinni külmunud ja jälle uuesti lahti läinud. Saime põhjalikult oma varustust kuivatada, sest päike paistab väga soojalt.

Eile hommikul läks Bowers mõne mehega selle varustuse järele, mis me möödunud nädalal jääpangalt päästsime. Leitnant Evans läks vabatahtlikult Bowersi rühmaga kaasa, kuhu kuulusid veel Meares, Keohane, Atkinson ja Gran. Nad lahkusid umbes kell 10 hommikul. Aitasime neil mäkke tõusta. Kell 7.30 õhtul nägin ma neid jõudmas laagrisse, kuhu oli jäänud varustus, siit umbes 12 miili eemal. Ma ei oota neid tagasi enne homme õhtut.

Tore on pealt vaadata, kuidas kõik nii ruttu kodunevad ja kui leidlikud nad seejuures on. Wilson on nagu tava-

liselt esimene, kes annab kasulikke näpunäiteid ja püüab üldse meie vajadusi rahuldada. Eriti rangelt noomib ta neid, kes oma rõivaste eest hoolt ei kanna. Ma olen hakanud uskuma, et see on inglaste üheks nõrgemaks küljeks.

Reede, 10. märts, e. l. Ronisin eile koos Wilsoniga Lossikaljule, et selgitada võimalusi Evansi neemele pääsemiseks.* Ilm oli päikesepaisteline ja käies hakkas üsna soe. Evansi neemele ei ole maad mööda muud teed kui üle Erebuse kõige halvema nõlva. Lossikaljult paistis, et terve see nõlv on täis lõhesid, kuid võib-olla leidub tee 3000 või 4000 jala kõrgusel.

Onn muutub üha soojemaks ja hubasemaks. Öösiti on üsna mõnus, ainult varahommikul on külmavõitu. Välistemperatuur kõigub umbes 8°-st [—13° C] päeval kuni 2°-ni [—17 °C] öösel. Täna puhub tugev kagutuul ja tuiskab. Ahju jaoks tuleb veel hülgerasva muretseda.

Laupäev, 11. märts, e. l. Eile hommikul käisime Praamineemikul hülgerasva hankimas — kuni Lõhestikuni puhus tugev tuul, kuid teisel pool seda oli võrdlemisi vaikne.

Õhtul käisime poolel teel Lossikaljuni; mäeharjal puhus külm, läbilõikav tuul. Bowersi rühma ei olnud näha. Nad saabusid alles pärast õhtusööki ja rääkisid, et neil olnud väga raske retk. Kogu tee oli olnud vaikne ja tuul tõusnud alles siis, kui nad juba üsna onni lähedale jõudnud. Madalaim temperatuur oli neil olnud —10° [—23° C] ja —15° [—26° C] ümber, päeval aga paistnud hele päike. Nii retk tervikuna kui ka suusatades kelkude vedamine oli neile väga meeltmööda olnud.

Elu onnis muutub iga päevaga mugavamaks. Kui see nii edasi läheb, siis ei ole varsti enam millegi üle pead murda ning onnis ei leidu meile enam tegevust. On lausa hämmastav, kui palju mitmesuguseid esemeid, mis „Discovery" ekspeditsiooni poolt onni või selle ümbrusse jäeti, on meile kasulikuks osutunud.

See vääriks kirjeldamist.[1]

Esmaspäev, 13. märts, e. l. Laupäeva öösel läks ilm halvaks ja eile oli meil kerge lumetorm. Tuul pöördus lõunasse ning tugevnes öö jooksul ja täna hommikul oli laine nii kõrge, et vastu rannajääd purunevate veevallide pritsmed peaaegu koerteni ulatusid. See meenutas meile tormi, mis omal ajal „Discovery" madalikule ajas.

---

* Maad mööda, kuna meri oli lahti.

Traaniahi teeb meile veidi tüli, laupäeva öösel ajas ta kogu onni suitsu täis. Oleme mustad nagu korstnapühkijad ja meie rõivad on kaetud õlise tahmaga. Näeme välja nagu jõuk hirmuäratavaid kõrilõikajaid. Lumetorm takistas meie plaanide täideviimist ja kõigi tähelepanu on nüüd ahjule, toiduvalmistamisele ning mitmesugustele sisemistele töödele pööratud. Midagi ei võeta ette enne, kui see on hulgakesi läbi arutatud, ja sel moel saab kõik otstarbekalt tehtud. Maja on täis hülgerasva ja selle suitsu teravat lõhna. Oleme sellega juba harjunud; aga ma kujutan endale ette, kuidas meist ja meie rõivaist hakatakse eemale hoiduma, kui me kord Evansi neemele jõuame.

Kesknädal, 15. märts, e. l. Pühapäeval, esmaspäeval ja teisipäeval puhus tuul kogu aeg lõunast; ma ei mäleta, et kunagi oleks siin lõunatuul nii kestvalt puhunud.

Esmaspäeval ja teisipäeval käisin Kraatrikünkal. Kartsin, et Praamineemiku lahte jäänud pank võib ära minna. Kuid eile oli ta veel kohal, ainult teda läbistavad praod on muutunud laiemaks. Jääme jänni, kui ta ära peaks triivima.*

Kui ma eile mäest alla tulin, nägin üht kummalist kogu lähenemas. See osutus Griffith Tayloriks. Tema ja ta kaaslased olid õnnelikult tagasi jõudnud. Neil on palju oma seiklustest jutustada. Peamine, mis nad on saavutanud, näib seisvat selles, et kinnitada mitmeid „Discovery" ekspeditsiooni ajal tehtud avastusi, millele tookord küllaldast tähelepanu ei pühendatud. Füsiograafilised nähtused ja jää iseärasuste küsimused peaksid nüüd põhjalikult läbi uuritud olema. On väga huvitav, et neil oli esimese nelja nädala jooksul pidevalt selge ning päikesepaisteline ilm. Näib, et nendest tormidest ja tuiskudest, mis meie juures möllasid, ei tabanud neid ükski.

Pean jätma Griffith Taylorile enesele võimaluse jutustada oma lugu, mis kindlasti on õige pikk.[2] Kõik nad hindavad väga kõrgelt [allohvitser] Evansit.

Täna on meil suur hülgejaht. Loodan saada hülgerasva ja -liha vähemalt kaheks nädalaks. Annaks jumal, et meie jääpank minema ei triiviks.

Reede, 17. märts, e. l. Kesknädalal tapsime Praamineemikul 11 hüljest, lõunatasime seal ja tõime laagrisse

---

* Sest siis pole hüljestel enam kuskile ronida.

umbes pool tonni hülgerasva ja -liha. Seda koormat andis ülesmäge vedada.

Eile läks Nurgalaagrisse teele viimane rühm: leitnant Evans, Wright, Crean ja Forde ühe rakendiga; Bowers, Oates, Cherry-Garrard ja Atkinson teisega. Wrighti poolt oli see väga uljas samm, ta oli puhanud ainult ühe päeva. Ta on üks paremaid kelguvedajaid.

Debenhamist on meie peakokk saanud ja talle näib see amet meeldivat.

Taylor on üliheas meeleolus ja teab väga palju anekdoote, tema saabumine on teretulnud.

Eile pärast ilusat selget hommikut tõusis tugev põhjatuul, mis puhus kesköönі ja ajas väina noort jääd täis. Seejärel pöördus tuul äkki lõunasse ja ma arvasin, et kohe algab lumetorm, kuid täna hommikul muutis ta jälle suunda ja hakkas nüüd puhuma kagu poolt. Põhjatuulega tekkinud kihtpilved hajuvad ning öösel sadanud niiske lumi kuhjub hangedeks. Õhtu tuleb nähtavasti ilus.

Muudame oma onni iga päevaga üha mugavamaks. Ahju ei tunne enam äragi. Pikendasime korstnat ja ahi tõmbab nüüd hästi ega aja enam suitsu sisse. Seeläbi hoiame palju kütet kokku.

Praegu püüame lahendada küsimust, kuidas onni seinu nii seest- kui väljastpoolt tublisti soojapidavamaks muuta.

Noor jää liigub siia ja sinna, kuid meri ei taha veel kinni külmuda. Ainult Praamineemiku üks laht pidas umbes neli päeva oma haardes mõnda Barjääri küljest murdunud jäätükki. Osa nendest juba pudeneb ja on näha, et nad on kaetud sügava ning kiiresti kasvanud lumekihiga. Võib arvata, et tegemist on merejääga, mis ei ole vanem kui üks või kaks aastat; lumekihi paksus oleneb sellest, kui kaugel jää Barjääri vanast servast asus.

Hakkasin kandma pidžaamapükse ja panen veel selga ühe särgi. Olgugi et olen kergelt riides, on mul üllatavalt soe. Seni kandsin pidžaamajaki all ainuüksi kampsunit ja villast särki ning tuulepükste all üht paari aluspükse. Ammuaegne auk aluspükstes tähendab, et üks koht on olnud kaetud ainult tuulepükstega, kuid sellest hoolimata ei ole mu keha kunagi külmetanud.

Igasugustele pisitoimingutele vaatamata teeb mind siinne ootamine kärsituks. Aga ega see oleks teisiti ka

meie pärisonnis. Raske on siin istuda käed rüpes ja mõelda kogu sellele hävingule, mis meie transpordile osaks on saanud. Meie rännakukava tuleb hoopis erinev sellest, mille ma esialgu välja töötasin. Poolus on siiski veel väga, väga kaugel!

Minu usk koertesse väheneb aegapidi. Kardan, et me ei jõua nendega iialgi nii kiiresti edasi, nagu loodame.

Laupäev, 18. märts, e. l. Ikka veel möllab tuul ja tuisk. Tundub, et siin ei jää enne vaikseks, kui meri on täiesti kinni külmunud. Eile puhus nii tugev kagutuul, et suutsin vaevu vastutuult liikuda. Õhtul muutus tuul vaiksemaks; kesköö paistis hele kuu. Siis aga kattus taevas pilvedega ja temperatuur tõusis kuni +11° [—12° C]. Praegu puhub iilinguline lõunatuul — kõik see ennustab lumetormi.

Reedene põhjatuul surus vist jää kuni Onnineemikuni välja. Neemiku äärde on jäänud pidama õige suur väli noort rüsijääd ja täna hommikul nägime seal hüljest. Vaevalt olime hakanud talle lähenema, kavatsedes teda tappa, kui ta äkki vette sukeldus — nähtavasti sai tal uni otsa. Kuid ikkagi mõjub julgustavalt tõsiasi, et meil on olnud võimalus tabada hüljest nii lähedal meie onnile.

Esmaspäev, 20. märts. Laupäeva öösel puhus tugev lõunatuul; taevas oli madalais kihtpilveis ja tuiskas. Lainete pritsmed lendasid jällegi üle kaldajää ja ulatusid peaaegu koerteni välja. Pühapäeva hommikuks oli tuul kagusse pöördunud ja puhus terve eilse päeva tugevasti; temperatuur langes kuni —12° [—24° C].

Me ei pääsenud onnist ja selle vahetust ümbrusest kaugemale. Möödunud ööl tuul rauges ja hommikul oli mõne tunni vältel ainult kergeid puhanguid; temperatuur tõusis kuni —2° [—19° C].

Halb ilm venib nii pikale, et see mõjub väga tõsiselt koertele. Oleme püüdnud teha kõik, et neil parem oleks. Tuul muudab aga alatasa suunda ja võimatu on neid igast küljest kaitsta. Viis või kuus koera jooksevad meil vabalt ringi; tugevamatele ei söanda me sellist vabadust lubada. Külm teeb koertele liiga, kuid nende tervis ei ole sellest halvenenud.

Eile suri väike valge koer, kes meie tagasiteel lõhesse kukkus. Arvan, et ta ei oleks paranenud ka kõige soodsamates tingimustes, sest tal oli ilmselt mingi sisemine

Lumevired.

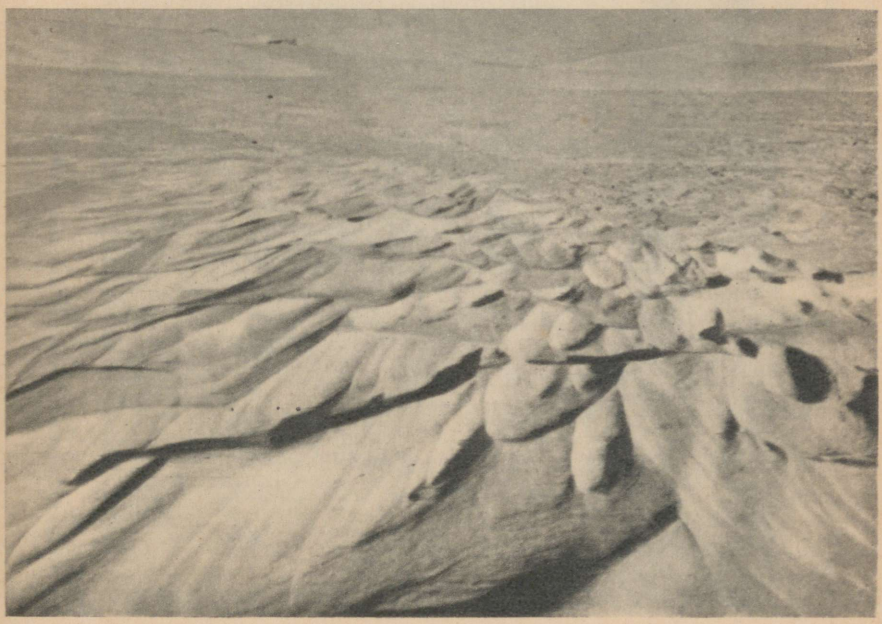

Tormi ajal lainete pritsmeist tekkinud jääkuhikud.

vigastus ja peale selle ühest lahtisest haavast gangreen tekkinud. Veel kolm koera on õige viletsad, kuid võibolla pääsevad nad õnnelikult.

Täna oli meil veidi õnne. Onnineemikuga külgnev noor jää on paigale jäänud ja moodustab nüüd toreda pikenduse neemikule. Täna leidsime seal kaks hüljest ja tapsime nad. Saime koertele suure hulga liha ja hülgerasva ahju jaoks. Sel ajal kui me neid kahte nülgisime, ronis jääle veel hülgeid; see näitab, et on edaspidigi lootust oma lihatagavarasid siinpool seljandikku täiendada.

Praegu, mil ma neid ridu kirjutan, kõveneb tuul jällegi ja näib, nagu pöörduks ta lõunasse tagasi. Sellest on ainult niipalju kasu, et need päikeseta päevade külmad tuuled jahutavad tublisti väina vett.

Pidev halb ilm rikub meeleolu, kuid onnis on elu väga mugav. Ainsaks puuduseks on vähesed liikumisvõimalused, milleta on raskesti seeditavad sellised tugevad söömaajad, nagu neid meie isu nõuab.

Teisipäev, 21. märts. Eile õhtul kell 8 pöördus tuul lõunasse. Ta kõvenes järjest, ja kell 2 öösel, kui ta puhus SSW-st, oli ta tugevus 9—10 palli. Lained peksid lakkamatult ning raskelt vastu rannajääd. Pritsmed lendasid üle kogu neemiku, katsid kõik esemed soolase mereveega ja sadasid onni katusele. Õnnetu Vince'i rist, mis on oma 30 jalga üle veepinna, oli üleni piisavalingusse mattunud.

Koertel olid väga halvad päevad. Lasksime paar või kolm neist lahti; meie tuuleülikonnad said seejuures päris märjaks.

Meie siiasaabumisest peale on see juba kolmas lõunatorm. Igaüks nendest on olnud nii tugev, et ükski laev selles lahes ei oleks vastu pidanud. Sellepärast on erakordselt imelik, et 1902. aastal „Discoveryt" siin ükski torm ei tabanud.

Viimase tormi tagajärjed näitavad, et selline möll on siingi üsna ebatavaline sündmus. Rannajää kurruline lumikate on täis igasuunalisi vagusid ja kaetud soolakihiga. Seda ei ole me varem kunagi näinud.

Lahe edelanurgas on rannajää murdunud ja esimest korda on näha paljast kaljut.

Kelgud, magnetiliste vaatluste koobas ja onn ning üldse kõik väljas asuvad esemed on kaetud paksu soolakihiga. Jääpank, millele armastasid ronida hülged, on läi-

nud; nii tuleb meil siinpool seljandikku hüljestega mõneks ajaks jumalaga jätta.

Erakordselt hirmus ilm toob koertele kõige enam kannatusi. Vähemalt neli neist on päris viletsad; umbes kuus või seitse ei ole kaugeltki terved. Kuid kummalisel kombel on kümme-kaksteist koera nii terved ning tugevad, nagu nad üldse võivad olla. Kas nad on tugevama kehaehitusega ja kohanemisvõimelisemad või on nad osanud ennast rohkem hoida, on raske öelda — kuid Osman, Tsõgan, Krassavitsa, Hoholl ja veel mõned teised on heas vormis. Lopouhhi aga on tublim kui kunagi varem.

Kinniseotud koerte heaks on võimatu midagi teha, nende alatine hooldamine nõuab meilt suurt vaeva, ja seepärast otsustasime enamiku koertest lahti lasta. Ei ole ime, kui mõni neist maha murtakse, aga kui neid kauem kinni hoida, saaks neid veelgi enam otsa.

Teeme katset ja jätame ketti ainult kõige riiakamad koerad.

Suurim häda, mille all vaesekesed kannatavad, on nende tagaosa jäätumine; kui koerte kasukas jäätub nahani, kangestuvad külmast nende tagajalad. Loodame, et vabalt ringi joostes nendega seda enam ei juhtu.

Jah! Ei saa öelda, et saatus meie vastu väga armuline oleks! Sellest kuust jäävad ainult kurvad mälestused. Kuid arvan siiski, et olukord oleks võinud veel halvem olla; ponidel on hea tall ja nad kosuvad imehästi, ehkki nende söödanormi ainult veidi oleme suurendanud.

Eile õhtupoolikul ronisime Vaatluskünkale, et uurida lähemalt sferoidaalset murenemist. Wilson teadis teed ja oli meile juhiks. Geoloogid väidavad, et sferoidaalse murenemise puhul tekib kivimis sambakujuline struktuur ja et sammaste ülemine osa on murenenud.

Tutvusime selle nähtuse suurepäraste avaldusvormidega. Õhtul saime geoloogiast palju huvitavat kuulda. Jääksin koos meie kahe geoloogiga heal meelel veel siia, kui ainult ilm meid väljas lubaks ringi liikuda.

Täna hommikul tuul nõrgenes ja pöördus kagusse; meri rahunes muidugi kiiresti. Temperatuur oli täna hommikul +17° [—8° C]; miinimum +11° [—11° C]. Praegu aga kõveneb kagutuul uuesti ja ilm muutub iga minutiga külmemaks.

Neljapäev, 23. märts, e. l. Nurgalaagrisse läinud rühm ei ole ikka veel tagasi. Täna õhtuks on nad juba nädal

aega ära olnud. Teisipäeva pärastlõunal käisime Suurel Rändrahnul, mis asub Suusanõlvast kõrgemal. Geoloogid olid huvitatud ja ka meie teised saime üht-teist teada oliviinidest, mis esinevad roheliste kristallidena ja oksüdeerununa on tulipunased, graniitidest, granuliitidest ja kvartsiitidest, küünekivist ja päevakividest, happelise, aluselise, plutoonilise ja vulkaanilise laava rauа- ja rauashapenditest; eruptiivsetest kiltkividest, basaltidest jne. See kõik tuleb mul enesele veel hästi selgeks teha.[3]

Teisipäeva pärastlõunal tõusis kagust külm tuul ja puhus terve öö läbi.

Eile hommikul oli vaikne ja ma läksin üles Kraatrikünkale. Laia linikuna rippusid kihtpilved väina kohal, sellest idas ja lõunas aga sinetas taevas. Läänemäed särasid päikesekiirtes, teravalt, selgelt, kõigis üksikasjus — see oli võimas ja imeline pilt, mida pilvedest eesriie aegapidi kinni kattis. Hommikul näis, nagu triiviks väinas suuri Barjääri küljest eraldunud jääkamakaid. Künkalt aga selgus, et need olid siiski väikesed jäätükid, mida hiljutine torm oli lahti murdnud. Murrukohtadelt helkis vastu sinine jääsein, mida vanast valgest barjäärijääst kerge oli eraldada. Praamineemiku lahte oli jäänud pidama vana jääväli ja rohkesti noort jääd. Nagu tavaliselt, oli seal palju hülgeid. Keskpäeval tõusis temperatuur kuni +20° [—6° C]. Pärast lõunat puhus külm idatuul, temperatuur langes kiiresti ja alanes õhtuks 0°-ni [—18° C]. Väin keeldub kangekaelselt kinni külmumast.

Veel üks suurepärane saavutus: hakkasime valmistama traanilampe. Me ei tarvitse enam karta valgustuse pärast, ehkki pime aeg järjest pikeneb.

Praamineemiku lahe noor jää kerkib juba surve tagajärjel üles.

Reede, 24. märts, e. l. Ikka veel on näha änne, ehkki vähe, ja needki väga kartlikud. Pärast sulgimist on nad õige tumeda värvusega.

Eile jalutasime piki Saabumiskõrgendikke. Risti üle seljandiku puhus lõikav tuul ja raske oli seal varju leida. Õhtu ja kogu öö oli vaikne, temperatuur tõusis kuni +18° [—7° C]. Täna sajab lund õige suurte räitsakatena.

Eile nägin esimest korda lahe lõunaküljel rannajääd. See kujutab endast seina, umbes 5 või 6 jalga pealpool ja 12 kuni 14 jalga allpool veepinda. Merepõhi ja sellele toetuv valge sein on selgesti näha. Seesugune on vist kogu

siinne rannajää. Veejoonel jääseina uhutud koopad tekitavad mulje, nagu ripuks jää mere kohal. Väga kummalised ja huvitavad on uuristused, mis lained viimase tormi ajal rannajää pinda tekitasid.

Nurgalaagri rühm jõudis tagasi eile hommikul. Minnes oli neil sombune ilm olnud ja nad eksinud jälgedelt kõrvale, mistõttu teekond Ohutu ja Nurgalaagri vahel veninud 30 miili pikaks. Sel ööl, kui meil oli torm, oli ka neil kuni 8 palli tuult olnud. Torm oli tõusnud loodest ja saavutanud haripunkti siis, kui tuul oli SSO-sse pöördunud.

Meri tahab kinni külmuda. Niipea kui tuul vaibub, tekib õhuke jääkirme; et aga ilm on üsna soe, siis ei paksene kirme kuigi ruttu ja mõõna ajal tekib sinna palju lahvandusi. Lugesime oma tagavarad üle ja jaotasime nad nii, et võiksime siin veeta veel kakskümmend päeva.

Laupäev, 25. märts, e. l. Kaks päeva on üllatavalt soe olnud. Taevas on pilves, sajab lund ja puhuti on tunda kerget tuult. Eile õhtul ajas lõunatuul pilved laiali ja täna hommikul on meri ümberringi lahti. Kahju, et jää ei taha püsida. Ometi peaks vesi pidevalt jahenema ja seetõttu jää tekkimist eriti soodustama. Päike on nähtavasti kaotanud kogu oma jõu, kuid ma arvan, et keskpäeval soojendavad tema kiired siiski vee pealmist kihti. Täna jääb veel ainult nädal selle päevani, mil lootsin koos kõigi teistega Evansi neemel tagasi olla.

Õhu soojus tegi meie elamise onnis võrdlemisi ebamugavaks. Katuse alla tekkinud jää hakkas kiiresti sulama, vesi tilgub põrandale ja niriseb mööda seinu alla. Kuid temperatuur langeb kiiresti ja tilkumine on vähenenud juba praegu, mil ma neid ridu kirja panen. Et sellest hädast lahti saada, tuleb kas jää maha kraapida või hoida ruumis temperatuur ainult veidi üle külmumispunkti.

Pühapäev, 26. märts, p. l. Eile hommikul käisime Saabumiskõrgendikel. Puhus väga külm tuul. Pärastlõunal viibisin Vaatluskünka idapoolsel nõlval. Õhtupoolikul tuul vaibus. Oli imetore õhtu — täielik tuulevaikus, suits tõusis otse üles. Meri kattus kerge jääkorraga, jättes mulje, nagu hakkaks ta lõplikult kinni külmuma, kuid öösel tõusis kagutuul ja ajas kogu kaldaäärse mere jälle lahti. Tuul puhus ka täna hommikul ja tõi kaasa tuisku, alles pärastlõunal jäi vaiksemaks. Jalutasin üle Lõhestiku ja tulin sealt tagasi Kraatrikõrgendike ja Saabumiskõrgendike kaudu.

Armitage'i neemest ida pool on meri jääga peaaegu kaetud; on näha ainult mõned üksikud lahvandused. Neemest lääne pool tekib jää laikudena; kaldaäärsed lahvandused ulatuvad kuni Lossikaljuni välja. Lahtedes mõlemal pool Liustikukeelt n ä i b jää õige tugev olevat. Onni lagi tilgub ikka veel kurjasti.

Pidasin hommikul onnis jumalateenistust. Lugesin litaneiat. Täna oli näha ü k s änn.[4]

Esmaspäev, 27. märts, p. l. Seljandikul on täna tugev idatuul, mis kihutab läänenõlvu pidi alla.

Jääd on lõunas umbes Onnineemikuni, kuid meie kaldast 1/2 kuni 3/4 miili põhja pool on vaba vesi. Mulle räägiti, et ka mõlemal pool Liustikukeelt olevat meri kohati lahti; see on halb. Ühtlane kohalik tuul. Barjääri äär on selgesti näha terves ulatuses, tähendab, seal tuiskab vähe või üldse mitte. Käisime Lõhestikul jalutamas. Nägin oma heameeleks, et enamik inimesi kasutab innukalt iga võimalust väljas viibimiseks. Ainult paar meest eelistab istuda tule juures.

Koerad kosuvad iga päevaga ja kõikidel, peale mõne üksiku on seljas paks kasukas. Paar koera tegid meile toreda üllatuse ja tulid omal algatusel jalutuskäigule kaasa. Rõõm oli vaadata, kuidas nad vastu tugevat tuisku edasi rühkisid.

Teisipäev, 28. märts. Meri külmub aeglaselt, kuid pidevalt kinni. Lõuna pool Onnineemikut jää juba kannab ja muutub üha paksemaks, vaatamata tugevale idatuulele ja üksikutele aukudele, mis kuidagi ei taha jääga kattuda. Seda on raske seletada. Võib-olla on nendes kohtades tugevad ülalt alla liikuvad õhuvoolud. Ja kui see ka nii oleks, siis peaksid augud ometi pidevalt väiksemaks jääma. Põhjapoolsete saarekeste vahel ja nende ümber on palju jääd, kuid nii kaugelt on raske otsustada, kas see on pidev väli või mitte.

Idapoolse veranda alla ehitame veel üht talli nelja poni jaoks. Kui see valmis saab, on meil varjualune seitsme looma jaoks ja sellest peaks jätkuma nii talviste kui ka kevadiste operatsioonide puhul.

Neljapäev, 30. märts. Lõuna pool Onnineemikut jää juba kannab, ehkki pakseneb aeglaselt. Eile oli vaikne ja samasugused jääolud näisid valitsevat ka mõlemal pool Liustikukeelt. Paistab, et viimasena külmub see osa meie teest, mis viib Onnineemikult Kilpkonnaseljasaareni. Seal

ei taha meri isegi vaikse ilmaga kinni külmuda. Täna on jällegi tugevam idatuul ja kogu seljandikuäärne rand valges vahus.

Meie siinviibimine näib pikale venivat. See on tüütav, väga tüütav. Aga elada võib, ja ka see on midagi. Ma ei imestaks sugugi nii väga, kui meil siin kuni maikuuni tuleks oodata. Eile lendas laagri kohal õige mitu änni. Täna ei ole ma näinud ühtegi.

Hommikul tõusid päris Onnineemiku kõrval veepinnale kaks vaguvaala. Ehkki jää ei ole kusagil eriti tugev, oli huvitav jälgida, kuidas nad hingamiseks õhemat jääd ja lahvandusi otsisid.

Reede, 31. märts. Vaadeldes ja uurides lähemalt tuult, mis eile piki seljandikku puhus, tulin järeldusele, et Erebuselt liigub selles suunas võrdlemisi nõrk õhulaine, mis näib mööda mõlemat seljandikukülge alla valguvat. Praamineemiku juures merejääl ei olnud tuult üldse ja Onnineemikust lääne pool liikus külmavine loode suunas. Temperatuur püsib nulli [—18° C] lähedal. Näib olevat päris kindel, et praeguse kestva tuule põhjuseks on pehme talv. Sellepärast ei taha ka meri kuidagi kinni külmuda.

Wright selgitas meile, kui tähtis on soolase vee külmumisel nulltemperatuur, sest see on kontsentreeritud soolvee külmumispunktiks. Temperatuuri kõikumine mõne kraadi võrra kas alla või üle nulli mõjutab väga suurel määral jää tugevnemise kiirust.

Ida pool Armitage'i neeme oli eile jää paksuseks 8 tolli ja meie lahes 6 tolli. Mulle teatati, et Liustikukeelest lõuna poole, tublisti Kilpkonnaseljasaarest edasi, ja põhja poole kuni saarteni välja ning veelgi kaugemale on tugev jää, välja arvatud ainult üks veeriba Liustikukeele põhjaserval.

Veel üheks nädalaks on kõike külluses, siis aga tuleb meil oma söömaaegu delikatesside osas piirata. Kuid hülgeliha ja -rasva ning kuivikuid on meil rikkalikult ja vajaduse korral võime siia hulga kaugemaks jääda. Vahepeal on aga päevad lühemaks ja ilmad külmemaks muutunud.

Laupäev, 1. aprill. Eile puhus tuul risti üle seljandiku, mööda tema läänepoolset nõlva alla merele. Idapoolsel nõlval oli nõrk tuul ja Praamineemikul täiesti vaikne. Meie lahes ronis üks hüljes jääle — lasksime ta maha.

Taylor leidis suure hulga merejäässe külmunud kalu; ta rääkis, et neid olnud hulganisti ühes kohas koos.

Praamineemiku lahes asuvate rüsijääseljandike kõrgus on Wrighti hinnangu järgi 3 jala ümber. Jää püsib seal juba umbes kümme päeva. Praegu võib Onnineemikust õige kaugele lõuna suunas igale poole ohutult minna.

Käisin eile Kolmandal kraatril (Lossikalju kõrval) ja mulle näis, et Huttoni kaljude läheduses asuvast neemikust kuni Liustikukeeleni on tugev jää. Samuti on tervel Põhjalahel tugev jääkate, välja arvatud vaba vee riba põhja pool liustikku.

Tuul on täna samasugune nagu eile ja vaba vee ala ei ole ilmselt ruutjardigi vähenenud. Muutun kannatamatuks.

Pühapäev, 2. aprill, e. l. Eile pärastlõunal läksin esimest korda merejääd mööda ümber Armitage'i neeme kuni Praamineemikuni. Jää püsis igal pool tugev, ainult neeme läheduses oli rohkesti lahvandusi. Selle ainsaks kujutletavaks põhjuseks on suhteliselt soojad veekihid, mis madalates kohtades pinnale tõusevad. Lahvanduste vahel on õige õhukene jää. Neeme juures tapeti üks keiserpingviin. On näha õige mitut änni. Kolm hüljest ronis meie lahes jääle. Palju on neid Praamineemiku juures Hobuseraualahe varjus. Leidsin suure hulga merejäässe külmunud kalu, enamasti väikesi, kuid oli ka suuri — 5 või 6 tolli pikkusi. Nähtavasti sattusid nad hüljeste eest põgenedes jäälobjakusse, kust nad enam välja ei pääsenud. Tulin tagasi üle mäe: imeilus päikeseloojak — läänetaevas särasid karmiinpunased pilved.

Tagasi jõudes leidsin, et kolm päeva kestnud tuul oli vaibuma hakanud. Õhtul pöördus ta põhja. Öösel olid toredad virmalised: 10° allpool seniiti helendas üle taeva SSW-st ONO-ni valgusriba, mida kroonis kaks virvendavat spiraali. Meist põhja poole oli meri täna hommikul jääs ja kuigi minimaalne temperatuur oli öösel —5° [—20° C], arvan ma siiski, et suurema osa jääst ajas siia tuul. Olukord näib jälle lootusrikkam. Nüüd ulatub jää kuni Evansi neemeni, kuid Liustikukeeleni on ta ikka veel üsna õhukene. Kolm kuni neli päeva täielikku tuulevaikust või ainult kerget tuult, ja jää peaks igal pool kandma hakkama.

Kesknädal, 5. aprill, e. l. Idatuul kestis viis päeva, vaikides pühapäeval ainult üürikeseks. Ta muutus järjest

tugevamaks ja külmemaks ning tõi rohkesti lund kaasa. Eilseks oli aga ilm üleni sompus, sadas lund ning tuiskas ja temperatuur langes kuni —11°-ni [—24° C].

Pühapäeva ja esmaspäeva hommikul käisime Griffith Tayloriga teisel pool Lossikaljut.

Ma arvan, et tuul on ainult kohalik ja et väin on põhja pool täiesti kinni külmunud, sest tuisklumi ja kaljudelt merele kantud jääkristallid moodustasid jääkatet tuule suunas. Esmaspäeval me võisime näha lähenevat valget jäävälja; eile oli ta maale märgatavalt ligemal, ehkki tuul ei olnud nõrgemaks jäänud. Kummalgi päeval ei pakkunud jalutamine kuigi suurt mõnu. Eile ronisin küngastele, et võimalikult kaugele näha. Ükski teine ei tulnud onnist välja. Õhtul tuul nõrgenes ja kogu öö püsis pakane (minimaalne temperatuur oli —17° [—27° C]). Täna hommikul paistab nii kaugel, kui silm ulatub, ainult jää. Kaldun uskuma, et seekord jääb ta püsima. Saabumislahes on jää 6—7 tolli paks, kuid kaugemal uutel lahvandustel on ainult tollipaksune ühtlane, elastne ning pehme jääkord. Taevas selgis eile õhtul ja täna paistab üle mitme aja jälle päike. Kui selline ilm kas või ühe päeva peaks püsima, siis oleme omadega mäel. Parem toidukraam on otsa saamas, nii et on ülim aeg teele asuda. Suhkur on päris lõpukorral.

Näib, et ä n n i d on ära lennanud: viimast nägime pühapäeval. Enne lahkumist olid nad õige arad ja nende sulestik muutus väga tumedaks. Näljased nad just välja ei näinud, kuigi neil praegu peaks raske olema toitu hankida.

Hülged ronivad meie lahes jääle — eile õhtul oli neid viis. Õnneks ei ole koerad neid veel märganud ega ole nad tulnud ka selle peale, et merejää neid juba kannab.

Mul oli huvitav vestlus Tayloriga Lossikalju aglomeraatidest ja basaltdaikidest[5]. Lossikalju jalamil leiduvate väikeste kooniliste kraatrite kuju näib kinnitavat meie teoreetilist oletust, et pärast määratu suure jääkatte taandumist on siin olnud vulkaanilist tegevust.

On väga hea, et just Wright glatsioloogiliste probleemidega tegemist teeb. Tal on olnud siin hea võimalus uurida mitmeid huvitavaid nähtusi. Wrightil on terav silm jääolude jälgimiseks ja ta peab ka vastavat päevikut. Oleme temaga sageli nende küsimuste üle vestelnud.

Eile praadis Wilson meile hülgeliha pingviinirasvas.

Prae lõhn meenutas kalamaksaõli ja rasv ei olnud kuigi maitsev. Mõned sõid oma portsjonid siiski ära. Usun, et kõik oleksid praest jagu saanud, kui meil oleks tulnud iga päev kelke vedada, nagu tegime seda „Discovery"-päevil!

Tapetud keiserpingviin kaalus umbes 88 kuni 96 naela. See on niisama palju, või isegi rohkem, kui oli raskeima seni tapetud pingviini kaal.

Peale ühe või kahe on kõik koerad terved. Eriti halb on Diikil, kuid ma kaldun uskuma, et kõik peavad vastu.

Neljapäev, 6. aprill, e. l. Ka eile püsis selge ning ilus ilm — üks neist vähestest toredatest päevadest, mis meil onni saabumisest peale on olnud.

Päike paistis vahetpidamata, varahommikust kuni umbes kella viieni päeval, mil ta loojus põhjapoolsete mägede taha. Meri külmus täiesti kinni; ainult põhja suunas on veel riba õhukest jääd. Tõusis üsna tugev põhjatuul, mis ajas selle nõrga jää pankadena üksteise peale ning tekitas kalda ääres terve rea lahvandusi. Ennelõunal läksime Wrightiga kuni noore jää servani. See näis nõrk, ja kaugemale me ei söandanud minna.

Huvitav on vaadelda jää kuhjumist: jää serv kerkib murdudes üles ja jookseb libisedes pikkade keeltena teisele jääkihile peale. See jätab unustamatu mulje. Kogu see liikumine on nagu mingi lakkamatu muusika: teravate, kuid meloodiliste toonide popurrii, mis meenutab lindude siristamist metsas. Sel puhul tavatseme öelda: „Jää laulab!"

Õhtupoolik. Pärastlõunal läksin ligi paar miili mööda noort jääd põhja poole; jää oli umbes 3½ tolli paks. Õhtusöögi ajal pidasime nõu, kuidas Evansi neemele ümber kolida. Otsustasime, et laupäeval lähevad inimesed, pühapäeval koerad ja esmaspäeval ponid — kuid kõik oleneb muidugi sellest, kas hea ilm jääb püsima või mitte.

Reede, 7. aprill. Läksin koos Atkinsoni, Bowersi, Taylori ja Cherry-Garrardiga jääd mööda põhja poole. Jää oli kõikjal ligi 5 tolli paks, välja arvatud lahvandused, milledest paljud olid veel lahti. Kaldalt eemaldudes sattusime huvitavale nähtusele: merejää oli kaetud väikeste pannkooke meenutavate jääpankadega, mis moodustasid midagi mosaiigitaolist. See on jää, mis tekkis väina tuulealusel küljel ja laienes vastassuunas esmaspäeval ja teisipäeval puhunud tugevale tuulele.

Samuti oli huvitav vaadata, kuidas üksteise peale libisenud jääkihid olid kriimustanud alumisi panku.

Taylor oli rumalasti ettevaatamatu ja tahtis minna üle õhukese jääga kaetud lahvanduse ning kukkus sisse. Kui me talle appi ruttasime, oli ta õige ehmunud näoga, ronis aga siiski kirkat abiks võttes omal jõul välja ja läks koos Cherryga koju tagasi.*

Teistega läksime edasi seni, kuni Lossikalju jalamil asuvate väävlikuhikutega kohakuti olime jõudnud. Siin pöördusime kaldale, ronisime üksteist veidi abistades jääseinast üles ja tulime maad mööda koju tagasi.

Seni ei ole näha mingeid põhjusi, mis takistaksid meid homme kojusõitu alustamast. Ainult et täna õhtul hakkab taevas pilve minema ja ilm näib muutuvat. Nähtavasti ei ole siin ilusat ilma kunagi üle kolme päeva järgemööda.

Korjasime hea hulga jäässe külmunud kalu, suuremad neist olid heeringa, vähemad leppmaimu suurused. Me arvasime, et kalad sattusid külmuvasse jääsuppi hüljeste eest põgenedes. Kuid täna leidis Gran ühe suure kala, kes oli külmunud sel hetkel, kui ta parajasti väiksemat alla neelas. Paistab, et mõlemad sattusid jääsuppi siis, kui suurem väiksemale jahti pidas.

Oleme end siin nii mugavasti sisse seadnud, et on peaaegu kahju lahkuda. Elame toredat, tervislikku elu, viibime õige sageli värskes õhus ja näeme oma jalutuskäikudel palju huvitavat. Mägedes ronimine on suurepäraseks treeninguks; Evansi neemel ei ole meil selleks kuigi palju võimalust. Ometi ootan kannatamatult, millal ma sinna tagasi jõuan, et vaadata, kas seal kõik on korras. Juba hulga aega muretsen selle üle, kuidas meie rand on suutnud põhjatuule rünnakutele vastu panna. Ma ei saa endast kuidagi eemale peletada mõtet, et meri võis ehk mõne tugeva tormi ajal onnile mingit viga tekitada.

Pildikesi elust Onnineemikul

Istume kastidel tule ümber, nosides võileivakamakaid ning rüübates plekk-kruusidest auravat teed, ja elu näib meile suurepärane. Pärast seda läheme välja, kuna sees

* Ometi oli ta veel küllalt reibas, et vees olles midagi naljakat välja mõelda. Ta jutustas seda kohe kapten Scottile, kui see tema juurde oli jõudnud.

ei ole midagi, mis meid kaua kinni peaks. Pealegi aitab liikumine meid füüsiliselt heas vormis püsida.

Videvik ja õhtusöögi lähenemine sunnivad meid kella viie, kuue paiku koju tagasi tulema. Toome kaasa hea isu. Kokad võistlevad omavahel, valmistades praetud hülgemaksast mitmesuguseid mahlakaid roogi. Võiks arvata, et üks ja sama toit ei suuda pakkuda erilist vaheldust, kuid vähese jahu, peotäie rosinate ja lusikatäie karripulbriga[6], või jälle hernejahust valmistatud kastmega võib teha imet. Olgu kuidas on, aga meie toidud on väga mitmekesised ja igal õhtul või peaaegu igal õhtul saavad kokad kiita. Wilson, kes on väga agar igasuguseid roogi leiutama, rikkus oma reputatsiooni paari päeva eest [4. aprillil] peaaegu täielikult. Ta soovitas praadida hülgemaksa pingviinirasvas, kinnitades, et viimase vänget maitset on võimalik kõrvaldada. Sulatasime rasva hoolikalt üles ja saime läbipaistva ning puhta täiesti lõhnatu rasva. Kuid välimus oli petlik. „Praad" lõhnas tugevasti pingviiniliha järele. Lihas nõrgalt tuntav iseloomulik lõhn oli niivõrd kontsentreerunud, et sellest ei maksa pikemalt rääkidagi. Kolm kangemat meest sõid oma pannid tühjaks, kuid ülejäänud, maitsnud esimese suutäie, leppisid parem kakao ja kuivikutega.

Pärast õhtusööki ajame umbes tund aega juttu ja teeme suitsu. See on lõbus ning õdus tunnike, mille kestel jutustavad oma mälestusi inimesed, kes sõna tõsises mõttes kogu maailma läbi on käinud. On vaevalt maad päikese all, kus üks või teine meist ei oleks reisinud; päritolult ja elukutselt on meie hulgas iga sorti mehi.

Umbes tund aega pärast õhtusööki hakkab seltskond ükshaaval kahanema. Laotame magamiskotid põrandale, võtame jalad lahti ja seame ennast mõnusalt sisse. Põhjapõdranahkadest valmistatud magamiskottidel on olnud aega kuivada ja nad on siis ka tõesti soojad ning mugavad. Ka onn peab võrdlemisi hästi sooja. Tänu õnnestunud traanilampidele ja küllaldasele küünalde tagavarale, võime veel paar tundi lugedagi. Ja niiviisi, mähituna karusnahkadesse, tutvume viimase aastakümne sotsiaalsete ja poliitiliste probleemidega.

Meid ei ole rohkem ega vähem kui kuusteist. Seitse meest katavad peaaegu terve L-kujulise ruumi ühe, pikema tiiva põranda; neli magab teises, vähemas tiivas,

mis on ühtlasi meie laoks. Ülejäänud viis on okupeerinud juurdeehituse ja kinnitavad, et nemad peavad jahedat ruumi kõige tervislikumaks. Pidev uni kestab kaheksa kuni üheksa tundi ja õige mitmele ei teeks sugugi raskust kaksteist tundi järgemööda magada. See näitab, et meie äärmiselt lihtne elu on ühtlasi väga tervislik, ehkki meie tahmunud näod ja käed võiksid mõnele võõrale hoopis vastupidise mulje jätta.

Pühapäev, 9. aprill, e. l. Reede öösel läks taevas pilve ja tuul pöördus lõunasse. Kogu eilse päeva ja tänase öö kestis mõõdukas lumetorm. Kõrgeim temperatuur oli +5° [—15° C], tuiskas suhteliselt vähe. Reede öösel viis torm väina jääst puhtaks, ainult umbes 3/4 miili Onni-neemikust põhja pool jäi ta veel püsima. Neemiku juures tekkis 15—20 jala laiune lõhe, mis käändub loodesse ja jätkub neemikust põhja pool. Kummaline, et nii laialt avanenud jää siiski pidama jäi.

Niipea kui tuul tõusis, hakkas jää viivitamatult põhja poole liikuma. Tuleb välja, et meie reedene matk mööda merejääd oli väga riskantne ettevõte. Siinseid jääolude muutusi ei oska sugugi ette arvata, kuid niisugustel rumalatel seiklustel noore jääga kaetud väinal olgu lõpp. Järelikult tuleb ka ponide üleviimine mõneks ajaks edasi lükata.

Eile käisin Saabumiskõrgendike teisel kraatril, lootes näha sealt põhjapoolsete lahtede olukorda. Tuiskas tugevasti ja ma ei näinud peaaegu midagi. Silmapiiril paistis ähmaselt valge riba, mis näib kinnitavat, et jää ei ole triivinud kuigi kaugele.

Eile oli näha mõnd änni; aeg on nende jaoks erakordselt hiline. Hülged ei roni enam jääle. Üht võis täna hommikul näha Armitage'i neeme lähedal, kuid meie lahes ei ole neid juba paar päeva olnud. Võtab kindlasti veel tüki aega, enne kui ponid saame tagasi viia.

Esmaspäev, 10. aprill, p. l. Kavatsesin täna hommikul Evansi neemele teele asuda. Äratasin mehed vara üles; kui me aga pärast hommikueinet valmis olime retke alustama, läks taevas veel rohkem pilve ja hakkas tihedat lund sadama. Selline ilm kestis väikeste vaheaegadega terve päeva; taevas selgines alles päikeseloojangul. Meie teekonnaks oli säärane ilm kõikidest kõige halvem: kaugemale kui sada jardi ei olnud mitte midagi näha.

On üsna vähe lootust, et väin niipea kinni külmuks.

Neljapäev, 13. aprill. Asusime Onnineemikult teele teisipäeval kell 9 hommikul. Meid oli üheksa: mina, Bowers, allohvitser Evans ja Taylor moodustasid ühe telgi meeskonna ning leitnant Evans, Gran, Crean, Debenham ja Wright teise oma.

Onnineemiku jätsin Wilsoni hooleks; talle on abiks Meares, Forde, Keohane, Oates, Atkinson ja Cherry-Garrard. Nad aitasid meid Suusanõlvast üles; on saanud auasjaks ronida sellele nõlvale „ühe hingetõmbega". Arvasin, et säärane pingutus on varahommikul liigne, kuid pidin selle siiski kaasa tegema.

Ilm oli ilus. Möödusime Lossikaljust ida poolt; ta nõlvad olid kaetud pehme lumega — tähendab nad on tuulevarjus. Ületasime esimest korda seljandiku, sattusime üsna tasasele, tuulest päris puhtaks pühitud pinnale ning möödusime seljandikul asuvast kahest kuhikust lääne poolt. Nagu olime lootnud, nägime sealt põgusal pilgul, et lahtedes mõlemal pool Liustikukeelt on üsna tugev jää, kuid lähemas lahes ei olnud jääkate veel kuigi suur. Olime kindlad, et teekond mööda seljandikku on kerge ja et alles laskumisel tekib raskusi jäärüngaste ületamisega. Kui olime Onnineemikust 7½ miili kaugusele Huttoni kaljudele välja jõudnud, leidsime eest ebameeldivalt libeda, tuulest puhtaks pühitud jääpinna; tuul tõusis ning ilm pimenes just otsustaval momendil ja nii jäime kell 2 päeval laagrisse ning jõime paar kruusitäit teed. Poole tunni pärast ilm selgis ja me nägime kohta, kust oli võimalik jäärüngastele laskuda, ehkki kogu nõlvak Huttoni kaljudest kuni Erebuseni välja oli täis lõhesid ja pragusid. Valisime tee, mis viis jäärüngaste veereni, kuid ei leidnud sealt laskumiseks mitte ühtki sobivat kohta: ka kõige madalam osa oli ikka veel 24 jalga merejääst kõrgemal. Kui me sinna välja jõudsime, tugevnes tuul ja seljandikult tuiskas lund alla: tuli kiiresti otsustada. Ronisin jäärünka servani ja raiusin sellesse astmed, et jalgadel oleks laskumisel tuge. Niisuguseks igapäevaseks tööks oli jäärüngas üsna sobiv. Kõigepealt laskusid alpi köit mööda leitnant Evans, Bowers ja Taylor. Seejärel saatsin alla kelgud — täis koormatega jõudsid nad toredasti merejääle. Ja siis laskusid kõik ülejäänud. Kolme viimase jaoks lõin süga-

vale lumme tugeva vaia, panin selle ümber köie ja merejääle jõudnud mehed lasksid meid alla, köit pikkamisi järele andes. Ise laskusin viimasena. Jäin päris rahule selle osava ja väleda tööga — 20 minutiga oli kõik tehtud ja keegi ei saanud külmast näpistada.

Kelkude vedamine Liustikukeeleni oli väga raske, sest jääpind oli kaetud soolakristallidega. Jõudsime sinna poole kuue paiku õhtul. Leidsime madala koha ja tõstsime kelgud võrdlemisi kergesti kuue jala kõrgusest jääseinast üles. Kohe algas järsk tõus; et aga pind oli kõva, ei olnud kelkude vedamine kuigi raske. Hakkas pimenema ja tee oli risti-rästi täis loendamatuid lõhesid. Mitmed meie rühmast kukkusid neisse lõhedesse ja oleksid kergesti võinud ennast vigastada. Kuid Liustikukeele põhjapoolne külg oli ühtlaselt lumega kaetud. Seal liikusime kergesti edasi mööda orgu, mis viis madala jäärünka juurde, kus me üht lahtimurdunud jääpanka mööda suurema vaevata alla laskusime. Otsustasin kohe Evansi neemele edasi minna ja seetõttu jäime kell 6 õhtul laagrisse, et teed juua. Kell 6.30 hakkas järsku pimenema; peaaegu võimatu oli midagi näha. Jõudsime alla merejääle. Kelke vedada oli raske, kuid rühkisime mõne tunni siiski edasi. Kell 10 õhtul olime Väikese Vaguvaalasaare vahetus läheduses, kuid et oli täiesti pime, otsustasime laagrisse jääda. Kell 11.30 heitsime magama mitte eriti mugavates tingimustes.

Öö jooksul tuul kõvenes ja hommikul möllas tõeline torm. Mitmel korral tekkis kartus, et meie laagri asukohas ei pea jää enam vastu. Bowers ja Taylor ronisid saarele. Tagasi jõudes teatasid nad, et saare tipul puhuvat igal pool kohutav tuul, kuid otse vastu- ja allatuult olla suhteliselt vaikne. Ootasime kogu päeva kannatamatult tormi vaibumist. Pärastlõunal kell 3 käisime Bowersiga ringi ümber saare ja leidsime tema pealttuuleküljel väikese jääplatvormi. Otsustasime laagri siia üle tuua. Selleks kulus kaks tundi tööd käredas pakases. Siis aga olime täiesti tuulevarjus, sest kaljud tõusid peaaegu püstloodis otse telkide tagant. Ainult vahete-vahel jõudis mõni tuulepööris alla telkide juurde, kuid need olid tugevasti kinnitatud. Tuul, mis tormas üle meie peade kohal kõrguva kaljuseljandiku, vihises kõrvulukustavalt — vaevu kuulsime oma sõnu. Jäime teiseks ööks laagrisse ja magasime paremini, sest teadsime, et torm ei saa meid

enam merele triivida. Kuid toitu on meil veel ainult üheks söömaajaks.

Öö jooksul andis torm veidi järele ja maa piirjooned muutusid nähtavaks.

Äratasin mehed kell 7 hommikul ja õige pea vedasime taas oma kelke. Oli kohutavalt külm ning tugev tuul ja meie riided jäätusid. Ehkki minna oli ainult kaks miili, oli see väga raske teekond. Jõudsime neeme lähedale kella 10 paiku ja leidsime, et see oli ikka veel ümbritsetud merejääga. Otsekui kivi langes südamelt, kui nägime käänaku tagant jälle oma onni ja kuulsime, et seal kõik on korras.

Saime teada, et vahepeal on surnud veel üks poni, nimega Hackenschmidt, ja üks koer. Oleks võinud oodata halvemat. Ülejäänud loomad on heas vormis.

Kõik, mis ma onnis nägin, valmistas mulle rõõmu. Simpson oli teinud imet, kuid ka teised ei olnud laiselnud ja ma pean selle kirjeldamise jätma teiseks korraks.

Reede, 14. aprill. Suurreede. Rahulik päev. Tuul puhub endiselt kiirusega 20 kuni 30 miili tunnis.

Pidasin jumalateenistuse.

Laupäev, 15. aprill. Ilm on ikka veel väga halb. Tuul puhus terve päeva kiirusega 30—40 miili tunnis; tuiskab kurjasti ja täna õhtul hakkas lund sadama. Ootan ilma paranemist, et pöörduda tagasi Onnineemikule ja viia sinna täiendavaid toiduainete tagavarasid. Täna õhtul lasksime üles raketi, et teatada „Discovery"-onni meestele oma õnnelikust päralejõudmisest. Nägime ka vastussignaali.

Pühapäev, 16. aprill. Päeval oli samasugune tuul nagu eile. Kell 6 õhtul muutus vaiksemaks, ainult aeg-ajalt puhus põhja poolt mõni iil.

Harjutasime täna ponisid ja ma vaatasin nad pärast oma tagasitulekut esimest korda põhjalikult üle. Raske on kirjeldada segaseid tundeid, mis mind valdasid neid kronusid nähes.

Lahtede kinnikülmumine. Evansi neem.

15. märts. Igal pool tekib noor jää.

19. märts. Laht on jäävaba, välja arvatud kitsas riba Ligipääsmatu saare ja Vaguvaalasaarte vahel, mis ulatub kuni Türklasepea nurgani.

20. märts. Lahed on täiesti jäävabad.
25. märts. Saarte vahel külmus meri lõplikult kinni.
28. märts. Meri on silmapiirini üleni kinni külmunud.
30. märts. Jää jäi püsima ainult saarte vahel.
1. aprill. Meri on kinni külmunud neemest saareni.
6. aprill. Mere külmumise piir kulgeb üle väina ja Põhjalahe.
9. aprill. Väin vabanes jääst, välja arvatud endine piir.
V e i d i jääd näib püsivat Põhjalahes.

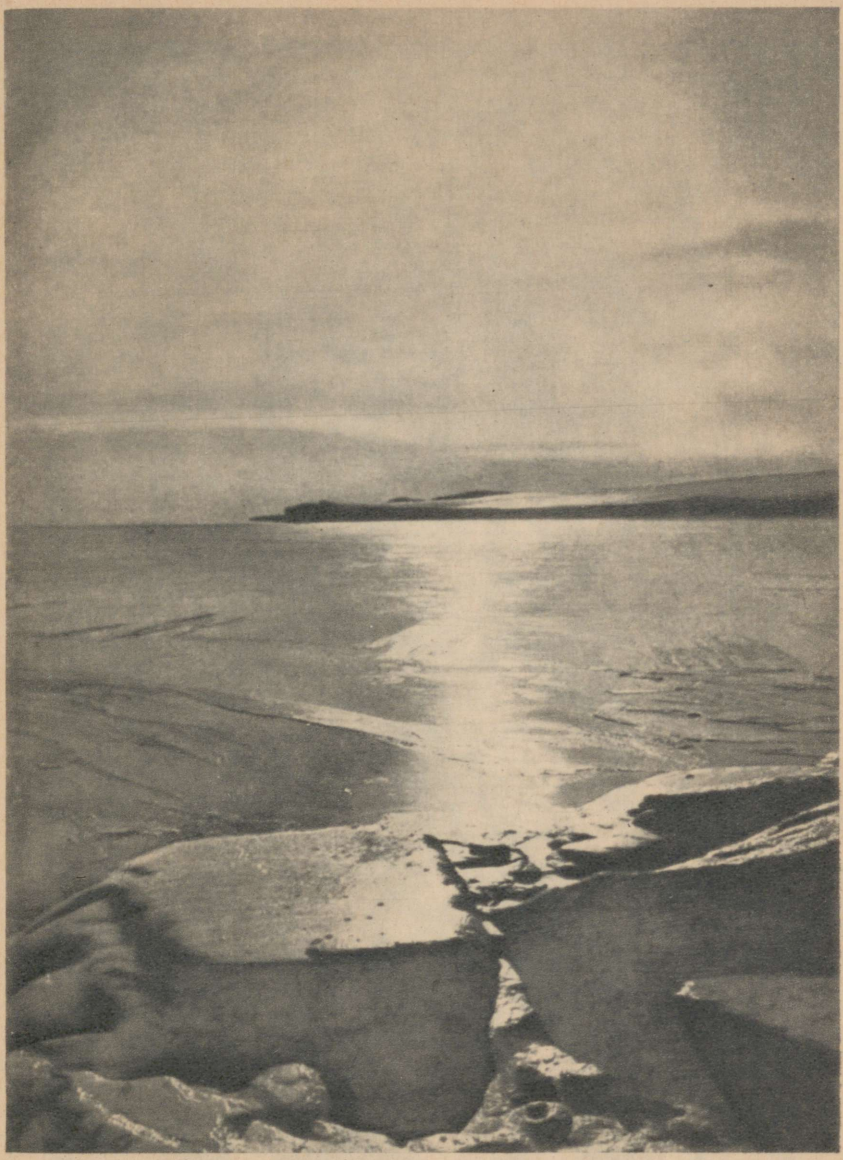

Meri külmub kinni.

Jäälilled äsjatekkinud merejääl.

VIII PEATÜKK

MULJEID MEIE TALVEKORTERIST JA EKSKURSIOON

Muljeid tagasisaabumisel onni 13. aprillil 1911

Meie onnile rajamispaika otsides olin ma arvestanud võimalust, et põhjatuultega tungib laine lahte. Kuid ma võtsin samuti arvesse: esiteks — väinas ei ole keegi veel kunagi märganud rasket nordilainet; teiseks — tugev põhjatuul toob tingimata enesega kaasa paakjää, mis lainetust vaigistab; kolmandaks — seda paika kaitseb suurepäraselt Barne'i liustik. Ning lõpuks näitab ka kallas ise, et laine teda uhtnud ei ole, sest kõik rannakaljude servad ja nurgad on teravad.

Kui rajati maja vundamenti ja ma leidsin, et see on merejää pinnast kõigest 11 jalga kõrgemal, muutusin veidi rahutuks. Kuid kaalutledes kõiki asjaolusid, mis näitasid, kui varjuline koht siin on, sain ma oma rahu jälle tagasi.

Et mul selline kahtlus üldse võis tekkida, see näitab, kui raske siinses erakordses olukorras on üht või teist küsimust otsustada.

Sündmuste käik on mu esialgsete kaalutluste õigsust kinnitanud, kuid ma pean tunnistama — mind vaevas kogu aeg tunne, et olin võtnud enesele vastutuse liiga kergekäeliselt, sest vähemalgi eksitusel oleksid võinud olla kohutavad tagajärjed.

Alles siis, kui leidsin talvekorteris kõik korras olevat, sain ma aru, kui väga olin selle pärast muret tundnud. Normaalsetes tingimustes ei oleks mulle meeldegi tulnud, et talvekorterit võiks ähvardada mingi oht, aga pärast seda kui olime kaotanud mitu poni ja Liustikukeelest osa lahti murdus, ei suutnud ma vabaneda tundest, et on juhtunud õnnetus ja et mõni ebatavaline laine on minema pühkinud kõik, mis rannal asus.

Sünged mõtted sellest võimalikust õnnetusest ja selle tagajärgedest piinasid mind nendest kaalukatest põhjendustest hoolimata, mis olid mind sundinud valima just seda kohta kui kõige kindlamat onni ehitamiseks.

Mere hilinenud kinnikülmumine, ebaharilikult kauakestvad tuuled ja mitmesugused erakordsed nähtused, millele olen juba eespool vihjanud, tugevdasid aegapidi minu sügavat umbusku Antarktika salapärase kliima vastu. Ja nad manasid minu kujutluses esile igasuguseid õnnetusi, mis võisid osaks langeda neile, kellest ma juba nii kaua lahus olin olnud.

Meie teekond Evansi neemele toimus äärmiselt viletsais tingimusis, mis käivad tavaliselt kaasas rännakuga vinges tuules pärast tugevat lumetormi. Hallis varahommikuses valguses näis kõik süngena. Meie riided olid kõvaks jäätunud. Sõrmi, mis telgis olid märjad ning külmad, näpistas pakane kelkude pakkimisel tugevasti.

Neemele lähenedes hakkasid paistma mõned rahustavad elumärgid: vanad jalajäljed lumel, meteoroloogi sondpalli pikk siidniit. Kui me aga neeme kaljude ja selle läheduses paljude madalikule jooksnud jäämägede juurde jõudsime, ei näinud me rohkem enam midagi.

Minu imestuseks ulatus tugev jää neemest veel edasi ja nii võisime minna ümber neeme Põhjalahele. Siit paistis Tuulelipukünkale ehitatud meteoroloogiline onn[1] ja hetk hiljem, kui olime pöördunud ümber ühe väikese neemiku, tuli nähtavale kogu talvekorter. See oli terve ning puutumata — tallid, juurdeehitused ja kõik muu. Ilmselt ei olnud meri talle ligi pääsenud. Hingasin sügavalt ja kergendatult.

Tallide läheduses töötasid kaks inimest ja me ootasime huviga, millal nad meid märkavad. Nad nägid meid mõne hetke pärast ja jooksid onni meie saabumisest teatama. Kolme minuti pärast tormasid kõik üheksa meest* tervitusi hüüdes meile mööda merejääd vastu. Algas elav uudiste vahetamine, ja juba mõne aja pärast teadsime kõiki tähtsamaid sündmusi, mis nende vaikses talvekorteris meie lahkumisest peale aset olid leidnud. Olukorda arvesse võttes võiks säärasteks sündmusteks vahest ehk lugeda ühe poni ja ühe koera kaotust. Oli nimelt surnud

---

* Simpson, Nelson, Day, Ponting, Lashly, Clissold, Hooper, Anton ja Dimitri.

poni, kellele olime nimeks pannud Hackenschmidt, sest tal oli halb komme eest ja tagant üles lüües rünnata kõiki, kes talle läheneda püüdsid.* Ta oli ilmselt teist tõugu kui ülejäänud ponid — saledam ja kaunima kujuga, meenutades araabia hobuseid. Ei haiguse sümptoomide järgi ega ka Nelsoni poolt teostatud lahkamisel ei läinud korda surma põhjust kindlaks teha. Eeskujulikule söötmisele ja hoolikale ravimisele vaatamata jäi poni ikka järjest viletsamaks, kuni ta ei suutnud enam jalul seista. Ei jäänud muud üle, kui päästa ta vaevast. Anton kinnitab, et Hackenschmidt suri lihtsalt tigedusest, — ta oli kindlasti nõuks võtnud ekspeditsiooni kasuks mitte enam töötada!! Ehkki kaotus on küllalt tõsine, meenus mulle minu omaaegne kartus, et sellest loomast võib meile ainult tüli tulla. Temaga oli kõige raskem hakkama saada, sest ta oli jonnakas ja tõrges. Ma olin ette aimanud, et meil Hackenschmidtiga suuri raskusi tekib, eriti ükskõik millise teekonna algul, kuhu ta iganes kaasa võetakse. Kõik need kaalutlused aitasid pehmendada selle karmi uudise mõju. Koer aga oli meist siia maha jäänud väga viletsana ja tema surm ei olnud kuigi suureks üllatuseks.

Väheste uudiste hulgas, mis mind siin ootasid, olid need kõige halvemad. Olemasolevaid võimalusi arvestades oli onn eeskujulikult korda seatud ja teaduslikud vaatlused toimusid edukalt. Pärast meie primitiivset elamist Armitage'i neemel oli tore astuda sooja ning kuiva onni; ta näis meile lossina: säravalt valgena ja luksuslikult mugavana.

Mõnus oli süüa tsiviliseeritud inimeste kombel, nautida esimest kümblust kolme kuu järel ja tunda ihul puhtaid ning kuivi riideid. Need tunnid üürikest mõnulemist (sest harjumus peletas peagi nende võlu) on igale polaaruurijale kalliks mälestuseks. Nad rõhutavad teravalt kogu erinevust möödunud raskuste ja praeguste mugavuste vahel ning tekitavad ajutiseks erakordselt nauditava füüsilise heaolu.

Sain vaevalt lühikest aega onnis olla, kui mind juba välja tiriti üksikasjaliselt tutvuma kõigi nende muudatustega, mis minu äraolekul aset olid leidnud ja mille üle need, kelle kätetöö see oli, õigustatult uhkust tundsid.

---

* Poni nimi on tuletatud saksakeelsest verbist *hacken* — raiuma. *Tõlk.*

Kõigepealt külastasin ma Simpsoni „nurka". Siin rändas mu pilk mööda arvutuid riiuleid, millele oli asetatud terve rodu isekirjutavaid instrumente, elektripatareisid ja lülituskilpe, kuna kõrv tabas paljude kellade tiksumise ja mootori vaikse undamise, millele aeg-ajalt lisandus elektrikella värelev heli. Kuid nähtu ja kuuldu andis vaid umbkaudse ettekujutuse neist täpseist vahendeist, mille abil iga päev ja iga tund registreeritakse kõik muudatused meie ilmastikutingimustes. Sain ainult põgusa mulje keerukast aparatuurist esmaklassilises meteoroloogijajaamas, mis on esimene omataoline polaarmail. Nõudis päevi, isegi kuid, enne kui ma suutsin endale täiesti selgeks teha meie meteoroloogi eesmärgid ja teadusliku täpsuse, mida ta püüab saavutada. Kui ma sellega teataval määral toime tulin, kirjutasin ülevaate tema tööst. See leidub käesoleva päeviku järgnevatel lehekülgedel.* Minu esimene mulje, mida ma siin edasi annan, oli palju segasem. Ma taipasin ainult seda, et „Simpsoni nurgas" on võimalik ainsa pilguga kindlaks teha, missugune on või oli olnud tuule tugevus, kuidas muutuvad baromeetri näidud ja kui palju külmakraade näitab termomeeter. Mõni teadusejanulisem oleks võinud veel saada andmeid atmosfääri elektriseerituse ja muude selliste oluliste nähtuste kohta. Saada niisuguseid andmeid, ilma et oleks vaja olnud riietuda ja onnist väljuda, oli meile ilmseks eeliseks eelkäijatega võrreldes. Võimalus jälgida tormi tugevuse ja suuna muutumisi hoones asuvate instrumentide abil tähendas inimvaimu suurt võitu looduse üle.

Parasitoloogidest edasi on järgmiseks pimik, töölaua kõrval, mis eraldab Lõbusa Jimi nurka — lause sai segane. Täpsemalt: füüsikud korrastavad oma aparaate ja kirjutavad üles märkmeid laua taga, mis asub risti vastu onni otsaseina. Laua teine pool on määratud Atkinsonile, kes kirjutab selg pimiku poole. Kuna Atkinson on ikka veel ära, oli tema nurk sisustamata, ja seepärast köitis järgmiseks minu tähelepanu sealpool Atkinsoni tööruumi asuva pimiku omanik. Fotokunstil pole polaarmail, ega vaevalt ka kuskil mujal, olnud sellist templit kui see siin. Uhke pimik negatiivide ilmutamiseks ja kopeerimiseks võib olla õigustatud ainult siis, kui

* Vt. X peatükk.

selles tehakse kvaliteetset tööd. Antud juhul õigustab seda üksnes asjaolu, et meil on kaasas taoline kunstnik nagu Ponting. Ta ruttas mulle näitama suve jooksul tehtud võtteid. Selle kõrval oli mul aega pilku heita korralikele riiulitele, kus paradeerisid kaamerad ja nende juurde kuuluvad esemed, portselanist valamule, automaatkraanile, kahele varjuga atsetüleenlambile ja teistele fotokunstis vajalikele seadistele. Siin olid kõik eeldused eeskujulikuks tööks; fotograafile aga tuleb au anda, sest peaaegu kõik, mis ta oma ajus oli välja mõelnud, oli ta ise ka kätega teostanud. Siin tuleb selgesti ilmsiks asjaolu, kui kasulikud on reisidel omandatud kogemused. Pontingil on tulnud uue asustamata maa primitiivsetes tingimustes ise enese eest hoolt kanda ja temast on saanud iga asja peale meister, kes oskab käsitseda ükskõik missugust tööriista ja saab kõikjal hästi hakkama.

Ajal, kui ehitustööd olid peaasjaks ja töökäsi üsna napilt, sai Ponting oma nurga sisseseadmiseks ainuüksi toormaterjali. Imelühikese aja jooksul ilmusid riiulid ja vannid, paigaldati kohale uksed ja aknad. Ja kõik see oli meie üldiseks imestuseks meisterlikult tehtud. Oli hea, et ta oma tööga kähku valmis sai, sest lühikese suve kiiresti mööduvaid tunde ei tohtinud kulutada millekski muuks kui ainult fotografeerimiseks. Pontingi rahutu temperament ei kannatanud aja raiskamist — ilusa ilmaga ta peaaegu ei maganud. Ta oli otsustanud ära kasutada kõik võimalused fotografeerimiseks, niipalju kui olukord seda võimaldas.

Pontingi tööind oli jäädvustatud mitmejardisele filmilindile, mis oli alles tema käes. Suurema osa võtetest oli ta aga juba laevale tagasi saatnud ja peale selle paiknes tal veel riiulitel kaste negatiividega ning üks kõhukas album fotodega.

Pontingi suurepärase töö nähtavasti kõige imeteldavamaks küljeks on oskus leida huvitavaid vaateid ja meisterlikkus jää mitmesuguste vormide jäädvustamisel. Enamikul tema piltidest on erakordselt hea kompositsioon. Ta näib instinktiivselt tabavat esiplaanil ja keskmisel kaugusel asuvate esemete täpse vahekorra ja oskab tuua oma piltidesse elu. Suure tehnilise vilumusega kasutab ta mitmesuguseid filtreid ja erinevaid valgustusaegu ning saavutab seda, et lume õrnad varjud ja õhulisus on piltidel imetlusväärselt edasi antud. Ta on kunstnik, kes

armastab oma tööd. Oli meeldiv kuulata, kui suurt rõõmu ta tehtud töö üle tundis ja millised suured tulevikuplaanid tal on.

Ma ei olnud veel jõudnud kõike seda imetleda, mida sisaldas pimik, kui mind juba bioloogide tööruumi viidi. Nelson ja Day olid kohe algul otsustanud koos elada — mõlemad on väga täpsed ja korralikud. Nad olid üsna rõõmsad, kui nende kavatsus heaks kiideti, sest neil polnud nüüd enam karta, et saavad endale mõne lohaka kaaslase. Enne meie lahkumist sügisretkele ei olnud veel asutud nende töökoha sisustamisele, kuid nüüd ma nägin, et kogu ruum oli eeskujulikult ära kasutatud. Valitses täielik kord; mikroskoop asus puhtal laual, millel oli hulk emaileeritud kausse ning nõusid ja korralikult virna asetatud raamatuid. Teisel pool lauda oli kaks ülestikku paiknevat koikut, kardinatega hoolikalt varjatud riiulid pesu jaoks ja kaks reflektoritega varustatud küünlajalga. Lae alla olid leidlikult ehitatud võrgud sokkide kuivatamiseks. Laudsepatöö oli tehtud väga puhtalt ja kõik erines silmatorkavalt teiste tööruumide kiiresti kokkuklopsitud sisustusest. Koikude sambad ja äärelauad olid hoolikalt viimistletud ja mahagonipunaseks värvitud. Nelsoni töölaud on väga sobivalt paigutatud onni kõige suurema akna alla ja varustatud atsetüleenlambiga, mistõttu ta võib nii talvel kui suvel mugavalt oma tubast tööd teha.

Nagu näha, oli Day minu äraolekul kibedasti ametis olnud. Kõik kiitsid tema tehnilist taipu ning olid talle tänulikud instrumentide ja aparaatide korrastamise ning üldse abi eest, mida ta teaduslikele töötajatele osutas. Ainuüksi tema kätetöö on kütte-, valgustus- ja ventilatsiooniseadmed, mis laitmatult funktsioneerivad. Edaspidi kirjeldan ma neid seadmeid lähemalt, kuid minu esimene mulje oli, et onni temperatuur ja valgustus ei jäta midagi soovida ja et õhk on puhas ning värske. Day kõneles, et ta on saavutanud mõningat edu mootorsaanide täiustamisel, kuid sellest jutustan ma samuti hiljem.

Kütteseadmeilt pöörasin loomulikult oma tähelepanu köögiahjule ja selle hooldajale Clissoldile. Olin juba varem palju kuulnud tema kokakunsti erakordsetest saavutustest ja jõudnud selles ka isiklikult veenduda. Nüüd tutvustati mulle koka ruumi kõigi selle pliidi ja küpsetusahjude, igasuguste pottide ja pannide, seinalaudade ja täidetud riiulitega. Kõigest sellest võis juba mõndagi

järeldada, kuigi hea roog kaugeltki mitte üksnes köögi sisustusest ei olene. Mulle oli meeldiv kuulda, et pliit on osutunud ökonoomseks ja et brikett asendab suurepäraselt kivisütt. Küttekolde seinte paksus ja küpsetusahju suurus välja arvatud, oli Clissold kõigega täielikult rahul. Ta kartis, et ahi on liiga väike meie kõigi pidevaks varustamiseks leivaga; sellest hoolimata näitas ta seda ahju mulle teatava uhkusega, mille ma peagi leidsin täiesti õigustatud olevat. Ta oli ainuüksi oma kätega, ilma et keegi teda abistanud oleks, ahjule teravmeelse täienduse teinud, mis ei jäänud alla ühelegi leiutisele, millega meie onn võis uhkustada. Leivaahju sisemuses oli seadis, mis taina kerkimisel lülitas sisse elektrikella ja punase lambikese. Clissold oli arvamisel, et pidev kellahelin ei mõju just rahustavalt meie närvidele ning et lambi alaline põlemine lühendab tunduvalt selle iga. Seepärast lisas ta seadisele täienduseks kellamehhanismi, mis lühikese ajavahemiku järel voolu automaatselt välja lülitas. Peale selle võis sama mehhanismi abil reguleerida nende hoiatussignaalide sagedust, kuidas aga kokk seda iganes soovis. Kui ta magama kavatses heita, seadis ta mehhanismi lühikestele signaalidele, ja kui oli onnist väljas, sai ta tagasi jõudes kohe teada, mis ahjus vahepeal oli toimunud. Igal juhul oli see märkimisväärne leiutis. Ja kui ma kuulsin, et selle valmistamisel ainult igasugust tühja-tähja oli kasutatud, nagu mõni hammasratas ja vedru, element või magnet, mis ta teiste käest oli nurunud, hakkasin taipama, et meil on silmapaistev kokk. Hiljem, kui sain teada, et Clissold kutsuti appi Simpsoni mootorit remontima ja et ta on suuteline lihtsatest pakk-kastidest koertekelku valmistama, ei imestanudki ma enam nii väga. Siis ma juba teadsin, et enne kui ta oma tähelepanu pottidele ja pannidele pühendas, oli ta õige kaua mehaanikaga tegelnud.

Minu esimeste muljete hulka kuulub veel mu eriline huviobjekt — meie loomade eluase. Leidsin, et meie venelased ei vääri sugugi vähem kiitust kui minu kaasmaalased inglased.

Anton oli Lashly abiga lõpetanud tallide sisustamise. Seinte äärde olid ehitatud korralikud latrid. Nende vaheseinad ulatusid maani, selleks et lamavate ponide jalad juhtumisi nende alla ei satuks. Latrite esiosa oli kaetud plekiga, et mõnel ponil ei tekiks kiusatust seda närida.

Ma ei suutnud ohet tagasi hoida, kui mõtlesin sellele, kui palju latreid peab nüüd tühjaks jääma, ehkki teisest küljest on väga hea, et allesjäänud kümme looma saavad endale avara ning kindla varjupaiga, olgu pakane või tuul kui tugev tahes.

Edaspidi on meil võimalik igale ponile, välja arvatud paar või kolm, kaks korda rohkem ruumi anda, kus nad võivad lamada, kui neil selleks ainult tahtmist on.

Ponid näevad võrdlemisi head välja, kuigi nende toidunorm ei ole eriti suur. Nende karv oli üllatavalt pikk ning pehme, kui võrrelda seda Onnineemikule jäänud ponide kasukaga. Lashly, Anton, Dimitri, Hooper ja Clissold olid neid jalutamas käinud — harilikult ratsa. Et meri on alles äsja kinni külmunud, siis olid nad maneežina kasutanud liivast, rändrahnudega ülekülvatud kallast, mis ulatus Ännijärveni välja. Varsti nägingi seal ratsanikke ringi kihutamas saduldamata ponidel ja olin mitme lõbusa juhtumi tunnistajaks, kus poni ja ratsanik teineteisest ilma igasuguse viisakuseta lahkusid. Ma ei pidanud küll kõige sobivamaks loomi niisugusel kombel jalutada, kuid ei seganud ennast asjasse ja otsustasin ära oodata, kuni saabub kohale ponide peremees.

Dimitri hoole alla oli jäänud ainult viis või kuus koera. Nende elutingimusi arvestades nägid nad kaunis head välja. Ilmselt hoolitses noormees nende eest väga püüdlikult. Peale varjualuse oli ta isegi väikese juurdeehituse teinud, mis pidi olema haiglaks loomadele, kelle kõht või karv ravitsemist vajas.

Niisugused on üldjoontes minu esimesed muljed talvekorterist. Enamasti on nad väga meeldivad, ja nagu eelnevast näha, täiesti vastandlikud nendele muredele, mis mind vaevasid koduteel. Mida kauem ma siin olin, seda enam panin tähele mitmesuguseid niisama rõõmustavaid pisiasju ning nägin, kuidas sündisid uued plaanid ja kuidas vanu järjest täiendati. Ja ma veendusin, millise suure ning keeruka, kuid ühtlasi täiesti laitmatult funktsioneeriva organisatsiooni eest enese peale vastutuse olin võtnud.

Märkmed päeviku uue vihiku eeslehel

Genus Homo, Species Sapiens!*

Flotsam

Wm. Barentsi maja ehitati Novaja Zemljale 1596. a. Leiti kpt. Carlseni poolt 1871. a. (275 aastat hiljem) täiesti puutumatuna. Maja sisemuses ei olnud midagi muutunud. Mis saab sellest onnist?

Ookeanist vöötatud kontinent.

„Võinuks näida peaaegu kangelaslikuna, kui seda üritust oleks ajendanud mingi kõrgem eesmärk ja mitte äärmine kasu- ning kaubitsemishimu."

Milton

„Ei ole üldse väärt elama see, kes kartes surmaohtu hoidub kõrvale kodumaa teenimisest või unustab oma au, sest surm on vältimatu ja vooruse kuulsus igavene."

Sir Humphrey Gilbert

Ei ole paika maailmas, kuhu inimene ei v õ i k s ligi pääseda. Kui ükskord „võiks" asemele tuleb „on olnud", siis peab Geograafia Selts oma põhikirja muutma.

„Aja vuhiseval kangaspuul
koon ma jumala elavat rüüd."

Goethe

Minugipärast pea ennast suureks, kuid ära arva, et kõik teised on väikesed.

Mees, kes tunneb igaühe ametit, ei saa olla meister omal alal.

„Kui sind rünnatakse ebaõiglaselt, siis ära näita, et sa oled tige, kuid ära ka näita, et oled liiga hea!" „Inimene ei saa olla liiga hea, kuid ta võib näida liiga heana."

Esmaspäev, 17. aprill. Asusime Evansi neemelt teele kahe 10 jala pikkuse kelguga.

1. salk. Mina, Lashly, Day, Dimitri.

2. salk. Bowers, Nelson, Crean, Hooper.

Lahkusime Evansi neemelt kell 8 hommikul, võtnud kaasa isikliku varustuse, ühe nädala toidu ja Onnineemiku meeste jaoks võid, kaerajahu, nisupüüli, searasva, šokolaadi ja veel üht-teist.

---

* Perekond: *inimene*, liik: *mõtlev* (ladina k.). *Tõlk.*

Ühe miili kauguseni Liustikukeelest vedasid meie kelke kaks poni. Põhjast puhunud tuul pöördus siin järsku kagusse ja oli lõikavalt külm. (Evansi neemel puhus põhjatuul kogu pärastlõuna ja ponidel tuli tagasi minna vastu tuult.) Ilm on pilves, nähtavus väga halb. Leidsime koha, kust saime liustikule, siis aga eksisime teelt. Ületasime Liustikukeele enam-vähem otsejoones, kuid sattusime seejuures lõhedele. Komberdades üle Liustikukeele serva, jõudsime Lõunalahe jääle avavee ligiduses ja sattusime kergesse tuisklumme. Liikusin ees ja kadusin mitmel korral ootamatult teiste silmist, kes minu pärast suurt ärevust tundsid, kuni nad küllalt lähedale jõudsid, et näha, mis vahepeal juhtunud oli. Kelkude vedamine merejääl vastu tugevat tuult ja tuisku oli väga raske. Kõigil oli pakane nägu näpistanud ja paljudel külmetasid tugevasti jalad. Puhkasime korduvalt ja läksime siis jälle edasi. Leidsime, et jäärünkalt allatuisanud lumest oli tekkinud uus simss ja et meie köie mõlemad otsad olid sügavale lumme mattunud.

Et kõik tugevasti külmetasid, otsustasin laagri üles lüüa, teed juua ja jalanõud vahetada. Kuni teed keema aeti, läksime Bowersiga otsima kohta, kust oleks võimalik üles pääseda. Sammusime piki jäärünkaid algul lõuna ja siis põhja poole, kuid Huttoni kaljude läheduses ja sellest põhja pool näis ülesronimine võimatu olevat. Lõpuks leidsime uue jääsimsi päris meie köie läheduses.

Pärast einet tühjendasime ühe kelgu; nelja mehe poolt püsti hoituna ulatus see täpselt jääsimsi servani. Meeste selgasid ning seejärel kelku mööda ronisin ma ülespoole, raiusin kirkaga jäässe astmed ja olingi simsil. Köie abil aitasin sinna Bowersi; siis järgnesid teised ning seejärel hiivasime tükk-tükilt üles meie varustuse. Creani jaoks, kes oli viimane, lasksime üle simsi serva alla kelgu ning tegime köie teise otsa türgi pundi. Crean tuli üles, ise rahulolevalt itsitades. Pidasime tõusu simsile küllaltki osavust nõudvaks ettevõtteks. Ronides hakkas meil kohutavalt külm, et aga igaüks töötas haruldaselt leidlikult, saime lõpuks kõik üles, laadisime kelgule jälle koorma peale ja olime rõõmsad, et võisime uuesti teele asuda. Ilm pimenes järjest. Kohe algul oli meil raske tõus mööda järsku nõlva. Lõhede vältimiseks läksime vasakult ringi. Jõudsime nõlvast üles ja komberdasime kraatritest mööda, hoidudes võimalikult lähedale teele, mida mööda olime

tulnud. Olime kõik üsna hingetud ja higist läbimärjad. Lossikalju lähedal muutus ilm paremaks ja taevas selgis. Umbes kell 9 õhtul jäime laagrisse Barjääri nõlval, põhja pool Lossikaljut. Öö oli külm, kuid vaikne; —38° [—38,5° C]. Magasime üsna hästi.

Teisipäev, 18. aprill. Onnineemik. Kell 7 e. l. selge kuupaiste — sõime hommikueinet. Panime laagri väga kiiresti kokku — nagu alati oli Lashly ka selles töös teistest osavam. Tõus Lossikaljule oli väga raske; saime tugevasti higistada. Sellise külmaga on see väga ohtlik. Jõudsime Onnineemikule kell 1 päeval. Leidsime seal kõik tervetena ja parimas meeleolus — ei olnud märgata, et nad meid eriti igatsenud oleksid!!

Nad jutustasid, et pärast meie lahkumist oli neil olnud väga halb ilm, pakane ja lumetorm, siis kogu aeg edelatuul temperatuuriga —20° [—29° C] ja alla seda. Vaba vesi ulatus päris Onnineemikuni, kuna tuul ei lasknud merd kalda äärest üldse kinni külmuda. Wilson teatas, et ta oli esmaspäeval suuränni näinud.

Selgus, et traani oli neil hoopis vähem järel, kui mina olin arvanud. Alles äsja olid nad end uuesti varustanud — mõne päeva eest olid nad tapnud ühe ja meie saabumisel veel teise hülge.

Tugevat jääd on praegu palju vähem, kui oli meie lahkumisel!

Kesknädal, 19. aprill. Onnineemik. Öösel oli vaikne, meri külmus keskpäevaks kinni ja jää oli Onnineemiku juures 4½ tolli paks. See näitab, kui ruttu meri võib kinni külmuda, kui ainult selleks on soodsad tingimused.

Teatati, et jääle on ilmunud kolm hüljest. Pärast hommikueinet olid kõik mehed jalul ja varsti olid kõigi kolme hülge maksad ja rasv meie lattu toodud. Nüüd võib veidi kergemalt hingata: meil on rasva kaheteistkümneks päevaks ja selle aja jooksul peaks kindlasti veel hülgeid jääle ronima. Valmistun asuma tagasiteele homme, kuid praegu on taevas pilves ja lõunast tõuseb tuult. Eile öösel tekkinud jää ujus täna pärastlõunal kõik vaikselt minema. Meri hakkas taas külmuma, kuid tuul muutus peagi tugevamaks. Ponisid jalutati nii täna kui ka eile; nad näevad võrdlemisi head välja, kuid karv ei ole neil nii pikk ja tihe nagu talvekorteri ponidel — neile on vaja rasvarikkamat toitu.

Asun homme tagasiteele ega muretse enam, sest onn on väga mugav ja täiesti elamiskõlblik. Koerad on enamasti niisama terved nagu ennegi, ainult Vaida ja Rjabtšiku kasukad on veidi hõredad. Olen lausa hämmastunud, kui vilunud on Crean ja Lashly kõigis töödes, mis on ühenduses laagrisse asumise ja sealt lahkumisega.

Neljapäev, 20. aprill. Onnineemik. Hommikul oli kõik juba minekuks valmis, kuid muidugi jälle „möllas". Ilm on võimatu — tugev tuisk ja torm lõunast. Pärastlõunal pöördus tuul kagusse; temperatuur on üsna madal. Tahtsime jalutada Armitage'i neemeni, kuid ilm oli tõesti vilets. Ümber neeme puhub tappev tuul tugevusega 7 palli ja temperatuur on alla —30° [—35° C]. Meri on kui must katel, mille kohal lasub tume külmavine. Sellise ilmaga ei teki kübetki jääd.

Reede, 21. aprill. Asusime tagasiteele kell 10.30 hommikul.

Mearesi määrasin Onnineemiku jaama juhatajaks. Tema juurde jäid: Dimitri koeri hooldama, Lashly ja Keohane ponisid talitama, Nelson, Day ja Forde selleks, et nad saaksid ettekujutuse siinsest elust ja omandaksid kogemusi. Nii läksid siis koduteele:

Mina	Bowers
Wilson	Oates
Atkinson	Cherry-Garrard
Crean	Hooper

Nii nagu alati, ronisime ühisel jõul ja peatumata mööda Suusanõlva üles. Lashly ja Dimitri saatsid meid peaaegu kuni Lossikaljuni. Puhus karm küljetuul ja mõned meist said külmast näpistada. Viimase allaviiva kallakuni jõudsime umbes kell 2.30. Eenduv simss oli jäärünkalt kadunud, tugev tuul ja tuisk aga olid endisest pigem hullemad kui paremad. Askeldasime hulk aega ja pärast pahandavaid sekeldusi köiega lasksime alla merejääle Bowersi ja veel mõned mehed ning seejärel täislaaditud kelgud. Kolm viimast meest, nende hulgas Crean ja mina, laskusid alpi köie abil. Heitsime selle jäässe taotud saarepuust vaia taha ja laskusime rippuvaid otsi mööda alla; nii saime ühtlasi köie enesega kaasa võtta. Leidsime ka suurema

osa vanast alpi kõiest, välja arvatud üks tükk, mis oli mattunud lumme ja lörtsi, samuti nagu omal ajal „Discovery" paadid.[2] Ma ei oleks suutnud uskuda, et see võiks juhtuda nii lühikese aja vältel.

Kui me ümberringi keerutavas tuisus lõpuks kõik jääle olime toimetanud, olime külmast päris kanged. Tuli kiiresti tegutseda. Rakendasime endid kelkude ette ja tormasime jäärüngaste varju. Telgid üles ja kuuma teed nii kähku kui võimalik. Pärast teejoomist ja jalanõude kohendamist tundsime ennast hulga paremini. Kell 4.30 alustasime jälle pingutavat teekonda: liustikul oli üsna pime ja me kaotasime tee nagu tavaliselt, komistades tihti lõhedesse. Lõpuks laskusime vanast kohast alla; saime seejuures üsna märja naha. Crean arvab, et meie kelku on hulga raskem vedada kui teiste oma. Läksime peatumata kuni Väikese Vaguvaalasaareni; meie kelku oli tõesti raske tirida, ehkki koormad kaalusid ühepalju. Kui ma sellest kõnelesin, nõustus Bowers viisakalt minuga, ent ma olin kindel, et tema ja ta kaaslased pidasid seda väsinud inimeste ettekäändeks. Kuid isiklik kogemus on kõige veenvam ja ta nõustus meeleldi meiega kelke vahetama. Erinevus oli tõesti suur. Meie omaga võrreldes tundus nende kelk sulgkergena. Lisasime sammu, et kiiremini koju jõuda, kuigi higistasime päris tugevasti. Saabusime onni juurde (sinna oli kaks miili) kümme minutit enne teisi, kes selle ajaga jõudsid küllaldaselt veenduda, et kelgud erinesid teineteisest.

Seda erinevust oli aga üksnes tunda soolaga kaetud merejääl; lumel näisid nad peaaegu üheraskused. See oleneb jalaste puidu omadustest ja väärib uurimist.

Jõudsime pärale higist leemendades. Meie riided olid läbimärjad, ja kui me tuuleülikonnad seljast võtsime, rabises põrandale jääkillukesi. Neid oli uskumatult palju ja nad annavad tunnistust sellest, kui raske on vedada kelke niisuguse pakase ilmaga. Säärases olukorras oleks väga ebameeldiv olnud lahtise taeva alla ööbima jääda. Kindlasti tuleb talviste ja kevadiste retkede ajal hoiduda enese kuumaksajamisest, kui tahame vähegi mugavalt elada.

Meie suurepärane kokk oli meile valmistanud just õige toidu: määratu suure kausitäie riisi ning viigimarju ja lisaks veel pangetäie kakaod. Kõik onnirühma mehed rõõmustasid meie saabumise üle ja onni sisseseade ning mugavused äratasid uustulnukais hämmastust.

Laupäev, 22. aprill. Evansi neem, meie talvekorter. Kelguretkede aeg on möödas. On hea jälle tagasi olla kõigile kaotustele vaatamata, mis meile iganes osaks on langenud.

Täna on erakordselt vaikne päev. Meri külmub muidugi üleni kinni, kuid kahjuks ei näe Vaatluskünkalt kuigi kaugele. Oates ja teised jalutavad ponisid. Sean korda oma pabereid ja valmistun talvise töö vastu.

IX PEATÜKK

TÖÖ JA TÖÖTEGIJAD

Pühapäev, 23. aprill. Talvekorter. Täna paistis viimast päeva päike. Unustamatu oli pilt, kui ta Barne'i liustiku oma kuldsete kiirtega üle kallas. Päikest ennast ei saanud me näha liustiku tõttu, mille kaunid lõhestunud seinad roosade kiirte all sügavas varjus olid.

Mulje. Kauakestev mahe hämarik, mis nagu hõbedane sild eilset päeva tänasega ühendab; hommik ja õhtu istuvad käsikäes kesköise tähitu taeva all.

Möödunud ööl puhus tugev tuul, ja nagu oli arvata, on suurem osa noort jääd minema ajunud. Liustikukeelest ja saarest lõuna pool ning piki meie lahe kaldaid näib jää veel laiguti püsivat. Tänavusel väga ebaharilikul sügisel näib meri lõplikult kinni külmuvat sel viisil, et tugeva jää pindala järk-järgult suureneb.

Pidasin täna jumalateenistuse. Meil on ainult seitse lauluraamatut; need, mis toodi kaldale meie esimese teenistuse ajal, viidi rumalal kombel laevale tagasi.

Mulle tundub, et meil on onnis l i i g a mugav, kuid ma loodan, et see meid ära ei hellita. On aga siiski tore näha kõiki nii suurepärases meeleolus; seni ei ole meie omavahelistes suhetes mitte ühtegi mõra tekkinud.

Esmaspäev, 24. aprill. Seadsime sisse öise valvekorra, peamiselt selleks, et vaadelda virmalisi, mis aga esialgu on veel väga kahvatud. Vaatleja ülesandeks on jälgida taevast iga tunni tagant, ja kui midagi huvitavat on näha, siis tuleb seda teha sagedamini. Talle on lubatud kakaod ja sardiine koos võileibadega. Kakaod saab keeta Bunseni atsetüleenilambil, mis kuulub Simpsoni varustuse hulka. Esimeseks vaatlejaks eile öösel olin mina ja pärast mind

tulevad järjekorras kõik teised. Pikkadel öötundidel jätkub aega igasuguste pisitööde lõpetamiseks — onn püsib ikka veel soe, kuigi koldeis on kõik tuled kustunud.

Sellal kui me ära olime, tegi Simpson katseid sondpallidega. Prooviks laskis ta täna hommikul ühe neist üles. Pall on siidist, mahuga üks kuupmeeter. Ta on täidetud vastavast generaatorist saadud vesinikuga. Gaasi valmistamise protsess on lihtne. Veega täidetud anumasse on asetatud kuppel, avaga allapoole. Kuplist väljuva toru otsa kinnitatakse pall. Kuplisse on juhitud kaltsiumhüdraadiga täidetud kummivoolik. Raputades voolikust generaatorisse vajaliku koguse kaltsiumhüdraati, tekib gaas, mis voolab palli. Juhul kui sulgeda pallikraan, koguneb gaas kupli kui reservuaari alla.

Sondpalli kasutamise seadis on väga teravmeelne.

Väikese lipu alla on kinnitatud ainult $2^1/_2$ untsi kaaluv aparaat, mis registreerib temperatuuri ja õhurõhku. Aparaat ripub pallist 10—15 jalga allpool, siidniidi otsas, mis on nii peenikene, et 5 miili seda niiti kaalub ainult 4 untsi. Seejuures on ta tõmbetugevus aga $1^1/_2$ naela. Aparaadi alla on kinnitatud samasugune, hoolikalt koonilistele poolidele keritud siidniit. Sondpalli õhkulaskmisel kerib niit ennast sujuvalt poolidelt maha.

Et niit palli õhkulaskmisel tekkiva järsu tõmbe tõttu ei katkeks, on aparaat ja pall omavahel ühendatud sidepaelaga, mis keskelt on jätkatud süütenööri abil; selle tõttu tõmbub siidniit täiesti pingule alles siis, kui süütenöör on ära põlenud.

Palli täitmiseks kulub umbes veerand tundi. Seejärel pannakse põlema süütenöör ja pall lastakse õhku. Kuna pall kaalub 8 untsi ja tema tõstejõud on $2^1/_2$ naela, tõuseb ta kiiresti üles. Kui palli ei ole palja silmaga enam näha, võib teda jälgida pikksilma abil. Miil miili järel kerib niit ennast lahti. Kui nüüd poole järsku pidurdada, peaks niit teoreetiliselt katkema palli ja aparaadi vahelt ning aparaat alla kukkuma. Siidniiti pidi minnes leitakse nüüd aparaat koos registreerimisandmetega jälle üles.

Täna katsetasime kõike seda, kusjuures aparaati asendas mudel, kuid niit katkes mitte palli, vaid poolide juurest. Pärastlõunal katsetasime kahekordse niidiga ja see täitis oma ülesande edukalt.

Täna jaotasin ponid meeste vahel, kes hakkavad neid jalutama. Peale Antoni ja Oatesi saavad selle ülesande

Barne'i liustik. Õhukese lumesillaga kaetud lõhe.

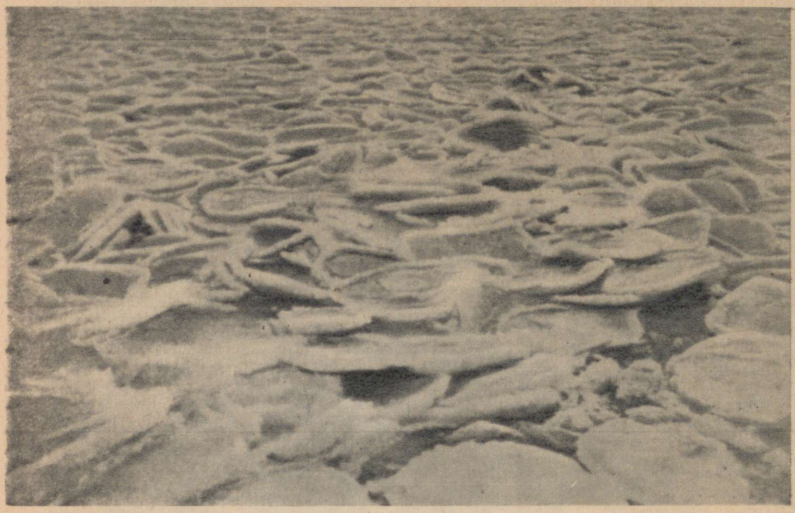

Taldrikjää.

Taldrikjää külmub Evansi neeme juures pankadesse.

veel Bowers, Cherry-Garrard, Hooper, Clissold, allohvitser Evans ja Crean. Mul tuli neid hoiatada, et praegune jaotus ei tähenda sugugi seda, nagu peaksid nad tulevikus tingimata juhtima neidsamu ponisid, keda nad praegu hooldavad.

Wilson joonistab usinasti.

Teisipäev, 25. aprill. Kogu eilse päeva ja möödunud öö oli võrdlemisi vaikne; täna puhub ainult iiliti kerge lõunatuul. Temperatuur, mis oli esialgu suhteliselt kõrge, —5° [—20° C], langes aegapidi kuni —13°-ni [—25° C]. Selle tagajärjel külmus väin lõpuks ometi kinni ja nüüd võib loota, et mõne aja pärast saabub Onnineemiku rühm meie juurde tagasi. Kui järgmise kolme päeva jooksul lumetormi ei tule, on nende ülesõit täiesti ohutu. Ma ei usu aga, et Meares hakkaks sellega kiirustama.

Ehkki meil Onnineemikul oli väga kauneid päikeseloojanguid, olid Ponting ja teised sügavasti pettunud, et nad siin sellest ilma jäid. Nähtavasti oli siin põhjuseks alaline külmavine, mis kogu aeg mere kohal püsis. Kuid nüüd, alates meie tagasisaabumisest, eriti aga eile ja täna, oli taevas ja meri pärastlõunati imeilus.

Ponting tegi mõned värvilised fotod. Kuid need ei tulnud kõige paremini välja: negatiivid on üleni täpilised. Wilson ei pane käest ei pliiatsit ega pintslit.

Atkinson on ametis oma sterilisaatorite ja inkubaatorite lahtipakkimise ja ülesseadmisega. Wright jändab elektriaparaatidega. Leitnant Evans plaanistab neeme ja selle ümbrust. Oates ehitab ümber talli, suurendades latreid jne. Cherry-Garrard ehitab kivimajakest topiste valmistamiseks ja loodab, et talle tehakse korraldus ehitada talvel Crozieri neemele varjupaik. Debenham ja Taylor kasutavad viimaseid valgeid tunde poolsaare topograafia uurimiseks. Ühe sõnaga, kõik on kibedasti ametis.

Siia tagasi jõudes olin ma arvamisel, et meie talvised jalutuskäigud ei paku meile nii palju huvitavat, kui seda nägime Onnineemikul. Ent ma pidin oma arvamist õige pea muutma. Tõsi, siin ei saa me mägedel ringi ronida, kuid see-eest on igal pool ohtralt huvitavat. Täna käisin kallast pidi ümber Põhjalahe ning vaatlesin kenuutrünkaid ja Barne'i liustiku tohutuid moreenkuhjatisi; lõpuks jalutasin liustiku määratu suure sinise jääseina all. Loojuva päikese valgus, sügavad varjud, mustavad saared ja valged mäed nägid kõik väga ilusad välja.

Simpson ja Bowers lasksid täna üles sondpalli koos aparaadiga kahekordse siidniidi otsas. Nõrk lõunatuul ajas palli algul põhja poole; jõudnud 300 kuni 400 jala kõrgusele, hakkas pall aeglaselt lõuna suunas liikuma. Kui 2 miili niiti oli lahti keritud, siis näis, et pall ei liikunud enam lõuna, vaid põhja poole, või siis tõusis otse üles. Nad lasksid umbes kolm miili niiti lahti kerida ja peatasid siis poolid. Niit katkes ja varsti oli näha, kuidas aparaat palli küljest vabaks pääses.

Pärastlõunal läksid Simpson ja Bowers oma aaret otsima, kuid kusagil lõuna pool Ligipääsmatut saart oli niit katkenud. Otsingute jätkamiseks oli aga ilm liiga pime.

Pliidi kolde seinad on sisse langenud. Neil oleks pidanud olema šamottvooder. Määrisime neid veidi tulekindla saviga. Loodan, et aitab, kuid ei ole selles päris kindel.

Kesknädal, 26. aprill. Tuulevaikus. Jalutasin ümber Evansi neeme. Rannajääl on näha kõige kummalisemaid jääsambaid ja -torne, mis lõunatormide ajal mereveepritsmeist on tekkinud.

Neljapäev, 27. aprill. Täna on juba neljandat päeva ühtejärge vaikne, kuid pilves ilm. Hommikust peale on sadanud kerget lund, nüüd õhtul puhub põhjatuul.

Varsti peaks Onnineemiku rühm tagasi jõudma. Temperatuur püsib —5° [—20° C] ümber ja jää peaks nüüd kiiresti tugevnema.

Käisin vaatamas Evansi neeme lähedasi jäämägesid. Nad on väga ilusad, eriti üks, millel on tohutu võlvi kuju. Hiljem, talvel, on väga huvitav nendel hiiglastel ringi ronida.

Täna koostasin talvel peetavate loengute kava; inimesi näib see huvitavat ja kindlasti kujunevad vestlused mitmesuguste küsimuste üle asjatundjate juhtimisel väga kasulikeks.

Meie hulgas on erakordselt mitmesuguste annete ja kogemustega mehi; on raske endale ette kujutada inimeste rühma, kellel oleksid nii erinevad teadmised. Ühte ning samasse onni on koondunud rändurid, kes on viibinud maailma igas nurgas. Missugune kirev teadmiste kogum!

Reede, 28. aprill. Veel üks võrdlemisi tuulevaikne päev. Temperatuur —12° [—24° C]. Selge.

Käisin neemest lõuna pool asuva jääliustiku koobastes. Need väärivad tõepoolest imetlemist. Ponting tegi paar

fotot, kasutades pikka valgustusaega, ja Wright leidis mõned toredad jääkristallid. Liustikukeel käändub ümber kõrge, järsu kenuutrünka ja temas on väga palju lõhesid. Imelikul kombel on keele sinise jää pinnal valge liustikulume paks kiht. Jääs esinev tolmukiht on väga ebakorrapärane. Kui saaksime teada selle nähtuse põhjuse, laheneksid võib-olla mõned glatsioloogilised probleemid.

Näib, nagu oleks meri lõplikult kinni külmunud. Kui uus lumetorm väina jäast tühjaks ei aja, siis võiks selle aastaaja kohta teha järgmise kokkuvõtte:

Lahed külmusid kinni 25. märtsil.
Väin külmus kinni 22. aprillil.
„ läks lahti 29. aprillil.
„ külmus kinni 30. aprillil.

Hiljem. Mere kinnikülmumine Onnineemikul:

Öö vastu 25. aprilli. 25-nda keskpäeval tekkinud jää avanes ja moodustusid lahvandused.

26. aprillil. Kogu jää on läinud, väin on ilmselt lahti.

27. aprillil. Väin külmub ilmselt kinni.

28. aprilli varahommikul. Terve väin on jääga kaetud.

29. aprillil. Kogu jää on läinud.

30. aprillil. Meri külmub kinni.

4. mail. Piki rannikut tekkis 300—400 jardi laiune lahvandus, mis ulatub kuni Lossikaljuni.

Kui ilm on ilus, asub rühm teele 11. mail.

Täna õhtul olid Erebuse kohal väga ilusad virmalised — ühed kaunimad, mida ma eales olen näinud. Pärast valgusmängu muutus taevas kergelt punaseks.

Laupäev, 29. aprill. Käisime koos Wilsoniga Ligipääsmatul saarel. Siinsed aglomeraadid, kenuudid ja laavad on põhiliselt samad, mis Evansi neemelgi. Saar ulatub 540 jalga üle merepinna ja tõus tema kõrgemale tipule on järsk, üle kaunis sõreda liiva ning rändrahnude. Tipust avaneb suurepärane vaade ümbrusele ja väinale, kus jää näib ulatuvat kaugele Roydsi neeme taha. Saare juures on jääs mõned kurjakuulutavad lõhed.

Laskunud mäetipult, ronisime mööda rannajääd ja leidsime, et lõuna poolt on see tugevasti purustatud. Lainete pritsmed on teda uhtunud väga kõrgelt.

On märkimisväärt, et kõige suurem laine on alati lõunast ja seepärast on selles suunas kaitse eriti vajalik.

Saare põhjakaldal leidsime kummaliselt murenenud

jääpanku ning hangedel huvitavaid määrdunud vööte. Saarel on kaunis palju lund, kuid ma loodan, et õhtuks ei jää sellest midagi järele, sest ülal mäetipul viibides nägime lõuna suunast tormi lähenemas. Torm haaras oma võimusesse algul Bluffi, siis Musta saare, seejärel Onnineemiku ja Lossikalju. Kui hakkasime kodu poole liikuma, jõudis ta meieni. Torm paiskus mürinal vastu kõrgeid kaljusid ja ajas mööda merejääd enda ees lund.

Tormipuhang oli õhtuks möödas. Praegu on taevas jälle selge, kuid ma kardan väga, et jää on väinast minema läinud. Läänetaevas on kurjakuulutavalt tume.

Pühapäev, 30. aprill. Minu eilne kartus ei olnud asjatu. Päevavalgus avas meie silmadele selle hävitustöö tagajärjed, mis eilne torm oli jää kallal teinud. Tuulelipukünkalt (66 jalga) näis, nagu oleks saarte juures jää alles. Pärast jumalateenistust ronisime Wilsoniga Vallile*. Tõusime liustikul jää pinnast umbes 650 jala kõrgusele ja sealt võis näha, et lai vöönd merejääd oli tervelt avamerele kantud. See tähendas, et väin Onnineemiku ja Kilpkonnaseljasaare vahel oli öösel lahti ja meie sõbrad Onnineemikul on meist praegu niisama kaugel kui enne.

Võime ennast lohutada üksnes sellega, et väin on taas jääga kattunud. Mis saab aga siis, kui iga järgmine torm jää uuesti minema viib?

Tegin huvitava jalutuskäigu. Selgus, et liustiku nõlva mööda võib üles kõmpida terve miili, enne kui lõhede juurde välja jõutakse. Näib, et ka üsna hulga maad edasi pole nad kuigi tõsiseks takistuseks. Liustikult avanes suurepärane vaade, ja niisuguse selge ilmaga nagu täna on õige mitu tundi päevavalgust, või õigemini hämarikku, mil kõik on selgesti näha.

Vestlesime kummalistest koonusekujulistest kuhikutest, mis on Vallile nii iseloomulikud. Kindlasti on nad osalt tekkinud jää ja osalt murenemise tagajärjel. Samuti huvitavad meid liustikupealsed tiigid ja jääterade mitmesugused vormid.

Täna õhtul andsime nimed kõikidele tähtsamatele paikadele meie talvekorteri ümbruses.

Teisipäev, 2. mai. Eile oli tuulevaikne päev. Hommikul lasksime üles sondpalli, mis jõudis ainult miili kõrgu-

---

* Vt. lk. 312 ja 317. *Tõlk.*

sele, enne kui aparaat tema küljest eraldus (süütenööri tõttu).

Pärastlõunal läksime koos Bowersi ja tema poniga aparaati otsima. Leidsime selle Lõunalahest, üsna kalda ligidalt. Möödusime Ligipääsmatust saarest. Sealpool jäämägesid on jää juba üsna paks — 14 tolli ja rohkem, kuid Ligipääsmatu saare juures on veel äsja kinnikülmunud auke.

Õhtul avas Wilson loengute tsükli ettekandega „Antarktise rändlinnud". Teema kitsastest piiridest hoolimata kujunes arutelu küllaltki huvitavaks. Ülestõstetud probleemidest oli kõige huvipakkuvam pigmendiküsimus. Tähendab pigmendi puudumine seda, et Antarktise lindudel puudub energia tagavara? Suurendab see karva või sulgede isoleerivaid omadusi? Või kaotab loom valge sulestiku tõttu vähem oma kehasoojusest? Polaarse varjevärvuse kõige huvitavama näitena võib tuua asjaolu, et hiid-tormilindude hulgas on seda rohkem albiinosid, mida kõrgemal laiuskraadil nad elutsevad.

Täna mängisime esimest korda jalgpalli. Tõusis lõunatuul, mis kimbutas meie vastaseid ja aitas minu meeskonnal võita, väravate suhtega 3:0.

Kui tuul tõusis, oli taevas selge. Kogu pärastlõuna puhus ta vahelduva tugevusega ja vaibus õhtuks sootuks. Õhtupoolikul märkasin saare taga kurjakuulutavat lahvandust, mis näib ulatuvat üsna kaugele lõunasse. Ma kardan väga, et ta lõikab läbi meie ja Onnineemiku vahelise ponitee. Mind hakkab vaevama mure, kuidas onnirühm sel juhul tagasi saab. Ma kardan, et pärast seda kui Liustikukeele ots ära murdus, väina lõunaosas üldse enam püsivat jääd ei teki.

Kesknädal, 3. mai. Veel üks vaikne, ääretult ilus ning selge ilm. Wilson ja Bowers viisid meie vähesed koerad sõitma. Jalutasin üle Põhjalahe jää — seal oli üsna palju lõhesid ja rüsijääseljandikke. Jää oli mitmesuguse paksusega, mis näitab, kuidas tõus ja tuul õhukesi jääkihte nihutavad. Värsketes lahvandustes oli 4 tolli paksune jää.

Ilm püsib endiselt soe, kõige madalam temperatuur eile oli —13° [—25° C]; niisuguste vaiksete ja selgete ilmadega peaks ta olema hulga madalam. Alatihti võib tähele panna kummalist nähtust: vaikse ilmaga on õhutemperatuur onni juures 4—5° madalam kui Tuulelipukünkal (64 jalga). Vastupidi sellele, mida võiks oletada.

Kui ma jalutuskäigult tagasi jõudsin, näis lõunataevas tumedamaks muutuvat. Hiljem kattus laotus kihtpilvedega, mis tulid samuti lõunast. See oli umbes kell 5 p. l. Kella seitsme paiku tõusis mõõdukas põhjatuul. See näis ennustavat lõunatormi ja kella üheksa paiku pöörduski tuul sellesse kaarde ning hakkas puhuma iilidena, kiirusega 25 kuni 35 miili tunnis. Ei ole veel teada, mis juhtus väinas, kuid ma kardan, et jää on kohati jälle minema läinud. Tuul vaibus varsti pärast kesköödniisama ootamatult nagu oli tõusnudki.

Õhtul pidas Simpson meile oma esimese meteoroloogia-alase loengu. „Tarad, halod, vikerkaared ja virmalised". Ta esitab oma mõtteid väga selgelt ning huvitavalt ja ma sain selle tunni jooksul nende nähtuste kohta rohkem teada, kui varem iseseisvalt olin jõudnud uurida.

Toon iga nähtuse kohta paar rida.

Tara. Sisemist rõngast, mis oma värvuselt võib vahelduda valgest kuni punaseni, nimetatakse oreooliks. Peale selle on mõnikord väljaspool näha veel kahte-kolme vikerkaarevärvilist rõngast. Tara tekkimise põhjuseks on valguskiirte difraktsioon[1] ümber veetilkade või jääkristallide. Rõngaste diameeter on pöördvõrdeline tilkade või kristallide suurusega; kui viimased on erineva suurusega, tekib rõngasteta oreool.

Halod. Tekivad valguskiirte murdumisest jääkristallides või kiirte peegeldumisest jääkristallide pinnalt. Eeskätt on nendeks heksagoonilised ja tetragoonilised kristallid; peale selle on lugematu hulk mitmesuguse vormiga jääkristalle, milles valguskiirte murdumine võib seda nähtust esile kutsuda. Domineerivad kaks vormi — plaat ja nõel. Läbi õhu langevad need kristallid erinevalt: plaadid langevad horisontaalses asendis, hõljudes siia ja sinna, nõel aga pöörleb kiiresti oma pikema telje ümber, mis püsib horisontaalsena. Simpson tõi selle kohta suurepäraseid näiteid. Need faktid ja valguse murdumine langevates kristallides selgitavad täielikult, kuidas tekivad mitmesugused keerukad halonähtused, nii need, mis on registreeritud, kui ka need, mida me nägime Suurel Jäälbarjääril, ja juhivad tähelepanu valguskiirte murdumise kriitilistele nurkadele[2] (32° ja 46°), sisemiste ja välimiste rõngaste raadiustele, päikesesappide[3], vastaspäikeste ja horisontaalsete rõngaste asukohale jne.

On vaja edasisi vaatlusi mõnede küsimuste kohta, nagu näiteks sammaste kaugus päikesesappidest, ja uurida jääkristalle (kokkuvõte Barjääril nähtud jääkristallidest).

Vikerkaar. Tekib valguskiirte murdumisest ja nende peegeldumisest veetilkade pinnal. Värvid muutuvad vastavalt tilkade suurusele: mida väiksemad on tilgad, seda heledamad on värvid ja seda lähemal on nad spektri violetsele otsale. Siit järeldub, et Barjääril nähtud valge vikerkaare tekitajaks olid äärmiselt väikesed tilgad.

Kahekordsed vikerkaared — diameetrid peavad olema 84° ja 100°. Valguskiirte murdumise seaduste järgi on nende värvid: sisemisel — punane väljaspool, välimisel — punane seespool, s. t. punased on vastakuti.

Oleksin tahtnud näha rohkem vikerkaari Barjääril. Toredat vikerkaart nägime veebruaris meie talvekorterist loodes. Tuleb alati üles märkida värvid ja värviribade suhteline laius.

Helkivad pilved. Seni on need veel uurimata. On vaja teha vaatlusi, eriti nende nurkkauguse kohta päikesest.

Virmalised. Esinevad kõige sagedamini ja intensiivsemalt nendel aastatel, mil päikesel on erakordselt palju plekke. See kinnitab, et nad on seotud Päikese pinnal toimuvate protsessidega.

Faktid, mis vajavad kinnitamist:

Kaarvirmalised; kaare keskpunkt on magnetilise meridiaani kohal.

Kiirekujulised virmalised; levivad magnetnõela inklinatsiooni suunas.

Vöö- ja kardinakujuliste looklevate virmaliste tekkimine on seni veel selgitamata.

Kroonikujulised virmalised. Tekivad kiirtekujuliste virmaliste koondumisel.

Tuleb üles märkida virmaliste liikumine, selle suund ja nähtud värvid. Võib oletada, et punased või ka rohelised kiired eelnevad liikumisele või saadavad seda. Virmalistega käivad mõnikord kaasas magnetilised tormid, kuid mitte alati, ja *vice versa**. Üldiselt on olulisi vihjeid selle kohta, et nende vahel on mõningane seos. Võimalik, et mõlemad sõltuvad mingist kolmandast tegurist. Virmalised langevad ühte Maa magnetivälja tungjoontega.

---

* *Vice versa* (ladina k.) — vastupidi. *Tõlk.*

(Imelikul kombel on virmaliste spekter ja raske gaasi — argooni — spekter ilmselt sarnased. See võib juhus olla.)

On püstitatud kaks teooriat:

Arrhenius: Päike pommitab Maa atmosfääri pisimate laetud osakestega, mis kogunevad Maa magnetivälja.

Birkeland: Päike pommitab Maa atmosfääri vabade negatiivsete elektronidega, mis kogunevad Maa magnetivälja.[4]

Katseliselt on tõestatud, et valguserõhk tõrjub kõrvale tillukesi veetilku.

Katseliselt on tõestatud, et kaltsium, mida päike sisaldab, tekitab ioone.

Professor Størmer on kogunud hulga materjali, mis tõestab selle nähtuse seost Maa magnetivälja tungjoontega.[5]

Neljapäev, 4. mai. Madalalt Tuulelipukünkalt (64 jalga) ei olnud näha, kas eilne tuul ajas jää väinast välja või mitte. Meri oli jääs, kuid pärast kaksteist tundi kestnud tuulevaikust ei saaks see ka teisiti ollagi. Jää näib tumedana, kuid võib ka olla, et see paistab meile nii, sest päevavalgus on nõrk. On sadanud või tuisanud veidi lund ja jäälilled on väga harvad ning hajali.

Täna oli meil jälle tore jalgpallimatš. Mäng oli mõnus ja me saime üsna märja naha. Tunduvalt paremini teistest mängib Atkinson; kuid ka Hooper, allohvitser Evans ja Crean on samuti üsna head. Kogu päeva oli jällegi vaikne.

Jalutasin üle merejää teisele poole võlvikujulist jäämäge; poole miili kaugusel selle taga on jää kõigest 4 tolli paks. Ma arvan, et see jää on tekkinud pärast eilset tuult, s. t. kõige enam 16 tunni jooksul.

Et jää nii kiiresti tekib, on hea märk, kuid et lõunatuul selle nii ruttu jälle ära ajab, on muidugi väga halb.

Ootan kannatamatult meie inimeste tagasijõudmist Onnineemikult, eriti olen mures mõlema poni pärast. Kuna vaikseid ilmu on olnud palju, ei peaks meestel olema mingeid raskusi hülgerasva hankimisega. Selle puudus on ainus häda, mis võiks nende olukorra raskeks teha.

Noor jää, millel ma jalutamas käisin, on väga libe ja üldse mitte eflorestseerunud[6]. Ma pean seda veel üheks jää peatse tekkimise tunnuseks.

Reede, 5. mai. Jälle üks tuulevaikne päev, mis järgnes rahulikule ööle. Paar korda puhus öösel kerge põhjatuul, mis kohe jälle vaibus. Kõige madalam temperatuur oli —12° [—24° C]. Mida peaks küll selline suhteline soojus tähendama? Nagu tavaliselt vaiksete ilmadega, on Tuulelipukünkal temperatuur 3 kuni 4° võrra kõrgem. Rõõm on vaadata, kui palju tehakse meie talvekorteris tööd. Keegi ei ole tegevuseta, kõigil on käed toimetusi täis. Pole kahtlust, et see vaev kannab head vilja.

Ma ei usu, et mingisuguses teises olukorras avalduksid inimeste iseloomud nii selgesti kui sellistel ekspeditsioonidel. Toimub ulatuslik väärtuste ümberhindamine. Harilikes tingimustes on üsna lihtne vähese jultumuse abil oma eesmärki saavutada; iseteadvus on mask, mis katab kinni nii mõnegi nõrkuse. Enamasti ei ole meil ei aega ega tahtmist tolle maski alla vaadata ja tavaliselt võtame inimesi sellistena, nagu nad näivad. Siin aga ei maksa näilikkus mitte midagi, arvesse tulevad ainult inimese tõelised väärtused. „Suurused" hääbuvad ja nende asemele kerkivad tagasihoidlikud inimesed. Puru silmaajamine on kasutu.

Wilson on ametis pliiatsi ja värvikastiga; tema mapp täieneb pidevalt ning kiiresti kaunite joonistustega. Selle töö vaheaegadel täidab ta lünki oma zooloogilistes uurimustes, mida ta alustas „Discoveryl". Peale selle on ta alati valmis teisi abistama ja neile nõu andma. Kõik hindavad tema kaineid seisukohti ja seepärast on ta saanud kõigi vaidluste alatiseks vahekohtunikuks.

Simpson on oma ala meister. Ta jälgib väsimatult ning tähelepanelikult oma rohkearvulisi isemärkivaid aparaate ja tema teaduslik taip märkab iga muudatust atmosfääris. Simpson töötab vähemalt kahe meteoroloogi eest ja ometi püüab ta sealjuures veel tegelda oma laialdaste vaatluste tulemuste analüüsimisega ja nendevaheliste seoste uurimisega. Nii ulatuslikke ning pidevaid meteoroloogilisi ja magnetilisi vaatlusi ei ole polaarekspeditsioonidel kunagi varem tehtud.

Heasüdamlik, tugev ning agar Wright vaevab oma aju selle suurepärase paikkonna glatsioloogiliste probleemidega. Ta on võtnud ka käsile elektrialased küsimused, sealhulgas kõige uuemad probleemid, nagu näiteks radioaktiivsus.

Sihiteadlikult usin ja ka arukas, saavutab leitnant Evans oma töös sellist edu, mis on alati erilise visaduse tulemuseks. Tänu temale hoiame erakordselt täpselt kokku aega ja sellest on kasu kõikjal, eriti aga rasketel füüsilistel töödel. Tänu temale on ka ära tehtud suur töö — kogu meie ümbrus on täpselt üle mõõdetud ja meil on usaldusväärne plaan kõigi vajalike topograafiliste andmetega. Gran assisteerib teda.

Taylori intellekt on kõikehaarav ning mitmekülgne, mõistus äärmiselt aktiivne ja erakordselt vastuvõtlik. Ükskõik, mida ta ka ei kirjutaks, kõik on huvitav — ta sulg liigub kergesti.

Kuid Debenhami mõistus on selgem. Ta on hea ettevalmistusega visa töömees, kelle rahulikud seisukohad mõjuvad veenvalt. Ta on põhjalikkus ja täpsus ise.

Tänu Bowersi praktilisele mõistusele töötab meie jaam häireteta. Bowersil on loomupärane omadus korraldada asju nii, et kunagi ei kulutata rohkem, kui on olemas tagavarasid. Mulle on hindamatuks eeliseks teadmine, kui kauaks jätkub meile seda või teist. Samuti võin ma kindel olla, et kusagil ei lubata mingit raiskamist. Vaevalt küll leidub inimest, kelles oleksid nii õnnelikult ühendatud vaimuaktiivsus ja energia. Bowers töötab väsimatult, lubamata endale ühtki vaba minutit, leides alati uusi võimalusi oma energia rakendamiseks.

Alles praegu juhtis ta sondpalli üleslaskmist ja hetk hiljem jookseb ta juba mööda jääd palli siidniidi järele. Saanud selle tööga toime, ruttab ta oma poni jalutama viima. Veidi hiljem on ta juba koertega väljas, pidades seda täiesti enesestmõistetavaks, sest momendil ei ole kedagi teist, kes nende loomade eest hoolt kannaks. Hetke pärast jookseb ta niisama usinasti meteoroloogiliste onnide vahet ja kogub andmeid, et võrrelda neid meie onni juures tehtud tähelepanekutega. Ta armastab viibida värskes õhus ega ole nähtavasti suuteline mõistma, et ilm võib vahel ka halb olla. Ja ometi saadab ta ka onnis kõik tunnid niisama kasulikult mööda. Ta on innukalt ja üksikasjaliselt uurinud kelguretkedel kasutatava toiduja riidevarustuse probleeme ning kujunenud selle ala kirjanduse autoriteediks. Sellest on mulle palju abi, ja pealegi veel niisugust abi, mida keegi teine ei oleks kunagi suutnud anda.

Füüsikute naabruses tegeleb Atkinson vaikselt parasitoloogiliste uurimistega. Ta elab nagu hoopis teises maailmas. Võrgu väljaviimine on tema töö ja selles leiduv saak tema uurimisobjekt. Ühtelugu tuleb ta minu juurde ja küsib, kas ma mõnd uut eksemplari näha ei tahaks. Ja ta viib mu kaasa, et näidata oma mikroskoobis mõnda prototsooni või astsiidi.[7] Kalad, mille parasiite ta uurib, on seni teaduses veel üsna vähe tuntud; imelik, et nende parasiitidega juba nii varakult tegeldakse.

Mikroskoopide, katseklaaside, piirituslampide ja muude instrumentidega kaetud lauast edasi asub pimik, kus Ponting veedab suurema osa oma elust. Kui mul tuleks teda iseloomustada, ütleksin, et ta on oma kunstist vaimustatud. Maailm on talle hoopis midagi muud kui meile: tema hindab kõike ümbritsevat ainult maalilisuse seisukohalt — talle valmistab rõõmu teha sellest kunstipäraseid pilte ja ta on nukker, kui see ei õnnestu. Vaevalt saab olla õigemat suhtumist oma töösse ja loomulikult saavutab ta suurepäraseid tulemusi. Ma ei ütleks, et Ponting ei tunne huvi teiste töö vastu — ei, see ei ole kaugeltki nii; ta vaid rakendab kogu energia jäägitult oma töö pisiasjadesse.

Cherry-Garrard on teine värske õhu sõber, tagasihoidlik ja vaikne töömees. Ta ripub kogu südamega rändurielu küljes ja on ääretult abivalmis. „Oleme näinud teda rasketel hetkedel: ta on läbinisti tubli ja üsna visa samuti." Kodus toimetab ta meie polaarajakirja; väljas katsetab ta kivionnide ehitamist ja konstrueerib traaniga köetavaid ahje, pidades peamiselt silmas asjaolu, et talvel seisab ees rännak Crozieri neemele. Kuid nendest katsetest võib kasu olla ka igal teisel rühmal, kes juhtub sattuma raskesse olukorda, nii et side talvekorteriga katkeb. On ju väga oluline teada, kuidas kasutada kõige paremini neid nappe ressursse, mida siinne loodus pakub. Seepärast uurin ma meie arktilises raamatukogus hoolikalt kõike, mis käsitleb lumeonnide ehitamist ja selleks vajalikke tööriistu.

Oatesi süda kuulub ponidele. Ta hoolitseb tõesti nende eest andumusega ja ma olen veendunud, et kelguretke ajaks on meie ponid kõige paremas vormis. Ta on ka ametis tagavarade lahtipakkimisega, traaniahju ülesseadmisega jne. Tema abiline Anton askeldab aga kogu aja tallis. Tore poiss!

Allohvitser Evans ja Crean parandavad magamiskotte ja viltsaapaid ning korrastavad rännakuvarustust. Ühe sõnaga, keegi ei ole jõude, ja ei ole ka ette näha, et keegi võiks hetkekski tegevuseta jääda.

Laupäev, 6. mai. Jälle kaks tuulevaikset päeva, ainult vahete-vahel mõni juhuslik iil.

Eile, reede õhtul, pidas Taylor meile sissejuhatava loengu oma haruldaselt köitvalt erialalt — moodsast füsiograafiast.

Kaasaegsed füsiograafid püüavad mitmesuguseid erosioonivorme seletada kõige üldisemates joontes ega seo neid geoloogiaga. Seepärast on neil oma terminoloogia. Nad oletavad, et jõgede orud ei ole midagi ajutist, vaid nad on väga vanad. Seoses maapinna kerkimisega on jõeorud teinud läbi geograafilised arengutsüklid, võib-olla isegi õige mitmel korral. Infantiilsest V-kujulisest staadiumist on nad igas geograafilises tsüklis edasi arenenud; sedamööda kuidas nad küpsematesse staadiumidesse jõudsid, muutusid jõeorud laiemaks ning sügavamaks ja nende veerud lamedamaks, kuni jõesäng lõpuks peaaegu merepinna taseme saavutas. Seniilsetes staadiumides kujutab jõgi endast laia, väikese langusega rahulikku voolust, mis kulgeb mööda tasandikku. Tsükkel lõpeb peneplaaniga[8]. Maapinna uue kerkimisega algab järelikult uus tsükkel. See on kõige lihtsam juhtum. Tavaliselt on aga jõeoru kujunemine palju keerukam, sest maalihete tõttu ei ole kerkimine kunagi ühtlane, kivimid on erineva kõvadusega jne. Seetõttu võib ühel jõel olla väga mitmesuguse kujuga org ja selle erinevad osad ühe ja sama tsükli mitmesugustes staadiumides.

Taylor illustreeris oma seletusi näidetega: Red River Kanadas. Lame, kuid kõrge tasandik, vett leidub ainult lompides, jõgi voolab V-kujulises infantiilses orus.

Kuna Reini org on infantiilses staadiumis ja asub hiljuti kerkinud rajoonis, pakub ta suurepärast vaadet Mainzist allapoole.

Vene tasandiku jõeorud on seniilse staadiumi näiteiks.

Hulga keerukamad protsessid on toimunud Blue Mountainsis[9]; need on ilmselt kurdmäed, milles Nepeani jõgi voolab üht kurdu mööda. Jõgi on siin uuristanud oru mäestiku kerkimise ajal. Kõvades kivimites, mis katavad

pehmemaid, on erosiooni tagajärjel tekkinud kummalised orud.

Jõe piraatlus. Euroopas: jõekääru kadumine, sest jõgi murrab enesele otsetee, nagu Coo jõgi Ardennides; mujal: Shoalhaveni jõgi Austraalias, kus jõgi haaras teise jõe veed endasse.

Maalihe on isoleerinud George'i järve ja muutnud jõgede kulgu kogu piirkonnas, mis asub järvest lõuna pool.

Hiljem kavatseb Taylor jutustada jää mõjust pinnavormidele ja selgitada siinse maastiku tekkimist. Nii tuleb meil arutada veel õige mitmeid küsimusi.

Pühapäev, 7. mai. Päevad on nüüd väga lühikesed. Imelik, et Onnineemiku rühm ei ole veel tagasi. Bowers ja Cherry-Garrard püstitasid merejääle, umbes $^{3}/_{4}'$ meie onnist loode poole meteoroloogilise onni maksimumtermomeetrite ja termograafidega. Teise, väiksema onni kavatsevad nad viia Valli harjale. Onni toimetasid nad kohale ühel Day poolt valmistatud kärul, mis liigub jalgratta rattail. Selgus, et käru veeres väga kergesti mööda soolast karedat jääd, kus kelkudega on nii raske liikuda. Käru on üsna tülikas juhtida, kuid ta võib neile väga kasulik olla, seni kui lund on veel vähe.

Eile lasksime üles ühe sondpalli, mis jõudis kaunis kõrgele (kaks kuni kolm miili), enne kui aparaat sellest eraldus. Pall tõusis õhku peaaegu otsejoones, siidniit aga vajus nagu serpentiin neeme kaljusele osale, kus teda oli väga raske leida. Seni kui Bowers läks niiti pidi, jälgis Atkinson aparaadi langemist ja nägi, kuidas see kukkus lahe jääle, mõnesaja jardi kaugusele kaldast. Aparaat leiti üles ja me saime esimest korda tähtsaid andmeid kõrgemate õhukihtide temperatuuri kohta.

Atkinson ja Crean lasksid läänekalda lähedale merre võrgu, umbes 3 sülla sügavusele. Eile, nii hommikul kui õhtul, saime sealt võrku välja tõmmates üle neljakümne kala. Täna andis hommikune ja õhtune püük samas kohas kummalgi korral 20 kuni 25 tükki. Hommikueineks oli meil kala, kuid mikroskoop näitas, et püütud oli veel midagi väärtuslikumat. Atkinson avastas hulga uusi parasiite ning sai endale tükiks ajaks tööd.

Möödunud ööl oli jälle minu valvekord ja ma rõõmustan juba praegu selle üle, et ma täna öösel hästi magan.

Eile mängisime jalgpalli. On mõnus rahmeldada värskes õhus, kuid valgust hakkab napiks jääma.

Clissold mõtleb üha uusi toite välja: täna õhtul oli meil hülgegalantiin[10] — see oli s u u r e p ä r a n e.

Esmaspäev, 8. mai; teisipäev, 9. mai. Meie loengute seeria ühe ettekandena jutustasin ma esmaspäeva õhtul eelseisva kevade tööplaanist. Mõistagi kuulasid kõik huviga. Ma vihjasin sellele, et minu arvates tuleb pooluseretkel eeskätt loota ponidele ja inimestele, sest ainult nemad on suutelised korralikult vedama. Kõik näisid seda seisukohta pooldavat. Paistab, et keegi ei usalda koerte veovõimet liustikul ja jääplatool. Ma palusin igaüht probleemi üle järele mõelda, selle kohta vabalt arvamusi avaldada ja esitada omapoolseid ettepanekuid. See on raske ülesanne ja saab seda selgemaks, mida rohkem üksikasjadesse süveneda.

Debenham näitas täna (teisipäeval) mulle fotosid, mis ta oli teinud retkel läände. Koos Taylori ja Wrighti poolt tehtud fotodega moodustavad need erakordselt huvitava kogu. Jää vormid on ainulaadsed, eriti Koettlitzi liustiku rajoonis.

Väin on juba nädal aega jääs. Ma ei suuda kuidagi mõista, miks Onnineemiku rühm ei ole veel tagasi jõudnud. On ikka veel erakordselt tuulevaikne ja alles viimastel päevadel paistab, nagu hakkaks ilm muutuma. Võib-olla hoiab see neid tagasi, aga võib ka olla, et nad ootavad kuud, mis paari päeva pärast heledalt paistma hakkab.

Igatahes ootan neid väga tagasi ega saa enne rahu, kui nad siin on.

Cherry-Garrard jätkab katseid kivist onnide ja traaniahjudega. Kõike seda teeb ta selleks, et pikendada viibimist Crozieri neemel.

Bowers asetas ühe meteoroloogilise onni meie talvekorterist umbes $^3/_4'$ kaugusele merejääle ja teise, väiksema üles Vallile. Imelikul kombel langevad temperatuurid merejääl ja Tuulelipukünkal ühte, kuna tuulevaiksetel päevadel on onni juures alati 4 kuni 5° külmem. Et meie ümbruse temperatuurist täielikku ülevaadet saada, paigutame veel ühe termomeetri Lõunalahe jääle.

Teadus — see on kõigutamata vundament, millele olgu rajatud kõik pingutused!!

Kesknädal, 10. mai. Eile õhtust saadik puhub lõunatuul kiirusega 10 kuni 12 miili tunnis; jää püsib kindlalt. Temperatuur on —12° kuni —19° [—24° kuni —29° C]. Mehed, keda me ootame, ei ole ikka veel tulnud. Läksin kaugele teisele poole Ligipääsmatut saart, kuni Onnineemik ja Lossikalju Telgisaare tagant paistma hakkasid, s. t. palju kaugemal sellest kohast, kus alles äsja oli vaba vett näha. Jää on 9 tolli paks — seda on kaheksa või üheksa päeva kestnud pakase kohta vähe. Kuid ta on siiski küllalt tugev, jääpind on märg ja väga libe. Ma arvan, et Meares ootab, kuni jää muutub 12 tolli paksuseks, või kardab ta, et see on ponide jaoks liiga libe.

Ometi sooviksin, et ta juba tuleks.

Võtsin oma tänasele jalutuskäigule termomeetri kaasa. Ligipääsmatul saarel oli temperatuur —12° [—24° C], merejääl aga ainult —8° [—22° C] — näib, et seal on vähem tuult. Jõudnud saare ja mägede tuulealusele küljele, tuli mul meelde, kui raske on siinsetes paikades varju leida. Näib, et mägede pealttuulekülg pakub paremat varju kui tuulealune külg. Ma olen seda ka mujal märganud. Võib-olla on osaliselt selle põhjuseks asjaolu, et kõik tuulealused küljed on tavaliselt täis tuisklund ja kivimi murendit? Ühe mäe all leidsin ma täiesti tuulevarjulise koha. Jää rippus minu peakohal ja minust paremal ning vasakul, moodustades midagi koopataolist; õhk oli siin absoluutselt liikumatu.

Ponting pidas meile huvitava loengu Birmast ja illustreeris seda toredate valguspiltidega. Tema kirjeldus oli väga värvirikas, reetes tema artistlikku temperamenti. Bowers ja Simpson jagasid meile oma isiklikke muljeid sellest pagoodidemaast. Järgnenud vestluses tehti terve rida huvitavaid täiendusi Birma rahva usu, kunsti, hariduse, filosoofilise passiivsuse ja muude küsimuste kohta. Meie loengutel on tõesti menu.

Reede, 12. mai. Eile hommikul oli vaikne, mängisime jalgpalli; õhtupoolikul tõusis tuul.

Kogu tänase päeva puhus tugev tuul, kiirusega 30 kuni 60 miili tunnis. Taevas ei ole olnud eriti tume, kuid on juba mõnda aega osaliselt kaetud kiudpilvedega, mistõttu tekkis selgesti nähtav kuusapp.

Ma ei ole onnist kuigi kaugel käinud, kuid korraks tekkis mul tõsine hirm, et jää on väinast minema läinud.

Täna õhtul tuul vaibub ja ma käisin Tuulelipukünkal. Nüüd ma usun, et väin on ikka tõesti jääs.

Tänase tuulega tuiskas üllatavalt vähe. Võib-olla oli see tingitud sellest, et viimasel ajal on äärmiselt vähe lund sadanud.

Atkinson on üsna kindel, et leidis lumest väga liikuva bakteri. Arvatavasti on see õhus tekkinud, ja ehkki me siinses õhus ühtegi bakterit pole leidnud, on see nähtavasti siia kandunud ülemiste õhuvoolude kaudu, kust lumi ta alla tõi. Kui lugu on tõesti nii, siis on see väga huvitav avastus.

Täna õhtul pidas Debenham geoloogia-alase loengu, mis oli vaid sissejuhatuseks. Ta jutustas ainult üldjoontes kivimite tekkimisest ja nende klassifikatsioonist, et teha oma järgmised loengud arusaadavamaks.

Laupäev, 13. mai. Eile õhtul umbes kella 10 paiku tuul rauges. Tänane hommik oli vaikne ja selge, välja arvatud taevast kattev kerge jääkristallidest uduloor, millest kuu tuhmilt läbi säras. Viimast ümbritses helkiv ristikujuline halo ning valge kuusapp. Spektrivärvi kuusapid, mis ilmusid heleda rõnga sisse, on peavalguseallika refleksid. Wilson joonistas nähtusest kauni pildi.

Käisin Ligipääsmatul saarel, ja kui ma olin veidi maad tema järsust läänekaldast üles roninud, veendusin veel kord, et jää on alles. Oli ilmne, et eilne tuul ei olnud seda üldsegi liikuma pannud.

Saarel tuli mul ronida üles mitmest üsna järsust kaljuseinast ja rahnudega kaetud nõlvakust. Tegin seda lootuses saare kõige kõrgemale tipule jõuda ja sealt kerge vaevaga alla laskuda. Kuid selle asemel sattusin hoopis rippuva laavarünkani, mida oli võimatu ületada, ja olin sunnitud tuldud teed mööda tagasi minema. See ei olnud kerge ülesanne, kuid õnneks jõudsin siiski alla, libisedes ainult ühe korra. Suutsin ennast viimasel hetkel kirka abil päästa üle kalju kukkumast. Saare kõik kaldad on väga järsud. On teada ainult üks tee üles. Oleks huvitav proovida leida veel teisi.

Pärast teejoomist tõi Atkinson rõõmustava teate, et koerterakendeid on näha Onnineemikult tagasi tulemas. Jooksime kohe merejääle meie talvitusrühma viimaseid liikmeid vastu võtma. Meares raporteeris, et kõik on korras ja et ponid ei ole enam kuigi kaugel.

Vaade onnile ja Läänemägedele Valli harjalt.

Hülged noorel taldrikjääl Evansi neeme juures.

Meares ja Dimitri asuvad oma koerterakenditega Onnineemikult Evansi neemele teele.

Koerad rakendati lahti ja pandi ketti. Nad näevad erakordselt head välja, nähtavasti ei ole nendega viimasel ajal üldse sekeldusi olnud; nad ei olevat isegi omavahel kiselnud.

Pool tundi hiljem saabusid Day, Lashly, Nelson, Forde ja Keohane kahe poniga. Nii inimesed kui ka loomad on heas vormis.

Mind rõõmustab väga inimeste ja koerte saabumine, kuid veel suuremat rahuldust pakub asjaolu, et kõik kümme poni on talveks hästi majutatud. Kõik näib olenevat nendest loomadest.

Ma ei ole veel näinud Onnineemiku rühma meteoroloogilist aruannet, kuid on kuulda, et kogu selle aja jooksul, mis on möödunud meie lahkumisest Onnineemikult, oli seal väga ilus ning vaikne ilm, välja arvatud viimased kolm väga tuulist päeva. Huvitav, et meil oli tuult ainult ühel päeval.

Homme lubati mulle esitada aruanne jää tekkimisest Onnineemiku juures. 22. aprillil, järgmisel päeval pärast meie lahkumist, tapeti neli hüljest ja hiljem veel mõned, nii et onnis on rikkalik tagavara hülgeliha ja -rasva. Kõike muud jätkus neil nähtavasti küllaldaselt, ainult pisut hobusemoona olid nad laost juurde toonud. Lossikalju lähedal merejääl tapsid nad kolm päeva tagasi noore merileopardi; see oli alles teine juhus väinas seda looma kohata.

On kummaline tõsiasi, et ükski saabunutest ei näi eriti hindavat maiuspalu, millega neid pärast tagasitulekut on kostitatud. Ka meiega oleks sama lugu olnud, kui meil teel päeva paar telkides poleks tulnud elada. Ma veendun ikka enam, et siin vajab inimene ainult kõige lihtsamat toitu; küllalt hülgeliha, jahu ja rasva ning selle kõrvale teed, kakaod ja suhkrut — see on kõik, mis inimeste füüsiliseks heaoluks tarvis on.

Temperatuur Onnineemikul ei olnud siiski mitte nii madal, nagu mina arvasin. Vaikuseperioodil, mis algas pärast seda, kui meie sealt lahkusime, oli neil olnud erakordne soojalaine — termomeeter näitas ainult veidi alla 0° [—18° C]. Tuule saabudes aga langes temperatuur järsku kuni —20° [—29° C]. See oli erandjuhtum, kus temperatuur tuule tõustes langes, selle asemel et kerkida.

[Onnineemikule jäetud tagavarade täpsel loetelul, mis päevikus järgnevalt ära on toodud, ei ole otsest seost

ekspeditsiooni käiguga, kuid seda tuleb märkida ühe faktina, mis iseloomustab suurt hoolt ja täpsust, millega kõik operatsioonid läbi viidi. Peale selle tuleks lühidalt ära märkida atsetüleengaasi valmistamiseks tarvitatud karbiidi hulka. Esimene tünn avati 1. veebruaril, teine 26. märtsil, seitsmes 20. mail ja järgmised kaheksa keskmiselt üheksa ja poole päevaste vaheaegadega.]

Pühapäev, 14. mai. Hall, sombune hommik.

Jalutasin ponisid ja pidasin tavalise jumalateenistuse. Andsin Wrightile hommikul üle mõned märkmed, mis sisaldasid arvutusi jää koguse kohta Antarktikas ja kirjeldusi merejää tavalisest liikumisest. Ma tahan talle selgeks teha, et meie loodusteadlaste uurimisala ei tarvitse olla sugugi nii kitsas. Et sellest täielikult aru saada, tuleks tal siin elada kaks aastat. Hoolimata kogu oma intelligentsist ning energiast, saavutab ta õige vähe, kui ta usinasti kogemusi ei omanda.

Keskpäeval läks taevas selgeks ja pärast lõunat tegin ma jalutuskäigu üle Põhjalahe jäärüngaste juurde. Oli imeilus pärastlõuna ja õhtu — kogu laht kümbles kuuvalguses, nii heledas ja puhtas, et kõik näis nagu kullatud. Suurepärane pilt! Niisugustel hetkedel tundub laht kummaliselt kodune, eriti veel siis, kui silm jääb puhkama meie laagril, onnil ja selle valgustatud akendel.

Mulle jätab väga sügava mulje kõigi meie inimeste erakordselt südamlik läbisaamine üksteisega. Ma ei arva, et seda keegi eriti usuks, kui ma väidan, et meie vahel ei ole mitte mingisuguseid vastuolusid, kuid see on tõesti nii. Üldiselt ju arvatakse, et kõik need väikesed nääklemised, mis sellises elus tavaliselt ette tulevad, salatakse vaikselt ja meelega maha. Mul ei ole vaja midagi salata, sest mul pole midagi varjata. Selles onnis ei ole teravaid vahekordi ja meie suhetes valitseb sõbraliku läbisaamise vaim, mis annab ennast igal sammul tunda.

Niisugune hea läbisaamine oleks meeldiv üllatus igasuguses olukorras; veel enam aga on ta seda siin, kus on koos nii erinevad inimesed.

See teema vääriks pikemat käsitlemist. Täna õhtul müras Oates, hiilgava ratsarügemendi rittmeister, noore austraalia üliõpilase Debenhamiga, hüpates üle laudade ja pinkide.

Oleme suutnud kokku koguda toredad inimesed, ja see on suur võit!

Temperatuur langes kuni —23° [—31° C] — kõige madalam, mis seni siin on registreeritud. Kahtlemata langeb ta varsti veelgi, sest seni möödunud nädalate järgi otsustades erineb käesolev talv tugevasti 1902.—1903. aasta talvest.

X PEATÜKK

AJAKOHANE TALVEKORTER

Esmaspäev, 15. mai. Kogu päeva puhus tugev põhjatuul, kiirusega umbes 30 miili tunnis. Kihtpilvede rüngas, umbes 6000 kuni 7000 jala kõrgusel (mõõdetud Erebuse järgi), liikus kiiresti üle meie peade p õ h j a p o o l e. Selles ei ole midagi uut, et ülemised õhukihid alumiste suhtes vastassuunas liiguvad, kuid on kummaline, et see nii järjekindlalt toimub. Simpson on korduvalt rõhutanud siinsete atmosfääriliste tingimuste olulise iseärasusena tõsiasja, et õhukihid näivad väga vastumeelselt „segunevat". Sellega on arvatavasti ka seletatavad temperatuuri mitmed veidrad kõikumised.

Tegin lühikese, kuid ebameeldiva jalutuskäigu. Wilson pidas huvitava loengu pingviinidest. Ta kõneles nende sulgede primitiivsest asetusest tiibadel ja kehal, „sule-väljakute" ja „paljasväljakute" puudumisest ning tiibade lihastes ja jalgade ehituses (jooksmeliiges) toimunud muudatustest. Ta rõhutas (ja hilisem diskussioon näis seda kinnitavat), et pingviinid põlvnevad tõenäoliselt ühest lindude väga varasest arenemisastmest — nad on õige lähedases suguluses juuraajastu lendsisalikuga *Archaeopteryx*. Eotseeni- ja miotseeniajastikul elanud hiidpingviinide leiud tõestavad, et need linnud on sellest ajast väga vähe edasi arenenud.

Siis siirdus ta pingviinide mitmesuguste perekondade klassifikatsiooni juurde, nende levikualade, pesitsemisharjumuste, munade jne. vaatlemisele. Edasi saime lühikese ülevaate keiser- ja Adélie' pingviinide eluviisidest, mis muidugi meie selle ala spetsidele kuigi palju uut ei pakkunud.

Minus äratas erilist huvi Wilsoni väide, et oleks soovitav uurida keiserpingviinide embrüoloogiat, sest siis

saaks lähemalt selgitada nende hammaste aeglase kadumise jne. kaudu liigi arenemise käiku. Väga huvitav oli ka Pontingi isiklikele vaatlustele rajatud märkus, et täiskasvanud Adélie' pingviinid õpetavad oma poegi ujuma. See küsimus oli seni ebaselge. Mõned väidavad, et vanad linnud tõukavad oma poegi vette, ja teised, v a s t u p i d i, et nad jätavad pojad haudeasundustesse maha. Mõlemad seisukohad on ebatõenäolised. Ei ole midagi imelikku, kui noored Adélie' pingviinid peavad ujuma õppima (seda tuleb teha ka põhja pool elaval loivalisel — merikarul), kuid oleks huvitav kindlaks teha, kui palju täiskasvanud linnud oma järeltulijate õpetamisega vaeva näevad.

Meie kelguretke ajal paistis üks koertest, Vaida, silma oma erilise metsikuse ja veidrate kommete poolest. Onnineemikul jäi ta oma hõreda karva tõttu väga viletsaks ja ma hakkasin teda masseerima. Algul suhtus Vaida sellesse umbusklikult ja massaaž toimus valju urisemise saatel. Hiljem hakkas talle nähtavasti massaaži soojendav mõju meeldima ja iga kord, kui ma onnist väljusin, lähenes ta mulle külg ees, ehkki ikka veel kuidagi kaheldes. Kui ta Onnineemikult tagasi jõudis, tundis ta mu kohe ära. Ja nüüd, niipea kui ma majast väljun, tuleb ta minu juurde ja topib oma pea minu jalgade vahele. Vähimagi vastupanuta laseb ta ennast sügada ja mudida ning hüpleb minu ümber, kui ma väljas liigun. Kummaline loom! Nähtavasti oli lahkus talle niivõrd võõras, et võttis enne hulga aega, kui ta sellega harjuma hakkas.

Teisipäev, 16. mai. Kogu öö puhunud põhjatuul vaibus täna ennelõunal. Meie õnneks oli keskpäeval juba vaikne ja me pidasime toreda jalgpallimatši. Valgust piisab; seda jätkub parajasti nii palju, kui on vaja selle mängu jaoks.

Wright andis täna hommikul mulle kasulikke näpunäiteid elektriaparaatide kohta.

Seejärel tegime koos Dayga kindlaks, kui palju oleme seni karbiidi kulutanud. Minu rõõmuks selgus, et seda jätkub kaheks aastaks. Kuid jäägu see saladuseks, sest meil ei olda valgusega eriti kokkuhoidlik.

E l e k t r i a p a r a a d i d

Potentsiaali tavalise gradiendi[1] mõõtmiseks on meil kaks isekirjutavat kvadrant-elektromeetrit. Selle aparaadi töötamise põhimõte on sama mis omaaegsel Kelvini

absoluutsel elektromeetril; elektromeetriga ühendatud kellamehhanism rullib lahti silindrile keritud pabeririba. Elektromagnet surub aparaadi nõela kindlate ajavahemike järel vastu edasiliikuvat paberit ning nõel jätab sellele punktid. Nende punktide suhteline asetus moodustabki üleskirjutuse. Kvartsniidi lühendamise tõttu registreerib üks meie elektromeetreist nähtusi 10 korda vähemas mõõtkavas kui teine. See on vajalik üleskirjutuste jätkamiseks lumetormide jne. ajal, kui õhu ja maa potentsiaalide erinevus on väga suur. Instrumendi toiteallikaiks kasutame väikesi Danieli elemente. Kellade võrdlemiseks on kontrollkell.

Radioaktiivsuse mõõtmiseks tarvitatav aparaat on vana, kuldlehekesega elektroskoobi modifitseeritud tüüp. Vedru abil pingutatud kvartsniidikeste vastastikuse nihkumise määr näitab radioaktiivsuse astet. Nihke suurus skaalal on läbi teleskoobi selgesti näha.

Nende aparaatidega saab teha mitmesuguseid mõõtmisi:

Õhu ionisatsioon. 2000-voldilise (negatiivse) pingega vooluallikast laetud traat asetatakse mitmeks tunniks välja, keritakse siis raamile ja mõõdetakse elektroskoobi abil traadi laengukao astet.

Meie talvekorteri läheduses asuvate mitmesuguste kivimite radioaktiivsuse määramiseks mõõdame kivimite kiirgamist otseselt.

Õhu elektrijuhtivuse (ioonide suhteline liikumine õhus) kindlaksmääramisel juhitakse õhuvool üle elektriliselt laetud pinna. Mõõdetakse pluss- ja miinusioonide absorbeerumise astet. Negatiivne ioon liigub kiiremini kui positiivne.

Kesknädal, 17. mai. Esmakordselt selle talve jooksul juhtus, et lõunatuul tõi kaasa temperatuuri tõusu. Eile õhtust peale on tuule tugevus umbes 30 miili tunnis. Õhk on lumest õige paks, temperatuur tõusis —18°-lt [—28° C] —6°-le [—21° C].

Keset ööd kuulsin üht meie koera haukumas. Järele pärides sain teada, et see oli üks „Serõidest". Tema tagumisel jalal olevat midagi viga ja ta viidud varju alla. Täna hommikul leiti vaene loom surnult.

Kardan, et koertest on meile väga vähe abi, ja ma meenutan kahetsusega asjaolu, kui kindel ma omal ajal

meie transpordile olin. Nii ta on, ekslikud otsused lähevad kalliks maksma.

Täna pärastlõunal lahkas Wilson koera, kuid ei suutnud avastada mingit kindlat surma põhjust. See on juba kolmas koer, kes meie talvekorteris ilma nähtava põhjuseta otsa saab. Wilsonile ei anna see rahu ja ta kavatseb homme koera aju uurida.

Hommikul läksin üles Vallile. Oli küllalt valge, et meie laagrit näha. See paistis mulle sealt niisama kodusena, nagu igast teisest ilmakaarest vaadatuna. Meie siinne talvekorter näib millegipärast suuremana, kui meil omal ajal oli Armitage'i neemel. Ta tundub kuidagi mõjukam. See on vist tingitud ümbrusest; suuremate mägede taustal näivad inimesed ja nende eluase kääbuslikumad.

Täna õhtul pöördus tuul jälle põhja ja puhub praegu õige tugevasti.

Tuule suuna sage ning järsk muutumine on meile täielikuks uudiseks.

Oates pidas meile just praegu hobuste hooldamisest toreda lühikese loengu.

Ta esitas oma ettepaneku sööta ponisid talvel „kergemalt" ja kevadel neid tublisti karastada. Ta rõhutas, et hobuse loomulikuks toiduks on rohi ja hein. Sellepärast kulub tal tunde oma väikese mao täitmiseks söödaga, milles on nii vähe toitvat.

Seetõttu on soovitav sööta hobuseid sagedasti ja anda neile toitu väikestes annustes. Ta on sisse seadnud järgmise režiimi:

Hommikul — hekslid.

Keskpäeval, pärast jalutamist — lumi ja hekslid ning ülepäeviti kaer või õlikoogid.

Kell 5 päeval — lumi, soe kliirokk õlikookidega või keedetud kaerad ja hekslid ning lõpuks veidi heina.

Niisugune sööt teeb küll loomad lihavaks, kuid ei valmista neid tööks ette. Oktoobrist peale soovitab ta anda tugevamat sööta, kõik külmalt, ning pikendada hobuste jalutamisaega.

Meil kasutada olevate söötade kohta arvab ta järgmist: Küpsemata nisust ja heinast valmistatud hekslid on kahtlased; neis ei ole nähtavasti üldse teri, ja on küsitav, kas farmerid valmimata nisu lõikavad. Selles söödas ei näi üldse „rasva" olevat, kuid ta on väga hea harilikes talvetingimustes.

NB. Ma arvan, see küsimus vajab veel uurimist. Me vaidlesime palju r o k a pärast, kuid ta on kasulik, sest sunnib hobuseid selles sisalduvaid kaeru närima.

Õ l i k o o k — sisaldab rasva, annab energiat — suurepärane toit hobustele, kes peavad töötama.

K a e r, mida meil on kahte sorti — samuti väga hea sööt tööhobustele. Valge kaer on pruunist märksa parem.

Edasi selgitas meie treener, kui tähtis on hobuseid jalutada, neid „tasakaalus" hoida, et nad veaksid siis väiksema jõupingutusega. Ta võttis õigeks, et hobuste jalutamisest ainult harjutamiseks on vähe, ent arvas, et üht-teist võib sel teel ikkagi saavutada, kui ajada neid kiiresti ja siis aeg-ajalt taanduma sundida.

Oates vihjas trikkidele, mida mitmesugused välismaised dresseerijad on oma hobustega tsirkustes demonstreerinud ja milleks on võimelised ka inglaste poloponid[2], kui nad on välja õpetatud; tema arvates on see üks sportliku treeningu liike.

Nende küsimuste arutamine oli väga õpetlik. Ma tõin siin ära ainult kõige olulisema.

Neljapäev, 18. mai. Öö jooksul tuul rauges; täna on vaikne, sajab kerget lund. Pidasime toreda jalgpallimatši — see on ainus mäng, mida praeguse valgusega saab väljas harrastada.

Ma leian, et oleme oma talvise elamise väga hästi sisse seadnud. Tõenäoliselt on niiviisi arvanud kõikide ekspeditsioonide juhid, kuna nende võimuses on ju seda alati muuta. Teiselt poolt tuleb talvitamisel silmas pidada võimalusi tööks ja meelelahutusteks, seejuures hetkekski unustamata ekspeditsiooniks ettevalmistumist. Enamik meie rühmast on talvel ametis oma aparaatide ja tööriistadega ning korrastavad ja kontrollivad äraproovitud riide- ning matkavarustust, ja see määrabki kogu meie elulaadi.

Peame tõesti õnne tänama, et meil on nii tegevusrohke talv.

Reede, 19. mai. Hommikul puhus põhjatuul ja temperatuur oli suhteliselt kõrge, umbes —6° [—21° C]. Keskpäeval mängisime jalgpalli: see läheb meil järjest ladusamalt, kuna meie mänguoskus ja -vilumus kasvab.

Pärastlõunal tõusis jälle põhjatuul, mis hilja öösel aga uuesti rauges.

Õhtul pidas Wright meile loengu „Glatsioloogilised probleemid". Teema oli raske ja lektor närvitses. Ta on noor ega ole kunagi varem iseseisvalt töötanud*; ta hakkab alles taipama oma ülesande tähtsust.

Wright alustas jää kristalliseerumisest ja selgitas väga heade näidete varal kristallide mitmesuguseid vorme. Samuti selgitas ta kristallide suurenemist erinevates tingimustes ja erineva temperatuuri puhul. See oli väga õpetlik. Kui ta aga hakkas soolase vee külmumisest kõnelema, ei olnud ta jutt just eriti selge. Siis pajatas ta liustikest ning nende liikumisest, vastavatest teooriatest ja meie ekspeditsiooni tähelepanekutest.

Liustikest rääkis ta võrdlemisi katkendlikult, mainides mudaribasid ja lõhesid. Ettekande lõpp oli pühendatud üldistele glatsioloogilistele probleemidele.

Ettekandele järgnenud vaidlused lõppesid sellega, et otsustati pühendada veel üks õhtu niisugustele tähtsatele probleemidele, nagu seda on küsimus Suurest Jääbarjäärist ja mandri jääkattest. Vastava ettekande koostan arvatavasti ise.

Ma märkan rahuldustundega, et kõnelused glatsioloogiliste probleemide üle ja nende vastu osutatud huvi on Wrightile oma mõju avaldanud; ta pühendab nüüd kogu aja nendele küsimustele. Sellest võib palju kasu olla, sest Wright on töökas ning kohusetruu inimene.

Kohas, kus vee sügavus oli 15 sülda, raius Atkinson oma võrgu jaoks jäässe uue augu; eile hommikul sai ta rekordsaagi — 43 kala. Imelikul kombel oli aga eile õhtul võrgus kõigest kaks kala.

Laupäev, 20. mai. Lõunast puhub tugev tuul. Sajab veidi lund ja ilm on väga külm. Vähe oli neid, kes käisid kaugemal. Wilson ja Bowers ronisid Valli harjale. Seal oli tuule tugevus 6 kuni 7 palli ja temperatuur —24° [—31° C]; seetõttu said nad pakasest tugevasti näpistada. Kui nad külmavõetud nägudega tagasi jõudsid, võeti neid vastu lõbusate hüüetega. Niiviisi avaldatakse siin kaastunnet, kui kedagi õnnetus on tabanud; Wilsoni puhul tekib alati rohkesti naeru ja nalja, sest ta kannab omapärast nappi peakatet, mis tekitab ilmset kadedust nendes, kes nii napilt kaetud näoga välja minna ei saa.

---

* Siin on tegemist arusaamatusega. Kapten Scott peab ilmselt silmas glatsioloogiliste probleemide uurimist.

Öösel tuul vaibus.

Pühapäev, 21. mai. Tegin vaatlusi nagu tavaliselt. Hommikul puhus põhjatuul. Mul oli mõte minna täna õhtul Roydsi neemele, kuid mulle öeldi, et vaba vesi ulatuvat kuni Barne'i liustikuni, ja minu enda vaatlused möödunud ööl näisid seda kinnitavat.

Täna pärastlõunal läksin teele. Leidsin, et jää Barne'i liustiku keele läheduses oli tugev. Kuid horisont minu ees oli kogu aeg tume, just nagu oleksin ma jää servale väga ligidal olnud. Silmapiir püsis tume kogu aja, mil ma Barne'i neeme läheduses viibisin, sellest möödusin ning poolele teele selle ja Roydsi neeme vahel jõudsin. Kui olin nii kaugel, võisin ma veenduda, et jää ulatus kuni Roydsi neemeni ja oli seal püsinud juba õige kaua. Et põhja pool alatasa vaba vett leidub, on antud tingimustes äärmiselt erakordne ning päris seletamatu nähtus.

Mul on olnud väga huvitavaid vaidlusi Wilsoni, Wrighti ja Tayloriga jääformatsioonide üle väina läänepoolses osas. Mida arvata mereloomakeste leidudest murenenud liustikujääs põhja pool Koettlitzi liustikku? Me püstitasime teooria, et see jää on kunagi olnud allpool veepinda, sest tema peal ning alumistes kihtides leidus tugevasti moreeni. Kui suurem osa seda materjali välja sulas, kerkis jää veepinnale.

Otsustasime homme minna Roydsi neemele.

Sel aastal on temperatuur langenud väga ühtlaselt; hulga aega püsis ta 0° [—18° C] ümber, siis oli pikemat aega —10° [—23° C] lähedal, nüüd aga enamasti —20° [—29° C] piirides, kusjuures kõik märgid näitavad, et ta veelgi langeb (täna on —24° [—31° C]).

Ristisime nalja pärast Bowersi meteoroloogilised jaamad Archibaldiks, Bertramiks ja Clarence'iks. Kirjas kasutame nende algustähti, kuid kõnes nimetame neid täieliku nimega.

Täna öösel olid toredad virmalised; nii kauneid ei olnud ma varem kindlasti näinud. Korra oli taevas NNW-st kuni SSO-ni seniidikõrguselt kaetud vöö- ja kardinakujuliste ning kaarvirmalistega, mis kogu aeg kiiresti vehklesid. Eriti kaunid olid lainetavad kardinakujulised virmalised. Heleda valguse laine kihutab virmaliste ühest otsast teise, või jälle tekib särav laik, mis kiiresti laiali valgub, nagu tahaks ta kardina kahvatuvat valgust tugevdada.

Virmalised on kahvaturohelised, kuid nüüd on selgesti näha, et iga heledama osa ees liigub punane loit.

Viirastuslik roheline valgus näib selles õrnas punas järsku elustuvat. Virmalised mõjuvad väga sugestiivselt ja selles peitub nende võlu; nad sugereerivad elu, vormi, värvi ja liikumist, aga ka kaduvust, salapärasust — ebareaalsust. See on müstiliste märkide ja ennete keel, jumalate ilmutus, täiesti ebamaine, taevane märguanne, pilt, mis meenutab ebausu rituaale ja manab esile igasuguseid kujutlusi. Kas pole võimalik, et mõne teise maailma (Marsi) elanike käsutuses on võimsad jõud, mis ümbritsevad meie planeeti tulikirjas sümbolitega, kuldsete märkidega, mille dešifreerimiseks puudub meil võti?

Pontingi mööndus, et ta ei ole suuteline virmalisi fotografeerima, kutsus esile vaidlusi. Norra professoril Størmeril näib see olevat õnnestunud. Simpsoni mõnedest märkustest Størmeri meetodi kohta näib, et kõik oleneb lihtsalt objektiivi tugevusest ja plaadi tundlikkusest. Ponting aga kinnitab, et tema objektiiv ja plaadid on tundlikumad, kuid ometi ei tule tal isegi pika valgustusajaga midagi välja. Asi ei seisa mitte ainult virmalistes; ka tähed ei taha ennast Pontingi plaatidel näidata. Isegi viiesekundilise valgustusajaga saavad tähtedest tema plaatidel lühikesed valgusjooned, ehkki aparaat on kindlalt paigal. Størmeri fotodel aga tulevad tähed välja punktidena. Tähendab, ta kasutab lühikesi valgustusaegu, ehkki mõnel tema pildil on detaile, mida nagu ei saaks sel viisil jäädvustada. Kõik see on hämmastav.

Esmaspäev, 22. mai. Wilson, Bowers, Atkinson, allohvitser Evans, Clissold ja mina läksime Roydsi neemele käruga, milles olid meie magamiskotid, välikeetja ja veidi toiduaineid.

Käru koosneb terastorudest valmistatud raamist, mis on asetatud neljale jalgratta rattale.

Jääl on 1 kuni 2 tolli paksuselt lund, mis vaevalt katab soolase jää „lilled". Säärasel pinnal veereb Day poolt valmistatud käru väga hästi. Kelkudel tekib aga niisugusel lumel soolakristallide ja puust jalaste vahel väga suur hõõrdumine. Ma kaldun arvama, et merejääl võivad väga paljudel juhtudel rattad jalastest otstarbekamad olla.

Kahe ja poole tunni pärast jõudsime Roydsi neemele. Barne'i neeme taga lahes tapsime ühe keiserpingviini. Linnul oli imetore sulestik, hämar põhjavalgus helkis tema rinnalt nagu peeglist.

Oli juba üsna pime, kui me üle kaljude komberdades Shackletoni onni[3] juurde jõudsime. Clissold pani pliidi küdema; meie Wilsoniga läksime Mustale rannale ja tulime tagasi ringi ümber Sinise järve. Temperatuur oli —31° [—35° C] ja onnis oli pööraselt külm.

Teisipäev, 23. mai. Pärast külma ööd, mille me oma magamiskottides väga mõnusalt mööda saatsime, kulus terve hommik onni ja selle ümbrusse jäetud kraami ülevaatamiseks.

Leidsime hea hulga jahu ja taani võid, üsna palju parafiini ja väikese koguse valiktoiduaineid. Seda kõike on nii palju, et mõistliku kasutamise korral jätkuks sellest meietaolisele rühmale kuueks kuni kaheksaks kuuks. Kahtlemata on see väga kasulik reserv, mida vajaduse korral võib kasutada. Kõik see kraam on veidi laiali, ja elaniketa onn jätab lagunenud ning mahajäetud mulje. Ta meeldib mulle palju vähem kui meie vana „Discovery"-onn Armitage'i neemel.

Joonud tassi kakaod, ei pidanud meid siin enam miski kinni ja me asusime tagasiteele. Ainsaiks kasulikeks esemeiks, mida me siit kaasa võtsime, olid paar tükikest nahka ja viis lauluraamatut. Seni oli meil neid kõigest seitse eksemplari. See leid kergendab meil pühapäevaste jumalateenistuste korraldamist.

Kesknädal, 24. mai. Rahulik päev, põhjatuul; temperatuur tõusis pikkamööda kuni 0°-ni [—18° C]. Et mul öine valvekord ees seisis, siis ma välja ei läinud. Kuu ei paista ja pole midagi erilist, mis välja meelitaks.

Atkinson pidas meile huvitava lühikese ettekande parasitoloogiast, kõneldes kokkuvõtlikult mõnede ekto- ja endoparasiitide[4] — ümarusside ja imiusside elukäigust. Ta toonitas, et peaaegu alati on olemas vaheperemees ja et mõnedel juhtudel on nugilised haiguste põhjustajaks, kuna teistel juhtudel võivad nad isegi kasulikud olla.[5] Atkinson tunnistas, et nende küsimuste uurimisel on seni olnud vähe edu. Ta kirjeldas verdimevaid ankülostoomiaid, põit kahjustavaid bilhartsiaid (imiusse) (Egiptuses), samuti filaariaid (ümarusse), ginea usse, sigadel esine-

vaid trihhiine ja teisi nugilisi ning juhtis tähelepanu nende poolt tekitatavatele haigustele.

Ussidelt läks ta üle algloomadele, käsitledes trüpanosoome[6], mis põhjustavad unitõbe ja mille vaheperemeheks on tsetsekärbes, ning kirjeldas viimase elu. Trüpanosoomid paljunevad vaheperemehes või eksisteerivad tsüstidena loomses organismis, samuti nagu malaaria tekitajad, mida kannab edasi hallasääsk. See kõik oli väga huvitav.

Ettekandele järgnenud vestluses jutustas Wilson kanaliste sisenugilistest, ussidest, mille mõned liigid ei ole üldse nugilised, kuigi on nendega täiesti sarnased. Ka sisenugilised veedavad osa oma elust mitte-parasitaarselt. Sellega ühenduses jõudsime küsimuse juurde, mida Nelson eriti rõhutas — parasitaarse eluviisi tagajärjel tekkiv degeneratsioon. Kõik nugilised näivad põlvnevat mitteparasitaarselt elanud organismidest. Küsimusele, „mis on degeneratsioon?", on raske anda täiesti rahuldavat vastust. Õieti öelda on kõik sellised terminid empiirilised.

Neljapäev, 25. mai. Oli kõva torm. Puhus tugev iilinguline lõunatuul ja sadas lund. Temperatuur oli erakordselt kõrge, —6° [—21° C]. Ilmastik on väga huvitav. Simpson juhtis jälle meie tähelepanu Evansi neemel veebruaris, märtsis ja aprillis puhunud tuultele — üleskirjutused näitavad, et tormid on siin erakordselt sagedad. On päris kindel, et Barjääril oli tuult vaevalt murdosa sellest, mis tol ajal siin puhus, ja ma kahtlen, kas seal oli niigi palju tuult kui Onnineemikul.

Reede, 26. mai. Vaikne ning selge ilm, väga meeldiv pärast eilset raju. Meie praeguses elus on suureks vahelduseks, kui saab iga päev väljas käia ja jalgu liigutada. Jalutasin täna hommikul Vallile. Vabast veest ei ole mingisuguseid märke. Seega ei ole mul enam vaja karta, et sellel talvel võib lahtine meri meie peatee läbi lõigata. Lumetormid võivad meile edaspidi ainult ajutisi ebameeldivusi tekitada — need ajad on nüüd lõplikult möödas, mil tuli karta, et torm jää ära viib.

Täna pärastlõunal otsisin üles suusad ja suusakepid ning tegin väikese ringi jääl. Pärast hiljutist lumesadu ja tuult on jääpind üsna hea. See on tore, sest nüüd saame teha regulaarseid kelguretki, ja kui vaja, vedada kelke suusatades eneste järel. Sekeldused, mis meil aprillis ja

mais noore jää tõttu olid, on nüüd möödas. Imelik, et meil „Discovery"-päevil niisuguseid muresid ei olnud.

Elame erakordselt hästi. Eile lõunaks oli meil oivaline hülgepüree, mis väga meenutas jäneselihasuppi. Sellele järgnes niisama maitsev hülgepraad, neerupirukas ja puuviljatarretis. Kui me täna ärkasime, tervitas meid prae lõhn ja hommikueineks saime igaüks pärast kausitäit putru kaks väikest isuäratavat *Notothenia*'t. Need kalakesed on erakordselt maitsvad. Söömaaeg lõppes võileibade ja marmelaadiga. Lõunaks olid meil võileivad, juust ja keeks. Praegu on aga lõhnast tunda, et õhtuks valmistatakse lambaliha. Raske on antud tingimustes välja mõelda isuäratavamaid söömaaegu või režiimi, mis paremini väldiks skorbuudi tekkimist. Ma ei usu, et meie inimesed sellesse haigestuksid.

Nelson andis meile täna õhtul väga asjatundliku lühikese ülevaate bioloogi uurimisobjektidest. Meid hämmastasid eriti väljalangemise määrad. Keskmiselt jäävad kahe vanema järeltulijatest ellu ainult kaks. See kehtib nii inimeste kui ka molva[7] kohta, kelle marjas on kuni 24 000 000 muna! Ta kõneles üsna palju evolutsioonist, kohanemisest jne. Eriti ägeda vaidluse kutsus esile mendelism[8]. Tunnuste pärilikkusel on inimmõistusele ebaharilik külgetõmbejõud. Väga huvitav küsimus kerkis üles, kui arutasime professor Loebi katseid merisiilikutega. Kui kaugele ta selle liigi paljundamisel ilma isaste seemnerakkudeta jõudis? Näib, et mitte väga kaugele.[9]

Polaaralade kohta käivate küsimuste ring on laienenud ja sellest peaks kirjutama. Tuleks võrrelda varasemate polaaruurijate talviseid vaatlusi meie tegevusega ning leida põhjused, miks meie probleemide hulk on palju suurem. Sedamööda, kuidas meie teadmised laienevad, muutub ka meie suhtumine kõike meid ümbritsevasse.

Inimeste huvide avardumist senitundmatus ümbruses aitab võib-olla kõige paremini selgitada võrdlus. Tarvitseb meenutada kas või niisugust lihtsat asja: meie esivanemad nimetasid kaljurünkaid mägedes „hirmsaiks" ja „kohutavaiks", kuna meie päevil peetakse neid õigusega uhkeiks, suursuguseiks ja ilusaiks.

Selle loodusnähtuse poeetiline käsitus ei ole tekkinud mitte niivõrd muudatustest inimeste tundeelus, kuivõrd meie teadmiste laienemisest ja ebausu mõju kahanemisest. Inimesed tahavad seletada kõike senitundmatut.

Laupäev, 27. mai. Väga ebameeldiv, külm ja tuuline päev. Ilm häiris meid niivõrd, et me ei käinud üldse väljas.

Õhtul pidas Bowers meile loengu toitlustamisest kelguretkedel. Võtta endale niisugune ülesanne oli tema poolt väga julgeks sammuks. Kuid ta oli väga hoolikalt raamatuist fakte välja noppinud ja need silmapaistva praktilise leidlikkusega omavahel ühendanud. Otsida polaarkirjandusest toitlustamist puudutavaid andmeid on tänamatu töö ja veel raskem on vasturääkivate faktide hulgast usaldatavaid leida. Mõned autorid ei puuduta seda tähtsat küsimust üldse, teised jälle ei ole registreerinud matkade tegelikust olukorrast tingitud muudatusi või täiendusi, kolmandad unustavad kirjeldada mitmesuguste toiduainete omadusi.

Kuni meie lektor rääkis kasutatud toiduratsioonidest, oli ta jutt nii huvitav kui ka õpetlik. See muutus aga muidugi ebakindlaks, kui ta asus selgitama küsimuse füsioloogilist külge. Ta oli siiski vapper ja tuli ka sellega toime, vürtsitades oma sõnu naljadega, mis leidsid väga head vastuvõttu; nii näiteks ütles ta mõne fakti tuletatud olevat „mr. Joule'i[10] ekvivalendist, mille autoriks on džentelmen, kelle väidetes tal ei ole põhjust kahelda".

Loengule järgnenud arutelul paistis silma peamiselt Wilson, kes selgitas kõik kahtlased küsimused. Teadus ütleb: „Rohkem rasvaineid (süsivesikuid)", kuid praktika on konservatiivne ja suhtub sellesse nõudmisse väga ettevaatlikult. Ma katsun muidugi seda küsimust uurida nii põhjalikult, kui olemasolevad andmed ja kogemused võimaldavad. Seni aga oleks kasulik selle üle mõtteid vahetada ja välja selgitada kõigi arvamused.

Ägedaks kujunes vaidlus küsimuse ümber — kas tee või kakao? Tunnistades kõike seda, mida võib öelda tee stimuleeriva toime ja sellele järgneva reaktsiooni kohta, kaldun ma nägema tees siiski palju kasulikku. Milleks loobuda rännakul süütust ergutusvahendist, kui sellest tekkinud reaktsioon kaob seda sügavamas unes järgneva puhkuse ajal?

Pühapäev, 28. mai. Eile õhtul oli üsna erutav vahejuhtum. Üks ponidest (hall, kellega ma möödunud aastal sõitsin ja kelle ma jääpangalt päästsin) oli kas maha kukkunud või tahtnud pikali heita, ehkki tema pea oli mõlemalt poolt latri postide külge seotud. Maas rabeles ja tagus ta

jalgadega, kuni ta enese täiesti ümber pööras ja väga ebamugavasse asendisse sattus. Õnneks kuuldi tema rabelemist õige pea ja ta ohelikud lõigati läbi. Oates sai ta jälle jalule. Algul oli poni väga hirmunud, kuid praegu on ta juba üsna rahulik ja käis ka väljas oma igapäevasel treeningul.

Pidasin jumalateenistuse, nagu tavaliselt.

Täna pärastlõunal suusatasin ümber lahe ja tulin sellest otse üle tagasi. Tuult peaaegu ei olnud, taevas oli selge ja temperatuur —25° [—32° C]. Nii madalast temperatuurist hoolimata tundus ilm imeväärselt pehme. See kõlab paradoksaalselt, kuid külmatunne ei lange kokku temperatuuri alanemisega, vaid see oleneb ilmselt tuulest ja vähemal määral õhuniiskusest ning õhus hõljuvate jääkristallide hulgast. Ma ei oska seda päris hästi seletada, kuid tegelikult oli mul tuulevaikse ilmaga —10° [—23° C] temperatuuri juures kindlasti külmem kui täna, mil temperatuur oli —25° [—32° C] ning muud tingimused ilmselt samasugused.

On hämmastav, et me ei saa kuidagi mõõta õhuniiskust või vähemalt sublimatsiooni[11] või auramist. Kõnelesin just praegu Simpsoniga nendest ületamatutest raskustest, mis niisuguseid katseid takistavad. Külm õhk võib sisaldada ainult üsna vähe niiskust ja küllastumiseks ei ole vaja kuigi suurt temperatuuride erinevust.

Esmaspäev, 29. mai. Jälle üks ilus ja tuulevaikne päev. Olin väljas enne ja pärast lõunat. Hommikul käisin koos Wilsoni ja Bowersiga Ligipääsmatu saare juures asuvat termomeetrit kontrollimas. Teel hakkas mind saatev koer äkki haukuma. Looma oli vaevalt näha ja me ruttasime tema juurde. Selgus, et ta ründas noort merileopardi. See on juba teine merileopard, keda oleme tänavu selles väinas näinud. Meil oleks teda topiseks vaja läinud, kuid kahju oli teda tappa. Selle hülge pikka painduvat keha võib pidada eriti ilusaks hariliku lihava ning ümara Weddeli hülgega[12] võrreldes. Kui me teda löögiga ninale tahtsime uimastada, viskles vaene loom kiiresti ühelt küljelt teisele. Ta ajas oma lõuad pärani, kuid imelikul kombel ei tulnud sealt ühtki häält, isegi mitte sisinat.

Pärast lõunasööki tõime kelgu ja viisime oma saagi ära ning pildistasime seda välkvalgusel.

Ponting teeb välkvalguse abil pildistamisel suuri edu-

Allohvitser Edgar Evans.

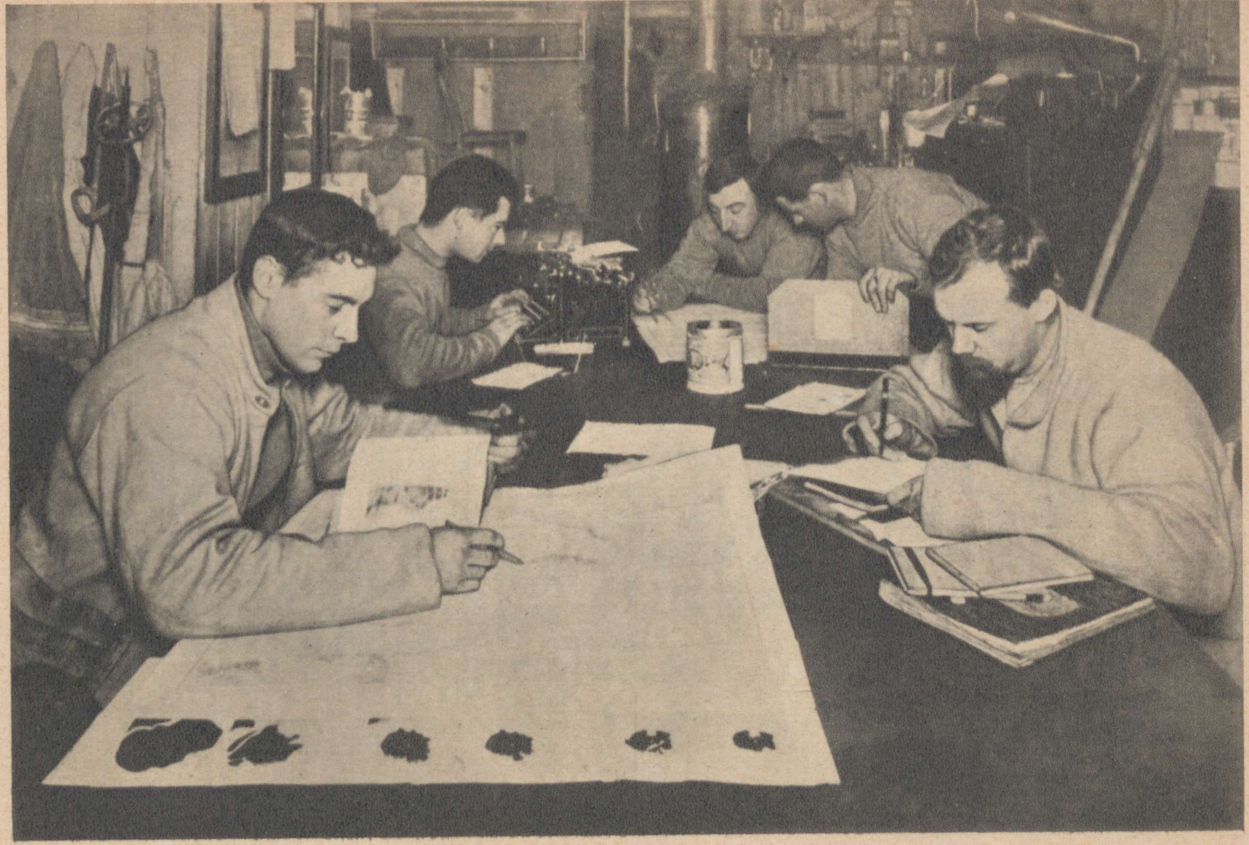

Talvine töö.
Vasakult: Debenham, Cherry-Garrard, Bowers, Evans, Taylor.

samme ning tänu sellele on tal avanenud uus võimalus valmistada kunstipäraseid fotosid ka talvel.

Loeng Jaapanist. Täna õhtul pidas Ponting köitva loengu Jaapani kohta, illustreerides seda toredate, tema enese poolt valmistatud valguspiltidega. Jaapanlased on talle väga meele järgi ja ta oskab kõige paremini kirjeldada selle rahva arenenud kunstimeelt. Ta näitas meile pilte jaapanlaste lõbusast lillekarnevalist, kus austatakse ainult lilli — kirsiõisi, vistaariaid, iiriseid ja krüsanteeme; nägime tumedaid pöögiõisi ja varjulisi teeradu lootoseaedades, kus inimesed hardunult mõtiskledes jalutasid. Tal oli pilte ka Nikkost ja selle kaunitest vaatamisväärsustest, templitest ja hiiglaslikest Buddha kujudest. Seejärel kõneles ta, juba rohkem turistlikus laadis, vulkaanidest ja nende kraatritest, koskedest ja kuristikes voolavaist jõgedest, tillukestest puudega kaetud saarekestest, Jaapanile nii iseloomulikest supelasutustest ja nende külastajatest, ainudest[13] jne. Ta kandis oma loengu hästi ette ja me kõik veetsime väga toreda õhtu.

Teisipäev, 30. mai. Olen ametis oma füsioloogiliste uurimistega.* Atkinson nägi tõusulõhes merileopardi. See osutus krabihülgeks, nooreks ja väga elavaks loomaks. Erinevalt eilsest merileopardist pani krabihüljes meile kärarikkalt vastu ja möirgas oma kähiseva kurguhäälega.

Käisin kõige kaugema jäämäe juures. Sinna oli kogunenud üsna palju rahvast, keda oli kohale meelitanud fotoaparaadiga askeldav Ponting.

Oli haruldaselt vaikne ning võrdlemisi soe. Mõnus oli kuulda lõbusat lobisemist ja naeru ning näha pimedusest ilmuvaid ponisid ja mehi, mille tõttu vaatepilt veel elavamaks muutus. Keskpäeval oli taevas haruldaselt selge ja põhjakaar väga hele.

Viimased kolm päeva on olnud erakordselt kõrge meretõus, mis rikkus meie tõusumõõtja ja kutsus esile mõningaid kahtlusi loodete mõõtmiseks kasutatud meetodi suhtes. Pärast põhjalikku kaalumist asus Day seda küsimust lahendama. Loodete mõõtmisest ei ole midagi kasu, kui me ei ole kindlad oma meetodi täpsuses. Kõrge veetõusu tulemusena tekkisid kaldajääle soolase vee loigud, ja täna krabihüljest taga ajades nägime nendes loikudes fos-

* S. t. toitlustamise küsimustega kelguretkedel.

forestseeriva valguse heledaid sähvatusi. Me arvame, et nende põhjustajateks on väikesed aerjalalised[14]. Äsja leidsin vihje samale nähtusele Nordenskiöldi raamatus „Vega"[15]. Tema, ja ilmselt ka Bellot[16] juba enne teda, on seda tähele pannud. Huvitav bipolaarsuse[17] näide.

Teiseks tänaseks huvitavaks nähtuseks oli päikesest valgustatud kiudpilv. Wilson ja Bowers nägid seda 5° kõrgusel põhjapoolsest horisondist. Päike oli siis 9° allpool horisonti. Arvesse võtmata valguskiirte murdumist, oleks pilv meie arvutuste kohaselt pidanud olema 12 miili kõrgusel. Kui aga valguskiirte murdumist arvesse võtta, siis on see nähtus väga tõenäoline.

Kesknädal, 31. mai. Hommikul oli taevas pilves ja temperatuur tõusis kuni —13° [—25° C]. Pärast lõunat läksime „Maailma lõppu". Lumi kleepus kõikjal suuskade külge, välja arvatud sügavates hangedes. Õhk oli raske, mul hakkas väga palav ja ma tulin tagasi palja pea ning paljaste kätega.

Täielik tuulevaikus lõppes pärastlõunal kell 5 äkki tõusnud lõunatuulega, mille kiirus oli 40 miili tunnis. Sellest ajast peale möllab lumetorm. Tuul puhub tugevate iilidena, ta kiirus on 20 kuni 60 miili tunnis. Ma ei ole kunagi varem kohanud nii äkki puhkevat tormi. See näitab, kui kergesti võib inimene niisugusel juhul isegi üsna onni ligidal ära eksida.

Wilson pidas täna õhtul meile väga huvitava ettekande joonistamisest. Ta alustas oma meetodi selgitamisest: kõigepealt teeb ta esialgse visandi ja märgib ära vajalikud värvid. Sellist tööviisi peab ta siin ainuõigeks, sest meie kliima mõjub pastellile halvasti. See on väga praktiline meetod — sõrmed ei hakka külmetama ja mida enam tähelepanu areneb, seda täpsemaks töö muutub. Kui ta siis puudutas küsimust, milline tähtsus on äärmisel täpsusel, meenutasid tema väljendusviis ja seletused väga tugevasti Ruskinit[18]. Ärge tõmmake ühtki ülearust joont, iga joon peab põhinema vaatlusel. Sama lugu on valguse ja varju kontrastiga; peened varjundid ja kujutuse teravus — kõik see nõuab hoolt, kannatlikkust ja treneeritud tähelepanu.

Kõigi meeleolu muutus lõbusaks, kui ta asus üldistama puudusi, mis esinevad meie inimeste poolt temale kritiseerimiseks toodud joonistustes. Ta näitas, kui palju on nendes eelarvamuslikku. „Selline kunstnik joonistab jää-

mäe täiesti laitmatult, nii nagu mägi käesoleval momendil on ja nagu tema seda näeb. Merd ja taevast ta aga ei joonista, vaid kavatseb need lisada hiljem, arvates, et taevas ja meri on igal pool ühesugused, ja lepib sellega, et püüab pärast meelde tuletada, millised nad p e a k s i d olema." Looduse harmooniat ei saa aga välja mõelda.

Ta tsiteeris mitmel korral Ruskinit, kõneles veidi põhjalikumalt kompositsioonist ja tõstis seejuures esile Pontingi meisterlikkust.

Wilson kõneles temale omasel tagasihoidlikul toonil, kuid sellest hoolimata avas loeng ühtlasi tema isiksuse, tema sügava siiruse. Wilson on väga väärtuslik inimene, ja et see tõesti nii on, sai mulle lõplikult selgeks alles viimastel kuudel.

Ükski meist ei ole nii lugupeetud nagu tema; alles täna ma taipasin, kui kannatlikult ning püsivalt oli ta kulutanud oma aega ja tähelepanu teiste joonistajate abistamisele. Ja niisugune on ta igas asjas. Peaaegu kõikide loengute koostamisel on ta abiks olnud ja temaga on peetud nõu igasuguste praktiliste ja teoreetiliste ülesannete lahendamisel, mis meie polaarmaailmas esile on kerkinud.

Parimaks eeskujuks edasirühkivale inimkonnale on suured saavutused, mis on püsiva ja kannatliku töö tulemuseks. Geeniuse saavutused, kui imetlusväärsed need ka on, võivad harva eeskujuks olla. Meie teadusliku personali juht annab eeskuju, millest on rohkem kasu kui ühestki teisest tegurist selle suurepärase seltsimehelikkuse säilitamisel, mis meie peres valitseb ja meid ühendab.

XI PEATÜKK

TALVISE PÖÖRIPÄEVA POOLE

Neljapäev, 1. juuni. Kogu öö puhus kõva tuul; üksikute iilide kiirus oli kuni 72 miili tunnis. Anemomeeter ütles viis korda üles. Temperatuur +9° [—13° C]. Ka täna hommikul lõõtsutab endiselt. Avastasime juhuslikult, et tugev tuul aitab kaasa meie onni ventileerimisele. Tuli on juba iseenesest hea ventilaator, soodustades õhu liikumist ruumis ja värske õhu juurdevoolu väljast; tule kui ventilaatori puuduseks on aga asjaolu, et ta puhastab ainult alumisi õhukihte. Kasutame onni õhutamiseks ka ahjude tõmmet, kuid peale selle tegime suitsulõõridesse augud, kust tarvitatud õhu ülemised kihid välja pääsevad. Ma arvan, et niisugust süsteemi kasutatakse esimest korda. Aukude tegemine suitsulõõridesse oli julge tegu, sest niipea kui tõmbega ei ole midagi korras, võib ahi onni suitsu täis ajada. Seni ei ole aga seda juhtunud. See tähendab, et tänu meie korstna erakordsele suurusele ja tema katusepealse osa kõrgusele on truupides alati hea tõmme.

Tuulega paraneb tõmme tunduvalt. Eriti kõva tuule puhul oleks tõmme meie ahjude jaoks isegi liiga tugev, kui augud suitsulõõrides seda ei nõrgendaks.

Niisiis töötab meie ventilatsioon sellises olukorras automaatselt. Et tugeva tuulega käib harilikult kaasas temperatuuri märgatav tõus, siis suureneb õhuvahetus just õigel ajal, sest onnis oleks muidu lämmatavalt palav. Meie ventilatsioonisüsteemi praktiliseks tulemuseks on, et olgu inimesi onnis kui palju tahes, keedetagu ja suitsetatagu seal kas või lõpmatult, ikka jääb õhk seal peaaegu alati meeldivalt soojaks, puhtaks ning värskeks.

Ma ütlesin „peaaegu" alati, sest ka kõige paremal süsteemil on oma puudused. Need avalduvad siis, kui ilm

on vaikne ning soe ja kui tuli, näiteks varahommikul, pliidi all lõkkele puhutakse. Ventilaatorid suitsulõõrides tuleb siis ajutiselt kinni panna, ja kui kokk sel ajal hommikueineks midagi juhtub praadima, saame me tema kavatsusest kohe teada. Sellist pahandust juhtub aga harva ning see kestab õige lühikest aega, sest niipea kui tuli juba leegitseb, võib ventilaatorid uuesti avada ja silmapilk on kõik jälle korras.

Onni hea ventilatsioon peaks meie tervise säilitamise seisukohalt väga tähtis tegur olema.

Püüdsin täna korda luua ponidele antud hüüdnimedes. Pean jätma Drake'i hooleks välja otsida vastavad „õiged" nimed, s. t. nimed, mis on märgitud koolide kinkekirjades*.

Ponide hüüdnimed on järgmised:

James Pigg	Keohane
Bones	Crean
Michael	Clissold
Snatcher	Evans (allohvitser)
Jehu	
Hiinlane	
Christopher	Hooper
Victor	Bowers
Snippets (puunärija)	
Nobby	Lashly

Reede, 2. juuni. Tuul on ikka endiselt tugev. Arusaamatul põhjusel lakkas tuisk eile varahommikul. Öösel läks taevas selgeks; siis ja täna hommikul vehklesid põhjataevas virmaliste kiired ja idataevasse ilmus kahvatu kaar. Kummalisel kombel püsib temperatuur ikka veel kõrgel, +7° [—14° C] lähedal.

Meteoroloogilised tingimused on võrdlemisi mõistatuslikud.

Laupäev, 3. juuni. Eile õhtul tuul rauges, kuid kell 4 öösel, mil oli täiesti vaikne, hakkas ta järsku uuesti puhuma kiirusega kuni 30 miili tunnis. Peaaegu silmapilkselt, vähem kui minuti jooksul, tõusis temperatuur 9 kraadi võrra. See on minu mälestuse järgi kõige erakord-

* Ametlikult ristiti ponid koolide nimede järgi, kellelt saadi toetust loomade ostmiseks. Kuid meremehed on meistrid hüüdnimede andmises, mis lõid otsekohe läbi ja tõrjusid õiged nimed kõrvale.

sem ja huvitavam näide temperatuuri tõusust lõunatuulega. Raske on seda seletada, kuid võib oletada, et tuulevaikuse ajal on külma õhu kiht maapinna läheduses erakordselt õhukene, mille tagajärjel tekib järsk inversiooni gradient[1]. Kui tuul tõusis, oli taevas meie peakohal haruldaselt selge, selgem kui kunagi varem, tähtkujud sätendasid ja Linnutee helendas nagu lindikujulised virmalised.

Tuul puhus kogu päeva ja väljas oli väga ebameeldiv olla. Käisin neemel jalutamas, ilm oli pime, kaljud mustendasid, lund ei olnud kuigi palju. Vanad jäljed pehmes, liivases pinnas olid lund täis tuisanud ning näisid mustal tagapõhjal üsna valged. Pärast tuhnisin toitlusalases statistikas.

Meie tavaliste loengute sarjast pidas Simpson meile äsja ettekande oma aparaatide kohta. Kuna ma neid aparaate juba kirjeldanud olen, on mul sellele vähe lisada. Tema seletused olid erakordselt selged.

Ta ütles, et on võimatu teha teaduslikku vaatlust, kui selleks kasutatavad vahendid vaatlustingimusi mõjutavad, sest see oleks niisama hea, kui mõõta oma pükste pikkust, ise kummargile laskudes.

Kirjeldatud aparaadid olid järgmised:

	Iseloomustavad detailid
Välitermograaf (bimetall-) Sisetermograaf (piiritus-)	Piiritus spiraalis, väike tinatoru, ujuk.
Elektriliselt registreeriv anemomeeter	Ketasseadis kontaktiga rattal; aeglustaja; ratta inerts.
Dynesi anemomeeter	Parabool sukelduval ujukil.
Registreeriv tuulelipp	Metallist sulg.
Magnetomeeter	Horisontaalset jõudu mõõdetakse kahes suunas, vertikaalset jõudu ühes suunas, kellamehhanism.
Balloontermograaf koos kõrgete ja madalate potentsiaalide mõõtmise aparaadiga.	Seadis, mis märgib punkte ja vahesid, vt. e e l m i n e.

Simpson on imetlusväärne töömees, imetlusväärne teadlane ja imetlusväärne lektor.

Pühapäev, 4. juuni. Ilus tuulevaikne päev. Kokkuvõttes, ja see on tüüpiline, näeb meie pühapäev välja järgmiselt: Hommikueine. Umbes pool tundi kulub mul laulude väljavalimisele ja jumalateenistuseks ettevalmistumisele; selle aja jooksul kraamitakse onni. Jumalateenistus: koraal, hommikupalvus psalmide juurde, teine koraal, palvused armulauateenistusest ja litaneiast, lõpukoraal ja meie eripalvus. Wilson annab kätte hääle, millest laul võib alata, ja mina püüan viisi tabada, mis mul mitte alati ei õnnestu! Pärast jumalateenistust lähevad mehed ponisid jalutama.

Wilson, Bowers, Cherry-Garrard, Lashly ja mina alustasime täna oma esimese lumeonni ehitamist. Arvamused selle kohta, missuguse tööriistaga on kõige parem tihkest lumest plokke lõigata, läksid tugevasti lahku. Cherry-Garrardil oli nuga, mille Lashly minu jooniste järgi oli valmistanud, Wilsonil saag, Bowersil lai labidas. Mulle näib, et nuga on selleks otstarbeks kõige parem, kuid teised ei ole minuga ikka veel nõus. Niipalju on praegu juba selge, et noa käepide tuleb pikem teha ning tema saetaolise tera hambad peavad hoopis suuremad olema — võib-olla peaks ka tera õhem olema.

Lumeonnide ehitamist tuleb jätkata niikaua, kuni me selle täiesti selgeks saame. Olen kindel, et säärasest oskusest on meile tulevikus palju kasu.

Teeajaks jõudsime üles laduda ainult kolm rida plokke, kuid ilm oli selleks liiga pime, et hiljem tööd edasi teha.

Pühapäeva pärastlõunati lähevad mehed merejääle jalutama.

Käisin merejääl suusatamas. Pärast hiljutisi tuuli on jääpind kuni Ligipääsmatu saareni nii hea, et paremat ei saagi olla. Praegu, juuni esimesel nädalal, kattuvad siin ja kahtlemata paljudes kohtades rannikul märjad, kleepuvad soolakristallid lumega ega takista enam puujalaste libisemist. Saare taga on lumi alles väga õhukene, katab vaevalt jäälilli ja libisemine on ikka veel halb.

Saare lõunakaldal on üsna väike maalihe toimunud. Seitse või kaheksa kaljutükki, igaüks üks kuni kaks tonni raske, on jääle kukkunud. Huvitav näide selle kohta, kuidas jää võib esemeid ära kanda.

Ponting käis täna jäämägede juures ja tegi neist välkvalgusel pilte. Kui ma saarest lõuna poolt möödusin, nii

et see jäi minu ja Pontingi vahele, nägin ma magneesiumivalguse sähvatusi, mis tuletasid kõigiti välku meelde. Sähvatus valgustas nii taevast kui ka esemeid, mis olid nähtavasti aparaadist väga kaugel. On ilmne, et seda valgust peaks saama suurepäraselt kasutada mitmesuguste signaalide edasiandmiseks. Kavatsen teha mõned katsed.

NB. Magneesiumi välkvalgus — suvine signaliseerimisvahend.

Tapsime täna veel ühe krabihülge. Ta oli jäämägede juures jääle roninud.

Esmaspäev, 5. juuni. Kogu päeva puhus lõunatuul, taevas oli pilves ja õhk lumekristallidest hägune. Temperatuur on pidevalt tõusnud ja jõudis täna õhtuks +16°-le [—8° C]. Kõik näib ennustavat lumetormi, mis aga ei taha ega taha tulla. Mida aga arvata nii kõrgest temperatuurist, seda teab üksnes taevas. Käisin kaljudel jalutamas; oli väga soe ning lämbe.

Taylor pidas meile ettekande Beardmore'i liustikust. Ta on näinud palju vaeva ja kogunud kokku kõik olemasolevad andmed. Tema sõnade järgi on Beardmore'i liustiku pealispinna langus palju väiksem kui Ferrari liustikul. Kui seal on tõesti nii palju lõhesid, nagu Taylor meile rääkis, siis peab liustik õige kiiresti liikuma. Näib, et seal on kolm eriti lõhenenud ala. Need on kohad, kus liustik on kokku surutud ja seetõttu langus järsem.

Puudutades liustikuga seotud geoloogilisi küsimusi, kirjeldas Taylor leitud kivimeid ja seni veel lahendamata probleeme. Liustiku põhjapoolse osa aluskivimeiks näivad olevat punased ja hallid graniidid ning moondekildad (sisaldavad võib-olla kivistisi). Pilvetekitaja näib olevat dioriidist; Buckley mägi settekivimitest. Setteline formatsioon koosneb söekihtidest, mille peal ja all on liivakivi. Huvitav oleks kindlaks teha, kas see on nii; sütt tuleks lähemalt uurida. Okaspuude kivistised näivad sealt pärit olevat — parem oleks võtta selliseid, kus on okaste kujutisi — kivistised tuleb korralikult säilitada.

Dawsoni mägi koosneb Taylori sõnade järgi roosakast lubjakivist, millesse on kiilunud mingisugune tume kivim. See on väga kahtlane! Lubjakivi on äärmiselt huvitav, sest selles leidub kambriumiajastu kivistisi *(Archeocyathus)*.

Taylor märkis veel huvitavat tõsiasja, et siin, nagu Kuivoruski[2], on leida noori vulkaanilisi koonuseid (tekkinud pärast jää taandumist).

Küsimused, mida on vaja silmas pidada geoloogiliste ja füsiograafiliste uurimiste osas, oleksid järgmised:

1. Lootusesaare kuju.
2. Jääliustiku seinte iseloom.
3. Haruliustike tüübid — rünklik või kardin, purunenud.
4. Kas haruliustiku suubumisel pealiustikku on nende orgude põhjad ühel tasapinnal?
5. K ü l g m i s t e ovraagide kuju jne.; nõlvade vorm ja suurus.
6. Kas haruliustikud võivad läbistada ovraage — tühje orvandeid[3], ripporge jne.?
7. Kas kõrgmäestiku moreenidel esineb mosaiikstruktuuri?
8. Nende kihtide lasuvus, neis esinevad lisandid.
9. Moreenide tüübid, kuhjatiste kaugus üksteisest.
10. Liustike sulamine. Nende pinnatüübid. (Nihke jäljed? Kurrud, lumetool, klaasmaja, korallriff, kärg, künnivaod, bastionid, koorik.)
11. Viirsavide hulk, kas nad on kihilised, korrapäratult kurrutatud või lõhestatud.
12. Umbes 35° nõlvadega orgude ristlõige.
13. Tuulepoolsed nõlvad on kaetud murendiga, selle kõrgus.
14. Nunatakid[4], nende umbkaudne kõrgus, iga külje kõrgus profiilis, rändrahnud.
15. Liustiku delta iseloomustus.

Pärast loengut toimunud arutelul rõhutas Debenham väikeste kaljutükikeste kui geoloogiliste proovide tähtsust. Palju suurem väärtus on kollektsioonil, mis koosneb hulgast mitmesugustest kohtadest korjatud väikestest kivikildudest, kui mõnel üksikul suurel proovil.

Meil oli lühike, kuid huvitav diskussioon.

Ma pean protesteerima selle vastu, kuidas geoloogid ja füsiograafid kasutavad terminit „jäätunud"[5].

Neile tähendab „jäätunud maa" ala, mille pinnavormid on kujunenud jää eelneva tegevuse tagajärjel.

Mina mõistan selle all, ja ma usun, et selles tähenduses on see mõiste palju üldisemalt kasutusel, territooriumi, mis käesoleval ajal on täiesti või osaliselt jää ja lumega kaetud.

Ma pean viimast õigeks tähenduseks ja esimest mingisuguseks hiljutiseks vägivaldseks tõlgenduseks.

„Jääga kaetud" ja „jää poolt kujundatud" on alternatiivsed terminid, mis neid erinevaid asju kirjeldavad.

Aitasin täna Sõduril hobusetekkide kavandeid joonistada. Oleks tore, kui suudaksime välja mõelda midagi niisugust, mis täielikult kataks ponide tagakeha.

Teisipäev, 6. juuni. Temperatuur tõusis täna +19°-ni [—7° C]. Lõunatuul puhus kuni õhtuni. Taevas oli selge, välja arvatud kaunid rebitud pilved ümber Erebuse. Täna õhtul kerkis kuu tulemäe tagant ja purjetab üle pilvitu põhjataeva; tuul on raugenud ja vaade imekaunis.

Täna on minu sünnipäev, mille ma hõlpsasti oleksin võinud unustada, kui mitte minu tublid poisid poleks seda meeles pidanud. Lõunasöögi ajal ilmus lauale hiiglasuur sünnipäevatort. Meid paigutati selle ümber ja fotografeeriti. Clissold oli tordi glasuuritud pinna kaunistanud mitmesuguste suhkrustatud puuviljadest ja šokolaadist mustritega, lipukeste ja minu fotodega.

Pärast jalutuskäiku märkasin, et tehakse suuri ettevalmistusi pidulikuks õhtusöögiks, ja kui aeg kätte jõudis, istusime luksuslikult kaetud laua äärde, mille kohal rippusid meie kelkude lipud. Clissoldi erakordselt õnnestunud hülgelihasupp, lambapraad, punasesõstraželee, puuviljasalat, spargel ja šokolaad — niisugune oli meie menüü. Joomiseks oli kruusitäis õunaveini, mille valmistamisviis on mulle seni saladuseks, veidi šerrit ja likööri.

Pärast seda luksuslikku söömaaega olid kõik väga pidulikus meeleolus ja heatahtlikult jutukad. Praegu, kui ma neid ridu kirjutan, istub üks seltskond pimikus ja vaidleb ägedasti poliitiliste küsimuste üle, teine grupp istub lõunalaua ühe nurga ümber ja vahetab mõtteid mateeria tekkimise kohta ning peab võimalikuks seda küsimust lõpuks lahendada, kolmas rühm vaidleb sõjaliste küsimuste üle. Lausekatkendid, mis mitmest nurgast minu juurde jõuavad, segunevad vahel kõige naljakamal kombel. Võib-olla on need vaidlused praktiliselt kasutud, kuid nad pakuvad asjaosalistele suurt rahuldust. On mõnus kuulata, kui võidukalt kõlab vaidleja hääl, kes kujutleb, et tal läks korda öelda hästi tabav lause või peale jääda vaidlusaluses küsimuses. Kõik nad on ju veel alles noored ja ometi nii erakordselt heatahtlikud. Selles sõnasõjas ei olnud kuulda ühtegi teravust ega ägedat lauset, ei ühtki dissonantsi; kõik lõppes naeruga.

Nelson tegi praegu Taylorile ettepaneku paari sokkide eest talle geoloogiat õpetada! Sellise jutu saatel uinun magama!

Kesknädal, 7. juuni. Imeilus päev. Pärast lõunat suusatasin merejääl kaugele lõuna poole. Külastasin Nelsonit tema jääaugu äärel ja võtsin Bowersi tema termomeetri juurest endaga kaasa. Jääpind oli sile, just nagu poleeritud, õhk liikumatu ning karge, temperatuur —10° [—23° C]. Kuu valgustas heledasti jäist maastikku. Parim ilm talviseks jalutuskäiguks.

Õhtul pidasin ettekande „Jääbarjäär ja mandrijää". Olin kogunud väga palju uusi fakte ja kõik võtsid ettekandele järgnenud vestlusest nii tõsiselt ja innukalt osa, et me lõpetasime arutelu alles veidi enne kesköö. Ma hoian ettekande teksti alles, sest ta on väga heaks aluseks kogu edasisele tööle selles valdkonnas.

Jääaukude kaitsevallid

Ikka ja jälle tuleb uuesti avastada varem tuntud tõsiasju. Nii juhtus ka jääaukude kaitsevallide ehitamisel. „Discovery"-päevil oli see asi meile juba päris selge, kuid õnnetuseks jätsin ma meie tookordsed kogemused kirja panemata. Alltoodud visandid tegin Nelsoni jaoks, ja jääaugu juurde minnes leidsin, et lumehang vastas täpselt minu visandile. Visandid kõnelevad ise enda eest. Minu arvates peab sein „b" olema kõrgem seinast „a".

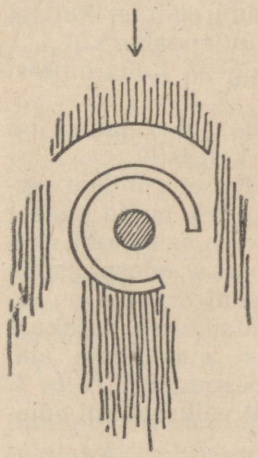

Öösel oli minu valvekord. Vaiksed tunnid möödusid kiiresti ja rahulikult. Sain voodisse kell 7 hommikul.

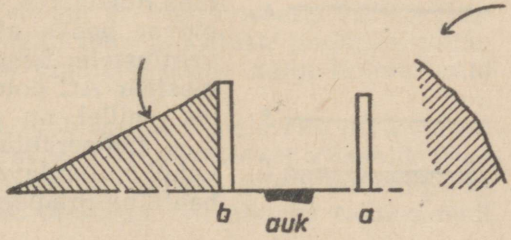

Neljapäev, 8. juuni. Tulin täna välja alles kell 1 päeval; pea valutab — unetu öö paratamatu tagajärg. Jalutasin ümber jäämägede heledas kuupaistes, kuid juba tõusid lõunast kiiresti pilved.

Proovisin meie lumenuga, mis nüüd pisut paremini lõikab. Debenham ja Gran võtsid täna hommikul ette teekonna Onnineemikule. Nad peavad homme tagasi olema.

Reede, 9. juuni. Eilsed pilved ei toonud tuult, kuid sellest ajast peale, kui nad taeva katsid, selgis see ainult paariks tunniks kesköö paiku. Kuuvalgus oli siis nii hele, et võis arvata, nagu oleks päike tagasi pöördunud.

Ülejäänud aja aga tihenes ja hõrenes, tõusis ja vajus täiesti korrapäratult meie kohal rippunud kihtpilvede võrk. Oleks vaja teoreetiliselt seletada siinseid mõistatuslikke ilmamuutusi. Meile teeb palju meelehärmi kõige nende eeliste kaotamine, mis on seotud kuuvalgusega.

Täna hommikul arutasime Nelsoni ja Wrightiga küsimust, kuidas ja kuivõrd mõjutab merevesi barjääri- ja merejää sulamist. Vestlus oli mulle kasulik, sest see juhtis mu tähelepanu mereveekihtide tasakaalule.

Pärastlõunal suusatasin ümber Vaguvaalasaarte, umbes viis või kuus miili; lumi oli hea, kuid kohati oli jääpind siiski kaetud rüsijääseljandikega, mis on pärit sellest ajast, kui jää veel noor oli.

Saartest lõuna pool on lumi üllatavalt pehme. On kindel, et suurema saare tuulepealsel küljel võib ka kõige ägedama lumetormi ajal täielikku varju leida. Järjest rohkem saab mulle selgeks, missugust suurepärast kaitset võib pakkuda järsuseinaliste rüngaste tuulepealne külg.

Möödusin kolmest jääl magavast hülgest. Kaks hüljest tapeti jäämägede läheduses.

Laupäev, 10. juuni. Lumetorm, mida juba ammu oli oodata, puhkes järsku täna hommikul kell 9.30.

Simpson kulutas terve öö säärastele lumetormidele teoreetilise põhjenduse leidmiseks ja kõneles meile sellest täna hommikul. Tema seisukoht näib olevat heaks aluseks edaspidistele vaatlustele. Simpsoni arvates on atmosfäär AC potentsiaalses tasakaalus, millel on lai stabiilsuse ala, s. t. temperatuuri gradient A ja C vahel on tunduvalt väiksem kui adiabaatiline gradient[6].

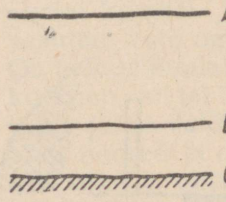

Sellises olukorras tekib kiirgamise tõttu jahtumine, mis kestab seni, kui mingisugune kriitiline kiht B jahtub teatud temperatuurini. Siis tekib õhukihis B kihtpilv. Sellest momendist peale AB jahtumine jätkub, kuid BC on edasise kiirgamise eest kaitstud ja ta hakkab soojenema lume kiirgamise ning võib-olla ka varjatud soojuse vabanemise tõttu, mis tekib pilvede moodustumisel.

Olukord läheneb nüüd kiiresti tasakaalutusele, kus BC kaldub tõusma, AB aga langema.

Päikesesoojuse puudumise tõttu areneb see nähtus lõuna pool kiiremini kui põhja pool; seepärast toimub kihtide vahetus lõunas varem. Kord alanud, hakkab see häire kiiresti levima põhja poole ja toob kaasa lumetormi. Faktideks, mis seda teooriat kinnitavad, on kihtpilvede tekkimine enne tormi, lumesadu ja suhteliselt kõrge temperatuur tormi ajal ning viimase puhangulisus.

See hüpotees on heaks lähtepunktiks, kuid tal on muidugi ka oma nõrgad küljed.

Atkinson leidis kalas trüpanosoomi, värvis selle, pildistas ja joonistas seda. See on huvitav avastus, sest seni on neid leitud ainult mõned üksikud eksemplarid. Trüpanosoom on unehaiguse tekitaja.

Torm kestis kogu päeva ja tuiskas üsna tublisti. Käisin jalutamas, kuid ilm ei olnud kuigi meelitav.

Viimasel ajal oleme hakanud mõtlema eelseisva kevadise retke varustusele. Täna oli meil juttu jääraudadest, lapi saabaste parandamisest hülgenahaga ja kahekordsest telgist. Allohvitser Evans ja Lashly täidavad kiiduväärse taibukusega iga neile antud juhtnööri.

Pühapäev, 11. juuni. Ilus, selge hommik, täiskuu on kõrgel taevas. Et ennast heas vormis hoida, suusatasin hommikul Lõunalahele ja enne lõunasööki ronisin Vallile. Keskpäeval tõusis korraks tuul ja hakkas tuiskama, kuid nüüd on jälle peaaegu vaikne.

Hommikusel jumalateenistusel sai meie tubli Cherry-Garrard hakkama sellega, et improviseeris kahele laulule saate. Talle avaldati tänu ja kiitust; järgmisel pühapäeval tuleb ta juba kindlasti toime kõigi kolme laulu saatmisega.

Praegu, südatalvel, toob iga päev meie ellu ikka vähem ja vähem uut; kõiki sündmusi näib olevat võimalik üsna lühidalt kokku võtta. Ent kui pisut järele mõelda, siis tuleb välja, et see ei ole õige. Nii näiteks toimus meil

täna tervenisti kolm olulist mõttevahetust ilma ja jääolude üle, mille kohta võiks teha õige rohkesti märkmeid. Nende alusel on juba üht-teist ümber korraldatud.

Kui juba siin kujuneb päevik nii puudulikuks, kui raske peab siis küll olema tavalises, tsiviliseeritud elus kõiki päevasündmusi täpselt kirja panna! See ongi vist põhjus, miks mulle kodus päeviku pidamine nii raske tundus.

Esmaspäev, 12. juuni. Ilm ei anna meile sugugi hõlpu. Tuult oli täna küll vähe, kuid kuu kadus kihtpilvede taha. Tunned ennast hirmsasti tüssatuna, kui jääd ilma sellest mõnust, mida kuuvalgus pakub. Järgmisel kuul läheb üks rühm Crozieri neemele ja ma ei oska enesele ette kujutada, mida nad seal teha suudavad, kui ilm paremaks ei muutu.

Debenham ja Gran ei ole ikka veel tagasi, täna on nad juba viiendat päeva ära.

Õhtupoolikul läksid Bowers ja Cherry-Garrard Roydsi neemele ja jäävad ööseks sinna. Täna pärast hommikueinet käisid seal Taylor ja Wright. Nad jõudsid tagasi varsti pärast lõunat.

Hommikul tegin lühikese tiiru suuskadel ja teise pärastlõunal. Täna õhtul pidas leitnant Evans meile loengu topograafiast. Ta rääkis arglikult ja aeglaselt, kuid väga põhjalikult; ta oli palju vaeva näinud piltide ja muu selgitava materjali otsimisega.

Kasutasin juhust ning märkisin kiiresti üles mõned punktid, millele minu arvates erilist tähelepanu tuleb pöörata. Kahtlemata meenub mulle peagi veel mõni küsimus. Ma usun, et nüüd ma mõistan küllaltki hästi, miks möödunud sajandi topograafid (nagu Belcher[7]) Arktika kaardistamisega hakkama ei saanud.

1. Iga ohvitser, kes võtab osa pooluseretkest, peab teadma magnetilise deklinatsiooni ligikaudseid suurusi teekonna igas punktis ja oskama neid kasutada tõelise kursi määramiseks kompassi abil. Deklinatsioon muutub väga aeglaselt ja selle meelespidamine ei nõua mälult erilist pingutust.

2. Ta peab teadma tõelist kurssi ühe lao juurest teise juurde.

3. Ta peab oskama käsitseda teodoliiti.

4. Ta peab oskama kindlaks määrata antud punkti laiuskraadi.

5. On hea, kui ta oskab kindlaks määrata ka pikkuskraadi.

6. Ta peab oskama määrata läbisõidetud maad kelgu kauguselugeja järgi.

7. Ta peab kindlaks tegema ja meeles pidama, kui palju tema kell ette käib või maha jääb, ning seda aeg-ajalt kontrollima.

8. Ta peab abistama topograafi orgude ja üksteist varjavate esemete ülesleidmisel, uute mäetippude asukohtade määramisel jne.

Teisipäev, 13. juuni. Imeilus päev. Naudime vaikset ning selget kuupaistet; temperatuur langes —26°-le [—32° C]. Merejääl on suurepärane suusatada — hommikupoolikul tegin tiiru Lõunalahele ja pärastlõunal suure ringi ümber Ligipääsmatu saare. Võimatu on kirjeldada seda külma ilu, mis maastik niisuguse ilmaga omandab. Alates tähistaeva sügavast punast kuni helkivate jäämägedeni ja sädelevate kristallideni otse jalge all, pakub kõik silmale naudingut.

Erebuse lõunapoolse haru kohal on mõned säravad virmalised. Põhja suunas nägin põiki üle taeva lendavat erakordselt heledat meteoori.

Koju jõudes leidsin eest Armitage'i neemelt saabunud Debenhami ja Grani. Nad olid kavatsenud juba pühapäeval tagasiteele asuda, kuid halb ilm pidanud neid kinni. Tuuled olla neil tugevamad olnud kui meil siin.

Kui nad onni juurde jõudnud, leidnud nad eest vaese väikese Makaka, kes oli enese ukse ette kerra tõmmanud. Koer näinud haletsemisväärselt kõhn ja nõrk, kuid tal jätkunud siiski jõudu nende peale haukuma hakata.

Jaanuaris (7-ndal), kui me laevalt maale kolisime, jäi Makaka kelgu alla ja rakend lohistas teda tükk maad kaasa. Pärast seda ei olnud temast enam suurt asja, kuid pingutavatest kelguretkedest hoolimata jäi ta siiski ellu. Onnineemikul nägi koer haletsemisväärne välja, kuna tema tagakehal ei tahtnud karv kuidagi kasvama hakata. Olime juba arvamisel, et teda ei ole enam kauaks, ja kui mehed sealt Evansi neemele siirdusid, ei olnud ta rakendis, vaid jooksis vabalt kelkude kõrval kaasa.

Kui nad pärale olid jõudnud, küsisin ma kohe väikese koera järele ja Dimitri ütles mulle, et Makaka tulnud koos nendega tagasi. Pärast aga selgus, et see oli eksitus

ja et tema puudumist oli märgatud juba teel. Ka hiljem ei tulnud ta tagasi, nagu me algul olime lootnud.

Mina sain ta kadumisest teada alles mõni päev tagasi ja olin juba täiesti kaotanud lootuse vaest loomakest veel kord näha saada. On arusaamatu, kuidas see vilets, lonkav, poolpaljas olend terve kuu oma käe peal elas. Kui Makaka jälle leiti, oli ta koon verega koos, millest võis teha järelduse, et ta oli maha murdnud hülge. On arusaamatu, kuidas ta sellega hakkama sai ja kuidas ta hülge paksu naha läbi närida suutis. Nälg on kuri kubjas.

Kesknädal, 14. juuni. Tormid ei anna meile rahu. Täna hommikul oli taevas kaetud õhukeste kihtpilvedega — see ei ennustanud midagi head. Pärast lõunat tõusis tuul, järsku nagu alati. Algul tuiskas üsna tublisti, nüüd on küll vaiksemaks jäänud, kuid üksikud iilid puhuvad kiirusega kuni 65 miili tunnis.

Luusisin ümber onni, ilm oli vilets. Kuivõrd kõik erines eilsest toredast jalutuskäigust! Käisin Wrighti jääkoopas. Pendel on paigale seatud ja varsti võib vaatlustega algust teha. Wright arvab, et jääkristallid ahhaatplaatidel võivad seejuures segavalt mõjuda.

Ta jutustab mulle, et ta olevat näinud väga huvitavaid näiteid jääkristallide kasvust koopa seintel ja pannud tähele, kui tohutult jääterad oma suuruselt erinevad. See näitab, kui vähe andmeid pakub jää vanuse kohta tema struktuur.

Nelson pidas meile täna õhtul oma teise loengu bioloogiast. Ta alustas lühikese ülevaatega organismide teaduslikust klassifikatsioonist — riik, hõimkond, haru, klass, selts, perekond, liik. Tema arvates on bioloogi ülesandeks sellisel ekspeditsioonil, nagu seda on meie oma, „kindlaks määrata need tingimused, mis on vajalikud elusolendite eksisteerimiseks meres".

Järgnevalt eristas ta kolme liiki organisme: mere põhjas elutsevad liikumisvõimetud organismid üldnimetusega bentos, keskmises veekihis liikumisvõimelised organismid — nekton[8], ja pealmises veekihis hõljuvad organismid — plankton. Seejärel rõhutas ta väga vaimukalt tillukeste taimorganismide tähtsust, kuna need on igasuguse elu aluseks.

Mõõkvaalast võib leida hülge, hülgest — kala, kalast — väikese kala, väikesest kalast — aerjalalise, aerjalalisest

Dr. Atkinson ja Clissold tõmbavad noota välja.

Dr. Wilson.

— ränivetika. Kui see kõikjal nii peaks olema, siis on ränivetikas, s. t. taim kõige aluseks.

Vegetatiivseks kasvuks ehk ainevahetuseks on valgus kõige olulisem, ja et see mere sügavuses kiiresti väheneb, siis sõltub kogu elu ookeanis lõppkokkuvõttes taimplanktonist. Viimase eluks vajalike tingimuste tundmaõppimine tähendab seega nähtuste sisusse tungimist.

Sellele järgnes väike vahelugu. Nelson hakkas kirjeldama mitmesuguseid vahendeid, mida bioloogid laeval ja kaldal oma töös kasutavad: Otteri traal, Agassizi traal, D-võrk ja tavaline dredž[9].

Ta ütles mõne sõna D-võrkude kasutamise kohta ja seletas siis, kuidas merepõhja klassifitseerimiseks kasutatakse põhjasõelu. Põhja iseloomust aga oleneb, missugused organismid seal elutsevad.

Seejärel jutustas ta meile nootadest, mille silmkude on nii peenike, et iga tolli kohta tuleb 180 võrgusilma, ja mis maksab kaks gini[10] jard, saksa nootadest kvantitatiivseteks mõõtmisteks, nende otstarbest ning kaheldavast täpsusest, ja lõpuks traalidest, mida kasutatakse noorte kalade püüdmiseks.

Edasi kõneles ta merevee keemilisest koostisest, mille üldine soolade sisaldus on keskmiselt umbes 3,5‰, kuid kõigub sellest tublisti üles- või allapoole: mitmesuguste soolade omavaheline proportsioon näib olevat püsiv ja sellepärast saab kloorisisalduse proovi abil ühtlasi arvutada üldist soolade sisaldust. Füüsiliste nähtuste osas peaks planktoni elu sõltuma nii vee soolade sisaldusest kui ka temperatuurist, rõhust, liikumisest ja valgusest.

(Kui plankton elutseb ainult vee ülemistes kihtides, siis peaks nende kihtide tihedus, temperatuur jne. olema väga tähtsateks teguriteks. Kuid miks siis bioloogid püüavad uurida sügavamaid veekihte? Miks ei või süvamereelu aluseks olla surnud taimorganismid?)

Siin kaldus lektor jälle kõrvale ning hakkas kirjeldama veeammuteid, süvavee-termomeetreid ja voolusemõõtjaid, millest ma vist selles päevikus olen juba kirjutanud. Küsimus, kui sügavale tungib valgus, ei ole seni veel lahendatud, ja ka meil tuli kuulata selle kohta mitmesuguseid oletusi, eriti pärast loengut tekkinud vaidlusel. Simpson kinnitas, et see probleem on laboratoorsete katsete abil kergesti lahendatav. Atkinson soovitas baktereid kasvatada kunstlikes tingimustes. Tema arvates ei saa tai-

med elada ilma infrapunaste kiirteta, mis arvatavasti ei tungi vette sügavamale kui umbes 7 jalga. Selle vastu räägib saksa ekspeditsiooni erakordne leid — *Holosphera Viridis*[11] — 2000 sülla sügavuses. See näib olevat kontrollitud fakt. Lõbusat meeleolu tekitas Bowersi küsimus: „Kellele on püknogoniidid[12] lähedasemad, kas arahniididele (ämblikulistele) või vähilistele?" Küsimus oli iseenesest väga arukas, kuid ootamatult kuuldud keerukad nimed tekitasid üldist lõbusust. Nelson on erakordselt võimeline lektor, ta esitab oma ainet väga selgelt ja ei liialda tehniliste üksikasjadega.

Neljapäev, 15. juuni. Külm lõikav tuul ja pilves taevas kuni kella 5.30 p. l. Ma ei teinud täna midagi mõistlikku.

Pärastlõunal olid Jimmy Piggil tiirud. Tõime poni tallist välja, ja kui olime teda jääl veidi tohterdanud, muutus ta olukord pisut paremaks. Kui ta aga talli tagasi viidi, ei võtnud ta sööta vastu.

Õhtul ütles Sõdur mulle, et poni on oma toidu ära söönud. Niisiis loodan, et kõik läheb hästi.

Reede, 16. juuni. Jälle pilves — vähe tuult ja ka vähe kuuvalgust. Jimmy Pigg on täiesti terve.

Pärastlõunal jalutasin ümber jäämägede. Ebakorrapärase kujuga mägedelt on palju jääd maha langenud; see näitab, et talve jooksul murenevad mäed üsna tugevasti ja et nende iga on väga lühike, isegi võrdlemisi pooluselähedastel aladel.

Debenham kõneles täna õhtul vulkaanidest. Ettekande sisu oli väga hea, kuid lektori hääl oli veidi monotoonne ja seepärast jäid mõned kuulajad uniseks. Aga kõik muutusid jälle virgeks, kui pärast loengut algas elav ning lõbus vaidlus.

Algul näitas lektor maailmakaarti, millel oli näha vulkaanide paiknemine; ilmnes, et tegutsevad vulkaanid asuvad enam-vähem ühel joonel. Näidanud neid jooni maailma mitmesugustes osades, märkis ta, et McMurdo väina ümbruses on raske leida lineaarset sümmeetriat. Möödaminnes rõhutas ta tähtsaid järeldusi, mida saab teha moondeliivakivi leidude põhjal Erebuse rajoonis, ning läks seejärel üle vulkaanide mitmesuguste vormide kirjeldamisele:

Massiivne tüüp, mis on tekkinud kergesti voolavatest laavadest, näiteks Mauna-Loa (Havai), Vesuuv.

Enam-vähem väljakujunenud kuhikud, mis on tekkinud

vulkaani tuha ladestumise tagajärjel — Fudžijama, Discovery.

Tegutsev tüüp kõrvalkoonustega — Erebus, Morning, Etna.

Lõhepurskeid on ajaloolisel ajal registreeritud ainult Islandil; parimad eelajaloolised näited on: Dekhan (India) ja Oregon (USA).

On vähe põhjust arvata, nagu oleks teineteise naabruses asuvate vulkaanide tegevus kuidagi omavahel seotud. Juhtub harva, et ühe vulkaani tegevusse astumisel hakkab tegutsema ka naabruses asuv vulkaan. On väga tõenäoline, et vulkaanide purskelõõrid on teineteisest täiesti eraldatud.

Vulkaanide purskeaines. Lektor märkis, et vulkaanilise tegevuse ajal eralduvad suured kogused vaba vesinikku. Hiljem tekkis selle üle vaidlus. Et vesi laguneb, on kergesti arusaadav, kuid mis sünnib siis hapnikuga? Simpson oletab tugevasti hapenduva aine olemasolu.

Märgiti ära ja arutati ka mürgise gaasi CO_2[13] ja müütilise uupaspuu[14] tekkimise põhjusi. Väävliaurude eraldumine tähistab vulkaanilise tegevuse lõppstaadiumi.

Vulkaani külgede kaudu ei teki peaaegu mingisugust soojusekadu.

Tekkis vaidlus nende füüsikaliste nähtuste üle, mis põhjustavad purskeid, eriti õhurõhu üle. Lektoril oli palju omavahel sidumata andmeid venivate või kiiresti voolavate ning viskoossete laavade ja samuti „keevate" koonuste ja õõnsuste kohta.

Laava jahtub aeglaselt — veel 87 aastat pärast purset on avastatud pealispinna lähedalt jahtumata laavat. Etna tipul on laava jää peal. Lõpuks andis lektor ülevaate vulkaanilisest tegevusest meie lähemas ümbruses. Ta kirjeldas mitmeid Erebuse purskelõõre ja pidas Lossikaljut „korgiks" — see tekitas vaidlusi. Vaatlusküngast peab ta vana vulkaani osaks, millel ei ole midagi ühist Kraatrikünkaga. Näib, et Ligipääsmatul saarel ei ole Erebusega mingit seost.

Lõpuks oli veidi juttu vulkanismi tekkimisest ja siis arutasime vana küsimust — vulkaanide ja mere omavahelist suhet. Miks on vulkaanid alati mere läheduses? Debenham arvab, et siin ei ole tegemist põhjuse ja tagajärjega, vaid ühe ja sama põhjuse kahe tagajärjega.

Palju vaidlusi kutsus esile küsimus, kas on võimalik jälgida õhurõhu muutumise mõju Erebuse kohal hõljuvale vulkaanilisele pilvele. Õige pisut oli juttu vulkaanide tekkimise teooriaist. Debenham puudutas lühidalt ameerika teooriaid, mille järgi vulkaanilised pursked tekivad magma tungimisest maapinnale.

Me ei saanud asjast küll täielikku pilti, kuid niisugused vaidlused toovad siiski suuremat selgust mõtetesse.

Laupäev, 17. juuni. Põhjatuul; temperatuur muutlik ja langes ajuti kuni —16°-ni [—27° C].

Pärastlõunal pahaendeline tuul. Kuu ikka veel pilve taga varjus, see muutub juba tüütavaks. Meeleolu on täna rõhutud.

Pühapäev, 18. juuni. Jälle lumetorm — ilm paneb ahastama. Torm peaks varsti raugema, kuid kahjuks on kuu kadumas.

Pidasin tavalise hommikuse jumalateenistuse. Laulud ei tulnud seekord päris hästi välja.

Atkinson teostas õhtul harilikke igakuiseid mõõtmisi. Ma ei usu, et need suuri muudatusi näitaksid.

Esmaspäev, 19. juuni. Väga meeldiva vaheldusena on täna vaikne ja selge, kuid külm ilm — temperatuur langes kuni —28°-ni [—33° C]. Kell 1.30 vajus kuu läänepoolsete mägede taha, ja kuigi taevas oli selge, oli merejääl ikkagi väga pime. Läksin suusatades üle lahe, sealt kaares ümber neeme ja pöördusin siis vastu lõikavat põhjatuult koju tagasi.

Atkinson raiub oma püünisele uut jääauku. Kas sellepärast, et püünis katki oli või et auk kinni külmus, kuid juba hulga aega pole me kala saanud. Ma ei looda pimedatel kuudel kuigi suurt saaki, kuid Atkinsoni enda vajadused on väikesed. Ehkki kalad on kaunis maitsvad, ei ole nad ometi sääraseks luksuseks, et nende puudumine meie söögilaual annaks ennast eriti tunda.

Meie päevakavas ei ole juba pikemat aega mingisuguseid muudatusi. Clissold tõuseb umbes kella 7 paiku ja asub hommikueinet valmistama. Kell 7.30 hakkab Hooper põrandat pühkima ja lauda katma. Kella 8-st kuni kella 8.30-ni on inimesed mitmesugustel majapidamistöödel — toovad jääd, et sellest vett sulatada jne. Anton söödab ponisid, Dimitri hoolitseb koerte eest. Hooper kärgib üles magajaid, kuulutades neile vahetpidamata kellaaega, kusjuures ta selle tavaliselt veerandtunni võrra rohkemaks

luiskab. On kuulda, kuidas inimesed sirutavad ja ringutavad ning unise humoorikusega hommikutervitusi vahetavad. Aadama ülikonnas Wilson ja Bowers kohtuvad lumega täidetud pesunõu juures ja asuvad selle karastava ainega oma läikivaid liikmeid üle hõõruma. Veidi hiljem tulevad tagasihoidlikumad ja püüavad vähese pesuvee abil teha kõik, mis teha annab. Varsti pärast poolt üheksat ronin oma väga mugavast voodist välja ja teen tualetti, milleks kulub napilt pool liitrit vett. Umbes kümme minutit enne üheksat olen riides, mu voodi on üles tehtud ja ma istun oma pudrukausi taha; selleks ajaks on juba enamik mehi laua ääres, peale mõne laiskvorsti, kes lasevad kellaosuti üheksale õige ligidale. Päevakava on mõeldud selleks, et töö läheks häireteta, ja vahel tuleb mõnele seda meelde tuletada. Kell 9.20 on hommikueine lõpetatud, ja enne kui kell lööb pool kümme, on laud juba koristatud.

Kella 9.30-st kuni 1.30-ni on mehed ametis ettevalmistustega eelseisvaks kelguretkeks. Nendeks töödeks kulub tõenäoliselt suurem osa talve. Magamiskotid on juba parandatud ja telgid ümber tehtud, kuid palju asju on veel lõpetada või ei ole neid hoopiski alustatud. Nii näiteks tuleb meil valmistada kotte mitmesuguse varustuse jaoks, jääraudu, hülgenahast taldu lapi saabastele, hobusetekke jne.

Pärast hommikueinet pühib Hooper põranda veel kord põhjalikult üle, peseb nõud ja koristab ruumid. Ma pean õigeks, et ohvitserid ei tarvitse seda ise teha. Selle tulemusena on neil kasutada pikad, kõrvalistest ülesannetest vabad päevad teadusliku töö jaoks; talve jooksul koguneb niimoodi hulk vaimseks tööks säästetud aega.

Lõunasöögiks koguneme kell 1.30 või 1.45 ja see kujuneb lõbusaks pooltunniks. Pärast einet, kui ilm seda võimaldab, jalutame ponisid. See võtab kõigil meestel ja mõnel ohvitseril tunni või veidi rohkem aega. Ülejäänud meist teevad samal ajal tavaliselt mingeid kehalisi harjutusi. Pärast seda asuvad ohvitserid jälle oma töö juurde, kuna mehed veedavad aega mitmesuguseid pisitoimetusi tehes. Õhtueine on kell 6.30 ja lõpeb kella seitsmeks. Seejärel kas loeme, kirjutame, mängime mitmesuguseid mänge või mõnikord lõpetame mingit tööd. Harilikult paneb mõni hea hing grammofoni mängima. Kolm korda nädalas on õhtuti loengud, millest juba juttu

oli. Loengutest võetakse väga agaralt osa ja nad tekitavad elavaid mõttevahetusi.

Kell 11 õhtul kustutatakse atsetüleenilambid. Kui keegi soovib veel üles jääda või voodis lugeda, peab ta leppima küünlavalgusega. Enamik küünlaid kustutatakse keskööks ja siis jääb õlilambi valgel ärkvele üksnes korrapidaja.

Nii möödub päev päeva järel. Võib-olla ei ole see elu eriti tegevusrikas, kuid kindlasti ka mitte logelemine. Vähesed meist kulutavad ööpäevast magamisele rohkem kui kaheksa tundi.

Laupäeva pärastlõunal või pühapäeva hommikul peseme endid põhjalikumalt, ajame lõuad siledaks ja paneme mõnikord selga puhtad riided. Regulaarsete jumalateenistuste kõrval on need pisitoimingud märgiks, et nädal on jälle mööda läinud.

Täna õhtul pidas Day meile ettekande oma mootorsaani kohta. Ta on edus väga kindel, kuid ma kardan, et tema saan sellist optimismi millegagi ei õigusta. Ma soovin, et võiksin rohkem usaldada tema ettevalmistusi, sest ta on kindlasti tore matkakaaslane.

Teisipäev, 20. juuni. Täna öösel langes temperatuur —36°-ni [—38° C]. See on tänavu seni kõige madalam temperatuur. Vallil oli madalaim temperatuur —31° [—35° C]. See on inversiooni gradiendi järjekordne näide. Nagu pakasega ikka, oli ilm tuulevaikne.

Täna hommikul oli väljas väga ilus. Kuusirp loojus läände ja Erebuse kohal oli paks vulkaaniline pilv. See tõendab, et pilve tihedus oleneb pigem temperatuurist kui õhurõhust.

Tegin suuskadel toreda tiiru.

Crozieri neeme rühm valmistub lahkuma. Murrame pead, kuidas nende pingutavat retke võimalikult mõnusamaks muuta. Sverdrupi[15] raamatus „Uus maa" sattusin ma vihjele, et kahekordsed telgid on väga otstarbekad. Allohvitser Evans meisterdas ühele telgile voodri; see kinnitatakse telgivaiade sisepoolele — nii tekib voodri ja telgiriide vahele õhuruum. Ma usun, et sellest on palju kasu ja et nüüd langeb ära küsimus lume-

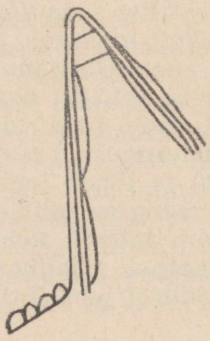

onnide ehitamisest, ehkki me jätkame oma tööd ka selles suunas.

Veel üks uudis — otsustati haha udusulgedest magamiskotid panna põhjapõdra nahkadest magamiskottidesse.

Niisuguses kotis peaks meil esialgu üsna mõnus olema, kui aga need hiljem ära jäätuvad, siis tuleb kindlasti palju tüli.

Day ohverdab kogu oma energia traaniahju konstrueerimiseks. Talle on muidugi suureks abiks Onnineemikul omandatud kogemused.

Hülgerasv pannakse nõusse A, mis kujutab endast ahju ümbritsevat kahekordsete seintega silindrit. Hülgerasvast väljasulanud traan läbib toru B ja valgub taldrikukujulisel plaadil c laiali; dd on nukid, mis töötavad küttekehadena; ee — tinakolle leegi jaoks, mille põhjas on õhuavad.

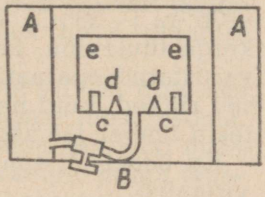

Ahju süütamiseks on plaati c vaja soojendada piirituslambi või priimusega. Kui õli täielikult põleb, siis on sellest tekkiv soojus küllaldane, et sulatada hülgerasva nõus A ja varustada ahju traaniga. Pikkamööda ahju temperatuur tõuseb, kuni traan hakkab torust B välja aurama. See toimub muidugi alles siis, kui ahi on küllalt tuline.

Täna hommikul hakkas see ahi välistemperatuuris viie minuti jooksul küdema, kusjuures hülgerasv oli täiesti külmunud. Crozieri neeme rühmale oleks suureks kergenduseks, kui nad suudaksid endale onni ehitada, ja nende kogemustest oleks suvel läänerühmale palju abi. Kui on olemas korralik traaniahi, ei ole retkedel piki rannikut kunagi vaja kaasa vedada kütet. Osutaksime järeltulevatele põlvedele suure teene, kui suudaksime meisterdada korraliku traaniahju.

Retk Crozieri neemele peab aitama katseliselt selgitada mitmesuguseid küsimusi. Nagu ma juba märkisin, on iga mehe jaoks määratud erineva koosseisuga toiduratsioon, et kindlaks teha soovitav rasvade ja süsivesikute kogus. Wilson riietub tuuleülikonna, kootud särgi ja pükste asemel katseks kahekordsesse tuuleülikonda. Kui see kevadel niisama soojaks osutub nagu ühekordne tuuleülikond

suvel, siis võime Viktooriamaa platoole minna ainult üsna veidi raskema koormaga.

Ma usun, et uued jäärauad, mida samuti sellel retkel katsetatakse, osutuvad väga otstarbekaiks. Kasutame jällegi selliseid jääraudu, nagu me „Discovery"-päevil viimati kasutasime. Teeme üksnes vähemaid parandusi. Vanade raudade magnaaliumist[16] tallaplaatidele on kinnitatud pooletollisest terasest tihvtid; need plaadid on needitud sisemise nahktalla külge, kusjuures plaadi ja talla vahele jääb puldan, mis ulatub igalt poolt nii kõrgele, et katab lapi saapa täielikult, ja nööritakse siis üle selle kinni. Kaks rauda kaaluvad kokku poole vähem kui harilik suusasaabas, neid on hõlpus jalga tõmmata ja nad pakuvad väga head tuge.

Talvine pööripäev, kevade saabumine, on väga lähedal. Läheb valgemaks ja meil on võimalik eelolevaks suveks hoogsamalt ettevalmistusi tegema hakata.

Kesknädal, 21. juuni. Temperatuur langes jälle kuni —36°-ni [—38° C]. Taevas on kummaliselt ähmane, puhub kerge tuulevinu. Pakase tõttu on kellamehhanismidega varustatud aparaatides ja atsetüleengaasiseadises väikesed rikked, kuid need on kergesti kõrvaldatavad. Suusatasin ümber jäämägede; oli pime ja ebahuvitav.

Ka öösel jäi ilm väga külmaks. Taylor nägi toredaid virmalisi.

Neljapäev, 22. juuni. Talvine pööripäev. Päike jõudis oma kõige madalamasse seisu 22. juunil kell 2.30 p. l. Greenwichi aja järgi, s. o. 23. juunil kell 2.30 e. l. 180. meridiaani ehk meie kohaliku aja järgi. Meie tänane lõuna on niisiis päikese teekonna kriitilisele punktile ajaliselt kõige lähem söömaaeg ja seda tähistati sellise pidulikkusega, nagu me kodus pühitseme jõulusid.

Meie kõigi üllatuseks oli tee juurde hiiglasuur tort, mille eest Cherry-Garrardile, kes oli selle muretsenud, palju tänusõnu öeldi. Suure laua kohale riputati „Union Jack'id" ja meie kelkude lipud. Harilikkude kruuside ja sidrunimahla sisaldavate emaileeritud kannude asemel oli laud kaetud klaaside ja suure hulga vahuveinipudelitega. Kell seitse istusime lauda, mis meie tavalise tagasihoidliku lõunalaua kõrval lausa luksuslik välja nägi.

Alustasime hülgelihasupiga, mis kõigi poolt meie koka parimaks roaks tunnistati; siis läksime üle rostbiifile, mille juurde serveeriti Yorkshire'i pudingit[17], praetud kar-

tuleid ja rooskapsast. Sellele järgnes kuum rosinapuding ja suurepärased puuviljapirukad ning lõpuks hõrk maiuspala anšoovisest[18] ja tursamarjast. Et see oli imetlusväärne ja isuäratav lõuna, seda suutsime isegi meie kogu oma asjatundmatuse juures tunnistada. Toreda garneeringu tõttu muutus see aga tõeliseks pidusöögiks. Liiatigi oli laual terve hulk vaagnaid praetud mandlite, suhkrustatud puuviljade, šokolaadikompvekkide ja muu sellise suupärase kraamiga. Vahuveini oli piiramatul hulgal ja seda kasutati iga roa juurde. Sellele järgnes terve uhke rivi likööripudeleid, nii et tervisejoomise puhul andis valida.

Ma võtsin julgust ja pidasin lühikese kõne. Juhtisin inimeste tähelepanu sellele, et pühitseme mitte ainult talve möödumist, vaid et on möödunud ka pool sellest ajast, mis ekspeditsiooni tööde jaoks esialgu oli kavandatud. (Kardan, et mõned meie hulgast ei mõtle sellele, kui kiiresti aeg möödub, ja on alles hiljuti asunud nende tööde juurde, mis praegu oleksid täies hoos pidanud olema.)

Oleme veetnud siin ühe suve ja poole talvest ning ees on veel pool talve ja teine suvi. Peaksime juba teadma, mis on meil tehtud ja mis tegemata; kuidas on lood meie varustuse ja transpordiga, see on meile selge, ja ma tänasin just eriti varustuse eest hoolitsevaid ohvitsere, samuti mehi, kes loomi hooldavad. Ütlesin, et tulevikus mängib ka juhus teatavat osa, kuid minu senised kogemused kinnitavad, et võimatu oleks leida inimesi, kes mind pooluseretkel paremini suudaksid abistada, kui need, kes kevadel sinna teele asuvad. Ma tänasin kõiki, et nad on aidanud meie ühist koormat lükata ja kinnitanud sellega minu usku meie üritusse.

Jõime ekspeditsiooni õnnestumise terviseks.

Seejärel pidi igaüks midagi ütlema. Ring algas minu vasakult käelt ja läks ümber laua. Saime kuulda sõnavõtte, mis kõnelejaid hästi iseloomustasid; tundus, et oli juba ette teada, mismoodi keegi ennast väljendab.

Vaevalt on vist vaja öelda, et kõik kõnelesid küllalt tagasihoidlikult ja lühidalt; ootamatult leidus igaühel minu jaoks äärmiselt lahkeid sõnu ja üsna varsti pidin ma paluma, et nad ilma komplimentideta läbi ajaksid. Siiski oli rõõmustav kuulda, et minu suhtumine ekspeditsiooni teaduslikesse töötajatesse täiesti siirast heakskiitu leidis, ja

ma tundsin sooja tänutunnet kõigi oma armsate kaaslaste vastu.

Kui hea tahe ja seltsimehelik sõprus otsustaks ürituse õnnestumise, siis võiksime edus kindlad olla. Üldise heakskiidu saatel märgiti, et esimesest päevast peale ei ole ekspeditsiooni liikmete vahel ainustki tüli ette tulnud. Lõuna lõpu poole muutus meeleolu väga lõbusaks. Tegime toa vabaks Pontingi ja tema projektsiooniaparaadi jaoks. Grammofonist kostsid kõige lõbusamad lood.

Võtsime laua lahti ja asetasime ta seina äärde püsti. Toolid seadsime korralikult ritta ja nii saime avara loenguruumi. Ponting oli väga arukalt valinud selle hetke, et näidata meile endavalmistatud valguspilte, mis kujutasid meie ümbrust ja elu-olu. Alles neid imeilusaid pilte nähes õppisin Pontingi tööd õigesti hindama; see ületab kõik, mis seni nendes paikades sellel alal on saavutatud. Publik avaldas oma kiitust kärarikkalt.

Pärast etendust pandi laud uuesti paika ja me hakkasime „rosinat õngitsema"[19]. Siis keetsime piimapunši ja jõime seda Campbelli rühma ja „Terra Noval" asuvate heade sõprade terviseks. Tõstsime laua jälle ära ja hakkasime kadrilli tantsima.

Selleks ajaks olid joovastavad joogid jõudnud juba küllalt meestesse mõjuda, kes olid nii pikka aega täiesti karsket elu elanud. Meie bioloog läks ära magama, muidu nii vaikse Sõduri tuju kees üle ja ta tahtis kangesti Antoniga tantsu lüüa. Allohvitser Evans avaldas kähinal sosistades kõigile suuri saladusi. „Pat" Keohane muutus maruiirlaseks ning tükkis politiseerima, kuna Clissold istus, nägu laial naerul, ja hüüdis jutukõmina sisse vahetevahel mõne juhusliku heakskiitva sõna või tõi kuuldavale ebakohase teravmeelsuse. Ülejäänud kilavate silmadega poisid olid jõudnud niikaugele, et neile valmistas lõbu ka see, mis igapäevases elus ei oleks muietki esile kutsunud.

Keset üldist pillerkaari ilmus järsku välja Bowers ja tema järel mõned mehed, kes kandsid tohutu suurt jõulupuud, mille okstel olid põlevad küünlad, kirevad paukkompvekid ja väikesed kingitused. Kingitused, nagu ma hiljem kuulda sain, oli valmistanud hoolitsev miss Souper (mrs. Wilsoni õde); jõulupuu aga meisterdanud Bowers pulkadest, nöörist ja värvilisest paberist, millega oksad olid kaetud. Puu tegi oma valmistajale au ja kingituste jagamine tekitas palju lõbu.

Samal ajal kui õnnis käis pillerkaar, näisid ka loodusjõud justkui tahtvat seda sündmust pidulikult, ainult väärikamalt, tähistada. Kogu idataevas oli kaetud vehklevate virmalistega, mis olid nii eredad ja ilusad, nagu ma kunagi varem ei olnud näinud. Laine laine järel helkisid üle taeva heledad kaare- ja kardinakujulised virmalised, aeg-ajalt tuhmudes, et siis uuesti lõõmates ellu ärgata.

Heledam valgus näis nagu voogavat; kord keskendus ta värelevate voltide kaupa ühte kohta ja saatis sealt säravaid kiiri üles, kord kihutas ta lainetena üle tuhmimate virmaliste, neile nagu uut elu andes.

Võimatu on olla niisuguse imekauni loodusnähtuse tunnistajaks, ilma et selle ees aukartust tunneksid. Kuid selle tunde põhjuseks ei ole virmaliste sära, vaid pigem valguse ja värvitoonide õrnus ning läbipaistvus ja eelkõige nende mitmesuguste kujundite värelev ja haihtuv metamorfoos. Nende valgusesära ei ole silmipimestav, nagu seda sageli on kirjeldatud. Nad vaid haaravad meie kujutlusvõime, sest nad meenutavad midagi täiesti ebamaist, midagi, mis on tulvil hõljuvat eeterlikku elu, midagi puhast ja enesekindlat, kuid ometi rahutult liikuvat.

Mind imestab, miks ajalugu ei räägi virmaliste kummardamisest. Ometi on nii kerge näha nendes „jumala" või „deemoni" ilmutust. Meie väikesele vaikivale rühmale, kes üksisilmi seda nõiduslikku pilti vaatles, tundus tagasipöördumine onni vaimsesse ja füüsilisse atmosfääri pühaduse rüvetamisena. Kui ma lõpuks sisse astusin, oli mul rõõm näha, et vahepeal oli enamik pidulisi vooditesse ümber kolinud, ja järgmise poole tunni jooksul sai uni ka viimastest mürakarudest võitu.

Nii lõppesid meie talvise pööripäeva suurpidustused, mille tagajärjeks olid ainult mõned valutavad pead järgmisel hommikul.

Muidugi ei saa eriti heaks kiita sellist meeleolu kunstlikku tõstmist. Et see aga oli harv erand vaiksete päevade pikas reas, siis saab küll vaevalt kellelgi midagi selle vastu olla.

Ja lõppude lõpuks pühitsesime ometi seda päeva, millele järgneval aastaajal ootavad meid meie elu suurimad rõõmud ja mured.

XII PEATÜKK

CROZIERI NEEME RÜHMA OOTEL

Reede, 23. juuni. Laupäev, 24. juuni. Kaks vaikset, sündmusvaest päeva. Elu läks jälle oma harilikesse roobastesse.

Pühapäev, 25. juuni. Leidsin, et ma ei ole üldse ära märkinud taassündinud ajakirja „South Polar Timesi" esimest numbrit, mida toimetas Cherry-Garrard ja mis mulle talvisel pööripäeval üle anti.

See on väga kena, tõesti ilusas köites raamatuke, mille hülgenahast selg ja venestapuust nikerdatud kaaned on Day kätetöö. Autorid on anonüümsed, kuid mul läks korda suurem osa neist kindlaks teha.

Toimetaja oli paigutanud sellesse numbrisse ühe minu statistilise kirjutise eelseisva pooluseretke plaani kohta ja Taylori väga hästi koostatud tõsise artikli meie ümbruse geoloogilisest arenguloost. Välja arvatud mõned toimetaja märkused ja meteoroloogia-alased teatmed, olid ülejäänud artiklid kergemasisulised. Värsid olid kõik keskpärased, võib-olla vääriks esiletõstmist ainult kentsakas sõnademäng ühes lõbusas, satiirilises värsis „magamiskotivestluste" kohta; kuid üks artikkel, pealkirjaga „Valhall", tundus mulle hoopis teisel tasemel olevat. Selles kirjeldatakse mõne meie rühma liikme saabumist väravate juurde, mille vahiks rahvajutu järgi on püha Peetrus. Loo huumor on tõesti tabav ja igati loomulik. Väikese ringi omavahelised naljad on võõrastele harva arusaadavad, kuid mõned selle kirjutise säravamad vaimukused väärivad laiemat levikut, kui seda meie ajakirjal praegu on. Artikkel näitab autori head kirjanduslikku maitset — nii head, et ühtki sõna ei oska parandada.

Ma olen kindel, et kirjutise autor on Taylor, kuid Wilson ja Garrard peavad selle eest vastutavaks Mearesi. Kui neil õigus on, siis pean küll tunnistama, et minu oskus

autorit kindlaks teha on väga nõrk. Autor tuleb mul välja selgitada.*

Rahulik päev. Pidasin jumalateenistuse nagu tavaliselt; pärastlõunal jalutasin Wilsoniga üles Vallile, et enne ta lahkumist temaga segamatult kõnelda. Tahtsin kuulda ta arvamust seni tehtud teadusliku töö kohta.

Leidsime mõlemad, et meie rühma on valitud erakordselt sobivad inimesed.

Kasutasin võimalust ja juhtisin Wilsoni tähelepanu asjaolule, et enne kui Ponting ja Taylor tsiviliseeritud maailma tagasi pöörduvad, on soovitav koos nendega läbi vaadata fotod ja aruanded, mis nad kaasa viivad.

Ilm on viimasel ajal olnud väga salapärane. 23-ndal ja 24-ndal oli lumetorm iga hetk puhkemas, nüüd aga läheb taevas jälle selgeks ja kõik märgid näitavad head ilma.

Esmaspäev, 26. juuni. Taevas on selge ja keskpäeval oli juba hämaralt helkjas. Päevavalguse esimesed tunnused mõjuvad elustavalt. Pärastlõunal tõusis tuul, hakkas tuiskama ja jälle näitasid kõik märgid lumetormi lähenemist. Paari tunni pärast tuul rauges ning õhtul ja öösel oli vaikne ja selge. Näib, et õige lumetormi eel on taevas alati pilves, nagu ütleb Simpsoni teooria.

Taylor pidas meile äärmiselt huvitava loengu füsiograafilistest nähtustest selles rajoonis, kus ta oma rühmaga sügisel viibis. Tal on väga terane ning selge mõistus. Viis, kuidas ta ainet käsitles, näitas sügavaid teadmisi. Loengut illustreerivad valguspildid olid valmistatud Debenhami fotodest ja paljud neist päris ilusad. Ponting kõneles mulle, et Debenham on fotograafias võrdlemisi kodus ja töötab õiges suunas.

Kuna loeng kujutab endast Taylori koostatud aruande kokkuvõtet, siis ei ole mõtet selle sisu refereerida. Valguspiltidest oli näha, kui üllatavalt erinevad üksteisest mitmesuguste kõrvalliustike uuristatud orud. Kanada liustik ei liigu praegu üldse, kuid ometi on ta uuristanud väga sügava oru, mille põhi on pealiustiku oru põhjaga ühel tasapinnal. Topeltkardinateliustik ripub 25° nurga all ja tal ei ole tegelikult üldse mingit orgu. Märgiti ka Bonney järve vee proovide erinevust, millised proovid mina võtsin 1903. a. detsembris, läänerühm aga 1911. a. veebruaris. Näib olevat kindel, et vesi koguneb järve kahe

* Kapten Scotti arvamus osutus õigeks.

või kolme suvekuu jooksul, ent raske on ette kujutada, et kogu see vesi talve kestel ära aurab. Kui see aga ometi nii on, siis osutub auramine erakordselt tähtsaks küsimuseks.

Teiste hulgas oli üks suurepärane valguspilt, mis kujutas Koettlitzi liustikult leitud käsni. Sealt leiti terved kuhjad suuri käsni, mis sisaldasid koralle ja mõningate kaasaegse fauna esindajate karpe. Kuidas nad ometi sinna sattusid? Selle üle oli palju vaidlusi, kuid rahuldavat vastust me ei leidnud. Kas pole võimalik, et kunagi vajutas kivimiterähk liustiku alla? Hiljem aga nihkusid kivimid mingil põhjusel kõrvale, vabastasid liustiku ja jää kerkis üles. Niisuguste hüpoteeside püstitamine on väga huvitav.

Ettevalmistused retkeks Crozieri neemele on lõpetatud, igal mehel tuleb enesega kaasa vedada 253 naela — see on raske koorem.

Day tegi toreda väikese traanilambi: sellel on rõngakujuline taht ja talgist silinder tõmbe tekitamiseks. Väike ümmargune plaat tahi peal surub leegi alla ja tõstab sellega põlemistemperatuuri; tulemuseks on puhas valge leek.

Oleme kindlasti varsti niikaugel, et kõige efektiivsemalt kasutada traani nii kütmiseks kui ka valgustuseks. See on saavutus, millel on Antarktise tulevasele uurimisele väga suur tähtsus.

Teisipäev, 27. juuni. Crozieri neeme rühm läks täna hommikul heas meeleolus teele. Nende raske koorem pandi kahele 9 jala pikkusele kelgule. Ponting fotografeeris neid välkvalguse abil ja proovis magneesiumilindi valgel filmidagi. Lindi süütamisel aga selgus, et valgust on liiga vähe, ja keegi ei üllatunud, kui film ebaõnnestus. Kolm teeleasujat leidsid, et kelgud libisevad merejääl üsna kergesti ka siis, kui me katseks kõrvale astusime ja neid enam ei abistanud. Kardan, et Barjääril kujuneb nende teekond palju raskemaks, — polnud aga enam midagi, mis neid oleks takistanud, ja ära nad läksid.

Koos abirühmaga rühkisin ümber neeme. Taylor ja Nelson saatsid lahkujaid kuni Vaguvaalasaareni ja teatasid tagasi tulles, et kõik on korras. Simpson, Meares ja Gran saatsid neid veel kaugemale ega ole seni veel tagasi.

Praegu saabus Gran suuskadel. Ta oli lahkujaid saatnud 5¼ miili. Simpson ja Meares tulevad jala tagasi. Gran

jutustas, et Telgisaare ja Liustikukeele vahel on tee kohati halb. Oli hea, et lahkujad sellest kohast üle aidati.

See talvine retk on uus ja julge üritus, kuid sinna läksid mehed, kes selleks kõige enam sobivad. Õnn kaasa!

Söekulu

Bowersi andmeil on praegune (kesktalvine) söekulu 4 plokki (100 naela) päevas.

Üks plokk läheb vahetevahel koopa jaoks, kus teostatakse absoluutseid magnetilisi vaatlusi.

Bowersi andmeil oleme maabumisest saadik kulutanud $8^1/_2$ tonni.

Alljärgnevast nähtub, et see on üle 4 ploki päevas:

$8^1/_2$ tonni 150 päevaga = 127 naela päevas
= 889 naela nädalas ehk ligi 8 tsentnerit
= $20^1/_2$ tonni aastas

Aruanne 4. augustist.[1]

Tänaseni on kulutatud:

9 tonni = 20,160 naela.

Umbkaudu 190 päeva à 106 naela.

Sütt on järel $20^1/_2$ tonni.

Arvestame, et laeva taastuleku ajaks on meil veel 8 tonni sütt järel.

Aasta üldine vajadus — 17 tonni. Tulevaks aastaks vajame 13 kuni 14 tonni sütt.

PÄEVIKU UUS VIHIK

Tsitaadid vihiku eeslehel

„Seal, kus (kuninganna) seadus ei kehti, on ebamõistlik nõuda teiste, nõrgemate reeglite täitmist." — Rudyard Kipling.

Olen kindel ta heas tahtes, kuid kahtlen ta meelekindluses.

„Niivõrd kui ma söandan selles asjas oma arvamist väljendada, pole meie olemasolu sihiks, kõige kõrgemaks eesmärgiks, mida inimene endale võib seada, — mitte mõne sellise võimatuse tagaajamine, nagu seda on teadmatuse täielik kaotamine, vaid ainult väsimatu püüe nihutada teadmatuse piiri veidi eemale omaenese väikesest tegevuspiirkonnast." — Huxley.

Kesknädal, 28. juuni. Temperatuur kõigub —30° [—34° C] ümber, taevas on selge. Keskpäeval oli erakord-

selt valge, ja isegi veel kaks tundi hiljem võisin Valli rändrahnude vahel teed leida. Tunneme puudust Crozieri neeme rühmast. Selle äraolekul loenguid ei peeta ja me elame väga vaikselt.

Neljapäev, 29. juuni. Öösel oli onnis üsna umbne — ma ei saanud magada ja panin tähele, et ka paljud teised olid ärkvel. Kontrollisin temperatuuri, see oli kõigest 50° [+10° C], kuid väike ventilatsiooniauk suitsulõõris oli suletud. Arvan, et poleks halb ruumi öösel tuulutada, aga ma ei taipa hästi, kuidas seda teha.

Kogu öö ei olnud tuult. Kell 8.30, kui ma onnist välja läksin, oli ikka alles vaikne, ent kell 9 tõusis järsku tuul, mis puhus kiirusega kuni 40 miili tunnis. Otsekohe kerkis temperatuur 10° võrra. Tuule- ja temperatuurikurvid näitavad seda äkilist üheaegset muutumist selgemini kui tavaliselt. Kummaline, et tuul hakkas seekord puhuma selge ilmaga. Kui tuul kohe ei rauge, võtab see meie teooriatel jalad alt.

Tunni aja pärast tuul vaibus, peaaegu niisama ootamatult, nagu oli tõusnudki; ka temperatuur langes, ainult veidi aeglasemalt. Niisugune nähtus tundub mõistatuslik. Keset täielikku tuulevaikust ja selgest taevast tormab järsku kohale suhteliselt soe õhumass; ta tuleb ja läheb nagu tuulispask.

Kust ta tuleb ja kuhu ta läheb?

Pärast lõunat suusatasin ümber jäämägede — tore lumi ja võrdlemisi hea valgus.

Nägime tõusumõõtjaga palju vaeva, kuid nüüd saame selle abil häid andmeid. Day pühendas sellele küsimusele palju aega ja pärast pikki arutlusi said talle tõusumõõtja töötamise põhimõtted päris selgeks. Uus-Meremaalt tõime küll isekirjutava tõusumõõtja kaasa, kuid andsime selle Campbellile üle. Uue mõõtja valmistamine meile endile polnud kerge ülesanne. Traat, mille otsas ripub raskus, läheb läbi parafiiniga täidetud toru (samuti nagu tõusumõõtjal, mida kasutasime „Discovery"-päevil) ja siis üle ploki, mis ripub jääpinnast 6 jala kõrgusel, tugiposti otsas. Traati pingutab teisel pool plokki rippuv vastukaal.

Day valmistatud esimesel tõusumõõtjal käis traat üle ploki, mille pöörlemine pani registreeriva trumli sule liikuma. See oleks olnud hea lahendus, kui registraatori ja ploki mehaanilisel ühendamisel poleks tekkinud raskusi. Traadi libisemise tõttu plokil oli üleskirjutus ebatäpne ja

C. H. Meares ja juhtkoer Osman.

Leitnant H. R. Bowers – „Linnuke".

seadisest tuli loobuda. Siis tehti katset anda traadi liikumine registraatorile edasi liigendiga varustatud hoova kaudu. Selline mõõtja on meil praegu kasutamisel. Siiski kulus palju päevi, isegi nädalaid nende raskuste ületamiseks, mis tekkisid tõusu registreerimisel vajaliku täpsuse saavutamiseks. Kui kõik näis juba korras olevat, avastasime, et jääpank ei tõuse ühtlaselt koos veega, kuna ta on ühenduses lahejääga. Sel ajal, kui meie kaalusime mõõtja üleviimist kaldast kaugemale, tekkis mõõtja ja kalda vahele uus lõhe ning selle „hinge" tõttu näib jääpank nüüd vabamalt liikuvat.

Reede, 30. juuni 1911. Temperatuur alaneb pidevalt; ta on langenud peaaegu terve kolmanda negatiivse kümne ja jõudis täna selle piirile, —39° [—39,4° C].

Day meisterdas lihtsa voolusemõõtja. Seni on ta seda kasutanud ainult neeme läheduses. Ei ole kahtlust, et vee liikumine saarte vahel on korrapäratu, ja ma tahaksin väga organiseerida vaatlusi vee liikumise kohta väinas. Käisin täna koos Dayga otsimas lõhet, mis minu arvates peaks Ligipääsmatust saarest põhja poole suunduma. Leidsime selliste vaatluste jaoks ideaalse lõhe 2 kuni $2^1/_2$ miili kaugusel neemest. See on alati õhukese kirmetusega servatud pragu jääs, mis ühtelugu lahti murdub. Seletasin Dayle, et minu arvates annab peenikese nööri otsa kinnitatud pudel, mis on täidetud veega parajasti niipalju, et ta jääb ujuma veidi allpool veepinda, niisama häid tulemusi kui tema mõõtja ja on liiatigi palju käepärasem. Seepeale ütles ta, et tema teeks sellele pudelile veel täienduse, ja soovitas panna sinna elektrilambi.

Teel avastasime, et meie vabalt ringijooksvad koerad olid kallale tunginud hülgele. Hiljem möödusime veel ühest hülgest, kelle koerad ilmselt mõni aeg tagasi surnuks olid purenud. Selgus, et Dimitri oli näinud kaugemal põhja pool neid loomi veelgi rohkem, ja Meares tappis pärastlõunal ühe õige suure hülge lisaks sellele, keda koerad täna hommikul olid kimbutanud.

On hea, et hülged on nii ligidal, kuid kahjuks avastasid koerad nende puhkekoha.

Nii kaua püsinud hea ilm teeb rõõmu.

Laupäev, 1. juuli. Valmistasime uute suusasaabaste joonised ja ma arvan, et neist tulevad head saapad. Minu meelest peame võimaluse piires jääma Huitfeldti suusasideme juurde. Barjääril kanname lapi saapaid ja nende

jaoks on vaja lahtisi sidemeid. Seepärast võtsime kaasa „Finon" sidemed, mis koosnevad nahkseist nina- ja kannarihmadest. Selle sidemega ei saa suuski hästi juhtida, pealegi hõõruvad nad kergesti kanna ära. Seda arvestades otsustasid mitmed kasutada ainult ninarihma, nii nagu „Discovery"-päevil. See viis mind mõttele kasutada lapi saapale pealetõmmatavat suusasaabast ja Huitfeldti sideme ninaraudu ning pingutatavat kannarihma.

Allohvitser Evans osutus heaks kingsepaks ja lõpetas äsja ühe paari saapaid, mis on peaaegu niisugused, nagu me vajame.

Saapatallad koosnevad kahest maarjajääs leotatud hülgenaha kihist ja on pöia osas kõvendatud venestapuust plaadiga. Kannas toetub tald puuklotsile. Saapapealsed on nii avarad, et sinna lapi saabas vabalt sisse mahub; pealis tõmmatakse lihtsa rihmaga kinni. Pealetõmmatav saabas kaalus 13 untsi, tavaline suusasaabas aga 2 naela. Nii on siis meie saabas lapi saapaga kokku kergem kui tavaline suusasaabas.

Kui meil läheb korda seda saabast veel pisut täiustada, siis on meil temast väga palju kasu.

Wright pani pendli oma koopas võnkuma. Üllatavalt palju vaeva tuli näha aja määramisega. Palju abi oli sellest, et meil on telefoniühendus koopa, meridiaani-instrumendi[2] ja onni vahel. Kronomeetri asukoht on ideaalne. Wright väidab, et tema jääplatvorm on Potsdami müüritatud alusest oma viis korda kindlam. Ainult madal temperatuur teeb meile tüli, kuna selle tõttu vaatleja hingeõhk kaitsekupli klaasaknal jäätub. Ma olen kindel, et need raskusjõu mõõtmised kujunevad väga täpseiks.

Temperatuur püsis kogu päeva kolmekümnendate miinuskraadide piires, oli tuulevaikne ja taevas püsis selge. Õhtul hakkas tuul puhuma, kuid temperatuur ei tõusnud. Praegu on —32° [—36° C] ja tuule kiirus 25 miili tunnis — sellise ilmaga väljas olla ei ole just kuigi mõnus.

Pühapäev, 2. juuli. Möödunud ööl puhus tuul, kuid hommik oli jälle vaikne. Temperatuur nagu tavaliselt —35° [—37° C] lähedal. Kuu on jälle paistma hakanud; ta viimane veerand tuli Erebuse tagant nähtavale umbes kell 5 p. l. Kahjuks läbib ta meridiaani küll öösel, ent niisugused päevad on meeldivad ka siis, kui kuu on madalal. Mind rõõmustab väga, et Crozieri neeme rühmale juhtus nii vaikne ilm.

Pühapäev nagu pühapäev ikka ja rohkem ei ole midagi kirja panna.

Esmaspäev, 3. juuli. Jälle tuulevaikne päev, kuid taevas näib kahtlasem kui enne. Õhukesed kihtpilved pea kohal kord koonduvad, kord hajuvad. Erebuse kohal hõljuvad säbrulised kihtpilved. Võimalik, et Crozieri neemel on tuult.

Meie inimesed läksid merejääd mööda kaugele. Tore on vaadata mõne jääaugu juures töötava mehe vilkuvat laternatuld ja kuulata kaugeid hääli või suuskade sahinat.

Teisipäev, 4. juuli. Lumetorm ja seiklused.

Eile öösel tõusis tuul, ka temperatuur kerkis mõne pügala võrra, kuid jäi nii tugeva tuule kohta siiski liiga madalaks.

Täna ennelõunal oli tuule kiirus 40 kuni 45 miili tunnis, temperatuur aga oli samal ajal —25 kuni —28° [—32 kuni —33° C]. Sellise ilmaga ei saa väljas olla.

Pärastlõunal andis tuul aegapidi järele. Taylor ja Atkinson käisid Vallil meteoroloogilise onni juures. Pärast seda otsustasid kaks rahutut hinge, Atkinson ja Gran, täiesti ilma minu teadmata merejääle minna. Üks neist läks kontrollima onni „Archibald", teine „Clarence'it", mis asuvad vastavalt Põhja- ja Lõunalahes. See oli kell 5.30. Õhtueineks kell 6.45 jõudis Gran tagasi. Alles hiljem sain teada, et ta oli läinud kaldast ainult 200 kuni 300 jardi eemale ja kulutanud tagasitulekuks peaaegu tund aega.

Atkinsoni puudumist ei märgatud enne kui söömaaeg oli juba peaaegu lõppenud, kell 7.15. Olin kuulnud, et tuul oli enne õhtusööki vaikinud ja väljas on ikka veel sombune ning sajab kerget lund.

Ehkki olin veidi rahutu, ei tundnud ma sellal Atkinsoni pärast veel tõsist muret. Siiski palusin ma mehi, kes onnist väljusid, minna veidi kaugemale ja hõigata ning laternatega märku anda. Tuulelipukünkal käskisin süüdata petrooleumitõrviku.

Allohvitser Evans, Crean ja Keohane, kes tahtsid väga Atkinsoni otsima minna, saadeti laternaga põhja poole. Nende süsteemitute otsingute ajal tõusis jälle lõunatuul, seekord mitte eriti tugev. Hakkas selgima ja kuu paistis ähmaselt läbi taevas kihutavate pilvede. Sellise teejuhi abiga pidi meie rändur kindlasti koju jõudma ja ma ootasin teda iga minut saabuvat. Kui ta ikka veel ei tulnud,

läksime päris rahutuks. Kell 9.30 jõudis Evans oma meestega tagasi, ilma et oleks teda leidnud. Nüüd oli kindel, et on juhtunud tõsine õnnetus. Kella 9.30 ja 10 vahel organiseerisime päästesalgad. Kirjeldan kõike üksikasjaliselt, et näidata seda põhjalikkust, mida ma nii tõsises olukorras vajalikuks pidasin. Olin vahepeal teada saanud, et Atkinson oli võrdlemisi kerges riides, ja mis veel halvem, jalas olid tal ainult nahast suusasaapad; õnneks kandis ta siiski tuuleülikonda.

Esimesena läks teda otsima allohvitser Evans koos Creani, Keohane'i ja Dimitriga. Neil oli kaasas kerge kelk, magamiskott ja välipudel konjakiga. Nende ülesandeks oli läbi otsida rannik ja liustik piki Põhjalahte kuni Barne'i liustikuni ja edasi Barne'i neemeni välja, pöörduda sealt itta ja minna piki lahtist lõhet kuni Ligipääsmatu saareni. Leitnant Evans koos Nelsoni, Forde'i ja Hooperiga, kes olid varustatud samasuguste esemetega, nagu juba mainitud rühm, lahkus kohe pärast neid ja pidi liikuma piki Lõunalahe kallast, pöörduma sealt Vaguvaala-saareni ja selle läbi otsima. Järgmisena läksid Wright, Gran ja Lashly jäämägede poole, et seal põhjalikult ringi vaadata ja siis otsinguid jätkata Ligipääsmatul saarel. Kui need salgad olid teele läinud, saatsin Mearesi ja Debenhami laternaga meie poolsaart läbi otsima. Simpson ja Oates läksid otsesuunas üle põhjapoolse merejää meteoroloogilise onni „Archibald" juurde, kuna Ponting ja Taylor vaatasid veel kord üle tõusulõhe[3], mis asub meist Barne'i liustiku suunas. Day käis alatasa Tuulelipukünka vahet ja süütas selle tipul kindlate ajavahemike järel petrooleumiga immutatud takupuntraid. Lõpuks jäime Clissoldiga kahekesi onni ja ma läksin iga tunniga ikka rahutumaks. Mul oli raske mõista, kuidas nii terve ja tugev mees ei suutnud enne tormi onni tagasi tulla. Halvemal juhul oleks ta sellises riietuses ja sellise ilmaga pidanud vähemalt kuskil varju leidma. Atkinson oli kavatsenud minna kohta, mis oli veidi üle miili eemal; kell 10.30 oli ta juba viis tundi ära olnud. Mida sellest järeldada? Ja ometi ei uskunud ma, et tasasel merejääl, kus polnud muid ohte peale madalate lõhede ja järskude hangede, võis mingi õnnetus juhtuda. Mul jäi ainult loota, et kõik kohad, kus iganes midagi taolist oleks võinud sündida, hoolikalt läbi otsitakse. Kell sai 11. ja ei minnit uudist, siis 11.30, ja ta oli juba kuus tundi ära olnud! Kuid kell 11.45 kuul-

sin neemelt hääli ja mu suureks kergenduseks oli see seiklus peagi lõppenud. Meares ja Debenham tõid meie rändurí koju. Atkinsonil oli käsi tugevasti ja nägu veidi vähem külmast kannatada saanud. Ehkki üsna roopast väljas, nagu sellistel juhtudel ikka, pole tal muidu viga midagi.

Ta jutt on segasevõitu, kuid niipalju võis sellest aru saada, et meteoroloogilise onni suunas oli ta läinud ainult veerand miili, siis otsustanud tagasi pöörduda. Ta katsunud minna nii, et tuul oleks veidi küljelt, samas suunas, nagu ta alati oli läinud. Veidi aja pärast sattunud ta vanasse püüniseauku, mis tema teada asus neemest 200 jardi kaugusel. Ta läinud need 200 jardi enda arvates õiges suunas, kuid ei olevat midagi leidnud. Kui ta nüüd oleks ida poole pöördunud, oleks ta kaldale jõudnud kuskil onni läheduses ja selle üles leidnud. Et ta aga seda ei teinud, vaid katsus edasi minna otse, näitab selgesti, missugusesse segadusse ta oli sattunud. Lumetormi kätte jäänud inimene peab tingimata hoolt kandma mitte üksnes vereringe eest oma jäsemeis, vaid võitlema ka ajutegevuse aeglustumise ja otsustusvõime nürinemise vastu, mille tagajärjed võivad palju saatuslikumad olla.

Oligi nii, et Atkinsonil polnud päris selge, mis temaga juhtus, pärast seda kui ta neeme üles ei leidnud. Näib, et ta läks sihitult vastutuult, kuni sattus ühele saarele; ta oli selle risti ja põiki läbi käinud. Ta rääkis, et sel ajal polnud jardigi kaugusele näha ja et ta oli mitu korda tõusulõhesse kukkunud; lõpuks jäänud ta mingisuguste kaljude varju peatuma. Seni kui ta siin kõvaks külmunud kinda kätteajamisega jännanud, võtnud külm ta käe ära. Ta hakanud enesele auku kaevama, et selles tormi möödumist oodata. Näinud kuu kuma ja lahkunud saarelt; kaotanud kuu silmist ja tahtnud saarele tagasi minna, kuid polevat seda enam leidnud. Lõpuks sattunud ta ühele teisele saarele, kuid võib-olla olnud seesama saar; oodanud jälle, näinud jälle kuud, mis seekord olnud selgem; võtnud kuu järgi umbkaudse kursi, näinud neemel lõket ja tulnud selles suunas kiiresti edasi. Ta jutustas, et ta oli neemel kedagi hõiganud, kes olnud talle üsna ligidal, kuid oma suureks üllatuseks polnud vastust saanud. Lugu on segane ja ta mõistus pole veel päris korras. Niipalju ta jutust siiski selgub, et ta pääses üle noatera, ja kui lumetorm oleks kestnud, oleks ta paratamatult hukkunud. On-

nis oodates piinas mind kõige rohkem mõte, et torm võib pärast lühikest vaheaega uuesti valla pääseda.

Kell 2 e. l. Päästesalgad on tagasi ja kõik on jälle hästi. Kuid selliseid mõttetuid seiklusi ei tohi enam juhtuda. Ei saa siiski eitada, et see juhtum tegi meie inimestele lumetormiga seotud ohud paremini selgeks kui kõik mu manitsused kokku.

Kesknädal, 5. juuli. Atkinsoni käsi on halb. Ta sõrmed, mis on kaetud tohutu suurte villidega, näevad välja nagu vorstid. Täna õhtul pildistas Ponting ta kätt.

Nagu ma arvasin, tuleb Atkinsoni loos, mille ma öösel kirja panin, mõningaid parandusi teha. Osalt on need tingitud ta esialgse jutu seosetusest, osalt sellest, et ta ise kõik asjaolud uuesti läbi mõtles.

Nii selgus, et ta sattus kõigepealt Ligipääsmatule saarele ja et ta käsi oli juba enne seda külmavõetud. Ta märkas seda alles siis, kui ta tuulevarju leidis. Nähtavasti ootas ta seal veidi, ja arvates, et ta on Valli lähedal, hakkas saare lääneserva poole komberdama. Ekseldes lumemöllus ja püüdes vältida konarlikku rannajääd, kaotas ta saare täielikult silmist, kuigi võis sellest ainult mõni jard eemal olla.

Sellest segadusse viiduna haaras ta kinni vanast ideest minna vastutuult. Selles suunas liikudes sattus ta õnneliku juhuse tõttu Telgisaarele. Ta läks ümber selle saare, mida ta pidas Ligipääsmatuks saareks, ja kaevas enesele saare tuulealusel serval koopa. Kui kuu paistma hakkas, võttis ta selle järgi nähtavasti õige kursi, ja koju poole marssides oli ta väga üllatunud, kui nägi õiget Ligipääsmatut saart enesest vasakul. Et tal tagasijõudmiseks nii palju aega kulus, on osalt seletatav Telgisaare kaugusega — 4 kuni 5 miili. Kõik see kinnitab, et Atkinsoni elu rippus juuksekarva otsas.

Paar poni vaevlevad juba mõnda aega väga tülikate sügeliste käes. Ma olen kindel, et haiguse põhjuseks on mingi parasiit, kuigi Sõdur ajas süü sööda peale ja tegi selle koostises muudatusi.

Täna uurisime Atkinsoni mikroskoobi all Snatcheri karvadest leitud väikest hobusetäid. Loodame nõrga karboolilahuse abil vaesed loomad sellest vaevast päästa. Vahepeal on aga paar poni enesel karva kohati päris maha nühkinud ja see ei mõju neile meie kliimas sugugi hästi. Loodan, et saame sellest hädast ruttu üle.

Täna oli jälle imeilus päev: kogu pärastlõuna hele kuupaiste. Kergetest, õrnadest udupilvedest vabanev Erebus pakkus suurepärast vaatepilti. Näis, nagu oleks keegi väga ettevaatlikult kergitanud õrna loori, et näidata meile kuuvalgusega üleujutatud mäe puhtaid kontuure.

Neljapäev, 6. juuli. Eile öösel langes temperatuur äkki —46°-ni [—43,3° C]. Praegu on —45° [—42,7° C] ja lõunatuul, kiirusega 10 miili tunnis. Sellise ilmaga tekib kergesti külmavigastusi!

Ennelõunal tegin jalgsi lühikese ja pärastlõunal suuskadel pikema tiiru. Hiljutise lumesaju tagajärjel on jääpind halb. Veel üks paar allohvitser Evansi poolt valmistatud hülgenahkseid pealissaapaid näib olevat täiesti õnnestunud. Et saabas kindlamini ninaraudade vahel püsiks, muutis ta saapanina kuju. Sellega olen ma väga rahul.

Millegipärast on praegu väga raske tõsisemale tööle asuda ja ma lükkan enesele seatud ülesandeid kogu aja edasi.

Talvise pööripäeva keskpäeval oli päike 11° horisondist allpool. Seni ei ole ta veel tervet kraadigi tõusnud, ja ometi oli põhjataevas täna õige punakas nagu loojakul. Võib-olla on see tingitud pakasest.

Reede, 7. juuli. Temperatuur langes öösel —49°-ni [—45° C] — uus rekord, mis arvatavasti selleks ka jääb. Hommikul oli selge ja vaikne, temperatuur —45° [—43° C], kuid pärastlõunal tõusis äkki kagutuul, mille kiirus oli 30 miili tunnis. Temperatuur tõusis aegamööda —30°-ni [—34° C] ega kerkinud kordagi kõrgemale. Loobusin oma jalutuskäigust, kuna pidasin seda säärase ilmaga liiga väsitavaks.

Koerte karv on kaunis paksuks läinud ja neil näib päris mõnus olevat. Arvan, et ponidelgi on parem, aga mind rõõmustaks väga, kui me nad vaevast täielikult vabastada suudaksime.

Langesin täna väga imeliku meelepette ohvriks. Meie väikese ahju peal asub silindrikujuline jääsulatamisnõu, kust me pimiku ja teaduslike aparaatide jaoks vett võtame. Kui see raudanum jääga täidetud ei ole, läheb ta loomulikult tuliseks, ja tavaliselt ripuvad kõikjal ta ümber kuivama pandud sokid ning labakindad. Pärastlõunal juhtusin nõu puudutama, ja tundes kõrvetavat kuumust, tõmbasin käe kohe tagasi. Kontrollimiseks puudutasin anumat veel kaks või kolm korda, ja olles siis eneses täiesti

kindel, hüüdsin sokkide ning muu kraami omanikele, et nende asjad võivad ära kõrbeda. Seepeale ütles Meares: „Aga mõni minut tagasi täitsid nad selle ju jääga!" Ja tulnud ning katsunud anumat, lisas: „Kuidas, nõu on ju külm, sir." Ja see oli tõesti nii. Jahtunud, veidi niiske raud oli tundunud mulle kuumana.

Selles ei ole tegelikult midagi uut. Väga sageli on tähele pandud, et külm metall palja käega puudutamisel nagu põletaks. Ometi on see üldtuntud nähtuse huvitav variant.

Muuseas, käsi teeb Atkinsonile suurt valu: külmavigastused on suuremad kui ma arvasin. Õnneks hakkab ta oma sõrmi juba tundma, ehkki üks neist terve ööpäeva tuim oli.

Esmaspäev, 10. juuli. Meid tabas niisugune torm, mille taolist ma neis paigus ei mäleta, ja see pole veelgi päriselt möödunud.

Tuul tõusis reedel keskpäeva paiku ja tugevnes pikkamööda, kuni ta laupäeval saavutas keskmiseks kiiruseks 60 miili tunnis; üksikute iilide kiirus aga oli samal ajal kuni 70 miili. Tuule niisugune tugevus on harukordne, ehkki meil on sel aastal ka varem säärast raju olnud. Äsjase tormi iseärasuseks aga oli kauakestev pakane. Reede öösel näitas termomeeter —39° [—39,4° C]. Kogu laupäeva ja suurema osa pühapäevast püsis temperatuur allpool —35° [—37° C]. Eile õhtul hilja oli ta miinus kahekümnendate piires [—29° kuni —34° C], täna aga tõusis lõpuks 0°-ni [—18° C].

On ütlematagi selge, et keegi ei läinud onnist kuigi kaugele. Ööl vastu pühapäeva olin valvekorras, ja kui mul tuli välja minna, tundsin ma jahmudes, et see ilm pole ka kõige lühemat aega talutav. Tuul ja tuhklumi tungisid näokatte alla ning matsid hinge; kümnest sammust vastutuult oli küllalt, et külm näo ära võtaks. Anemomeetri tuuliku puhastamiseks oli vaja onni teise otsa minna ja redelitpidi üles ronida. Mul tuli seda teha kahel korral ja ma pidin sõna tõsises mõttes ennast läbi tuule suruma. Pea rinnal ja nägu kõrvale pööratud, komberdasin nagu vähk küljetsi oma teed. Nende kahe hirmsa päeva jooksul pöördusid meie mõtted sageli Crozieri neemel viibijate juurde. Lootsime kõigest südamest, et nad õnnelikult uluall on.

Kapten Scott taskuga, milles ta kelguretkedel oma päevikut kandis.

Nelson ja ta varustus.

Leitnant Evans kaardistamas neljatollise teodoliidiga, mida kasutati lõunapooluse asukoha kindlaksmääramiseks.

H. G. Ponting ja üks ta kaameraid.

Vaala selga meenutavad pilved Erebuse kohal.

Sellest tormist nad muidugi ei pääsenud, kuid ma usun, et enne, kui see nendeni jõudis, suutsid nad enesele mingi peavarju ehitada. Mõnikord tuleb mul mõte, et seal on tuuled palju tugevamad kui siin, teiselt poolt on aga siiski raske uskuda, et keiserpingviinid oma haudeasundusele liiga tuulise koha oleksid valinud.

Täna on temperatuur nulli [—18° C] ümber, ja hoolimata tuulest, mis puhub kiirusega 50 miili tunnis, ei ole väljas sugugi ebamugav. Ehkki ma aklimatiseerumisse suurt ei usu, on siiski kindel, et tänane tuul oleks tookord, kui me McMurdo väina saabusime, meile hoopis külmem tundunud.

Teisipäev, 11. juuli. Nii püsivalt halba ilma ei ole veel olnud. Temperatuur tõusis täna +5° [—15° C] kuni +7°-ni [—14° C]; tuule kiirus püsib 40 kuni 50 miili tunnis. Õhk on lumest paks ja kuu paistab ebamäärase laiguna. Torm möllab neljandat päeva; kui mõelda, millisel vahemaal õhk ümber paigutatakse (umbes 4000 miili), siis võib ette kujutada, missuguseid muudatusi säärane torm endaga kaasa toob. Tuleb järeldada, et potentsiaalselt soojad ülemised õhukihid valguvad meie polaarpiirkonda mõõdukama kliimaga tsoonidest.

Suhteliselt soojade ilmade tõttu on koerad väga rõõmsad ja elavad. Jalutasin siinsel rannal ja selle ümbruse kaljuküngastel; tuulest hoolimata oli mul väga soe. Suure rändrahnu varjus kaevasin enesele hange augu, heitsin sinna pikali ja katsin jalad lahtise lumega. Oli nii soe, et oleksin võinud rahulikult magada.

Hiljuti jälgisin meie laohoidjate käitumist ja see tegi mulle nalja ning heameelt ühtlasi. Neil on terve hulk salajasi peidukohti, kus nad väärtuslikumaid kaupu hoiavad. Keegi ei tea nende olemasolust ja neid ei anta välja enne, kui selleks tõsine vajadus tekib. Igal laohoidjal on midagi hädapäevade jaoks varuks. Kui keegi küsib näiteks allohvitser Evansi käest tükki puldanit, pärib viimane põhjalikult järele, milleks seda vaja on, alles siis tunnistab ta üles, et tal vist leidub kuskil tükike, mida võiks selleks ära kasutada. Ometi on tal laos mitu rulli puldanit.

Samasuguse kiiva valvsusega hoiavad Day, Lashly, Oates ja Meares tööriistu, metalli, nahka, rihmu ja kümneid muid esemeid. Varustusülem Bowers aga saab isegi sellega hakkama, et kaebab selliste materjalide puuduse üle, mida tegelikult küllalt on. Niisugune koonerdamine

on parimaks tagatiseks, et meil ka kõige halvemas olukorras millestki puudust tunda ei tule.

Kesknädal, 12. juuli. Kogu tänase öö ja päeva raputavad meie onni metsikud tuuleiilid. Pikad keerdu sasitud tormipilved kihutavad keskmisel kõrgusel. Kuu paistab ähmaselt läbi õrnade kiudkihtpilvede. See viirastuslik valgus koos tuiskava lume ja kihutavate pilvelaikudega annab maastikule eriskummalise, masendava ilme. Vaevalt võib raevutsev tuulemöll ennast veel rohkem tunda anda. Hommikul kella 9 ja 10 vahel registreeris anemomeeter Tuulelipukünkal tuule kiiruseks 68 miili tunnis, mis on ühtlasi uus rekord. Onni juures ulatus üksikute iilide kiirus sageli 70 miilini tunnis. Õnneks oli temperatuur tõusnud +5°-ni [—15° C], nii et väljas oli võimalik töötada.

Neljapäev, 13. juuli. Tuul puhus kogu öö; mõned iilid olid isegi tugevamad kui päeval. Üks neist oli rekordiline — anemomeeter näitas 77 miili tunnis.

Torm on lume nii tugevasti kokku surunud, et ainult kõige tugevamad iilid sealt veel midagi kaasa suudavad viia. Looduse tasakaal on huvitav: ühe loodusjõu märatsemine hävitab teise tehtud kurja.

Eile pärast lõunat jäi torm umbes tunniks veidi vaiksemaks ja ponid viidi viivuks merejääle. Olin samal ajal jalutamas. Pidin ennast tuulest lausa läbi suruma, kusjuures mu kerge tööülikond pööraselt lipendas, kippudes lendu minema; hiljem, kui torm jälle tõusis, oli tublisti tegemist, et vastutuult onni tagasi komberdada.

Torm möllab ka täna hommikul edasi, kuid taevas on juba hoopis selgem. Pilvi on näha ainult Erebuse tipust lõuna pool. Ehkki kuu paistab juba heledamalt, on ta ikka veel veidi ähmane. See tähendab, et meie kohal on ikka veel õhukesed kihtpilved.

Töö läheb oma rada. Mehed teevad uut tüüpi jääraudu ja suusasaapaid. Leitnant Evans joonestab läänerühma abiga Kuivoru ja Koettlitzi liustiku plaani. Füüsikud on kogu aja ametis. Meares valmistab koerterakmeid, Oates püüab ponisid täidest vabastada ja Ponting teeb oma negatiividest koopiaid.

Teaduses ei saa kasutada „diletantlikke" meetodeid, ta nõuab mõistust, mida tiivustab auahnus või rahuldus oma ideaalide teostumisest.

Meie kõige populaarsemaks õhtuseks meelelahutuseks on male. Mängijaid on tekkinud nii palju, et meie kahest malelauast ei jätku.

Reede, 14. juuli. Meid tabas kohutav õnnetus. Selle kordumise võimalus ei ole veel praegugi möödas.

Eile keskpäeval ei tahtnud äkki üks meie parimatest ponidest — Bones — enam süüa. Varsti pärast seda sai meile selgeks, et poni on haige, — ei jäänud mingit kahtlust, teda vaevasid tiirud. Oates juhtis sellele minu tähelepanu, kuid me ei tundnud kumbki erilist muret, sest alles äsja oli poni Jimmy Pigg samast haigusest kiiresti paranenud. Veidi hiljem viis Crean poni jalutama. Ma käisin teda kahel korral vaatamas ja mulle näis, et kõik on hästi, kuid Crean rääkis hiljem, et ta oli poniga palju vaeva näinud. Iga paari minuti järel olid vaesekest tabanud tugevad valuhood, algul tormanud ta edasi, nagu tahtes valude käest ära joosta, siis aga püüdnud maha heita. Creanil olnud palju tegemist, et teda kinni ja püsti hoida, sest Bones on üsna tugev loom. Kui ta talli tagasi toodi, hakkas tal ilmselt jälle halvem. Oates ja Anton masseerisid kotiga kannatlikult ta kõhualust. Loom tahtis kogu aja maha heita ja lõpuks pidas Oates paremaks seda talle lubada. Poni laskis pea ühtelugu norgu ja oli lõpuks pikali maas, valude käes alatasa kohutavalt tõmmeldes. Aegajalt tõstis ta pead, ja kui valud suurenesid, hakkas ta rabelema ning püüdis jalule tõusta. Ma pole kunagi varem teadnud, et hobune võib sellises olukorras nii liigutav välja näha. Ta ei teinud ühtki häält, ta kannatus väljendus vaid piinavates valuhoogudes. Nagu kannatlikult abi paludes pööras ta oma pead tummalt inimese poole. Ehkki olin veel rahutu ja ärevil, pidasin haigusnähtusi siiski mööduvaks, sest mulle oli hästi teada, missuguse hoolega meie ponisid toideti. Kui aga tund tunni järel möödus ja poni olukord paremaks ei muutunud, siis oli lõplikult selge, et vaene loom on tõeliselt haige. Oates andis talle ühe oopiumipilli ja hiljem teise. Kuumutasime ahjul kaerakotte ja püüdsime teda nendega soojendada; rohkem ei osanud me midagi teha, jäi üle ainult valvata; Oates ja Crean ei lahkunud kumbki haige looma juurest hetkekski. Ma käisin õhtul ühtelugu tallis, et ikka sama lugu kuulda, — ei mingit paranemist. Kesköö paiku tundsin end õige rusutuna. On ju täiesti päevselge, et me ei tohi ühtki poni kaotada, — neid on niigi palju vähem, kui meil tege-

likult peaks olema. Meie olukorras tuleb säilitada kõik ponid või vastasel korral paneme kogu ekspeditsiooni saatuse kaalule.

Seni on ponidega kõik nii hästi läinud, et mu kartused neid kaotada olid haihtunud, ja ma pidasin loomulikuks, et ka edaspidi kõik hästi läheb. Nüüd aga kesköö1, mil vaene Bones juba 12 tundi oli vaevelnud, mingit paranemist aga polnud märgata, oli mu põgus kindlusetunne just nagu peoga pühitud.

Varsti pärast kesköö1 teatati mulle, et ponil on nagu veidi parem. Kell 2.30 käisin jälle tallis ja nägin, et loom tõesti paraneb. Ta oli siiski veel küljeli maas, kael õieli, kuid valuhooge tal enam ei olnud, silmad oli rahulikumad ja juhuslikku müra kuuldes ajas ta juba kõrvad kikki. Kui ma ta juures seisin, tõstis ta järsku pea ja tõusis erilise pingutuseta jalule, siis äkki, nagu halvast unest ärganud, hakkas ta heina ja oma naabrit nuusutama. Kolm minutit hiljem jõi ta ämbritäie vett ja asus heinte kallale.

Kerge südamega läksin ma kell 3 magama. Täna keskpäeval avastasime haiguse põhjuse, ühtlasi selgus, et niisuguseid haigusjuhtusid võib veelgi esineda. Latris leiti pooleldi käärima läinud, limaga kaetud heinatomp, milles oli paelusse. See ei oleks veel nii halb, kuid selle külge oli kleepunud riba soolika sisemist limanahka.

Atkinson arvab inimeste ravimisel saadud kogemuste põhjal, et asi ei ole tõsine, kui söödaga nädal või paar eriti ettevaatlik olla. Loodame kõige paremat.

Arutasime pikalt-laialt, mis võisid küll olla haigusjuhu võimalikud algpõhjused. Need on järgmised: käärima läinud hein, vähene jootmine, üleköetud tall, külmetamine jalutuskäigu ajal pärast tormi. Ma arvan, et Bonesi puhul võis kõigil neil asjaoludel oma mõju olla. Vaevalt on see juhuslik kokkusattumus, et seni on haigestunud just need kaks poni, kes asuvad talli ahjupoolses otsas. Edaspidi kütame vähem; teeme ahju juurde suure ventilatsiooniaugu ja anname loomadele peale lume ka pisut vett. Ponide sööda osas võime ainult võimalikult ettevaatlikud olla. Nii või teisiti, tulevikus peaksime suutma ponide haigestumist vältida.

Laupäev, 15. juuli. Hommikul puhus tugev tuul ja sadas lund. Ka pärastlõunal püsis vinge ning külm tuul, mis aga õhtuks täiesti vaikis. Taevas on paljutõotavalt selge. Käi-

sin Vallil, ronisin seal oma uutes hülgenahast pealissaabastes ringi ja jäin nendega väga rahule.

Oates arvab, et paljudel ponidel on ussid, ja me kaalusime abinõusid, kuidas neist lahti saada. Bones paraneb hästi, ainult et seni ei ole ta veel nii ülemeelik, nagu enne oma haigust. Talli seati üles hea, suur ventilaator. Ei ole kerge meid neljapäeva öösel vaevanud ärevusest üle saada, olukord on ju ikkagi väga kriitiline.

Pühapäev, 16. juuli. Täna hommikul oli jälle väike alarm. See oli umbes hommikueine ajal, kui poni Hiinlane enam süüa ei tahtnud ja kaks korda maha heitis. Kuid poole tunni pärast oli ta jälle püsti ja terve. Mis ometi neid vaeseid loomi vaevab?

Tavaline pühapäev. Vaikne, ainult aeg-ajalt mõni võrdlemisi tugev tuulepuhang. Crozieri neeme rühmal on kindlasti viletsad päevad.

Esmaspäev, 17. juuli. Ilm on ikka veel väga heitlik. Tuul tõuseb järsku ja vaibub tunni või paari pärast. Pilved kihutavad nagu põgenedes üle taeva: vähestel valgetel tundidel varjavad nad kuu ja väljas ei ole midagi huvitavat.

Üheksa päeva pärast jõuab kätte päev, mis on niisama valge kui too, mil me loobusime jalgpalli mängimast, — loodan, et siis saame sellega jälle algust teha.[4]

Valguse saabumine rõõmustab mind mitmel põhjusel. Torm ja sellest tingitud tegevusetus avaldasid peale ponide oma mõju ka inimestele. Ponting ei ole päris terve — tema närviline loomus talub talvitamise raskusi halvasti. Atkinson nägi suurt vaeva, et talle selgeks teha, kui vajalik on liikumine, ja ta sai Pontingist jagu ainult sel moel, et vedas ta oma töö juurde kaasa — jäässe auke raiuma. Taylor on teine, kes ei taha ennast palju liigutada, ja ta ei näe hea välja. Kui saame need inimesed jalgpalli järele jooksma panna, kosutaks see neid tublisti. Valguse saabumine peaks igal juhul ravima kõik tõved, nii kehalised kui vaimsed.

Teisipäev, 18. juuli. Täna keskpäeval oli taevas säravpunane ja ilm nii valge, et võis vabalt ringi liikuda.

See põgus valgustunnike on äärmiselt meeldiv, kuid ta sõltub selgest taevast ja seda on harva. Käisin pärastlõunal ümber kõige kaugema jäämäe; koju tulles suutsin vaevu Snatcheriga sammu pidada. See näitab, et poni astub kiiresti.

Kesknädal, 19. juuli. Jälle vaikne ning mõnus ilm. Temperatuur langes pikkamööda —35°-ni [—37° C]. Käisin vana tõusulõhe juures põhja pool Ligipääsmatut saart. Evansil ja Nelsonil oli palju tööd, enne kui nad tormi eel lõhe juurde jäetud loodimiskelgu kätte said. Asi ei ole päris selge, kuid näib, nagu oleks torm lõhe kokku pressinud, surudes sealt õhukese jää tükke välja, mis lõhes hiljutisel korduval avanemisel olid tekkinud. Nende jäätükkide ümber puhus tuul tihedad lumehanged, mis surusid jääpanga alla, ja vesi tõusis kelkudeni. Kummaline, et sellisel võimsal loodusnähtusel on nii lihtne põhjus. Lõhe on nüüd kokku külmunud, selle tagajärjel aga tekkis uus lõhe, mis on meile palju lähemal ja kulgeb nähtavasti Barne'i neeme suunas.

Oleme märganud, et loodes loojuvad taevakehad näevad väga veidrad välja. Pööripäeva ümber oli selles suunas loojuv kuu tugevasti moonutatud ja veripunane. Teda võis pidada punaseks tulekumaks või kaugeks lõkketuleks, mitte aga kuuks. Eile paistis planeet Veenus samast suunast nagu laeva pardatuli või jaapani latern. Mõlemal korral taevakehade valgus kord helenes, kord tumenes ja nende värvus muutus sügavast oranžist veripunaseni, kusjuures viimane oli ülekaalus.

Neljapäev, 20. juuli. Reede, 21. juuli. Laupäev, 22. juuli. Ei ole midagi erilist kirja panna — hobused on kõik terved ja heas vormis vähemalt praegu. Hommikuti joovad nad palju vett.

Laupäev, 22. juuli, järg. See asjaolu ja talli parem ventilatsioon hoiab meie arvates nende tervise korras. Võibolla on kasu ka sellest, et nad nüüd rohkem soola saavad.

Täna möllab jälle lumetorm. Üksikute iilide kiirus on kuni 72 miili tunnis. Crozieri neeme rühmal on kindlasti väga halvad päevad.* Mulle valmistab rõõmu teadmine, et valge aeg kiiresti läheneb.

Esmaspäev, 24. juuli. Lumetorm kestis kogu eilse päeva (pühapäev), jõudes õhtul rekordilise tugevuseni — 82 miili tunnis. Meie anemomeetri tuulik on osaliselt varjatud: Simpson käib kontrollimas künkal asuvat anemomeetrit ja see näitab alati 20% rohkem. Järelikult on niisuguste iilide korral takistamatult puhuva tuule kiirus peaaegu

---

* See torm viis ära Crozieri neeme rühma onni katuse ja nende ainsaks kaitseks tormi vastu jäid magamiskotid. Vt. lk. 292.

100 miili tunnis — see on orkaani tugevus. Nelson leidis täna, et torm oli ta loodimiskelgu ümber paisanud. Pühapäev möödus vaikselt, seda eraldas tööpäevast ainult traditsiooniline jumalateenistus. Öösel olin valves ning jälgisin, kuidas tuul kiiresti rauges ja lõpuks täiesti vaikis. Õhk muutus lämmatavalt soojaks — +7° [—14° C]. Temperatuur püsis ka täna võrdlemisi kõrge. Ma käisin vaatamas lõhet, kus nädal aega tagasi meresügavust mõõdeti. Ta oli siis mõne jala laiune ja õhukese jääga kaetud, nüüd aga on ta nii tugevasti kokku pressitud, et on tekkinud 3 kuni 4 jala kõrgune terav rüsijääseljandik. Ülespressitud pankade servadest on näha, et jää on 18 tolli paks — see on muidugi sooja ilma tagajärg.

Teisipäev, 25. juuli. Kesknädal, 26. juuli. Nende päevade jooksul ei toimunud midagi märkimisväärset, elu läheb vaikselt, isegi veidi monotoonselt edasi. Kõik on terved ja keegi ei noruta. Väliselt on ponid paremas olukorras kui kunagi varem; paar erandit välja arvatud, võib sedasama öelda koerte kohta.

Iga päevaga läheb valgemaks. Täna (kesknädal) keskpäeval oli suurepärane ilm: õhk oli väga selge ja Läänemägede igal väiksemalgi kühmul ja lohul mänglesid valguse ja varju kõige õrnemad kontrastid.

Neljapäev, 27. juuli. Reede, 28. juuli. Tuulevaiksemad päevad, taevas muutub roosakamaks: iga päevaga läheb silmanähtavalt valgemaks. Me pole kunagi kannatanud halva tuju all ja valguse saabumine ei tähenda meile sellepärast tavalise rõõmsa meeleolu tagasisaamist, vaid teeb meid lausa ülemeelikuks.

Meie inimeste kerge lõbus huumor ei ole meid kunagi maha jätnud; meie kooselu esimese õhina päevadest pärinevad heasüdamlikud ja lõbusad tõgamised ei ole kunagi lakanud. Nad elasid üle rasked talvepäevad ja elustuvad kevade lähenemisel uue jõuga. Kuigi pessimistlikel tundidel oleksid võinud nendesse sõbralikesse vahekordadesse mõrad tekkida, jäi see häda tulemata; ei ole enam kahtlust, et teeme oma tööd säärase üksmeele ja vastastikuse abistamise vaimus, millele sel alal ei ole võrdset. See peab aitama meid kõikidest raskustest jagu saada ja on üldse heaks endeks.

Laupäev, 29. juuli. Pühapäev, 30. juuli. Kaks vaikset päeva; temperatuur oli madal — miinus kolmekümnen-

date piires [—34° kuni —39° C]. Ainult korra tõusis mõneks minutiks juhuslik tuuleiil.

Üks meie parematest rakendikoertest — Žulik — on kadunud. Kardan, et teised koerad murdsid ta kuskil eemal maha, ja kui valgus saabub, ei näe me temast muud kui ainult kangestunud korjust. Meares ei usu, et teised koerad teda ründasid. Tema arvates kukkus koer mõnes hülgeaugus või lõhes vette. Igal juhul tuleb arvatavasti veel ühe kaotusega leppida. Kohutavalt tüütu lugu.

Gran käis täna Roydsi neemel. Ma palusin teda selgitada, kui kaugel on vaba vee piir, ja selleks tuli tal neemest mööda minna. Niipalju kui ma aru sain, käis ta maha pool teed kuni Birdi neemeni, enne kui õhukese jääni jõudis. Vähemalt 5 kuni 6 miili sealpool Roydsi neeme on vana, lumehangedega kaetud jää. See on täiesti ootamatu uudis. „Discovery" ekspeditsiooni esimesel aastal murdus jää Liustikukeeleni alatasa lahti, teisel aastal vabanes väin jääst kuni Roydsi neemeni kevadel üsna varakult, kui isegi mitte juba talvel. „Nimrodi" ekspeditsiooni aastal oli teisel pool Roydsi neeme harva tugevat jääd. See on seda imelikum, et tänavune aasta on seniregistreerituist kõige tuulisem. Simpsoni andmetel on sellest ajast peale, kui anemomeetrid üles seati, tuule keskmiseks kiiruseks olnud 20 miili tunnis. Võrdluseks olgu öeldud, et kahel „Discovery"-aastal oli keskmine tuule kiirus vastavalt 9 ja 12 miili tunnis. Jääb veel võimalus, et valisime oma jaamale eriti tuulise koha. Ma ei taha aga kuidagi uskuda, et siin üldiselt tuulisem oleks kui Onnineemikul.

Jalutasin täna paar tundi. Suur nauding oli jälle kord näha konarlist rada oma jalge ees ja vaadelda violetsesse valgusse uppuvaid tuttavaid maamärke. Tund aega pärast keskpäeva oli põhjataevas erepunane.

Esmaspäev, 31. juuli. Täna oli pilves ja pimedam, kuid üks kuu on jälle lõpule jõudnud ja august tähendab juba päikest.

Mida ometi teeb Crozieri neeme rühm? See on juba viis nädalat ära olnud.

Ponid muutuvad tõrksaks. Hiinlane hingub ja raiub tagant üles, Nobby ei hingu, kuid raiub palju tulemusrikkamalt — eile õhtul tagus ta osa oma latri seina maha. Müra, mida ponid teevad, ei lase meil magada, — kujutleme igasuguseid õudusi, mis võiksid juhtuda. Kui aga

Lapi saapad.

Jääraudadega varustatud lapi saapad.

Pealetõmmatavad suusasaapad.

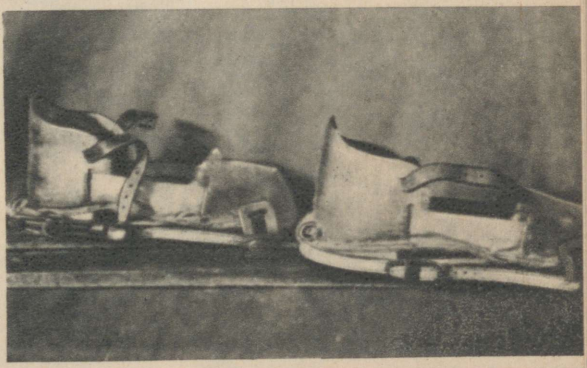

Lapi saapad pealetõmmatavais suusasaabastes.

Bowers, Wilson ja Cherry-Garrard Crozieri heemele teele asumas.

korrapidaja talli läheb, vaatavad ta hoolealused talle niisuguste uniste silmadega otsa, et neid kuidagi rahurikkujaiks ei saa pidada!

Täna oli põhjataevas imekaunis. Silmapiir oli selge, ja punane valgus, mis kuldas rebitud kihtpilvi pea kohal, muutus toredaiks violetseiks kiirtekimpudeks. Simpson ennustab hiljemalt ööpäeva jooksul lumetormi — ootame huviga, kas see ka õigeks osutub.

Teisipäev, 1. august. Kuu esimene päev oli imeilus. Hommikul luusisin meie „mõisas" ringi, lonkisin veest uuristatud nõgudes, mis olid täis libedat jääd või mullaga segatud sõmerat liiva. Mul oli kaks eesmärki: lootsin leida vaese Žuliku jäänused — see mul ei õnnestunud, kuid tahtsin ka proovida meie uusi jääraudu — ja nendega jäin ma täiesti rahule. Jääraudadel on kõik need omadused, mis libedal jääl liikumiseks kasutataval jalanõul peavad olema — nad on kerged, soojad ja mugavad ning neid on hõlpus jalga tõmmata ja jalast ära võtta.

Täna oli eriti valge. Päike peegeldus põhjataevas asuval üksikul keerdunud helkival pilvel — tore ning kaunis vaatepilt. Õhk oli vaikne, ja mõnus oli kuulda, kuidas eemalt selgesti töömüra kaikus. Sellistel päevadel kostab hääl, suuskade sahisemine või kirka löögid kahe kuni kolme miili kaugusele. Rohkem kui üks kord võisime täna kuulda lustlikku lauluhäält, mis ülistas kevade ja päikese saabumist.

Täna pärastlõunal onnis istudes leidsin, et ka meie kahest telefonist tuleks siin juttu teha: ühega neist teatatakse meridiaani-instrumendi juures töötavale Wrightile õiget aega; teise kaudu peetakse ühendust Nelsoniga, kes töötab oma jääaugu juures, kolmveerand miili kaugusel onnist. Viimane liin on ühejuhtmeline, isoleerimata alumiiniumtraadist. See näitab, et meil ei ole kuigi raske laiendada telefonisidet kuni Onnineemikuni, nagu me seda kavatseme teha.

Aruanne talvisest retkest

Kesknädal, 2. august. Crozieri neeme rühm jõudis eile õhtul tagasi. Neil oli tulnud viie nädala jooksul elada seniolematult karmides tingimustes. Ma ei ole kunagi varem nii kurnatud ja vintsutatud inimesi näinud. Nende näod olid armistunud ja täis kortse, silmad tuhmid, käed

kahvatud ning alalisest niiskusest ja pakasest krobelised. Ometi ei olnud pakane neile eriti liiga teinud ja külmavigastusi oli vähe. Nende hädade peamiseks, ilmseks põhjuseks oli krooniline magamatus. Täna, pärast öist puhkust, on meie rändureil hoopis teistmoodi väljanägemine ja palju reipam meeleolu.

Oma suurepärase saavutuse üksikasjadest laseme neil endil jutustada. Minu osaks jääb ainult anda lühike ülevaade sellest retkest, põhjalikumalt kirjeldada ülesande täitmist ja nende kogemusi, mida me oma edaspidises töös peame arvesse võtma.

Wilson on väga kõhnaks jäänud, kuid täna hommikul oli ta peaaegu niisama agar ja reibas nagu varem. Bowers on täna juba samasugune nagu alati. Cherry-Garrardil on nägu veidi pundunud ja ta näeb ikka veel kurnatud välja. Tema on ilmselt kõige rohkem kannatanud, kuid Wilson rääkis mulle, et ta polnud hetkekski meelekindlust kaotanud. Bowers pääses kõige kergemini. Ma arvan, ta on kõige vastupidavam ja kartmatum uurija, kes kunagi polaarmail on viibinud. Rohkem vihjetest kui otsestest ütlemistest selgus mulle, kui väärtuslik liige ta selles rühmas oli; tal on ammendamatud energiavarud ja imetlemisväärsed füüsilised omadused, mille tõttu ta võib tööd jätkata ka niisugustes tingimustes, mis teistele on täiesti talumatud. Nii tublit, teovõimsat ja murdumatut väikest meest ei ole kunagi olnud.

Niipalju kui ma aru sain, toimus see retk lühidalt kokkuvõetuna järgmiselt: rühm jõudis Barjäärile kaks päeva pärast Evansi neemelt lahkumist, vedades ikka veel kogu oma varustust kaasa — 250 naela mehe kohta. Siin muutus lumepind hoopis teiseks — iga sammuga ikka halvemaks. Ühe päeva liikusid nad endistviisi vaevaliselt 4 miili edasi. Siis aga olid nad sunnitud oma koorma poolitama ja seda kaks korda vedama. Poolik koorem tundus neile raskem kui oli olnud terve koorem merejääl. Vahepeal oli temperatuur langenud ja püsis nüüd juba üle nädala allpool —60° [—51° C]. Ühel ööl näitas termomeeter —71° [—57° C] ja järgmisel —77° [—61° C] ehk 109° külma.[5] Ehkki õhk oli selle hirmsa pakase ajal suhteliselt vaikne, kihutasid ühtelugu kerged, kuid ootamatud tuulepöörised üle lumise lagendiku. See oli tappev. Mitte kunagi varem ei ole tsiviliseeritud inimene olnud sellistes tingimustes, ainsaks varjuks õhukene puldantelk. Vaa-

tasime täna polaarekspeditsioonide aruanded läbi ja leidsime, et Amundsen elas oma ekspeditsioonil põhja-magnetipoolusele märtsikuus üle umbes samasuguse pakase, minimaalse temperatuuriga —79° [—62° C], kuid tal olid kaasas eskimod, kes ehitasid talle igal õhtul lumeonni; ka oli tal päevavalgust kauemini; tõenäoliselt polnud tema termomeeter kiirgamise eest kaitstud, ja lõpuks — Amundsen pöördus juba viie päeva pärast oma laevale tagasi. Meie rühm oli aga ära **viis nädalat.**

Neil kulus peaaegu kaks nädalat kõige külmema ala läbimiseks, siis pöördusid nad ümber Mackay neeme ja jõudsid tuiskude piirkonda. Lumetorm järgnes lumetormile, taevas oli kogu aja pilves ja nad komberdasid edasi valguses, mis ainult veidi erines täielikust pimedusest. Kord leidsid nad ennast Terrori kõrgeil nõlvadel, oma õigest suunast vasakul; kord jälle paremal, rüsijääseljandike, lõhede ja segipaisatud jää keskel. Jõudnud Crozieri neeme eelmägedeni, tuli neil tõusta 800 jala kõrgusele. Nad tirisid oma kraami üle moreenseljandiku ja hakkasid endile onni ehitama. Kividest seinte ja kaasavõetud presendist katuse ehitamiseks kulus kolm päeva. Alles pärast seda said nad lõpuks oma põhitöö juurde asuda.

Hämar valgus keskpäeval kestis nii lühikest aega, et neil tuli teele minna ja tagasi tulla pimedas. Kogu aeg ähvardas neid oht teelt kõrvale kalduda ja ära eksida. Esimesel päeval kulus neil sellistes tingimustes kaks tundi rüsijääseljandikeni jõudmiseks ja peaaegu teist niipalju selleks, et üksteise külge köidetuna neist üle ronida. Lõpuks jõudsid nad pingviinide haudeasunduse kohale ja kuulsid lindude kraaksumist, kuid ei leidnud teed alla. Hakkas pimenema ja neil tuli oma laagrisse tagasi pöörduda. Järgmisel päeval läksid nad uuesti teele. Nad ekslesid hirmuäratava jäärüsa keskel kõrgete basaltkaljude all; paiguti rippusid kaljud nende pea kohal ja ühes kohas tuli neil roomata läbi jäässe õõnestatud kitsa tunneli. Kui nad lõpuks merejääle jõudsid, hakkas juba pimenema ja neil tuli rutata. 2000 kuni 3000 linnu asemel, kes pesitsesid siin „Discovery"-päevil, leidsid nad nüüd kõigest umbes sada. Nad tapsid ja nülgisid kiiruga kolm pingviini, et saada traani ahju jaoks, korjasid kuus muna, millest ainult kolm osutusid kõlblikuks, ja ruttasid siis laagrisse tagasi.

On võimalik, et pingviinid jätavad selle haudeasunduse maha, kuid võib ka olla, et nii vara oli seal alles väike osa nendest lindudest, kes sinna hiljem kogunevad. Munad, mida seni ei ole veel uuritud, peavad aitama seda küsimust lahendada. Wilson jutustas oma tähelepanekust, mis on järjekordseks tõendiks, et pingviinidel on väga tugev emainstinkt. Munade otsimisel korjasid nii tema kui Bowers üles ümmargusi jäätükke, millest need kentsakad olevused lootsid poegi välja haududa.

Selleks ajaks kui rühm tagasiteel rüsijääseljandike vahelt välja jõudis, oli ilm täiesti pimedaks läinud ja ainult hea õnne tõttu leidsid nad oma laagri üles.

Samal ööl algas lumetorm, mis tugevnes iga minutiga. Selgus, et onni jaoks valitud koht ei olnud hoopiski mitte tormi eest varjatud. Palju parem asupaik onnile oleks olnud täiesti lagedal. Nüüd aga ei puhunud raevukas tuul nende peale mitte otse, vaid kohutavate keeristena külje pealt. Katusele asetatud rasked lumekuubikud ja kivid paisati alla ja present puhuti õhupallina üles, mis sakutas ja rebis oma kinnitusköisi. Tuul võis presendi iga minut kaasa viia. Oma telgi, milles olid mõned väärtuslikumad asjad, olid nad püstitanud päris onni juurde. Nad olid telgiriide üsna laiali tõmmanud ning kinnitanud selle tugevasti lume ja rändrahnudega, kuid ometi kiskus üks raevukas iil selle lahti ja viis endaga kaasa. Samal ajal istusid nad onnis ja ootasid, et tuul viib selle katuse ära, ega teadnud, mis sel puhul peale hakata. Nad püüdsid presenti tugevamini kinnitada, kuid asjatult. Neljateistkümne tunni pärast viiski tuul selle lõpuks kaasa, kui nad parajasti ametis olid presendi ühe nurga sidumisega. Lämmatavalt tihe lumi puistas nad üle ja neil ei jäänud muud üle, kui hingeldades oma magamiskottidesse pugeda. Korraks pistis Bowers pea välja ja ütles: „Kõik on korras", püüdes seda teha võimalikult igapäevases toonis. Teised vastasid: „Jah, kõik on korras", ja siis vaikisid nad kogu öö ning poole päeva, mil tuul edasi ulgus. Lumi tungis magamiskoti igast praost ja pilust sisse, lamajad võbisesid ning ootasid, millega see kõik lõpeb.

See oli sama torm (23. juulil), mille kestel meie registreerisime tuule maksimaalse tugevuse. Nähtavasti oli ta Crozieri neemel veel kõvem kui meil.

Järgmise päeva lõuna paiku tuul rauges ja õnnetud matkajad ronisid oma jäistest pesadest välja. Kuidagiviisi

kinnitasid nad onni põrandariide katuse asemele ja süütasid oma priimuse. Esimest korda pärast kaks päeva kestnud nälgimist sõid nad ja hakkasid plaani pidama selle üle, kuidas koduteel varju leida. Otsustati kaevata igaks ööks suur auk ja katta see põrandariidega nii hästi kui võimalik. Kuid seekord neil vedas: telki otsides leidsid nad selle õige pea umbes veerand miili onnist põhja pool, rändrahnude vahel. Nii uskumatu kui see ka näib, oli telk peaaegu täiesti terve. See näitab, kui heast materjalist ta on valmistatud. Järgmisel päeval asusid nad tagasiteele ja kohe tõusis uus lumetorm, hoides neid kaks päeva oma vangistuses. Nende olukord oli kirjeldamatult vilets. Magamiskotid olid kokkurullimiseks liiga kõvad — nii tugevasti külmunud, et nahk nende pakkimisel murdus. Wilsoni ja C.-G. põdranahkse koti sulgvooder kattis hädavaevu nahkadesse tekkinud praod. Kõik sokid, lapi saapad ja kindad olid juba tükk aega üleni jäätunud, ja kui nad neid ööseks rinnataskutesse või riiete alla toppisid, siis ei sulanud esemed isegi üles, kõnelemata ärakuivamisest. C.-G-l kulus mõnikord kolmveerand tundi oma magamiskotti pugemiseks: nii lapikuks oli see külmunud ja nii raske oli seda avada. Vaevalt on küll võimalik enesele ette kujutada kõike seda kohutavat viletsust ja piina, mis õnnetuil matkajail läbi tuli elada, kui nad kurnatuina Barjääri mööda tagasi tuigerdasid ja termomeeter oli kogu aeg alla —60° [—51° C]. Niiviisi jõudsid nad Onnineemikule ja järgmisel ööl koju.

Wilson on pettunud, et sai nii vähe andmeid pingviinide kohta, kuid minu ja kõikide teiste silmis, kes siia maha jäid, on nende retk üheks hiilgavamaks peatükiks polaarmaade ajaloos. Et inimesed suudavad teha pikki retki polaaröö pimeduses, kohutavas pakases ja metsikus lumetormis, selles on midagi uut; et nad viis nädalat nendele katsumustele kõikidest ebaõnnestumistest hoolimata vastu pidasid, see on kangelaslik. Nende retk on üks meie generatsiooni sangaritegusid ja ma loodan, et seda kunagi ei unustata.

Pealegi ei ole retke praktilised tulemused kaugeltki mitte tühised. Me teame nüüd, millal ja missugustes tingimustes muneb niisugune tähelepanuväärne lind nagu keiserpingviin; ja isegi kui meie teadmised selle linnu embrüoloogiast veel puudulikuks jäid, on meie rühm ometi välja selgitanud, missugused tingimused Suurel

Jääbarjääril talvel valitsevad. Seni võisime ainult ette kujutada, et seal on talvel väga karm ilmastik; nüüd on see praktiliselt tõestatud ja McMurdo väina klimatoloogia küsimused põhjalikult valgustatud.[6]

Toitlustus ja varustus kelguretkedel

Mitmed küsimused, mis meid tulevaste kelguretkedega seoses huvitasid, on nüüd selged. Mehed toitusid retkel väga lihtsalt, kuid nende päevaratsioonide suurus ning koostis oli erinev. Neil oli kaasas ainult pemmikani[7], võid, kuivikuid ja teed. Õige pea selgus, et Wilson, kellele oli määratud kõige enam rasva, ja C.-G., kes pidi elama kuivikutest, ei saanud oma ratsioonidest jagu. Leiti kuldne kesktee, mis rahuldas kõiki, olles pealegi vastav mitmesuguste kaasavõetud toiduainete kogustele. Nende kogemuste alusel koostasime oma retkeks jääplatool lihtsa ning vastuvõetava toiduratsiooni. Ainsa täiendusena sooviti näha õhtueineks ka kakaod. Wilsoni rühma mehed olid joonud tee asemel sooja vett, kartes, et tee rõõvib neilt nende vähestel puhketundidel une.

Magamiskottide kohta saab vähe midagi uut öelda: haha udusulgedest vooder võib kevadel lühikest aega otstarbekas olla, kuid jäätub kiiresti.

Bowersi kotil ei olnud sulgvoodrit ja tema sai mingil imepärasel kombel toime sellega, et pööras retke vältel oma põhjapõdranahast koti paar-kolm korda pahupidi. Järgnevalt on toodud magamiskottide kaalud enne ja pärast retke:

	Algkaal	Lõppkaal
Wilsoni kott (põhjapõdranahk ja haha udusuled)	17 naela	40 naela
Bowersi kott (ainult põhjapõdranahk)	17 „	33 „
C.-Garrardi kott (põhjapõdranahk ja haha udusuled) . .	18 „	45 „

Siit saab teatud ettekujutuse, kui palju kogunes kottide külge jääd.

Kahekordne telk öeldi olevat suurepärane. Ta kaalus enne retke umbes 35 ja pärast 60 naela; jää oli peamiselt telgi voodrile kogunenud.

Uusi jääraudu kiideti tublisti, ainult Bowersil on kummaline kiindumus meie vanadesse raudadesse. Oma üleriiete, kinnaste ja jalatsite juures tegime hulga muudatusi ning täiendusi, kuid näib, et raskused, mis nende esemete kasutamisel äärmise pakasega tekivad, pole üldse kõrvaldatavad. Wilsoni kokkuvõtlik otsus on: „Varustus on eeskujulik, tõesti eeskujulik." Kuid salajas ei saa siiski lahti kahtlusest, kas eskimote karusnahkne ülikond ei ole meie tsiviliseeritud riietusega võrreldes ikkagi parem. Meile aga jääb see ainult oletuseks, kuna selliste ülikondade hankimiseks polnud mitte mingisugust võimalust. Välja arvatud see ainukene kahtlus, olen ma kindel, et oleme seniseid kogemusi arvesse võttes hankinud endale kõige otstarbekama varustuse.

Igal juhul võime nüüd väita, et meie riietus on läbi teinud karmima proovi kui ükski teine, karusnahk kaasa arvatud.

Retke tulemus: Wilson võttis alla $3^1/_2$ naela, Bowers $2^1/_2$ ja C.-Garrard 1 naela.

XIII PEATÜKK

PÄIKE ON TAGASI

Neljapäev, 3. august. Ilus, selge ja mitte eriti külm ilm on püsinud juba nii kaua, et meil vaevalt on õigus nuriseda muudatuse üle, mis meid täna hommikul ärgates ees ootas. Meie kohal laotus kihtpilvedest baldahhiin ja tuul puhus selliste ebaühtlaste puhangutena, mis ennustavad tormi. Päeva jooksul kasvas tuule kiirus aeglaselt ja temperatuur tõusis —15°-ni [—26° C], kuid lund seni veel ei saja ega tuiska. Hommikul liikus Erebuse kohal hõljuv vulkaaniline pilv loode suunas; praegu on tulemäe tipp pilvedesse mähitud.

Meie ootused on nii sageli tühja läinud, et peame end täiesti võimetuks ilma ennustama. Seepärast ei julge ka praegu keegi väita, et lumetorm on tulemas, ehkki atmosfäär on nii tugevasti häiritud. Davidi[1] artikkel, mille ta andis Simpsonile ja kus pidi olema siin esinevatele lumetormidele eelnevate nähtuste, tormide tekkimise põhjuste ja tagajärgede kirjeldus, osutub samuti kasutuks. Veel kunagi ei ole midagi juhtunud, mis ta väiteid oleks kinnitanud, ja suur hulk meie tähelepanekuid räägib neile risti vastu. Seni ei ole meil kahtegi tormi olnud, mida oleks saanud ühesuguste tingimuste põhjal ette kuulutada.

Tugev pakane, mis Crozieri neeme rühma retke ajal Barjääril valitses, viis meie mõtted loomulikult Amundseni ja ta norralaste juurde. Kui ka tema termomeetrid kogu aja alla —60° [—51° C] näitavad, on nende rühmal üsna karm talv. Kuidas ta küll suudab oma koeri elus hoida? Ma oleksin tõsiselt mures, kui Campbell oleks sellesse piirkonda jäänud.

Laupäev, 5. august. Taevas on ikka veel ähvardavalt pilves, kuid seni ei ole midagi juhtunud. Täna sadas tub-

listi kerget lund. Kärmas põhjatuul puhub seda edasi, tekitades põhja pool, kus erepunane hämarus läbi lumeloori paistab, kummalise ja ometi kauni pildi.

Crozieri neeme rühma mehed rääkisid toreda loo Bowersist, kes tagasiteel valmistas „telgi neervalli"[2], nagu ta ise seda nimetas. Ta sidus selle enese ja oma magamiskoti ümber ning kinnitas, et kui telk nüüd jälle lendu läheb, siis mingu koos temaga.

Meie loengutesari jätkub. Eile õhtul pidas Simpson põhjaliku loengu üldisest meteoroloogiast. Ta alustas insolatsiooni[3] üldiste küsimustega ja tõi mitmesuguseid andmeid selle kohta, kui palju saavad päikesesoojust polaar- ja ekvatoriaalalad. Nii moodustab see 80. laiuskraadil ainult umbes 22% ekvaatorile langevast soojusest.

Edasi rääkis ta temperatuurist, tõestades huvitavate andmete varal, kuivõrd see põhja- ja lõunapoolkera samadel laiuskraadidel erineb. Tema tabelite järgi on suvi lõunapolaaraladel 15° võrra külmem kui põhjapolaaraladel, kuid talv on siin 3° võrra soojem. Muidugi oleks viimane arv hoopis teistsugune, kui vaatlejal tuleks talvituda Barjääril. Ma arvan, et Amundsen ei ole selle kolme kraadiga nõus!!

Temperatuuriküsimustelt siirdus meie lektor õhurõhule ja selle gradiendi kasvule suurtel lõunalaiustel, nagu seda näitas „Discovery" ekspeditsioon. See muidugi kinnitab teooriat, mille järgi lõunapolaarrajoonides asub antitsüklon. Vaidlesime Lockyeri[4] teooriate üle; näib, et terve rida fakte kinnitab neid. „Möirgavate neljakümnendate"[5] läänekaarte tuuli peetakse üldiselt üksteise kannul liikuvateks tsükloniteks. Lockyeri hüpoteesi järgi on Atlandil alati kaheksa kuni kümme tsüklonit, mis pidevalt pööreldes edasi liiguvad, kiirusega umbes 10 pikkuskraadi päevas. Tema arvates ulatuvad need tsüklonid 40. laiuskraadist põhja poole kuni 60. laiuskraadini, tekitades tugevaid läänetuuli neljakümnendates laiuskraadides ja ida- ning lõunatuuli 60. ja 70. laiuskraadi vahel. Teisel pool 70. laiuskraadi esineb tavaliselt korrapäratu külma õhu voolamine polaaraladelt koos idapoolse liikumise komponendiga, mis on iseloomulik antitsüklonile.

Sellele hüpoteesile tuginedes lõi Simpson uue teooria lumetormide tekkimise kohta. Tema oletab, et maapinnalähedane õhukiht mandri ja Barjääri kohal kiiresti jahtub ja selle külmapiirkonna serv Lockyeri tsüklonite lõuna-

serva sooja õhuga kokku puutub. Selle tagajärjel tekib tasakaalutus, mis kujutab endast tugevat potentsiaalset liikumist. Oleme tähele pannud, et erineva temperatuuriga külma õhu massid väga halvasti segunevad, mille tõttu olukord ei saa laheneda aeglaselt, õhumasside järkjärgulise segunemise teel. Tasakaalutus kestab seni, kuni mingi väike põhjus tohutu suure atmosfäärilise häire tekitab. Üldiselt peetakse õigeks, et ekvaatorilt liigub soe õhk suures kõrguses pidevalt pooluste poole. See potentsiaalselt soe õhk, mis seguneb alumise külma õhuga, teebki meie tuuled nii soojaks.

Nii kõlab see teooria. Samuti nagu eelminegi, on ta vaieldav ja meie katsed sondpallidega või mõned muud vaatlused sunnivad Simpsonit kahtlemata oma teooriat revideerima või lükkavad selle hoopis ümber. Ometi on hea, kui meie mõtted selliste küsimuste ümber liikuma pannakse: see viib meid edasi.

Pühapäev, 6. august. Tavaline pühapäev. Jumalateenistusel läheb laulmine juba nii hästi, et oleme selle peale isegi veidi uhked. Kui kõik kaasa laulavad, kõlab meie laul päris võimsalt.

Hommikul oli taevas üleni pilves. „Kriidine" on paras omadussõna meie maastikupildi iseloomustamiseks noil tundidel, mil päevavalgus on tublisti hajutatud ja varjud nõrgad; kõik on ähmane ja igav.

Pärastlõunal taevas selgines. Erebuse kohal paistva kuu valguses näisid hajuvad pilved õlgkollastena. Täna õhtul on õhk täis jääkristalle ja jälle hakkab taevas tekkima kihtpilvi. Juba mõnda aega vahelduvad pilves ja selge ilm korrapäraselt. Meeldivaks uudiseks on niisama kaua kestnud tuulevaikus.

Atkinson analüüsis Crozieri neeme rühma meeste verd ja leidis, et selle happesus on veidi suurenenud. Seda oli arvata. Minu rõõmuks ei näita analüüs mitte mingisuguseid skorbuudi tunnuseid. Kui konserveeritud toiduainete kasutamine skorbuudi tekkimist soodustaks, siis oleks see selle aja peale ja nii rasketes tingimustes kindlasti pidanud oma mõju avaldama. Arvan, et meil ka oma pikal retkel ei tarvitse skorbuuti karta.

Ma olen mitu korda vestelnud Wilsoniga sündmustest nende retkel. Ta räägib, et kahtlemata oli see retk kõige raskem Cherry-Garrardile, ehkki viimane kordagi ei kurtnud, vaid alati püüdis ise teisi aidata.

Muuseas jõudsime otsusele, et kõige halvemini taluvad siinseid tingimusi nooremad mehed. Gran, meie noorim (23), on väga ilmekaks näiteks ja nüüd siis ka 26-aastane Cherry-Garrard.

Wilson (39) räägib, et ta ei ole kunagi varem nii hästi külma talunud kui praegu. Ma arvan, et aastad 30 ja 40 vahel on igati kõige paremad eluaastad. Bowers on muidugi erand, ta on 29 aastane. Kui jõuame üle neljakümne, siis võime ennast lohutada sellega, et Pearyl oli aastaid 52!!

Neljapäev, 10. august. Vahepeal ei toimunud peaaegu midagi, mis oleks kirjapanemist väärinud, minu sulg aga oli ametis aruannetega.

Ilm on olnud mõõdukalt hea ja selle põhjused nagu ennegi täiesti seletamatud. Tuult on olnud nii selge kui ka pilves ilmaga; teisipäeval veidi lõõtsus, kuid tormi ei tulnud. Tuul tõusis ilma igasuguse hoiatuseta, ja kõik märgid, mis meie arvates pidid olema enneteks, läksid tühja. Tõepoolest, siin tuleb alati valmis olla selleks, et tuul võib tõusta, ja siiski ei maksa iialgi seda oodata.

Päev pikeneb suurte sammudega. Day pani meie aknale veel ühe raami ette ja valgus pääseb onni esimest korda läbi kolmekordse klaasi. Selle uuenduse tagajärjel tekib nüüd aknaklaaside siseküljele väga vähe jääd.

Ponid on täiesti terved, kuid teevad meile palju tüli: vaiksed loomad on seletamatul põhjusel hakanud igasuguseid vigureid tegema. Hiinlane lööb öösiti ikka veel tagant üles ja hingub. Antoni teooria järgi teeb ta niimoodi enesele sooja, ja selles võib terake tõtt olla. Kui Hiinlane lund sööb, võtab ta tavaliselt liiga suure suutäie ning neelab selle korraga alla. Seejuures näib ta väga naljakas välja, sest kui lumi ta sisikonnas näpistab, tammub ta kõigil neljal jalal ja teeb hästi pahura ning solvunud näo. Vaevalt on aga lumi jõudnud kõhus ära sulada, kui ta juba uue suutäie haarab. Teised ponid võtavad väikesed suutäied või lasevad suure lumetüki oma keelel ära sulada — ka seda on lõbus pealt vaadata. Victor ja Snippets on parandamatud puunärijad. Kui sõim on ees, siis närivad nad seda pidevalt. Seepärast võetakse sõim kohe pärast söötmist ära ja ponidel ei jää muud üle, kui asjatult ringi vahtida ning eset otsida, millest saaks hammastega kinni hakata. Ka Bones on hakanud öösiti ilma igasuguse põhjuseta tagant üles lööma ning on sellega isegi niikaugele

läinud, et raius maha kogu tagumise latriseina. Katsime lauad mitmekordse kotiriidega, et müra vältida, kuid halb harjumus on jäänud. Sellised vembud teevad meid rahutuks, sest ponid võivad niimoodi endile viga teha. Minu suureks rõõmuks oleme täidest lahti. Lõpliku võidu nende üle saavutasime väga lihtsa vahendiga — haigestunud ponisid pesti veega, milles oli leotatud tubakat. Oates oli näinud seda leotist edukalt kasutatavat sõjaväehobuste puhul. Tulemus on seda hinnatavam, et oleme ära tarvitanud kõik keemilised preparaadid, mida sellistel juhtudel kasutatakse.

Valisin lõplikult välja ponid pooluseretke jaoks ja nende uued peremehed võtavad nad 1. septembril üle. Iga mees viib ainult oma poni jalutama, et teda võimalikult hästi tundma õppida. Sellisel tööjaotusel on palju ilmseid eeliseid. Jaotus on järgmine:

Bowers	— Victor	Evans (allohvitser)	— Snatcher
Wilson	— Nobby	Crean	— Bones
Atkinson	— Jehu	Keohane	— Jimmy Pigg
Wright	— Hiinlane	Oates	— Christopher
C.-Garrard	— Michael	Mina ja Oates	— Snippets.

Bowers ja Simpson lasksid eile selle talve esimese sondpalli üles. Pall tõusis lõunatuules, kuid see viis ta enesega kaasa vaevalt 100 jala kõrgusele, siis tõusis pall 300 kuni 400 jalga otse üles ja suundus seejärel lõunasse, üle Vaguvaalasaare. Kõik näis hästi minevat, tõkestatud nöör tõmbus pingule ja hiljem lõtvus, nagu see pidigi olema. Läksime nööri järgi paar miili või veidi rohkem otse Vaguvaalasaare suunas, kuid mõnisada jardi enne saart oli nöör katkenud. Mehed tegid ringi ümber kogu saare, kuid ei leidnud midagi. Peaaegu niisamasugune lugu juhtus ka eelmise palli õhkulaskmisel, ja me murame kõik pead selle ebaõnnestumise põhjuse üle.

On väga huvitav, et lõuna poole liikuvad õhuvoolud on pidevalt nii madalal.

Crozieri neeme rühma mehed ei ole ikka veel päris terved; nende jalad on tugevasti hõõrdunud, peale selle kannatavad nad veel ülepingutuse muude tagajärgede all. Erandiks on Bowers: kuidas ta ennast ka tundis, aga rõõmsalt nagu ikka läks ta sondpalli otsima.

Eile pärastlõunasel jalutuskäigul nägin ma imekaunist pilti: ere täiskuu paistis taeva ühes servas ja otse selle

vastas oli tuhmumas meie polaarpäeva hämarus. Jäämägesid valgustas ühelt poolt kahvatukollane kuu ja teisest küljest kustuv päevavalgus. Ühest küljest näisid nad otsekui kullatud, nende teine pool hajuvas päevavalguses aga oli külm, sügavat rohekassinist värvi — hämmastavalt ilus kontrast.

Reede, 11. august. Kaua oodatud lumetorm puhkes täna öösel; veel praegu puhub tugev tuul ja tuiskab.

Oates pidas eile õhtul oma teise loengu teemal „Hobuste hooldamine". Ta kõneles lühidalt ja asjalikult. „See ei ole kaasasündinud, vaid õpitav oskus," ütles ta loomadega ümberkäimise kohta. „Hobustel ei ole mõistust, kuid neil on suurepärane mälu." Esemed ja helid meenutavad neile olukordi, kus nad neid esmakordselt nägid või kuulsid. Hobuse peale käratada on kasutu: kümnel korral ühe vastu assotsieerib ta müra mõne ebameeldivusega, ta ärritub ja ei tee seda, mida temalt tahetakse. On naeruväärne, kui ratsanik karjub kekslevale hobusele „Pea!" — „Ma tean seda," ütles Sõdur, „sest ma olen seda ise teinud." Tuleb samuti meeles pidada, et ühe hobuse peale karjumine võib häirida ka teisi hobuseid. Väga tähtis on olla järjekindel ja rahulik.

Hobuse mälu, seletas Sõdur, laseb neil eelseisvaid sündmusi aimata. Ta tõi näiteks, et jahi- ja võidusõiduhobused ei võta jahi või võidusõidu eel toitu ning on väga ärevil. Seepärast tuleb meil teha kõik, et ponid oleksid laagris rahulikud. Tekid tuleb neile peale panna kohe pärast peatumist ja ära võtta alles viimasel minutil enne teeleasumist.

Andnud mõned näpunäited hobuste juhtimise kohta, kõneles lektor võimalustest ponide talvitamistingimuste parandamiseks. Avar latter igale loomale ja sületäis põhku, millele ta saab maha heita, oleks suur eelis. Mõned meie ponid heidavad maha, kuid harva kauemaks kui 10 minutiks. Sõdur arvab, et põrand on neile liiga külm. Ta peab mõistlikuks enne talve saabumist ponisid pügada. Ta kahtleb, kas harjamine on üldse soovitav. Siis rääkis ta, et enne pooluseretkele asumist tuleb korda seada peakotid, köislasilad ja ponitekid. Ta tegi ettepaneku kõikide ponide jalad kinni mähkida. Lõpuks puudutas ta niisuguseid raskeid küsimusi, nagu lumepimestus ja pehme lumepind: kaitseks esimese vastu soovitas ta ära värvida hobuste tukad, mis on neil juba päris pikaks kasvanud.

Oatesil on tore komme lõpetada oma vestlused mingi lõbusa looga. Ta eileõhtune lugu kutsus esile rõkkava naeru, kuid kahjuks ei kannata see üldse trükimusta! Pärast arutasime peamiselt lumepimestusega seoses olevaid küsimusi, mis Oates loengu lõpul päevakorrale oli kergitanud. Tukkade värvimist ei peetud sobivaks lahenduseks. Kõige otstarbekam oleks vist kasutada laiaäärelist mütsi, see on kindlasti parem kui silmaklapid. Veel rohkem kasu oleks kuklarihma külge kinnitatud sirmist silmade kaitseks. Ma ei usu, et selle küsimusega raskusi tekiks, kuid lumeräätsade probleem on hulga tõsisem. Oleme viimasel ajal selle üle palju pead murdnud. Allohvitser Evans meisterdas Snatcheri jaoks prooviks ühe paari, toetudes seejuures meie ähmasele ettekujutusele jalanõudest, mida kasutatakse muru niitmisel.

Kuid peale räätsade kuju tuleb lahendada ka küsimus nende kinnitamisest. Mõlema küsimuse kohta esitati eile mitmesuguseid ettepanekuid ja asi sai palju selgemaks. Ma arvan, et väikeste muudatustega osutuvad meie praegused lumeräätsad, mis on valmistatud võrgu või reketi põhimõttel, lõppude lõpuks kõige paremaks. Nende ainukeseks puuduseks on see, et nad on valmistatud väga pehme lume jaoks ja on Barjääril liikumiseks ülemäära suured ning võivad kõval lumel puruneda. Teine võimalus on püüda täiendada muru niitmisel kasutatavaid jalatseid, mis ei ole õieti midagi muud kui kapjade otsa tõmmatud kõvad kotid.

Aga võib-olla tuleb meil kasutada mõlemaid: esimesi rahulike ja teisi rahutute loomade jaoks. Olen veendunud, et see on esmajärgulise tähtsusega küsimus.

Esmaspäev, 14. august. Pärast reedest võrdlemisi üürikest tormi, kui tuul puhus kiirusega 50 miili tunnis ja temperatuur oli —30° [—35° C], on meil olnud kaks imeilusat tuulevaikset päeva ja täna tuleb kindlasti kolmas samasugune. Sellistel päevadel on lõuna paiku 3 kuni 4 tundi päris valge ning see mõjub virgutavalt inimestele kui ka loomadele.

Ponid on nii rõõmsad, et kasutavad iga vähimatki võimalust oma saatjate käest plehkupanemiseks ja galopivad, sabad püsti, kareldes minema. Koerad on samuti vallatud ja praegu harjutame neid kelke vedama — hoopis rohkem kui pimedal ajal. Eskimokoerte paari võttis enda hoole alla Clissold, nagu ma juba märkisin. Tema harju-

tab neid rakmes jooksma, laenanud Mearesilt juhtkoera, kelleks on tavaliselt väike Noogis. Laupäeval läks ta kelk tõusulõhe juures ümber; Clissold paisati lumele maha, rakend aga kadus kaugusesse. Noogis, kes oli oma rakmed läbi närinud, tuli hiljem tagasi. Teised koerad leiti juhuslikult meist paari miili kaugusel; nad olid rakmeidpidi ühe rüsijääharja otsa kinni jäänud. Eile sõitis Clissold sama rakendiga Roydsi neemele; sealt tõi ta kahe tunni jooksul tagasi koorma, mida oli iga koera kohta 100 naela. See on väga hea saavutus ka kõige paremate koerte kohta, ja kui arvestada veel asjaolu; et Mearesi arvates ei kõlba need kaks koera mitte kuhugi, väärib Clissold erilist kiitust.

Eile lasksime jälle sondpalli üles, ja seekord õnnestus see suurepäraselt. Pall keris neli miili niiti lahti, enne kui me tema küljest aparaadi vabastasime, mis ilma langevarjuta alla kukkus. Mehed läksid nööri järgi umbes $2^1/_2$ miili põhja suunas, seal pöördus nöör järsku ja tuli tagasi peaaegu paralleelselt, ainult umbes 30 jardi kaugusel oma esialgsest suunast. Aparaat oli korras ja üleskirjutused selged.

Nelson on viimastel päevadel ikka rohkem ja rohkem väljas olnud. Tal on nüüd õige mitu seeriat andmeid veetemperatuuri kohta mitmesuguses sügavuses ja vastavad veeproovid. Ehkki andmeid on kasinalt, on nad väga täpsed. Tema töömeetodit iseloomustab teaduslik põhjalikkus, mis selle ameti juures nii väga vajalik on. Tuleb tunnistada, et Nelson on üks neid väheseid, kel on teadusliku töö kogemusi. Eile tõmbas ta koos Atkinsoni ja Cherry-Garrardiga esimese loomuse põhjanooda abil.

Atkinson on sellest tööst ka isiklikult huvitatud. Ta on saavutanud silmapaistvaid tulemusi ja avastanud hüljestes ühe uute parasiitide peremehe. Ta otsib nüüd seost selle ja analoogiliste avastuste vahel, mida on tehtud kalade juures, lootes selgitada parasiitide kogu arengulugu nii lõpp- kui vaheperemehe organismis.

Kuid peale kalade võivad vaheperemeesteks olla ka molluskid või teised olendid, mida kalad söövad, ja Atkinsonil avanes Nelsoni loomustes uus uurimispõld. Siinsetes rajoonides on elu kõrgemate vormide arengulugu suhteliselt lihtne ja see on tänulik tööpõld parasitoloogidele.

Minu pärastlõunased jalutuskäigud on nüüd toredaks meelelahutuseks. Selles poolvalguses on kõik nii ilus, ja

põhjataevas läheb seda punasemaks, mida rohkem valgus kustub.

Teisipäev, 15. august. Sondpallist eraldunud aparaat näitab tõusu $2^1/_2$ miili ja temperatuuri, mis sellel kõrgusel oli ainult 5 kuni 6° C madalam kui maapinnal. Kui see õhukiht ka Barjääri kohale ulatub, mis on väga tõenäoline, siis on ta temperatuur seal Barjääri pinna temperatuurist palju kõrgem. Simpson oletab, et Barjääri kohal on pinnalähedased õhukihid väga külmad.

Atsetüleeniseadisega juhtus äkki mingi rike ja ma k i r j u t a n praegu esmakordselt p ä e v a v a l g e l.

Lassie tõi eile öösel kuus või seitse kutsikat ilmale — see on meie koloonia esimene juurdekasv. Hoiame tervet perekonda tallis, võimalikult soojalt ja mugavalt.

On meeldiv ära märkida, kui heas vahekorras on meie noored venelased kõikide teistega; mõlemad teevad tublisti tööd, eriti palju tegemist on Antonil. Dimitri on neist kahest intelligentsem ja räägib inglise keelt juba üsna korralikult. Mõlemad on oma ruhvikaaslastega heal jalal. Lõbus oli eile õhtul vaadata, kuidas väike Anton vallatades allohvitser Evansile viltmütsi pähe tiris.

Wright pidas eile õhtul loengu teemal „Raadium".

Tema esitatud probleemidest oli vahest kõige huvitavam küsimus radioaktiivsete elementide muundumisest, mis viib mõtte metallide muundamisele. Kuid vaidlused keerlesid peamiselt selle ümber, milline tähtsus oli radioaktiivsuse avastamisel füüsikale ja keemiale mateeria tekkimise uurimisel, geoloogiale maakera sisemuse temperatuuri kindlaksmääramisel ja arstiteadusele oma raviva toime tõttu. Geoloogid ja arstid ei pidanud radioaktiivsust eriti tähtsaks, kuid füüsikud muidugi kiitsid oma kaupa ja see elustas vaidlust.

Neljapäev, 17. august. Viimasel ajal on ilm meie vastu erakordselt kena olnud, meil ei ole vähematki põhjust temaga pahandamiseks. Temperatuur kõigub —35° [—37° C] ümber, tuult on vähe ja taevas selge. Sellise ilmaga on kolm tundi enne ja kolm tundi pärast keskpäeva täiesti valge — maastik nagu avaneks meie silma ees ja taeva värvitoonid on alati õrnad ning kaunid. Täna keskpäeval särasid Läänemägede harjad, Erebuse tipp ning vulkaaniline pilv tulemäe kohal eredas päikesepaistes. Äsja oli Erebuse pilv erakordselt tihe ja fantastilise kujuga.

Dr. Atkinsoni külmavõetud käsi.

Dr. Simpson onnis telefoni juures.

Cherry-Garrard laseb oma poni Michaeli lumes püherdada.

Kaldarühm Evansi neemel pärast 1911. a. talve.

Seisavad vasakult: Taylor, Cherry-Garrard, Day, Nelson, ltn. Evans, Oates, Atkinson, Scott, Wright, Gran, Keohane, Lashly, Hooper, Forde, Omeltšenko, Gerov.

Istuvad vasakult: Bowers, Meares, Debenham, Wilson, Simpson, allohvitser Evans, Crean.

Sondpalli üleslaskmine kuulub nüüd meie igapäevasesse töökavasse. Eile toodi aparaat võidukalt tagasi, kuid täna viis niit otsijad jäämägede keskele, mille tippudes ta hõljus. Niit leiti uuesti teisel pool jäämägesid, kust ta suundus Telgisaare, edasi Ligipääsmatu saare poole ja lõpuks jälle tagasi jäämägede juurde. Kunagi varem pole niidi otsimisega nii palju vaeva nähtud. Hakkas pimenema, kui otsijad taipasid, et pall on Vaguvaalasaarte juures. Bowers tuli väga lootusrikkana tagasi.

Nurjatu Lassie tappis kõik oma järeltulijad. Võib-olla sellepärast, et need olid ta esimesed pojad. Kui väetikesed veel elus olid, jättis ta nad ühtelugu üksi, ja kui ta tagasi toodi, ta kas tallas neid või heitis päris nende peale, kuni enam ühtki ellu ei jäänud. Sellest on äärmiselt kahju.

Sedamööda kuidas valgemaks läheb, on kõigil rohkem tegemist. Hea on vaadata, kui palju tööd ära tehakse.

Reede, 18. august. Atkinson pidas meile eile õhtul loengu skorbuudist. Ta rääkis selgelt ja aeglaselt, kuid ometi on see haigus midagi väga segast. Ta andis lühikese ülevaate haiguse ajaloost ja ravimitest, mida laevastikus juba kauemat aega kasutatakse.

Ta kirjeldas haiguse sümptoome võrdlemisi üksikasjaliselt: vaimne depressioon, jõuetus, südametegevuse nõrkus, petehhiad[6], sinakad laigud, igemete turse, haavandid, paistetused ja muud, veel halvemad asjad. Edasi jutustas ta mõnedest teoreetilistest seisukohtadest ja nende alusel väljatöötatud ravimeetodeist. Tõele kõige lähemale jõudis Ralph, kes avastas, et skorbuudi puhul väheneb uriini kloorisisaldus ja leelisus. Atkinsoni arvates tabas tõe sir Almroth Wright[7], kes avastas verehappesuse tõusu skorbuudi puhul — atsidoosse intoksikatsiooni[8]. Ta avastas selle meetodite abil, mis alles viimastel aastatel on kasutusele võetud.

Happesuse suurenemise põhjuseks on kaks soola — naatriumbikarbonaat ja naatriumbifosfaat, mis põhjustavad nimetatud sümptoomide tekkimist ja rasvväärastust[9] organites ning viivad südametegevuse nõrgenemisele.[10] Ta kirjeldas meetodit, mille kohaselt toimub haigetelt vereseerumi võtmine ja selle uurimine (tiitrimist — kolorimeetrilist meetodit ainete protsentuaalse sisalduse määramiseks lahuses), samuti normaalses või ülinormaalses lahuses lakmuspaberi abil tehtavat analüüsi. Analüüsi

näidud on tervel inimesel normaalselt 30 kuni 50, skorbuudihaigel aga 90.

Piimhappe naatriumisool suurendab õige vähesel määral vere leelisust ja on ainsaks seni teada olevaks keemiliseks ravivahendiks.

Niipalju diagnoosist, kuid see ei vii meid kuigi palju ligemale haiguse põhjustele, tema profülaktikale ja ravimeile. Ühesõnaga, me ei ole palju targemad kui enne. Edasi siirdus lektor praktiliste küsimuste juurde.

Lühidalt — ta peab skorbuudi peamiseks põhjuseks riknenud toiduaineid, kuid peale selle on veel teisejärgulisi või kaasaaitavaid põhjusi, mis võivad haiguse arenemist soodustada. Ja need on: niiskus, külm, ülepingutus, halb õhk ja vähene valgustus — õieti kõik, mis normaalse, terve eluviisi juures on erandlikud nähtused. Ainsaks ravimiks nende vastu on elutingimuste parandamine. Toidu osas on parimaks vahendiks värske juurvili. Lektor kahtles värske liha tervistavas toimes, kuid pidas võimalikuks, et polaarses kliimas võib seda siiski esineda. Sidrunimahlast on abi siis, kui seda tarvitada regulaarselt. Möödaminnes puudutas ta mitmesuguste taimsete toiduainete skorbuuti ravivaid omadusi, väljendades oma kahtlust niisuguste ainete suhtes, mis sisaldavad liiga palju fosfaate, näiteks läätsed. Siis kaldus Atkinson uuesti teooriasse, arutades happesuse mõju bakterite tegevusele ja epideemiataoliste infektsioonide võimalust. Wilson on „astsidoosse intoksikatsiooni" teooria vastu õige umbusklik; ta arvab, et see „ei ole veel tõestatud". Tema märkused olid erakordselt arukad ja praktilised nagu alati. Ta tõestas, et värske liha on polaarrajoonides kasulik.[11]

Praegu näib skorbuut meist väga kaugel olevat. Kuid „Discovery"-aegsete kogemuste järgi ei tohi me põlata mingisugust vaeva ega liigseks pidada mitte mingisuguseid ettevaatusabinõusid, mis seda tõbe meist eemal aitavad hoida. Ja sellepärast oli eilne õhtu kahtlemata kasulikult veedetud.

Siin ei jää kindlasti keegi skorbuuti, kuid pole kindel, et suudame haigestumisi vältida eelseisval retkel poolusele. Kõik, mis me võime teha, on rakendada kõikvõimalikke ettevaatusabinõusid.

Jooksin täna pärastlõunal Telgisaarele ja ronisin selle tippu. Ma ei olnud sinna saanud pärast 1903. aastat. Mind

üllatas, et saarel oli nii palju pudedat liiva; näis, nagu oleksid liivaterad saare põhjapoolsel kaldal peenemad kui lõunas. Saare kõrgemalt tipult avanes tore vaade: eriti hästi oli näha Liustikukeele otsa murdumise tagajärjel liustikku tekkinud järsak.

Saare kõrgema tipuni ja tagasi on 7 kuni 8 statuutmiili ja jooksmine on sellise ilmaga tervisele väga kasulik. Seistes täna saarel, kust avanes imeilus vaade mägedele, saartele ja liustikule, mõtlesin ma sellele, kuivõrd teistsugune maastik on norralastel silma ees. Taamal on sünge, valge ja ääretu Barjäär, ees — ebasõbralik, lage merejää, ühegi maamärgita. Kui valgus kaob, ei ole neil millegi järgi orienteeruda. Tõenäoliselt ei lähe nad oma onni juurest kuigi kaugele.

Tulevikus oleme ise niisuguses olukorras ja see ei ole kuigi meelitav.

Ilm on endiselt ilus — täna on kuues tuulevaikne päev.

Pühapäev, 20. august. Kaua oodatud lumetorm puhkes eile. See oli tore, tubli torm; tuisk lakkas hulga varem kui tuul. Tänu sellele ja temperatuuri tõusule (kuni +2° [—16° C]) on nii lume- kui ka jääpind tasane ja sile. Mõni päev tagasi võisin igal pool oma pehmetes hülgenahksete taldadega lapi saabastes kartmatult liikuda, täna tuleb aga väga ettevaatlik olla, kui ei taha uperkuuti lennata. Kindlasti toimus tormi ajal õige tugev ablatsioon[12].

Täna on selge ilm, kuid tuul on ikka veel tugev, ehkki soe. Käisin liustikul; läksin piki Põhjalahe kallast ja ronisin liustikule üle lõhe, mis oli täis tuisanud. Tee oli järsk ja libe, kuid see on ainus võimalus Vallile pääsemiseks kaljusid vältides, mis pehmeid jalatseid lõhuvad.

Meie ümbruse glatsioloogilised küsimused kisuvad meid järjest rohkem kaasa ja nende mõistmine muutub üha keerukamaks, sest saabuvas päevavalguses on võimalik mitmeid nähtusi uuesti kontrollida; mõnedest küsimustest saame siiski jagu.

Esmaspäev, 21. august. Eile õhtul kaaluti ja mõõdeti meid kõiki. Meie füüsiline seisund on üllatavalt vähe muutunud. Spiromeeter ja dünamomeeter näitavad, nagu oleks meie kopsumaht ja käelihaste jõud suurenenud, kuid kehakaal kõigub väga vähe. Mina olen talve jooksul ligi 3 naela juurde võtnud, kuid sedagi just viimaste kuude arvel, mil ma rohkem väljas liikusin. Võime oma üldise tervisliku seisukorraga täiesti rahul olla.

Ponid teevad palju pahandust. Neljast, keda me täna jalutama viisime, on siiani kolm ära jooksnud — Christopher ja Snippets Oatesi käest ja Victor Bowersi käest. Loomad ei tee seda pahatahtlikult, nad on lihtsalt ülemeelikud. Kuid ma kardan, meil on nendega palju tegemist siis, kui jõuab kätte kelkude ja lumeräätsade aeg. Sõdur ei söanda neile enam kaeru anda, muidu läheksid nad meil täiesti käest ära. Kliid on otsakorral; Oates kurdab, et neid oleks võinud rohkem olla.

Teisipäev, 22. august. Võtsin uuesti glatsioloogilised uurimised käsile. Meie eluasemest 300 meetrit ida pool asuv jääsein on täis mõistatusi. Ponting pidas eile õhtul loengu oma India-reisidest. Ta ei salga, et paljud ta teadmised on pärit mitmesugustest reisijuhtidest, ometi jutustab ta hästi ning valguspildid on tal toredad. Isiklikke mälestusi kirjeldab ta tõepoolest erutavalt — põnevusega kuulasime eile õhtul ta haaravat kirjeldust päikesetõusust pühas Benarese linnas. Hämaras koiduvalguses ootab palvetav suplejate hulk, lõputult kordub nende imeline rituaal ja siis, kui päike aeglaselt kerkima hakkab, on äkki vaikus — tuhanded palvetajad ootavad nii sügavas hardumuses, et see on peaaegu füüsiliselt tajutav. Ja lõpuks, kui ilmuvad esimesed päikesekiired, voogab kümnest tuhandest kõrist üksainus sõna: „Ambah!" Pontingi jutustus, kaasa arvatud ka kõik võikad pildid, mis ta silmadele jõkke laskuval trepil olid avanenud, pakkus kunstilist naudingut. Pontingi erakordselt impressionistlik esitamisviis on väga haarav ja näitab ühtlasi ta teadmiste avarust. Nägime veel Džaipurit, Udaipurit, Dardžilingit[13] ja lugematul arvul mitmesuguseid teisi kohti: templeid, monumente, mitmeid matmispaiku, kauneid vaateid imeilusast Tadž Mahhalist; hobuseid, elevante, alligaatoreid, metssigu ja flamingosid; sõjamehi, fakiire ja bajadeere — üks mulje teise otsa.

Pontingi kaasakiskuv jutustamisviis väärib märkimist. Tavaliselt pühendatakse üksikuid episoode ühendatavatele lülidele liiga palju tähelepanu. Loeng ei pea tingimata olema seostatud ettekanne; võib-olla on isegi parem, kui ta seda ei ole.

Eile öösel oli minu valvekord ja ma nägin lumetormi lähenemist, millele eelnesid ebatavalised nähtused. Kella 1 ja 4 vahel öösel läks taevas väga aeglaselt pilve. Umbes kell 2.30 tõusis temperatuur järsku —20°-lt

[—29° C] —3°-ni [—19° C]; baromeeter langes siinsete paikade kohta ebatavaliselt kiiresti. Kohe varsti pärast kella 4 tõusis tuul, kuid ta ei toonud ei lund ega tuisku. Üksvahe tormasid meie peale nii järsud ja tugevad iilid, nagu neid seni isegi siin veel kunagi polnud registreeritud. Ühe iili kiirus tõusis 4 kuni 68 miilini ning langes siis uuesti 20 miilini tunnis, ja kõik see toimus ühe minuti jooksul. Teise iili maksimaalne kiirus oli 80 miili tunnis, kuid ta esialgne kiirus oli palju suurem kui eelmisel. Seda, mis torm meie onniga tegi, oli päris kummaline kuulata; üürikest aega oli kõik vaikne, siis aga kihutas hävitav tormipuhang vuhina ning vingumisega läbi ventilaatorite ja korstnate, nii äkki ja nii ähvardavalt, et oli päris lohutav mõelda, kui tugev meie maja siiski on. Säärane puhang on nii jõuline, et isegi talli raske, lumega kaetud katus ägedalt rappus, ehkki tall asub onni tuulealusel küljel, olles täiesti varjatud. Võis enesele hästi ette kujutada meie seiklejate kimbatust Crozieri neemel, pärast seda kui tuul nende katuse ära oli viinud. Lumi, mis kell 6 hommikul sadama hakkas, vähendas tuule puhangulisust ja sestsaadik muutus lumetorm päris tavaliseks. Täna on tugev tuul, see rebib pilvi tükkideks ja ajab enese ees tuisklumekeeriseid. Pöörane päev päikese nähtavaletuleku puhul. Oleks täna ilus ilm olnud, oleksime pidanud esimest korda päikest nägema; eile paistis ta juba läänepoolsete mägede madalamaile jalameile, kuid täna näeme ainult valgusest ülekullatud tuisupilvi. Ometi on seegi tore, et päev pikkade sammudega läheneb.

Kesknädal, 23. august. Jõime eile õhtul päikese terviseks vahuveini ning pühitsesime ühtlasi Victor Campbelli sünnipäeva. Päikese nähtavale tulekut ei osanud õieti hinnata, sest me polnud teda üldse veel näinudki: seetõttu polnud ka vahuveinil õiget maitset; oli väga vaikne pidu. Torm aga möllab edasi. Möödunud ööl jõudis ta haripunkti, puhudes mõne tunni jooksul keskmise kiirusega ligi 70 miili tunnis. Temperatuur tõusis +10°-ni [—12° C]; hakkas sadama tihedat lund. Täna hommikul kell 7 oli õhk tuisklumest nii paks nagu ei kunagi varem.

Näib, nagu oleneks tormide tugevus sellest, kui pikalt meil vahepeal ilusaid päevi on olnud.

Neljapäev, 24. august. Veel üks ööpäev raevukat tuult ja tuisku, aga ei ühtki märki, mis selle lõppu kuulutaks. Temperatuur tõusis +16°-ni [—9° C]. Vahetevahel lume-

sadu lakkab ja siis jääb ka tuisk kiiresti hõredamaks, kuid sellisele vaheajale järgnevad varsti uued lumepilved. Väljas on nii soe, et seal võib palja päi ringi liikuda. See viib mind mõttele, et inimene võib s i i s k i teatud määrani külmaga harjuda. Arvan, et Inglismaal vaevalt keegi tahaks 16-kraadise külmaga väljas tormi käes palja päi viibida. Oleme kolmandat päeva onnis vangis. See läheb tüütavaks, kuid midagi pole parata; väljas tuiskab nii tihedasti, et on näha ainult mõne jardi kaugusele.

Reede, 25. august. Torm kestis kogu öö; ka täna hommikul puhub veel kõvasti, kuid taevas on selge. Tuisk on lakanud ja mõned vaalaselga meenutavad pilved Erebuse kohal tõotavad ilma paranemist.

Eile õhtul oli põhja pool madalal silmapiiri kohal sügavmust pilv. Poleks meil talvisi kogemusi olnud, oleksime võinud vanduda, et seal on lahvavesi. Mina aga pean seda eemalduvate lumepilvede varjuks. Põhjataevas on täna hommikul selge, tähendab väin on ikka veel jääs.

Kui keegi söandab lumetormi ajal ka kõige lühemaks ajaks välja minna, tuleb tal kindlasti tuuleülikonda riietuda. Kootud või kalevist esemed kattuvad paari minuti jooksul imepeente lumekristallide paksu korraga ja kui nendega siis sooja onni tulla, on nad varsti läbimärjad. Kui aga tuisku ei ole, siis on lihtsam ülekuub selga tõmmata, pealegi läheb see kiiresti.

Riietusesemed tekitavad minus väga harva sentimentaalseid tundeid, kuid ma pean tunnistama, et olen kiindunud oma vanasse sinelisse, sest ta on mind nii kaua teeninud. Leidsin praegu, et ta on kakskümmend kolm aastat vana ja kannab oma raske elu märke. Ta on tunda saanud vihma, tuult ja soolase mere pritsmeid, troopika kuumust kui ka Arktika pakast; ta on üle elanud mitu põlve nööpe, nende helkivast kuldsest noorusest kuni roheliste vanaduspäevadeni, ja nüüd kannab ta nelja triibuga õlakuid niisama rõõmsalt nagu kunagi ühteainsat paelast ringi, mis kuulutas ta tagasihoidliku alamleitnandi omandiks. Sellest hoolimata kulub veel küllalt palju aega, enne kui ta kolikambri tuleb heita.

Eile õhtul pidas Taylor meile oma viimase loengu füsiograafiast. Ta illustreeris ettekannet suure hulga valguspiltidega, milleks oli kasutanud meie oma negatiive, Pontingi ülesvõtteid Alpidest ja hoolega valitud illustratsioone vastavaist teaduslikest raamatuist. Diapositii-

vide valmistamisel olid nii Ponting kui ka lektor ise palju vaeva näinud. Loengu teemaks oli jää erosioon, ja tänu piltidele saime hästi võrrelda siinsete mägede pinnavorme ning jääliustike kontuure nende omadega, millele mujal nii palju tähelepanu on pühendatud. Siinsete liustike märkimisväärseiks iseärasusteks on moreeni puudumine alumistel pindadel, liustike suhteliselt aeglane liikumine, nende järsud küljed jne... Piltide abita oleks väga raske mitmesuguste nähtuste erinevust ja sarnasust selgitada. Need küsimused, millele lektor tähelepanu juhtis, said meile täiesti selgeks ja loeng oli erakordselt õpetlik. Meil on toredaid näiteid „amfiteatritest" ehk „orvanditest", kuid nende tekkimise põhjused on ikka veel veidi salapärased. Samuti tuleb teha vaatlusi varasematel ajajärkudel toimunud erosiooninähtuste selgitamiseks.

Pärast Taylori loengut näitas Ponting meile terve rea imekauneid pilte Alpidest. Mitmed neist olid fotokunsti meistriteosed. Õhtu finaaliks pildistas Ponting välkvalgusel onni, mis oli muudetud auditooriumiks; see on muidugi teatud määral tinglik, kuid meie olukorras on ta selle nime täiesti ära teeninud.

Oates rääkis mulle, et üks ponisid — Snippets — sööb hülgerasva! See loom saab ka igasuguste asjadega hakkama!

Onni põhjapoolse seina vastu kuhjatud kruus on aja jooksul vajunud, nii et voodrilaudade alla on tekkinud praod. Kuna sama seina taga on tall, siis tuleb läbi pragude ja põranda onni ebameeldivalt palju külma niisket auru, eriti siis, kui tuul on tugev. Proovisime auke kinni toppida, kuid see ei ole seni suuremaid tulemusi andnud.

Laupäev, 26. august. Eile oli taevas selge ja tuul vaibus; täna on peaaegu täiesti vaikne. Keskpäevane päike kaob väga ruttu Erebuse pika madala nõlva taha Roydsi neemel. Eile keskpäeval läksin üles Vallile, kuid sellest ei olnud mingit kasu: et näha päikese esimesi kiiri, tuleb kaugele merejääle minna. Eile pärastlõunal tabas Evans sealt hetkeks päikeseketta ülemise serva, sama nägi Simpson Tuulelipukünkalt.

Ponid on väga vallatud ja jalutamisel suudavad mehed neid vaevu kinni hoida; näib kindel olevat, et nemadki päevavalguse lähenemist tunnevad. Eile olid nad väljas hommikul kui ka pärastlõunal. Oates ja Anton viisid Christopheri ja Snippetsi hulga aega pärast teisi välja,

kuid umbes 50 jardi kaugusel tallist kiskusid mõlemad ponid end lahti ja galoppisid mööda merejääd minema. Võttis peaaegu terve tunni, enne kui nad suudeti sisse piirata. Need vembud on tingitud ülemeelikusest; loomad ei ole sugugi pahad.

Viimasel ajal on virmalisi võrdlemisi vähe olnud, kuid eilne öö oli erand; kell 3 olid toredad virmalised.

Pärastlõunal. Just enne lõunat lõi merejää päikesevalgusest äkki kuldkollaseks ja me läksime Pontingiga jäämägede juurde. Kõige lähem neist on ümber käändunud ja sellele on kerge ronida. Jäämäe tipust oli päike Barne'i neeme sakilise kontuuri kohal selgesti näha. Oli nauding seista jälle säravas päikesepaistes. Tundsime ennast väga noorena, laulsime ja tervitasime päikest rõõmsate hüüetega — meile meenusid selged ning külmad hommikud Inglismaal: kõik sätendas ja õhk oli just niisama värskendav. Päikese tagasituleku kohta prolaarrajoonides ei ole meil midagi uut öelda. Ometi on see niisugune ainulaadne ja tähtis sündmus, et sellest ei saa kuidagi vaikides mööda minna. Igaühe meelest on elu nüüd hoopis teine ja kuri ilm ei ole enam nii kohutav; kui ka täna on torm, siis homme või ülehomme on kindlasti jälle ilus. Mida päev edasi, seda rõõmsam on selge ilma korral meie ümbrus.

Pärastlõunal läksin Vallile, ja kui ma üle sealsete moreenkuhikute ronisin, tungisid mu kõrvu meeste hüüded ja laul ning hobuste hirnatused.

Oleme nüüd üsna veendunud, et Vall on jääplatvormil asuv moreenilasu.

Päike paistis mõned minutid aktinograafile[14], kuid ei avaldanud sellele mingit silmaga nähtavat mõju. „Discovery"-päevil ei saanud me enne septembrit ühtegi üleskirjutust. On üllatav, et sellise tugeva valgusvooga kaasneb niivõrd väike soojusehulk.

Pühapäev, 27. august. Pilves ilm ja kõle kagutuul. Tavaline, mitte eriti tegevusrikas pühapäev. Suusatasin läbi meie „mõisa" Lõunalahele.

Esmaspäev, 28. august. Eile hilisõhtul käisid Ponting ja Gran ümber jäämägede jalutamas. Tagasiteel jooksis mööda merejääd põhja poolt nende juurde koer. Loom kargles nende ümber ja oli rõõmust päris pöörane. Alles siis tundsid nad koera ära; see oli meie ammu kadunud Žulik.

Koera turjal oli tardunud verd ja ta lõhnas ise tugevasti hülgerasva järele. Kõht oli tal täis, kuid et see oli vaid ajutiselt nii, sellest kõneles koera terav selgroog.

Päevavalgel näeb Žulik üsna tubli ning tugev välja ja tal on ilmselt väga hea meel jälle kodus olla.

Tema vahepealsetest seiklustest ei tea me midagi. Sellest on möödas täpselt kuu, kui ta kadus. Mida kõike võis temaga selle aja jooksul juhtuda? Annaksin palju, kui saaksin seda kuulda. Ise ta ära ei jooksnud — selle vastu räägib asjaolu, et ta käitumine ei ole sugugi muutunud, samuti rõõm kojujõudmise üle. Ja kuna ta kindlasti koju tahtis tulla, siis järeldub sellest, et ta eksles meist väga kaugel, sest Mearesi sõnade järgi kostab koera haukumine vaikse ilmaga meie laagrist 7 kuni 8 miili taha. Peale selle leidub igal pool radu ja maamärke, mille abil nii inimene kui ka loom eksimatult teed võib leida. Pean Žuliku kadumise ainsaks võimaluseks, et ta kodutee kuidagi ära lõigati. See aga võis juhtuda ainult siis, kui ta triivivale jääpangale sattus; meie teada aga ei ole vaba vesi kunagi olnud lähemal kui 10 või 12 miili. See on järjekordne mõistatus.

Möödunud laupäeval lasksime ühe sondpalli üles. Umbes miili kauguselt leidsime katkenud niidi otsa. Bowers ja Simpson käisid aparaati otsides mitu miili läbi, kuid ei leidnud midagi. Selliste juhtumite seletamiseks on nüüd tekkinud teooria, mille järgi niit ei ole küllalt tugev, mistõttu ta, kui õhuvoolude liikumise kiirustes on väga suur erinevus, palli sattumisel ühest õhuvoolust teise katkeb. See on hämmastav ja sunnib meid mingisugust uut moodust otsima. Tehti ettepanek niit ära jätta ja aparaat lipu ning varda külge kinnitada, lootuses, et varras kukkumisel lumme tungib.

Päike paistab onni aknaisse — ta kiired ulatuvad juba vastasseinani.

Kord varem vihjasin ma huvitavaile kuhikuile, mis on nii iseloomulikud meie Vallile. Kuhikud on 8 kuni 20 jalga kõrged, mõned nendest korrapäratu kujuga, kuid üsna palju on täiesti koonilisi. Taylor ja Gran võtsid täna kaasa kirka ja kangi ning hakkasid ühte väiksemat kuhikut lahti kaevama. Eemaldanud pudeda rähakihi, sattusid nad kõvale kivimile, mille pinnal oli pikuti kaks-kolm korrapäratut lõhet. Suure vaevaga said nad kätte paar väiksemat kivimi lõhenemisel eraldunud kildu. Jää-

kriimud puudusid. See on suureks toeks „uhtekoonuste" tekkimise teooriale.

Dimitri ja Clissold käisid täna kahe väikese koertera-kendiga Roydsi neemel. Nad leidsid seal onni juures koerajälgi, kuid nad ei pea neid Žuliku jälgedeks. Dimitri arvab, et Žulik seikles kuskil kaugel lääne pool. Roydsi neemelt tulnud rühmad toovad alati kaasa hulga illustreeritud ajakirju, mis on sinna arvatavasti „Nimrodi" meestest maha jäänud, siis kui laev viimati seal oli. Ajakirju tuuakse ettekäändel, et meie venelastest kaaslastele meelelahutust pakkuda, kuid tegelikult on kõik nendest väga huvitatud.

Teisipäev, 29. august. Leidsin, et aktinograafi lindile oli eile tekkinud poolteisetunnine põletusjälg, laupäeval oli jälg üsna nõrk; tähendab, päike on meile juba soojust andnud, ehkki see on esialgu ainult aparaadiga mõõdetav.

Eile õhtul jutustas Meares meile oma seiklustest Lolomaal[15]. See metsik Kesk-Aasia maa kuulub Lhasa võimupiirkonda. Ehkki tal ei olnud pilte, vaid üksnes viletsad kaardid, oli ta ligi paar tundi kestnud jutustus oma äärmiselt põnevaist seiklustest väga huvitav. Rändamine on Mearesil veres; ainult senitundmatuis, metsikuis paikades on ta õnnelik. Ma ei ole kunagi varem niisugust erakut kohanud. Isegi praegu tahab ta üksinda Onnineemikule elama minna; meie tsivilisatsiooninatuke on teda juba ära tüüdanud.

Mearesil on terav, loomulik tähelepanuvõime kõigi tegeliku elu nähtuste suhtes ja harukordne mälu nende jaoks. Kuid vähese teadusliku ettevalmistuse tõttu kaldub ta liialdama, nii nagu see ikka juhtub rändauritega, kes esmakordselt midagi ebaharilikku näevad. Sellest puudusest hoolimata oli loeng erakordselt huvitav. Ekspeditsioonil, millest Meares meile jutustas, kaotas ta oma kaaslase ja juhi — vaese Brooki. Nende rühm läks algul mööda Jangtsed üles, rännates jalgsi Šanghaist Hankousse ja sealt aurikul Itšhangi. Edasi sõitsid nad paatmajas, mida kulid kaldalt vedasid, läbi imeilusate mäekurude ja ühe ohtliku kärestiku Tšhungtshingi ja Tšhõngtusse. Neis kohtades võtsid nad võõrastemajas alati kolm paremat tuba — see maksis 150 kešši[16] ehk veidi vähem kui neli penni. Ühe penni eest sai osta 20 apelsini. Kulid kannavad seal 100-naelast koormat oma 30—40 miili päe-

vas. Soola saadakse peaaegu miilisügavustest puurauku-dest. Auke puuritakse bambusvarrastega ja ühe sellise augu puurimine kestab kaks kuni kolm inimpõlve. Meares kirjeldas meile Hiina piiriäärset linna Khvangtšhingi, selle elanikke ja tooteid, peamiselt pille, mida valmistatakse muskushirvelt saadavast muskusest. Seal on ka imetore vanaaegne jõetamm ja tempel selle ehitaja auks, kes kakskümmend sajandit tagasi kirjutas: „Kaevake omale kraavid, kuid hoidke nende kaldad madalad." Mearesi jutustus viis meid edasi mägiseid radu mööda üle lumega täitunud mäekurude ja jõgede ehitatud bambussildade Vassusse — metsaparvetuskeskusse, kus alustavad oma teekonda allavoolu, üle kohutavate kärestike, hiinlastega mehitatud suured palgiparved. „Enamasti tulevad parved õnnelikult pärale," ütles lektor.

Jõe (Ming) ülemjooksul elab rahulik rahvas, tšhingmingid — iidne kohalik suguharu, ja peale nende metsikud suguharud — lolod. Ühe lolode pealikuga, kes valmistus sõjaks, sõlmisid matkajad kahtlase väärtusega sõprussidemed.

Meares kirjeldas nende auks korraldatud pidu metslaste eluviisidele vastavas ruumis, mida kaunistasid loomanahad ja relvad. Mehed olid riietatud punaseks värvitud kitsenahkadesse ning pealaest jalatallani relvastatud; barbaarsed toidud, barbaarne muusika. Siis jutustas ta, kuidas nad senitundmatuile loomadele jahti pidasid: hiina tarkinile, kirjule karule, sinisele mägilambale, kullakarvalisele ahvile. Ta kirjeldas meile tundmatuid puuvilju, lilli ja suurt hulka vähetuntud linde.

Kuulsime seiklustest metsikute mägisuguharude keskel, valgetest ja mustadest laamadest ning fallosekultusest. Kummalistest eelajaloolistest koobastest terrakotast kujudega, mille taolisi on leitud ainult veel Jaapanis ja mis võimaldavad tõmmata huvitavaid paralleele. Suguharudes valitsevast feodaalsest süsteemist, mis funktsioneerib väga sujuvalt, moodustades kõige õnnelikuma ühiskonna. Lahusolekust Brookist, kes kirjutas oma päevikus, et metslased suhtuvad temasse väga sõbralikult ja püüavad teda nähtavasti igati aidata, ning kes järgmisel päeval tapeti, — miks, seda ei saadud kindlaks teha, — tema laiba leidmisest jne.

Kui Meares sellelt maalt lahkus, jõudis kohale Nepali saadik, kes suure kaaskonna saatel tuli Pekingist ja

oli teel Lhasasse. Poolhull saadik ja ta saatjad palusid Mearesi, kes valdas mitut keelt, neid saata, kuid Meares oli sunnitud sellest ainulaadsest võimalusest loobuma.

See on õige kahvatu kokkuvõte Mearesi jutustusest, mida ta kaunistas sadade vastavate faktidega. Nii näiteks jutustas ta sellest, kuidas lolod kauplevad rohelise vahakärbsega. Tuhanded hiinlased kasutavad vastaval hooajal neid putukaid, elatudes kärbeste poolt eritava vaha müügist. Kuid kõik kärbsed elavad ainult ühe põlve. Iga hooaja algul korraldatakse turg, kuhu metsikud mägilolod toovad lugematul hulgal tillukesi bambuskaste. Igas kastis on isane ja emane putukas. Lolo hõimude osaks sellel tootmisalal on nende putukate juurdekasvu eest hoolitsemine.

Minu arust oleme siin kõik seiklejad ja metsik elu metsikutes maades erutab meid sellepärast rohkem kui kõik muu. Tore on kuulda, et meie kohutavalt tsiviliseeritud maailma on siiski jäänud veel mõni metsik nurgake.

Oli selge ja ilus päev. Hommikul lasksime jälle ühe sondpalli üles, seekord ilma niidita, kuid lipuga, millest oli varem juttu. Pall liikus aeglaselt, ent püsivalt põhja poole, üle Barne'i liustiku. Pikksilmaga oli teda raske jälgida, kuna selle läätsed alatasa hingeauruga kattusid, kuid me nägime siiski, kuidas aparaat pallist eraldus, kui süütenöör läbi oli põlenud. Kardan, et ta kukkus liustikule ja meil on vähe lootust teda leida. Oleme otsustanud uuesti niiti kasutada, kuid nüüd juba uutmoodi: pool läheb üles koos palliga nii, et niit end pallipoolsest otsast lahti kerib. Sel juhul ei saa tekkida hõõrumist, kui nöör vastu lund või kaljusid puutub.

Ülemiste õhukihtide uurimine osutub kaunis raskeks ülesandeks, kuid me ei ole veel alla andnud.

Kesknädal, 30. august. Ilus selge päev. Täna üleslastud sondpalli niit katkes üsna varsti mingisuguse vea tõttu kastikeses, kus pool asub. Meil oli õnne, leidsime aparaadi koos üleskirjutusega Põhjalahest.

See on juba viies üleskirjutus, mis näitab, et mõnesaja jala kõrguseni õhutemperatuur tõuseb, seejärel aga nii pikkamööda langeb, et maapinnalähedase õhukihi temperatuur saavutatakse uuesti alles 2000—3000 jala kõrgusel. Ainuüksi selle fakti kindlakstegemine tasub suure osa meie vaevast sondpalliga jändamisel.

Neljapäev, 31. august. Jalutasin Wilsoniga ümber meie „mõisa" ja Valli. Oleme mitmes küsimuses, mis meile algul lahendamatuina näisid, üsna kindlatele seisukohtadele jõudnud. Vall on kahtlemata moreenkuhjatis, mis asub liustiku laguneval otsal. Suur osa Valli-alusest jääst on näha, kuid meil tekkis kahtlus, kas see jää ei ole mitte tekkinud liustiku talvise edasiliikumise ja lume suvise sulamise tagajärjel. Ühes küsimuses lähevad meie arvamised veidi lahku: kas moreen kandus siia liustikujää ülemistest kihtidest või on ta üles surutud liustiku alumistest kihtidest, nii nagu see toimub Alpi liustikes. On päris kindel, et liustik taganeb suhteliselt kiiresti, seepärast peame mitmesuguseid jäälahmakaid oma onni ümbruses liustiku jäänusteks. Kuid sellele oletusele räägib vastu hämmastav fakt. Nimelt leidsime mõlema jääkoopa kaevamisel jää alumistes kihtides pingviinisulgi. Moreenitaseme muutumise tõttu on mõned järved ära kuivanud, teistes aga astangud moodustunud. Kummalised vaod maapinnas on ilmselt tekkinud lõhedest maa-aluses jääs. Oleme nüüd täiesti veendunud, et veidrad kuhikud Vallil ei ole midagi muud kui suurte aglomeraadirüngaste murenemise tulemus. Sellistena on nad ainulaadsed. Seni ei ole me veel suutnud rahuldavalt seletada laiade murrangute[17] tekkimist, mis meie lähemas ümbruses iga vähematki küngast läbistavad. Nad peaksid olema tekkinud laavamasside ebaühtlase murenemise tagajärjel, kuid seda protsessi on raske enesele ette kujutada. Laavakihtide kallak meie neemel ühtub Ligipääsmatu saare laavakihtide kallakuga ja näitab, et vulkaanilise tegevuse tsentrum ei asu meist mitte Erebuse, vaid lõuna pool. Geoloogid saavad selle kallal veel pead murda.

Kesknädala õhtul puhus üsna tugev NNW-tuul, mis päeval vaibus. Kui me jalutuskäigult tagasi hakkasime tulema, puhus ta juba kagust, kaasa tuues lund, ja onni jõudsime lausa möllavas lumetormis.

XIV PEATÜKK

ETTEVALMISTUSED. KEVADINE RETK

Reede, 1. september. Öösel puhus tugev tuul, mis hommikupoole puhanguiks vaibus, ja päev tuli täiesti vaikne ning selge. Kui september on niisama ilus nagu august, siis ei ole meil põhjust nuriseda. Veidi enne keskpäeva asusid Meares ja Dimitri teele Onnineemikule. Koerad olid kõige paremas vormis. Dimitri rakend tormas üle rünkliku tõusulõhe täies galopis, jättes oma juhi lumele lamama. Õnneks olid mõned meist merejääl. Kargasin mööda kihutava kelgu poole ja maandusin sellel õnnelikult; Atkinson püüdis teha sama, kuid kukkus ja lohises lustakalt mööda jääd kelgule järele. Meie tõttu raskenenud kelk aeglustas koerte sammu, teised jõudsid varsti järele ning peatasid rakendi. Dimitri oli juhtunust väga masendatud. Ta on muidu äärmiselt osav ja see oli talle esimene kelgult kukkumine.

Õieti ei oleks Mearesil sugugi vaja veel minna, kuid ta ise soovis seda, sest ta loodab nähtavasti koeri niimoodi paremini ette valmistada. Praegu näib nii, nagu saadaks me suvise retke eelsalka välja.

Olen teinud hulga arvutusi meie kelguretke plaani jaoks. Bowers abistas mind seejuures tublisti. Nende arvutuste valgusel saab plaan üha selgemaks, ja mulle tundub, et see meid alt ei vea. Ometi on seal tohutu palju pisiasju, mida tuleb arvestada. Kogu meie organisatsioon peab olema erakordselt paindlik, selleks et kõik mõlema äärmise võimaluse korral klapiks — kui mootorsaanid töötavad häireteta või kui neist üldse abi ei ole.

Ma arvan, et viime oma ürituse läbi ka ilma mootorsaanideta (siis aga ei tohi juhtuda mitte mingisuguseid teisi äpardusi), kuid nad tuleb siiski täielikult ära kasutada. Kevadisi retki tuleb võimalikult piirata. Leitnant

Evans, Gran ja Forde lähevad otsima Nurgalaagrit, et seda uuesti tähistada. Pärast seda toimetab Meares sinna nii palju sööta, kui koertega on võimalik vedada. Simpson, Bowers ja mina kõmbime üle väina Läänemägedesse. Ülejäänuil tuleb paratamatult koju jääda ponisid treenima. Ei ole kerge kõiki neid karglevaid väikesi elajaid vaos hoida, sest me suurendasime nende söödaratsioone. Täna vahetasime ponide hooldajaid. Uue jaotuse järgi:

Wilson võtab endale Nobby
Cherry-Garrard — Michaeli
Wright — Hiinlase
Atkinson — Jehu.

Uued peremehed näivad oma loomadega väga rahul olevat, kuigi viimased ei ole kaugeltki meie talli uhkuseks.

Pühapäev, 3. september. Ilm on ikka veel ilus, õhutemperatuur miinus kolmekümnendates [—34 kuni —40° C]. Kõik läheb hästi ja igaüks on heas tujus. Bowers pidas meile eile õhtul loengu polaarriietusest. Ta oli selles küsimuses meie polaarraamatukogus leiduva kirjanduse kriitiliselt läbi töötanud ja humoorikaid täiendusi teinud. Pärast oma hiljutist retke* tuleb teda võtta kui selle ala autoriteeti. Meie riietuse küsimused on liiga spetsiaalsed ja neid on küllalt sageli sõelutud, mistõttu ei ole vaja neist praegu jälle juttu teha. Kuid polaarekspeditsioonide kogemuste äsjase uurimise tulemusena peab rahuldusega märkima, et iga päevaga ilmnevad üha selgemini meie varustuse paremused, võrreldes kõige muuga, mis eales selleks otstarbeks on kasutatud. Ainult et kevadistel retkedel oleksid vahest otstarbekamad karusnahksed ülikonnad, kuid nende muretsemine käib meile üle jõu. Sellest hoolimata teeme oma riietuses alatasa väiksemaid täiendusi.

Pühapäev, 10. september. Viimasest sissekandest päevikusse on möödunud terve nädal. Teen endale etteheiteid, et olen oma kohustused unustanud, kuid olin kogu selle aja ametis lõunaretke detailse plaani väljatöötamisega. Võin rõõmuga kinnitada, et lõpuks on see valmis. Seejuures oli mulle suureks abiks Bowers, kes kontrollis iga arvu. Eeldusel, et mootorid töötavad korralikult, ei val-

* Crozieri neemele. *Tõlk.*

mista liustikuni jõudmine meile mitte mingisuguseid raskusi, ja kui meil vähegi õnne on, jõuame ka siis pärale, kui nad peaksid rikki minema. Kolmel neljamehelisel rühmal on liustikult edasiminekuks vaja üsna palju toiduaineid; kui need aga on õigesti valitud, siis peab see küll üsna suur ebaõnn olema, mis meid oma eesmärki saavutamast takistab. Olen püüdnud arvesse võtta kõiki võimalikke ebaõnnestumisi ja organiseerida rühmade tegevust nii, et nad oleksid kõigeks ette valmistatud. Kardan, et olen liiga optimistlik; kui aga kõike arvesse võtta, näib siiski, et me väljavaated on head. Loomad on jõu ja hea tervise juures. Kuna me ponisid nüüd rohkem jalutama viime, lähevad nad päev-päevalt erksamaks ja koredam sööt teeb nende lihased sitkemaks. Need on nüüd hoopis teised loomad kui nood, kellega me möödunud aastal lõunas käisime, ja ma usun, et veel kuu aega treeningut ning nad saavad oma koormatega vähese vaevaga hakkama. Kuid meile on vaja kõiki kümmet poni, ja seepärast tuleb meil kogu aja valvel olla, et ükski neist rivist välja ei langeks, enne kui nende töö on tehtud.

Leitnant Evans, Forde ja Gran asusid laupäeva varahommikul teele Nurgalaagrisse. Loodan, et nad leiavad selle hõlpsasti üles. Sama päeva pärastlõunal jõudsid Meares ja Dimitri Onnineemikult tagasi. Koerad on erakordselt terved ja tugevad, kuid Meares ei näinud seal ühtki hüljest. Kuna ta aga läks Onnineemikule õieti selleks, et seal hülgepemmikani valmistada, polnud tal põhjust kauemaks jääda. Mearesil on täielik tegevusvabadus; temale antud ülesannet ma lähemalt ei täpsusta. Mulle on ainult vaja, et ta toimetaks enne oktoobri lõppu Nurgalaagrisse 14 kotti sööta (iga kott 130 naela) ja et ta oleks kohe pärast ponide lahkumist valmis meie abirühma koosseisus teele asuma — see on ta jõulistele koertele kerge ülesanne. Kuid kõige lootustandvamaks endeks on meie inimeste tervis ja hea meeleolu. On raske enesele ette kujutada elujõulisemat kollektiivi kui need kaksteist toredat ja usaldusväärset meest, keda ma retkeks lõunapoolusele välja valisin. Need on kelgumatkadel kogemusi omandanud inimesed, keda ühendab sõprus, millele ei ole võrdset sellises olukorras. Tänu nendele inimestele, eriti Bowersile ning allohvitser Evansile, on meie varustus viimase üksikasjani äärmiselt hoolikalt läbi mõeldud ja tegelikkuses ära proovitud.

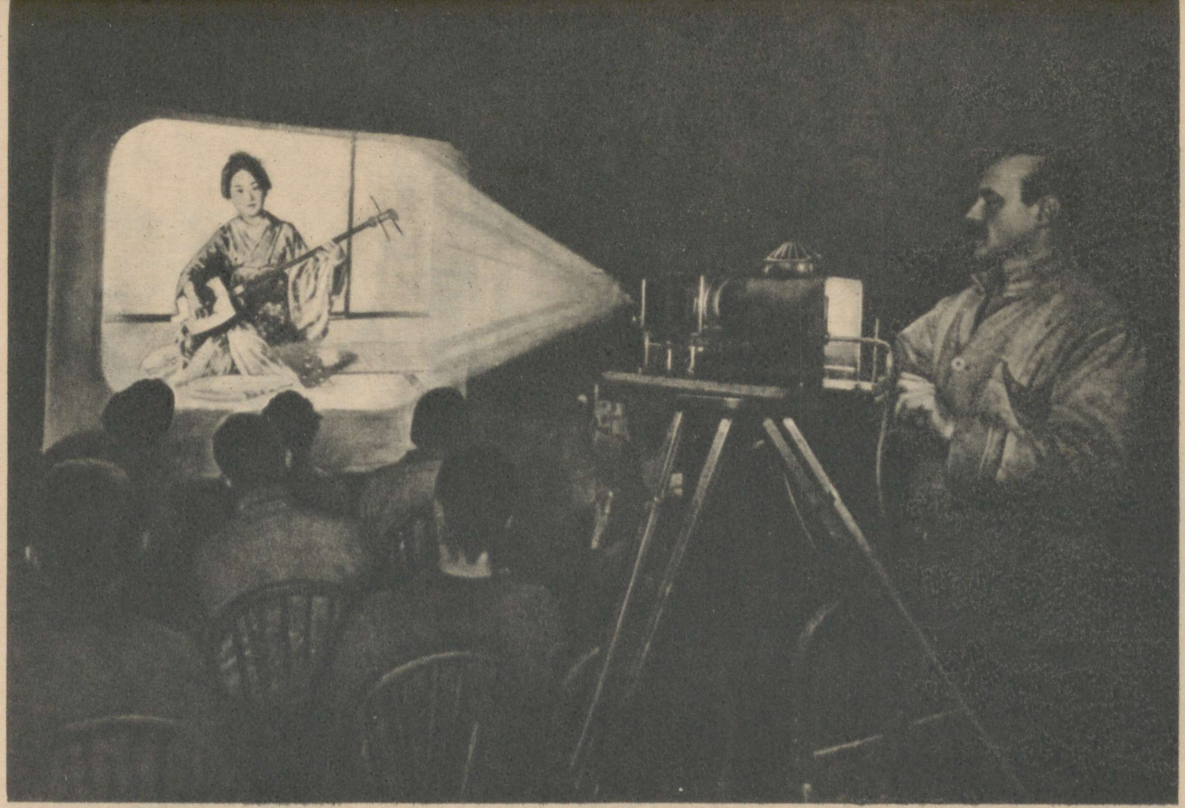

Ponting Jaapanist loengut pidamas.

Pidusöök kpt. Scotti viimsel sünnipäeval.

Vasakult: Atkinson, Meares, Cherry-Garrard, Oates (seisab), Taylor, Nelson, Evans, Scott, Wilson, Simpson, Bowers, Gran (seisab), Wright, Debenham, Day.

Tore on olla lõpuks niikaugel, et võin kontrollida kõiki fakte ja arve ikka uuesti ja uuesti, nägemata ühtki viga ning leidmata ühtki võimalikku takistust.

Mootorsaane ma ei arvesta — see on meie plaani alus. Kui nad aga hästi töötavad, siis on meie esimene ülesanne — liustikule jõuda — kergesti teostatav. Peale niisuguse abi tahaksin ma aga väga näha, et neil masinail oleks vähekenegi edu, mis õigustaks nende ehitamisele kulutatud aega, raha ja vaeva. Ma olen ikka veel täiesti veendunud, et polaaraladel on võimalik edasi liikuda ka mootori jõul, ehkki mul on selge, et suuri lootusi praegusel katsetamise ajajärgul sellele panna ei saa. Siinkohal tuleb märkida, et meie inimestest suhtun mina mootorsaanidesse kõige ettevaatlikumalt. Day on üsna kindel, et ta suudab saanidega minna kaugele lõunasse, ja on valmis kaasa võtma hulga suuremaid koormaid, kui mina talle määrasin. Lashly kahtleb veidi, kuid üldiselt loodab saanidest palju. Clissold läheb mootorsaanide rühmaga neljandana kaasa. Olen juba märkinud, et ta on suuteline töötama mehaanikuna. Tal on mootorite alal suured kogemused ja Day tahab teda väga oma abiliseks.

Möödunud nädalal oli meil kaks loengut. Ühe pidas Debenham üldisest geoloogiast. Osa oma loengust pühendas ta meie lähema ümbruse geoloogilisele struktuurile. Loengust said mulle selgeks mitu küsimust doleriidi intrusioonide[1], gneisist aluspõhjakivimi ja Beaconi liivakivi kohta. Ma arvan, et meil Lõunamandrile jõudes on võimalus rohkesti välivaatlusi sooritada.

Meie teadusemehed näevad palju vaeva, et oma loenguid huvitavaks teha. On saanud tavaks kasutada valguspilte, mis on valmistatud meie oma fotodest, raamatute illustratsioonidest või lektori joonistustest. See teeb loengu tõesti huvitavamaks, kuid võtab ettekandjalt võimaluse oma märkusi jälgida.

Teise loengu pidas Ponting. Tema piltide tagavara näib olevat lõpmatu ja nad on meile kogu talve jooksul olnud suureks meelelahutuseks. Kõik on ta loengutest vaimustatud ja keegi ei puudu neilt. Seekord näitas ta meile pilte Suurest müürist ja teistest Põhja-Hiina imetlusväärseist mälestusmärkidest. Ponting oskab alati väga põhjalikult nende maade elanike eluviisidest ja kommetest rääkida, kus ta on reisinud. Reedel jutustas ta meile Hiina taludest ja tööstusest, küttimisest pistrikuga ja muudest

kõige kummalisematest spordialadest. Ta kõneles ka huvitavast meelelahutusest, nimelt tuvide lendulaskmisest, kelle sabasulgede külge on kinnitatud väikesed torud, mis lendamisel õrna vilet tekitavad.

Juba ainuüksi oma loengute tõttu on Ponting väga kasulikuks ekspeditsiooni liikmeks, kuid selle kõrval saab iga päevaga ikka selgemaks, kui tähtis on ta töö meie sündmustest pildikroonika valmistamisel. Seni ei ole ühestki ekspeditsioonist nii rikkalikult pilte ja meie ainsaks mureks on valida Pontingi lugematuist võtetest välja huvitavamad. Ükski pilt ei ole tehtud ülepeakaela; harva peab ta esimest võtet õnnestunuks, ja vahel tehakse viis või kuus pilti, enne kui meie väga nõudlik kunstnik rahule jääb.

Selline suhtumine oma töösse oleks ehk veelgi silmatorkavam, kui see ei oleks omane kõigile meie inimestele; mingisugune rahutuse vaim kannustab kõiki, ja pole ühtki meest, kes ei püüaks oma erialal kõige paremaid tulemusi saavutada.

Kõik, mis oli vaja teha, on tehtud. Kui pooluseretk õnnestub, siis ei takista miski, isegi mitte poolusele jõudmise prioriteedi kaotamine seda pidamast üheks tähtsamaks polaaraladel viibinud ekspeditsiooniks.

Reedel valmis Cherry-Garrardil S. P. T.* teine number — üldiselt parem kui esimene. Vaene Cherry on juhtkirja kallal tublisti higistanud ja see kannab vaevarikka töö jälgi. Ülejäänud artiklid on kergemat laadi. Jällegi on kõige tähtsamaks kaastööliseks Taylor, kuid seekord on ta kirjutis kahjuks liiga pikk. Nelsonilt on humoristlik lühipala; toredad illustratsioonid kõnelevad Wilsoni meisterlikkusest. Huumor jääb muidugi meie elu raamidesse, kuid ma olen jõudnud järeldusele, et populaarses ajakirjas peabki see nii olema.

Viimasel ajal ei ole ilm hea olnud, kuid siiski ka mitte niivõrd halb, et see oleks takistanud ponide jalutama viimist või muid väliseid töid.

Neljapäev, 14. september. Jälle mitmepäevane vaheaeg. Ma olen kibedasti ametis olnud: tuli viimistleda lõunaretke plaani, õppida fotografeerimist ja teha ettevalmistusi meie väikeseks retkeks läände. Eile kõnelesin

---

* „South Polar Times" — ekspeditsiooni ajakiri (vt. lk. 268). *Tõlk.*

pooluseretke plaanist. Kõik kuulasid vaimustusega ja üldine mulje oli, et selle kava järgi on meie käsutuses olevad vahendid kõige paremini ära kasutatud. Ehkki inimesed kõike igakülgselt kaalusid, ei tehtud ühtki parandust. Näib, et kava äratas kõigis usaldust; mäng on alanud — nüüd tuleb see lõpule viia.

Peeti selle talve viimased loengud. Nelson andis esmaspäeval lühikese ning huvitava ülevaate bioloogilistest küsimustest, seoses loomade arenemisega kõige lihtsamatest ainuraksetest alates.

Wright kõneles täna teemal „Mateeria ehitus", kirjeldades Cavendishi laboratooriumi viimaseid uurimusi. See oli kõva pähkel, kuid ta andis meile siiski üldise pildi suurte füüsikute töö suunast, nende uurimiste eesmärkidest, aga ka vahenditest, mida nad kasutavad. Wright püüab mateeriat seletada kui kiirust; J. J. Thomsonile toetudes väitis Simpson veenvalt, et raskusjõud on veel ammendavalt selgitamata.

Loengutest on meil palju kasu olnud ja nende lõppemine kurvastaks meid väga, kui selleks poleks mitte nii kaaluvat põhjust nagu meie retk poolusele.

Olen otsustanud, et retkel poolusele teeme palju rohkem fotosid kui seni. Niisuguse õpetaja kaasabil nagu Ponting peaks see kerge ülesanne olema. Ta on valmis tegema kõik, et niihästi oma kui ka teiste töös häid tulemusi saavutada. See näitab, kui hea seltsimees ta on.

Täna proovisin värvilist päikesesirmi — sellest on erakordselt palju abi.

Bowers, Simpson, allohvitser Evans ja mina lahkume homme lääne suunas. Tahaksin veel kord pilgu heita Ferrari liustikule, mõõta sinna mullu Wrighti asetatud tähiseid, värskendada oma kelguretke-kogemusi (tehnilised üksikasjad ununevad väga kergesti) ja lõpuks selgitada, kuidas saame hakkama fotoaparaatidega. Ma pole veel otsustanud, kui kauaks ära jääme või kuhu me täpselt läheme; sellisel ebamäärasusel on oma võlu.

Möödunud nädal oli ilus, ainult temperatuur oli madal, miinus kahekümnendate [—29 kuni —34° C] piires, ja langes täna —35°-ni [—37° C]. Ei ole ime, kui saame pakast.

Pühapäev, 1. oktoober. Neljapäeval jõudsime tagasi erakordselt toredalt ning õpetlikult lühikeselt kevadmatkalt; olime ära 13 päeva, 15. septembrist alates. Katsime

10 päevaga kauguselugeja järgi 152 geograafilist miili (175 statuutmiili). Kahe ja poole päevaga jõudsime Võineemikule (28½ geogr. miili). Toimetasime sinna osa läänerühma varustust, mistõttu meie koorem oli 180 naela mehe kohta. Kõik läks ladusalt; kahekordne telk osutus väga kasulikuks. Kuueteistkümnendal oli kuni kella neljani päeval imeilus ilm; siis aga hakkas puhuma külm lõunatuul. Õige palju külmavigastusi. Tee polnud suurem asi: oli palju kohevaid hangi, kuhu kelgud kinni jäid. Näib, et väina lääneosas on tublisti rohkem lund. Kas ehk sellepärast, et seal on vähem tuult?

Bowers käis peale, et kogu laagritöö tema hoolde jäetaks; ta on lausa ime. Mul ei ole varem retkedel veel niisugust kaaslast olnud.

Kogu väinas olid lumevired üksteisele risti: suurem osa S-ten-O, ülejäänud OSO. Seda nähtust tuleb põhjalikult uurida; lumekoorikul olid pikad lainjad viirud, millega ristuvad õrnemad lainjad viirud, kokku annab see midagi kalasabamustri taolist.

Kui olime maha jätnud läänerühma varustuse, läksime edasi mööda Ferrari liustikku. Vasakule jäi kummaline madal rannajää; ei olnud ühtki tõusulõhet ja merejääd kattis väga õhuke lumi. Tunneme end suurepäraselt. Bowers on päris kullatükk ja Evans samuti. Simpson kohaneb kiiresti. Leidsin, et laagrielu sobib mulle väga, välja arvatud öised jalutuskäigud. Eile öösel tuli neid teha kolmel korral.

Kandsime prooviks nina- ja näokaitsmeid, kuna liikusime kogu päeva vastutuult.

Katedraalikaljude juurde jõudsime 19-ndal. Sealt leidsime Wrighti poolt risti üle liustiku asetatud tähised. Kogu ülejäänud ja järgmine päev kulus meil nende asukoha täpseks kaardistamiseks. (Liustikult allapuhuv väga külm tuul muutus üha tugevamaks. Sellest hoolimata maadles Bowers teodoliidiga. Ta on lihtsalt imetlemisväärne. Ma ei ole veel kunagi näinud inimest, kes suudaks sellises pakases nii kaua palja käsi töötada. Omi sõrmi pidin ma ühtelugu kindaisse toppima.) Selgus, et liustik oli liikunud ligikaudsete mõõtmiste järgi umbes 30 jalga. (Vana Ferrari liustik on hulga kärmem, kui me arvasime.) Üksikud tähised olid edasi liikunud erinevalt — 24 kuni 32 jalga 7½ kuu jooksul. See on äärmiselt tähtis töö — esmakordne rannikuliustike liikumiskiiruse

mõõtmine; kiirus on suurem, kui ma arvasin, ent siiski niivõrd tühine, et arvamus nende liustike suhtelisest püsivusest osutus õigeks. Kulutasime Bowersiga liustikul hulga plaate ja filme, mis väga hästi välja tulid. See on heaks endeks, mis näitab, et pooluseretkel tuleme fotograafeerimisega hästi toime.

21-sel tulime liustikult alla ja jäime ta jalami põhjapoolses otsas laagrisse. (Näis, et väinas möllab torm; Erebuse ja vaala selga meenutavate pilvede kohale oli kogunenud rünkpilvi. Aeg-ajalt paistab tormi möll üle Listeri ning mäetippudelt tuiskab lund alla. Kuid meil, Õnneorus, oli selge ilm. Nähtavasti on see väga hästi kaitstud koht.) Järgmistel päevadel lonkisime piki randa, pistsime nina Uude sadamasse ja ronisime moreenile, tegime topograafilisi mõõtmisi ning kogusime kivimite proove. Bernacchi neeme juures avastasime palju puhast kvartsi *in situ** ja selles vasemaagi sooni. Ma leidsin tüki, milles oli kaks või kolm suurt vasekamakat. See on esimene kord siit mineraale leida ja viib mõttele, et neid saaks kaevandada.

Järgmisel päeval nägime pikka, madalat jäävalli; algul pidasime seda pikaks liustikukeeleks, mis ulatub mandrilt merele. Kui me aga lähemale jõudsime, märkasime vallil tumedat laiku. Järsku selgus meile, et see on mandrist eraldunud jääkeel; märgates selle juures midagi tuttavlikku, pöördusime sinnapoole. Kui lähemale jõudsime, märkasime suurt sarnasust meie vana tuttava Liustikukeelega Erebuse juurest. Lõpuks nägime jäävallil lippu ja mõistsime otsekohe, et see võib olla meie vana Liustikukeele küljest lahtimurdunud jääpank. Nii see oligi. Asusime jäävalli kaugemasse otsa laagrisse, ja kui sinna olime roninud, leidsime õige pea Campbelli söödalao ning sügisel ponide tee tähistamiseks jäässe taotud teivaste rea. Umbes 2 miili pikkune tohutu suur jäälaam, mis märtsis Liustikukeele küljest lahti oli murdunud, oli nüüd siin kindlalt ankrus. Ta oli teel poolringi teinud, nii et see ots, mis enne läände oli pööratud, asus nüüd idas. Jääs leiduvaid lugematuid pragusid arvestades on üllatav, et ta nii pika merereisi välja kannatas.

Omal ajal tehti ettepanek ehitada meie onn Liustikukeelele. Milline seiklusrikas reis siis onni elanikel läbi oleks tulnud teha! Liustikukeel, mis oli viis miili Evansi nee-

---

* In situ (ladina k.) — loomulikes tingimustes. *Tõlk.*

mest lõunas, asub nüüd sellest neljakümne miili kaugusel WNW suunas.

Liustikukeelelt läksime ikka veel põhja poole. 24-ndal, just enne seda, kui jäime mahalangevasse uttu, jõudsime Dunlopi saarele. Siit heitsime pilgu põhja poole piki rannikut, mis siinkohal tegi käänaku.

Dunlopi saar on kindlasti kunagi vee all olnud. Tal on korrapärased rannaterrassid, mis on üleni kaetud ümardatud, vee kokkukantud kividega; saare kõrgus on 65 jalga. Pärast saarel käimist oli meil kerge jälgida rannaterrassi kujunemist; ühes kohas avastasime vee kokkukantud kive rohkem kui 100 jala kõrgusel merepinnast. Peaaegu kõik need on rändkivid, ja erinevalt tavalistest rannaveerkividest on nende maa sees olevad küljed konarlikuks jäänud.

Kallas põhja pool Bernacchi neeme erineb Ferrari liustiku ja Uue sadama ümbrusest selle poolest, et seal on terve rida kaarjaid lahti, mida palistavad madalad jäävallid. Neemedel ja mõnel pool mujal paljandub kohati aluspõhja gneiss ja osa moreeni, kust saab huvitavaid geoloogilisi proove. Jäävallide taga laiub lainjas, lumega kaetud platoo, langusega kalda poole. Platoo taga on jälle mitu sügavaist orgudest lõhestatud mäeahelikku. Me ei käinud küll kuigi kaugel, kuid meile näis, et need orud suunduvad radiaalselt laiali sellelt mäetipult, kust saab alguse Ferrari liustik.

Mida lähemale kaldale minna, seda enam varjab esiplaani lumine „laudlina" sisemaal asuvaid mäetippe, ja isegi kaugemalt pole sisemaa orge kuigi hästi näha. Nende orgude uurimine mõnelt jääga kaetud mäetipult on üks läänerühma ülesandeid.

Ma ei osanud seni arvata, et kevadine retk võib nii tore olla.

24-nda pärastlõunal asusime tagasiteele. Läbisime ligi 11 miili ja jäime laagrisse Liustikukeele sisepoolel. 25-ndal pärast keskpäeva võtsime otsekursi Evansi neemele, õhtul aga jäime kaugel väina jääl laagrisse. Eine ajal määras Bowers meie asukoha kindlaks ja mina tegin ühe maastikuvõtte, mis osutus tugevasti ülevalgustatuks.

Jõudsime 26-ndal edasi ainult $2^1/_2$ miili ja sattusime siis tugeva lumetormi kätte. Nüüd tuli meil sammuda vastutuult; esimest korda püüdsin ma tormi ajal liikumist jätkata. See ei olnudki nii võimatu, kuigi tuul meie liikumist

tublisti aeglustas. Jätnud selja taha kaks miili, otsustasime laagrisse jääda. Telgi ülespanemisega oli tükk tööd, kuid tulime sellega siiski toime. Telgi sisemuse saime pärast kauast pühkimist lumest üsna puhtaks.

Tänu hoolikale ettevalmistusele ja lisakütusele elasime lumetormi, mis seekord eriti palju lund oli toonud, paremini üle kui kunagi varem: jälle oli meie kogemustest kasu. 27-ndal puhus hommikust õhtuni tugevasti ja 28-s oli kogu retke kõige raskem päev. Meie teele asudes puhus lõikavalt külm vastutuul, ja ehkki see aeglaselt tugevamaks läks, rühkisime ometi visalt edasi, vahetevahel peatuma jäädes, et oma külmunud nägu toibutada. Alles kella 2 paiku päeval leidsime rüsijääseljandiku varjus sobiva koha peatumiseks ja einetamiseks. Sellel pikal ning väsitaval teekonnal sai Simpson tugevasti kannatada. Külm võttis tal ära kogu näo ja see on veel praegugi villides. Kui me telgis istusime, hakkas tuiskama ja me olime jälle tormivangis. Kell 3 päeval tuisk lakkas ja me läksime edasi; tuul oli niisama tugev nagu enne. Siis nägin ma Erebuse lõunapoolsete seljandike kohal kurjakuulutavat kollast säbarpilve. Oli selge, et läheneb uus lumetorm. Rumalas lootuses, et see meist möödub, liikusin ma edasi, kuni korraga kaotasime Ligipääsmatu saare silmist. Hakkasime siis kiiruga endale laagripaika otsima, kuid juba jõudis torm meieni. Tuiskavas lumes oli võimatu sisetelki üles panna ja me olime sunnitud ta telgiriide küljest lahti võtma. Välimise telgi püstitamine võttis hulga aega, kuid tänu allohvitser Evansile ja Bowersile saime sellega siiski hakkama. Riskides sellega, et külm meie sõrmed ära võtab, rippusime kõigest jõust kinni hoides telgi küljes ja kinnitasime selle tollhaaval. Kõike arvesse võttes toimus see siiski küllalt kiiresti. Jõime kakaod ja jäime ootama. Kell 9 õhtul tuisk lakkas, ja me telk oli nüüd niivõrd lumme mattunud, et otsustasime tugevast tuulest hoolimata edasi minna.

Kell 1.15 öösel jõudsime täiesti rammetuina koju. Tuul ei andnud hetkekski järele; temperatuur püsis —16° [—27° C] ümber. Need 21 statuutmiili, mis me sel päeval selja taha jätsime, jäävad mu mällu raskematena mu elus.

Välja arvatud paar viimast päeva, oli meie elu üldiselt mugavam, kui ma seda kevadisel matkal võimalikuks pidasin. Ilm ei olnud eriti soe, Ferrari liustiku suudmes

oli temperatuur —40° [—40° C] ja kõikus matka vältel —15° [—26° C] ja —40° vahel. See on muidugi palju soojem, võrreldes meid Barjääril ootavate tingimustega, aga ka sellise temperatuuriga ei ole rännak kuigi mõnus. Mitmes asjas aga aitasid meid kogemused. Kulutasime kütet ühe kolmandiku võrra rohkem kui suvisel matkal. Tänu sellele ja kahekordsele telgile võisime lubada enesele pärast hommikueinet ja õhtusööki hubase tunni, mille vältel kuivatasime oma sokke jne. ning riietusime mugavas olukorras. Jalanõud vahetasime otsekohe, niipea kui telk üles sai, seepärast olid ka meie jalad öö läbi täiesti soojad. Ligemale kogu aja vedasime oma magamiskotte lahtiselt kelkudel. Ehkki päike ei näi praegu eriti soojendavat, usun ma ometi, et sellest abinõust on palju kasu ka kõige suurema pakasega. Meie kotid olid kindlasti just seetõttu palju kuivemad kui siis, kui nad oleksid meil kogu päeva olnud kokku rullitud. Sisetelk jäätub üsna tublisti ja me ei näe ühtki lihtsat moodust, kuidas seda vältida.

See retk annab mulle võimaluse juhatada geoloogide rühmale kätte kõige parem tee Graniitsadamasse: nimelt piki kallast, kus terve ahelik madalikule jooksnud jäämägesid on kaitsnud jääd suurema osa tee ulatuses igasuguse surve eest. Väljaspool jäämägede piirkonda ja kohati ka kuni neemedeni on palju läinud talve survejääd, sellega segamini aga ka vana, murdunud paakjääd. Liikumine sealtkaudu on väga raske, nagu me tagasiteel veendusime. Selle vööndi taga on palju korrapäratuid loike; neid kattev jää on tekkinud hiljem ja väga rünklik. Kõik see näitab jää liikumise üldist suunda — kuhjuda piki rannikut.

Meie lühikese reisi tulemustega võib rahule jääda. Kuid kõige suuremat heameelt valmistab mulle teadmine, et lõunaretkel saadavad mind niisugused mehed nagu Bowers ja allohvitser Evans. Ma ei usu, et ühelgi ekspeditsioonil oleks olnud nii karastatud ja kelguretkedega kogenud mehi, nagu seda on need kaks. Bowers on lihtsalt ime. Nüüd sai mulle päris selgeks, kui suur abi oli temast Crozieri neeme rühmal, kel tuli olla hulga karmimates tingimustes.

Vaatamata sellele, et saabusime tagasi hilja öösel, olid mehed varsti jalul ja ma sain kohe kõik uudised teada. Leitnant Evans, Gran ja Forde olid Nurgalaagrist tagasi

jõudnud järgmisel päeval pärast meie lahkumist. Nad olid ära kuus ööd, neli neist veetsid nad Barjääril väga karmides tingimustes — ühel ööl oli —73° [—58° C] pakast.

Mind rõõmustas teade, et Nurgalaagris oli kõik korras; mitmes kohas oli isegi näha olnud mullu ponidele tuulevarjuks püstitatud lumevallide jäänuseid. Nüüd ei pruugi meil ka enam karta, et me Ühe-tonni-laagrit üles ei leia.

Forde'il sai sel retkel käsi tugevasti külmetada. Olen pahane, sest see näitab ta hoolimatust. Pealegi võib väga kergesti juhtuda, et ta ühe sõrmeotsa kaotab. Kui see tõesti nii läheb või kui käsi aeglaselt paraneb, siis ei saa ta läänerühmaga kaasa minna. Mul ei ole teda kellegagi asendada.

Leitnant Evans näeb erakordselt hea välja, samuti Gran.

Ponid on tublid ning tugevad, ja nagu mulle räägiti, väga perud.

Kesknädal, 4. oktoober. Meil oli mitu päeva ühtejärge väga halb ilm. Reede, päev pärast seda, kui me öösel tagasi jõudsime, oli imeilus, just nagu detsembris. Kogemusteta võõras oleks võinud imestada, miks me ometi juba lõuna poole teele pole asunud. Sellele andis vastuse laupäev: puhus armutu, külm tuul; pühapäev oli veel hullem, tuul tugevnes ja hakkas tihedasti tuiskama. See kestis kogu esmaspäeva. Onn on rohkem kui kunagi varem lumme mattunud, iga kastivirna ja muu taolise taga on tohutud lumehanged, kõik meie teerajad on jala võrra kõrgemale kerkinud. Ometi on kaljudel lund vähem, sest see sulab juba silmanähtavalt. Wilson kõneles mulle, et sula oli esimest korda märgata 17-ndal.

Eile muutus ilm aegapidi paremaks ja täna on jälle selge ning soe. Nii oli meil siis kuni täna hommikuni kaheksa päeva kohta ainult üks päev ilusat ilma.

Leitnant Evans, Debenham ja Gran asusid reede hommikul Türklasepea poole teele. Evans kaardistab selle ümbrust ja Debenham uurib sealseid geoloogilisi küsimusi. Seni on nad üsna mugavalt oma telgis olnud, kuid siiski on nad üht-teist ära teha jõudnud. Gran tuli eile nende provianti täiendama ja asus täna hommikul tagasiteele. Taylor läks temaga tänaseks kaasa. Debenham käis just praegu toidu järel. Ta rääkis vaimustusega sellest, kuidas ta Türklasepea laavamassis tohutu suure siledaseinalise prao leidis. See on vulkaanilistes kivimites ilmselt eba-

harilik nähtus ja näitab, et sealne laava on väga vana. Debenham on terve kuhja fotosid teinud ja oma geoloogiliste vaatlustega täiesti rahul. Tal on hulk materjali, mis tõendab, et siin on olnud vulkaanilist tegevust, sõltumatult Erebusest ja võib-olla isegi enne viimase tekkimist.

Meares on Onnineemikul juba üle nädala: arvatavasti on seal praegu palju hülgeid. Dimitri tõi reedel temalt kirju ja läks pühapäeval jälle tagasi. Ta on tore ning väga taibukas poiss.

Ponting on valmistanud paar imeilusat filmi. Minu fotograafiaharrastus viis mind temaga tihedasse kontakti ja ma hakkasin mõistma, kui tore kaaslane ta on. Ta ei pane ühtki vaeva paljuks, kui on vaja teisi abistada ja õpetada, oma tööd teeb ta aga piiritu andumusega.

Ta fotod ja filmid on erakordselt head ning kui tal korda läheb oma programmi täita, siis on meil niisugune fotode ja filmide kollektsioon, millist seni veel ühelgi ekspeditsioonil pole olnud.

Väike, aga tõsine uudis. Atkinson arvab, et Jehu on koorma vedamiseks ikka veel liiga nõrk. See poni oli juba laeval vilets ja suremas pärast seda, kui ta laevalt kaldale oli ujunud. Jehu oli üks Campbelli poolt tagasi saadetud ponisid. Talvel paranes ta nii hästi, et Oates oli päris üllatunud; poni näeb hea välja, sööb hästi, kuid on teistest palju nõrgema kehaehitusega. Ma ei lootnudki, et ta kaua vastu peab, kuid et ta juba praegu rivist välja langes, see on raske löök. Kardan, et saame ponidega veel palju vaeva näha.

Oatesil on palju tüli Christopheriga; pühapäeval ei meeldinud rakendamine viimasele hoopiski, ja ka täna kiskus ta enese lahti ning galoppis merejääle.

Sellistel juhtudel kõmbib Oates talle vahvalt järele, piirab ta tallist mõnesaja jardi kaugusel sisse ja hiilib ettevaatlikult lähemale; loom vaatab teda paar minutit ja kappab siis uuesti jääd mööda edasi. On mäng Christopheri ja õieti mõlemad ära tüüdanud, jääb poni rahulikult talli ukse ette seisma. Kui aeg veel liiga hiline pole, rakendatakse ta kelgu ette, selleks aga on tingimata vaja üks ta esijalgu üles siduda. Karanud mõned sammud eterakendatuna kolmel jalal, saab ta loa jälle ka neljandat jalga kasutada. Temaga tuleb tüli, kuid ta on tugev ning terve poni ja peab meid palju aitama.

Day usk mootorsaanidesse kasvab iga päevaga. Ta on

väga leidlik ja treis Mearesilt saadud tammeprussist saanidele uued võllid, kasutades treipingina Simpsoni väikest mootorit. Mootorsaanid võivad meid välja aidata. Koostasin eelolevaks suveks laeva, kaldajaama ja kelgurühmade jaoks instruktsioonid ning andsin neile korraldusi. Kuid ikka on veel palju tööd teha ja palju, palju kirjutamist veel ees.

Aeg lihtsalt lendab ja päike ronib ikka kõrgemale ning kõrgemale. Nii hommikul, keskpäeval kui ka õhtul sööme päevavalgel ja ka ööd ei ole enam nii pimedad.

Märkused vihiku lõpul

„Kui nad oma põikpäisel kombel arvavad, et nende kohuseks on teekonnale tormata ükskõik millise ilmaga..."

„Palverändaja teekond"

„On haarand keegi halli uduvööd,
maad tontlikult mis loorib vastu ööd."
Ausameelsuse ränk hoog!
„Kes on inimlaps ja mis
on ta koht, kurb süda küsib,
külmas universumis —
ei maailmadel ju püsi, —
lõpmatuses inimraas
mis on — ainult kübe, laast?"

F. T. Palgrave

Mehele, kes unistas erilisest (kirjanduslikust) kuulsusest ja maailmakirjanduse tippude hulka tõusmisest, on heaks, kuigi võib-olla kibedaks õppetunniks, kui ta satub kõrvale sellest kitsast ringist, kus ta taotlusi tunnustatakse, ja näeb, kui sootuks tähtsusetu on väljaspool seda ringi kõik see, mis ta on saavutanud ja mille poole ta püüab.

Asi võib tal oskusetuse või võimetuse tõttu ebaõnnestuda, kuid oma sünges südamepõhjas ta vandus, et põhjuseks ei pea iialgi olema julguse puudus.

„Iga kestva inimestevahelise sideme aluseks on, või seda tugevdab, teatav võitluse element."

R. L. Stevenson

„Kogu loomulik inimkõne on kelkimise paraad."

R. L. Stevenson

„Ükski inimene ei räägi kaht minutitki järjest maastikust, ja see äratab minus kahtlust, kas meil ei leidu seda kirjanduses liiga palju. Ilma peetakse kõneainete hulgas lausa labaseks ja mõnitusväärseks."

R. L. Stevenson

XV PEATÜKK

VIIMASED NÄDALAD EVANSI NEEMEL

Reede, 6. oktoober. Koos temperatuuri tõusuga väljas hakkas ka meil onnis tasahilju sulama. Seintelt tilgub ja üks neist tilkadest leidis üles mu päeviku, nagu selle lehekülgedelt näha on. Tilkumine on juba vähemaks jäänud, ja kui sellega talve jooksul kogunenud niiskus ammendatud ongi, siis tähendab see, et onn on väga hästi ehitatud. Niiskust ei saa kuigi palju olla, muidu oleksid niiskuseplekid seintel silmatorkavamad.

Eile vaatasin Jehu põhjalikult üle ja jõudsin otsusele, et temast meile enam kasu ei ole; koormat vedama on ta liiga nõrk ja kolme nädala jooksul ta ei kosu. Peab olukorraga arvestama ja ma otsustasin, et Jehu tuleb maha jätta, — oleme sunnitud läbi saama üheksa poniga. Hiinlane on õieti tundmatu suurus ja ka James Pigg ei ole just vägilane, kuid teised seitse on heas vormis ja peavad suurema osa tööst enda kanda võtma.

Kui veel mõne poni kaotame, jääme sõltuvaks mootorsaanidest, ja siis . . .! Tuleb jätkata oma tööd, toogu tulevik halba või head.

Mõningat rahuldust pakub teadmine, et vähemalt kuus looma on igati tublid. Victor, Snippets, Christopher, Nobby ja Bones on nii tugevad, kui ponid üldse saavad olla. Need on jõulised, hästi arenenud loomad, väike Michael aga, kuigi ta pole nii ümar, on tugevam kui kunagi varem.

Täna läksid Wilson, Oates, Cherry-Garrard ja Gran oma ponidega Onnineemikule. Oatesil oli tegemist, enne kui ta Christopheriga minema sai. Kell 5 pärast lõunat helises järsku telefon, kõneldi Onnineemikult (Meares seadis sinna telefoniühenduse juba hulga aega tagasi, kuid seni polnud me seda veel kasutanud). Paari minuti pärast

kuulsin ühte häält, ja ennäe! side oligi olemas. Kõnelesin hulga aega Mearesi ja pärast Oatesiga. Õigupoolest ei ole selles ju midagi üllatavat, kuid nendes primitiivsetes tingimustes on siiski tore tunne, kui saad 15 miili kaugusel asuva sõbraga kõnelda. Oates teatas mulle, et ponid jõudsid ilma ühegi äparduseta kohale; Christopher on küll veidi väsinud, kuid tal oli ka kõige raskem koorem.

Kui suudame telefoniühenduse korras hoida, on sellest suur abi, eriti hiljem, suve poole, Mearesile.

Ilm on erakordselt muutlik: kaks viimast päeva on olnud päris kenad, kuid vahetevahel on hooti ka tuult ja tuisku. Täna õhtul on ilm pilves ja üsna sünge.

Oleme kõik fotohaiged. Pontingi meisterlikkus tuleb üha enam ilmsiks ning ta õpilased teevad iga päevaga edusamme; peaaegu kõik meist on häid pilte teinud. Kõige andekamad näivad olevat Debenham ja Wright, kuid ka Taylor, Bowers ja mina hakkame valgustamiskunsti saladusi taipama.

Laupäev, 7. oktoober. Just nagu tõestada püüdes, et teda asjata kõlbmatuks peetakse, tiris sõber Jehu täna hommikul hoogsasti oma koormat. 3½ miili läbis ta kordagi peatumata, ja ometi oli tee täna palju halvem kui kaks päeva tagasi. Pärale jõudes ei olnud ta sugugi väsinud. Kui ta niimoodi edasi veab, tuleb ta jälle tööloomana arvesse ja ma kavatsen temale ja Hiinlasele 12 jala pikkuste kelkude asemel 10 jala pikkused kelgud järele rakendada. Arvatavasti pole nende võimed eriti suured, aga kui nad nii edasi veavad nagu praegu, on neist ikkagi veidi abi.

Mul oli Onnineemiku meestega pikk ning lõbus jutuajamine, mille vältel muidugi juhust kasutati ja mõningaid teravmeelsusi vahetati. Saime kuulda, et eile õhtul oli Onnineemikul tuuline ning tuiskas, meil aga oli vaikne ja sadas lund; tuul jõudis meieni alles täna pärastlõunaks.

Pühapäev, 8. oktoober. Imeilus päev. Pärast jumalateenistust olid mehed väljas hulkumas; ponidega on kõik korras. Käisin Pontingiga rüsijääseljandiku juures ja tegin hulga fotosid.

Seni läks kõik hästi, kuid pärastlõuna tõi palju pahandusi kaasa. Umbes kella viie paiku teatati telefoni teel Nelsoni hütist, et Clissold on ühelt jäämäelt alla kukkunud ja oma selja vigastanud. Kolme minuti jooksul orga-

niseeris Bowers kelgurühma. Õnneks oli Atkinson kohal ja võis kaasa minna. Kiirustasin maad mööda õnnetuspaigale ja leidsin eest ahastava Pontingi ning peaaegu täiesti teadvusetu Clissoldi. Samal ajal lähenesid Onni-neemikult tagasitulevad ponid ja ma jooksin nendele vastu, et igaks juhuks ühte neist kinni pidada. Kuid Evansi neeme mehed jõudsid enne kohale, ja pärast seda kui haige magamiskotti oli asetatud, viidi ta kiiresti onni. Selgus, et Clissold oli olnud Pontingile „modelliks"; nad olid kahekesi jäämäel ringi roninud ning pildistanud. Niipalju kui ma aru sain, oli Ponting teinud kõik, et Clissoldiga midagi ei juhtuks, laenates talle oma jäärauad ja kirka. Kuid näib, et viimane kaotas ühe „seansi" ajal jalgealuse, veeres umbes 12 jalga üle jäämäe kumera külje ja kukkus siis 6 jala kõrguselt terava nuki otsa, mis jäämäe seinast välja ulatus.

Clissold on nähtavasti vigastanud selga ja pead, tal on kindlasti kerge ajupõrutus. Enne teadvuse kaotamist kaebas ta valusid seljas, ja kui me teda onni kandsime, oigas ta õige tugevasti. Umbes tund aega pärast seda tuli ta meelemärkusele ja kannatas ilmselt väga suuri valusid. Ei Atkinson ega Wilson usu, et tal midagi väga tõsist oleks, kuid seni ei ole teda veel põhjalikult läbi vaadatud. Ta on igal juhul kohutava närvivapustuse läbi elanud. Olen tema pärast ikka veel tõsiselt mures. Õhtul tegi Atkinson talle morfiumisüsti ja jääb oma patsienti ööseks valvama.

Õnnetus tuleb harva üksi. Pärast seda kui Clissold sisse toodi, tuli mul meelde, et Taylor, kes jalgrattal Türklasepea juurde sõitis, ei ole ikka veel tagasi. Ent kuulda saades, et pikksilmaga olevat Lõunalahel kahte kogu nähtud lähenemas, rahunesime. Kui me aga õhtulauas istusime, ilmus üleni higine Wright ja teatas, et Taylor jäänud täiesti kurnatuna Lõunalahele ning palub konjakit ja midagi kuuma juua. Pidasin paremaks veel ühe päästesalga välja saata, enne aga, kui see ümber neemiku jõudis, nägime Taylorit maad mööda lähenemas. Ta oli kohutavalt kurnatud. Nähtavasti kihutas ta oma sihi poole veel kaua pärast seda, kui oleks pidanud juba taipama, et on aeg tagasi pöörduda. Taylori seiklusega ja murega Clissoldi pärast lõppes see päev väga kurvalt.

Teisipäev, 10. oktoober. Clissoldi pärast olen ikka veel mures. Kaks ööd on tal võrdlemisi rahulikult möödunud,

kuid ta on vaevalt suuteline liikuma. Ta ärritub erakordselt kergesti, kuid mulle öeldi, et see on põrutuse sümptoom. Täna hommikul küsis ta süüa: see on hea tundemärk. Ta tahtis väga teada, kas ta kelguvarustust korda seatakse. Et Clissoldile mitte pettumust valmistada, öeldi talle, et kõik tehakse korda, kuid vaevalt on temast nende ülesannete täitjat loota, mis talle ette olid nähtud.

Eile, just enne lumetormi, jõudis Meares Onnineemikult tagasi. Pool tundi pärast ta saabumist olime nagu kotis. Ta tõi veel ühe halva uudise — Diiki, üks parimaid veokoeri, olevat samasse haigusse jäänud, mis meie koerakarja nii salapäraselt juba on rüüstanud, vaevelnud öö otsa ja surnud hommikul. Wilson peab haiguse põhjuseks vakla, kes satub verre ja sealt ajusse. See on raske löök, kuid mind ei suuda enam miski tasakaalust välja viia. Asjad peavad oma rada minema.

Forde'i sõrmed paranevad, kuid mitte eriti kiiresti; on väga rusuv teada, et pärast kõiki ettevaatusabinõusid on meil siiski kaks haiget.

Ilm on väga paha — selles kuus lootsin ma paremat. Seni on tuuliseid ja tuisuseid päevi olnud ilusatest rohkem. See segab väga ponide harjutussõite kelkudega.

Reede, 13. oktoober. Viimase kolme päeva jooksul on meie mõlemad invaliidid silmanähtavalt paranenud. Clissoldi sisemus saadi suure vaevaga jälle töökorda, ta meeleolu muutub kiiresti paremaks ja valud vähenevad. Teda hoitakse ikka veel teadmises, et ta mootorsaanide rühmaga kaasa läheb, kuid Atkinsoni arvates ei ole vähimatki lootust, et ta retkest osa võiks võtta. Mul tuleb rahul olla, kui ta selleks ajaks enam-vähem kosub, mil me siit ponidega teele asume.

Forde'i käsi hakkas kaks päeva tagasi paranemise tundemärke ilmutama. Atkinsoni arvates on ta võimeline kümne päeva pärast teele asuma. Seni aga, kui ilm veel päris suviseks pole muutunud, tuleb ta kätt hoolega ravida.

Siiani on ilmad ikka veel halvad olnud, täna aga oli väga ilus. Päev läbi paistis soe päike — nii soe, et kogu pärastlõuna võis väljas istuda, ja fotografeerimine oli lausa lõbu.

Välja arvatud mõned erandid, on ponid ennast hästi ülal pidanud. Tänu oma kannatlikkusele saab Bowers Victoriga juba üsna kergesti hakkama. Hiinlane teeb

püsivalt edusamme ega ole sugugi selline kronu, nagu me arvasime. Ta on küll aeglase sammuga, mis meile tüli võib teha, kuid hea ilmaga ei tähenda see midagi — peaasi, et ta kogu aja astub.

Kõige rahutum loom on Christopher. Tema kulul saab üksnes nalja, seni kui mingit õnnetust ei juhtu, kuid ma olen alati veidi hirmul, et ta kedagi lööb või hammustab. Seejuures on kummaline, et ta jalutamisel, ratsutamisel või tallis ennast küllaltki taltsana ülal peab, aga niipea kui teda kelgu ette tahame rakendada, poeb temasse päris tigedusekurat ja ta hakkab hammustama ning raiuma, ilmse kavatsusega kellelegi viga teha. Näib, et ta rakendamine iga päevaga pigem küll raskemaks kui kergemaks läheb. Kahel viimasel korral tuli ta pikali tõmmata, sest ühe esijala ülessidumisest enam ei aidanud. Tavaliselt toimub rakendamine nii: Oates, Bowers ja Anton lähevad poni juurde ja seovad tal ühe jala üles, siis hoiavad Bowers ja Anton poni pead ja Oates hakkab talle trenge selga ajama; välgukiirusel pöörab paharet enese ringi ja annab oma kapjadele vaba voli. See kestab seni, kuni Christopher veidi väsib ja mehed talle kergemini ligi pääsevad. Kuid nagu ma märkisin, on viimastel päevadel see taltumisperiood nii pikaks veninud, et Oates oli sunnitud ta teise esijala külge lühikese köie siduma, millest ta poni pikali tõmbab, niipea kui see raiuma hakkab. Kuid ka põlvili olles jätkab ta võitlust ja üks ta vilkaid tagajalgu võib iga hetk hoobi anda. Kui ta lõpuks kelgu ette on rakendatud ja kolmel jalal liikuma hakkab, on kõik korras, siis võib ka neljanda jala lahti päästa. Seni on kõik hästi läinud, kuid täna lavastas Christopher päris komöödia. Ta sammus Oatesi juhtimisel rahulikult, kuni üks koer teda ehmatas; nüüd viskas ta pea selga, kiskus oheliku Oatesi käest lahti ja tormas minema. Kuid see ei olnud sugugi pime hirm, mis teda jooksma pani, sest niipea kui ta lahti oli saanud, püüdis ta igati oma koormast vabaneda. Algul tegi ta järske pöördeid ja kaotas sel kombel kaks heinapalli; siis märkas ta teisi kelke ja tormas nende poole. Vaevalt suudeti need õigeaegselt ta teelt koristada. Ta kuri plaan oli selge — paisata oma kelk mõne teise poni või kelgu vastu ja niiviisi oma koormast vabaneda. Selle kavatsusega tormas ta paar-kolm korda Bowersi poole, siis aga hakkas ründama Keohane'i. Kordagi ei jooksnud ta meist kaugele, vaid hoidus kel-

Tõusulõhe
Vaguvaalasaare
juures.

C. S. Wright teeb
meridiaani-instrumendi
abil vaatlusi.

Kelkude ettevalmistamine pooluseretkeks.
Vasakult: Crean, Forde, Lashly, allohvitser Evans.

kude lähedusse, hambad irevil ja kabjad välkumas. Selle aja peale hakkas ümberringi mehi kogunema. Algul õnnestus ühel ja siis jälle teisel möödakihutavale kelgule karata. Lõpuks istusid kelgul Oates, Bowers, Nelson ja Atkinson. Christopher püüdis sellest inimkoormast vabaks saada niisamasugusel viisil, nagu ta oli lahti saanud heinapallidest. Tal oli osalt edu — Atkinson kukkus kelgult, ülejäänud kolm aga surusid oma kontsad lumme ja lõpuks väike metslane väsis. Kuid ka siis veel püüdis ta igaüht hammustada, kes ta ohjadele lähenes, ja võttis enne aega, kui Oates need pihku sai. Nii on lugu Christopheriga. Mul on väga hea meel, et meil teisi temataolisi ponisid ei ole. Christopheri vembud tõotavad pahandusi, kuid ma loodan, et Barjääri pehme lumi ravib ta nendest viguritest täiesti.

Leitnant Evans ja Gran jõuavad täna õhtul tagasi. Nende teeleasumisest Onnineemikult teatati meile telefoni teel. Ühtlasi saime kuulda, et Meares on asunud oma esimesele teekonnale Nurgalaagrisse. Evansi sõnade järgi on Mearesil kaheksa kotti sööta kaasas; koerad olevat teele läinud väga reipalt.

Halvast ilmast hoolimata suutis Evans Onnineemiku kaardistamise lõpule viia. Ta tegi seda väga hoolsasti ja tema tööst on seetõttu väga palju kasu.

Pühapäev, 15. oktoober. Mõlemad invaliidid paranevad jõudsalt. Clissold magas kaks viimast ööd hästi, kasutamata rahustavaid vahendeid. Ta on oma hea tuju tagasi saanud: valusid seljas ta enam ei tunne.

Ilm on nüüd tunduvalt soojem ja viimased kolm päeva on ilusad olnud. Termomeeter näitab vaid kraad või paar alla nulli [—18° C] ja õhk tundub meeldivalt mahe. Teeleasumiseks on kõik olulisem korras ja ponid kosuvad iga päevaga.

Clissoldi kokaamet langes nüüd Hooperi ja Lashly õlgadele. Peab ütlema, et mitmesuguste toitude ja leiva maitse on endiselt eeskujulik. On tore, kui sul on inimesed, kes kõigega hakkama saavad.

Teisipäev, 17. oktoober. Asjad ei lähe siiski kõige paremini; ponidega on kõik enam-vähem korras. Nad kosuvad kiiresti, isegi Jehu, ehkki ma teda veel ei arvesta. Õhtul viisime mootorsaanid merejääle. Hangede tõttu on lumepind väga ebatasane ja esimesel, kõige paremal saanil tuli juba roomik maha; see pandi tagasi ja masin jätkas

teed, kuid just enne merejääle jõudmist pidi saan alla ronima järsust seljandikust ja roomik tuli uuesti maha; sel kriitilisel momendil Day õnnetuseks libises ja vajutas ventiili kogemata täiesti sisse. Mootor lakkas töötamast, kuid tagumise telje alla tekkis kurjakuulutav õlilaik. Järele vaadates selgus, et teljeümbrises (alumiiniumist) oli pragu. Umbris võeti maha ja toodi onni; võiksime temast asja saada, kuid aega on vähe. Kõik see näitab, et meil on nii kogemustest kui ka töökodadest puudu.

Olen ise veendunud, et mootorsaanidest meile palju abi ei ole, kuigi seni nendega midagi niisugust juhtunud ei ole, mida poleks saanud ära hoida. Veidi rohkem hoolt ning ettevaatust, ja neist saavad meile suurepärased liitlased. Häda on selles, et kui neist asja ei saa, pole kellelgi usku nende tulevikku.

Meares jõudis Nurgalaagrist pühapäeva hommikul kell 8 tagasi — pärastlõunal teatas ta meile sellest telefoni teel. Ta pidi olema sõitnud väga kiiresti ja see näitab koeri heast küljest. Kuuskümmend geograafilist miili kahe päeva ja ühe ööga on hea tulemus — kiiremini pole vist üldse võimalik.

Mul tuli Clissoldile öelda, et ta ei saa mootorsaanide rühmaga kaasa minna. See oli talle suureks pettumuseks. Ta paraneb aga iga päevaga ja ma loodan, et ta saab terveks enne, kui me ponidega lahkume. Hooper asendab teda mootorsaanide rühmas. Olen kogu aja ametis olnud kirjutamise ja meie retke kava detailiseerimisega.

Kaks päeva on tuul olnud põhjast, milline nähtus on siin väga haruldane; eile puhus 8 palli tugevune kagutuul, temperatuur oli —16° [—27° C]*, siin** aga oli põhjatuul, tugevusega 4 palli, ja temperatuur —6° [—21° C]. Nii kestis see mitu tundi — väga kummaline meteoroloogiline kombinatsioon. Oleme üsna kindlad, et sellele järgneb lumetorm lõunast.

Kesknädal, 18. oktoober. Lõunast sööstis meile peale lumetorm. Õhk on lumest päris paks.

Mootorsaani teljeümbrise lähem järelevaatus näitas, et seda on võimalik parandada. Paistab, et sellest saab veel asja. Eile läksid Taylor ja Debenham Roydsi neemele ja pidid sinna jääma üheks või kaheks ööks.

* Need andmed käivad nähtavasti meteoroloogiliste tingimuste kohta Vallil. *Tõlk.*

** Evansi neemel. *Tõlk.*

Pühapäev, 22. oktoober. Neljapäeva hommikuks oli mootori teljeümbris parandatud, ja nagu näha, on Day töö väga korralik. Sellest ajast peale on mootorsaanide rühm kogu aja teinud ettevalmistusi teele asumiseks ning täna on siis lõpuks kõik valmis. Nende laadung on merejääl virnas, saanid teevad proovisõitu, ja kui ilm on niisama hea nagu täna, lähevad nad homme teele.

Neljapäev, just enne lumetormi lõppu, jõudsid meie juurde Meares ja Dimitri. Üksvahe oli tuisk nii tihe olnud, et nad juhtkoeradki silmist kaotasid, Telgisaart aga ei olnud üldse nähagi, kuid umbes miili kaugusel onnist sattusid nad äkki päikesepaistesse ja tuul jäi suhteliselt vaikseks.

Salapärane haigus tabas veel üht meie paremat koera —Tsõgani; talle anti lahtistavat ravimit ja näib, et tal on nüüd veidi parem, kuid oleme tema pärast ikka veel mures. Kui tal tõesti on seesama haigus, mille põhjust me ei tea, siis on toibumine arvatavasti ainult ajutine ja lõpp tuleb kiiresti.

Koerterakendid lahkusid reede pärastlõunal, Tsõgan kaasa arvatud; täna helistas Meares, et ta asub kohe oma teisele reisile Nurgalaagrisse ilma Tsõganita. Üldiselt on ilm ikka veel võimatult halb; neljapäeval, samuti reedel ei saanud ponisid välja viia; eile olid nad väga hakkajad ja seda rohkem täna. Nendel päevadel, kui neid välja ei saa viia, peame neile vähem kaeru andma. Sellest on kahju, kuna just nüüd peaksid nad mõõdukalt töötama ja tugevasti söödetuna tublisti kosuma.

Temperatuur on jälle nulli [—18° C] ümber; see tähendab, et Barjääril on umbes —20° [—29° C]. Mind huvitab väga, kuidas mootorsaanid sellisele temperatuuri langusele reageerivad, kui nad kord sinna jõuavad. Day ja Lashly loodavad mõlemad palju abi mootorsaanidest ja midagi peavad need ometi ära tegema pärast kõike seda vaeva, mis nendega on nähtud.

Võimatult halva ilma tõttu ei ole seni saadud täiendavaid varusid Onnineemikule toimetada. Need on mõeldud lõunast tagasipöörduvate rühmade jaoks, ühtlasi juhuks, kui „Terra Nova" ei peaks pärale jõudma. Kõige tähtsamad varud viisid ponid täna Liustikukeelele.

Vaatamata kogu hoolele, millega ma püüdsin oma kava võimalikult üksikasjaliselt ja selgelt kirja panna, usun ma, et transpordi alal on ainult Bowers see mees, kellele

ma rahulikult selle töö võin usaldada. Ainult tema suudab niisuguses arvude rägastikus eksimatult orienteeruda. Mis aga ponide järjekindlasse treeningusse puutub, siis on Oates sääraseks tööks eriti sobiv: ta on südamega asja juures.*

„*Oktoober, 1911.* Ma ei tea, mida Amundseni väljavaadetest arvata. Kui ta poolusele jõuab, siis peab see toimuma enne meid, sest koertega liigub ta kiiresti edasi, samuti on üsna kindel, et ta varakult teele asub. Seda arvestades otsustasin ma juba ammu käituda täpselt samuti, nagu ma oleksin teinud siis, kui teda poleks siin üldse olnud. Vähimgi katse hakata temaga võidu ajama lööks kõik mu plaanid segi, pealegi näib mulle, et ma ei ole mitte selleks siia tulnud.

„Võib-olla olete sellest juba midagi kuulnud, enne kui need read teieni jõuavad. Oi kui palju siin kõiksuguseid võimalusi on! Igal juhul võite kindel olla, et ma ei tee ega ütle midagi rumalat. Ainult ma kardan, Teil tuleb valmis olla selleks, et meie ürituse tähtsust hakatakse vähendama."

„Kuidas ka ei oleks, tähtis on töö, aga mitte inimeste kiitus."

„Alati kui on juttu Bill Wilsonist, ei leia ma sõnu. Usun, et ta on toredaim inimene, keda ma eales olen kohanud, ja mida lähedasemaks ma talle saan, seda enam ma teda imetlen. Ta on igas suhtes nii usaldatav ja meelekindel; kas oskate arvata, mida see siinsetes tingimustes tähendab? Milles küsimus ka ei seisaks, alati võid kindel olla, et Bill on rahulik, äärmiselt praktiline, piiritult ustav ja täiesti omakasupüüdmatu. Lisage sellele täielik oskus tunda inimesi ja üldse kõiki asju hoopis põhjalikumalt, kui see esimesel pilgul võib näida, rahulik huumorimeel ning peen taktitunne, siis vahest on teil ettekujutus sellest, mida see inimene väärt on. Minu arvates on ta ekspeditsiooni kõige populaarsem liige, ja see ütleb juba iseenesest palju."

„Bowers täidab ja ületab kõik mu lootused. Ta on päris kullatükk, täiesti usaldatav ja hämmastavalt energiline. Ta on meie hulgas kõige vastupidavam, ja see tähendab väga palju; näib, et ükski võim ei saa ta sitkest väike-

* Järgnevad katkendid Scotti poolt 1911. a. oktoobris kirjutatud kirjadest. *Tõlk.*

sest kehast jagu ega riku ükski katsumus ta tuju. Võiksin teile jutustada sadu lookesi ta väsimatust agarusest, ta ennastsalgavusest ja ta ammendamatust huumorimeelest. Aina valmistab ta meile uusi üllatusi, kuna ta on väga intelligentne ja tal on erakordselt hea mälu pisiasjade meelespidamiseks. Niisugune ta on — minu asendamatu abiline kõiges, mis meie kelguretkede juhtimisse ning organiseerimisse puutub, ja tore ning lõbus kaaslane retkedel."

„Üheks suuremaks plussiks meie ekspeditsioonile on Wright. Ta on väga põhjalik ega ütle ühestki tööst ära. Samuti kui Bowers, tunneb ka tema ennast kelguretkel nagu kala vees, ja ehkki ta pole läbi teinud nii karme katsumusi nagu Bowers, arvan, et ta talub neid peaaegu niisama vapralt. Miski ei suuda ta tuju rikkuda ja ma ei oska enesele ette kujutada, et ta oma elus kunagi millegi üle oleks kaevanud."

„Teisi ei hakka ma nii põhjalikult kirjeldama, kuigi suurem osa nendest niisama kõrget hinnangut väärib. Kõik nad kokku moodustavad erakordselt toreda kamba."

„Sõdur on meie kõikide lemmik — mõnus ja humoorikas vana pessimist, kes ööd kui päevad ponidega jahib, onnis aga pajatab murelikult oma hoolealuste väiksematestki hädadest."

„X... püüab kõigest väest teisi abistada — teisele mõnd teenet osutades on ta valmis igasuguseid ohvreid kandma, ja seda ilma vähemagi pealetükkivuseta."

„On vaja, et inimene oleks südamega oma töö juures. Siin saavutab oma töös tulemusi vaid see, kes seda kõigest hingest püüab."

„Y... teeb hoolega oma tööd ja näeb sealjuures koledal kombel vaeva, kuid ta on üllatavalt algatusvõimetu, mille tõttu ta ei tee vähimatki katset teiste tegevusest aru saada; see on seda laadi iseloomuga inimene, kes istub nurka ja t a h a b k i sinna jääda."

„Mehed on kõik toredad. Allohvitser Evans on meie ekspeditsioonile väga kasulikuks liikmeks osutunud: meie kelkude ja kelguvarustuse eest hoolitseb ta lausa imetlemisväärse püüdlikkusega ning leidlikkusega. Teel on ta tubli ja visa nagu alati, ta anekdootide tagavara aga on lõpmatu."

„Creanil on õnnelik loomus; ta on valmis kõike tegema ning igale poole minema, ja mida raskem töö, seda

parem. Evans ja Crean on suured sõbrad. Lashly on igas suhtes samasugune nagu varem: töötab äärmiselt palju, on vaikne, mõõdukas ja otsusekindel. Nagu näete, on minuga kaasas suurepärased inimesed, ja kui me midagi ei saavuta, siis peab meil küll väga viltu minema.

Inimese iseloomu tundmaõppimine sellises läbinisti toredas ning kirjus seltskonnas on mõnusaks ajaviiteks ja nende vahekordade jälgimine kisub kaasa. Kõige erinevama kasvatuse ja harjumustega mehed on saanud suurteks sõpradeks. Kõneained, mida pealiskaudsete tuttavate vahel väga delikaatselt puudutatakse, on siin ohjeldamatute naljade aluseks. Nii näiteks ei väsi Sõdur pilkamast Austraaliat, ta inimesi ning institutsioone, vastutasuks aga ründavad austraallased Briti armees valitsevaid kitsarinnalisi eelarvamusi. Kuid ma pole veel kordagi märganud, et keegi nendes vaidlustes enesevalitsemise oleks kaotanud. Ja siin ma siis istun ega jõua selle üle küllalt rõõmustada. Vaevalt on võimalik ekspeditsiooni paremini organiseerida — igal mehel on just temale sobiv tegevus; kellelgi ei ole liiga vähe või jälle liiga palju tööd — kõik on nii, nagu ma soovisin, ka võib sedasama öelda meeste kohta, kes on valitud seda tööd tegema."

Täna tõotas tulla väga ilus ilm, kuid äsja tõusis tuul ja jälle kogunevad pilved. Lõuna pool Erebust oli täna hommikul väga ilus, lindikujuline pilv; võib-olla on see hoiatuseks, et midagi on tulemas.

Jälle õnnetus! Täna kell üks tormas meie juurde Snatcher, üks kolmest ponist, kes lattu tagavarasid veavad. Poni leemendas higist ja tiris enese järel üheainsa trengi otsas hüplevat kelku. Nelikümmend minutit hiljem jõudis pärale ta ajaja, allohvitser Evans, kes oli peaaegu niisama märg; üheaegselt saabus Wilson Nobbyga. Wilsoni jutu järgi saime aga sündmuste käigust puuduliku ettekujutuse. Ta rääkis, et pärast seda, kui koormad olid maha laaditud, jäi Bowers kõiki kolme poni hoidma, kuna nad näisid täiesti rahulikud; äkki visanud üks neist pea selga ja kõik kolm tormanud minema — Snatcher kodu poole, Nobby — Läänemägede kanti ja Victor koos Bowersiga, kes temast ikka veel kinni hoidis, teadmata suunas. Jooksnud umbes kaks miili Nobbyle järele, püüdnud ta selle lõpuks Telgisaarest lääne pool kinni ja toonud koju. Pool tundi pärast Wilsonit tuli Bowers äraaetud Victo-

riga. Ponil jooksis nina verd ja selle küljes lipendas suur lahtirebitud nahatükk. Bowers ise oli üleni verine ja temalt kuulsime Wilsoni jutustuse puuduva osa — vahejuhtumi põhjuse. Tuleb välja, et ponid olid niikaua täiesti rahulikud, kuni Victor pea selga viskas ja sõõrmetpidi Snatcheri trengihaagi otsa jäi. Haak rebis Victoril nina lõhki ja poni läks muidugi peruks. Bowers hoidis teda kinni, kuid ei suutnud loomulikult samal ajal kahest teisest ponist jagu saada. Victor kaotas tublisti verd. See külmus lahtikistud nahatüki külge ja andis haavale sünge väljanägemise ning ärritas seda üsna tublisti. Ma ei oska enesele ette kujutada, kuidas küll Bowers suuteline oli metsikuks läinud poni kinni hoidma; ma ei usu, et keegi teine sellega hakkama oleks saanud. Tagasiteel ripnes sõõrmetükk vaese olendi nina küljes ja ajas teda veelgi enam marru; Bowersil tuli teda korduvalt peatada. Lõikasime lahtise nahatüki ära ja leidsime, et haav ei ole kaugeltki nii tõsine, nagu ta esialgu välja nägi. Loom väriseb ikka veel, kuid on usinalt oma toidu kallal, ja see on hea tunnus. Miks küll peavad meie pühapäevad alati nii ärevad olema!

Oleme jälle kahe kogemuse võrra rikkamad. Esiteks, kui rahulikud loomad ka ei oleks, kunagi ei tohi ajajad nende juurest lahkuda — ühelgi juhul ei tohi riskeerida; teiseks, trengihaagid tuleb ümber teha.

Ma arvan, et taolisi sekeldusi võis oodata. Ei saa ju kuidagi loota, et tugevad ning elujõulised ponid peaksid end ülal nagu vagurad lambad; kuid ma rõõmustaksin, kui juba teel oleksime ja meil selge oleks, millist abi neilt loota võime.

Veel üks häiriv sündmus leidis aset. Võimalike vigastuste ärahoidmiseks ei ole me sel kevadel jalgpalli mänginud, kuid reede pärastlõunal pidasime siiski ühe matši, sest Ponting tahtis seda filmida. Mängimisel sai Debenhami põlv viga (nagu hiljem kuulsin, oli see tal vana häda ja ta poleks tohtinud üldse mängida). Wilsoni arvates kulub terve nädal, enne kui ta teele võib asuda. Nii on läänerühm ikka veel siin ja me raiskame kallist aega. Asja ainus hea külg on see, et Forde'i käel on nüüd aega paraneda. Kui selliseid viivitusi veel peaks juhtuma, siis näib meist päris „hädavareste" jõuk kujunevat. Clissold käis täna esimest korda väljas; tal on parem, kuid ta selg annab ennast veel tunda.

Teisipäev, 24. oktoober. Kummalisel kombel oli meil kaks ilusat päeva. Eile näis, et mootorsaanid on minekuvalmis, ja me läksime kõik merejääle neid ära saatma. Kuid mootoreis tekkisid paratamatud pisirikked ja masinad ei saanud neemest kaugemale. Day tegi heitegaaside liikumise käigus muudatuse, seetõttu ei pääsenud gaasid enam karburaatori eelsoojendajaisse; üks ujuki hoob oli kõveraks paindunud ja siduriketas ei töötanud korralikult. Nende vigade kõrvaldamiseks kulus Dayl ja Lashlyl kogu pärastlõuna.

Täna hommikul saadi mootorid jälle käima ja veidi pärast kella 10 asusid saanid uuesti teele. Algul jäid nad ühtelugu seisma, kuid üldiselt näisid mootorid järjest paremini tööle hakkavat. Nad ei tööta küll veel täie võimsusega, seetõttu liiguvad saanid väga aeglaselt. Nende koormad näivad mulle tublisti raskemad, kui me kokku olime leppinud. Day paneb oma mootori käima, ronib siis maha, vantsib saani kõrval ja hoiab sõrme igaks juhuks ventiilil. Lashlyl ei ole juhtimiskangide käsitsemine veel päris käe sees, kuid ma loodan, et ta õpib selle ühe päevaga ära.

Ainus vahejuhtum, mis ärevust tekitas, oli roomikute libisemine, kui Day proovis sõitu alustada jääd mööda, millel oli väga õhukene lumekord. Nii suurte koormatega saane on raske liikuma panna, kuid ma arvan, et roomikute ribid ja poldid veavad saani igasugusel pinnal edasi. Kohta hiljem lähemalt silmitsedes nägin, et roomikute poldid olid jäässe vaod kraapinud.

Praegu, kell 12.30, mil ma neid ridu kirja panen, on saanid umbes miili kaugusel Lõunalahel; on näha, kuidas mõlemad koos oma kelkudega aeglaselt, kuid püsivalt edasi liiguvad.

Soovin nii väga, et traktoritest asja saaks, isegi, kui neist lõunaretkel eriti suurt abi ei ole. Väiksemgi edu on küllaldane selleks, et näidata, mida neilt oodata võib, ja kas nad suutelised on polaaralade transpordis pööret teostama.[1] Nähes täna mootorsaane töötamas ja meelde tuletades, et kõigi seniste takistuste põhjuseks on olnud üksnes rikked mehhanismides, on võimatu nende väärtusi tunnustamata jätta. Kuid tühised rikked ja kogemuste puudumine näitavad, et riski vältimiseks tuleb katseid

Mootorsaanide rühm.
Vasakult: Lashly, Day, ltn. Evans, Hooper.

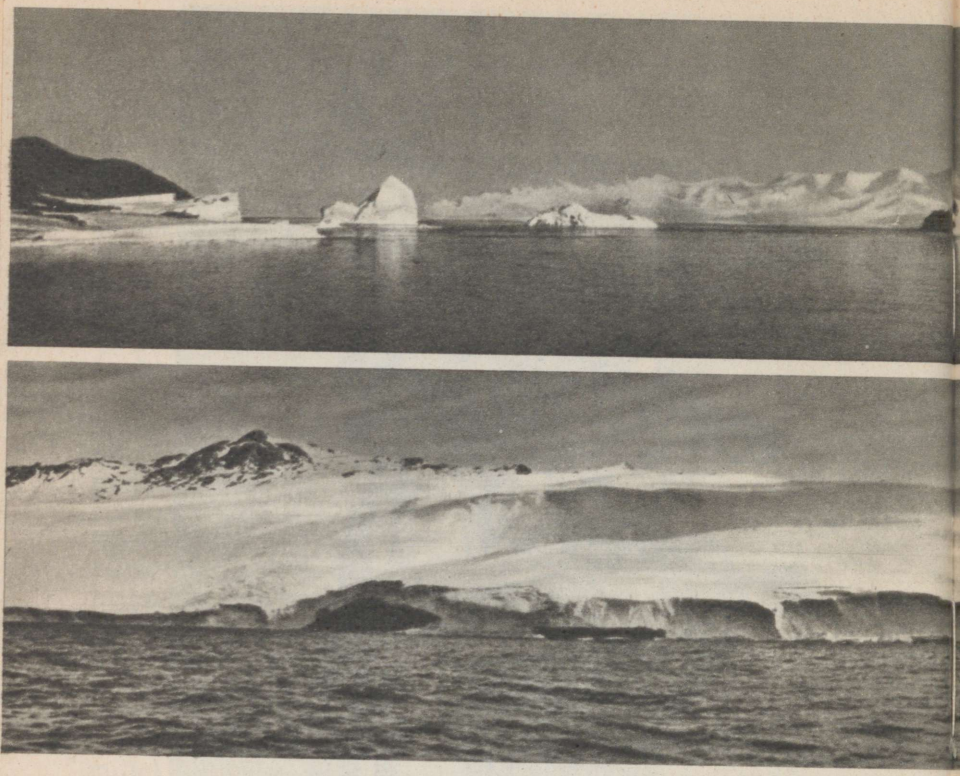

Ülal: Läänemäed (vaade Evansi neemelt).

Day mootorsaan teel poolusele.

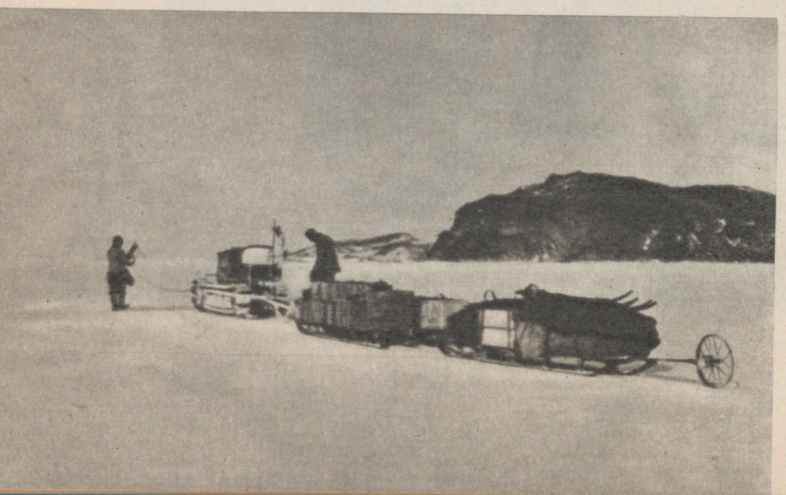

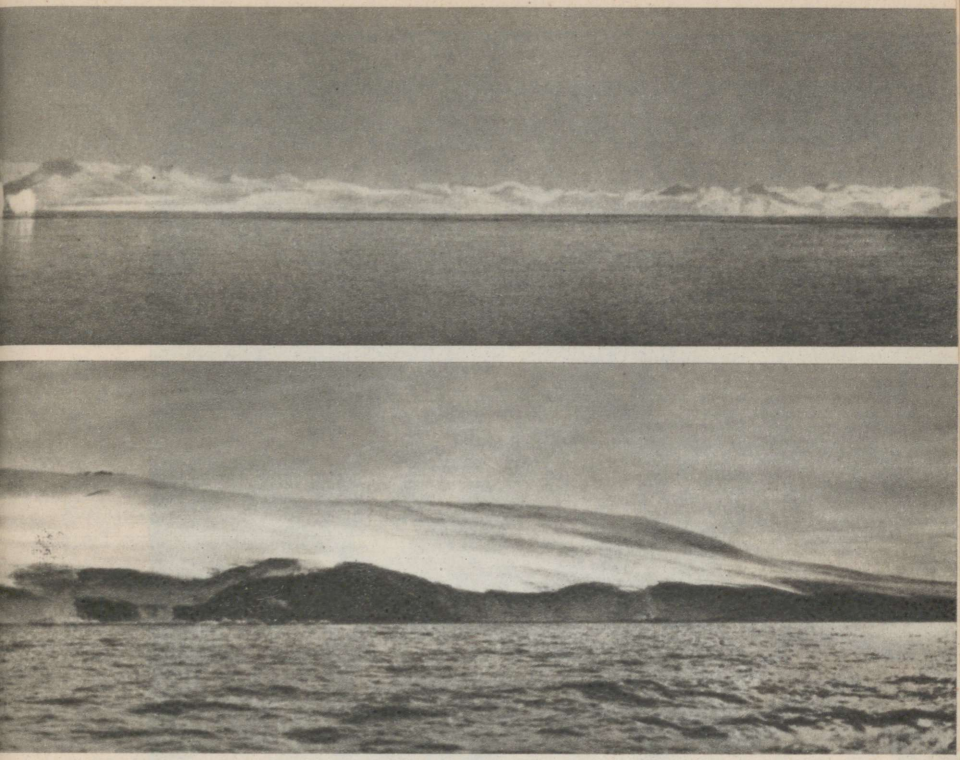

A II : Tulemägi Terror ja ta liustikud.

Pooluserühma ratsioon
(kakao, pemmikan, suhkur, kuivikud, või ja tee).

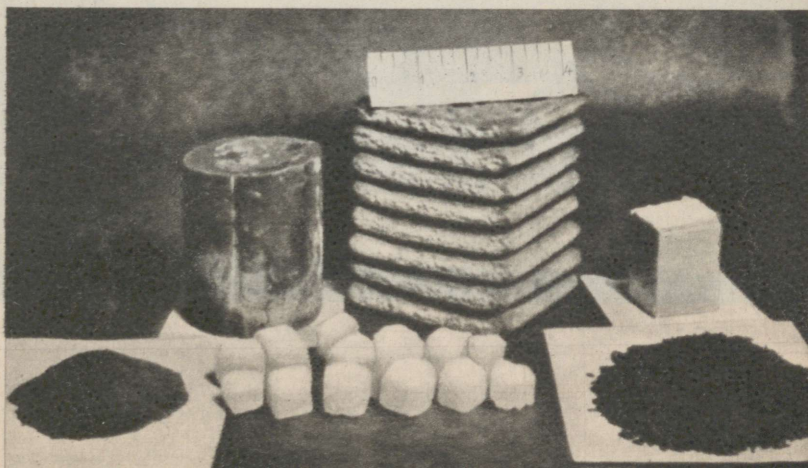

Meares ja Dimitri „Discovery"-onnis.

jätkata. Üks suvi proovisõitudeks ja väike remonditöökoda on kõik, mida veel esinevate puuduste kõrvaldamiseks vaja läheb.

Igatahes enne teeleasumist saame kindlasti teada, kas on juhtunud kõige halvem või kroonib seda ainulaadset katset siiski mõningane edu.

Ponid on päris toredas vormis. Victori haav on peaaegu täiesti paranenud ja kelgu ette rakendatuna kihutab loom kiiresti ringi. Isegi Jehu on peruks läinud: näitab oma kapju ja kepsleb kohmakalt. Invaliidid paranevad: Clissold on veidi rahutu oma selja pärast, kuid selleks ei ole küll mingit põhjust.

Atkinsonist ja Keohanest on saanud kokad ja nad täidavad oma ülesandeid imehästi.

Täna hommikul teatas Meares, et ta on Nurgalaagrist tagasi jõudnud. Kõik vajalik on nüüd sinna veetud. Seekordne retk võttis niisama palju aega nagu eelminegi, mil nad esimesel päeval läbisid 17 miili, teisel päeval 13 sinna ja 13 tagasi ning kolmandal päeval juba varakult koju jõudsid. Kui vaid koertest võiks loota, et nad ka edaspidi nii kiiresti jooksevad, siis oleks see suurepärane. Üldiselt näib, et asjad arenevad hästi.

Kell 1 päeval teatati, et mootorsaanid on Vaguvaalasaarest mööda jõudnud; nad on sõitnud ligi 3 miili — asi edeneb!

Neljapäev, 26. oktoober. Eile nägin mootorsaane alles siis, kui hulga maad mööda Lõunalahe jääd ära olin kõmpinud. Läbi pikksilma paistsid nad teisel pool Liustikukeelt. Ennelõunal oli puhunud tugev tuul, kuid mulle tundus, et nad oleksid pidanud kaugemale jõudma. Nagu kiuste ei saanud me telefoni teel Onnineemikuga ühendust, ilmselt oli midagi korrast ära. Pärast lõunasööki asusid Simpson ja Gran sinna teele.

Täna hommikul, just praegu, helistas Simpson. Ta rääkis, et mootorsaanidel on jääl edasipääsemisega raskusi. Seesama häiriv viga, mida ma juba esmaspäeval märkasin: väga õhukese lumega kaetud kõval jääpinnal roomikud libisevad. Mootorid töötavad korralikult, ja kui saanid lumele jõuavad, läheb kõik hästi.

Organiseerisin kaheksamehelise salga ja me läheme just praegu vaatama, kuidas neile abi saaks anda.

Reede, 27. oktoober. Eile saime kell 10.30 hommikul minema. Kuni Liustikukeeleni läksime süngeid mõtteid

mõlgutades; peale ühe juhusliku tuuleiili oli imeselge, virgutav päev. Jääl oli hülgeid, keda me mitmel korral mootorsaanideks pidasime. Kui me lõpuks Liustikukeele lähedusse jõudsime ja juba sääraseid vigu vältida oskasime, veendusime, et saane pole näha. Esmalt mõtlesin, et nad otsivad teisel poole Liustikukeelt paremat teed, kuid see arvamus kummutati kohe, ja meil tuli pead murda, mis võis nendega juhtunud olla. Lõpuks läksime edasi ja avastasime nad kaugel eemal merejääl, kus nad Onnineemiku poole liikusid; õige pea leidsime ühes lumises kohas tugevad saanijäljed. See lumi oli meile meeldivaks üllatuseks pärast saanide kahekordseid jälgi ja libedaid kohti lumetul jääl. Meie tuju paranes kohe, sest oli selge, et saanid töötavad ja on pealegi väga raske teelõigu ilma suuremate takistusteta ületanud. Läksime edasi ja jõudsime 2½ miili kaugusel Onnineemikust neile järele. Meile tulid vastu Simpson ja Gran, kes olid tagasiteel Evansi neemele. Mootorsaanide juures kuulsime, et kõik on enam-vähem korras. Kord käima läinud, töötasid mootorid hästi, kuid silindrid, eriti kaks tagumist, kuumenesid ülemäära, kuna ventilaator või tuul karburaatorit liialt jahutasid. Raskusi oli ühtlase temperatuuri saavutamisega silindrites ja karburaatoris. Selleks käivitati mootorid, jäeti siis seisma ja kaeti kinni, et soojus ühtlaselt leviks. See on muidugi võrdlemisi kohmakas abinõu. Samal ajal kui Day ja Lashly einetamiseks peatusid, jäime meiegi laagrisse, kuid neist veidi eespool. Kohe pärast einet hakkas Lashly oma saaniga aeglasel käigul liikuma ja sõitis kerge vaevaga Armitage'i neemele. Day oli aga halva teega hädas; pakkusime talle oma abi, kuid ta keeldus sellest; jäänud leitnant Evansiga kahekesi, sattus ta üha suurematesse raskustesse, kuna tõusis tuul ja hakkas tuiskama. Meie olime vahepeal onni jõudnud ja sealt Mearesi eest leidnud, kuid nüüd tulime kõik jälle välja. Lasksin kutsuda Lashly ja Hooperi ja me läksime tagasi Dayd abistama. Mootor tõrkus umbes tund aega, hakkas siis aga korraga käima ja saan sõitis ühegi äparduseta kiiremini, kui meie jalgsi talle järele jõudsime, Armitage'i neemele välja. Vahepeal oli tõusnud lumetorm; oli päris tore vaadata, kuidas mootorsaan keerlevas lumepilves edasi rühkis. Läksime kõik onni tagasi; Mearesi ja Dimitri on virgad olnud, onn on korras ja mugav: just äsja oli tore telliskivist kolle laotud, millelt uhiuus

plekk-korsten otse läbi katuse tõuseb. See on kõige hinnatavam ümberehitus. Mulluse ajutise laguneva ahju asemel on meil nüüd tugev, püsiv tulease, mis kindlasti mitu aastat peaks kestma. Veetsime väga mõnusa öö.

Täna hommikul kella 9 paiku olime kõik jääl. Põnevusega ootasime saanide teeleasumist ja ma olin meeldivalt üllatatud, kui mõlemad mehed oma mootorid 20 kuni 30 minutiga käima said, ehkki lõikavalt külmas tuules leeklambiga tülikas oli töötada.

Lashly sai varsti minema, liikus umbes 1/2 miili edasi, tegi mootori jahutamiseks lühikese peatuse ja sõitis siis ühtejärge ligi 3 miili. Barjäär, mis on Armitage'i neemest viie geograafilise miili kaugusel, näis nüüd väga lähedal. Kuid Lashly oli veidi liiale läinud, määrdeõli sai otsa ja ta mootor kuumenes üle. Pärast peatust sõitis ta veel veidi rohkem kui miili ning pidi siis mõnisada jardi enne Barjäärile viivat lumehange ootama jääma, kuni uut õli tuuakse ning soojusbilanss ta mootoris taastub.

Lashly sõitis teise käiguga, mis võrdub jalakäija paraja kiirusega — 2 1/2 kuni 3 miili tunnis; see oleks hea tükk maad, kui mootori jahutamiseks ei tuleks peatusi teha. Tema mootorsaan on vana, seesama, mida kasutati Norras; Day mootoril on uus käigukast.*

Vahepeal oli Day järjekordselt jännanud oma mootori jahutamisega ja jupphaaval edasi jõudnud. Selleks ajaks kui Lashly teist korda seisma jäi, oli ta aga nendest viperustest jagu saanud ja jõudis õige kiiresti edasi. Varsti pidid mehed ta saani kõrval jooksma hakkama. Lühidalt — ta peatus, et Lashlyle määrdeõli üle anda, kihutas siis jälle edasi ja ronis ühegi takistuseta oma maksimaalse kiirusega nõlva mööda üles — ta oli esimene mees, kes sõitis Suurel Jääbarjääril mootori jõul! Kõik kohalviibijad juubeldasid, kuid mootorsaanide mehed selleks oma aega ei raisanud. Day kihutas edasi ja varsti jäid saan ning selle kõrval jooksvad mehed kauguses ikka väiksemaks ja väiksemaks. Läksime tagasi, et aidata Lashlyt, kes oli oma mootori uuesti käivitanud. Kuigi mitte nii ruttu, sest tema mootor on aeglasema käiguga, sai ka Lashly

---

* Seda tüüpi mootorsaanidega oli juba mitmel korral varem katsetatud: 1908. a. Alpides Lauteret' läheduses kasutas neid polaaruurija dr. Charcot ja 1909. ning 1910. a. tehti sedasama Norras. Iga kord toodi saanid tagasi ja täiendati neid.

nüüd ilma ühegi viperuseta nõlvast üles ja saan mürises edasi, kuna Lashly ise viimase käepigistuse vahetas. Tema mootor ei töötanud nii hästi nagu Day oma, kuid ma usun, et selle peamiseks põhjuseks on häired, mis tekkisid teekonna algul juhtunud ülekuumenemise tõttu.

Nii olid mootorsaanid meist lahkunud, sõites nüüd palju paremal teel — mööda kõva, lumeviredeta, tuisklumega kaetud teed, mis Mearesi sõnade järgi ulatub vähemalt Nurgalaagrini.

Eeldades, et midagi tõsist ei juhtu, peaksime viperustest mootoritega aegapidi üle saama; olen selles üsna kindel. Iga päevaga on meil ikka paremini läinud, iga päevaga saavad mootorid ja maastik meestele üha kodusemaks, kuna nad ikka rohkem kogemusi omandavad. Raske on aga ette öelda, kuidas lõpevad äsja meid kimbutanud hädad võllidega. Day treitud uued võllid on juba pragunenud ja Lashly saanil on ühe roomikuga lood täbarad; võib-olla saab seda ajutiselt kuidagi niipalju parandada, et ta vähemalt heal teel vastu peab. Kuid mulle tundub, et Lashly saan ei sõida kuigi kaugele.

Niipalju on juba selge: kui võllid oleksid olnud metallist ümbrises ja kelkude jalased metalliga kaetud, oleksid nad praegu niisama hästi kui uued. Ma ei mõista, kuidas me ometi varem ei tulnud mõttele seda teha. Praegu aga pean ennast tröötima teadmisega, et saanidel on meil parajad mehed edaspidiste raskustega heitlemiseks.

Mootorsaanid ei ole meie plaanide eluküsimuseks ja on võimalik, et meil pole neist eriti palju abi, kuid oma olemasolu on nad juba õigustanud. Isegi meremeestesse, kes seni neisse väga skeptiliselt suhtusid, avaldasid viimased päevad sügavat muljet. Allohvitser Evans ütles mulle: „Jumala eest, sir, ma mõtlen, et kui need riistapuud niimoodi suudavad edasi kihutada, siis ei ole teil enam midagi soovida." Kuid nagu iga uudse asjaga ikka, on kõige veenvam saane siiski oma silmaga sõitmas näha, kõrvalseisjais ei suuda usaldust äratada muu kui vähemalt saja miili pikkune teekond Barjääril.

Saatnud mootorsaanid teele, ruttasime Onnineemikule tagasi ja jõime seal teed. Harjumatult pehmete jalatsite ja konarliku lumepinna tõttu olid mul jalad väga hellad, kuid otsustasime siiski Evansi neemele tagasi minna. Ilm oli tore ja me asusime teele. Peatusime Vaguvaalasaare juures, jõime tassi teed ja jõudsime kell 9 õhtul onni. See

teeb keskmiselt 3½ statuutmiili tunni kohta. Kogu päeva jooksul käisime maha 26½ statuutmiili — teeolusid arvesse võttes ei ole see sugugi vähe, kuid ma kardan, et mu jalgadel tuleb sellepärast veel kannatada.

Laupäev, 28. oktoober. Jalad on mul hõõrdunud ja ühel neist on kannakõõluse ülepingutus (liigendipõletik); päeva või paari pärast on see aga möödas. Eile öösel oli tallis suurem mürgel. Christopher ja Hiinlane otsustasid kakelda. Gran pidi peaaegu kabjaga pihta saama. Heal toidul lähevad ponid täiesti käest ära. Oates räägib, et Snippets ikka veel lonkab ja et tal on üks jalg veidi „kuum"; see ei ole kuigi meeldiv uudis. Debenhami põlv paraneb, kuid aeglaselt. Läänerühm asub teele pärast meid, selles ei ole enam mingit kahtlust. Kallis suveperiood läheb neil kaotsi ja sellest on kahju! Kõike arvesse võttes olen õnnelik, kui siit varsti minema saan ja meie õnne proovile võin panna.

Esmaspäev, 30. oktoober. Eile oli jälle ilus päev ja tekkis juba tunne, et suvi on tõepoolest kätte jõudnud, kuid täna pärast toredat hommikut puhkes jälle lumetorm valla. Praegu, mil ma neid ridu kirjutan, ulub väljas tugev tuul. Wilson, Crean, allohvitser Evans ja mina tõmbasime eile selga oma kelguretke-varustuse ja lõime Pontingi ning ta kaamera auks jäämägede juures laagri üles; ta väntas terve seeria filme, mis tema kollektsioonis kõige huvitavamad peaksid olema. Minu arvates ei suuda miski suuremat huvi äratada kui need pildikesed laagrielust.

Kui me onni tagasi jõudsime, leidsime sealt Mearesi eest; tema ja ta koertega on kõik korras. Ta jutustas meile, et (leitnant) Evans käinud laupäeval Onnineemikul sinna maha jäänud isiklike asjade kotti ära viimas. Evans rääkinud, et Lashly mootorsaan olevat Ohutu laagri juures rikki läinud; metalli valuvea tõttu oli ühe silindri ülaots purunenud. Õnneks oli neil tagavaraosi kaasas ja Day ning Lashly töötasid mootori remontimisel kahekümne viie kraadises [—32° C] pakases kogu öö. Hommikuks oli mootor korras ja nad tegid mõlema saaniga, millel olid ka koormad järel, päris õnnestunud proovisõidu. Siis märkas Evans oma koti puudumist ja suusatas tagasi, kuna mootorsaanid, nagu ma aru sain, teekonda jätkasid; kuidas, seda ma kindlasti ei tea, aga arvatavasti koos.

Arvesse võttes seda õnnetust, samuti asjaolu, et mõned meestest, kellel oli kõige rohkem tegemist, on pärast kaks

päeva kestnud mootorsaanide abistamist väga väsinud, otsustasin teele asuda mitte homme, vaid kolmapäeval. Kui aga peaks lumetorm puhkema, siis lähevad Atkinson ja Keohane homme Onnineemikule, et kindlaks teha, kas Jehuga võib arvestada või mitte.

Teisipäev, 31. oktoober. Lumetorm puhkes täna hommikul ja lakkas pärastlõunal; päike paistab ja tuul vaibub. Meares ja Ponting läksid äsja Onnineemiku poole teele. Umbes tunni aja pärast, nagu kokku oli lepitud, lahkuvad sealt arvatavasti Atkinson ja Keohane, ja kui ilus ilm peaks püsima, asume kõik homme teele. Nende ridadega selles päevikus lõpeb siis meie ekspeditsiooni kroonika esimene peatükk. Tulevik on jumalate käes; loodetavasti pole ma midagi tegemata jätnud, mis pooluseretke õnnestumise huvides vajalik on.

XVI PEATÜKK

RETK LÕUNASSE. BARJÄÄRIL

1. november. Eile õhtul saime kuulda, et Jehu oli jõudnud umbes 5½ tunniga Onnineemikule. Täna hommikul läksime teele väikeste salkadena — umbes kell 11 lahkusid esimestena Hiinlane, Michael ja Nobby. Christopheri, selle väikese saatana rakendamisega oli raskusi nagu alati; ta läks teele väga riiakas tujus ja Oatesil tuli teda kõigest jõust vaos hoida.

Bones traavis Creaniga üsna kenasti minema ja mina Snippetsiga tema jälgedes. Kümme minutit hiljem kihutas allohvitser Evans Snatcheriga meist oma tavalises kiirtraavis mööda.

Vaguvaalasaare juures puhus kõva tuul ja taevas oli ähvardav — ponid aga vihkavad tuult. Saarest miili võrra lõunas möödus minust Bowers Victoriga ja jättis mu sinna, kus ma kõige parema meelega tahtsin olla, — kolonni lõppu.

Oma uuest asukohast nägin, et üks esimesi ponisid oli seisma jäänud ja keeldus kangekaelselt edasi minemast. Kartsin väga, et see on Hiinlane, meie „tundmatu suurus", kuid õige pea märkasin kergendustundega, et see oli mu vana sõber Nobby, kes oli millegipärast jonnima hakanud. Kuna ta on väga tugev ning terve loom, veenis Anton teda õige kärmesti ja Nobby marssis edasi. Vaesel väikesel Antonil oma lühikeste jalgadega on raske poniga sammu pidada.

Varsti oli Snatcher kolonni eesotsas ja läbis kogu vahemaa Onnineemikuni nelja tunniga. Evans kinnitab, et teekonna alguse ja lõpu vahel ei olnud mingisugust erinevust, — väike loom vedas lihtsalt nagu vallatades. Bones ja Christopher jõudsid pärale peaaegu niisama tarmukatena, ometi oli viimane kogu tee karelnud ja kepselnud.

Seni pole küll veel märgata, et see loom oma vallatused jätta kavatseks, ja meil tuleb tõsiselt kaaluda, kuidas Oatesi nende eest kaitsta. Christopheri lähedal peaksid alati mõned rahulikud ponid olema, kuid seda on raske läbi viia, sest ponid on väga erineva sammuga. Veidi hiljem jõudsin ma ühe meesterühma juurde, kuhu kuulusid Bowers, Wilson, Cherry ja Wright; märkasin oma suureks rõõmuks, et Hiinlane veab päris hästi. Ta samm ei ole eriti kiire, kuid ta astub ühtlaselt, kindlasti käib ta veel palju maad ära.

Victor ja Michael rühkisid jälle etteotsa ja meie kolmekesi jõudsime pärale, kui olime kulutanud selle vahemaa läbimiseks veidi vähem kui viis tundi.

Saime just õigel ajal kohale, sest ilm läks ikka järjest halvemaks, varsti pärast meie saabumist aga algas torm.

Neljapäev, 2. november. Onnineemik. Eilsel matkal sai ponide liikumise kiirus meile hulga selgemaks. Meie kolonn meenutas mulle regatti või segipaisatud flotilli, kus laevad liiguvad väga erineva kiirusega. Edaspidine matkakord on nüüd kindlaks määratud. Läheme teele kolmes salgas — algul kõige aeglasemad, siis paraja sammuga ja lõpuks „kiirponid". Snatcher alustab retke viimasena ja püüab arvatavasti esimesed kinni. Kõik see nõuab mitmeid ümberkorraldusi. Oleme otsustanud liikuda öösiti ja ma loodan, et asume teele pärast õhtusööki. Ilm paraneb iga tunniga, kuid praegusel aastaajal ei ole sellel kuigi suurt tähtsust. Saime ponid hästi ära paigutada. Michaeli, Hiinlase ja James Piggi võtsime lihtsalt onni. Hiinlane trampis kogu öö ega lasknud meid magada. Onnis on ka Meares ja Dimitri oma koerterakenditega ning Ponting kogu oma fotovarustusega. Kardan, tal ei tule siin pildistamisest suurt midagi välja.

Reede, 3. november. 1. laager. Ehkki Onnineemikul puhus lõikav tuul ja tuiskas, asusime ikkagi salkade kaupa teele. Atkinsoni salgas on Jehu, Hiinlane ja Jimmy Pigg; nad hakkasid liikuma kell kaheksa õhtul. Mõni minut enne kümmet lahkusime meie kolmekesi — Wilson, Cherry-Garrard ja mina. Meie ponid sammusid üksteise järel, püsivalt ning rahulikult mööda merejääd. Tuul jäi palju vaiksemaks, kuid ühtlasi langes ka temperatuur, nii et seegi nõrk vinu oli lõikavalt külm. Atkinsoni salga leidsime eest Ohutus laagris. Ta oli einetanud ja valmistus jälle edasi liikuma; ta rääkis, et Hiinlane ja

Jehu on väsinud. Kohe pärast seda, kui meie laagrisse olime jäänud, ilmus kohale ka Ponting koos Dimitri ja väikese koerterakendiga. Ta jõudis just õigeks ajaks kaamera üles seada, et meie „lendavat järelväge" pildistada, kes toredas tempos lähenes. Snatcher kihutas ees ja teda tuli ühtelugu pidurdada — tõesti imetlusväärne loom. Christopheriga oli rakendamisel tavalisi sekeldusi olnud, kuid Barjääri lumepind oli teda silmanähtavalt taltsutanud. Paistis, et neid kinni pidada poleks mõistlik, ja nii kihutasid nad meist esimese salga jälgedes mööda.

Pärast einet pakkisime oma kraami kokku ja läksime jälle edasi, niisama ühtlase sammuga nagu enne. Ma ei ole neist südaöistest einetest eriti vaimustatud, aga inimestele on sellele järgnev teekond väga meeldiv, kui juhtub nii nagu täna, et tuul vaibub ja päike iga tunniga ikka rohkem sooja annab. Kaks meie ees liikuvat salka jäid laagrisse umbes 5 miili Ohutust laagrist lõuna pool. Jõudsime sinna pool või kolmveerand tundi pärast neid. Kõik ponid on pandud korralikult köide, kuid enamik neist on väsinud — Hiinlane ja Jehu koguni v ä g a r a m m e t u d. Peaaegu ühelgi neist pole eriti isu, kuid loodetavasti on see ainult täna nii. Ajasime neile lumevallid ümber, tuult aga ei ole ja päike soojendab iga minutiga ikka rohkem.

M i r a a ž — väga selge, virvendav õhupeegeldus idakaares. Väikesed esemed on tugevasti suurendatud ja näivad tumedate vertikaalsete joontena.

Kell 1 p. l. Loomade söötmise aeg. Äratasin mehed ja Oates jagas portsjonid välja — kõik ponid söövad isukalt. Lämmatavalt soe päev, õhk on liikumatu, päikesevalgus pimestav — kuidagi ei taha uskuda, et ilm on külm (+22° [—5,5° C]). Tahtmatult meenuvad kuumad päikesepaistelised tänavad ja hõõguv sillutis; ometi võttis külm kuus tundi tagasi mu pöidla ära. Kõik ebamugavused — külmunud jalatsid ja niisked riided ning magamiskotid — on meelest otsekui pühitud.

Laagri juures on petrooleumivaat ja sedel, mis näitab, et mootorsaanid möödusid siit 28-ndal kell 9 õhtul täiskäiguga. Neil on 4 kuni 5 päeva edumaad ja nad peaksid selle kindlasti säilitama.

„Bones sõi Christopheri kaitseprillid ära."

Selle teate jättis Crean ja see tähendab, et Bones pani Christopheri valjaste külge õmmeldud kaitseklapid nahka.

Klapid on väga vajalikud, silma nendeta vahib Christopher silmi pilutades otse kirvendavasse päikesesse.

Laupäev, 4. november. 2. laager. Liikusin kolonni ees. Asusime teele järjekorras, millest ka edaspidi kavatseme kinni pidada. Atkinson läks teele kell 8, meie kell 10, Bowers, Oates ja kompanii kell 11.15. Kohe teekonna algul leidsin rõõmustava sedeli, milles teatati, et mootoritega on kõik korras, mõlemad töötavad suurepäraselt. Day kirjutas: „Loodan teid kohata 80°30′ (lõunalaiusel)." Vaene poiss, kaks miili edasi tuli tal hoopis teist laulu laulda. Tuli välja, et 29-ndal oli neil halb hommik olnud. Arvatavasti oli tee halb ja kõik näis viltu minevat. Nad olid hulga petrooleumi ja määrdeõli raisanud. Kuid halvem alles järgnes. Umbes 4 miili edasi leidsime vaadi, millel oli nukker sõnum: „Day mootori silindril nr. 2 purunes ülaots." Ja nagu ma arvasin, leidsimegi pool miili eemal mootorsaani, kelgud, mida vedas saan, ja kõik sinna juurde kuuluva. Leitnant Evansi ja Day poolt jäetud kirjadest selgus, mis oli juhtunud. Ainus tagavarasilinder oli ära kasutatud Lashly mootori remontimiseks, kuid Day mootori kohandamine kolme silindriga töötamiseks oleks liiga palju aega võtnud. Nad olid otsustanud selle saani maha jätta ja ainult ühega edasi sõita. Peale petrooleumi ja määrdeõli võtsid nad kaasa kuus kotti sööta ja muud nipet-näpet. Sellega on siis unistus masinate suurest abist lõppenud! Ühe veel olemasoleva saani jäljed viivad küll ühtesoodu edasi, kuid nüüd on muidugi oodata, et saani võib teekonnal iga tund tabada samasugune saatus.

Ponid jõudsid päris hästi edasi — enamasti on tee hirmus pehme, kuid koormad on muidugi kerged. Jehu on parem, kui ma arvasin. Hiinlasega on asi halvem. Eks nad mõlemad ühed viletsakesed ikka ole.

Öösel oli päris krõbe külm: kui me laagrisse jäime, oli —7° [—22° C] ja puhus vinge tuul. Ponidele see ei meeldi. Praegu aga paistab läbi valge vine päike, tuul on vaibunud ja vaestel loomadel on oma köislasila juures üsna mugav.

Praegu, kell 1 p. l., on ponide söötmise aeg. Loomad ei söö veel eriti isukalt, kuid juba paremini.

Kevadel mahajäetud tuulelipp näitab, et siin valitsevad edelakaarest puhuvad tuuled. Kõige sagedasem suund on umbkaudu SW-ten-W.

Pühapäev, 5. november. 3. laager. Nurgalaager. Meie retke esimese osa viimane päev möödus hästi — ponid liikusid pehmes lumes jõudsasti edasi, kuid nende koormad on ju kerged. Täna öösel selgub, kuidas me raskemate koormatega hakkama saame. Leitnant Evansilt (mootorsaanide rühmast) on väga häiriv sõnum, mille ta on kirjutanud 2. novembri hommikul ja milles ta teatab, et nende maksimaalne kiirus oli umbes 7 miili päevas. Nad võtsid kaasa üheksa kotti sööta. Kuid lõuna pool on näha kolm musta täppi; need võivad olla ainult mahajäetud saan ja selle kaks koormaga kelku. Mehed on vastavalt korraldusele abirühmana edasi läinud. See on raske pettumus. Ma lootsin, et kui need masinad kord Barjäärile saame, neist ka rohkem abi on.

Ponide isuga on kummalised lood. Õlikoogid neile ei meeldi, kuid näib, et neile maitseb siia mahajäetud sööt. Aga täna ei taha nad ka seda. See on suur häda, kui nad praegu korralikult ei söö, sest ma kujutan enesele juba ette, kui aplad nad varsti on. Ma kardan, et Hiinlane ja Jehu ei pea kuigi kaua vastu.

Esmaspäev, 6. november. 4. laager. Asusime tavalises korras teele, olles ette valmistatud edasiliikumiseks täiskoormatega, juhul kui lõuna pool paistvad mustad täpid osutuvad mootorsaaniks ja kelkudeks. Sinna jõudes selgus, et meie kartus oli põhjendatud. Evansi jäetud sedelilt saime teada, et selle mootoriga oli juhtunud sama õnnetus mis esimesegagi. Silindril nr. 1 oli ülaosa mõranenud, muidu aga oli mootor korras. Ilmselt ei ole need mootorid kohandatud töötamiseks siinses kliimas; see puudus peaks kindlasti olema kõrvaldatav. Kuid üks on selge; veomehhanism on üldiselt õnnestunud. Nagu kokku lepitud, oli mootorsaanide rühm edasi läinud, kelke eneste järel vedades.

Täiskoormatega liikusid ponid hästi edasi, isegi Jehu ja Hiinlane astusid 450 naela kaaluvaid koormaid vedades südilt ja olid teekonna lõpul peaaegu niisama värsked nagu algul. Atkinson ja Wright arvavad, et need loomad kosuvad.

Paremad ponid veavad nagu mängides, ja minu Snippetsi koorem kaalub koos kelguga üle 700 naela. Muidugi, ka lumepind on praegu palju parem; oleme samal teeosal, kus me möödunud aastal kiiresti edasi jõudsime. See asjaolu rõõmustab meid kõiki väga. On näha, et

meie hästi treenitud ponid karastuvad; isegi Oates on rahul!

Olime just laagrisse jäämas, kui lähenes lumetorm, ja me ehitasime lumevallid. Tund aega hiljem puhus üsna tugev tuul, kuid lund ei sadanud eriti palju. Ilm püsib ka praegu samasugune, kuid ponidel näib väga mugav olevat. Uued tekid katavad neid hästi ja kaitsevallid on niisama kõrged nagu loomad, nii et vallide taga ei ole tuult üldse tunda. Need kaitsevahendid on mulluste kogemuste vili, ja mind rõõmustab, et meil sellest õnnetust reisist teatud määral kasu oli. Kirjutan neid ridu õhtupoolikul, tuul on ikka veel tugev. Ma kardan, me ei saa täna enam edasi minna. Eile õhtul oli Christopheriga jälle palju pahandust — neli meest said ta suure vaevaga kelgu ette; kardan, see nuhtlus kestab veel kaua.

Temperatuur +5° [—15° C] on madalam, kui see mulle lumetormi ajal meeldiks. Telgis on jahe, kuid ponid ei näi tuulest suurt väljagi tegevat.

Praegusel lumetormil on mõned märkimisväärsed iseärasused:

Enne kui me Nurgalaagrist lahkusime, kogunes Crozieri neeme ja Terrori kohale palju pilvi ning madalal üle Erebuse läänenõlva oli näha kihtpilvede musta joont. Meil paistis aga päike ja ilm oli eriti soe ning õdus. Õige pea pärast teeleasumist tekkis meie ümber udu, mis kord tihenes, kord jälle hõrenes. Hakkas puhuma nõrk lõunatuul, pea kohal tekkis õige puhevil rünkpilvede kiht (radiaalselt O ja W suunas).

Esimese peatuse ajal (5 miili lõuna pool) juhtis Atkinson meie tähelepanu kummalisele nähtusele. Madala päikese ette tõusis kiiresti uduvöö, näis, nagu oleks vari valguse suunas ülespoole kerkinud. Arvatavasti oli see päikese soojendatud õhk. Üleskerkinud udu kattis taeva aegamööda kihtpilvedega, mis aga ei näinud kuigi tihedad olevat; päikese asukoht oli kogu aja näha. Paarikolme tunni pärast hakkas tuul järjest tugevnema, puhudes hooti, nagu tavaliselt. Märkimisväärne on ka see, et lõunahorisondi kohal oli taevas selge ja sinine ning pilved näisid aeg-ajalt sinna kogunevat. Ajuti nad kadusid ja siis oli õige laialt selget taevast näha. Üldiselt jäi mulje, et selle häire põhjuseks on meie kohal valitsevad atmosfäärilised tingimused, ja kõik see liikus pigem vastutuult — põhja poolt lõuna poole. Säärane nähtus näib

siin päris tüüpiline olevat. Teiselt poolt ei ole see ka tavaline raevukas lumetorm; ehkki tuul on tugev, on maa, mis eile õhtul ei paistnud, nüüd päris selgesti näha ja Bluffil ei ole mingit varju.*

[Teise käekirjaga juurde kirjutatud, nähtavasti dikteeritud:

Kui me varahommikul teel olime ja veel vähimatki õhuliikumist ei tundnud, oli Rossi mere kohal Barjääri ees tume kihtpilv, mis ulatus ka Barjääri idaosa kohale, laiudes sealt kagu suunas. Siit-sealt oli näha, et tuul seda pilve liigutas. Samal ajal ilmus meist lõuna pool kihtpilvede tumedaid jooni, mis näisid kangastusena silmapiiril. Kui me hommikul laagrisse jäime, kadusid need valge udu (või tuisklume?) pilvede taha. Samal ajal tuul järjest tugevnes. Minu üldmulje sellest kõigest oli, et torm tuli lõunast, keerutas üle Barjääri idaosa ja laienes siis ühtlasi Barjääri lääneosale, kus asusime meie.]

Teisipäev, 7. november. 4. laager. Lumetorm kestis kogu öö ja möllab ka praegu, õhtupoolikul. Algul oli ta jõuetu, ajas pilvi laiali, lund sadas vähe ja aeg-ajalt paistis päike. Kuid ta tugevnes jõudsasti ja täna ennelõunal sadas tihedat lund ning taevas oli kaetud madalate sajupilvedega. Pärast keskpäeva jäi sadu vähemaks ja tuul rauges ning on praegu peaaegu vaibunud, kuid taevas on sünge ja rahutu.

Eile öösel oli taevas laiguline, ja ma olin kindel, et tormi lõpp on lähedal. Vastu hommikut oli laotus meie kohal ja kaugele põhja poole päris selge. Lõunas oli rohkem pilvi, seal katsid nad koguni päikese ja Rossi saare kohal rippusid madalad rasked pilverünkad. Näis, et kõik läheb hästi, ja ainus, mis mind häiris, oli Bluffi varju tekkimine. Paar tundi hiljem oli kogu taevas pilves ja lumetorm täies hoos.

Täna õhtul on taevas ikka veel pilves, kuid need liiguvad aeglaselt. Bluffi vari on lai, madal ja tuulest peaaegu puutumatu kihtpilv. Tuul vaibub, kuid lõunataevas on ikka veel pilves ja üldiselt rahutu. Temperatuur oli kogu päeva +10° [—12° C].

Ponid, kes olid eelmised ööd veetnud võrdlemisi mugavalt, said lumesajus, nagu tavaliselt, palju kannatada.

---

* Vt. allpool. *Tõlk.*

Tegime kõik, mis võimalik, et neid varjata ja kaitsta. Kui aga sajab tihedat lund ja tuisk on tugev, siis ei ole sellest kõigest palju abi. Meil endil on üsna mugav ja mõnus, kuid hirmus on lamada telgis, teades, et torm loomi, kellest nii palju oleneb, iga minutiga ikka rohkem ja rohkem kurnab. Peab tublisti filosoofilist rahu olema, et sellises olukorras meeleolu mitte langeda lasta.

Täna ennelõunal, kui tuisk oli haripunktil, jõudsid pärale koerterakendid ja jäid meist umbes veerand miili allatuult laagrisse. Meares riskeeris liialt, meile nii kiiresti järele ajades, kuid on siiski julgustav näha, et koerad sellise tuulega suudavad kelke vedada. See näitab, et nad võivad meile edaspidi suureks abiks olla.

Telgid ja kelgud on peaaegu täiesti lumme mattunud. Juba mitu korda oleme hanged ponide kaitsevallide tagant laiali loopinud. Oleksin väga rõõmus, kui jälle edasi liiguksime. Oleks ometi vähegi päikest! Tekkide all on ponidel üsna soe. Sinna pääseb küll ka veidi õige peenikest lund, eriti nende laiade kõhuvööde alla; kui seda sealt ära ei pühita, sulab ta ja teeb nende kasukad märjaks. Esimesel pilgul ei olegi nii kerge taibata, miks lumetorm nendele vaestele loomadele nii kurnavalt mõjub. Ma arvan, eeskätt on selle põhjuseks tillukesed lumekübemed, mis peenikese tolmuna läbi karvade naha ligidale tungivad, kus nad sulavad ja niiviisi loomadelt kehasoojust röövivad. Kahtlemata aga vaevab ponisid ka see, et tuhkjas lumi neile vahetpidamata sellistesse õrnadesse kohtadesse tungib, nagu sõõrmed, silmad ja vähemal määral ka kõrvad; see piinab neid järelejätmatult ega lase hinge tõmmata. On äärmiselt tähtis, et ponid sellal, kui nad köislasila külge on seotud, rahu saaksid.

Kolmapäev, 8. november. 5. laager. Eile hilisõhtuni puhus tuul ja taevas oli ähvardavalt pilves. Küsimus, kas liikuda edasi või mitte, oli hulga aega lahtine: paljud olid teeleasumise vastu. Otsustasin, et meil tuleb siiski minna, ja varsti pärast kesköödlahkus eelsalk. Kui me oma kronudelt tekid koorisime, nägid nad minu üllatuseks üsna tublid ja reipad välja. Mõlemad, nii Jehu kui Hiinlane, olid isegi veidi perud. Kui me neil pea lasila küljest lahti olime päästnud, lubas Hiinlane enesele paar vallatut hüpet. Kelkude ees hakkasid kõik kolm kärmel sammul astuma. Mul langes kivi südamelt, kui nägin, et ponid lumetormi nii hästi üle olid elanud. Nad pidasid vapralt

kuus geograafilist miili vastu. Kui me pärast üsna kiiret sõitu pärale jõudsime, oli eelsalk juba, nagu alati, laagrisse jäänud. Saatsime ponid uuesti teele ja jäime ootama järelsalka ning ühinesime sellega. Järgmised viis miili hoidus see seitsmemeheline salkkond kenasti ühte, ja kuna tuul vaibus, päike järjest soojemini paistma hakkas ning ponid toredasti astusid, siis oli matk lausa nauding. Hakkan nendesse loomadesse ikka rohkem uskuma: nad vedasid oma raskeid koormaid, ilmutamata vähimaidki väsimuse tundemärke. Kõik ponid ületasid pehme lumega kaetud teeosad kergel sammul, ilma mingi vaevata. Suurem osa neist peatus aeg-ajalt, et kahmata suutäis lund, kuid väike Christopher ei jäänud hetkekski seisma. Nagu alati, on enne teeleasumist temaga palju jändamist: ta leiutab igasuguseid nupukaid vempe oma rakmeist pääsemiseks. Eile, kui ta põlvili oli surutud ja mehed teda kinni hoidsid, viskus ta hoopis pikali. Ent seegi ei aidanud. Enne kui ta jalule jõudis karata ja ära joosta, olid trengid juba kinni tõmmatud ja ta pidi oma kelguga tahestahtmata 13 miili maha marssima. Oates hoiab ta valjaist küünte ja hammastega niikaua kinni, kuni ta esimene tulisus jahtub, see kestab aga õige kaua; isegi siis, kui ta kümmekond miili oli vedanud, kasutas ta esimest võimalust jälle lõhkuma hakata. Umbes neli miili enne praegust laagrit laskis allohvitser Evans Snatcheri hetkeks lahti. Väike metsaline kappas sedamaid mööda libedat lund minema ja Evansil ei jäänud muud üle, kui valjaist kinni hoides poniga kaasa joosta. Sealjuures astus ta kogemata ohelikule ja lugu oleks võinud väga halvasti lõppeda.

Kuussada jardi enne seda laagrit oli maas heinapall. Bowers peatus ja tõstis selle oma kelgule. Koorem oli nüüd ligi 800 naela, kuid ta poni Victor astus edasi, nagu poleks midagi juhtunud. Niisugused asjad mõjuvad väga ergutavalt. Muidugi, tee on praegu üsna hea; harva vajuvad ponid sõrgatsiliigeseni sisse, enamasti on lumi niivõrd kõva, et kannab neid peal. Möödaminnes tuleb öelda, et ma ei ole kohanud ühtki paika, kus ponid koodiliigeseni sisse oleksid vajunud, nagu seda kirjeldab Shackleton. Möödunud aastal juhtus ainult üks kord, et meie ponid nii sügavale vajusid, ja siis ei saanud nad oma koormaid üldse paigast. Sõrgatsitutt jätab lumme jälje ja viimase pikkus näitab, kui sügav on auk, mille kabi vaju-

tas; sellest on näha, et iga liigne toll tähendab siin hirmus palju.

Mullused teetähised leiame suurema vaevata üles, nad on kõik hästi näha. See hõlbustab tublisti tee leidmist tagasitulekul. Pole kahtlust, et tänu ponide kaitsevallidele, laagriasemeile ja tähistele on meie jäljed kergesti leitavad. Oleme kõik terved nagu purikad. Kui me täna hommikul kell 11 laagrisse jäime, oli üllatavalt soe; tuul oli täiesti vaibunud ja päike paistis heledasti. Mehed ja ponid lausa mõnulevad sellise ilmaga. Tahaks väga, et see veel kaua nii kestaks, oleme ju nüüd Barjääri tuulise põhjaosa selja taha jätnud. Varsti pärast seda, kui laagrisse olime jäänud, jõudsid ka koerad kerges traavis pärale.

Neljapäev, 9. november. 6. laager. Liigume iga ööst veidi üle 10 miili (geogr.), seega oma kavast kinni pidades. Atkinson asus oma salgaga teele kell 11 ja läks ühe hooga 7 miili edasi, et vältida nõrka, kuid külma öist tuult, mis siiski kiiresti vaibus. Ta oli oma südaöisesse laagrisse pisut kauemaks jäänud, mille tõttu meie oma järelsalgaga ka kohale jõudsime ja kaks viimast miili koos tulime. Kogemused näitavad, et teistega ühinedes astuvad ka eelsalga aeglased ponid nobedamini, kiire järelsalga liikumine aga aeglustub. Rännakust üheskoos ei ole tegelikult midagi kasu, kuid kõik ponid astuvad siiski kärmesti. Lõbus juhtum leidis aset, kui Wright kauguselugejat kontrollima minnes oma poni üksi jättis. Hiinlasele ilmselt ei meeldinud teistest maha jääda ja ta pistis kerges galopis neile järele. Oma pikkadest jalgadest hoolimata jõudis Wright vaid hädavaevu nii kiiresti edasi, et seda meeletut kihutamist peatada. Asja koomiline külg aga seisis selles, et vana Jehugi hoogu sai ja Hiinlasele järele loivas. Kuna me Jehust algul arvasime, et ta vaevalt suudab vastu pidada üheainsa päevateekonna, siis oli ta kiiduväärne tarmukus meile meeldivaks üllatuseks. Christopheriga on teeleasumisel ikka veel palju tegemist; ma kardan, et ta enne ei taltu, kui ta jõud lõpukorral on. Koerad lippasid meile kogu selle rohkem kui 10 miili pikkuse teekonna nii kergesti järele, et Meares algul veel edasi mõtles minna, kuid lõpuks siiski paremaks pidas koertele esialgu lahedamaid päevi lubada.

Kõik näib hästi minevat. Ilm on ilus: temp. +12° [—11° C], päike paistab heledasti. Discovery mäe ümber

ja Valge saare kohal on mõned kihtpilved. Lumevired on siin väga mitmesuunalised ja Barjääri pind suurelt osalt nagu üles küntud. See näitab, et Bluff mõjutab tuule suunda isegi veel nii kaugel, siin, kus praegu asub meie laager. Lumi kannab peal, loodetavasti jääb ta meie päralejõudmiseni niisama kõvaks.

Praegu puhub nõrk, aga häiriv lõunatuul, kuid eks see tõenda ühtlasi, kui otstarbekad on meie lumevallid. Ponid seisavad tuulevarjus heledas päikesepaistes ja neil on nii mõnus, et paremat ei saa tahtagi.

Reede, 10. november. 7. laager. Kohutav teekond. Esimesed 5 miili (geogr.) puhus kogu aeg tugev vastutuul ja siis puhkes lumetorm. Wright liikus ees, kuid sõitnud kolm miili (geogr.), leidis ta, et kurssi hoida on võimatu, ja rühm otsustas laagrisse jääda. Õnneks avastas ta just enne peatumist uuesti Evansi (mootorsaanide rühm) jäljed, ja kui ilm vähegi lubab, võime neid pidi talle järgneda. Ponid täitsid oma kohust jälle eeskujulikult, kuid tee oli ka tõesti hea. Praegu oleme juba telkides, tuul on vaikinud ja ilm selgib. Kahju on kaotada isegi $1^1/_2$ miili.

Christopherist saadi täna jagu kavalusega. Ta rakmestati oma lumevalli taga ja oli kelgu ees enne, kui ta midagi taipas. Siis püüdis ta küll veel lõhkuma hakata, kuid Titus rippus ta küljes ega lasknud teda kuhugi.

Laupäev, 11. november. 8. laager. Just enne meie teeleasumist läks ilm pisut selgemaks, kuid päeval sadanud lumi oli pehme ja kohev. Lisaks sellele jõudsime alale, kus mõnede kõvade ning korrapäratute lumevirede vahel oli nõrk jääkoorik. Kohati olid lumevirede vahel lohkudes sõmerja lume hanged. Raskemaid teeolusid ponide jaoks on vaevalt võimalik enesele ette kujutada. Sellest hoolimata jõudsid nad õige hästi edasi, eriti just tugevad ponid. Kuid kronudel oli $9^1/_2$ miilist küllalt. Niisugune lumepind teeb muret, olgugi et see siin väga sageli muutub. Ma teadsin, et teekond pole kerge, kuid tänane päev ületas kaugelt kõik mu kartused. Kui me laagrisse jäime, hakkas jälle lund sadama ja tõusis kerge kirdetuul. Raske on mõista, mis ilmaga lahti on. Kõik see on seotud üldise soojenemisega, kuid ma tahaksin, et taevas selgiks. Halvast lumepinnast hoolimata jõudsid koerad, kes eelviimasest laagrist (üle 20 miili) teele olid asunud, meile siia järele. Seni on nad vedanud erakordselt hästi.

Pühapäev, 12. november. 9. laager. Praegu on kõik meie rännakud ühtemoodi hirmsad. Tee on ikka veel vilets, võib-olla küll mitte nii raske nagu eile, kuid kohati peaaegu niisama halb. Läbinud viis miili, jõudis eelsalk otse ja täpselt mullusesse Bluffi laagrisse, mis oli tähistatud lipuvardaga. Järgnenud neile sinna, leidsin sedeli leitnant Evansilt. Teade oli toonilt lõbus ja kirjutatud 7. skp. kell 7 e. l. Tähendab, ta on meist peaaegu viis päeva ees, ja see on hea. Atkinson jäi laagrisse umbes miili võrra teetähisest edasi ja teatas, et Hiinlasest ei ole enam asja. Poni ei suutvat rohkem vastu pidada kui miili või kaks. Ilm oli vastik: pilved, pimedus ja lumesadu. Meie meeleolu langes tublisti. Kuid kronud said jälle jalad alla, järelsalk jõudis pärale, möödus meie laagrist ja sõitis umbes 3 miili edasi, nii et nad jäid laagrisse umbes ühel ajal eelsalgaga. Sõduri meelest peab Hiinlane veel õige mitu päeva vastu — see on tema kohta erakordselt lootusrikas arvamus. Ülejäänud loomade olukord on umbes niisugune, nagu võis loota, Jehul isegi parem. Ilm muutub iga minutiga. Kui laagrisse jäime, puhus jahe põhjatuul, taevas oli must ja sadas kerget lund. Praegu, tund aega hiljem, taevas selgib ja päike paistab. Päeval püsib temperatuur +10° [—12° C] ümber.

Esmaspäev, 13. november. 10. laager. Jälle kohutav teekond hirmus viletsas valguses, lumepind väga halb. Ponidega ei juhtunud küll midagi, kuid raske tee paneb nad karmile proovile. Enamasti liikusime eelsõitjate jälgedes; kumbki rühm nägi teist ainult peatuste ajal. Kõike arvesse võttes tegid kronud oma töö hästi, Jehu isegi erakordselt hästi. Kui laagrisse jäime, tuli päike välja ja teel kannatatud külm ununes, korrapealt oli olemine rahulik, vaikne ning mõnus. Saame palju selgema pildi oma olukorrast, kui Ühe-tonni-laagrisse jõuame, sinna on jäänud nüüd veel ainult 17 kuni 18 miili. Kuid ma olen loomade pärast mures — väga mures, nad ei ole hoopiski need ponid, kes nad peaksid olema, ja kui nad tõesti oma ülesande täidavad, siis tuleb selle eest kõigepealt küll Oatesi tänada. Ma loodan, et ilm ja teeolud paranevad; mõlemad on praegu äärmiselt halvad.

Kell 3 p. l. Sadas mitu tundi vahetpidamata ja lumekord niigi pehmel teel tõusis toll-tollilt. Mida niisugune ilm küll tähendab? Sellise erakordse sademeterikkuse põhjust tuleb nähtavasti kaugemalt otsida — selleks võib olla

näiteks lahtine meri. Tuul, kirdest tulevad pilved ja erakordselt kõrge õhutemperatuur näivad seda tõendavat. Kui see peaks olema erandlik nähtus, siis meil tõesti ei vea. Laager on väga vaikne ja rõõmutu, see näitab, et meil läheb halvasti. Täna hommikul, kui päike paistis, oli meie telgi keskpaigas [+50° [+10° C]! Väljas +10° [—12° C].

Teisipäev, 14. november. 11. laager. Lumepind veidi parem, seetõttu teekond kübeke kergem ja hoopis rõõmsam. Poolel teel tuli päike välja, ja kuigi vahepeal oli lühikest aega pilves, paistab ta nüüd jälle heledasti. On täiesti soe, õhk on liikumatu ja ponid puhkavad mõnusalt. Kui uuesti sadama ei hakka, siis peaks see kolme kuni nelja tolli paksune lumekord kiiresti kahanema. Ehkki lumest läbi rühkida pole kerge, tulevad ponid sellega õige vapralt toime. Juba kolmel korral on Christopheri saadud rakendada ilma sekeldusteta. Pärast Ühe-tonni-laagrit võime lasta teda südaöösel veidi kauem puhata, et tal pikki etappe kergendada. Sõita peatumata ligi 12 statuutmiili, see on järelsalga ponidele kindlasti väga suur pingutus. Ühe-tonni-laagrini on jäänud veel ainult umbes 7 miili. Täna möödusime kahest Evansi ja ühest mullusest teetähisest, nii et lao leidmisega ei tohiks raskusi olla.

Kuigi oleme möödas Bluffi sellest küljest, mis on lumega katmata, ei ole ma juba neli päeva näinud ühtegi märki maast. Ma ei pidanud võimalikuks, et siinkandis udu nii kaua võib kesta; varem oli alati maad näha. Kas oli kogu taevas selge või nihkusid pilved aeg-ajalt kõrvale ja me võisime Bluffi alumisi kaljusid näha. Ainuüksi maamärkidele lootes oleksime nüüd hätta jäänud. Sellel ääretul lumelagendikul on taibukalt püstitatud teetähiste süsteem ilmselt parim orienteerumisvahend. Nagu alati, jõudsid Meares ja Dimitri koertega kohale kohe pärast seda, kui me oma laagri üles olime löönud.

Sooja niiske õhu valgumine siia, mille tagajärjel niigi raskesti läbipääsetav lumi praegusel aastaajal veelgi pakseneb, on kindlasti huvitav meteoroloogiline nähtus; sellega on ühtlasi seletatav Barjääri ilmastiku väga järsk muutumine kevade ja suve vahetusel.

Neljapäev, 15. november. 12. laager. Leidsime oma Ühe-tonni-laagri hõlpsasti üles [130 geograafilist miili Evansi neemest]. See oli 7 kuni 8 miili kaugusel. Kui me 5½ miili

järel vahelaagrisse jäime, oli Hiinlane üsna väsinud, kuid pärast puhkust astus ta jälle reipalt edasi. Teistele ponidele see etapp raskusi ei valmistanud, sest tee oli tunduvalt parem. Pidasime nõu ja otsustasime lasta loomi siin ühe päeva puhata, siis aga edasi minnes liikuda 13 geograafilist miili päevas. Oates usub, et ponid peavad vastu, ehkki nad kõhnuvad kiiremini, kui ta arvas. Et Oates on tavaliselt pessimist, siis tuleb tema arvamust väga julgustavaks pidada. Ise loodan ma neist palju rohkem. Minu meelest on õige mitu looma paremas olukorras, kui nad olid meie retke algul, ja ülejäänute pärast ei ole mingit põhjust ärevust tunda, välja arvatud muidugi nõrgad. Kuid nendes oleme alati kahelnud. Tuleb lihtsalt oodata ja vaadata, mis edasi saab.

Sedel Evansilt 9-ndast kuupäevast teatas, et tema rühm on jõudnud 80°30′ lõunalaiusele, kaasas neli kasti kuivikuid. Ta on 2½ päevaga edasi läinud üle 30 miili (geogr.) — erakordselt hea tempo. Loodan, et ta püstitas rohkesti hästi nähtavaid teetähiseid.

Eile oli väga ilus päikesepaisteline ilm, ent vastu keskööd, mil me alles veel teel olime, läks taevas aeglaselt pilve; ümber päikese tekkisid imekaunid halorõngad. Neli eraldi asuvat rõngast olid väga selged. Wilsoni silm eraldas ka viienda — rõnga oranž värvus moodustas sinise vaherõnga taustal kauni kontrasti. Nüüd on tara lumel selgesti näha. Väga huvitav oli kihtpilve tekkimine pea kohal. Ümberringi oli taevas selge, kuid otse meie kohal tekkis varakult rünk-kihtpilv; näis, nagu liiguks ta algul lõunasse, siis itta. Rebenenud rünkpilv muutus aeglaselt ühtlaseks kihtpilveks, mis näib õhenevat sedamööda, kuidas päike jõudsamini paistma hakkab. Kergeid jääkristalle sajab hõredalt, kuid lumikate näib kahanevat, sest lund aurab praegu rohkem ära, kui uut juurde tuleb. Meie varustusele langenud jääkristallid püsivad vaid hetke, nii et kõik, mis on kelkudel või nende ümber, kiiresti kuivab. Kui taevas silmapiiri kohal selgis, oli üsna kaugel hästi maad näha, mis ulatus üle terve läänekaare; mägede valged laigud, mis asuvad meist WSW suunas, peaksid olema oma 120 miili eemal. Öösel nägime Discovery mäge ja Royal Society mäeahelikku, esimest korda üle mitme päeva. Kuid Erebust ei ole me juba nädal aega näinud, ja tundub, et sellesse suunda koguneb alati pilvi. On väga huvitav jälgida ilmastiku-

tingimusi Barjääril, kuid ma eelistaksin siiski päikesepaistet sellisele päevale, nagu meil on täna, mil kõik on nii üksluiselt valge, et tekitab paratamatult mingi rusuva tunde.

Täna öösel oli taevas selge ja temperatuur langes —15°-le [—26° C]; kui aga taevas läks pilve, tõusis temperatuur kohe 0°-le [—18° C] ja kõigub praegu +16° [—9° C] ja +20° [—7° C] vahel. Enamik meist kannab heleroheliste klaasidega kaitseprille. Leidsime, et see värv on silmadele väga kohane, ja enamasti näeb prille kasutades isegi selgemini kui palja silmaga.

Kõvad lumevired on nüüd kõik WSW-suunalised ja samast ilmakaarest puhuvad tuuled on meie teetähised kinni tuisanud, kuid enamasti on tuisutuuled puhunud nähtavasti lõunakaartest. Seda võis märgata teel Nurgalaagrist praeguse laagrini, sest piki kogu rannikut on tuul maa poolt. Siia jäetud miinimumtermomeeter näitab miinus 73° [—58° C], — õieti vähem, kui võis arvata. Ometi oli termomeetri asukoht väga hästi valitud ja ilmselt polnud ta vahepeal lumme mattunud. Kaeru, mis ma siia laiali puistasin, ei suuda ma enam leida — kardan, need on lume alla jäänud, kuid teised märgid näitavad, et lumikate on siin õige napp olnud.

Neljapäev, 16. november. 12. laager. Puhkus. Kogu päeva puhus vahetpidamata kerge lõunatuul, mis õhtu eel vaibus. Temperatuur —15° [—26° C]. Tekkidega kaetud ponidel on lumevallide taga päris mõnus. Koormad jaotasime uuesti: tugevamad ponid said igaüks umbes 580 naela, teised veidi üle 400 poni kohta.

Reede, 17. november. 13. laager. Atkinson läks teele umbes kell 8.30; meie, kõik ülejäänud, kella 11 paiku. 7½ miili järel jäime vahelaagrisse. Atkinson asus sel ajal just uuesti teele. Lõpulaagrisse (13¼ geograafilist miili) jõudis ta tund aega enne meid. Üldiselt, eriti aga arvestades raskeid koormaid, tulid ponid oma tööga hästi toime. Kuid ka tee oli võrdlemisi hea. Rakendamisel tahtis Christopher jälle perutama hakata, kuid laskis ennast siiski kelgu ette meelitada ja oma trengid kinnitada. Ta kelgu jalased olid veidi jäätunud ja tal oli väga raske vedada; pärale jõudes oli loom võrdlemisi otsas. Ka näib ta koorem raskem ja halvemini pakitud olevat kui teistel. Praegu on veel vara otsustada, kui kaua need loomakesed vastu peavad; võib ainult loota, et veel mõne aja,

kuid nende tõust ja vanadusest tingitud nõrkus hakkab end juba tunda andma.

Meie kronud vedasid suurepäraselt, seetõttu on praegu tõesti võimatu öelda, kui kaugele või kuidas võiksid tugevamad loomad veel edasi minna. Teel saime tapvalt külma tuult. Temp. —18° [—28° C], tuul 3 palli. Päike paistis, kuid sellest ei olnud palju abi. Ka praegu paistab ta veel heledasti, temp. on —11° [—24° C]. Ponivallide taga on hämmastavalt soe ja loomadel on väga mugav.

Laupäev, 18. november. 14. laager. Ponid ei vea enam hästi. Tee, kui see üldse on muutunud, on eilsest veidi halvem, minu arvates aga umbes midagi selletaolist, mis meid nüüdsest peale ees ootab. Mul tekkis kartus, et veame liiga palju sööta kaasa. Täna hommikul arutasime seda küsimust ja leidsime, et võime ühe koti maha jätta. Öösel liikusime edasi nagu tavaliselt 13 miili (geogr.) ja mõnedsajad jardid, et saada täis 15 statuutmiili. Kui me eile õhtul laagrisse jäime, oli temperatuur —21° [—29° C], praegu aga —3° [—19° C]. Kronud veavad imehästi. Oates arvab, et Hiinlane peab kõige rohkem kolm päeva vastu, Wright aga kinnitab, et poni veab veel ühe nädala. See on küll pisut julgustav, aga hoopis parem oleks olnud, kui meil kümme tõesti tugevat looma oleks! Liustikule jõudmine ripub juuksekarva otsas, praegu nad ikka veel kuidagi liiguvad. Eredas päikesepaistes vähemalt n ä i b kõik palju lootusrikkam.

Pühapäev, 19. november. 15. laager. Sattusime erakordselt halvale lumepinnale, kelgud libisevad küll hästi, kuid ponid vajuvad väga sügavale sisse. Selle tulemusena on Jehu lõpp lähedal. Kui ta eile õhtul laagrisse jõudis, oli ta väga otsas. Arvan, ta veab ehk veel ühe öö, kuid mitte rohkem. Kui arvesse võtta halba teed, vedasid teised ponid hästi. Kohati vajusid nad ligi koodiliigeseni sisse, väike Michael korra või paar koguni üle koodiliigese. Õnneks on ilm praegu soodne ja loomad saavad puhata — rahulikult seisavad nad säravas päikesepaistes. Lumevired on korrapäratud, alumised kõvad kohad näivad nagu ennegi tekkinud olevat WSW-tuulest. Kuid lumepinnal on mõned lainjad vired, mis näitavad, et hiljuti on puhunud kagutuul. Tegin mõned fotod, nagu Bowerski.

Esmaspäev, 20. november. 16. laager. Tee on veidi parem. Ikka rohkem ja rohkem kagusuunalisi lumevire-

sid. Sattusime mõnele kõvemale kohale ja ma lootsin juba, et tee läheb paremaks, kuid neid kohti polnud kauaks. Meie kronud on ikka veel jalul. Jehu näeb isegi veidi parem välja kui eile ja veab kindlasti veel ühe öö. Kui olime läbinud esimese pooletapi, kanti mulle ette, et Hiinlasega on lood halvad, kuid hiljem ta toibus. Koertele oli tee raske. Kavatsen homme nende koormat ühe söödakoti võrra vähendada. Õise rännaku ajal oli taevas kaetud õhukeste säravate kiudkihtpilvedega SSW-st kuni NNO-ni. Praegu on taevas jälle täiesti selge ja päike paistab. Temp. öösel —14° [—26° C], praegu +4° [—16° C]. Kerge lõunatuul, kuid loomi see ei häiri, vallid kaitsevad neid. Olen kindel, et pikk päevane puhkus päikese käes on neile kõigile väga kasulik.

Täna öösel liikusid ponid väga ühtlaselt. Näib, nagu polekski neil pehme koorikuga kaetud halval teel raske. Nad ei kõhnu enam nii tugevasti, nagu seda võis tähele panna enne Ühe-tonni-laagrit. Ainult Victor on väga lahjaks jäänud. Nobby näib erksam ja tugevam kui teekonna algul: ta on ainuke poni, kes on valmis sööma alati ja ükskõik kui palju. Teised söövad päris hästi, kuid nad saavad praegu ka võrdlemisi suure ratsiooni tugevat toitu. Loodan nendest juba veidi rohkem kui varem. Tänase teekonna lõpul peksis Christopher oma kelgu esiosa puruks. Temas on nähtavasti veel küllalt jõudu.

Teisipäev, 21. november. 17. laager. 80°35′ lõunalaiust. Tee oli tunduvalt parem ja ponid vedasid väga ühtlaselt. Ükski neist ei näi kurnatuna ja nüüd tuleb tahtmatult uskuda, et nad lõpuni vastu peavad. (Temp. öösel —14° [—26° C].) Ainus oht on, et tee muutub jälle halvaks, kuid meie praegusel kursil ei tohiks seda küll juhtuda. Kui olime oma tavalisse vahelaagrisse jõudnud, nägime eespool suurt teetähist. Kahe miili kaugusel laagrist, 80°32′ lõunalaiusel, kohtasime mootorsaanide rühma. Saime kuulda, et nad olid meid siin kuus päeva oodanud. Kõik on hea tervise juures, kuid kurdavad, et on väga näljased. Viimane asjaolu on küllaltki huvitav, sest see kinnitab arvamust, et toidunormist, mis on küllaldane ponisid juhtivatele meestele, ei jätku kaugeltki inimestele, kes ise raskeid kelke veavad. Järelikult, tugev toit, mis on ette nähtud teekonnaks mööda platood, on täiesti õigustatud. Kuid kõigest sellest hoolimata olen kindel, et varsti saame

nälga tunda. Day on kõhn, päris lahja, kuid reibas. Ilm on imekaunis — peaks ta ometi veel kaua niisugune püsima! (Temp. kell 11 hommikul +6° [—14° C].)

Otsustasime, et mootorsaanide rühm saadab meid veel kolm päeva, siis pöörduvad Day ja Hooper tagasi. Loodame, et Jehu peab veel kolm päeva vastu; siis teeme talle igal juhul lõpu ja söödame ta jäänused koertele. Lõbus on näha, kuidas Meares juba mitu päeva oma koertele seda kõhutäit igatseb. Seevastu tahaksid Atkinson ja Oates nii väga viia Jehu edasi sellest kohast, kus Shackleton oma esimese looma tappis. Hiinlasest kõneldakse ainult head, ja näib, et ponid tulevad tõesti sellega toime, mida neilt loodetakse.

Kolmapäev, 22. november. 18. laager. Kõik on peaaegu vanaviisi. Ponid on kõhnemad, kuid mitte palju nõrgemad. Meie kronud on ikka veel jalul. Jehut kutsutakse nüüd „Barjääri imeks" ja Hiinlast „Piksenooleks". Veel kaks päeva, ja nad on tublisti kaugemal kohast, kus Shackleton oma esimese looma tappis. Nobby on ikka veel kõige tugevam ning ta koorem umbes 50 naela raskem; teiste koorem on enamasti alla 500 naela ja ma loodan, et saame seda edaspidi veelgi kergendada. Koerad on ikka veel heas vormis ja jõudsid täna hommikul oma koormatega hästi kohale (temp. öösel —1,4° [—17° C]). Näib, nagu jõuaksime liustikule ilma eriliste raskusteta. Ilm on suurepärane ja ponid puhkavad päeva soojadel tundidel ennast välja, kuid kindlasti on öine rännak neile päevasest väsitavam. Kui päike soojendab, libisevad kelgud palju paremini; umbes kolm tundi enne ja pärast kesköödon hõõrdumine palju suurem. Ja ongi küsitav, kas päevane puhkus päikese käes kompenseerib suurema jõukulutuse öiste rännakute puhul. Praegu ei liigu me just kiiresti, kuid ometi ühtlases tempos ja peatume harva. Loomad näivad alalise raske tööga harjuvat ja rabelevad nüüd rasketes kohtades palju vähem. Ikka sagedamini satume petlikule lumekoorikule, mis peab vastu seni, kui loom ei toetu talle kogu oma raskusega; siis aga murdub koorik järsku ja poni jalg vajub kolm kuni neli tolli sisse. See kurnab vaeseid loomi väga. Ka neid kohti on rohkem, kus mehed sisse vajuvad, ning käimine on väsitavam, aga üldiselt ei tee koorik siiski palju tüli ja tee on pigem senisest parem. Ja kui päike ka edaspidi nii soe on, paraneb tee veelgi. Ma ei näe ühtki põhjust, miks lumekoorik

järgmise 100 miili ulatuses teistsuguseks peaks muutuma. (Temp. +2° [—16° C].)

Läänehorisondil on tükati maad näha. Bowers juhtis tähelepanu pidevale tumedale ribale. Kas see on doleriidist sill[1]?

Neljapäev, 23. november. 19. laager. Liigume edasi. Ma arvan, ponid peavad vastu: liustikuni on veel 150 geograafilist miili. Kuid kõik ripub ikka veel juuksekarva otsas. Kui üks või mitu poni äkki peaks üles ütlema, siis võime pigisse jääda. Lumepind on minu meelest enamvähem endine. Enne vahelaagrit muutus see palju paremaks ja pärast einet astusid ponid hulga jõudsamini; hõõrdumine näis nagu väiksem olevat. Lõunakaarel ajab pilvi üles (temp. +9° [—12° C]), ma kardan, et tuleb lumetorm. Annaks jumal, et see ei takistaks meid edasi liikumast, seda ei luba meie söödavarud.

Reede, 24. november. 20. laager. Kogu eilse päeva puhus kord lõunast, kord kagust külm tuul ja taevas oli pilves. Kui teele läksime, oli ilm sünge, kuid pilved hajusid kiiresti, taevasse tekkisid idast läände suunduvad selged ribad ja varsti kadusid viimasedki pilved. Praegu särab väga hele ning soe päike. Läbisime oma tavalise teekonna suurema vaevata, lumepind oli üsna hea, ponid veavad praegu püsivalt ja ühtlaselt. Pärast seda, kui ühinesime mootorsaanide rühmaga, lähevad kõigepealt teele mehed, kes kelku järel veavad, siis kohe meie hobusekronud ja ülejäänud järgnevad neile 2 kuni 3 tundi hiljem. Täna ei jõudnud me neile nii lähedale nagu tavaliselt, tähendab, kronud pidid väga hästi vedama. Kuid liisk oli juba langenud, ja kui me täna hommikul teekonna lõpetasime, viidi vaene vana Jehu mööda tuldud teed veidi tagasi ning lasti maha. Pärast seda, kui olime kahelnud, kas ta Onnineemikule jõuab, on lausa hämmastav, et ta ületas kaheksa etapi võrra meie möödunud aasta retke kõige kaugema punkti ja oleks võinud veelgi edasi minna. Kuid viimastel päevadel vedas ta väga väikest koormat, seepärast tuli lihtsalt juba kaastundest ta eluküünal kustutada. Hiinlane näib kosuvat ja peab kindlasti veel mitu head päeva vastu. Ülejäänud ei kavatse nähtavasti niipea alla anda ega ole eriti näljased. Inimestele on praegune lumepind väsitav, sest jalad vajuvad peaaegu alatasa kaks kuni kolm tolli sisse. Mulle tundub, et me

siiski läbi lööme. Day ja Hooper lahkuvad meist täna õhtul.

Laupäev, 25. november. 21. laager. Etapi esimene pool oli raske, kuna lumepind oli kaetud jääkristallide paksu kihiga; etapi teisel poolel läks tee paremaks ja oli hommikuks juba päris hea (temp. +2° [—17° C]). Praegu, kus öösiti on üsna soe, oleks ilmselt vaja aegapidi üle minna päevastele rännakutele. Täna õhtul asume teele 2 tundi hiljem kui eile ja homme samuti.

Eile õhtul soovisime Dayle ja Hooperile head reisi ning asusime teele uues rännakukorras (temp. —8° [—22° C]). Kõik läksid koos, kõige ees Evans, Lashly ja Atkinson, kelle varustus oli 10 jala pikkusel kelgul, mida nad ise vedasid. Neile järgnesid Hiinlane ja James Pigg ning umbes 10 minuti pärast kõik ülejäänud. Vahelaagrisse jõudsime üheskoos ja lahkusime sealt samas korras. Ainult kaks kronu jäid pisut maha, kuid mitte ka rohkem kui 300 jardi, nii et viimaks jõudsime kõik hästi ja üheskoos lõpulaagrisse. Kelgumehed ütlesid, et etapi esimene pool oli neile väga raske olnud (temp. +2° [—17° C]).

Kogu öö paistis päike, kuid enne kesköödkerkisid õhukesed udupilved, mille tagajärjel juhtrühmad vaevalt nähtavad olid. Peaaegu otse ees võib ähmaselt eraldada maa piirjooni. Ponid väsivad aegapidi, kuid homme jõuame kohale, kuhu rajatakse ladu, mistõttu nende koormad kergenevad. Meares käis just siin ja teatas, et Jehust jätkus koertele neljaks söömaajaks. Ta liha oli olnud hästi tükeldatav ja õige rasvane. Meares arvab, et veel üks poni, ja ta on oma koertega liustikul. Seda on tore kuulda. Mehed kasutavad kelgu vedamisel suusakeppe ja räägivad, et neist on palju abi. Mõtlen kepid liustikule kaasa võtta. Jehu oli tublim, kui me arvasime, ja Hiinlasest on kindlasti veel rohkem kasu. Veel mõned päevad, siis on kindel, et me oma esimese eesmärgi saavutame.

Pühapäev, 26. november. 22. laager. Vahelaager. Siia jõudsime võrdlemisi kergesti, tee oli suhteliselt hea. Asusime teele kell 1 öösel (kohaliku aja järgi kesköösl). Oleme saavutanud ühtlase tempo — 2 miili tunnis; see on väga hea kiirus. Kui teele asusime, oli taevas kergelt pilves; kella kahe ja kolme vahel kerkis väga tihe udu. Enne laagrisse jäämist kaotasime silmist kelgumehed, kes olid meist ainult 300 jardi eespool. Päike paistab läbi udu.

Siia, 81°35′ lõunalaiust, tuleb meie „Keskmine Barjääriladu". Samuti nagu Hooperi mäe juures, on siin iga tagasipöörduva rühma jaoks nädalane toiduvaru.

22. laager. Etapi teisel poolel hakkas lund sadama; puhub 2 kuni 3 palli tugevune WSW-tuul ja lumi krabiseb vastu telki. See on sedalaadi suvine lumetorm, mis meenutab aprillisadusid Inglismaal. Ponid jõudsid teekonna teisel poolel hästi edasi. Homme asume teele jällegi kaks tundi hiljem, s. o. kell 3 öösel. (T. [+13° [—11° C].) Siit on ainult väike samm üleminekuni päevastele rännakutele hetkel, kui meil kord enestel tuleb kõiki kelke vedama hakata. Näib, et lumevired on ikka rohkem ja rohkem lõunast ning veidi korrapäratumad kui varem; siin-seal ristuvad nendega tugevad, läänetuulest tekkinud lumevired. Meestele on tee väsitav, jalad vajuvad igal sammul 2 kuni 3 tolli sisse. Hiinlane ja Jimmy Pigg peavad teiste ponidega vapralt sammu. On päris masendav lakkamatult astuda mööda ääretut lumelagendikku, kus taevas ja maa üheks valgeks surilinaks kokku sulavad. Kuid heade sõprade ring annab julgust, pealegi läheb kõik rahulikult ja hästi. Koerad jõudsid parajasti siis pärale, kui meie laagrisse jäime. Meares kinnitab, et nii head teed ei ole tal veel olnud.

Esmaspäev, 27. november. 23. laager; kell 12 öösel +8° [—13° C]; kell 3 öösel +2° [—16° C]; kell 11 hommikul +13° [—10° C]; kell 3 pärastlõunal +17° [—8° C]. See teekond oli vist väsitavaim kõigist senistest. Kohe algul oli lumepind väga halb. Eelsalk liikus edasi nii aeglaselt, et neile mitmel korral järele jõudsime. See viis ponid nende liikumise rütmist välja ja edasijõudmine aeglustus. Taevas läks uuesti pilve, ehkki kogu eilse päeva kestnud suvise lumetormi järel oli paremat ilma loota. Teele asusime kell 3 öösel, kuid vahelaagrisse saime jääda alles veidi enne kella 9 hommikul. Etapi teine pool oli veel halvem. Eelsalk läks teele suuskadel, et aga igasugused orientiirid puudusid, oli neil raske kurssi hoida. Kui me etapi teise poole keskel peatusime, et tähist püstitada, hakkas järsku tihedat lund sadama, temperatuur tõusis ja lumi muutus kleepuvaks ning jäi lootusetult suuskade külge kinni. Vedada oli ütlemata raske, kuid mõne minuti pärast tõusis lõunatuul ja sellest oli kohe kasu. Eelsalgal, kes vedas nüüd jalgsi, oli algul suuri raskusi, et minna otsejoones. Alles viimased pool miili, kui taevas pisut sel-

gima hakkas, oli neil kergem kurssi hoida. Jäime peatuma, kuid olukord on äärmiselt ebameeldiv ja loomad väga väsinud. Praegu sajab jälle tugevasti lund ja taevas üksi teab, millal see lakkab.

Kui teeolud ja valgus nii viletsad ei oleks, poleks lood sugugi nii halvad. Lumeviresid ja sügavat lund on vähe. Mehed ja ponid vajuvad läbi pehme lume 3 kuni 4 tolli, tugeva, alumise lumekoorikuni. Inimestele on see kurnav, et aga tee on muutunud veidi tasasemaks, siis ei väsi loomad eriti. Meares käis just siin ja rääkis, et eespool on tee väga halb. Homme läheme teele tund aega hiljem, s. t. kell 4 hommikul ehk 5 tundi hiljem kui kolm päeva tagasi. Meie söödavarud sunnivad meid igasugustes tingimustes 13 miili (geograafilist) päevas vantsima ja meile ei jää muud üle, kui loota, et teeolud paranevad. Juba mitu päeva ei ole maad näha olnud ja see teeb olukorra eriti süngeks. Väsinud loom väsitab ka mehe, arvan ma, ja pärast päev läbi kestnud marssimist ei ole meist keegi eriti reibas, ehkki oleme viimasel ajal küllalt magada saanud.

Teisipäev, 28. november. 24. laager. Asusime teele kujutlematult hirmsas olukorras. Ilm oli sompus, olime nagu kotis, sadas lund, puhus lõikav lõunatuul ja tuiskas. Eelsalk koos Hiinlase ja James Piggiga läks teele kell 3.15. Meie järgnesime neile kell 4.20 ja jõudsime neile kell 8.30, vahelaagrisse saabumisel, järele. Kui pool teed oli selja taga, läks ilm veidi paremaks: taevas näitas selgimise tunnuseid ja kurssi hoida oli kergem. Praegu, eine ajal, läheb jälle sombuseks. Millal see vastik lumetorm küll kord lakkab? Ponidel on kergem, meestel raskem; peaaegu kõikjal on umbes 3 kuni 6 tolli sügavusel lume all tugev jääkoorik. Teekonna lõpul läksime üle üksikute kõrgete kagusuunaliste lumevirede, mis olid kõvaks tuisanud. Ma ei oska nende tekkimist seletada.

Etapi teine pool oli niisama raske nagu esimenegi. Puhus tugev lõunatuul, mis pöördus kagusse, kui lumetorm meieni jõudis. Näha ei olnud peaaegu midagi ja tuisklumi peksis meile näkku. Meile kõigile näib, et see pahur ilm tuleb kagust. Teele asusime kell 4 hommikul ja ma kavatsen esialgu sellest ajast kinni pidada. Viimased päevad on meil tulnud loodusega võidelda, kuid me ei jäänud alla. Ehkki asusime laagrisse tihedas tuisus, on taevas näha selgimise märke. Kui tuul kas või ajutiseks vaibub

ning päike soojalt paistab, hajutab see osagi tänase kurnava matka süngetest mälestustest.

Hiinlane, „Piksenool", lasti täna öösel maha. Südi väike olevus, ta pidas vapralt vastu ja langes rivist välja vaid mõni päev enne oma kaaslasi. Meil on järel ainult neli kotti sööta (igaüks 130 naela), kuid sellest peab jätkuma kõigile ülejäänud loomadele seitsmeks päevateekonnaks, ja liustikuni on veel ligi 90 miili. Bowers rääkis mulle, et nii selle kui ka eelmise lumetormi ajal langes baromeeter erakordselt madalale. See oli kindlasti kõige ootamatum ja kurnavam suvine lumetorm, mida siin seni on nähtud. Minu ainus lootus on, et neid enam ei tule. Ülejäänud ponide hulgas ei ole suurt valida. Nobby ja Bones on kõige tugevamad, Victor ja Christopher kõige nõrgemad, kuid kõik nad peaksid lõpuni vastu pidama. Maad ei ole ikka veel näha.

Kesknädal, 29. november. 25. laager. 82°21′ lõunalaiust. Olukord on palju parem. Eile õhtul hilja nägime maad — suurepärast kolmiktipuga Markhami mäge, mis näis väga lähedal, ning Lytteltoni ja Goldie' neeme. Liikusime kiiresti; asusime teele kell 4.20 ja jõudsime praegusse laagrisse kell 1.15. Olime teel umbes 7½ tundi. Arvan, et meie kiirus oli keskmiselt 2 statuutmiili tunnis.

Matkal paistis kauguses uduselt maa, mis näis vahetevahel väga ligidal olevat. Etapi esimesel poolel rippusid meie peade kohal õhukesed valged lumepilved, kuid praegu läheb taevas selgeks ja päike paistab väga soojalt ning heledasti. Maad on nüüd näha peaaegu otse ees ja meie ponide reisi lõppeesmärgini on jäänud vähem kui 70 miili. Ponid on väsinud, kuid usun, neil on kõigil jõudu veel viieks päevaks ja mõnel koguni kauemakski. Hiinlasest piisas koertele neljaks söömaajaks ja arvatavasti jätkub igast teisest ponist niisama kauaks. Sellest järeldub, et koeri võib koduteel lasta pingutada, saavad nad ju puhata ja hästi toita. Õieti võiksime juba praegu kasutada ainult koeri ega kaotaks sellega kuigi palju aega, ent igas suhtes on soovitav säästa inimesi kurnavast kelkude vedamisest nii kaua, kui vähegi võimalik. Ja sellepärast loodan kõigest südamest, et ka järgmised 70 miili liigume senises korras edasi. Snippets ja Nobby lähevad nüüd omaette ja astuvad hoolsasti. Mõlemad piiluvad silmanurgast oma ajajaid ja on valmis kohe seisma jääma, kui too nad hetkeks unustab. Iga paari minuti järel söövad

nad lund. On hulga kergem, kui pole vaja poni juhtida; tüütud on nende väikesed vigurid teel, nagu lakkamatud katsed närida oma ohje jne. Ometi on igaühel neist loomadest oma erinev karakter. Pean neist ja nende iseloomujoontest ükskord kirjutama.

Kelgumehed asusid 1½ tundi varem teele ja jõudsid siia tubli tund aega enne meid. Neil oli olnud võrdlemisi kerge vedada. Tänu päikesele on tee parem ja see õigustab mu otsust järk-järgult üle minna päevastele rännakutele. Evans tegi ettepaneku nimetada niisugust lumepinda „liuväljaks". „Lumepind" on laiem mõiste, sinna kuulub ka lumekoorik ja võimalus sellest läbi vajuda. Sellest seisukohast on praegune lumepind kindlasti halb. Ponid vajuvad kogu aja ja mehed väga sageli sügavale sisse. Lumevired on üha suuremal määral kagusuunalised tuulte tõttu, mis puhuvad piki rannikut. Jälle on tekkinud „vajuv koorik", mis nagisedes loomade ja inimeste all murdub. Pärast seda, kui me Ühe-tonni-laagrist lahkusime, on sellist koorikut vähe olnud, kuid eile ja täna on seda jälle õige laialt. Kindlasti on kaugemal Barjääril ilmastik hoopis teine kui ranniku ligidal. Üldiselt näib olukord paranevat ja kõik on suurepärases meeleolus. Meares mõõtis kogu aja ponide kabjajälgi ja leidis, et nende keskmiseks sügavuseks pärast seda, kui me Ühe-tonni-laagrist lahkusime, oli umbkaudu 8 tolli, mõnikord aga isegi 12 tolli. See annab hea ettekujutuse meie teekonna raskusest. Bowersi telgis söödi eile Hiinlase lihast suppi ja räägitakse, et see olnud väga maitsev. Meie telgis olen mina täna kokaks. Meil oli juttu ponide lumeräätsadest. Tahaksin väga, et meil neid oleks, — sellisel lumepinnal säästaksid nad ponidel hulga jõudu.

Neljapäev, 30. november. 26. laager. Väga ilus päev, kuid vaestele loomadele oli teekond äärmiselt väsitav. Välja arvatud Nobby, on neil kõigil jõud lõpukorral. Meil kulus täna teel üle poole tunni rohkem kui eile. Koormad on küll kergemad ja järel on veel ka kaheksa poni, kuid meie väljavaated ei ole siiski eriti hiilgavad, sest oleme oma algeesmärgist ikka veel ligi 60 miili kaugusel. Tee oli täna palju halvem, ponid vajusid sageli kuni põlvini sisse. Etapi teisel poolel sattusime mõnele kõvemale kohale. Päikesepaistest hoolimata libisesid kelgud halvasti. Koerad vedavat hästi. Neist saavad meile kahtlemata tublid abilised. Maa on mähitud valgesse uduloori; pärast seda, kui

laagrisse jäime, oli maad aeg-ajalt näha ja ma tegin hulga fotosid.

Reede, 1. detsember. 27. laager. 82°47′ lõunalaiust. Ponid väsivad üsna kiiresti. Välja arvatud Nobby, on nende lõplik kokkuvarisemine päevade küsimus. Nad peaksid kindlasti kauem vastu, kui meil ainult sööta jätkuks, ja mõnede vastuseisust hoolimata otsustasin täna õhtul, et Christopherile tuleb lõpp teha. Poni lasti maha; temast on vähem kahju kui teistest — nähtavasti sellepärast, et ta alguses meile nii palju tüli tegi ja viimasel ajal halvasti oma koormat vedas. Siia rajame lao*, nii et tema koormat ei tule teistel ponidel vedada; tegelikult jäävad nende koormad isegi pisut kergemaks. Veel kolm päevateekonda, ja me peaksime päral olema. Seitsme kronu ja koerterakenditega peame ometi eesmärgile jõudma. Sellel erakordselt raskel lumepinnal ei tohiks mehed üksi raskeid koormaid vedada.

Täna proovisime Nobbyle lumeräätsasid. Ta astus nendega toredasti umbes neli miili, kuni need hädasuusad lagunesid ja tal jalast ära tuli võtta. Ei ole kahtlust, et lumeräätsad ponidele v a j a l i k u d on ja loomad näeksid praegu hoopis teistmoodi välja, kui me neid riistapuid kogu aja kasutada oleksime saanud. Ma usun, et eespool paistev maa meelitas ja aitas ponisid veidi edasi. Asusime teele heledas, soojas päikesepaistes ja meist paremal asuvad mäed olid imeselgesti näha. Kuid teekonna lõpu poole hakkasid idast kerkima pilved ja praegu katavad taevast õhukesed, tuulega rebenenud rünk-kihtpilved. Maa on küll veel näha, kuid üsna uduselt. Longstaffi mäelt laskub ilus liustik. Selle org on sügav ja järsk, ta külgede kallak on vähemalt 50°. Ja ehkki mägede jalamil on palju orvandeid, näivad mäed ise olevat vähe liigestatud. Mäed jätavad ümara ja massiivse mulje. Otse meie ees võib näha heledat kollakaspruuni kaljurüngast ja selle külgedel musta või tumepruuni kivimit. Tahaks meeleldi teada, millisest kivimist see rüngas koosneb. Järgmises mäeahelikus võib samuti suurel hulgal näha paljaid kaljurünkaid.

Laupäev, 2. detsember. 28. laager. 83° lõunalaiust. Kui teele asusime, oli ilm väga halb. Eile õhtul kagust üle taeva laotunud kihtpilv ei tõotanud head: kogu tee sadas

* Lõunapoolne Barjääriladu.

lund ja oli kohutavalt hämar. Etapi esimesel poolel oli tuulevaikne ja suhteliselt soe; ponid vedasid väga viletsasti. Halval teel vajusid nad sügavale sisse. Tegin Oatesile ettepaneku, et ta piki kolonni liikudes kõiki loomi jälgiks, aga kuna ta eelistas juhtida ainult ühte, siis andsin talle Snippetsi hea meelega üle ja panin ise suusad alla. Suusatada oli kerge ja ma tegin lumes edasirühkivatest ponidest mitu pilti. Kell 3 oli valgus (Watkinsi aktinomeetri[2] järgi) väga tugev. Etapi teisel poolel astusid ponid jõudsamini, sest tee oli parem ja kelgud libisesid hästi. Sõitsin ette ja pidin õige tublisti pingutama, et teised minust ei mööduks. Heas tujus jõudsime laagrisse. On kahju anda käsku Victori hukkamiseks — vaesele Bowersile läheb see väga südamesse. Victor on heas vormis ja temast jätkub koertele kindlasti viieks söömaajaks. (Temp. +17° [—8° C].) Peame ponidele lõpu tegema, sest moona on üsna vähe, pealegi oleme 83° laiuskraadil ning on päris kindel, et jõuame kohale. Täna öösel taevas selgib ja ilm näib tulevat üldiselt paljutõotav. Kohutavalt üksluine on see marssimine läbi lõputu valge seina, ja kui meil ei liiguks ees üht rühma, kes kurssi hoiab, oleks meie olukord väga raske. Koerad veavad suurepäraselt ja homsest peale saavad nad raskema koorma. Homme öösel hukkame veel ühe poni ja siis jätkub meil ülejäänud viiele moona peaaegu kolmeks päevaks. Tõepoolest, kõik on ju hästi, kui ainult ilm meid lubab liustikule õiget kurssi hoida. Wild kirjutab 15. detsembri kohta oma päevikus, mida ta Shackletoni ekspeditsioonil pidas, et sellel päeval oli esimest korda kuu aja jooksul halb ilm. Meil aga on ilus päev seni erandiks olnud. Ometi ei ole meil seni veel ühtki etappi kaotsi läinud. Kui me laagrisse jäime, oli nii soe, et lumi juba õhus sulas ja kõik läbimärjaks sai. Eile tuli Oates minu telki üle, tehes Cherry-Garrardiga vahetust.

Praegu on ühes telgis: mina, Wilson, Oates ja Keohane. Teises: Bowers, allohvitser Evans, Cherry ja Crean.

Kelku veavad: leitnant Evans, Atkinson, Wright ja Lashly. Meie sööme kõik hobuseliha ja oleme nii hästi toidetud, et näljast pole juttugi.

Pühapäev, 3. detsember. 29. laager. Ilmaga ei vea meil põrmugi. Äratasin mehed kell 2.30 hommikul, kavatsedes kell 5 teele minna. Ilm oli sompus ja sadas lund, oleksime võinud siiski teele asuda; hommikueine ajal aga tuul kõ-

venes ja kell 4.30 puhkes tugev lõunatorm. Ponide vallid olid varsti maatasa, tekkisid koletu suured hanged ja kelgud mattusid kiiresti lume alla. Nii tugevat tuult ei ole ma suvel siin veel kohanud. Kell 11 hakkas tuul järele andma. Kell 12.30 tõusime üles, einetasime ja seadsime ennast minekule. Maa muutus nähtavaks, pilved hajusid ja kell 1.30 paistis juba hele päike. Kell 2 päeval asusime teele, maa oli kõikjal nähtav ja peale mõne pilve kagutaevas tõotasid kõik märgid head ilma. Kell 2.15 märkasin, et need pilved hakkavad lähemale nihkuma; kella poole kolmeks katsid nad 30 miili kaugusel asuva maa meie silme eest ning enne kolme jõudsid juba meie kohale. Päike kadus, sadas paksu lund ja edasiliikumine muutus hirmus raskeks. Kagutuul kõvenes, pöördus siis edelasse, lõõtsus veidi aega sellest suunast, käändus aga järsku WNW-sse ja siis NNW-sse. Sealt puhub ta ka praegu, tuues kaasa lund ja tuisku. Ilm muutub kujutlematult, lausa hämmastavalt kiiresti. Kõigist raskustest hoolimata jõudsime $11^1/_2$ miili lõuna poole ja jäime kell 7 õhtul siia laagrisse. See oli lihtsalt hirmus päev.

Kelgumehed läksid veel kuus miili (geogr.) edasi, alles siis jäid nad laagrisse. Minu arust jätkub neile kolonni juhtimisest. Seepärast läksime neist mööda, Bowers ja mina suuskadel kõige ees. Lumi tuiskas üle meie suuskade ja aeg-ajalt oli lume all tunda kagusuunalisi lumeviresid. Liikusime kompassi järgi seni, kuni umbes tund aega enne etapi lõppu päike ähmaselt paistma hakkas. Näib, et ilmastik on põhjalikult sassis, ja kui see ka liustikul niiviisi edasi kestab, siis oleme väga täbaras olukorras. On tõesti aeg, et õnn meile naerataks, — seni ei ole meil põrmugi vedanud. Niisuguse ilmaga tuleb iga miili pärast karmi võitlust pidada. Ponid vedasid suurepäraselt ja sööta jätkub veidi kauemaks, kui me algul arvasime. Victor oli õige rasvane ja teistel on pekki kindlasti veel enam, nii et transpordiga ei tohiks meil mingeid raskusi olla, kui ainult ilm paraneks.

Esmaspäev, 4. detsember. 29. laager. Kell 9 hommikul. Äratasin mehed kell 6 üles. Öösel oli tuul NNW-st SSO-sse pöördunud; ta ei olnud tugev, kuid päike ei paistnud ja taevas tõotas tormi. Maad võis kohati vaevalt näha ja me olime juba kindlad, et saame täna igal juhul edasi liikuda, kuid hommikueine ajal muutus tuul järsku tugevaks ja varsti oli ainsast pilgust välja küllalt, et näha

ühtlast valget tuhkjat lumepöörist. Läksime kõik ponidele uusi valle ehitama, — mitte eriti meelitav, kuid ponide huvides vajalik töö. Ponid näevad unised ja tülpinud välja, kuid paistab, et neil ei ole põrmugi külm. Koerad jõudsid pärale ühes meiega, kui me eile õhtul laagrisse jäime, ja kelgumehed saabusid täna hommikul, siis kui me parajasti ponivallide ehitamist lõpetasime. Nii oleme siis jälle kõik koos. Kelgumeestel oli olnud suuri raskusi meie jälgede leidmisega, ja nad ütlevad, et kui jälgi poleks olnud, ei oleks nad üldse suutnud kurssi hoida. Niisuguse ilmaga on täiesti võimatu edasi minna. Seda tormi ei oska me kuidagi seletada. Baromeeter tõusis eile öösel 29,4-lt [747 mm] 29,9-le [759 mm] — fenomenaalne hüpe. Ilmselt on atmosfääris väga suured häired. Need tuleb lihtsalt ära kannatada ja loota edaspidi paremat. Meel läheb aga veidi mõruks, kui mõelda, missugused ilmad meie eelkäijatel olid.

30. laager. Pärastlõunal tuul vaibus, kell 12.30 hakkas taevas selgima, kell 1 paistis päike, kell 2 olime teel ja kell 8 õhtul jõudsime siia, jätnud 13 miili selja taha. Maa oli kogu tee hästi näha ja tema piirjooni võis hõlpsasti ära tunda. Seal on terve rida seni kaardistamata suuri liustikke, millest kolm Reidi mäe all ühinevad. Mäed on kujult ümarad, väga massiivsed, paljude väikeste tippudega ja väljakujunemata orvanditega. (Temp. [+18° [—8° C].) Madalamal on orvandid mägede jalameil eriti ilusad ja liustikud uuristanud endale väga järsuseinalised sügavad orud. Samas paistab paar paljandunud kaljutippu, peaaegu püstloodis külgedega, arvatavasti on nad graniidist, hiljem teeme selle kindlaks. Meie ees on jääst ümbritsetud ja rändrahnudega ülekülvatud Hope'i mägi ja Beardmore'i liustikule viiv Värav*. Sinna peaksime jõudma suurema vaevata, kui homme ainult suudame 12 miili edasi minna. Ponid vedasid täna suurepäraselt ja said lainja jääpinna lohkudes asuvast sügavast lumest suurema vaevata läbi. Nad on kindlasti palju paremas seisundis, kui olid Shackletoni loomad, ja pole kahtlust, et nad käiksid maha veel palju miile, kui vaid sööta jätkuks. Koerad on lihtsalt toredad, kuid nad jõudsid pärale näljastena, ja nii tuli meil ohverdada vaene väike Michael, kes samuti nagu teised loomad oli üsna rasva

* Vt. käesoleva ptk. 4. märkus. *Tõlk.*

läinud. Kõikides telkides süüakse poniliha ja igaühele maitseb see väga.

Nende kahe vastiku päevaga kaotasime ainult 5 kuni 6 miili. Kuid halb ilm teeb mulle muret, sest liustikul on meile ilusad päevad vajalikumad kui kuskil mujal. Mind vaevab ängistav mure — kas tänavu pole mitte erakordselt halb suvi. Hea, et vähemalt tänaseks kuri ilm möödas on. Meie matka esimene osa on nüüd niisama hästi kui seljataga. Kui meie praegusest laagrist vaadata SSO suunas, kus maa on praegu kõige kaugemal, siis näib rohkem kui tõenäoline, et sealt võib Barjääri mööda minnes väga kaugele lõunasse jõuda. Amundsen kasutab seda teed, ja kui tal on vähegi õnne, siis lüheneb tema teekond platool ligikaudu 100 miili võrra. Nii või teisiti on see väga ahvatlev suund tulevaks aastaks, kui vaid täiendavat moona ja varustust saabub. Lainja jääpinna harjade vaheliste lohkude sügavus on umbes 12 kuni 15 jalga. Täna öösel oli hooti tuult liustiku Värava suunast — praegu ei ole see koht põrmugi meelitav.

Neli päeva paigal

Teisipäev, 5. detsember. 30. laager. Keskpäev. Ärkasime hommikul väljas möllava ulguva lumetormi peale. Seni puhunud tuuled olid tavaliselt ilma üsna peene, tuhkja lumeta, kuid just see on lumetormile nii iseloomulik. Täna oli seda lund rohkem kui küllalt. Tarvitses ainult minut või kaks väljas olla, ja mees oli pealaest jalatallani lumega kaetud. Ilm on soe, ja kuhu lumi langeb või tuiskab, sinna ta ka pidama jääb. Kõik, mis ponidel teki alt välja ulatub — pea, saba, jalad jne. — on jääga kaetud; loomad seisavad sügavas lumes, kelgud on peaaegu üleni lumme mattunud ja telkide ümber kõrguvad määratu suured hanged. Sõime hommikust, ehitasime uued lumevallid ja oleme praegu jälle oma kottides. Isegi naabertelki ei ole näha, maast kõnelemata. Mida peab küll niisugune ilm sellel aastaajal tähendama? Ma arvan, säärast ebaõnne ei ole me ära teeninud, kuid asi võib ju veel heaks pöörata. Ma kahtlen, kas ükski rühm sellise ilmaga isegi allatuult edasi suudab liikuda, vastutuult aga kindlasti mitte.

Kas on meil tegemist laiaulatusliku atmosfäärilise häirega, mille tulemuseks on halb suvi selles rajoonis, või

oleme ainult juhuslike kohalike tingimuste ohvrid? Kui viimane oletus on õige, siis tekib vägisi silme ette pilt, kuidas meie väike rühm halva ilmaga võitlust peab, samal ajal kui teised päikesepaistel lõbusalt edasi rühivad. Kui palju oleneb siiski lihtsalt õnnest! Meie praegusest olukorrast poleks meid päästnud mitte mingisugune ettenägelikkus, mitte mingisugused abinõud. Oleks meil ka kümme korda rohkem kogemusi ja sihikindlust olnud, ikkagi poleks me ette osanud aimata, et meid teel sellised ületamatud takistused ootavad.

Kell 11 õhtul. Tugev tuul kogu päeva ja vist tihedaim lumesadu, mida ma mäletan. Hanged telkide ümber on lihtsalt tohutud. Ennelõunal oli temperatuur +27° [—3° C], tõustes pärastlõunal koguni +31°-ni [—0,6° C], ja kui siis lumi just otse lumele ei langenud, sulas ta kohe ning nüüd on igal pool loigud. Telgid on läbimärjad, samuti meie tuuleülikonnad, öösaapad jne. Mööda telgi vaiu ja telgi uksest niriseb vett alla, põrandakattel on loigud, magamiskotid on läbi ligunenud; kõik on vastikult lige. Kui aga nüüd külmaks läheb, enne kui oma asjad ära jõuame kuivatada, siis on meie olukord lausa väljakannatamatu. Ometi võiks meie märja elamise üle nalja heita, kui see järjekordne viivitus olukorda nii tõsiseks ei muudaks, — õieti ei tohiks me praegu enam tundigi asjata kaotada. Meil ei vea põrmugi — torm tuli kõige ebasobivamal ajal. Tuul näib vaibuvat, temperatuur aga ei lange ja lumi on ikka veel niisama märg nagu enne — kõik need märgid näitavad, et olukord niipea ei parane.

K e o h a n e'i v ä r s s!

Lumi sulab ja ujub viimnegi vaat,
kui see nii kestab, pöörame t e l g i ümber ja ongi
meil paat.

Kolmapäev, 6. detsember. 30. laager. Keskpäev. Armetu, äärmiselt armetu olukord. Oleme sattunud „Meeleheitemülkasse"[3]. Maru möllab raugematu ägedusega. Temperatuur on tõusnud +33°-ni [+0,4° C]; telgis on kõik läbi ligunenud. Väljast sisse tulevad inimesed jätavad mulje, nagu oleksid nad paduvihma all olnud. Nende riietest niriseb põrandale vett, tekitades seal loike. Lumi vallide, ponide, telkide ja kelkude ümber aiva kerkib. Ponid näevad äärmiselt haletsemisväärsed välja. See on

lihtsalt masendav ja ometi on liustikuni ainult veel 12 miili. Lootusetus poeb hinge ja sellest on raske jagu saada. Millist piiritut kannatlikkust on sellises olukorras vaja!

Kell 11 õhtul. Lõpuks, kell 5 päeval, hakkas ilm paranema ja praegu on juba maad näha. Taevas on aga ikka veel pilves ja lund on palju. Ka tuul on veel üsna tugev ning temperatuur on kõrge. Ilm pole suurem asi, aga kui ta hommikuks ei halvene, saame lõpuks ometi jälle edasi. Oleme üdini märjad.

Neljapäev, 7. detsember. 30. laager. Torm kestab ja olukord on nüüd tõsine. Tänasest jääb õige vähe sööta järele, nii et üks kahest — kas peame homme edasi minema või ohverdama ponid. See ei ole veel kõige halvem; kahtlemata jõuame edasi ka ainuüksi koerte abil. Halb on see, et alates täna hommikust hakkasime kasutama platoo jaoks määratud ratsioone — teiste sõnadega, sööme juba toitu, mida pidime kasutama pärast liustikuladu. Tänasest päevast arvates võib esimene abirühm meid ainult kaks nädalat saata, siis peab ta tagasi minema. Torm ei näi vaibuvat ja ta on niisama vastik kui ennegi. Eile õhtul tekkinud lootus hääbus öösel kella 3 paiku, siis kui temperatuur uuesti tõusis, tuul tugevnes ja kõik endiseks muutus. Ma ei leia ühtki märki, mis tormi lõppu näitaks, ja me oleme kõik arvamisel, et edasi minna on täiesti võimatu. Leppida oma ebaõnnega on kõige mõistlikum, mis me teha võime, kuid raske on ennast selleks sundida. See tundub teenimatu karistusena pärast nii hoolsasti koostatud kava, mida pealegi veel alles äsja kroonis edu. Kui mul tuleks uuesti oma kava koostada, ei muudaks ma seal midagi. Reserv halva ilma puhuks oli kõikide seniste kogemuste järgi küllaldane. Kuid tormine detsember — meie kõige ilusam kuu — on üllatus, mis oleks tabanud ootamatult ka kõige ettevaatlikumat organiseerijat. Lamades märjas magamiskotis ja mõeldes oma hädadele läheb meel tusaseks, sest taevas on lootusetult pilves ja meie olukord läheb üha halvemaks. (T. +32° [0° C].) Mearesil kannatab üks silm tugevasti lumepimestuse all. Puhkus mõjub talle loodetavasti hästi, kuigi ta ütles, et silm juba kauemat aega valutab. Sellise ilmaga ei saa laagris kuigi lõbusat tuju olla, kuid see muutub, niipea kui ilm paraneb. Eile õhtul, siis kui lühikest aega tormi lõppu oli loota, võis naeru kuulda.

Kesköö. Kõik peaaegu vanaviisi. Baromeeter tõuseb — võib-olla tähendab see head. Vaevalt saab olla talumatumat olukorda kui meie pealesunnitud tegevusetus ajal, kus iga päev, isegi tund on loetud. Meil ei jää muud üle kui vahtida märga, laigulist ja rohelist telgiriiet, veest läikivaid bambusritvu, mudaseid ja märgi sokke ning muid laes kõlkuvaid väiksemaid esemeid ja oma kaaslaste süngestunud nägusid, kuulata langeva lume lakkamatut krabinat, lipendava puldani alalist plagisemist, tunda, kui läbitungivalt rõsked on riided ning kõik, mida sa iganes puudutad, ja teada, et väljas ei ole ümberringi muud kui lõputu valge sein. Kui sellele lisada ängistav hirm meie ürituse võimaliku luhtumise pärast, siis peaks igaühele selge olema, et meie olukord ei ole kadestamisväärne. Kuid ometi võitleme edasi ja loodame, et esilekerkinud raskused meid innustavad.

Reede, 8. detsember. 30. laager. Kuigi oli vähe lootust, et ilm paraneb, tuli meil ometi pettuda, kui hommikul ärgates nägime sama tröödstitut lumemöllu ja tuul puhus endise tugevusega. Kell 10 sõime hommikust ja keskpäeval tuul vaibus. Hakkasime kelke lumest välja kaevama; see ei olnud kerge töö. Seejärel vahetasime telkide asukohta. Ümber telkide tuisanud lumi oli surunud nende seinad tugevasti sissepoole. Seal, kus enne olid telgid, on nüüd sügavad augud, mille põhjas on märg lumelobjakas. Pärast telkide ümberpaigutamist on meil vähemalt mugav, eriti nüüd, kus tuul on täiesti vaikinud. Umbes kell 4 päeval hakkas taevas selgima, ähmaselt oli näha päikest ja kohati maad. Puhusid kerged hootised iilid ja meis ärkas lootus. Asjata! Praegu, mil ma neid ridu kirjutan, on päike taas kadunud ja jälle sajab lund. Meie olukord muutub meeleheitlikuks. Evans ja ta mehed proovisid täna pärastlõunal koormaga kelku vedada. Suuskadel said nad neljakesi tirides kelgu paigast, kuid jalgsi vajusid nad põlvini sisse. Igal pool meie ümber on lumi hirmus sügav. Katsetasime Nobbyga ja see vajus kõhuni sisse. Wilsoni arvates on ponid otsas, kuid Oates arvab, et teeoludest hoolimata veaksid nad veel ühe päeva, k u i s e e p ä e v o l e k s h o m m e. Kui mitte, siis peame ponid homme hukkama ja suusatavate meeste jõul ning koerte abiga edasi minema, niihästi kui see meil õnnestub. Kuid ma ei kujuta enesele ette, kuipalju meil koertest nii sügavas lumes abi on. Ma kardan väga, et see nei-

legi üle jõu käib. Tuleks ometi hea ilm ja kestaks vähemalt liustikuni! Temperatuur on ikka veel [+33° [+0,4° C] ja kõik on vastikult märg.

Kell 11 õhtul. Tuul pöördus põhja, lõpuks ometi hajuvad pilved lõplikult, päike näitab ennast sageli ja udust ilmuvad maa piirjooned nähtavale. Temperatuur langes +26°-ni [—3° C] ja meie elamine on palju kuivem. Oleks liiga julm, kui pärast nii ilmset muudatust paremusele homme jälle halb ilm oleks. Lootuses, et teele asume, valitseb laagris rõõmus elevus. Vaesed ponid piiluvad nukralt sööda poole, mida nii vähe järele on jäänud. Kuid nad ei ole näljased, nende torpade põhja jääb enamasti üht-teist. Kõike arvesse võttes näevad nad veel üsna head välja. Täna õhtul oleme jälle lootusrikkas meeleolus, kuid nelja kaotatud päeva ei anna meile keegi tagasi.

Laupäev, 9. detsember. 31. laager. Käisin öösel paarkolm korda väljas ja nägin, et ilm aegamööda paraneb; kell 5.30 tõusime kõik üles ja kell 8 asusime ponidega teele — väga vaevarikas päev. Viimase tormi lumerohkuse tõttu oli tee võimatult pehme ja esimene tund aega ei libisenud kelgud sugugi. Sundisime vaeseid poolnäljaseid loomi küll väga tagant, kuid ükski neist ei suutnud püsida rivi ees üle paari minuti; esimese jälgedes liikusid loomad aga päris jõudsasti. Näis, et me ei pääsegi korralikult liikuma; mehed, kes kelku vedasid, pidid meid abistama. Ees läksid Bowers ja Cherry-Garrard ühe kümne jala pikkuse kelguga — nii liikusime suure vaevaga umbes miili edasi. Olukorra päästis allohvitser Evans, kes pani Snatcherile viimase paari lumeräätsasid alla. Sellest ajast peale astus Snatcher, ilma et teda oleks tulnud eriti sundida, ja teised järgnesid talle. Teisena minevat poni pidime aga järjest vahetama. Einetamata marssisime kogu päeva edasi. Kolme-nelja miili järel (T. [+23° [—5° C].) leidsime ennast survejäärüngaste keskel, kuid need ei valmistanud meile erilisi raskusi, välja arvatud erakordselt pehme lumi nende vahel. Kell 8 õhtul olime jõudnud umbes miili kaugusele nõlvast, mis viib Väravani[4], nagu Shackleton seda lõhet kutsus. Olin lootnud, et siit koos ponidega palju varem läbi läheme, ja me oleksime seda ka teinud, kui seda laastavat tormi poleks olnud. See oli meile raske löök, kuid ei anna veel põhjust meelt heita; iseasi, kui torm pole lumepinda seal

ülal lootusetult läbipääsematuks muutnud. Hoolimata oma kergest koormast ei ole mehed kelguga veel kohal. Ma usun, nad peatusid teejoomiseks või mõnel muul põhjusel; normaalselt liikudes oleksid nad meist kerge vaevaga ette jõudnud.

Kell 8 õhtul olid ponid päris otsas, viimane kui üks. Mõnisada jardi tulid nad kõik koos, kohutavalt aeglaselt. Liikusin just ees ja vedasin naeruväärselt kerget koormat, mis mulle ometi õige raske tundus. Jäime laagrisse ja ponid lasti maha.* Vaesed loomad! Kui arvestada seda, millistes kohutavates tingimustes nad töötasid, täitsid nad oma ülesande suurepäraselt ja ometi on neid kahju nii vara hukata. Pehmest lumest hoolimata jõuavad koerad hästi edasi, kuid niipalju abi, kui me sooviksime, neilt ei saa. (T. +19° [—7° C].) Koertekelkudele ei saa selles lumes kuigi palju peale laadida. Maastikupilt on väga mõjuv; kolm hiiglasuurt graniitpiilarit on Värava paremaks piidaks ja vasakuks üks Hope'i mäe terav seljandik. Mägedel on palju rohkem lund kui enne tormi. Hoolimata sellest, et pole selge, mis edasi saab, on täna õhtul kõik lõbusad ja naljad on jälle päevakorral.

---

* 31. laager ristiti „tapamajaks".

Ponid Barjääril lumevallide taga laagris.

Kyffini mägi.

XVII PEATÜKK

BEARDMORE'I LIUSTIKUL

Pühapäev, 10. detsember. 32. laager.[1] Ma kartsin väga, et me oma koormatega selles kohutavas lumes kuidagi edasi ei saa. Ja kui me sellega siiski toime tulime, siis eeskätt tänu suuskadele. Äratasin kõik mehed kell 8, kuid alles keskpäevaks saime koormad ümber jaotada ja võisime teele asuda. Peale lattu mahajäetava tagavara (200 naela) vedasid koerad veel 600 naela meie varustust. Ma olin üsna üllatunud, kui meie — s. t. minu rühm — „üks, kaks, korraga" oma kelgu paigalt tõmbasime ja tundsime, et see üsna kergesti järele jookseb. Esimese miili läbisime kiirusega umbes 2 miili tunnis, sest olime enne kelgujalased hoolikalt puhtaks kraapinud ja ära kuivatanud. Ilm oli haruldaselt ilus ja varsti olime üleni higised. Esimese miili järel hakkas tee tõusma; mõne aja suutsime siiski järsku nõlva pidi üles suusatada. Siis aga muutus nõlv järsemaks ja tee palju halvemaks, ning me pidime suusad alt ära võtma. Kelkude vedamine nõudis nüüd erakordset pingutust. Kogu aja vajusime lapi saapa ülaservani sisse, kohati aga peaaegu põlvini. Kelkude jalased kattusid õhukese jääkorraga, mida me ei suutnud kõrvaldada, ja pehmetes kohtades vajusid kelgud sugarateni sisse. Nad sõna tõsises mõttes kündsid lund. Üles jõudsime kell 5 ja pärast teejoomist hakkasime mööda nõlva alla laskuma. Vedada oli peaaegu niisama raske nagu ülesmäge, aga niipalju oli siiski kergem, et saime jälle suuski kasutada. Kell 9.15, kui meid järsku tabas liustikult alla puhuv tugev tuul, jäime laagrisse: olin kavatsenud seda juba varem teha, sest Evansi rühm ei suutnud meiega sammu pidada, ja Wilsonilt sain nende kohta üsna rahutust tekitavaid teateid. Selgus, et Atkinsoni arvates on Wrighti jõud otsakorral ja Lashly ei suuda ka enam nii hoogsalt vedada, nagu ta seda enne

viimast tormi tegi. Ma polnud juba varem selle rühmaga rahul, ja tänase teekonna lõpp näitas selgesti, et midagi on korrast ära. Nad jäid meist hulga maad maha, pidid võtma suusad alt ja kulutasid mõnesaja jardi läbimiseks peaaegu pool tundi. Tõsi küll, tee oli väga raske ja läks järjest halvemaks. Kui meeste jõud hakkab üles ütlema, on asi väga tõsine. Mu enesetunne on parem kui kunagi varem ja oma rühma pärast ma ka ei muretse. Allohvitser Evans on muidugi vägilane, kuid ka Oates ja Wilson taluvad kõike suurepäraselt.

Meie praeguses laagripaigas on lumi äärmiselt sügav, kuid see on ka arusaadav — me oleme orus. Igal sammul vajume põlvini sisse ja ebatasane lumi ei kanna kelke peal. Võib-olla on äsja tõusnud tuulest seekord hoopis kasu, sest näib, nagu läheks lumi selle tagajärjel sitkemaks. Pehme lumi on kauakestnud tormi tulemus. Ja umbes siinkohal kohtas Shackleton just kõva sinist jääd. Meil ei vea, S-il on palju rohkem õnne, see saab iga sammuga ikka selgemaks. Koerad tulevad meiega homme veel pool päeva kaasa, siis saadan ma nad tagasi. Iga kelgu kohta tuleb siis 200 naela varustust rohkem. Kui tee on vähegi mõistlik, ei peaks see koorem meile raske olema, kuid näib väga sedamoodi, et kui olukord ei parane, siis tuleb koormaid vedada kahes osas. Täna õhtul puhub liustikult alla tugev tuul.

„Beardmore'i liustik. Saadan koertega üksnes väikese kirjakese tagasi. Olukord ei ole nii roosiline, nagu see võiks olla, kuid meie ei lase oma tuju langeda ja veename end, et tulevikus läheb siiski paremini. Tahan teile ainult öelda, et suudan ka edaspidi teistega sammu pidada."

Esmaspäev, 11. detsember. 33. laager. Osalt väga hea, osalt äärmiselt halb päev. Läksime otse mööda liustikku ja sattusime väga purustatud jääle. Suusatasime kelku vedades ees ja koerad järgnesid meile. Hoiatasin ajajaid, et nad hästi kelkude lähedusse hoiduksid. Ületasime nähtavasti õige mitu lõhet, ilma et neid oleksime märganud; me ei pannud neid tähele selle tõttu, et meid kandsid suusad, ja koerad sellepärast, et lumi oli pehme. Ainult allohvitser Evans vajus ühte neist jalgapidi kogu suusaga sisse. Enne teeleasumist ehitasime lao*, tähistasime selle

* Alumine liustikuladu.

hoolega ja jätsime sinna hulga varustust. Meestel, kes juba varem kelku vedasid, oli algul väga raske; kui nad aga olid kelgu jalased puhastanud, oma koorma ümber pakkinud ning seda veidi kergendanud, said nad hea hoo sisse, möödusid meist ja asusid juhtima. Asusime teele kell 11 hommikul ja kell 3 päeval olime survejää piirkonnast väljas. Peatasin koerad, laadisime varustuse maha ja paigutasime selle oma kelkudele. Oli väga ärev hetk, kui me pärast einet, umbes kell 4.30, uuesti teele asusime. Kas me suudame kogu oma varustust vedada? Minu rühm läks esimesena teele, ja oma rõõmuks leidsin, et jõuame üsna kiiresti edasi. Kelk vajus pehmetes kohtades alatasa sisse, mis meie edasiliikumist takistas, kuid me õppisime neid kohti kannatlikult ületama. Haarasime kelgust külje poolt kinni ja tirisime ta välja, kusjuures allohvitser Evans võttis suusad alt, et oleks parem tõsta. Peaasi on, et kelk kogu aja liiguks, kuid umbes tunni aja jooksul kippus ta meil tosin kordi toppama ja õige mitu korda päris seisma jääma. Kõik see oli väga tüütav ja väsitav. Siis aga läks lumepind äkki tasasemaks, ja ka meie harjusime vedamisega. Pärast pikemat seisakut, kus me teisi järele ootasime, läksime kell 6 uuesti teele ja vedasime suurema pingutuseta, kordagi peatumata, kuni kella 7-ni — tunni ajaga umbes 2 miili. Ma juubeldasin; näis, nagu oleksid kõik hädad möödas, kuid õnnetuseks ei läinud teistel nii hästi kui meil. Bowers jõudis pärale pool tundi pärast meid. Lõpu poole vedasid ka nemad hästi, ja ma olen kindel, et nad edaspidigi kärmed on. Ainus nõrk punkt selles rühmas on Keohane, ja temagi, ma usun, ainult sellepärast, et põeb lumepimestust (ajutiselt). Kuid leitnant Evansi rühm tuli pärale alles kell 10. Algul olid nad hästi edasi jõudnud, siis aga sattusid raskustesse ja pingutasid ülemäära, end täielikult väsitades ning sellega oma olukorda veelgi halvendades. Ka on nende suusasaapad korrast ära.

Ja just nüüd, kus ma mõtlesin, et meie asi hakkab hästi minema, tabas meid uus äpardus, ja see häirib kohutavalt. Lumi meie ümber on hirmus pehme, igal sammul vajume põlvini sisse; jalgsi on kelke võimatu vedada ja koertel oleks väga raske. Suusad on ainus pääsetee, kuid mu kangekaelsed kaasmaalased suhtuvad neisse eelarvamusega ega ole suusatamiseks küllalt ette valmistunud. Koerad peaksid õige kerge vaevaga tagasi jõudma, kogu

tee ulatuses on neile küllalt toitu jäetud. Umbes kell 7 hommikul hakkas liustikult puhuma tuul; hommik oli väga ilus ja soe. Täna õhtul ajab üles kihtpilvi — märk, et halba ilma pole enam tulemas. Oma ettevaatamatuse tõttu kannatavad mitu meest — leitnant Evans, Bowers, Keohane, Lashly, Oates — mitmesugusel määral lumepimestuse all.

Täna ennelõunal käis Wilson liustikul paiknevat rändrahnu vaatamas. See osutus väga jämedateraliseks graniidiks, milles oli suuri kvartskristalle. Ilmselt on see sama kivim, millest koosnevad Värava piidad ja teised ümberkaudsed künkad.

Teisipäev, 12. detsember. 34. laager. Täna oli raske päev, ja kogu ennelõuna oli minu rühm see, kellel edasijõudmisega kõige rohkem tegemist oli. Alatasa jäime lumme kinni, ja kuidas me ka vedada ei proovinud, ikka oli kelk raske nagu tina. Ka teised nägid palju vaeva, kuid meie raskustega ei saa seda võrreldagi. Kell 2.30 päeval, kui ma võrdlemisi kurnatuna eineks peatuma jäin, avastasime oma hädade põhjuse — õhukese jääkihi ja üksikud väikesed kõvad jääklombid kelgu jalaste all. Evansi rühm oli ette saadetud ja me ei jõudnud — ei suutnud jõuda! — neile järele. Kuid nad nägid meid laagrisse jäävat ja sealt lahkuvat ning järgnesid meie eeskujule. Ootasin päris hirmuga teeleasumist pärast lõunat. Kui me aga pärast väikest rassimist kelgu liikuma saime, libises see kergesti ja paari miili järel olime kõige ees ning püsisime juhtijaina kogu tee. Kell 6 õhtul märkasin, et teised rühmad hakkavad väsima, ja nii jäime kell 7 laagrisse, otsustades homme varem tõusta ning päeva paremini ära kasutada. Oleme täna umbes 8, võib-olla 9 statuutmiili edasi jõudnud — kauguselugejad ei näita sellisel teel õigesti.

See, mida ma kartsin, ongi juhtunud. Hiljutine torm on liustiku kogu alumise oru lund täis ajanud, ja kui meil poleks suuski, jääksime siia lootusetult sisse. Jalgsi minnes vajub mees põlvini lumme ja kelku vedades poole reieni. Seepärast oleks siit jalgsi meie koormatega võimatu läbi minna. Kõige selle tõttu saame suuskadel kergemini edasi. Pehmele lumele hakkab tekkima kirmetis. Olen kindel, et umbes nädala pärast on see küllalt tugev nii kelkude kui meeste jaoks. Praegu aga ei kanna ta õieti ei seda ega teist. Kelgud jäävad alatasa lumme kinni ja

vajuvad kuni sugarateni sisse. Ütlematagi on selge, et kelkude vedamine nõuab siis kohutavat pingutust.

Kogu ennelõuna, kuni jõudsime umbes liustiku keskpaika, hoidsime suunda Commonwealthi mäeahelikule. Seal selgus, et edelasse suunduv nimetu liustik on surunud Beardmore'i liustiku jää väga rünklikuks ning selle lõhestanud. Muutsin seepärast kurssi ja me liikusime nüüd Pilvetekitaja mäe suunas ning hiljem veel rohkem läände. Pealiustiku lõunapoolne osa paistab meile hoopis paremini kui omal ajal Shackletonile, ja seetõttu oleme märganud õige mitut mäetippu, mida tema ei näinud. Tormi tõttu oleme Shackletonist 5 kuni 5½ päeva maha jäänud. Sellise teega ei saa kelkudele rohkem laadida, kui neil praegu on, ka on meie kelkude jalased veidi kitsad. Pealegi on koormad liiga kõrged ja kelgud lähevad väga kergesti ümber. Ma ei usu, et liustik oleks nii lai, nagu S. kirjutab. Muidugi ei ole maastik siin kaugeltki nii mõjuv nagu Ferrari liustikul, kuid ka Beardmore'i liustikul on huvitavat, nagu näiteks selgesti nähtav vöödiline tekstuur Elizabethi mäel, mis meie arvates võib väga hästi olla Beaconi liivakivi; tekstuurilt veelgi vöödilisem on Commonwealthi mäeahelik. Kõik need kolm päeva, mis me siin oleme olnud, on tuul öösiti piki liustikku alla puhunud, või õigemini edelast, ja hommikuti on olnud tuulevaikne — see on omamoodi õine maabriis. Ka on öösiti tunduvalt külmem kui päeval. Kui teele asusime, oli +33° [+0,6° C] ja kelke tirides higistasime tublisti, olime nagu vette kastetud. Praegu on +23° [—5° C]. Evansi rühm pidas täna meiega palju paremini sammu, nende saapad olid hommikul meie telgis ja allohvitser Evans tegi need jälle korda.

Kolmapäev, 13. detsember. 35. laager. Neetult halb päev. Läksime teele kell kaheksa — vedada oli kohutavalt raske, ehkki kelk libises hästi. Kohati oli lumel värske kirmetis, see oli aga veel liiga nõrk suuskade kandmiseks, kuid küllalt libe selleks, et need tagasi annaksid. Iga kord, kui vedajad kõvemaile kohtadele sattusid, libisesid nad tagasi. Kelgud vajusid pehmesse lumme ega liikunud paigastki. Evansi rühm läks esimesena teele ja meie nende järel. Mõne aja aitasime neid, kui nad sisse jäid, see aga oli meile siiski liig ja ma läksin oma rühmaga ette ning jäin kell 1 päeval laagrisse. Teised olid kaugel taga. Eine ajal otsustasin katseks

panna sugarate alla 10 jala pikkuste kelkude jalased. Nende kinnitamiseks kulus kolm tundi, kuid sellega ei kaotanud me midagi, sest teised jõudsid väga aeglaselt edasi. Evans möödus meist ja liikus mõnda aega võrdlemisi järsku nõlva pidi üsna hästi edasi. Kogu aja paistis päike ja ilm oli soe. Bowers läks teele Evansi kannul, kuid varsti olid mõlemad salgad tõsiselt hädas. Nad tegid edasipääsemiseks meeleheitlikke pingutusi, kuid jäid järjest sagedamini lumme kinni — nähtavasti ei libisenud nende kelgud enam. Liikuma hakates taipasime meiegi, kui halvaks tee vahepeal oli muutunud; lisaks ennelõunastele hädadele oli lumi nüüd märg ja kleepuv. Saime kuidagi oma koormaga edasi ja möödusime varsti Bowersist, kuid see nõudis kohutavat pingutust. Meie riided olid higist läbi ligunenud ja ise olime rähklemisest peaaegu hingetud. Ikka ja jälle sattus üks jalas kõvemale lumele kui teine, kelk vajus küljeli ja me ei saanud teda enam paigast. Jõudnud harjale, nägin, et Evans oli otsustanud oma koormat vedada kahes osas, varsti järgnes tema eeskujule ka Bowers. Meie aga vedasime kogu oma koormat kuni kella seitsmeni õhtul, mil laagrisse jäime, kuid me pidime korduvalt puhkama ja nägime suurt vaeva. Teised rühmad ei suuda praeguse teega kindlasti tervet oma koormat vedada ja ma kahtlen väga, kas meiegi seda enam suudame, kuid homme peame siiski uuesti katsuma.

Ma arvan, et täna saime napilt 4 miili edasi, ja ei ole ette näha, et olukord paraneks. Oleme praegu umbes 1500 jala kõrgusel; uskusin pimesi, et teeolud kõrgemal paremaks muutuvad, kuid siin toimub hoopis vastupidine — mida kõrgemale, seda halvem. Kuni Pilvetekitaja mäeni välja on org ainult üks tohutu suur bassein, just nagu loodud sellise lume kogumiseks. Meil ei jää muud üle kui edasi rassida, kuid olukord on niisugune, et see röövib julguse. Ma ei ole üldse näljane, kuid mind vaevab janu. (T. +15° [—9° C].) Platooratsioon tundub mulle esialgu isegi liiga suur. Eine ajal lendas kaks änni üle laagri, ilmselt meelitas neid siia meie „tapamaja".

Neljapäev, 14. detsember. 36. laager. Seedimishäire ja niisked riided ei lasknud mind eile õhtul kaua uinuda, pealegi tekkisid mul ülepingutuse tagajärjel lihastes krambid. Meie huuled lõhkevad ja on kaetud villidega. Mind rõõmustab, et meeste silmad paranevad. Asume

kohe teele — olukord ei ole kuigi lootustäratav. (T. +13° [—11° C].)

Õhtu. (Kõrgus umbes 2000 jalga.) Täna hommikul asus esimesena teele Evansi rühm. Esimene tund oli neil raske vedada, siis aga hakkasid nad minu suureks üllatuseks erilise vaevata edasi liikuma. Bowers järgnes neile, kuid tal ei läinud asi nii kergesti. Pärast esimest kahtsada jardi sai minu rühm sellise hoo sisse, millest ma kohe järeldasin, et kõik hästi läheb. Varsti püüdsime teised kinni ja ma tegin Evansile ettepaneku osa tema koormat meie kelgule asetada, kuid Evansi enesearmastus ei lubanud tal sellist abi vastu võtta. Hiljem vahetasime Bowersi rühmaga kelgud ja vedasime nende oma kergesti edasi, nendel aga oli meie kelgu vedamine üsna raskeks tööks. Ma kardan, Keohane ja Cherry-Garrard on selle meeskonna nõrgad lülid, kuigi nad mõlemad kõigest jõust veavad. Lõpuks einetasime siiski kõik koos ja olime oma hommikupoolse tööga päris rahul. Pärastlõunal läks meil veel paremini, ja kui me kell 6.30 õhtul laagrisse jäime, oli ümbrus üsna märgatavalt muutunud. Olime umbes 11 kuni 12 statuutmiili edasi jõudnud. Teel hakkas meil väga palav; riided leemendasid higist ja me võtsime kampsunid seljast. Meil on praegu võrdlemisi külm, sest nahk on niiske, kuid see kõik jääb varju rõõmu kõrval, mida meile valmistab pääsemine pehmest lumest ja tänane pikk teekond. Eine ajal oli sinine jää umbes 2 jala sügavusel meie all, praegu on jääni veel vaevalt jalg maad ja ma arvan, et varsti liigume juba jääl. Täna õhtul on taevas pilves ja tuul puhub liustikku mööda üles. Mulle näib, et Barjääril on jälle halb ilm, ja nüüd on küsimus selles, kas lumetorm jõuab ka sellele liustiku osale, kus meie asume. Ümberringi on palju lõhesid: üks, umbes 18 tolli lai, Bowersi telgi juures, ja teine, veidi kitsam, meie telgi kõrval. Minu arvates on sumamine pehmes lumes nüüd möödas ja ma ei oska midagi paremat soovida, kui et lumeolud selliseks jääksid, nagu nad on. Päeva lõpul oli meil eriti kerge koormaid vedada. Tore on kiiresti edasi jõuda ja näha, kuidas meie töö vilja kannab.

Reede, 15. detsember. 37. laager. (Kõrgus ligikaudu 2500. Umbes 84°8′ lõunalaiust.) Asusime teele kell 8; vedasime kella üheni; teeolud paranesid veelgi, lumekord sinisel jääl muutus õhemaks. Kuid taevas on pilves ja sünge, pilved vajuvad üha madalamale. Evansi rühm on

kõige aeglasem, kuigi ka Bowersi oma palju kiirem ei ole. Püüdsime nad kinni ja möödusime mõlemast rühmast erilise pingutuseta. Eile tundsime suurt rahuldust sellest, kui hea on ühtlaselt, kordagi lumme kinni jäämata, edasi liikuda, kuid eile õhtul ja täna hommikul tekkis uus raskus — kui kelk jäi seisma, külmusid jalased kinni ja teda uuesti liikuma saada oli väga raske. Täna pärastlõunal õnnestus meil esimest korda saavutada selline hea ja ühtlane tempo, et teel oli aega peatuda ja jalatseid kohendada või muud hädavajalikku õiendada. See on jällegi suureks kergenduseks ja me oleme väga rahul.

Vahelaagris oli lume paksus alla ühe jala, siin on seda vaevalt üheksa tolli, kohati on koguni lihtsalt jää ja kõva liustikulumi. Kavatsesin laagrisse jääda kell 6.30 õhtul, kuid kell 5 vajusid pilved alla ja hakkas lund sadama. Midagi polnud näha ja vedamine läks väga raskeks. Kell 5.45 tuli leppida paratamatusega ja laagrisse jääda — jälle üks poolik päev. Meil ei vea tõepoolest. Oleksime täna hästi edasi jõudnud, juba nüüd oli meil umbes 11 statuutmiili seljataga.

Pärast õhtusööki hakkas jälle selgima, kuid ilm muutub kahtlaseks — kagutaevas on märke, mis kuulutavad samasugust lumetormi kui see, mis meie ponid lõplikult välja kurnas. Annaks taevas, et see vastik lumi ei tabaks meid liustiku kõige raskemas osas, mis veel ees on. Liustiku alumine osa ei ole kuigi huvitav, välja arvatud ta glatsioloogia. Peale Kyffini mäe on vähe lumest paljaid kaljusid, ja nii kaugelt on nende struktuuri võimatu kindlaks teha. Ka moreeni ei ole liustiku pinnal üldse näha. Kõrvalliustikud on väga ilusad, nad on uuristanud endale õige sügavad orud, kuid nad ei suubu pealiustikku samas tasapinnas. Pealiustiku oru küljed on äärmiselt järsud, kohati meie hinnangu järgi vähemalt 60°. Üle oru põhjakallaste valgub jää peaaegu lausmassina, kuid oru järsud lõunakaldad on üsna paljad; nähtavasti paistab neile palju päikest. Sulamine ja murenemine peab siin päris tugev olema, lõunapoolsete kaljuseinte ees on õige suured rusukalded. Orgu mööda ülespoole on näha üha rohkem paljast kaljut ja kihistist, mis tõotab palju huvi pakkuda, kuid — ainult hea ilmaga; minu arvates peaks sellest umbsest ja süngest ilmast nüüd juba küllalt saama.

Laupäev, 16. detsember. 38. laager. Hommik on hägune, keskpäeval ilm selgis ja päev lõppes imeilusa õhtuga. Kuigi valgus oli hommikul viletsavõitu, jätkus seda retkeks piisavalt; me läksime 11 statuutmiili ning vahepeal on liustiku ilme tublisti muutunud. Kuid rännak oli väga raske. Asusime teele kell 7, einetasime kell 12.15 ja jäime õhtule kell 6.30; olime jalul üle kümne tunni — see on maksimum, mida endast päeva jooksul välja saab pigistada. Algul suusatasime nagu tavaliselt; Evansi rühm pidas meid veidi kinni, pärast eilset lumesadu oli väga raske vedada. Ka pärastlõunal liikusime suuskadel, kuid paari tunni pärast sattusime omapäraselt raskele lumele — vanade, kõvade lumevirede peal olid pehmed, hiljutiste sadude tagajärjel tekkinud lumevired ning nende vahel lohud. Siin jäid kelgud nii sageli kinni, et otsustasime edasi minna jalgsi. Sel moel saimegi kiiremini edasi, kuid kohati nõudis see suurt jõukulu. Koorik on rabe ning kannab meest ainult sammu või paar, siis aga murdub ning inimene vajub 8—10 tolli. Vahetevahel satub jalg sel puhul isegi lumealuse jää lõhesse. Ronisime ühest nõlvast üles ja nägime pikka jäävalli, mis risti üle meie tee kulges. Ma usun, see on sama survejää, mis sundis Shackletoni minema Pilvetekitaja mäe suunas. Ka meie läksime selles suunas ning sattusime varsti kõvale, tugevasti lõhestatud lainelisele jääle, mille lohkudes oli palju pehmet lund. Mida lähemale kaljudele jõudsime, seda rohkem oli lõhesid ja seda vähem lund. Homme katsume leida moreeni ja püüame minna seda mööda. Meist vasakul asuvad künkad koosnevad horisontaalse kihistusega kivimist, mida kohati katab lumi. Paljandunud kalju on sügavmust; Pilvetekitaja pruunidel külgedel võib näha musti horisontaalseid kihte. Põhja pool Pilvetekitajat on liustikuoru kaldad väga omapärased, nende alumine osa on järsem kui ülemine. See näitab, et liustik on erinevatel aegadel liikunud erineva kiirusega.

Peame kogu oma jõu mängu panema, sest oleme selle õnnetu tormi tõttu praegu Shackletoni omaaegsest asukohast 6 päevateekonna võrra maha jäänud. Seni ei ole me survejääaladel veel nii ohtlikke lõhesid kohanud, nagu ma kartsin; koerad oleksid võinud ohutult siiani kaasa tulla. Vedades läheme kuumaks, higistame tugevasti ja peatudes hakkab kohe külm, kuid päike teeb jälle kõik heaks. Raske on otsustada, mis suusakadega teha;

nad kaaluvad üsna palju ja ometi on nad teatud tingimustes erakordselt kasulikud. Kõik on platooratsiooniga väga rahul. Endise mootorsaanide rühma mehed ütlevad, et nad ei ole enam kaugeltki nii näljased kui varem. Rahuldusega mõtlen sellele, et enamik meist on siiski hästi toidetud.

Pühapäev, 17. detsember. 39. laager. Õige varsti pärast teeleasumist olime kimpus; meie ees oli vägev survejää ning meie ja maa vahel pikad jäälained. Lainete harjadel helkis sinine jää ja nende vahel, lohkudes, oli väga pehme lumi. Seal, kus meil laineist üle tuli minna, olid nad kohati, harjast lohu põhjani, kuni 30 jalga kõrged. Nende harjal istusime kelgule, kihutasime alla ja sõitsime hooga teist lainet mööda tüki maad üles; kuid sellele järgnes kelgu vaevarikas tirimine järgmisele harjale. Kui me kaks tundi niiviisi olime kelgutanud, nägin ma üht suurt lainet, mille jäine hari ulatus liustikku mööda üles; jõudsime laine harjani ja saime seda mööda kerge vaevaga kaks miili edasi. Siis tõusis hari järsku ja survejäärüngas oligi lõppenud. Sile jää sai otsa ja nüüd vaheldub kõva lumi pehmega; kohati piilub jää lume alt välja. Jääs on palju igasuunalisi lõhesid, mille tõttu me alatihti komistame. Jõudsime edasi peaaegu viis miili (geogr.).

Õhtu. (Temp. +12° [—11° C].) (Kõrgus Barjäärist umbes 3500 jalga.) Pärast einet otsustasime riskida ja liustiku keskele hoiduda. See andis häid tulemusi. Läksime mööda enam-vähem ümarat jääseljandikku, mille ma hommikul välja olin valinud, ja jäime kell 6.30 laagrisse; olime 12½ statuutmiili selja taha jätnud. Hope'i mägi on nüüd tagaplaanile jäänud ja praegu näeme paremini liustiku kõrgemaid alasid. Kui suudame seda tempot hoida, vähendame oma mahajäämust Shackletoniga võrreldes. Ma ei näe põhjust, mis suudaks meid takistada, peale asjaolu, et ees paistab rohkesti survejääd. Ometi kord võime öelda: „Tänaseks küllalt." Võib-olla hakkab meil nüüd siiski vedama — ma usun, selle oleme küll ära teeninud. Raskest tööst hoolimata on kõik reipad ning lõbusad: oleme hästi toidetud ja valmis edasi rassima. Meeste silmad on paranenud, välja arvatud vaene Wilson, kel on raskekujuline lumepimestus. Mul tuli meelde, kuidas ta meie mullusel rännakul lõunasse selle tõve all kannatas, ja ma kardan, tal on ees üpris rasked päevad.

Täna hommikul hakkas meil väga palav ja me vedasime särgiväel; särgid said nii märjaks, et vääna välja. Niimoodi üleriieteta liikudes paistab päike naha soojaks, siis tuleb tuul ja see on äärmiselt ebamugav.

Huuled on meil tugevasti lõhkenud. Katame neid pehme siidplaastriga, mis näib sellisel puhul parim vahend olevat.

Kaldun arvama, et platool teeb meile kõige rohkem vaeva päikesest põletatud nahk, mis on äärmiselt külmatundlik. Juba praegu hakkab seisma jäädes otsekohe kõhe. Kogu aeg on meil hirmus janu, teel olles korjame jääd ja peatudes joome tohutu palju vett. Põletist jätkub just parajasti joogivee valmistamiseks ning muuks me seda ei vaja. Pealegi on meil veel väike tagavara, mida kasutame platool.

Täna pärastlõunal oli kelkude vedamine päris meeldiv töö, algul üle kõva lume, siis edasi mööda üsna konarlikku jääd, mille lõhed olid lund täis. Kelkudele oli tee küll viletsavõitu, kuid saime siiski hästi edasi. Kogu päeva kasutasime jääraudu ja oleme nendest vaimustatud. Jääraudade ja suusasaabaste leiutaja, allohvitser Evans, on südamest rõõmus; oleme talle kindlasti väga palju tänu võlgu. Ilm läheb vist jälle viletsaks; idast — oma tavalisest suunast — lähenevad lumepilved. Arvatavasti on ilm homme pilves.[2]

Esmaspäev, 18. detsember. 40. laager. Einetasime ligi 4000 jala kõrgusel Barjäärist. Nagu ma arvasin, oligi täna hommikul pilves ja sadas lund. Et aga paremal on näha maad, siis võisime sombusest ilmast hoolimata ikkagi edasi liikuda. Kella 8.20 ja 1 vahel jõudsime 8 statuutmiili edasi; algul oli tee üsna hea, kuid siis sattusime väga konarlikule lõhestatud jääle. Läksime üht nõlva pidi üles, kuid seal oli veel halvem. Pöördusin vasakule; algul ei olnud sellest palju kasu, kui aga tippu jõudsin, läks tee palju paremaks, ja praegu näib, et see niisuguseks ka jääb. Paremal avaneb meile suurepärane vaade Adams Marshalli ja Wildi mägedele ning paistab silma nende väga kummaline horisontaalne kihistis. Wright leidis tuulest allapuhutud murendi hulgast ühe puhta liivakivi killu ja tüki musta basalti. Enne kui me liustikult lõplikult lahkume, tuleb meil siinset geoloogiat veel palju lähemalt tundma õppida. Täna hommikul olid kõik meie asjad kaetud jääkristallidega — see nägi väga ilus välja.

Pärastlõuna. (Õine laager nr. 40; kõrgus Barjäärist umbes 4500. T. +11° [—12° C]. Umbes 84°34′ lõunalaiust.) Pärast einet sattusime väga rünklikule pinnale, mille keskel oli mõnisada meetrit survejääseljandikku. Kuna näis, et teist teed ei ole, tuli meil sellest üle ronida. Hiljem laienes liustik avaraks basseiniks, jää muutus korrapäratult laineliseks ja lumepind paremaks. Kuid lõpuks läks tee jälle halvaks, nii et peaaegu kogu päeva oli üsna raske vedada; jõudsime siiski hästi edasi (üle 14 statuutmiili). Oleme nüüd S-ist juba vähem kui viis päeva taga. Keskpäeva paiku näis, et läheb selgeks, kuid siis kerkisid idast uued lumepilved ja praegu sajab jälle. Kogu päeva jooksul nägime väga harva liustiku idaserva. Ka liustiku lääneserva polnud nii selgesti näha, et oleks saanud seda peatuste ajal fotografeerida. See valmistab meile meelehärmi, kuid arvan, meil tuleb sellegi eest tänulik olla, et suudame oma päevase teekonna ära käia. Higistame ikka veel tugevasti, peatuste ajal aga piinab kange janu.

Teisipäev, 19. detsember. Lõuna. Tõusime kell 6.50. Kaugus 8½ geogr. miili. 41. laager. Asjad hakkavad paranema. Algul oli tee hea, kuid õige pea sattusime väga tülikaile risti-rästi jooksvaile lõhedele. Kukkusin neist kahte ja mu põlv ning reis said tugevasti muljuda. Jõudsime siiski võrdlemisi hästi edasi, kuni sattusime toredale siledale jääle, kus oli väga kerge vedada. Viimane miil oli jälle veidi raskem, peamiselt liustikulume tõttu, kuid jõudsime siiski liustiku ülemisse basseini. Meie ümber — nad paistavad õige lähedal olevat — on platooni ulatuvad mäemassiivid: näib, nagu tuleks meil viimaste mäekitsuste läbimisel raskusi. Lõuna ajal tegime pikema peatuse, et teha mõõtmisi, fotosid ja skitse ümbrusest. Kui teele asusime, puhus mööda liustikku alla nõrk edelatuul, mille tõttu pilvine taevas varsti selgis.

Öö. Kõrgus umbes 5800 jalga. 41. laager. Pärastlõunal marssisime kiirusega 2 miili või rohkem tunnis ja jätsime täna ühtekokku 17 statuutmiili selja taha; see on väga hea tulemus. Matk ei olnud kellelegi eriti pingutav, välja arvatud vahest minule, sest hommikused jalahaavad tegid valu. Tuul ei lasknud meil higiseks minna, seetõttu oli tänane teekond hoopis meeldivam. Meie riided olid õhtul kuivad ja ka janu ei piina meid nii nagu eelmistel päevadel. (T. +11° [—12° C].) (Minimaalne +5° [—15° C].)

Evans ja Bowers tegid päeva läbi mõõtmisi ja meil on nüüd materjal täpse kaardi koostamiseks. Sellised päevad annavad uut julgust.

Kesknädal, 20. detsember. 42. laager. Umbes 6500 jalga. Lõpetasime just praegu pikima pooletapi — 10 miili 1150 jardi (geogr.) ehk üle 12 statuutmiili. Pärastlõuna on veel ees — täna peaksime väga hästi edasi jõudma; tuul puhub orgu mööda üles. Selle raamatu ümberpööramine näib õnne toovat.* Pärast pikka peatust vahelaagris liikusime peaaegu kuni kella 7-ni edasi ja läbisime $19^1/_2$ geogr. miili, s. o. ligi 23 statuutmiili, ning tõusime 800 jala võrra kõrgemale. Hommikul läksime hulk maad mööda kõva lumepinda ja sattusime siis siledale jääle, millel olid üksikud lumelaigud. Nii kestis see päeva lõpuni. Jäärauad saabaste all, ei ole kelkude vedamine sugugi raske. Lõuna ajal läksid Wilson ja Bowers umbes 2 miili tagasi Bowersi kelgu küljest lahtimurdunud kauguselugejat otsima, kuid nad ei leidnud midagi. Nende äraolekul mattusime uttu, mida idatuul orge mööda üles ajas. Udu tegi pärastlõunase teekonna algul väga palju tüli, kuid hiljem ta aegapidi hajus ja õhtu on väga ilus ning soe. Kohe, kui udu kadus, nägime ees kõrget survejääseljandikku; suundusime sinnapoole, kus nõlv näis tasasem, ja praegu oleme selle paiga ligidal laagris (84°59′6″ lõunalaiust). Peaksime praegu olema rohkem lõuna pool, kui Shackleton oli 17-ndal.** Kogu päeva imetlesime kaljude imekaunist vöödilist tekstuuri; täna õhtul on Darwini mäe kohal tore, selge taevas.

Just praegu tegin teatavaks nende meeste nimed, kes homme õhtul tagasi pöörduvad: Atkinson, Wright, Cherry-Garrard ja Keohane. Kõik neli on pettunud — kõige kibedamini, ma kardan, vaene Wright. Ootasin hirmuga seda päeva — niisuguse otsuse langetamine on südantlõhestavalt raske. Minu kava järgi jätkame 85°10′ lõunalaiuselt edasiminekut kaheksa mehega, võttes kaasa 12 ühikut[3] toitu. Homme õhtuks peame selle punktini jõudma, ja meil jääb puudu ainult ühe päeva toit. Pärast kõiki seniseid kimbatusi võib sellise väljavaatega päris rahul olla.

* Scott kirjutas esialgu oma taskupäevikut ainult lehtede ühele küljele. Kui vihik täis sai, pööras ta selle ümber ja jätkas oma märkmeid lehtede tühjaksjäänud tagakülgedel.

** 17. detsembril 1908. *Tõlk.*

Neljapäev, 21. detsember. 43. laager. 85°7′ lõunalaiust, 163°4′ idapikkust. Kõrgus umbes 8000 jalga. Ülemine liustikuladu. Temp. —2° [—19° C]. Täna hommikul ronisime jääseljandikust üles ja sattusime selle harjal väga halvale, äärmiselt lõhestatud jääle. Me kõik kukkusime kordamööda lõhedesse, Atkinson ja Teddy Evans koguni nii sügavale, nagu nende rakmed ulatusid. Evans sai tubli põrutuse. Seda närust jääpinda jätkus tükiks ajaks, kuigi ma laveerisin maa poole, püüdes paremat teed leida.

Kell 12 tõusis põhjatuul ja ajas, nagu ikka, orgu mööda üles udu, mis mähkis meid endasse just siis, kui olime kõige halvemas kohas. Jäime vahelaagrisse, einetasime ning pidime kaks ja pool tundi ootama, kuni ilm selgenes. Siis hakkas päike paistma ja me läksime edasi. Varsti olime kõige ohtlikumate lõhede rajoonist väljas ja sattusime pikale lumisele nõlvale, mis Darwini mäest mööda viis. See oli väga pikk ning väsitav tõus, pidasin vastu kella 7.30-ni, siis lõin laagri üles, kuna teised meist veidi maha olid jäänud. Täna jõudsime tublisti edasi ja tõusime küllalt kõrgele, seega on meil nüüd sobiv paik oma lao jaoks. Homme asume teele maksimaalse koormaga, mida meil platool tuleb vedada, ja juba esimene päev peaks näitama, kas oleme võimelised oma eesmärgile jõudma. Temperatuur on langenud allapoole nulli [—18° C], kuid täna öösel on nii vaikne ja selge, et tunneme ennast telgis suurepäraselt, on soe ja mugav. Ilm on nagu loodud selleks tööks (sorteerimine, pakkimine jne.), mis meil täna öösel teha tuleb. Mulle on väga suureks abiks väike väsimatu Bowers, kes seda laadi ülesannete täitmisel on asendamatu.

Tänase päeva jooksul oleme tõusnud palju kõrgemale ja ma loodan, et meil ei tule uuesti alla laskuda. Kuid mulle näib, et isegi siis, kui me edela poole läheme, tuleb meil ikkagi veidi allapoole laskuda.

„21. detsember 1911. 85° lõunalaiust. Kõigest hoolimata rühime edasi. Ilm teeb rahutuks, muu aga läheb, nagu ette oli nähtud.

Ainult Teile ma ütlen: olen täiesti terve ja pean sammu ka tugevamatega meist.

Kahju, et meil ei vea, ometi on meie varustus kuni vähimagi pisiasjani otstarbekas.

Kirjutan seda meie telgis, oodates, kuni udu hajub, — pahandav olukord, sest oleme sattunud rajooni, kus on

väga palju lõhesid. Teddy Evans ja Atkinson kukkusid täna nii sügavale, nagu nende rakmed ulatusid, teised kõik on samuti kukkunud, kuigi mitte nii sügavale. Lähen ees ja mul on kõige rohkem võimalusi lõhesse kukkuda. On äärmiselt erutav minna ja oodata, millal sa vajud. Ometi on see kõik väga põnev, peaasi, kui edasi pääseme.

Pärast nende ridade lõpetamist võtsime end kokku ja jõudsime orust, udust ning lõhede piirkonnast välja. Nüüd oleme siis lõpuks tõesti platool, ja toidupuudust pole meil karta. Pole vist kahtlust, et me oma sihi saavutame."

XVIII PEATÜKK

MÖÖDA PLATOOD POOLUSELE

Päeviku uus vihik

Eeslehel. Vanused — mina 43, Wilson 39, Evans (allohvitser) 37, Oates 32, Bowers 28; keskmine 36.

Reede, 22. detsember. 44. laager, umbes 7100 jalga. Temp. —1° [—18,3° C]. Baromeeter 22,3 [566 mm]. Meie retke kolmas osa algab paljutõotavalt. Täna hommikul saime lao valmis. Pärast seda jätsime südamlikult jumalaga tagasipöörduva rühma meestega, kes on leppinud oma osaga; kallid, head poisid![1]

Umbes kell 9.20 asusime oma raskete koormatega teele. Mind valdas algul ärevus, mis aga kohe hajus, niipea kui liikuma saime ja kiirel sammul üht nõlva mööda üles tõusime. Teine kelk ei jäänud meist sammugi maha, ja nii oli selge, et nõrku kohti meie rühmas enam ei ole ja et tagasi olid saadetud just õiged mehed.

Jõudsime edasi üsna kergel sammul ja kell 1 einetasime. Peatuse ajal tuli parandada kauguselugejat ja me ei saanud enne liikuma kui kell 3.20. Kell 6.45 jäime laagrisse. 7 tunniga olime seega läbinud 10½ geograafilist miili (12 statuutmiili).

Asukoht: 85°13½′ lõunalaiust, 161°55′ idapikkust, variatsioon 175°46′ O.

Homme veame kauem, loodan, et vähemalt 9 tundi. Koormad jäävad iga päevaga kergemaks, nii et peaksime suutma ettenähtud kiirusega edasi liikuda. Arvan, et ronisime täna umbes 250 jala võrra kõrgemale, kuigi mulle teel näis, et tõusime rohkem. Allpool, lõunas ja kagus, paistavad tohutu suured survejääseljandikud; neid on igal pool, ainult edelas, meie liikumise suunas, ei ole neid näha. Näib, et läheme enam-vähem rööbiti Darwini mäe

Mõned abirühmade liikmed,
nagu nad pärast tagasisaabumist pooluseretkelt
välja nägid.

C. H. Meares

C. S. Wright.

B. C. Day.

P. Keohane.

Pooluserühma liikmed laagris einetamas.
Vasakult: allohvitser Evans, Bowers, Wilson, Scott.

juurest algava seljandikuga. Täna õhtul on otse meie ees kaunis järsk tõus, paistab niiviisi, nagu oleks selle taga jälle survejää. Üldse on nende tõusude ja languste kaoses raske orienteeruda. Meie kurss ei vii meid kuigi palju lõuna poole, kuid mulle näib, et see on õige tee survejää vältimiseks — igatahes esialgu hoidun ma selles suunas.

Ületasime paar üsna laia (30 jalga) tavaliste püstloodis seintega lõhet, millest üle viisid lumesillad; lõhed jooksid peaaegu otse lõunast põhja. Ilm oli täna kogu päeva niisama kaunis nagu eile öösel. (Temp. öösel —9° [—23° C].) Täna hommikul oli umbes tund aega kerget udu, mis tekkis põhja poolt üleskerkinud pilvedest. Nüüd on jälle täiesti selge ja meil avaneb imeilus vaade meie selja taga olevatele mägedele, mida Wilson just äsja joonistas.

Laupäev, 23. detsember. Lõuna. Baromeeter 22,01 [559 mm]. Tõusime 370 jala võrra kõrgemale. Asusime teele kell 8, suunaga edelasse. Algul näis, et meie tee viib ülespoole, ja umbes kolm tundi läks kõik hästi, siis aga sattusime väga lainelisele ning lõhestatud jääle. Läksime siiski edasi edela suunas, kuid tee muutus ikka halvemaks ja me pidime põhja ning hiljem lääne poole pöörduma. Lääne suunas ei näi praegu takistusi olevat, kuid see pole meile sobiv kurss. Läbisime 8½ miili (geogr.), mis ei ole halb. (T. —3° [—19° C]. Lõunatuul, tugevus 2 palli.) Hea, et meie tee ülesmäge läheb. Ühelt nõlvalt avanes meile kagu suunas avar vaade üle kogu maa ja survejääseljandike. Need näivad olevat korrapäraselt reastatud ning võivad olla tekkinud piki nihkelõhesid. Neid paistab olevat seda vähem, mida kõrgemale me tõuseme. Mind teeb rahutuks, et tuleb minna nii kaugele läände, kuid kõrgemale tõustes peaksime kord lõpuks survejäästt pääsema.

Laupäeva öö. 45. laager. T. —3° [—19° C]. Bar. 21,61 [549 mm]. Tõus küsitav. Kõrgus umbes 7750 jalga. Pärastlõunal oli meie õnn väga muutlik. Algul liikusime lääne suunas üht nõlva mööda ülespoole — see oli vististi juba viies, millest me kahe viimase päeva jooksul üles ronisime. Kui harjale jõudsime, nägime endast vasakul uut survejääseljandikku, kuid too oli madalam ja ka lumisem kui see, mille ületamisel me hommikul vaeva nägime. Tekkis kiusatus oma jõudu proovida ja ma pöördusin juba seljandiku poole. Kuid lõpuks jäin siiski truuks oma

senisele suunale, ning pöördusin uuesti läände veel üht nõlva mööda üles minnes. Viimase harjal sattusime väga kummalisele jääle: seda läbistasid igas suunas kitsad lõhed. Neid ei olnud peaaegu näha, kuna neid kattis õhuke kõva liustikulume koorik. Kukkusime nendesse üksteise järel ja vahel isegi kahekesi korraga. Oleme ka varem mitmel korral ootamatult kukkunud, kuid tavaliselt ikka selle tõttu, et lumepinnal polnud mingeid märke lõhedest, või siis selle tõttu, et lõhed olid kaetud värske lumega. Kuidas lõhe kohale võib tekkida kõva koorik, see on täielik mõistatus — näib, nagu vihjaks see liustiku erakordselt aeglasele liikumisele.

Arvutatud asukoht: 85°22′1″ S, 159°31′ O.

Täna hommikul märkasime laiemate lõhede juures, et lumesildade madalamad otsad olid õhemaks sulanud, ometi olid kogu liustikul just sildade kõrgemad otsad õhemad.

Täna pärastlõunal liikusime kitsaste lõhede lähikonnas umbes 10 minutit mööda kõva lumekoorikut, mille all olid lahtised jääkristallid. Meile tundus, nagu tallaksime sisse kasvuhoone klaaskatust. Kell 5 muutus äkki kõik. Kõva kooriku asemel olid nüüd korrapärased lumevired ja kogu silmapiiri ulatuses muutus lumepind tasasemaks. Pidasin kramplikult kinni edelakursist ja kell 6 jäime laagrisse õnnelikus veendumuses, et oleme ükskord platoole välja jõudnud. Täna õhtul on mul põhjust rõõmustamiseks. Jõudsime 15 geogr. miili (üle 17 statuutmiili) edasi ja tõusime peaaegu 800 jala võrra kõrgemale ning seda kõik ainult $8^1/_2$ tunni jooksul. Minu otsus tõusta mäkke kursist hoolimata osutus täiesti õigeks. Mind üllatab väga, kui meil veel edaspidi lõhede ja järskude nõlvadega raskusi tuleks. Esimest korda on mul tunne, et meie eesmärk on tõepoolest käegakatsutav. Koormad on meile jõukohased ja me veame neid palju kiiremini ning hoopis kaugemale, kui ma seda üldse oleksin võinud loota. Palun vaid pikemaks ajaks head ilma. Nagu arvata võis, puhub siin nüüd külm tuul, kuid me oleme soojalt riides ning hästi toidetud ja suudame taluda palju halvematki. Loodan väga, et on saabunud pööre ja meil hakkab nüüd paremini minema. Oleme seda küllalt kannatlikult oodanud.

Pühapäev, 24. detsember. Lõuna. Bar. 21,48 [546 mm]. Tõusime vist 160 jala võrra kõrgemale? Jõululaupäev.

Liikusime 7½ geogr. miili lõuna poole, ja mulle näib, et tõusime kõrgemale, kui baromeeter näitab. Kõige sellega oleme hakkama saanud viie tunni jooksul niisugusel lumepinnal, mis peaks iseloomustama meie edaspidiseid teeolusid. Praegusi koormaid on vedada küll kaunis raske, kuid peaasi — me suutsime isegi sellisel lumepinnal edasi liikuda. „Tüürpoordis" tuli nähtavale kõrge survejääseljandik. See on vist ainult üksik seljandik, kuid kõige parem oleks, kui sellist jääd hoopiski enam ei näeks. Puhub lakkamatult väga vinge SSO-tuul. Kanname nüüd tuulepluuse ja ka pead on meil hoolikamalt kaitstud.

Bar. 21,41 [544 mm]. 46. laager. Tõusime päeva jooksul umbes 250 või 300 jala võrra kõrgemale. Hüpsomeeter[2] näitab 8000 jalga.

Pärastlõuna esimesed kaks tundi marssisime väga hästi. Siis aga hakkasid kelgud lumme kinni jääma, kuid me rühkisime siiski edasi ja läbisime täna veidi üle 14 miili (geogr.). Kaotasime silmist suure survejääseljandiku, ent täna õhtul tuli „tüürpoordis" nähtavale veel üks, väiksem. Lumepind on vaheldumisi kord väga kõva, kord kaunis pehme ja üsna künklik. Pole kahtlust, et oleme survejäärajooni piiril, kuid tahaks loota, et me selle tõttu pole sunnitud veel rohkem läände pöörduma. 14 miili 4 tunniga ei ole nendes tingimustes sugugi halb. Lõunatuul puhub vahetpidamata ja laagris ei ole see sugugi meeldiv, kui me aga teel oleme, siis tuul jahutab ega lase meid higistama hakata. (T. —3° [—19° C].) Ainsaks hädaks on praegu see, et meie näod kipuvad jääga kattuma. Temperatuur kõigub nulli [—18° C] ümber.

Kogu päeva jooksul ei kohanud me ühtegi lõhet; see on hea enne. Päike paistab pilvitust taevast, tuul kord kõveneb, kord nõrgeneb ja meie ümber laiub kõle elutu jääkõrb. Kuid oleme väga lõbusad ja homme pühitseme jõule ning sööme mõne parema pala.

Esmaspäev, 25. detsember. J õ u l u d. Lõuna. Bar. 21,14 [537 mm]. Tõusime 240 jala võrra. Eile öösel ja täna hommikul oli tugev tuul: öösel sadas kerget lund. Tuiskas kenakesti, kuid meie teeleasumise ajaks tuisk vaibus. Jäända katab ikkagi jalasügavune lumi. Ma kartsin, et värske lumi rikkus meie tee, kuid esimesed poolteist tundi saime nobedasti edasi. Siis tuli minna ülesmäge ja oma meelepahaks leidsime endid jälle keset lõhesid.

Nende servadel oli kõrgete jäärüngaste vahel üsna kõva ja libe liustikulumi; kelkude ülestõmbamisel oli väga raske jalgadele tuge leida. Tõime välja suusakepid, nii saime edasi. Tuli sageli põigelda ja mitmed meist vajusid poole kehani lõhedesse. Umbes poole tunni pärast vaatasin tagasi ja nägin, et teine kelk oli meist tüki maad tahapoole jäänud — nähtavasti oli keegi lõhesse sattunud. Nägime, kuidas seal kedagi välja tõmmati, kuid meil tuli pool tundi oodata, enne kui teine kelk järele jõudis, mistõttu tugevasti külmetada saime. Selgus, et Lashly oli äkki lõhesse vajunud ja oleks peaaegu teised kaasa tõmmanud. Kelk oli aga rakmed nii tugevasti kinni vajutanud, et tuli välja võtta alpi köis ja Lashly selle abil üles tõmmata. Ta jutustas, et U-kujuline lõhe oli 50 jalga sügav ja 8 jalga lai — tähendab sõna „põhjatu" kasutamisega tuleb olla ettevaatlik. Lashly saab täna 44 aastaseks ja tal on raudne tervis. See kukkumine ei häirinud teda põrmugi.

Kui olime ületanud lõhet piirava jäärünka, leidsime parema tee ning liikusime üsna vilkalt edasi. Kella üheks päeval olime üle 7 miili (geogr.) edasi jõudnud. Hommikupoolikul olime roninud peaaegu 250 jala võrra kõrgemale. Tuul oli tugev ja pidurdas meie edasiliikumist; praegu on ta veidi nõrgem.

Õine laager 47. Bar. 21,18 [538 mm]. T. —7° [—21° C]. Sõin kõhu nii täis, et vaevalt suudan kirjutada. Maitsesime lõuna ajal mitmesuguseid maiustusi, nagu šokolaadi, rosinaid, ning meie teekond algas hästi. Õige pea sattusime aga jälle lõhedele. Peaaegu piki meie liikumise suunda asetsesid tohutud lumega täidetud nõod, meie tee oli läbi lõigatud nähtamatutest lõhedest, kuhu me sageli sisse vajusime. Olime umbes kaks miili kahe sellise nõo vahel edasi liikunud, kui ilmatu suure, järskude nõlvadega vaondi juurde jõudsime. On see allavajunud mäetipp või tekitas selle mingisugune jääpööris? Lõhesid enam ei olnud ja me laskusime kärmel sammul mööda vaevalt märgatavat kallakut. Suurepärane! Vedasime ligi kella 7.30-ni, kuni olime läbinud 15 miili (geogr.) ($17^1/_4$ statuutmiili). Teadsin, et õhtusöök tuleb „pingutav", ja nii see tõesti oli — selle kirjeldamine tuleb homme hommikuni edasi lükata.

Arvutatud asukoht: 85°50′ lõunalaiust; 159°8′2″ idapikkust. Bar. 21,22 [539 mm].

Päeva lõpul teeolud nagu pisut paranesid. Ümbrus on künklik, tohutu suured vallid vahelduvad orgudega — nende asetuses ei ole mingit kindlat süsteemi. Jäime laagrisse keset pikka nõlva.

Pärastlõunal avanes meie silme ees jälle kaunis maastik. Nägime, kuidas Dominiooni mäeahelik lõpeb järsakuga, seejärel on kaks kitsustikku ja veel kaks maamassiivi. Samuti on põhja pool Wildi mägesid veel üks mingisugune kitsustik ja selle järel jälle maa. Kõik need kitsustikud ei ole kindlasti midagi muud kui üle mäestiku serva valgunud jää, ja maamassiivid tähistavad paljandunud rannikumägede sisemist piiri. Mägede üldine suund näib olevat SSO-sse. Sellest järeldub, et mööda Barjääri pääseb poolusele kõige ligemale, kui minna SSO suunas. Kõigest sellest saame selgema pildi siis, kui Evansi mõõtmiste tulemused kaardile on kantud.

Mõni sõna meie eilsest õhtusöögist. Meil oli neli rooga. Esimeseks — ohtralt pemmikani hobuselihaviiludega, mis oli serveeritud sibulast, karripulbrist ja kuivikupurust valmistatud kastmes; teiseks — magus puder aroruudist[3], kakaost ja kuivikuist; edasi rosinapuding, siis kakao rosinatega ja desserdiks karamell ning ingver. Pärast sellist pidusööki jõudsime end veel vaevalt liigutada. Wilson ja mina ei saanud oma pudingiportsjonist jagu. Magasime kõik suurepäraselt ega tunne enam sugugi külma — see on hea toitumise tagajärg.

Teisipäev, 26. detsember. Lõuna. Bar. 21,11 [536 mm]. Nelja ja kolmveerand tunniga $6^{3}/_{4}$ miili (geogr.). Võibolla liiga vähe pärast rosinapudingit. Näib, et oleme jõudnud piirkonda, kus lumeolud kogu ülejäänud teeosa vältel enam ei muutu. Tuleb ette veel väiksemaid ebatasasusi, kuid võib siiski öelda, et liigume mööda ääretut lagendikku, mis aegapidi tõuseb.

48. laager. Bar. 21,02 [534 mm]. Esimesed kaks tundi pärast lõunat möödusid hästi; siis aga sattusime rünklikule tõusule ja kelgud ei tahtnud kuidagi järele tulla. Jäime laagrisse kell 6.30. Päeva lõpul oli jälle kergem vedada.

Kas pole imelik, et ma 15. statuutmiili pikkuse päevateekonnaga rahul pole, kuigi eeldasin, et täiskoormatega suudame teha vaid veidi üle 10 miili päevas?

Oleme 86. laiuskraadil. Asukoht: 86°2′ lõunalaiust; 160°26′ idapikkust. Variatsioon 179°41′ W. Temperatuur püsis viimasel ajal öösiti —10 kuni —12° [—23 kuni

—24° C] ja päeval —3° [—19° C] ümber. Tuul on täna nagu nõrgem ja puhub kusagilt kagu ja lõuna vahelt. Ma arvasin juba, et me survejääd enam ei kohta, kuid täna õhtul tuli meist paremal nähtavale nõlv, mis oli kaetud lõhedega. Sellest pääseme küll hästi mööda, aga ees võib olla veel teisigi. Lagendik on laineline, nähtavasti on tuul puhunud ta pinnale väga mitmesuguste nurkade all, muutes lumepinna äärmiselt eriilmeliseks. Täna hommikul jäime teeleminekuga pool tundi hiljaks, mille tõttu veidi vähem edasi jõudsime. Peaksin rahul olema, kui suudame keskmiselt 13 miili (geogr.) päevas edasi minna.

Kesknädal, 27. detsember. Lõuna. Bar. 21,02 [534 mm.] Hommikul oli kerge tuul ja vedada raske. Kõik higistasid, eriti teine rühm, kellel oli palju tegemist, et meiega sammu pidada. Meie tee viib kord üles, kord alla. Tõusud on aga väga väsitavad, eriti siis, kui satume lumeviredele, mis pillutavad kelke siia-sinna. Jätsime siiski 7½ miili (geogr.) selja taha. Täna hommikul juhtus suur õnnetus: Bowers lõhkus meie hüpsomeetri ainsa termomeetri. Nüüd ei ole meil oma kahte aneroidbaromeetrit[4] millegagi kontrollida.

Õine laager 49. Bar. 20,82 [529 mm]. T. —6,3° [—21,3° C]. Pärast lõunat oli kerge vedada, tee oli pehme ja lumine, siis jõudsime kõvadele ning libedaile lumeviredele ja ületasime need endise kiirusega; kuid ma aimasin, et see ei tähenda head, ja kui ühest väikesest nõlvast üles jõudsime, olime jälle keset lõhesid ja jäärünkaid. Terve tunni nägime ränka vaeva — sobivat teed otsides kukkusime lõhedesse ja rabelesime hirmsasti. Nõlva harjal sattusime jälle ühte „hauda" või „pöörisesse", mis näis olevat kogu selle rägastiku keskuseks. On see taas mõni allavajunud mäetipp? Alles viimase tunni ja veerandi jooksul sattusime jälle pehmele lumele ning jõudsime kiiresti edasi. Kell 6.45 jäime laagrisse, jätnud selja taha 13½ miili (geogr.). Kurssi hoida ei ole kerge. Minutikski ei saa oma mõtteid laokile lasta, nagu teised seda endale võivad lubada. Ja kui me täna pärastlõunal jäärüsa keskele sattusime, oli mul kursi hoidmine eriti tüütu ning väsitav. Loodan siiski, et me survejääd enam ei kohta. Sellest ajast, kui platool oleme, ei ole me päikest silmist kaotanud, — erakordselt pikk päikesepaiste periood. Töö on monotoonne, kauguselugeja ja teodoliit on olukorra peremehed.

Neljapäev, 28. detsember. Lõuna. Bar. 20,77 [528 mm]. Homme hommikust peale hakkan jälle kokaks. Meil oli pingutav päev, kuid jõudsime siiski oma 13 miili (geogr.) edasi. Minu rühm vedas täna hommikul suurema vaevata, kuid umbes kahe tunni pärast hakkas teine rühm maha jääma. Vahetasin leitnant Evansiga koha ja leidsin, et teine kelk on raske, — suutsime küll esimese kelguga sammu pidada, kuid tundsin, et nende meestega minu töö ei sobi. Vahetasin Lashly allohvitser Evansi vastu. Näis, nagu läheks asi paremini, kuid kohe tuli kõvade lumeviredega kaetud tõus. Tõusu tipul lõunatasime. Millest oli see tingitud, et teisel rühmal raske oli vedada? Ühed arvasid, et mõned teise rühma mehed on liiga kurnatud, teised, et samm ei ole ühtlane ning puudub rütm, kolmandad, et kelk ei libise. Pärast lõunat vahetasime kelgud; algul läks kõik hästi; kui me aga pehmesse lumme jõudsime, oli meil kohutavalt raske vedada, kuna teised meie kelguga üsna kergesti edasi liikusid. Niisiis on kelk see kurja juur, ja kui avameelselt öelda, siis õieti hooletus. Jalased libisevad suurepäraselt, kuid kelk on aja jooksul kaardunud, sest ta on valesti pingutatud, koorem valesti pakitud jne. Meeste jõud ei ole kaugeltki lõpukorral, ja ma ütlesin neile otsekoheselt, et neil enestel tuleb kelk korda teha. Ei ole mingit põhjust, mis takistaks neid niisama hõlpsasti edasi liikumast nagu meie.

Õine laager 50. T. —6° [—21° C]. Bar. 20,66 [525 mm]. Asukoht: 86°27′2″ lõunalaiust; 161°1′15″ idapikkust. Var. 179°33′ O. Bar. 20,64 [524 mm].

Reede, 29. detsember. Bar. 20,52 [521 mm]. Lõuna. Kõrgus umbes 9050 jalga. Halvimad teeolud, mis meil kunagi on olnud, vedada on väga raske. Jõudsime siiski 6½ miili (geogr.) edasi. Kui teeolud ei parane, siis nõuab päevas ettenähtud vahemaa läbimine väga suurt pingutust. Tundub, et liigume ikka veel aeglaselt kõrgemale. Hea on, et teine rühm nüüd sammu jõuab pidada, vead avastati; osalt olid need tingitud koorma paindumatusest, osalt vedajate ebaühtlasest rütmist.

Õine laager 51. Bar. 20,49 [520 mm]. Temp. —6° [—21° C]. Pärastlõunal oli jälle rabelemist, suutsime läbida ainult 12 miili (geogr.) Eriti raske oli vedada mööda kaht tõusu. Näib, et tuul puhub lahtise lume üle küngaste ja see jääb hangedena nende põhjapoolsetele nõlvadele. Ja nende hangedega on kõige rohkem tüli. Ilm on pisut

kahtlane, pea kohal on meil üsna palju kiudpilvi, mis O- ja W-kaares radiaalselt hajuvad. Tuul pöördub SO-st SSW-sse, tugevnedes ja hooti vaibudes; kui teel oleme, aeglustab ta meie liikumist, kuid arvan, ta siiski silub meie teed, niisiis loodame homseks paremat. Etapid on kohutavalt monotoonsed. Mõtted kipuvad meeldivamate sündmuste ja kohtade juurde, kuid vajadus kurssi hoida või mingi takistus teel toob nad kohe jälle siia tagasi. Täna vedasime mõne aja üsna ühtlaselt; need on kõige meeldivamad tunnid meie töös, nad tähendavad unustust ja lähenemist eesmärgile.

Laupäev, 30. detsember. Bar. 20,42 [519 mm]. Lõuna. Üine laager 52. Bar. 20,36 [517 mm]. Tõusime umbes 150 jalga kõrgemale. Väga, väga väsitav päev ja edasi saime ainult 11 miili (geogr.). Tuule suund kõigub lõuna ja kagu vahel, tuul nõrgem kui tavaliselt; selge taevas nagu ikka. Kõrgus aneroidbaromeetrite järgi 9126 ja 8970 jalga.

Eile õhtul jäime ühel tõusul laagrisse ja täna hommikul võttis tüki aega, enne kui me harjale jõudsime. See väsitas meid tublisti ja teine salk jäi maha. Läksin 6½ miili edasi (teine rühm oli veidi tagapool) ja jäin vahelaagrisse. Pärastlõunal matkasime edasi, teine rühm jäi jälle maha. Telgi püstitasime kell 6.30, nemad kell 7.15. Päeva lõpul tuli meil jälle tõusta üht nõlva pidi, mis oli kaetud tavalise sõmerja lumega. Kahe nõlva vahemaa, umbes 8 miili, oli üksainus raske tirimine; nii suudame vaid üürikest aega vastu pidada. Homme veame ainult pool päeva, ehitame lao ja paneme 10 jala pikkused kelgud kokku. Teine rühm on ilmselt väsinud; vaatame, kuidas nad väiksema kelgu ja kergema koormaga hakkama saavad. Teeolud on kindlasti palju halvemad kui varem, 50 miili tagasi. (T. —10° [—23° C].) Oleme nüüd niisama kaugel, kui Shackleton oli omal ajal tänasel kuupäeval. Kõik oleks hea, kui ma kindel oleksin, et teise rühma meestel on edasiminekuks veel küllalt jõudu.

Pühapäev, 31. detsember. Vana-aasta õhtu. Bar. 20,17 [512 mm]. Kõrgus umbes 9126. T. —10° [—23° C]. [53. laager.] Reguleerisime aneroidbaromeetreid. Teine rühm jättis siia maha oma suusad ja veel mõned asjad, kokku umbes 100 naela. Saatsin nad ees minema; nad ei läinud eriti kiiresti. Järgnesime neile ega saanud neid enne kätte, kui nad kell 1.30, nagu kokku oli lepitud, laagrisse

jäid. Selleks ajaks olime läbinud täpselt 7 miili (geogr.) ja peaksime tublisti kõrgemale olema tõusnud. Kohe hommikul oli meil järsk tõus ja teine samasugune enne lõunat. Nendel vastikutel nõlvadel, mille vahemaa oli umbes 5 miili, oli meil kõige raskem; kindlasti läksime kogu päeva ülesmäge.

Jõime suure kannutäie teed ja asusime siis kelke lahti võtma. See ei kestnud kaua; kuid 10 jala pikkuste kelkude kokkupanek, mida praegu teises telgis tehakse, on aeganõudev töö. Evans (allohvitser) ja Crean on selle vastutava ülesandega ametis. Kahtlemata on allohvitser Evans meie rühmas kõige vajalikum liige. Kelgu kokkupanemine niisugustes tingimustes on saavutus, mis väärib eraldi märkimist. Evans (leitnant) määras just praegu kindlaks meie laiuskraadi — 86°56′ lõunalaiust, nii et oleme võrdlemisi lähedal 87. laiuskraadile, kus oleksime pidanud olema täna õhtul. Kaotame pool päeva, kuid ma loodan selle tasa teha, sest edasi läheme kiiremini kui seni.

Meie praegusse asukohta tuleb „Kolme-kraadi-ladu"[5], kuhu jääb mõlema ühiku jaoks ühe nädala toidutagavara. Siin esineb õhupeegeldust erakordselt vähe ja ka vastuhelk lumelt on tühine. Peale allohvitseride istume kõik kahekordses telgis — täna panime esimest korda telgiriidele voodri alla; tundub palju hubasem.

Kell 10 õhtul. Kelkude kokkupanemine võttis kauem aega, kui ma arvasin, aga nüüd on see töö peaaegu lõpetatud. 10 jala pikkused kelgud näivad väga otstarbekad. Jõime veel tassi teed, pugesime siis oma kottidesse ning oleme nüüd (viis meist) kahekordses telgis ja meil on mõnusasti soe. Valgust on küllalt, et kirjutada või tööd teha. Magama jäime kell 2 öösel.

Asukoht: 86°55′47″ lõunalaiust; 165°5′48″ idapikkust; var. 175°40′ O. Bar. hommikul 20,08 [510 mm].

Esmaspäev, 1. jaanuar 1912. Uusaasta. Lõuna. Bar. 20,04 [509 mm]. Äratasin mehed umbes kell 7.30 ja me läksime teele kell 9.30. Evansi rühm läks ees jalgsi, meie nende järel suuskadel. Rumalal kombel olime unustanud oma suusasaapaid kontrollida ja raiskasime nende korrastamisele tubli pool tundi; eriti suurt vaeva nägi Wilson. Kui me lõpuks minema saime, oli kelk üllatavalt kerge ja me liikusime edasi kiiresti ning jõudsime jalameestele peagi järele.

Õine laager 54. Bar. 19,98 [507 mm]. Tõusime umbes 150 jala võrra kõrgemale. Oleme ligikaudu 9600 jalga Barjääri pinnast kõrgemal. Teised jäid vahelaagrisse $5^1/_2$ miili järel ning vedasid ka pärast seda suurema vaevata; kell 7.30 oli neil selja taha jäetud 11,3 miili (geogr.). Vahelaagris tekkis meil viivitus: allohvitser Evans parandas telki ja mina priimust. Pärastlõunal jõudsime teistele üsna hõlpsasti järele ja viimase veerandtunni jooksul läksime edasi koos. Vedada oli üllatavalt kerge; kogu päeva jooksul ei tulnud meil peaaegu üldse pingutada.

Kogu aja vedasime ülesmäge, kuid nõlvad ei ole enam nii järsud. Olin kartnud, et suuskadega tuleb kõvemates kohtades tegemist, kuid seda ei juhtunud. (T. —14° [—26° C].) Temperatuur langeb pidevalt, kuid näib, et ta langeb tuule tõustes. Meil on oma kahekordses telgis v ä g a mugav. Uusaasta puhul sai igaüks tahvli šokolaadi. Abirühm ei ole kuigi heas tujus, nende olukord ei ole kõige parem. Väljavaated muutuvad helgemaks — ainult 170 miili on veel minna ja toitu on küllalt järel.

Teisipäev, 2. jaanuar. T. —17° [—27° C]. 55. laager. Kõrgus umbes 9980 jalga. Lõuna ajal näitas minu aneroidbaromeetri ülemine skaala 12,250, ülekandeosuti näitab 10,250. Kavatsen edaspidi kõrguste märkimisel arvesse võtta vihiku lõpus arvutatud korrektiivi (miinus 340 jalga). Jalamehed asusid varakult teele, juba enne kella kaheksat, ja vedasid kella üheni. Uuesti olid nad teel kella 2.35 kuni 6.30. Meie läksime mõlemal korral teele üle poole tunni hiljem ja saime teised suurema vaevata kätte. Jalameestel oli rassimist, meil aga üsna kerge; jõudsime 13 miili (geogr.) edasi.

T. —11° [—24° C]. Asukoht: 87°20′8″ lõunalaiust, 160°40′53″ idapikkust; var. 180°. Taevas on esimest korda pärast seda, kui me liustikult lahkusime, kergelt pilves, kuid läbi kihtpilvede loori on päikest näha ja kogu horisondil on taevas sinine. Täna olid kõik lumevired kagust, samast suunast puhus ka kerge tuuleke. Loodan, et pilved ei too meile ei tuult ega halba teed. Viimane muutus päeva lõpu poole viletsaks. Täna ei tõusnud me kuigi palju kõrgemale ja maastik muutub üha tasasemaks. Seal, kus on lumeviresid, on pinna ebatasasused kõige selgemini näha. Pärastlõunal, kui teel olime, külastas meid üks suuränn. See oli kummaline pilt, kui ta meie ees lu-

mele laskus ja siis, kui me talle mõned jardid lähenesime, kaugemale lendas. Näis, et ta on näljane. Ebatavaline külaline nii kaugel merest.

Kesknädal, 3. jaanuar. Kõrgus: lõuna ajal 10 110 jalga; öösel 10 180 jalga. [56. laager.] T. —17° [—27° C], minimaalne —18,5° [—28° C]. Meie sihtkohani on 150 miili. Eile õhtul otsustasin oma rühma ümber organiseerida ja täna hommikul ütlesin Teddy Evansile, Lashlyle ja Creanile, et neil tuleb tagasi pöörduda. Nad on pettunud, kuid taluvad seda mehiselt. Bowers asub meie telki ja homme läheme viiekesi edasi. Meil on 5½ ühikut toitu. Sellest jätkub viiele mehele kauemaks kui kuuks ajaks, nii et peaksime läbi saama. Suuskadel liikusime täna kiiresti, kuid jalamehed olid aeglased ja nii jõudsime ainult pisut rohkem kui 12 miili (geogr.) edasi. Olen väga mures, kuidas me homme hakkama saame; kui oma täiskoormat suudame vedada, siis on kõik korras. Kohati oli tee täna väga halb ja tuul tugev.

„87°32′ lõunalaiust. Saadan viimase teate; kõik näib hästi minevat. Meil on tore rühm; liigume edasi ja oleme seni suutnud oma kavast kinni pidada."

Neljapäev, 4. jaanuar. Temp. hommikul —17° [—27,2° C], lõuna ajal —16,5° [—26,9° C]. Täna hommikul saime muidugi hilja minema: koorem oli vaja pakkida ja teha viimased korraldused seoses rühmade lahkumisega teineteisest. Tore on vaadata, kui suurepäraselt on väikese kelgu koorem pakitud, tänu allohvitser Evansile. Ma kartsin, et me ei suuda oma kelku vedada, kuid minu suureks rõõmuks saime temaga võrdlemisi kergesti edasi. Bowers on jalgsi ja veab koormat Wilsoni ja minu vahel, ainult pisut tagapool; tema samm erineb meie omast, ent õnneks ühtib see liikumise rütmiga.

Teine rühm järgnes meile, et vaadata, kuidas meil läheb, aga niipea, kui ma veendusin, et suudame vedada, jäime peatuma ja jätsime nendega jumalaga. Teddy Evans on äärmiselt löödud, kuid lepib paratamatusega ja käitub nagu mees. Vaene vana Crean nuttis ja isegi Lashly oli liigutatud. Minu suureks rahulduseks oli nende kelk liigagi kerge ja nad jõuavad kahtlemata kiiresti tagasi.[6] Pärast lahkumist vedasime kuni kella 1.15-ni ja läbisime 6,2 miili (geogr.). Kui suudame kõik päevad maksimaalselt ära kasutada, siis peaksime suurema vaevata ettenähtud hulga miile päevas edasi jõudma.

Õine laager 57. T. —16° [—27° C]. Kõrgus 10 280 jalga. Pärastlõunal jõudsime alguses hästi edasi, liikudes poolteist tundi kiiresti, siis aga sattusime lahtise ning sõmerja lumega kaetud alale ja vedamine muutus väga raskeks. Suutsime kella seitsmeks õhtul siiski 12½ miili (geogr.) maha marssida, kuid see oli tükk tööd.

Pärastlõunal tuul vaibus ja täna õhtul on täiesti vaikne; päike soojendab niivõrd, et madalast temperatuurist hoolimata on väljas väga mugav. Lõbus on nii seista ja meenutada kõiki neid koledusi, mida meile ennustati: päike sulatab lume suuskadel jne. Platoo on nüüd ülimalt tasane, kuid meie tee viib ikka veel aeglaselt ülesmäge. Lumevired muutuvad korrapäratumaks, enamasti on nad kagust. Murran selle üle pead, mida võib saatus meile veel tuua. Praegu näib kõik erakordselt libedasti minevat; kuid vaevalt on usutav, et jäävad tulemata takistused, mis meie ülesande täitmist raskendavad. Rängad teeolud võivad meile veel rohkesti tüli teha.

Reede, 5. jaanuar. 58. laager. Kõrgus: hommikul 10 430, õõsel 10 320 jalga. T. —14,8° [—26,0° C]. Asukoht 87°57′, 159°13′. Minimaalne temp. —23,5° [—30,8° C]. T. —21° [—29° C]. Hirmus väsitav päev. Kerge NNW-tuul, mis tõi kaasa üksikuid pilvi ja lakkamatu jääkristallide saju. Selle tulemusena muutus lumepind juba tunni aja pärast nii halvaks, nagu ta üldse võib olla. Asusime teele kell 8.15 ja vedasime kella 1.15-ni ühegi peatuseta, läbides 7,4 miili (geogr.). Pärastlõunal rühkisime edasi ja kell 7 õhtul oli meil 12½ miili (geogr.) selja taga, kõige raskem etapp, mis meil seni platool on olnud. Mida kaugemale, seda rohkem näis olevat lumeviresid; nende suund kaldus SW-st S-ten-W. Pärastlõunal oli väga palju korrapäratuid, risti ja põiki jooksvaid lumeviresid. Päeva lõpul sattusime päris künklikule alale, kus on puhunud tugevaid lõunatuuli. Õnneks ei kipu kelk enam ümber minema. Ootame igatsusega tuult, mis puhuks kõva lume puhtaks, kuid täna õhtul ei ole selleks kuigi palju lootust. Ometi oleme väga lähedal 88. laiuskraadile, veidi rohkem kui 120 miili kaugusel poolusest; Shackletoni viimase laagrini on kõigest üks päevateekond — meie „asi edeneb".

Praegu liigume kiirusega veidi rohkem kui üks ja veerand miili tunnis; kestab terve igaviku, kuni meie varjud paremalt meie ette ja sealt vasakule roomavad. Kui paljust jõuame mõelda nende monotoonsete matkatundide

jooksul! Milliseid õhulosse me ehitame, lootuses, et poolus on nüüd meie. Bowers tegi täna mõned vaatlused ja teostab neid edaspidi igal kolmandal päeval. Külma me peaaegu ei tunne; meie elu teeb eriti mugavaks päike, mis kõik ära kuivatab. Sokid ja lapi saapad on igal hommikul peaaegu kuivad. Toidu valmistamine viiele inimesele võtab tunduvalt rohkem aega kui neljale; umbes pool tundi päeva kohta rohkem. Evansi rühma tagasi saates ei osanud ma seda arvesse võtta.

Laupäev, 6. jaanuar. Kõrgus 10 470 jalga. Temp. —22,3° [—30,2° C]. Jälle takistused: eile õhtul sattusime lumeviredele, täna hommikul olid nad kõrgemad kui eile ja praegu oleme hambuliste jäälainete meres, mida me juba põhja pool tundma õppisime. Poolteise tunni järel võtsime suusad alt ja tirisime kelku jalgsi edasi. Kohati nõudis see tohutut pingutust, kõigele sellele lisaks on igal lumevirel veel terav, hambuline, jääkristallidest serv. Jõudsime 6½ miili edasi; kui niisugune tee kestab, ei suuda me oma päevaülesannet täita. Tuult ei ole.

59. laager. 88°7′ lõunalaiust. Kõrgus 10 430 — 10 510 jalga. Baromeeter on tõusnud? Temp. —22,5° [—30,3° C], minimaalne —25,8° [—32,1° C]. Hommik. Jälle kohutavalt raske tirimine; umbes tund aega vedanud, märkasime, et üks magamiskott on kelgult maha kukkunud. Tuli selle järele tagasi minna. See maksis meile rohkem kui tunni ja rikkus meeste tuju. Jõudsime edasi ainult 10½ miili (geogr.), sealjuures oli see üks raskemaid päevi. Kavatseme oma suusad siia maha jätta, peamiselt sellepärast, et kardame neid katki murda. Mööda lumeviresid läheme kord üles, kord alla, ja jääkristallide tõttu ei libise kelk hästi ka allamäge. Kardan, lumevired kestavad veel kaua ja me peame valmis olema raskusteks. Õnneks kergendame kahe päeva pärast jälle oma koormat, jättes osa sellest lattu. Oleme lõuna pool Shackletoni viimast laagrit, nii kaugel lõunas pole vist veel kunagi laagrit olnud.

Pühapäev, 7. jaanuar. Kõrgus 10 560 jalga. Lõuna. Temp. —21,3° [—29,6° C]. Olukord muutub hämmastavalt kiiresti. Eile õhtul otsustasime lumevirede tõttu suusad maha jätta. Täna hommikul jõudsime 40 minutiga ühe miili edasi ja lumevired kadusid aegapidi. Mõtlesin suuskade pärast meestega nõu pidada, jäime peatuma ja peale arutamist läksime tagasi ning tõime suusad kaasa; see maksis meile peaaegu 1½ tundi. Edasi minnes tundsin oma hirmuks, et

suusatades jõuame kelku vaevalt liigutada; esimene tund oli tappev, sest kõva pind oli kaetud sõmerja lumega. Kuid me ei andnud alla ja etapi lõpul saime juba jõudsamini edasi, ometi on liikumine kohutavalt vaevarikas. Suuskadest ei tohi nüüd enam loobuda.

Ikka veel raske vedada, kuid jõudsime siiski veidi rohkem kui nelja tunniga 5 geogr. miili edasi. Pärastlõuna. 60. laager. T. —23° [—31° C]. Kõrgus 10 570 jalga. Asukoht: 88°18′40″ lõunalaiust; 157°21′ idapikkust; var. 179°15′ W.

See on lühim päevateekond platool, kuid ka vabandatav. Ometi on kindel, et kui tingimused ei parane, ei suuda me sellisele pingutusele vastu pidada. Õnneks aga olukord muutub. Homme jätame maha nädala toidumoona, niisiis kergeneb meie koorem umbes 100 naela võrra. Õhtupoolikul hakkas jälle puhuma mõnus lõunatuul ja praegu on ta tugevus 2 kuni 3 palli. Loodan, et teeolud selle tagajärjel paranevad.

Lumevired on jäänud palju väiksemaks ja lõunast näib neid rohkem olevat kui kagust. Täna õhtupoolikul kihutasid lõunast tulevad pilved üle taeva ja meie tee oli kaetud sõmerjate kristallidega; need ei ole nii halvad kui „hambulised" lumevired, millest tuul ja tuisk imelikul kombel ainult väga aegamööda jagu saavad. Terve tänase päeva jooksul tõusime vaid pisut kõrgemale ja platoo näib väga tasane. Paistab, et ees pole enam tõuse, ja paremaid teeolusid ei oska enesele soovidagi, kui ainult see kristallide kiht kaoks või kõvaks ning tihedaks lumeks muutuks. Olen üliväga rõõmus, et suusad siiski kaasa võtsime; kuigi vedamine on vaevarikas, väsitab see meid siiski vähem, kui meil suusad all on. Bowersil on jalgsi raske, kuid näib, nagu ei suudaks miski teda väsitada. Evansil on paha käehaav (kelkude kokkupanekust). Loodan, et see ei lähe halvemaks. Toitu on tublisti. Milline õnn, et tulime mõttele koostada selline eeskujulik ratsioon! Meie rühm on tõepoolest rikkalikult varustatud.

Esmaspäev, 8. jaanuar. 60. laager. Keskpäev. T. —19,8° [—28,8° C]. Miinimum öösel —25° [—32° C]. Esimene lumetorm platool. Oleksime võinud kohe pärast hommikueinet teele asuda, kuid näis, et tuul hakkab ilmselt tugevnema, ja nii sündiski. Taevas jäi selgeks ning päike paistis; ometi sajab lund ja tuiskab. Mida enam tuul tugevnes, seda heledamini päike säras. Kogu see nähtus on

väga sarnane lumetormiga Barjääril, ainult et lund on palju vähem, nagu võis arvata. Et aga tuul on nõrgem, kui ta seal oli, see on teatud määral üllatuseks.

Täna seoti Evansi kätt; puhkus on talle kindlasti kasulik. Ega lamamine mugavais ning soojades kottides oma kahekordses telgis meilegi halba tee. Kuid me võime endale kõige rohkem ühe päeva puhkust lubada — seda nii toidu- ja ajanappuse kui ka selle tõttu, et telk ja kogu meie varustus pikkamööda jääga kattuvad. (Õine t. —13,5° [—25,3° C].) Päeva jooksul läks ilm sombusemaks ja vahetevahel katsid pilved päikese, esimest korda üle hulga aja. Lumetormi kohta on temperatuur liiga madal, kuid meil on oma kahekordses telgis väga mugav; külm lumi ei kleepu ega pääse nii kergesti telki, ka ei lähe magamiskotid sellest niiskeks. (T. —3° [—19° C].) Baromeeter tõuseb aeglaselt. Loodan hommikul teele asuda, kuid kardan siiski, et selline häire atmosfääris võib kauem kesta kui meie kohalikud tormid.

Raske on mu kaaslasi üle hinnata. Igaüks täidab oma kohust: Wilson on kõigepealt arst, ta on kogu aja valvel, et ravida meie rännakul tekkinud väikesi vigastusi ja hädasid; kokana on ta väle, hoolas ja osav ning mõtleb alatasa välja uusi vahendeid meie elu kergendamiseks laagris; teel on ta tugev nagu teras, hommikust õhtuni väsimatu.

Evans, võimas ja erakordselt arukas töömees. Alles nüüd taipan ma õieti, kui palju me talle võlgneme. Meie suusasaapad ja jäärauad on absoluutselt asendamatud, ja kuigi tema neid välja pole mõelnud, on need ometi kuni viimase üksikasjani tema kätetöö. Tema vastutab iga kelgu, kogu kelguvarustuse, telkide, magamiskottide ja rakmete eest, ning asjaolu, et kõigi nende esemete juures keegi kunagi puudusi pole leidnud, näitab, kui palju meil temast abi on olnud. Praegu juhatab ta telgi püstitamist, kavandab ja korraldab aga ühtlasi ka kelgu laadimist; on üllatav, kui korralikult ja käepäraselt kõik pakitud on ja kui hoolikalt ta kõik läbi on mõelnud, et kelk oma elastsuse ja hea libisemise säilitaks. Barjääril, enne seda, kui hukkasime ponid, uitas ta kogu aja kelkude ümber, et parandada vigu, mis kelkude laadimisel oli tehtud.

Väike Bowers on lihtsalt ime. Ta on elurõõmus ja tunneb end nagu kala vees. Olen kõik toitlustamisküsimused

tema hooleks jätnud ja alati teab ta, kui palju meil midagi on ja kui palju iga tagasipöörduv rühm sellest kaasa peab saama. Ei ole kerge ülesanne iga abirühma lahkumise puhul meie tagavarasid uuesti jaotada, kuid siiani ei ole ühtki viga tehtud. Varustusülema ameti kõrval peab ta veel täpset ning põhjalikku päevikut meteoroloogiliste andmete kohta. Peale selle võttis ta nüüd endale vaatleja ja fotograafi kohused. Miski ei suuda ta tuju rikkuda ja ükski töö pole talle liiga raske. On tegemist, et teda telki saada: ta ei näi külma üldse tundvat: oma kotis kerratõmbunult lamades kirjutab ta või töötab vaatlusandmeid läbi veel kaua pärast seda, kui teised on uinunud.

Need kolm saavad suurepäraselt oma tööga hakkama, kuid nad pole võimelised tegema niisama hästi ka kõike seda, mis on teiste ülesandeks. Igaüks neist on hindamatult väärtuslik. Oates oli asendamatu siis, kui ponid veel elasid; nüüd on ta väsimatu jalamees ja astub jõudsalt kogu päeva. Ta teeb oma osa laagritööst ja talub raskusi niisama hästi nagu igaüks meist. Ma ei saaks temast kuidagi loobuda. Nii on siis meie viis meest vist küll nii õnnelikult valitud, et vaevalt oli seda mõeldav paremini teha.

Teisipäev, 9. jaanuar. 61. laager. R e k o r d. 88°25′ lõunalaiust. Kõrgus 10 270 jalga. Ma usun, et baromeeter on tõusnud. Temp. —4° [—20° C]. Kui me hommikust hakkasime sööma, puhus ikka veel tuul ja tuiskas, võis aga juba märgata tormi vaibumist. Vähehaaval pöördus tuul lõunast OSO-sse. Pärast lõunatamist oli ilm parem, nii et võisime teele minna. Valgus oli küll veel halb, kuid tee hea. Vedasime väga ühtlases tempos 6½ miili (geogr.). Peaksime nüüd olema välja jõudnud 88°25′ lõunalaiusele, kaugemale sellest kohast, kust Shackleton tagasi pöördus. Ees on kõik uus ja tundmatu. Pärast lumetormi baromeeter tõusis. Näib, nagu asuksime täiesti tasasel platool, mis edaspidi enam palju ei tõuse.

Asukoht: 159°17′45″ idapikkust. Var. 179°55′ W. Minimaalne temp. —7,2° [—21,8° C].

Imelikul kombel jätkus temperatuuri tõus ka pärast tormi, ja nüüd, mil termomeeter näitab —4° [—20° C], on ilm meie meelest üsna soe. Kogu pärastlõuna paistis päike väga ähmaselt, kuid praegu on ta juba selgem. Ida poolt ujub ikka veel pilvi meie suunas. Edasiminek muu-

Pooluserühma liikmed poevad oma magamiskottidesse.
Vasakult: allahvitser Evans, Scott, Bowers, Wilson.

Vanemkütja
Lashly.

Allohvitser
Crean.

Teel poolusele.

tub kohutavalt üksluiseks, kuid ei ole põhjust selle üle nuriseda, niikaua kui suudame oma päevase ülesande täita. Ma usun, see on teostatav, kui veel ühe lao püstitame. On juhtunud midagi väga häirivat: leidsime, et Bowersi kell on äkki 26 minutit taha jäänud; ta võis seisma olla jäänud selle tõttu, et kell taskust väljas olles külmus, või keeras Bowers osutid ise kogemata tagasi. Igal juhul tuleb ettevaatlik olla ladude jätmisega sellele ääretule tasandikule, eriti veel sellepärast, et lumetorm meie jäljed enamasti minema pühib. Kui me teele asusime, olid meie eilsed jäljed vaevalt veel näha, ent ka valgus oli siis erakordselt vilets.

Kesknädal, 10. jaanuar. 62. laager. T. —11° [—24° C]. Viimane ladu: 88°29′ lõunalaiust; 159°33′ idapikkust; var. 180°. Hommikune retk oli kohutavalt raske; läksime kõigest 5,1 miili (geogr.). Lao otsustasime ehitada vahelaagri kohale. Püstitasime tähise ja jätsime siia ühe nädala toidu ning mitmesugust riidekraami.[7] Viimastest võtsime kaasa ainult kõige hädavajalikuma. Läheme edasi, kaasas toit kaheksateistkümneks päevaks. Eile oleksin võinud vanduda, et jõuame sihtkohale, kuid praegu on tee kirjeldamatult halb, ja kui asi nii edasi kestab, seisavad meil oma päevaste teekondade läbimisel väga suured raskused ees. Platoo pind on üleni kaetud sõmerja lumega; kui päike paistab, on lugu lihtsalt kole. Keskpäeva paiku oli taevas pilves ja me jõudsime oma kergemaks muutunud kelguga kiiresti edasi, kuid kaks viimast tundi heitis päike jälle varje ja liikuda oli ahastamapanevalt raske. Saime vaid 10,8 miili (geogr.) edasi.

Pooluseni on veel ainult 85 miili (geogr.), aga kindlasti tuleb nii s i n n a k u i k a t a g a s i jõudmiseks ränka vaeva näha; ometi läheme kogu aja edasi ja seegi on suur asi. Täna õhtul on taevas pilves, temperatuur (—11° [—24° C]) on palju kõrgem, kui ma eeldasin; väga raske on aimata, milline ilm on tulemas. Lumevired muutuvad järjest korrapäratumaks, suunaga lõunast kuni idani. Vahelduva valguse ja kiiresti liikuvate pilvede tõttu on päris raske kurssi hoida. Võimatu on aru saada, kustpoolt pilved tulevad: nad tekivad ja hajuvad ilma nähtava põhjuseta. Lumepind muutub nagu pehmemaks. Meteoroloogiliste tingimuste järgi võiks arvata, et läheneme alale, kus puhuvad kerged, muutlikud tuuled. Mida kaugemale, seda keerulisemaks olukord muutub.

Neljapäev, 11. jaanuar. Lõuna. Kõrgus 10 540 jalga. Temp. —15,8° [—26,6° C]. Algusest peale oli tee raske, kuid esimesed kaks ja pool tundi saime kuidagi kelkudega edasi; siis tuli aga päike välja (enne seda oli pilves, sadas lund ja puhus kerge kagutuul) ja ennelõunase teekonna ülejäänud osa oli tappev. Mul pole varem kunagi nii raske vedada olnud; kelk krigises ja nagises kogu aja. Jõudsime edasi 6 miili, kuid see nõudis meilt tohutut pingutust.

Õine laager 63. Kõrgus 10 530 jalga. Temp. —16,3° [—26,7° C], minimaalne temp. —25,8° [—32,1° C]. Pärastlõunal andis veel rängasti rassida, edasi saime ainult 5 miili. Umbes 74 miili pooluseni — kas me peame veel seitse päeva vastu? Vedamine kurnab kohutavalt; kellelgi meist ei ole ilmaski varem tulnud niisuguseid pingutusi üle elada. Kogu päeva liikusid üle taeva kagu poolt kerkivad pilved. Kui me teele asusime, langes pidevalt lumekristalle, puhus kerge lõunatuul, mis peagi vaibus. Täna õhtul on päike nii kirgas ja soe; kuidagi ei usu, et temperatuur alla nulli on. Mida rohkem edasi, seda pehmemaks näib lumi muutuvat; lumevired ei ole kõvad, ehkki mõnikord kõrged ja lookas. Kirmetist lumel ei ole me siin kohanud — ainult eile andis lumi korraks järele, niisamuti kui Barjääril. Näib päris kindel olevat, et siin alalist tuult ei ole. Kui me ainult suudame samas tempos jätkata, siis on ikkagi veel lootust. Ränkrasked päevad.

Reede, 12. jaanuar. 64. laager. Temp. —17,5° [—27° C]. 88°57′ lõunalaiust. Jälle raske päev, lumi muutub kogu aja pehmemaks. Päike on väga hele, teele asudes oli tuulevaikne; kaks esimest tundi jõudsime hirmus aeglaselt edasi. Eine 4¾ tunni järel 88°52′ lõunalaiusel, 5,6 miili (geogr.). Pärastlõunal 4 tundi, 5,1 miili — kokku 10,7 miili.

Pärastlõunal oli lugu nagu pisut parem; läänest tõusid pilved ja puhus kerge jahe tuul. Mõne lühikese minuti vältel tundsime rõõmu sellest, et kelk meile nagu iseenesest järele tuleb. Kuid oh häda, kohe muutus tee halvemaks kui kunagi varem, hoolimata sellest et päike ei paistnud. Ometi oli see lühike õppetund väga kasulik: tundsin juba hirmu, et oleme raskest tööst nõrgaks jäänud; kuid need mõned minutid näitasid, et on vaja ainult korralikku teed ja me veame jälle niisama lahedasti nagu ennegi. Praeguses olukorras tülpib inimene sellest üksluisusest väga ja võiks kergesti enesele ette kujutada, et

ta jõud on otsakorral, kui ta mitte keskpäevases ja õhtuses laagris kõik oma hädad ei unustaks ja edasisteks pingutusteks uut jõudu ei koguks. Annab kõvasti pingutada, et iga päev võiks kahekohalisi arve kirja panna;* kui seda aga neli päeva veel suudame, peaksime päral olema. Poolus on juba kaunis lähedal.

Täna õhtul laagrisse jäädes oli meil kõigil üsna jahe ja me arvasime, et ilm on läinud tublisti külmemaks. Meie üllatuseks aga oli temperatuur koguni kõrgem kui eile õhtul, mil me ennast päikese paistel soojendada võisime. Millest see tuleb, et me korraga nii külmakartlikuks oleme jäänud? Arvatavasti on selle põhjuseks osalt väsimus, osalt aga ka suurenenud õhuniiskus. Väike Bowers on tore; hoolimata minu vastuväidetest t a h t i s ta täna õhtul, pärast seda kui laagrisse olime jäänud, veel vaatlusi teha; ometi oli ta kogu päeva pehmes lumes sumanud, meil teistel aga oli suuskadel siiski veidi kergem.

Õine asukoht. 88°57′25″ lõunalaiust; 160°21′ idapikkust; var. 179°49′ W. Minimaalne temp. —23,5° [—30,8° C].

Ööbime poolusest vaid 63 miili (geogr.) kaugusel. Peaksime selle viguriga ikka hakkama saama — kui ainult lumepind parem oleks. On üsna kindel, et siin on suhteliselt tuuletu piirkond. Lumeviresid on vähe ja harva ning nad on pehmed. Võib arvata, et siin on nõrku, juhuslikke lumetorme, mis tulevad kagust. Meist jäävad lumme sügavad jäljed, sest pehme lumekiht on põhjatu.

Laupäev, 13. jaanuar. Kõrgus lõuna ajal 10 390 jalga. Baromeeter madalal (?). Asukoht lõuna ajal 89°3′18″ lõunalaiust. Algul oli lumi pehme ja vedada väga raske, mistõttu aeglaselt edasi jõudsime. Arvasime juba, et niisugused tingimused jäävadki nüüdsest peale püsima, kuid oma üllatuseks sattusime kahe tunni pärast lausa lumevirede merele. Kõigi nende suund oli lõuna ja ida vahelt, enamasti OSO-st. Puhus nõrk külm tuul kagust ja SSO-st, seal oli ka taevas pilves. Läksime edasi 5,6 miili ja ületasime 89-nda laiuskraadi.

Õine laager 65. Kõrgus 10 270 jalga. Temp. —22,5° [—30,3° C], minimaalne temp. —23,5° [—30,8° C]. Ligikaudu 89°9′ lõunalaiust. Pärastlõunal läks alguses väga hästi. Arvasime, et liigume täna hea hulga maad edasi, kuid kahe tunni pärast muutusid lumekristallid sõmerja-

* S. t. liikuda edasi vähemalt 10 miili päevas. *Tõlk.*

maks kui kunagi varem. Jõudsime siiski 5,6 miili (geogr.) edasi — kokku tänase päevaga üle 11 miili. Hästi! Jälle kahekohaline arv ja veidi rohkemgi. Lootus püsib.

Tundub, et läheme aeglaselt allamäge; lumevired on samasugused kui ennelõunal. Kuigi kelk on kerge, on selle sikutamine ometi vaevarikas, aga me liigume siiski edasi. Täna õnnestus mul üürikeseks ajaks mõtteid töö juurest eemale kiskuda; see värskendas mind tublisti. Ilma suuskadeta oleksime hädas, ehkki Bowers oskab sumada läbi pehme lume, ilma et ta lühikesed jalad väsiksid.

Õhtuks jääb pooluseni veel ainult 51 miili. Kui me ka sinna välja ei jõua, saame talle siiski pagana lähedale.

Täna õhtul puhub nõrk lõunatuul; soovin kõigest hingest, et see kõveneks. Pehme lume ja lumevirede vaheldumine näib tõendavat, et rannikumäed enam kuigi kaugel ei ole.

Pühapäev, 14. jaanuar. 66. laager. Temp. lõuna ajal —18° [—28° C], öösel —15° [—26° C]. Pilvisest taevast paistis kogu päeva ähmane päike. Kerge lõunatuul ja tuiskab väga madalalt. Seetõttu oli tee veidi parem ja me liikusime edasi väga ühtlases tempos — 6,3 miili hommikupoolikul ja 5,5 miili pärastlõunal. Kurssi hoida oli aga kohutavalt raske ning pingutav; sageli ei näinud ma mitte midagi ja Bowers, kes liikus minu varjus, juhtis mind. Sellises olukorras on suuskadest tohutult palju abi. Täna õhtul on ilm väga sombune. Päikese asukohta on peaaegu võimatu kindlaks teha, temperatuur tõusis ja on tõsiselt lumetormi karta. Kuid ma loodan, et asi pole nii halb: ei ole usutav, et tuul siin eriti tugev oleks, ja kui ta ka pisut puhub, võime ikkagi edasi liikuda. Oleme vähem kui 40 miili kaugusel poolusest.

Jälle teeb pakane meile liiga; täna lõuna ajal (asukoht: 89°20′53″ lõunalaiust) olid meil kõigil jalad külmad, kuid selle põhjuseks olid karvadest paljaks kulunud lapi saapad. Määrisin oma saapaid rasvaga ja see aitas kohe. Tundub, et Oates kannatab külma ja väsimuse all rohkem kui teised, kuid üldiselt oleme kõik hea tervise juures. Praegu on kriitilised päevad, kuid peaksime vastu pidama. Baromeeter on tugevasti langenud ja me ei tea, mis selle põhjuseks on, — kas oleme tõusnud kõrgemale või muutub ilm. Oleks ometi veel mõnigi päev ilusat ilma! Eesmärk on nii ligidal, ainult ilm teeb meile veel takistusi.

Esmaspäev, 15. jaanuar. Vahelaager. Kõrgus 9950 jalga. Viimane ladu.[8] Õhk selgines öö jooksul täiesti ja päike paistis üleni pilvitust taevast. Kerge tuul oli vaibunud ja temperatuur —25°-ni [—32° C] langenud, minimaalne temp. —27° [—33° C]. Ma arvasin, et see tähendab rasket päeva, ega eksinud. Tee oli kohutav, kuid 4¾ tunniga jätsime siiski 6 miili (geogr.) selja taha. Laagrisse jäädes olime kõik võrdlemisi otsas. Siia tuleb meie viimane ladu — ainult nelja päeva toit ja paar pisiasja. Kelk on nüüd küll väga kerge, kuid kardan, et jalaste hõõrdumist see palju ei vähenda.

15. jaanuari öö. Kõrgus 9920 jalga. Temp. —25° [—32° C]. Pärast lõunat oli kelku üllatavalt kerge vedada. Osalt vist küll sellepärast, et koorem oli väiksem ja paremini pakitud, kõige rohkem abi aga oli arvatavasti teejoomisest. Nii või teisiti, ent pärastlõunal jõudsime toredasti edasi — 6,3 miili, ja terve päeva kohta üle 12 miili (12,3). Lumevired olid jälle väga korrapäratud, kuid peamiselt kaguveerandist; kõige kõrgemad neist on enamasti idasuunalised, seepärast põrkab kelk kogu aja nende vastu. Tuul on WNW-st ning jahedavõitu, kuid ilm püsib ilus ja sellest suunast lumeviresid ei ole.

67. laager. Vahelaagri asukoht: 89°26′57″ lõunalaiust; arvutatud laius 89°33′15″; 160°56′45″ idapikkust; var. 179° O.

Tore on mõelda, et veel kaks pikka päevateekonda — ja me oleme poolusel. Lahkusime täna oma laost, kaasas üheksa päeva toit, nii et asi peaks kindel olema. On olemas ainult üks kohutav võimalus — näha Norra lippu poolusel enne meie oma. Väike Bowers õiendab väsimatult, et täpseid vaatlusandmeid saada, ja mind paneb imestama, kuidas ta suudab neid oma magamiskotis meie kitsas telgis läbi töötada. (Minimaalne temp. öösel —27,5° [—33,1° C].) Pooluseni on veel ainult 27 miili jäänud. Nüüd p e a k s i m e pärale jõudma.

Teisipäev, 16. jaanuar. 68. laager. Kõrgus 9760 jalga. Temp. —23,5° [—30,8° C]. On sündinud kõige halvem või peaaegu kõige halvem, mis üldse võis juhtuda. Hommikul jõudsime hästi edasi ja läbisime 7½ miili. Keskpäevane vaatlus näitas, et olime 89°42′ lõunalaiusel. Pärastlõunal asusime ülevas meeleolus teele, teadmises, et homme oma eesmärgile jõuame. Umbes matka teisel tunnil märkas Bowersi terav silm midagi, mis tema arvates

oli teetähis. Ta muutus rahutuks, kuid püüdis ennast veenda, et see on lumevire. Pool tundi hiljem avastas ta otse ees mingi musta täpi. Varsti oli meil selge, et see ei saanud olla mõni looduslik, lumest tekkinud moodustis. Läksime edasi ja nägime kelgu jalase külge seotud musta lippu; selle ligidal oli laagriase; kelgu- ning suusajäljed, tulemas ja minemas, selgesti nähtavad koerakäppade jäljed — väga paljude koerte jäljed. See ütles meile kõik. Norralased on meist ette jõudnud ja on esimestena poolusel. See on kohutav pettumus, ja mul on oma ustavaist kaaslastest väga kahju. Oleme palju sellest mõelnud ja seda pikalt-laialt arutanud. Homme tuleb meil poolusele minna ja siis koju, nii kiiresti kui vähegi suudame. Kõik unistused peame maha matma; ees seisab meil väsitav tagasitee. Nüüd läheb meie tee allamäge; on päris kindel, et norralased leidsid kergema tee siia pääsemiseks.

Kesknädal, 17. jaanuar. 69. laager. Kui teele asusime, oli temp. —22° [—30° C], öösel —21° [—29° C]. Poolus. Jah, poolus; ent kõik on hoopis teisiti, kui meie seda lootsime. Täna oli hirmus päev: lisaks sellele, et olime väga löödud, puhus vastutuul, tugevusega 4 kuni 5 palli, temperatuur oli —22° [—30° C], meie jalad ja käed külmetasid.

Asusime teele kell 7.30. Pärast eilset kohutavat avastust ei olnud meist keegi kuigi palju maganud. Mõnda aega läksime mööda norralaste kelgujälgi; niipalju kui meie aru saime, oli neid ainult kaks meest. Umbes kolme miili jooksul möödusime kahest väikesest teetähisest. Siis läks ilm pilve ja jäljed olid ikka rohkem kinni tuisanud ning kaldusid ilmselt liiga läände. Otsustasime minna meie poolt arvestatud kursi järgi otse poolusele. Kell 12.30 olid Evansi käed nii külmaks muutunud, et otsustasime laagrisse jääda — sõime suurepärase „nädalalõpu-eine". Olime 7,4 miili edasi jõudnud. Vaatluse tulemusena saime 89°53′37″. Läksime jälle teele ja marssisime 6½ miili lõuna poole. Täna õhtul teeb väike Bowers ennastsalgavalt vaatlusi hirmus rasketes tingimustes: tuul on tugev, temp. —21° [—29° C] ja õhus on seda kummalist külma niiskust, mis mõne hetke jooksul üdini tungib. Tundub, et oleme jälle allapoole laskunud, kuid ees näib olevat tõus; muidu ei ole siin aga midagi uut; kohutav üksluisus, nagu kõik viimased päevad. Suur jumal! See on õudne paik —

jõudsime siia nii suure vaevaga ja kõige selle tasuks pole me isegi mitte esimesed. Kuid seegi on midagi väärt, et me siia üldse jõudsime. Homme võib tuul meie sõber olla. Kurvastusest hoolimata sõime rasvast pemmikanisuppi — vähemalt keskpaigas on mõnus tunne —, lisaks maitsesime veel tükikese šokolaadi ja nautisime sigarette, mis Wilson kaasa oli toonud. Nüüd järgneb siis meeleheitlik võitlus koju jõudmiseks. Kas saame sellega hakkama?

Neljapäev, 18. jaanuar. Hommik. Pärast kõigi vaatlusandmete kokkuvõtmist selgus, et oleme poolusest 3,5 miili eemal — umbes miil temast möödas ja 3 miili paremal. Enam-vähem selles suunas nägi Bowers teetähist või telki.

Just praegu jõudsime selle telgi juurde. See on 2 miili meie laagrist ja seega umbes 1½ miili kaugusel poolusest. Telgist leidsime teate, et siin on olnud viis norralast:

Roald Amundsen
Olav Olavson Bjaaland
Hilmer Hanssen
Sverre H. Hassel
Oscar Wisting

16. dets. 1911.

Telk on tore — väike, tugev asjake, mis toetub ainult ühele bambusridvale. Amundsenilt on täheke, mis on minu käes ja milles ta palub mind ühe kirja kuningas Håkonile edasi toimetada!

Telki on jäänud järgmised esemed: 3 väikest põdranahkset kotti, milles on kirju valik kõige mitmesugusemaid labakindaid ja magamissokke, üks sekstant, üks norra kunstlik horisont, üks hüpsomeeter, millel puuduvad termomeetrid keemistäpi mõõtmiseks, ja Inglismaal valmistatud sekstant ning hüpsomeeter.

Jätsin maha sedeli teatega, et käisin koos oma kaaslastega telgis. Bowers fotografeerib ja Wilson skitseerib. Pärast lõunat oleme läinud 6,2 miili kompassi järgi SSO (s. t. põhja) poole. Lõuna ajal tehtud vaatlused näitasid, et asume ½ kuni ¾ miili kaugusel poolusest, seepärast nimetame seda laagrit Pooluselaagriks. (Temp. lõuna ajal —21° [—29° C].) Ehitasime tähise, heiskasime oma vaese, häbistatud Union Jacki ja fotografeerisime oma rühma — kõige selle juures saime tugevasti külmetada. Vähem

kui pool miili lõuna pool nägime lumme pistetud vana kelgujalast. Kasutasime seda vardana, mille külge kinnitasime telgi põrandariidest palaka. Arvan, et jalas pidi tähistama pooluse asukohta nii täpselt, nagu norralased selle kindlaks suutsid teha. (Kõrgus 9500 jalga.) Jalase külge kinnitatud sedelile oli märgitud, et telk on 2 miili poolusest eemal. See sedel on Wilsoni käes. Pole kahtlust, et meie eelkäijad olid oma poolusetähise asukohas täiesti kindlad ja oma programmi täielikult täitnud. Arvan, et poolus on umbes 9500 jala kõrgusel; see väärib tähelepanu, kui arvestada, et 88. laiuskraadil olime umbes 10 500 jala kõrgusel.

Viisime Union Jacki umbes $^{3}/_{4}$ miili põhja poole ja jätsime ta sinna lehvima kepi külge, mille me lumme vajutasime, nii ligidal poolusele, kui suutsime seda kindlaks määrata. Nähtavasti jõudsid norralased poolusele 15. detsembril ja lahkusid 17-ndal, pisut varem sellest päevast, mida ma Londonis nimetasin ideaalseks, s. o. 22. detsember. Näib, et norralased ootasid platool kõvemat pakast, kui siin tegelikult oli; Shackletoni märkmete järgi otsustades pidi siin tublisti külmem olema. Nii pöörasime selja oma ihaldatud eesmärgile, ja meil on minna 800 miili rasket teed.

Jää jumalaga, meie suurim unistus!

XIX PEATÜKK

TAGASITULEK POOLUSELT

Reede, 19. jaanuar. Vahelaagrini 8,1 miili. Temp. —20,6° [—29,2° C]. Kohe teekonna algul sattusime norralaste tähisele ja leidsime oma endised jäljed. Läksime neid mööda kuni kurjakuulutava musta lipuni, mis meile esimesena meie eelkäijate edust oli teatanud. Võtsime lipu maha ja kasutasime selle varrast oma purje jaoks.[1] Praegu oleme laagris sellest kohast umbes 1½ miili põhja pool, oma vanadel jälgedel. See on kõik, mis meil sedapuhku norralastest öelda on. Sellel laiusel on maastik väga lainjas; täna oli see märgatavam kui teel poolusele.

Õine laager T 2*. Kõrgus 9700 jalga. Temp. —18,5° [—28,1° C], minimaalne temp. —25,6° [—32,0° C]. Täna pärastlõunal jõudsime kolm esimest tundi hästi edasi, viimased 1½ tundi olid aga üsna rasked. Ilm oli kummaline, lõunast tõusid tihedad lumepilved, mis katsid päikese ja puistasid meid üle peente jääkristallidega. Puhuti paistab päike ja tuul pöördub edelasse. Peente jääkristallide tõttu on tee peaaegu läbipääsematu; hoolimata kergest koormast ja tuult täis purjest oli kogu viimase tunni kestel raske vedada. Meie vanad jäljed on täis tuisanud, kohati väga sügavalt, ja nende kohale on tekkinud hambulised lumevired. Näib, et tuul ajab sõmerjat lund nagu liiva ühest paigast teise. Kuidas seletada asjaolu, et meie jäljed tuisati kinni kolme päevaga, norralaste jäljed aga püsisid kuu aega?

Pärituult on soojem ja mugavam minna, aga mulle tundub, et peatuste ajal laagris külmetame nüüd rohkem kui teel poolusele. Oma teetähised leiame kergesti üles, loodetavasti jääb see nii kuni lõpuni. Kuni me aga pole

* Täht „T" laagri numbri juures tähistab laagreid tagasiteekonnal.

Kolme-kraadi-laoni* jõudnud, olen ikka veel pisut mures. Kardan, tagasitee kujuneb hirmus väsitavaks ning üksluiseks.

Laupäev, 20. jaanuar. Vahelaager. Kõrgus 9810 jalga. Kuigi tee oli kohutavalt halb, liikusime täna hommikul väga hästi edasi — 9,3 miili 5 tunni 20 minutiga. Jõudsime välja oma Lõunalaoni[2] ja võtsime sealt 4 päeva toidu kaasa. Nüüd on meil toitu 7 päevaks ja sellega peame jõudma 10. jaanuaril püstitatud Poole-kraadi-laoni[3], kuhu on 55 miili. Ilm on ikka endine, ainult tuult on veidi rohkem ja puri aitab hästi edasi.

Õine laager T. 3. Kõrgus 9860 jalga. Temp. —18° [—28° C]. Kui me pärastlõunal teele asusime, puhus üsna tugev tuul ja tuiskas. Algul jõudsime tuult täis purje abil kiiresti edasi, kuid siis sattusime omapärasele teeosale, kus tuisklumi oli hange kuhjunud; ta kleepus suuskade külge ja me saime nendega ainult suuri vaevu liikuda. Vedada oli kohutavalt raske, kuid me rühkisime peatumatult edasi ja jäime lõpuks laagrisse veidi põhja pool 14. jaanuaril püstitatud tähist. Kardan, et homme seisab meil niisama raske teekond ees nagu täna; õnneks tuul siiski püsib. Rõõmustan väga, kui Bowers oma suusad kätte saab; kardan, et ta lühikestele jalgadele on need pikad etapid väga väsitavad, kuid ta on väike, visa sportlane. Mulle näib, et Oates tunneb teistest rohkem külma ja väsimust. Täna õhtul puhub tugev tuul, kuid edukas päevateekond andis meile õiguse heale pemmikanisupile ja nüüd on meil telgis väga mugav. Kõik oleneb praegu sellest, kas me suudame hoida küllaldast tempot; loodan, et see meil õnnestub ja et me enne laeva lahkumist kohale jõuame. Üldse jätsime täna 18½ miili selja taha.

Pühapäev, 21. jaanuar. T. 4. Kõrgus 10 010 jalga. Temp. lumetormi ajal —18°-st [—28° C] kuni —11°-ni [—24° C], praegu —14° [—26° C]. Kui ärkasime, möllas väljas tugev torm; õhk oli lumest paks ja päike väga ähmane. Otsustasime edasi mitte minna, sest oli väga tõenäoline, et kaotame jäljed. Arvasime, et meil tuleb vähemalt üheks päevaks paigale jääda, kuid lõuna ajal läks järsku selgeks ja torm vaibus kergeks tuuleks. Hakkasime teeleasumiseks ettevalmistusi tegema, aga meie varustus oli nii jää-

* Sinna oli veel üle 150 miili. Tagasiteel olid nad esimesel pärastlõunal maha käinud 7, järgmisel päeval aga 18½ miili.

tunud, et me enne kella 3.45 minema ei saanud. Neli kohutavalt väsitavat tundi, kuni kella 7.40-ni, tirisime oma kelku; sellest hoolimata et tuul meid aitas, jõudsime ainult 5½ miili (6¼ statuutmiili) edasi. Tee oli halb, eriti seal, kus olid värsked lumevired; pealegi algas kaunis järsk tõus.

Arvan, et järgmise 100 miili jooksul ootavad meid ees üsna rasked päevad. Kui meil juba allamäge tulles sellel teeosal raske vedada oli, siis ülesmäge minek väsitab kindlasti palju rohkem. Õnneks on lõhed päris hästi näha, kuigi meie teetähised hakkavad paistma alles umbes miili kauguselt. Järgmise laoni on 45 miili ja meil on toitu 6 päevaks — seal ootab meid ees 7 päeva toit (temp. —22° [—30° C]) ning 90 miili pikkune teekond Kolme-kraadi-laoni. Kui me kord sinna jõuame, peaksime väljaspool ohtu olema, meil peaks aga paar päeva varuks olema, ja jälgede leidmisega võib raskusi tekkida. Juhul, kui meil homme õnnestub päikese järgi oma kelli reguleerida, ajame hädapärast läbi ka ilma jälgedeta.

Esmaspäev, 22. jaanuar. Kõrgus 10 000 jalga. Temp. —21° [—29° C]. Täna oli vist kõige väsitavam päev senise retke jooksul: kogu tee oli raske vedada, hoolimata sellest, et kelk oli kerge ja tuul meid algul veidi aitas. Õhtu eel tuli päike välja ja kohe seejärel jõudsime pehmesse lumme.

Asusime teele täpselt kell 8 ja vedasime tubli 9 tundi, läbides niiviisi 14,5 miili (geogr.), kuid — jumala eest — see oli lausa piin. Oleme täpselt 89. laiuskraadil. Täna õhtul tegi Bowers kontrollvaatluse. Kardan, et oleme tuulte piirkonnast välja jõudnud. Siit on 2½ miili 64. laagri tähiseni ja 30 miili laoni; toitu aga on meil kaasas 5 päevaks. Suusasaapad hakkavad kuluma, kuid meil seisab veel nii palju miile ees, et suuskadest või saabastest loobumisele mõeldagi ei saa. Arvatavasti läksime täna ülesmäge, kuigi baromeeter paigal püsis.

Teisipäev, 23. jaanuar. Madalaim temp. eile öösel —30° [—34° C]. Kui teele asusime, oli temp. — 28° [—33° C]. Kõrgus lõuna ajal 10 100 jalga. Temperatuur —19° [—28° C], tuule tugevus 6 kuni 7 palli. Algul oli tuul nõrk ja vedada raske. Siis aga tuul tugevnes, ja lõuna ajaks, kui möllas õige tugev lumetorm, oli meil 8,7 miili selja taga. Vanad jäljed on nii hästi näha, et läheme neid mööda ilma eriliste raskusteta — see on suur õnn.

Pärastlõunal tegime mõned ümberkorraldused. Tõmbasime üles täispurje, Bowers vedas hästi kelgu lähedalt, kuna Evans ja Oates oma veorihmu pikendasid. Liikusime kiiresti edasi ja oleksime täna kindlasti meie laole päris ligidale jõudnud, kui mitte Wilson poleks äkki märganud, et Evansi nina on külmavõetud — see oli valge ning kõva. Pidasime paremaks kell 6.45 laagrisse jääda. Telgi püstitamisega oli veidi tegemist, kuid praegu, pärast maitsvat pemmikanisuppi, on meil päris õdus.

Ei ole kahtlust, et Evans on õige kurnatud. Sõrmed on tal täis külmaville ja ta nina on sagedaste külmanäpistuste tagajärjel kaunis tõsiselt kannatada saanud. Ta on enese pärast mures, mis on üsna halb tundemärk. Arvan, et Wilson, Bowers ja mina oleme nii hea tervise juures, nagu see praeguses olukorras üldse mõeldav on. Oatesi jalad külmetavad. Igal juhul oleksin rõõmus, kui platoolt kuidagi minema saaksime! Poolteise-kraadi-laoni on veel ainult 13 miili; homme peaksime sinna jõudma. Ilm näib muutuvat. Annaks jumal, et Kolme-kraadi-laoni ometi mingisuguseidki jälgi oleks jäänud; alles seal peaksime võima kergemalt hingata.

Kesknädal, 24. jaanuar. Temp. vahelaagris —8° [—22° C]. Olukord kipub pisut tõsiseks minema. Hommikune tugev tuul paisus lõuna ajaks päris tormiks ja meil tuli oma magamiskottidesse ronida. Teekond oli raske, kuid jõudsime siiski 7 miili edasi. Ette jälgi otsima läks algul Evans ja pärast Wilson. Bowers juhtis esimese tunni kelku üksi, hiljem astusid nad selle kõrval Oatesiga kahekesi; nad nägid hirmsasti vaeva, et pehmetes kohtades meiega sammu pidada. Kell 12.30 hakkas päike paistma otse vastu, mistõttu oli võimatu jälgi näha, ja me pidime peatuma jääma. Torm oli just oma haripunktil ja meie sõrmed said telgi ülespanemisel mehemoodi külmetada. Oleme laost ainult 7 miili eemal ja ma olin kindel, et jõuame sinna täna õhtul. See on juba teine torm pärast seda, kui me pooluselt lahkusime. Olukord ei meeldi mulle põrmugi. Kas ilm tõesti muutub? Kui see nii on, siis aidaku meid jumal, sest rännak mööda platood on kohutav ja toitu on meil napilt. Wilson ja Bowers on mulle suureks toeks. Mulle ei meeldi, et Oatesil ja Evansil on alatasa külmavigastusi.

Neljapäev, 25. jaanuar. Temp. vahelaagris —11° [—24° C], öösel —16° [—27° C]. Tänu jumalale leidsime

oma Poole-kraadi-lao. Pärast seda kui olime lesinud oma kottides eilse pärastlõuna ja kogu öö, pidasime aru hommikueine pärast; otsustasime, et sööme hiljem ja ajame läbi ilma lõunata. Sel ajal näis torm üha tugevnevat, kuid hommikueine ajal ilmus päike nähtavale ja vanade jälgede ülesleidmiseks oli valgust küllalt. Kelgu väljakaevamine ja laagri kokkupanemine viitis kaua aega ja me saime sealjuures tublisti külmetada. Kuidagi aga tulime siiski toime ja asusime teele ilma purjeta, vedades kelku enda järel. See oli kella 11 paiku ja umbes kell 2.30 nägime oma rõõmuks lao punast lippu. Einetasime ja lahkusime sealt 9½ päeva toiduga[4], minnes kogu aja vanu jälgi mööda. Vedasime kella 8-ni ja läbisime üle 5 miili; tänase päeva kohta kokku teeb see rohkem kui 12 miili. Järgmise laoni on ainult 89 miili (geogr.), kuid meil on ülim aeg platoolt jalga lasta. On, mille pärast karta: Oatesil külmetab üks jalg tugevasti; Evansi sõrmed ja nina on halvas olukorras ja Wilsonil hakkasid õhtul silmad ägedasti valutama. Praegu oleme Bowersiga ainukesed, kellel midagi viga ei ole. Ilm näib ikka veel kahtlane, kardan, et sellel aastaajal järgneb siin üks lumetorm teisele; puhub tugev lõunatuul ja puri abistas meid täna pärastlõunal väga palju. Pole vist vajadust öelda, et nüüd, kus meie toidukott jälle täis on, magan palju paremini. Ainus tõsine küsimus praegu on Kolmekraadi-lao leidmine. Seni on jäljed paremini näha kui kunagi varem; vahel kaovad nad küll 30 kuni 40 jardi pikkuselt tuisklume alla, kuid ilmuvad siis jälle üsna selgesti lumepinnal nähtavale. Kui valgus on hea, ei ole sugugi raske jälgi mööda edasi minna. Lumetormid on meie hirm: nad peavad meid kinni ja niiske ning külm õhk kurnab meid väga. Bowers tegi täna õhtul veel ühe kontrollvaatluse — oli lausa imestamisväärt, kuidas ta sellega niisuguses külmas tuules hakkama sai. Täna oli tema suuskadel, Wilson aga käis kelgu kõrval või vedas seda eest.

Reede, 26. jaanuar. Temp. —17° [—27° C]. Kõrgus 9700 jalga. Baromeeter peaks kõrgel olema. Äratasin mehed küllalt vara, kuid asja ees, teist taga jäime teele asumisega hiljaks. Saime alles kell 8.50 minema. Sellised viivitused ei tohi korduda. Puhus tugev külm tuul ja tuiskas tublisti, kuid jäljed olid näha. 7 miili kaugusel asuvasse laagrisse, kus me 7. jaanuaril olime oodanud lumetormi

ülejäämist, jõudsime õnnelikult. Ent teisel pool laagrit olid jäljed täiesti kadunud. Mõne aja otsisime neid, siis aga läksime veidi edasi ja lõunatasime. Ilm muutus aegapidi selgemaks, kuid tuul püsis. Teades, et kahe järgmise teetähise vahemaa on neli miili, olime veidi rahutud. Siis aga märkasime kaugel paremal esimest tähist. Pöördusime õnneks paremale ja Bowersi terav silm märkas kaugel vasakul teist tähist. Ilmselt olime poolusele minnes selles kohas suure kaare teinud. Tähiste vahel ei olnud märkigi meie jälgedest, ent viimane neist, mis asus meie 6-nda jaanuari öise laagri (nr. 59) kohal, on kõvade lumevirede piirkonnas. Kui laagrisse jäime, nägin oma rahuloluks, et jäljed jälle nähtavale ilmusid. Loodan väga, et nad meid homme edasi juhatavad. Käisime täna 16 miili (geogr.) maha, kuid põhja poole jõudsime ainult 15,4 miili võrra.

Laupäev, 27. jaanuar. T. 10. Temp. vahelaagris —16° [—26,7° C], õhtul —14,3° [—25,7° C], minimaalne —19° [—28,3° C]. Kõrgus 9900 jalga. Baromeeter madalal? Äratasin mehed pool tundi hiljem, kuid teele asusime õigel ajal. Ennelõunal läbisime tormi tuisatud lumevirede vööndi; see nägi välja nagu lainetav meri. Meie Wilsoniga olime suuskadel ja vedasime eespool, teised tirisid kelku jalgsi. Jälgedel püsida oli võrdlemisi raske. Nad kadusid üsna tihti ja sageli olid need vaid vaevunähtavad märgid, mis meid juhatasid, — ainult kas paari jala pikkused kelgujalase jäljed, tosin jarde kauguselugeja rattast veetud vagu või laiguke jalgadega kõvakstambitud lund. Vahel olid needki märgid vaevunähtavad ja andsid ainult kujutletava suuna. Hädа on veel selles, et me poolusele minnes suuremaid tõuse vältisime, seepärast ei lähe jäljed kaugeltki otsejoones. Kaotasime tublisti rohkem kui miili peatuste tõttu, mil ennast rakmetest vabastasime ja jälgi otsima läksime. Nii või teisiti, aga kuidagi suutsime oma vanadel jälgedel siiski püsida. Tähise juurde jõudsime üsna äkki, möödusime sellest, ja kui olime läbinud 7 miili, peatusime ning sõime. Pärastlõunal jäid lumevired aegamööda väiksemaks ja praegu on lumepind võrdlemisi tasane, näib, et erilisi takistusi enam ees ei ole. Meie rõõmuks on jäljed taas palju selgemad. Kahel viimasel tunnil polnud meil nende leidmisega mitte mingisuguseid raskusi. Kogu päeva puhus mõnus kerge lõunatuul, mis meid edasi aitas, taevas oli selge ja ilm suhteliselt

soe. Õhk on jälle kuiv ning viimase nädala tormide ajal meie telgile ja varustusele tekkinud jää hakkab kaduma.

Meie magamiskotid muutuvad pikkamisi, kuid järjekindlalt niiskemaks ja ma kardan, et sellise ilmaga läheb väga kaua aega, enne kui nad jälle ära kuivavad. Kuid need vähesed tunnid, mis me nüüd unele võime lubada, magame nendes küllaltki hästi. Viimasel ajal hakkab nälg ennast tunda andma; meile kuluks rohkem toitu ära, eriti lõunaks. Kui me mõne päeva pärast järgmisse lattu jõuame (selleni on praegu vähem kui 60 miili ja meil on toitu terveks nädalaks), siis võiksime endile veidi rohkem lubada. Kuid küllalt on meil toitu alles siis, kui oleme välja jõudnud hobusemoonalaoni. Sinna on palju maad, ja — jumala eest — see nõuab kohutavat pingutust.

Pühapäev, 28. jaanuar. Temp. vahelaagris —20° [—28,9° C]. Kõrgus öösel 10 130 jalga. T. 11. Temp. õhtusöögi ajal —18° [—27,8° C]. Ennelõunal oli vähe tuult ja vedada raske. Liikusime 5 tunniga täpselt 8 miili edasi ja lisasime sellele veel 8 miili 3 tunni ja 40 minuti jooksul pärastlõunal, kui puhus hea tuul ning tee oli parem. Raske on öelda, kas läheme üles- või pärimäge; baromeeter näitab hoopis midagi muud kui teel poolusele. Laoni on 43 miili ja toitu on meil jäänud 6 päevaks. Meie laager on teetähise juures, mille me püstitasime 4-nda kuupäeva vahelaagris, ainult etapi kaugusel kohast, kus viimane abirühm meist lahkus.

Teel poolusele kaotati kolm asja: Oatesi piip, Bowersi karusnahksed labakindad ja Evansi öösaapad. Saapad ja kindad korjasime teel üles ja täna õhtul leidsime piibu, mis lebas rahulikult lumel. Kelgujäljed olid täna selgesti näha, nad kõrguvad ikka rohkem ja rohkem üle lumepinna, nendest tekkiv joonekujuline vari on sageli kuni poole miili kaugusele ette näha. Kui see nii kestab ja ilm püsib, siis jõuame suurema vaevata oma laoni. Olen kindlasti väga rõõmus, kui sealne toiduvaru kord meie kelgul on. Läheme üha näljasemaks, selles pole mingit kahtlust. Lõunasöök ei ole enam küllaldane. Oleme üsna kõhnaks jäänud, eriti Evans, kuid kurnatuna ei tunne ennast keegi. Kahtlen, kas suudame raskeid koormaid vedada, kuid oma kerge kelguga saame hästi edasi. Toidust on meil nüüd palju pikemalt juttu, ja me sooviksime väga, et seda oleks rohkem.

Esmaspäev, 29. jaanuar. T. 12. Temp. vahelaagris —23° [—31° C], õhtul —25° [—32° C]. Kõrgus 10 000 jalga. Suurepärane päev — 19½ miili, 10,5 miili enne lõunat. Tuul abistas meid üsna palju. Tuiskas päris tugevasti, kuid jäljed on enamasti selgesti näha. Veidi aega enne lõunat leidsime abirühma tagasitee, nii et nüüd on meil ees kolmed selged kelgujäljed. Oleme oma laost veel ainult 24 miili eemal — poolteist kerget päeva. Kui homme on ilus ilm, jõuame sinna eriliste raskusteta. Tuul ja lumevired on SSO-st ja kagust. Kui ilm püsib, peaksime teekonna mööda mandrijääd lõpetama veidi hiljem kui nädala pärast. Poolusele minnes olid teeolud siin hoopis teistsugused. Lahtise lume on tuul kokku kandnud kõvadesse hangedesse. Allesjäänud lumi on nagu poleeritud; nähtavasti on tuisklumi ta niisuguseks hõõrunud. Hea taganttuulega jookseb meie kelk sellel lumel suurepäraselt. Sileda kooriku all on kõikjal pehme ning sõmerjas lumi. Iga päevaga läheme ikka näljasemaks. Ülehomme peaks kindlasti võimalik olema ratsioone veidi suurendada. Töö on üksluine, kuid, jumal tänatud, lõpuks ometi hakkab läbitud miilide arv kiiremini kasvama. Edaspidi ei tohiks meil enam palju viivitusi ette tulla, sest siitpeale läheb meie tee allamäge.

Teisipäev, 30. jaanuar. T. 13. Kõrgus 9860 jalga. Temp. vahelaagris —25° [—32° C], õhtul —24,5° [—31,4° C]. Tänu jumalale, jälle üks kena etapp — 19 miili. Möödusime viimasest tähisest enne ladu, jäljed on selged, ilm ilus, tuul tagant, tee läheb allamäge. Kui meil vähegi õnne on, jõuame laoni homme hommikupoolikul. See kõik on tore, kuid ei ole head ilma halvata. Wilsonil on kõõluse venitus; jalg valutas tal kogu päeva ja paistetas täna õhtul üles. Ta ise ei tee sellest suuremat välja, kuid mulle ei meeldi niisugune õnnetus põrmugi. Sellele lisaks jäi Evans täna õhtul kahest sõrmeküünest ilma. Ta käed on väga halvas olukorras ja minu üllatuseks hakkab ta selle tõttu usku endasse kaotama. Sellest ajast peale, kui see õnnetus juhtus, ei ole ta rõõmsat nägu näidanud. Tuul puhus kogu päeva, kord kagust, kord lõunast, kuid õnneks endise tugevusega. Külmavõetud sõrmed ei takista meie edasiliikumist, aga lugu läheb tõsiseks, kui Wilsoni jalg ei peaks paranema hakkama.

Kesknädal, 31. jaanuar. Kõrgus 9800 jalga. Temp. vahelaagris —20° [—29° C], õhtul —20° [—29° C]. Päev algas

Amundseni telk lõunapoolusel (dr. Wilsoni joonistus).

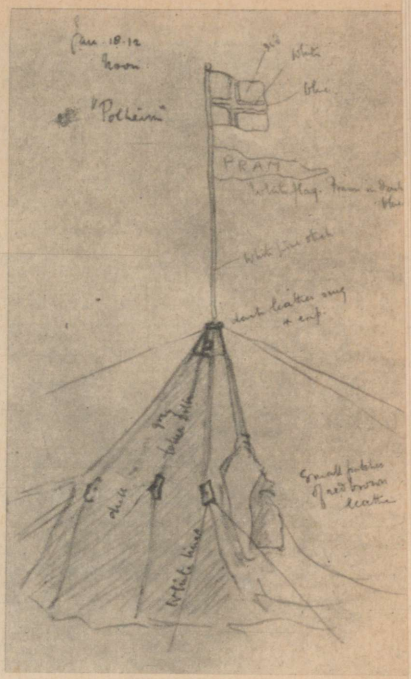

Amundseni must lipp mõne miili kaugusel lõunapoolusest.

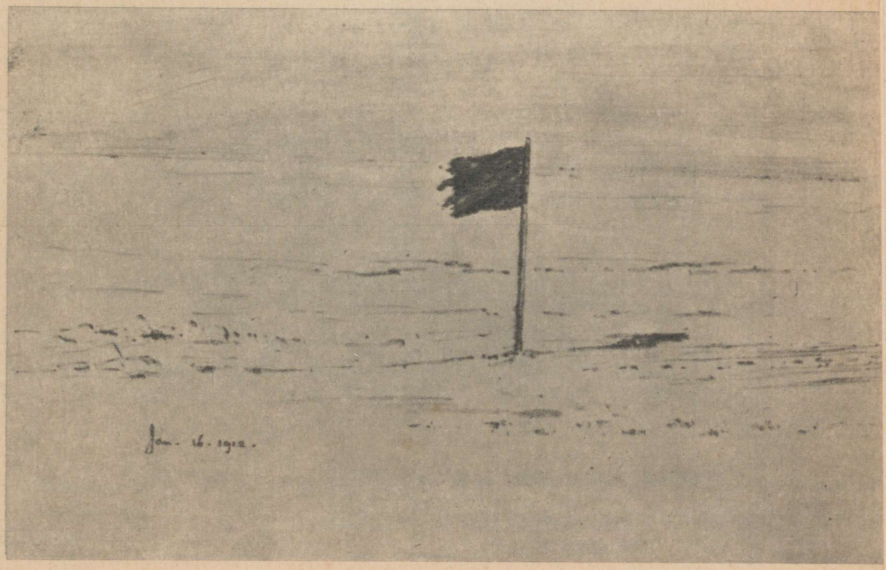

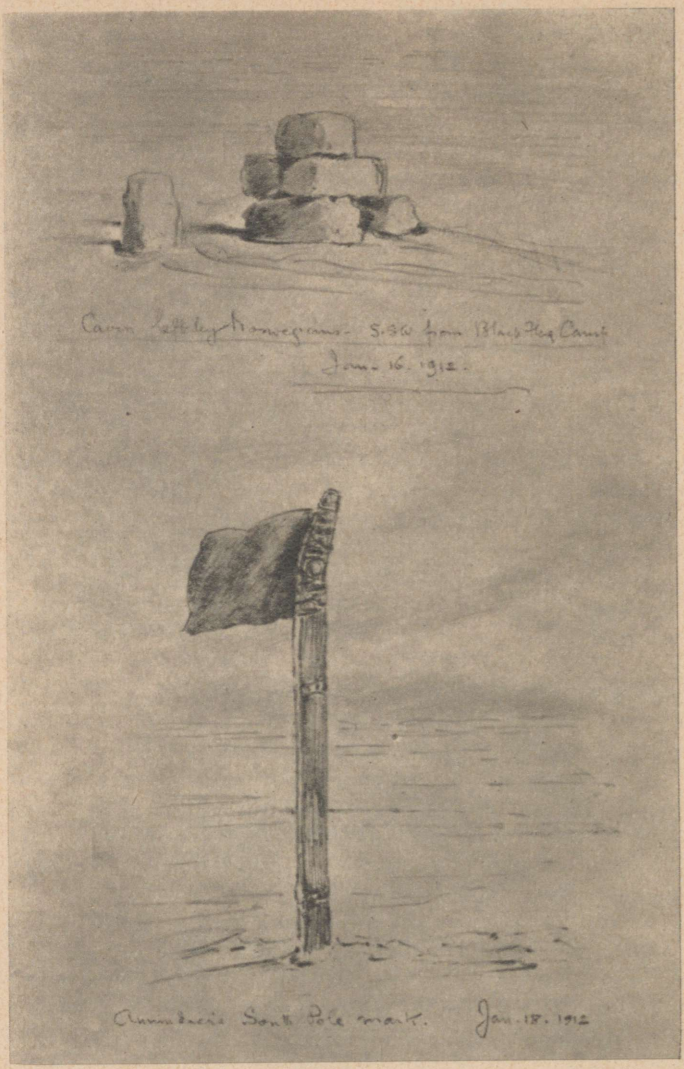

Ülal: Norralaste ehitatud tähis
Musta Lipu laagrist SSW-s.
All: Amundseni tähis lõunapoolusel.
(Dr. Wilsoni joonistused).

toredasti: puhus paras kerge tuul. Jõudsime laoni*, laadisime seal oleva varustuse peale ja tund aega hiljem asusime lõunat sööma. Pärastlõunal läks tee kohutavalt halvaks ja lõunatuul vaibus nõrgaks iiliks. Õnnetuseks juhtus see just nüüd, kus meid on ainult neli meest vedamas. Wilson andis oma jalale puhkust, niipalju kui võimalik, ja kõndis rahulikult kelgu kõrval; see aitas, õhtuks oli paistetus tugevasti alanenud. Loodan, et ta on varsti terve, aga ikkagi on tülikas, kui üks meist mehe eest väljas ei ole. Ka teel poolusele oli siin väga raske vedada. Liigume lainjat lumepinda mööda, kuid see ei vähenda meie kiirust kuigi palju; need on sõmerjad lumekristallid, mis meid kinni peavad. Sellest ajast, kui me viimati siin olime, on lumepind tugevasti langenud: kelgujäljed ulatuvad kõrgele välja. Täna pärastlõunal võtsime Bowersi suusad** kaasa, need olid, tänu taevale, viimased esemed, mis meil platool oli vaja üles otsida. Nüüd tuleb ainult põhja poole minna. Kui vaid tugevat tuult oleks!

Neljapäev, 1. veebruar. T. 15. Kõrgus 9778 jalga. Temp. vahelaagris —20° [—28,9° C], õhtul —19,8° [—28,8° C]. Raske rinnutsi tirimine peaaegu kogu päeva. Kerge tuul. Jõudsime $4^{3}/_{4}$ tunniga 8 miili edasi. Pärastlõunase teekonna algus oli hea: mööda järsku nõlva laskusime kiiresti alla. Siis aga muutus tee väga halvaks — sõmerlumest hanged, ja vedada oli väga raske. Rühkisime kuni kella 8-ni ja jõudsime selleks ajaks täpselt tähiseni, mille olime ehitanud 29. detsembri vahelaagris, vaid nädalateekonna kaugusel laost.*** Seitsme päevaga peaks kerge olema laoni jõuda, sest meil on toitu kaheksaks päevaks. Seetõttu suurendasime oma ratsioone $^{1}/_{7}$ võrra, millest on palju abi. Wilsoni jalg on hulga parem, kuid Evansi käed on väga halvad: kaks küünt tuleb maha, villid on lõhkenud.

Reede, 2. veebruar. Kõrgus 9340 jalga. T. 16. Temp. vahelaagris —19° [—28° C], õhtul —17° [—27° C]. Kui teele asusime, puhus tugev lõunatuul. Varsti jõudsime järsule kallakule, kus kelk meile otsa jooksis ja meid üksteise järel pikali paiskas. Võtsime suusad alt ja komberdasime jalgsi vedades nii kärmesti edasi, et meil kella

* Kolme-kraadi-ladu.

** Need jäeti maha 31. detsembril.

*** Darwini mäe all asuvast Ülemisest liustikulaost, kust esimene abirühm tagasi pöördus.

1.30-ks 9 miili selja taga oli. Pärastlõunal läksime jala ja astusime kiirel sammul edasi. Enne keskpäeva märkasime kummalist nähtust. Meie jäljed olid kinni tuisanud, kuid jälgede kohale oli lumest tekkinud midagi jalgtee taolist, mida mööda me siis läksimegi. Pärastlõunal jõudsime peagi järsule nõlvale, sellelesamale, kus me 28. detsembril kelke olime vahetanud. Kõik läks hästi, seni kuni ma, soovimata teelt kõrvale kalduda ja püüdes libedal pinnal ühtlasi jalule jääda, uperkuuti lendasin ning õla peale kukkusin. See teeb mulle praegu kohutavat valu, ja nii on meil telgis veel üks haige rohkem; kolm viiest on vigastatud, kõige raskemad teelõigud aga on veel ees. Peame õnnelikud olema, kui ilma tõsisemate hädadeta pääseme. Wilsoni jalg on nüüd parem, kuid võib kergesti jälle halvemaks minna. Ja Evansi sõrmed!

Nõlva jalamil sattusime korrapäratute lumevirede merele. Kaotasime jäljed. Hiljem leidsime pehmel lumel leitnant Evansi jäljed ja praegu liigume neid mööda edasi. Suutsime siiski 17 miili selja taha jätta. Lisatoit on meile kindlasti kasuks, kuid oleme siiski üsna näljased. Ilm on juba raasuke soojem, oleme madalamale laskunud ja Darwini mäeni on ainult 80 miili või selle ümber. On ülim aeg platoolt lahkumiseks. Palun jumalat, et järgmise nelja päeva jooksul siit minema saaksime. Meie magamiskotid on väga niisked, ja me peaksime rohkem magama.

Laupäev, 3. veebruar. T. 17. Temp. vahelaagris —20° [—29° C], õhtul —20° [—29° C]. Kõrgus 9040 jalga. Liikusime algul jalgsi üsna hästi edasi; jõudsime lõhedega (neid ei olnud palju) kaetud järsule nõlvale. Panin endale suusad alla, et mitte enam kukkuda. Purje abil läks laskumine nõlvalt libedasti, aga me kaotasime alatasa jäljed silmist, kuid märkasime siis paremal üsna lagunenud tähist. Pahandavate viivituste tõttu, nagu jälgede otsimine jne., läbisime ennelõunasel teekonnal ainult 8,1 miili. Pärastlõunal jõudsime veidi paremini edasi, kuid ühel kõva lumega kaetud nõlval kaotasime jäljed uuesti. Praegu oleme 26. detsembri laagripaiga lähedal, kuid tähist pole näha. Otsustasime, et jälgede ning tähiste otsimine on aja raiskamine, ja homsest peale liigume otse põhja poole nii kiiresti kui suudame.

Sellest ajast peale, kui me siit lõuna poole läksime, on lumepind tugevasti muutunud. Enamasti on tuul ta sile-

daks puhunud, kuid on tekkinud ka uusi, hambulisi lumeviresid, mis on meile ebameeldivaks takistuseks. Evansi sõrmed paranevad, nagu võis arvata, kuid võtab veel kaua aega, enne kui ta töö juures jälle mehe eest väljas saab olla. Wilsoni jalg on h o o p i s parem, samuti minu õlg, ent aeg-ajalt tunnen seal valusaid torkeid. Lisatoidust on palju abi, kuid me peaksime rohkem magama. Loodan, et me mõne päeva pärast platoolt pääseme.

Pühapäev, 4. veebruar. T. 18. Kõrgus 8620 jalga. Temp. vahelaagris — 22° [—30° C], õhtul —23° [—31° C]. Hommikupoolikul oli tee hea ning kõva, vedasime jalgsi ja jõudsime 9,7 miili edasi. Just enne lõunat kukkusin koos Evansiga ootamatult lõhesse — see oli Evansil juba teine kukkumine. Jäime laagrisse. Pärast näis mulle, et ees ja paremal on väga rünklik jää, kuid hiljem selgus, et paremal oli hoopis maa. Läksime suuskadel mööda kõva libedat langu. Jõudsime hästi edasi, eriti päeva lõpu poole, ja olime õhtuks 18,1 miili selja taha jätnud. Täna laskusime mõnesaja jala võrra madalamale. Poolel teel hakkas maa selgesti paistma ja ma otsustasin minna otse Darwini mäe suunas, millest meil mööda tuleb minna. Kõik märgid näitavad, et platoolt on vaja võimalikult kiiresti lahkuda. Temperatuur on siin praegu 20° [11° C] võrra madalam, kui oli siin siis, kui me poolusele läksime; meeste tervis ei taha paraneda, eriti Evansil, kes on üsna loid ja töövõimetu.* Tänu jumalale on kõik meie söömaajad rikkalikud, kuid sellest hoolimata tunneme üha rohkem nälga. Bowers on tore — energiline ja vahetpidamata millegagi ametis. Loodan, et meil ei tule raskusi üle kaljude valgunud jääkoskedega.

Esmaspäev, 5. veebruar. T. 19. Vahelaager, 8320 jalga, temp. —17° [—27,2° C]; õhtul kõrgus 8120 jalga, temp. —17,2° [—27,3° C]. Tore ennelõuna, vähe lõhesid; jõudsime 10,2 miili edasi. Pärastlõunal jäime varsti hätta. Maa on selgesti näha, kuid talle ligi pääseda pole sugugi kerge. Tund aega pärast teeleasumist sattusime tohutuile survejäärungastele ja laiadele, osalt lahtistele lõhedele. Tuli ikka rohkem ja rohkem lääne poole hoiduda ning meie kurss muutus ebakindlaks. Päeva lõpul pöördusime rohkem põhja poole, ja jälle olid risti üle meie tee lahtised lõhed. Nende vahel on väga ohtlik manööverdada ja mulle ei meeldiks põrmugi teha seda ilma suuskadeta.

* Hommikusel kukkumisel saadud põrutuse tagajärjel.

Oleme praegu laagris survejäärajoonis. Tuult on siin vähe ja üle mitme nädala on meil jälle mugav laagripaik. Oma laost oleme arvatavasti 25 kuni 30 miili eemal, aga jumal seda teab, kuidas me selle juurde siit üle jäärüngaste ja lõhede ala välja jõuame. Meie näod on alalisest tuulest tugevasti lõhenenud, minu oma kõige vähem; teised räägivad, et pärituult minnes valutavad nende ninad rohkem kui vastutuult. Evansi nina ei ole parem kui ta sõrmed. Ta on võrdlemisi otsas.

Teisipäev, 6. veebruar. Vahelaager, 7900 jalga; õhtul 7210. Temp. —15° [—26° C]. [T. 20.] Oli väga raske päev ja me jõudsime vähe edasi. Hommikul oli taevas pilves — vastikult ohtlik olukord keset lõhesid. Õnneks selgis ilm just enne meie teeleasumist. Läksime otse Darwini mäe suunas, kuid poole tunni pärast leidsime endid keset laiu lahtisi lõhesid, mis minu meelest kuigi sügavad ei olnud. Pöördusime kahe lõhe vahel põhja poole, kuid meie suureks meelehärmiks ühinesid need lõhede ja jäärüngaste rägastikus. Meil tuli umbes miil tagasi minna ja sealt läände pöörduda. Sattusime ääretule korrapäratute lumevirede alale ja vedada oli väga raske; heiskasime purje. Evansi nina valutas, Wilson külmetas väga, olukord oli äärmiselt halb. Keset lumeviresid jäime laagrisse, et süüa; ainus troost oli see, et taevas on lääne pool selgem ja tee läheb allamäge. Pärastlõunal rabelesime edasi ja jõudsime lumevirede keskelt välja klaassiledale lumepinnale. Ületasime mitu lõhet; suuskadel on see väga lihtne. Päeva lõpul veendusime, et meie kurss viib meid enam-vähem otse lao juurde välja, mis asub veel umbes 10 kuni 15 miili kaugusel.

Toitu on vähe järele jäänud ja ilm kahtlane, mis tegi meid täna paariks tunniks rahutuks; õhtul aga näib kõik jälle palju lootusrikkam, kuigi me ei jõudnud nii kaugele, nagu ma lootsin. Praegu teeb meile kõige rohkem muret Evans; tema haavad ja villid mädanevad, nina näeb väga halb välja ja üldse on ta olukord üsna tõsine. Liustikul võib ta vahest ehk kosuda, ja kui soojemasse rajooni saame, teevad haavad talle vähem valu. Mul on väga hea meel, et õige pea platoolt pääseme. Meil kulus siit 27 päeva poolusele jõudmiseks ja 21 päeva tagasitulekuks. Kokku 48 päeva — ligi 7 nädalat pakases ja peaaegu lakkamatus tuules.

Teekond platool lõpeb

Kesknädal, 7. veebruar. Darwini mäe ladu [ehk Ülemine liustikuladu]. T. 21. Kõrgus 7100. Temp. vahelaagris —9° [—23° C], õhtul [tühi koht]. Vastik, kuid õnnelikult lõppenud päev. Hommikul paanika, kui selgus, et kuivikuid on puudu. Me ei osanud seda kuidagi seletada, sest olime oma ratsioonist rangelt kinni pidanud. Bowers on meeleheitel. Puudu on terve päeva kuivikud. Asusime teele kell 8.30, laskusime alla nõlvadest ja ronisime üle terrasside, mis olid kaetud kõvade lumeviredega; väga väsitav teekond. Ja maa ei näinud põrmugi lähenevat. Lõuna ajal tuul tugevnes. Kosutanud end kuuma tee ja rikkaliku söögiga, asusime pärastlõunal palju paremas tujus teele.

Varsti selgus, et läheneme oma eesmärgile. Kohe pärast poolt seitset nägime selgesti oma ladu ja jäime kell 7.30 selle juurde laagrisse.

Leidsime sedeli leitnant Evansilt, kes teatas, et teine tagasipöörduv rühm möödus siit õnnelikult 14. jaanuaril kell 2.30. Niisiis olid nad kahe lao vahemaa läbimiseks kulutanud pool päeva rohkem kui meie. Temperatuur on kõrgem, kuid täna õhtul puhub külm tuul.

Oleme nüüd selja taha jätnud oma seitsmenädalase matka mööda jääd ja enamik meist on terved. Veel üks nädal oleks allohvitser Evansile väga halvasti mõjunud. Ta tervis läheb järjest viletsamaks.

Mind rahuldab teadmine, et päevikus kirjapandud faktid ümberlükkamatult mõlema ekspeditsiooni poolusele jõudmist tõestavad ja et prioriteedi küsimuse üle mingit vaidlust ei saa olla.

Tagasitulek esimesest platoolaost

Neljapäev, 8. veebruar. T. 22. Kõrgus 6260. Temp. enne meie teeleasumist —11° [—24° C], vahelaagris —5° [—21° C], õhtul 0° [—18° C]. 9,2 miili. Lahkusime lao juurest õige hilja, sest pidime kaaluma kuivikuid ja õiendama mitmesuguseid muid asju. Hommik oli vastik. Tuul oli väga tugev ja külm. Läksime Darwini mäe poole, et selle kivimeid uurida. Saatsin Bowersi ette, sest Wilson pole praegu võimeline suusatama. Ta tõi kaasa mitu proovi, kõik enamasti ühest kivimitüübist — peeneterali-

sest graniidist, mis ilmastiku mõjul punaseks on porsunud. Sellest ka nimetus — roosa lubjakivi. Kui Bowers tagasi oli jõudnud, kihutasime õige kiiresti allamäge: Bowers ja mina suuskadel ees, Oates ja Wilson jalgsi kelgu kõrval ja Evans omaette, nii nagu ta jõudis. Kell 2 einetasime tublisti allpool, Buckley mäe lähedal. Puhus väga tugev tuul, peaaegu et torm. Me külmetasime väga ning olime tujust ära. Ent hiljem läks olukord paremaks. Otsustasime minna Buckley mäe all asuva moreenkuhjatise poole. Panime alla jäärauad ja ronisime üles mitmest rünklikust, suurte lõhedega kaetud järsust nõlvast ning laskusime neist alla, kaljude suunas. Moreen oli ilmselt nii huvitav, et kui olime paar miili edasi läinud ning tuule käest pääsenud, otsustasin laagrisse jääda ja päeva ülejäänud osa geoloogilisteks uurimistöödeks kulutada. See oli erakordselt huvitav töö. Tegime vaatlusi Beaconi liivakivist püstloodis kaljude all, mis kiiresti murenevad ja tõelisi söe vahekihikesi sisaldavad. Wilsoni terav silm leidis söes mitmeid taimede jäljendeid; ühe niisuguse söetüki kihipindadel oli imekauneid lehtede kujutisi ja mõned suurepärased jäljendid jämedatest vartest, kus isegi rakkude struktuur veel näha oli. Samas nägime ka fossiilseid lainete virgmärke[5] liival. Õhtul leidis Bill veel tüki liivakivi arheotsüaadiga[6]. Häda on selles, et me ei oska arvata, kust see kivi siia sattus: liivakivi leidus selles moreenis äärmiselt vähe. Seal on palju valget puhast kvartsi. See oli äärmiselt tore pärastlõuna — kergendustunne, mida pakkus tuulevaikus ning soojem ilm, on sõnulseletamatu. Ma usun ja loodan, et nüüd, kus olukord on palju soodsam, meie meeleolu uuesti paraneb. Kogu pärastlõuna olime mäe varjus ja just praegu jõudis päike meieni. Õise udu tõttu on ta veidi ähmane. Palju võiks kirjutada sellest, milline mõnu on pärast 14 nädalat lund ja jääd kord jälle kaljusele maapinnale astuda, kusjuures ligi 7 viimast nädalat pole peale lume ja jää midagi näha olnud. See on sama, nagu astuksid pärast merereisi kaldale. Kõigi nende katsumuste järel oleme veidi parema ilma täiesti ära teeninud, ja ma loodan, et meil on nüüd võimalik oma magamiskotte kuivatada, üldse oma varustust pisut korrastada. [Vt. märkus lk. 445.]

Reede, 9. veebruar. T. 23. Kõrgus 5210 jalga. Temp. vahelaagris +10° [—12,2° C], õhtul +12,5° [—10,8° C]. Umbes 13 miili. Läksime moreenkuhjatise äärt pidi kuni

Buckley mäe lõpuni. Seal peatusime ja uurisime selle kivimeid. Wilson leidis silmapaistva geoloogilise proovi — liivakivi killu, milles oli taimejäljend. Olen liiga väsinud, et kirjutada meie geoloogilistest avastustest pikemalt. Me kõik oleme täna hommikul väga nõrgad, osalt vist temperatuuri tõusu, osalt aga kahtlemata reaktsiooni tagajärjel. Oleksime pidanud hoiduma rohkem Buckley mäest põhja pool asuva liustiku suunas, kuid me loobusime sellest, sest hämaruses näis meile langus liiga järsk. Sattusime väga halvale survejääle ja pidime ühest jääkosest alla laskuma. Lõhed olid palju ohtlikumad, kui me esialgu arvasime, ja laskumisega oli raskusi. Leidsime 20. detsembril püstitatud öise laagri ja tund aega hiljem asusime sõõma. Pärastlõunal jõudsime $3^3/_4$ tunni jooksul päris hästi edasi. Kauguselugeja võtsime maha, seepärast ei tea me enam läbikäidud miilide arvu. Vedades hakkas meil väga soe ja me kõik oleme üsna väsinud. Õhtu on tore — tuulevaikne ja soe, ehkki kogu pärastlõuna oli pilves. On erakordne elamus seista väljaspool telki ja ennast päikese käes soojendada. Toiduratsioon rahuldab meid praegu täiesti, kuid peame kogu aja edasi liikuma, et meil seda kärpida ei tuleks. Sooviksime nii väga puhata. Ometi, kui jumal tahab, jõuame ehk kuidagi ka koju. Jõudu meil igatahes veel jätkub.

Laupäev, 10. veebruar. T. 24. Temp. vahelaagris +12° [—11° C], õhtul +10° [—12° C]. Sellest hoolimata, et liiga palju ida poole hoidusime ja rünklikule, lõhenenud jääle sattusime, jõudsime hommikupoolikul hästi edasi. Öösel magasime suurepäraselt ja kõigil oli hommikul hoopis teine ilme. Teele asusime seetõttu hilja, alles kell 10 hommikul. Lõunatasime veidi enne kolme. Pärastlõunal hakkas maa uttu kaduma. Raskustega võideldes hoidsime $2^1/_2$ tundi kurssi. Siis aga kadus päike, hakkas sadama lund ja põhjatuul tuiskas seda meile otse näkku. Väga soe; võimatu oli kurssi hoida, jäime laagrisse. Pärast õhtusööki oli ilm ikka veel sombune, kuid päike paistis ja lund sadas vähem. Lumekristallid on väga õhulised ja kerged nagu udusuled. Toitu on meil veel kaheks päevaks, ja ehkki me täpselt oma asukohta ei tea, oleme kindlasti kahe tookordse etapi kaugusel Keskmisest liustikulaost. Kui ilm homme ei parane, tuleb meil kas pimesi minna või oma toiduratsiooni vähendada. Selline väljavaade teeb rahutuks. Jälle üks öö, kus oma magamis-

võlga vähendada saame. Päevase tuisu algul sadanud jääkristallid olid väga suured. Praegu on taevas selgem, temperatuur veidi langenud ja jääkristallid väiksemad.

Pühapäev, 11. veebruar. T. 25. Temp. vahelaagris —6,5° [—21,4° C], õhtul —3,5° [—19,7° C]. Kõige halvem päev kogu retke jooksul ja seda peamiselt meie oma süü tõttu. Kui teele asusime, oli lumepind halb, puhus kerge edelatuul, puri oli üles tõmmatud ja me vedasime suusatades. Valgus oli äärmiselt vilets, seetõttu näis kõik kuidagi viirastuslik. Hiljem läks veel pimedamaks, ja korraga olime keset survejääd. Siis tegime saatusliku otsuse ida poole minna. Läksime edasi 6 tundi, lootes hulga maad selja taha jätta, mis meil minu meelest ka õnnestus, kuid viimased paar tundi olime sõna tõsises mõttes lõksus. Kui me lõpuks jälle tasasele lumepinnale välja jõudsime, siis arvasime, et kõik on korras, ega vähendanud oma toiduratsiooni. Pool tundi pärast lõunat sattusime sellisesse jääräsusse, mida ma veel polnud näinud. Kolm tundi ekslesime suuskadel, arvates algul, et oleme õigest kursist liiga palju paremale hoidunud, siis aga, et oleme liiga vasakule sattunud; edasipääsemine muutus üha raskemaks ja ma olin tõsises mures. Aeg-ajalt näis, et on täiesti võimatu teed leida, mis meid sellest kohutavast segadusest välja viiks. Lõpuks otsustasime, et vasakule pöördudes pääseme sealt välja, ja kiirustasime selles suunas. Kuid lumepind muutus seal veelgi halvemaks, kõvemaks, libedamaks ja lõhestatumaks. Suusatada oli võimatu ja me läksime jalgsi. Alatasa kukkusime lõhedesse, kuid õnneks ei saanud keegi tõsisemat viga. Lõpuks nägime maa läheduses siledamat nõlva ja rühkisime sinnapoole, ent siis selgus, et ta oli meist ilmatu kaugel. Jääräsu muutus hoopis teistsuguseks: ebakorrapäraselt lõhenenud jääpinna asemele ilmusid sügavad, tihedalt üksteise kõrval asetsevad kuristikud, neist üle saada aga polnud sugugi lihtne. Edasiminek oli väga raske, kuid me olime meelt heitmas ja see andis meile jõudu. Kell 10 õhtul pühitsesime võitu. Kirjutan neid ridu pärast seda, kui oleme täna 12 tundi teel olnud. Arvan, et nüüd oleme õigel kursil või selle lähedal, kuid laost oleme veel hea hulga miile eemal, seepärast vähendasime oma õhtust toiduratsiooni. Pemmikani oli meil kolmeks söömaajaks ja me otsustasime selle neljaks jaotada. Kui me homme kiiresti

edasi ei jõua, peab homsest einest ka ülehomseks jätkuma. Tänane päev pidi näitama, kuidas me napi õhtueinega vastu peame. Talusime seda hästi. Liustikult puhub tugev tuul, mis puhastab nii taevast kui maad. Palun jumalat, et tuult homseni jätkuks. Täna öösel magame vähe ja ma loodan, et hommikul kohe kiiresti edasi saame.

Esmaspäev, 12. veebruar. T. 26. Oleme väga kriitilises olukorras. Ennelõunal läks kõik hästi: tee oli hea ja me jätsime hulga maad selja taha. Kaks tundi enne lõunat rõõmustas meid 18. detsembri öölaagri nägemine. See oli ühe etapi kaugusel meie laost; olime õigel kursil. Pärastlõunal värskendasime ennast teega ja olime kindlad, et katame etapi ülejäänud osa õnnelikult, kuid saatusliku eksituse tõttu läksime liiga vasakule, ronisime mäkke ja jõudsime väsinuna ning rõhutud meeleolus lõhede ja pragude kohutavasse labürinti. Nüüd tekkisid edasise suuna suhtes lahkarvamused ja meie kurss muutus ebakindlaks. Lõpuks, kell 9 õhtul, jäime kohutavalt halvas kohas peatuma. Pidasime oma olukorra üle nõu ja otsustasime laagrisse jääda. Siin me nüüd oleme pärast üsna nappi õhtusööki, kus meie kotti on jäänud toitu veel ainult üheks söömaajaks; lao asukoht on aga kahtlane. Homme p e a m e sinna jõudma. Püüame oma meeleolu ülal hoida. Oleme kitsikuses, kuid õnneks seni hästi toidetud. Palun jumalat, et homme ilus ilm oleks.

Teisipäev, 13. veebruar. Laager T. 27, Pilvetekitaja kõrval. Temp. —10° [—23° C]. Tõsistest muredest hoolimata magasime kõik möödunud ööl hästi. Mis minusse puutub, siis mind häiris asjaolu, et ma vahetevahel väljas käies nägin, kuidas taevas aegamööda üleni pilve läks ning lund sadama hakkas. Seks ajaks, kui me tavaliselt üles tõusime, oli ilm üleni sombune. Mitte midagi polnud näha ja meil ei jäänud muud üle, kui oma magamiskottides edasi lesida. Kell 8.30 märkasin, et Pilvetekitaja on väga ähmaselt näha. Kell 9 tõusime üles ja otsustasime teed juua ning igaüks ühe kuiviku süüa ilma pemmikanita, et jätta viimane napp ratsioon igaks juhuks tagavaraks. Hakkasime liikuma ja esialgu tuli meil enesele teed rajada läbi kohutava survejääräsu, kuid umbes tunni aja pärast sattusime vanale, porist pruuniks värvunud moreenile. Jalgealune oli siin palju siledam ja tee läks kiiresti paremaks. Kogu ümbrus oli veel uttu mattu-

nud ja me läksime umbes tund aega edasi, ühtelugu oma asukohta kontrollides. Siis aga muutusid teeolud paremaks ja me pöördusime veidi väljapoole[7]. Evans tõstis meie tuju hüüdega, et ladu on ees, kuid see osutus hoopis varjuks jääl. Siis aga märkas Wilson äkki tõesti lao lippu. See oli määratu suureks kergenduseks ja üsna peagi saime oma valdusse $3^1/_2$ päeva toidumoona. Võimatu on kirjeldada meie kõigi heameelt; ütlematagi on selge, et jäime laagrisse ja hakkasime sööma.

Pärastlõunal hoidusin rohkem vasakule; lähenesime mäele, kuni sattusime kivimoreenile. Siin jäi Wilson maha ja hakkas kivimiproove korjama, kuna meie kelku edasi vedasime. Õhtul hilja jäime mäe madalama külje vastas laagrisse ja sõime peaaegu niisama tugevasti nagu tavaliselt. Eilne päev oli senistest kõige kohutavam; meid haaras ängistav kindlusetusetunne. Nüüd oleme õigel teel, kuid p e a m e edasi liikuma. Edaspidi tuleb toitu nii jaotada, et me juhul, kui ilm meid takistab, jälle kimpu ei jääks. Oma suureks rõõmuks sain teada, et mõlemad rühmad on siit õnnelikult läbi läinud. Nähtavasti sattus Evans samasugusele survejääräsule nagu meiegi. Homme näib väga ilus ilm tulevat. Udu lahkub pikkamööda orust. Bowers kannatab täna väga tugevasti lumepimestuse all ja Wilsoniga on lood peaaegu niisama halvad. Evansil ei jätku jõudu meie abistamiseks laagritöödel.

Kesknädal, 14. veebruar. Temp. vahelaagris 0° [—18° C], õhtul +1° [—17,2° C]. Tore päev, tuul puhus hooti mööda liustikku alla ja me jõudsime päris hästi edasi. Läksime pisut hilja teele ja laskusime moreeni mööda alla. Algul mõtlesin paremale minna, kuid muutsin õnneks varsti oma arvamust ja otsustasin piki looklevat moreeni liikuda. See tee viis meid ilusasti liustikule välja. Panime jäärauad alla; tund aega hiljem tõstsime purje. Nendest abinõudest hoolimata liikusime edasi siiski liiga aeglaselt: osalt takistasid meid sõmerja lume hanged, umbes taolised nagu platool, osalt meie kelgu kulunud jalased. Lõuna ajal kraapisime nad puhtaks ja hõõrusime liivapaberiga siledaks. Pärastlõunal sattusime lumele, millest ainult kohati jää läbi paistis. Algus oli vilets; et me aga järjest rohkem allamäge läksime ja tuul tugevnes, jõudsime enne öölaagrisse jäämist $6^1/_2$ miili edasi.

Ei saa muidugi varjata tõtt — me ei vea enam endise jõuga; vist mitte ükski meist: Wilsoni jalg teeb talle ikka

veel valu ja ta ei usalda suuski alla panna; kuid kõige halvem lugu on Evansiga, tema teeb meid tõsiselt rahutuks. Täna hommikul avastas ta äkki oma jalal tohutu suure villi. See asjaolu aeglustas meie tempot, kuna tema jäärauda tuli ühtelugu kohendada. Vahetevahel tundub mulle, et ta olukord läheb üha halvemaks. Loodan siiski, et ta kosub jälle, kui saame kasutada rohkem suuski, nii nagu täna pärastlõunal. Ta on näljane, samuti Wilson. Me ei tohi riskeerida ning oma toidunorme uuesti suurendada. Olen praegu kokk ja ma ei anna kordagi täit ratsiooni välja. Meie töö laagris aeglustub ja igasuguseid väikesi viivitusi on järjest rohkem. Kõnelesin täna sellest ja loodan, et asi paraneb. Me ei suuda ettenähtud tundide jooksul vajalikke miile maha käia. Järgmise laoni* on oma 30 miili ja meil on toitu ligi 3 päevaks.

Neljapäev, 15. veebruar. T. 29. Temp. vahelaagris +10° [—12° C], õhtul +4° [—16° C]. 13,5 miili. Juba jälle hakkab toidumoona väheks jääma. Me ei tea, kui palju maad veel on laoni, kuid arvame, et umbes 20 miili. Raske päev, jätsime selja taha 13$^{3}/_{4}$ geograafilist miili. Kiirustame, et jõuda toidu juurde, kuid ometi mitte nii, nagu peaksime. Pärastlõunal oli taevas pilves; maa kadus tükiks ajaks silmist. Vähendasime toiduratsioone ja uneaega; oleme üsna otsas. Loodan, et kõige enam $1^{1}/_{2}$ kuni 2 päeva pärast oleme lao juures.

Reede, 16. veebruar. 12,5 miili. Temp. vahelaagris +6,1° [—14,4° C], õhtul +7° [—13,9° C]. Masendav olukord. Näib, et Evansi mõistusega ei ole kõik korras. Ta ei ole enam hoopiski endine enesekindel Evans. Täna hommikupoolikul ja pärastlõunal jäi ta täiesti tühiste asjade tõttu äkki seisma. Ratsioonid on napid, kuid mitte liialt; homse õhtuni tuleme kuidagi välja. Me ei tohiks laost kaugemal olla kui 10 või 12 miili, kuid ilm on täiesti meie vastu. Pärast lõunat sadas tihedat lund, maa oli hädavaevu ähmaselt näha. Mu mälust ei kustu iialgi tänase vaevarikka teekonna sündmused, kusjuures suuremad raskused on veel ees. Võib-olla on kõik jälle hästi, kui jõuame lao juurde homme küllalt vara, aga haige tõttu kujuneb see väga pingutavaks. Täna aga on kasutu selle üle pead murda ja uneaeg on liialt lühike, et rohkem kirjutada.

---

* Alumine liustikuladu.

Laupäev, 17. veebruar. Väga kohutav päev. Pärast kosutavat und nägi Evans täna veidi parem välja ja ütles, nagu alati, et tunneb ennast päris hästi. Ta asus oma kohale kelgu ees, kuid poole tunni pärast pidi ta suusasaapaid korrastama ja kelgu juurest lahkuma. Tee oli kohutavalt raske, pehme, äsjasadanud lumi kleepus igal sammul suuskade ja kelgujalaste külge, kelk nagises, taevas oli pilves ja maa uduselt näha. Umbes tunni aja pärast jäime peatuma ja Evans jõudis meile järele, kuid väga aeglaselt. Pool tundi hiljem jäi ta samal ettekäändel uuesti maha ja palus Bowersilt tüki nööri. Manitsesin teda, tulgu ta nii kiiresti meile järele, kui suudab, ja ta lubas seda, nagu mulle näis, üsna reipal toonil. Asusime teele ja pidime neljakesi vedades ennast tugevasti pingutama ning higistasime tublisti. Monumendikalju kõrval jäime peatuma, ja nähes Evansit hulga maad eemal, asusime vahelaagrisse. Esialgu ei tundnud me tema pärast muret, keetsime endale teed ja valmistasime toitu ning asusime siis sööma. Pärast einet, kui Evansit ikka veel ei paistnud, vaatasime välja ja nägime, et ta on alles kaugel eemal. Muutusime juba rahutuks ja suusatasime kõik neljakesi tagasi. Jõudsin esimesena õnnetu juurde ja tema välimus kohutas mind; ta oli põlvili, riided lohakil, käed paljad ning külmavõetud, ja ta silmis oli mingi metsik pilk. Minu küsimusele, mis tal viga on, vastas ta jõuetult, et ta ei tea, kuid arvab, et ta oli vist minestanud. Aitasime ta jalule, kuid mõne sammu pärast vajus ta jälle kokku. Tal olid täieliku kollapsi[8] tunnused. Wilson, Bowers ja mina läksime tagasi kelku tooma, kuna Oates jäi tema juurde. Kui me kelguga pärale jõudsime, oli ta peaaegu teadvusetu ja telki jõudes täielikus uimastuses. Ta suri vaikselt kell 12.30 öösel. Kaaludes ta surma võimalikke põhjusi, leidsime, et ta jäi nõrgaks just enne poolusele jõudmist. Tema tervise murdis kõigepealt hirm oma külmavõetud sõrmede pärast, edasi korduvad kukkumised meie rängal teekonnal mööda liustikku, ja lõpuks kaotas ta usu endasse. Wilson on kindel, et ühel neist kukkumistest vigastas ta oma pea. On kohutav kaotada niiviisi üks oma kaaslastest. Kui aga asja üle kainelt järele mõelda, siis tuleb seda pidada kõige paremaks lõpuks möödunud nädala ängistavaile sündmustele. Eile lõuna ajal oma olukorda arutades leidsime, et haige kaaslane nii kaugel talvekorterist oli suureks ohuks kogu rühmale.

Kell 1 öösel panime laagri kokku, tulime üle survejääseljandiku alla ja leidsime oma lao suurema vaevata üles.

Märkus. Beardmore'i liustikult korjatud geoloogiliste proovide kohta olgu siinkohal paar sõna öeldud. Nende korjamiseks kulutatud aeg, samuti vaev, mis nähti 35 naela raske lisakoorma vedamisega viimasesse laagrisse, maksis kõik kallist hinda. Kui nende hind oli kõrge, siis nende teaduslik väärtus oli samuti väga suur. Leitud kivistised on sageli nii tähelepandamatud, et tuleb imestada, kuidas korjajad suutsid just neid välja valida. Beardmore'i liustiku kivimite proovid on ekspeditsiooni poolt kaasatoodud proovidest kõige väärtuslikumad ja nende põhjal on võimalik Antarktise selle osa vanuse ning ta kaugema minevikuga seotud küsimusi täielikult lahendada.

XX PEATÜKK

VIIMNE TEEKOND

Laupäev, 18. veebruar. T. 32. —5,5° [—20,8° C]. Tapamajalaager. Pärast seda kohutavat ööd lubasime enesele Alumises liustikulaos viis tundi und. Jõudsime siia täna umbes kella 3 paiku, ületades liustiku suudme üsna vähese vaevaga. Laagris oli rikkalikult hobuseliha ja me sõime tugevasti õhtust. Kui küllalt kiiresti edasi suudame liikuda, siis järgnevad sellele veel õige mitmed samasugused õhtusöögid ning me astume uude, külluslikumasse ajajärku. Näib, et tugevam toit annab meile peaaegu otsekohe uut elujõudu, kuid ma olen mures selle pärast, kuidas on praegu teeolud Barjääril.

Esmaspäev, 19. veebruar. Temp. vahelaagris —16° [—27° C]. Täna asusime teele õige hilja (pärast keskpäeva), sest lubasin meile ligi 8 tundi und ning meil oli palju teha: kelk vahetada[1], uus korda seada ning sellele mast püstitada, hobuseliha kui ka meie isiklikud asjad pakkida jne. Barjääri pind oli igas suhtes nii halb, nagu ma kartsin, — seda katvalt pehmelt ning lahtiselt sõmerjalt lumelt helkis ere päike vastu. Umbes 2′ järel jõudsime oma vanadele jälgedele. Polnud ju halb, et täna, kus me jäljed leidsime ja laagris palju rassida tuli, oli ilus ilm, kuid ihkame siiski tuult või paremaid teeolusid, et siit, kuhu me nüüd oleme sattunud, veel kiiremini edasi jõuda. Vaevalt küll midagi järgmise 3—4 päeva jooksul muutub.

T. 33. Temp. —17° [—27° C]. Lühikese päevaga ja mööda tõesti kohutavat lumepinda jõudsime vaevaga 4,6 miili edasi; oli, nagu veaksime oma kelku mööda kõrbeliiva, jalased ei libisenud absoluutselt. Kui see niiviisi edasi kestab, on meil ees halvad päevad. Loodan kõigest hingest, et meie häda põhjuseks on ainult rannikulähedane

tuuletu ala, millest me aga pidevalt eemaldudes varsti välja jõuame. Seepärast on võib-olla enneaegne meie edasiliikumise kiiruse pärast muret tunda. Muus osas meie olukord kõigiti paraneb. Laotasime oma magamiskotid kelgule ja nad muutuvad kuivemaks, kuid mis kõige tähtsam: saame jälle täisnormi toitu. Täna õhtuks valmistasime pemmikanist ja hobuselihast midagi moorprae taolist ning tunnistasime selle üksmeelselt kõige maitsvamaks roaks kogu kelgumatka jooksul. Vaese Evansi puudumine kergendab küll meie olukorda toidu osas, aga kui ta oleks meiega ja täie tervise juures, võiksime kiiremini edasi jõuda. Huvitav, mis meid ees ootab; mind teeb veidi rahutuks asjaolu, et suvi hakkab lõppema.

Esmaspäev, 20. veebruar.[2] T. 34. Temp. vahelaagris —13° [—25,0° C], õhtul —15° [—26,1° C]. Ikka endiselt kohutavalt halb tee; neli tundi kõigest väest tirinud, jõudsime hommikupoolikul oma Ahastuse laagrisse, kus me poolusele minnes neli ööpäeva lumetormi möödumist ootasime. Otsisime siit veel poniliha, kuid ei leidnud. Pärast lõunat panime suusad alla ja vedada oli veidi kergem. Kogu päeva jooksul 7 miili. Suusajäljed olid pärastlõunal väga selged ja hästi näha. Möödusime jälle ühest teetähisest. Liigume hirmus aeglaselt, kuid loodame, et mida rohkem me maast eemaldume, seda paremaks olukord muutub. Täna õhtul näib, et kagus läheb taevas pilve, millest meile abi võib olla. Praegu jätavad meie kelk ja suusad sügavad jäljed, mida on näha tagasi looklemas mitme miili kaugusele. Kõik on nii troostitu, kuid nagu alati ununevad laagrisse jäämisel kõik hädad ja meie söömaajad on rikkalikud. Palun jumalat, et teeolud paraneksid, sest me ei ole enam nii tugevad nagu teel poolusele, ja sügis läheneb kiiresti.

Teisipäev, 21. veebruar. T. 35. Temp. vahelaagris +9½° [—12,5° C], õhtul —11° [—24° C]. Kui teele asusime, oli taevas sünge ja pilves; ilm oli hulga soojem. Vedada oli peaaegu niisama raske nagu eile. Ränk rassimine kogu päeva ja see tekitas aeg-ajalt kõige mornimaid mõtteid. Iga kord kui jäljed leidsime või teetähisele sattusime, tärkas lootus. Lõuna paiku näis, et oleme jäljed kaotanud, kuid tunni või paari pärast möödusime viimastest ponivallidest ja sattusime telgiasemele ning lõpetasime tänase päeva sõna tõsises mõttes otse vanal poniteel. See siin on kriitiline koht, sest järgmise tähiseni on

palju maad. Kui õnnelikult sinna saame, tuleb edasi juba regulaarselt tähistatud tee, ja kui meil vähegi õnne on, siis seal me juba ei eksi; kuid kõik oleneb ilmast. Seni ei ole veel ükski 8½ miili pikkune päevateekond meilt rohkem jõudu nõudnud kui tänane, aga nii ei või see enam edasi kesta. Kaugeneme maast ja võib-olla päeva või paari pärast olukord paraneb. Loodan seda kõigest hingest.

Kesknädal, 22. veebruar. T. 36. Temperatuur õhtul —2° [—19° C]. Ei ole kahtlust, et meie kojuminek toimub vastikult kriitilisel ajal ja sügise saabumine võib meie olukorra päris tõsiseks teha. Õige pea pärast seda, kui me täna teele asusime, läks kagutuul väga tugevaks ja Barjääri lumi hakkas tuiskama. Kaotasime kohe niigi vaevalt nähtavad jäljed, kuid jõudsime siiski üsna hästi edasi. Lõuna ajal ei olnud veel näha tähist, millest olime lootnud selleks ajaks mööda jõuda. Bowers oli veendunud, et oleme liiga palju läände kaldunud, ja muutis pärastlõunal kurssi. Selle tulemusena möödusime veel ühest ponilaagrist, ilma seda nägemata. Õhtul kaardi abil oma asukohta kontrollides selgus, et oleme ilmselt liiga palju ida poole läinud. Selge ilmaga oleks võimalik seda viga parandada, kuid kes ütleb, et ilm selgeks läheb? Olukord on sünge just sellepärast, et isegi siis, kui me tänase vea parandame, võib sama häda jälle korduda. Täna õhtul hakkab tuul vaibuma ja lõunataevas läheb selgeks, see annab lootust. Minu heameeleks tuleb märkida, et need ebaõnnestumised ei ole meie meelerahu rikkunud. Täna oli meil nii maitsev ja toitev ponilihast supp, et tunneme ennast jälle tõesti tugevate ning erksatena.

Neljapäev, 23. veebruar. T. 37. Temp. vahelaagris —9,8° [—23,7° C], õhtul —12° [—24,4° C]. Teele asudes paistis päike ja tuul oli peaaegu vaikinud. Õnneks tegi Bowers rea nurgamõõtmisi ja kaardi abil selgitasime välja, et asume pigem seespool kui väljaspool vanu jälgi.[3] Andmed olid aga nii napid, et nende järgi teele asuda oleks tähendanud enesele liiga suurt vastutust võtta, ja me kõik olime kaunikesti mures. Kuid just siis, kui olime otsustanud sööma hakata, märkas Bowersi imeterav silm üht vahelaagri kaksiktähist; teodoliidi pikksilm kinnitas seda ja meie tuju hakkas tõusma. Pärastlõunal läksime edasi ja leidsime veel ühe tähise; möödusime sellest ja jäime laagrisse ainult 2½ miili kaugusel laost. Ladu ei

Amundseni telk lõunapoolusel.

Lõunapoolusel.
Vasakult: Oates, Bowers, Scott, Wilson, Evans.

ole veel näha, aga kui ilm peaks vähegi kena olema, ei saa me sealt seda märkamata mööda minna. Tunneme seetõttu suurt kergendust. Läbisime 7 tunniga 8,2 miili; see näitab, et võime isegi sellisel teel päevas 10 kuni 12 miili edasi minna. Tulevik on jälle rõõmsam, sest jõudsime nüüd välja tähiste joonele, ja ma loodan, et selles kuni talvekorterini enam ühtegi tühemikku ei teki.

Reede, 24. veebruar. Lõuna. Imekaunis päev — liiga kaunis — olime ainult tund aega vedanud, kui lahtiste jääkristallide tõttu teeolud halvenesid. Nägime ladu ja jõudsime sinna tublisti enne keskpäeva. Laos oli kõik korras, välja arvatud petrooleumi puudujääk[4] — põletisega tuleb meil v ä g a kokkuhoidlik olla. Aga toitu on meil nüüd kümneks päevaks ja minna peaks olema vähem kui 70 miili. Mearesilt, kes möödus siit 15. detsembril, on sedel, et teeolud on halvad; Atkinson teatab pärast tublit matka (2¼ päeva teekonna kaugusel ponide laagrist), et Keohane oli haige, kuid paraneb. Evansilt on lühike ning tujutu teade, milles ta kirjutab, et tee on halb ja temperatuur kõrge. Tundub, et ta on veidi mures.* Siia lattu jõudmine rahustas meid väga, sest esialgu on meie mured murtud. Pärast Tapamajalaagrist lahkumist oleme kahtlemata kogu aja ülesmäge läinud. Barjääri osa, mis ulatub vastu rannikut, madaldub, välja arvatud kohad, kuhu suubuvad liustikud. Barjääri pind on ikka veel laineline, kuid hakkab juba tasasemaks muutuma. Lainete harjal on lumi pehme, nende vahel aga erakordselt kõva. Praegu on öise ja päevase temperatuuri vahe väga suur. Telgis on kirjutada üsna soe. Oleme jälgedel, etapi kaugusel ees on tähis; ennelõunal jõudsime 4½ miili edasi. Eilse pingutuse tagajärjel kannatab vaene Wilson täna väga tugevasti lumepimestuse all. Sooviksin, et meil oleks rohkem põletist.

Õine laager T. 38. Temp. —17° [—27° C]. Meeleolu on jälle veidi halvem. Pärastlõunal oli tee kohutavalt raske ja me jõudsime ainult 4 miili edasi. Oleme jälgedel, otse ühe vahelaagri tähise juures. Kui teeolud ei parane, on asi tõepoolest halb. Ma ei tea, mida sellest küll arvata, kuid suve nii äkiline lõpp ei tähenda head. On suur õnn, et meil on peale tavalise toidu veel hobuseliha. Täna õhtul oli meil tõepoolest maitsev pemmikanisupp. Meie

* Tuleb märkida, et Evans kannatas siis juba skorbuudi all.

retk on võidujooks ühelt poolt sügise ja halva ilma ning teiselt poolt meie vastupidavuse ja toiduvarude vahel.

Laupäev, 25. veebruar. Temp. vahelaagris —12° [—24° C]. Täna hommikul suutsime täpselt 6 miili edasi minna. Teele asudes olime veidi rusutud ja meeleolu ei läinud hulgal ajal paremaks, sest vedada oli endiselt raske. Siis aga muutus tee aegapidi lahedamaks, lumeviresid jäi vähemaks, libisemine paranes ja kord puhus isegi kerge pärituul. Jõudsime veidi kiiremini edasi. Kuid vedada on ikka veel v ä g a raske; lumepinna lainelisus väheneb, kuid väiksemad ebatasasused on jäänud.

Kahekümne kuuenda laagri vallid paistavad kahe miili kaugusel ees; kõik jäljed on näha — eriti torkavad silma Evansi omad. See kergendab pisut meie teekonda, kuid vedamine väsitab meid ikka, ehkki suusad libisevad paremini. Bowersil ei lähe suusatamine päris hästi ja minu arvustavad märkused puudutavad teda veidi, kuid tal on siiski hea süda. Praegu on palju kergem — kirjutan päevikut lõuna ajal — suurepärane söömaaeg — nüüd veel üks kruusitäis väga kanget teed — neli kuivikut ja võid.

Loodan, et pärastlõunal olukord paraneb, ehkki praegu ei näi selleks mingeid tundemärke olevat. Kui ometi veidigi tuult oleks! Leitnant Evansil oli seda nähtavasti küllalt.

T. 39. Temp. —20° [—29° C]. Pärastlõunal oli kergem vedada. Kokku jätsime täna 11,4 miili selja taha. Hulga aja tagant esimene kahekohaline arv; kui aga tuul meile appi ei tule, nõuab vedamine meilt nii praegu kui ka tulevikus suurt vaeva. Evansit aitas siin kindlasti tugev tuul, mis puhus arvatavasti kagust. Kui taevas on selge nagu praegu, on öösiti väga külm. Tegelikult on ju ilm suurepärane — ainus häda on selles, et tee on halb ja tuult ei ole. Kõik jäljed on väga selgesti näha, kuid ponivallid on igal pool päris tasaseks tuisanud. Keegi tore inimene oli 27. laagri tähise uuega asendanud. Vanad tähised ei näi eriti kannatanud olevat.

Pühapäev, 26. veebruar. Temp. vahelaagris —17° [—27° C]. Kui teele asusime, oli taevas pilves, aga jäljed ja tähised üsna kaugele hästi näha. Jõudsime veidi kiiremini edasi, siiani on 6½ miili selja taga. Praegu astuvad Bowers ja Wilson ees. Leidsin, et taga on palju kergem vedada, sest siis pole vaja jälgi silmas pidada. Ööd on praegu väga külmad ja hommikul, kui teele asume, kül-

metavad meil jalad, sest jalanõud ei kuiva üldsegi. Tuleme oma toiduga küll välja, kuid seda peaks veelgi rohkem olema. Loodan, et pärast järgmist ladu, kuhu on veel ainult 50 miili, võime oma toiduratsioone suurendada. Põletise vähesus teeb mulle ikka veel muret.

T. 40. Temp. —21° [—29° C]. Vedasime vahetpidamata üheksa tundi ja jõudsime 11½ miili edasi. Järgmise laoni on jäänud ainult 43 miili. Väga ilus ilm, kuid külm, väga külm. Mitte miski ei kuiva ja meie jalad külmetavad liiga tihti. Meile kuluks praegu rohkem toitu, eriti aga rohkem rasva. Põletist on armetult vähe. Vaevalt võime loota, et teeolud sellel sügisel enam paranevad, kuid ma sooviksin, et tuul meid veidi aitaks, ehkki ta sellises pakases meid tublisti kurnata võib.

Esmaspäev, 27. veebruar. Pööraselt külm öö: —33° [—36° C], kui me üles tõusime; minimaalne temperatuur —37° [—38° C]. Külmetavad jalad annavad veidi tunda, kuid kõik said hästi puhata. Õige varsti p e a m e oma toiduratsioone suurendama. Täna hommikul jätsime selja taha 7 miili ja loodame pärastlõunal veel 5 miili edasi jõuda. Seni oli taevas pilves ja tee hea, kuid nüüd tuli päike välja. On ju tore, et üks tähis teise järel selja taha jääb, kuid on veel küllalt põhjust rahutust tunda. Kogu päeva ei kõnele me palju muust kui toidust, välja arvatud aeg otsekohe pärast sööki. Maa kaob järjest enam silmist, nii nagu see peabki olema. Palun jumalat, et enam mingit takistust ei tuleks. Alatasa on meil juttu sellest, kus ja millal kohtame koerterakendeid jne. Olukord on kriitiline. Juba järgmises laos võime väljaspool ohtu olla, kuid ometi on see väga küsitav.

Laager T. 41. Temp. —32° [—36° C]. Ikka veel ilus ning selge, kuid väga külm ilm. Täna õhtul on täiesti vaikne. Liikusime edasi viimaste päevade kohta silmapaistvalt pika maa (12,2 miili) ja puhkame ka oma magamiskottides palju varem kui tavaliselt. Laoni on 31 miili, põletist jätkub napilt kolmeks ja toitu 6 päevaks. Olukord näib veidi paranevat; ma arvan, et alates homme õhtust võime oma toiduratsioone pisut suurendada.

Lumepind on kummaline — pehmed üsna värsked lumevired, kuhu jalg kergesti sisse vajub, ja nende vahel mingi lume soomuskirmetis, mille all on suured jääkristallid.

Teisipäev, 28. veebruar. Lõuna. Täna öösel langes temperatuur alla —40° [—40° C]; oli kohutavalt külm, kuid

magasime käunis hästi. Otsustasin toiduportsjone natuke suurendada; kahtlemata mõjub see hästi. Kui me teele asusime, oli —32° [—36° C] ja puhus kerge, kuid tapvalt külm loodetuul. Jalad külmetasid meil hommikul tugevasti, kulutasime hulga aega nende kängitsemiseks, kuid saime siiski tavalisest varem teele. Nii jõuame õhtul varem pärale ja meil on võimalus kauem puhata, kui see ainult tegelikkuses teisiti välja ei kuku. Kuni me laoni pole jõudnud, on olukord kriitiline, ja mida rohkem ma sellest mõtlen, seda rohkem ma veendun, et olukord jääb niisuguseks ka hiljem. Laoni on veel ainult 24½ miili. Päike paistab heledasti, kuid soojendab vähe. Ei ole kahtlust, et Barjääri keskosa on võrdlemisi kohutav paik.

42. laager. Söönud maitsva ponilihast õhtueine, heitsime puhkama ja magasime pärast seda hirmsat päeva rahulikult. Tuul puhub ikka veel. Jätsime täna 11½ miili selja taha. Temp. ei ole nii väga madal (—27° [—33° C]), kuid öö tuleb arvatavasti külm.

Kesknädal, 29. veebruar. Lõuna.[5] Külm öö. Minimaalne temp. —37,5° [—38,6° C]. Kui me teele asusime, oli —30° [—34,4° C] ja puhus loodetuul, tugevusega 4 palli. Teekonna alguses oli meil kohutavalt külm, õnneks olid Bowersil ja Oatesil jalas nende viimased uued lapi saapad; mul on esialgu veel vanad. Oletasime, et tuleb raske päev, ja nii see esimese tunni jooksul ka oli. Hiljem olukord paranes ja 5½ tunni pärast jõudsime vahelaagri juurde — 22½[6]. Järgmine laager on meie ladu ja sinna on täpselt 13 miili. See ei tohiks meil rohkem aega võtta kui 1½ päeva; palume, et veel üks ilus päev tuleks. Petrooleumi jätkub täpselt nii kauaks ja meil oleks sinna saabumisel tervelt 3 päeva toit varuks. Ratsioonide suurendamisel on erakordselt head tagajärjed olnud. Mäed paistavad nüüd väga väikestena. Ikka veel puhub kerge läänetuul — ma ei saa sellest aru.

Neljapäev, 1. märts. Lõuna. Öösel oli väga külm; minimaalne temp. —41,5° [—40,8° C]. Juba teeleasumisel saime tublisti külmetada, nii nagu viimasel ajal alati. Kell 8 hakkasime liikuma ja vedasime seni, kuni silmasime ladu: lipp paistab meist veidi vähem kui kolme miili kaugusel. Jõudsime eile 11½ ja täna hommikul 6 miili edasi. Eile oli kelku raske tirida, täna hommikul aga v ä g a raske. Kui mitte arvestada halbu teeolusid, siis on ilm imetore. Pilvitud päevad ja ööd ning nõrk tuuleke.

Meil ei vea, see kerge tuul puhub põhjast ja toob koledat külma. Täna lõuna ajal on erandlik olukord: päike paistab heledasti ja on üsna soe. Kogu meie varustus on väljas kuivamas.

Reede, 2. märts. Lõuna. Õnnetus tuleb harva üksi. Eile pärastlõunal jõudsime laoni [Keskmine Barjääriladu] võrdlemisi kerge vaevaga, kuid pärast seda tabasid meid kolm rasket lööki ja olukord muutus õige täbaraks. Esiteks selgus, et petrooleumi on vähe; isegi äärmise kokkuhoiu korral jätkub seda selliste teeolude juures vaevalt järgmise laoni [71 miili eemal]. Teiseks, Titus Oates näitas meile oma varbaid, mis näevad tõesti väga halvad välja; ilmselt on nad hiljutise pakase käes kannatanud. Kolmas löök tabas meid öösel, kui tuul, millest me olime juba rõõmu tundnud, kattis taeva tumedate pilvedega. Öösel langes temp. alla —40° [—40° C] ja täna hommikul kulus meil jalgade kängitsemiseks 1½ tundi. Saime siiski enne kaheksat teele. Kaotasime silmist tähised ja jäljed ning läksime nii otse kui suutsime N-ten-W, kuid ei näinud midagi. Halvem oli aga alles ees — tee on lihtsalt hirmus. Tugevast tuulest ja täispurjedest hoolimata jõudsime ainult 5½ miili edasi. Oleme v ä g a ohtlikus olukorras, sest pole mingit kahtlust, et me ei suuda liikuda kiiremini ja kannatame koledasti külma käes.

Laupäev, 3. märts. Lõuna. Eile leidsime jäljed uuesti üles, olime nendest ida pool. Läksime ligi 10 miili edasi ja olukord tundus pisut parem, kuid täna hommikul on meie tulevik tumedam kui kunagi varem. Algul läks kõik hästi, puhus soodus tuul ja tunni ajaga jõudsime päris palju edasi. Siis aga muutusid teeolud kirjeldamatult viletsaks. Tuul pöördus põhja; kõik oli meie vastu. Pärast 4½ tundi oli olukord nii halb, et jäime laagrisse, kuigi selja taga oli ainult 4½ miili. [T. 46.] Keegi ei saa öelda, et see on meie süü. Vedasime täna hommikul, nagu iganes suutsime. Oli vähemalt kolm erisugust lumikatet, mis meie edasiliikumist pidurdasid, pealegi takistas tugev tuul meid kelku paigalt liigutamast. Kui on küllalt valgust, siis on hõlpus näha, miks kelk ei nihku. Lumi, mis varem oli ilus ja kõva, on nüüd kaetud koredate kristallide õhukese kihiga, mis on kahtlemata tekkinud päikese kiirguse mõjul. Need kristallid on lume küljes nii tugevasti kinni, et tuul ei suuda neid ära pühkida; kristallikihi ja jalaste vahel tekib tugev hõõrdumine. Jumal

aidaku meid; me ei suuda enam niiviisi edasi tirida, see on kindel. Isekeskis oleme ääretult lõbusad, kuid mida igaüks oma südames tunneb, seda võin ma ainult oletada. Jalgade kängitsemine võtab igal hommikul ikka rohkem ja rohkem aega, selle tõttu suureneb oht iga päevaga.

Pühapäev, 4. märts. Lõuna. Meie tulevik on tõesti v ä g a tume. Nagu tavaliselt, unustasime ka eile õhtul kõik oma hädad, pugesime kottidesse, magasime pärast tublit õhtusööki suurepäraselt, ärkasime, sõime jälle tugevasti ja asusime teele. Päike paistab heledasti, jäljed on selged, kuid lumepind on kaetud sõmerja härmatisega. Terve hommikupooliku tuli meil kõigest jõust vedada; 4½ tunniga jätsime ainult 3½ miili selja taha. Eile õhtul oli ilm pilves ning sombune, teeolud viletsad; täna hommikul paistab päike ja tee on niisama halb nagu eile. Meie ainsaks lootuseks on tugev kuiv tuul, kuid seda tuleb praegusel aastaajal väga harva ette. Vahetult pealmise lumekristallide kihi all on kõvade lumeviredega kaetud pind; nädal või paar tagasi oli see kelkude vedamiseks kindlasti suurepärane tee. Oleme järgmisest laost umbes 42 miili eemal ja toitu on meil üheks nädalaks, kuid põletist ainult 3 kuni 4 päevaks. Viimasega oleme nii kokkuhoidlikud, nagu veel vähegi saab olla, kuid me ei või üheaegselt kärpida oma toiduratsiooni ja vedada nii, nagu veame praegu. Oleme tõesti väga täbaras olukorras, kuid s e n i ei ole veel ükski meie hulgast meelt heitnud, või siis me vähemalt püüame teeselda lõbusat meeleolu. Ometi tõmbub süda iga kord kokku, kui kelk jääb järsku toppama mõne lumevire juures, mille taha on kogunenud lahtise, sõmerja lume hang. Praegu on temperatuur miinus kahekümnendate kraadide [—29° kuni —34° C] piires, mis teeb meie elu palju mõnusamaks. Kuid peagi on jälle oodata krõbedamat ilma ja ma kardan, et vähemalt Oatesile mõjub see üsna halvasti. Saatus olgu meile armuline! Inimestelt ei ole meil abi loota, meid võib päästa ainult lisatoit järgmisest laost. Aga kui ka seal on õli napilt, oleks see meile tõsine õnnetus. Ja kas me üldse sinna jõuame? Kui lühikesena oleks platool see vahemaa meile tundunud! Ma ei tea, mis minuga juhtuks, kui mitte Wilson ja Bowers nii vankumatult heatujulised ei oleks.

Esmaspäev, 5. märts. Lõuna. Pean kahjuks ütlema, et meie olukord läheb üha halvemaks. Eile pärastlõunal

saime veidi küljetuult ja vedasime 5 tundi. Sel kombel kasvasid hommikupoolsed viletsad 3½ miili õhtuks üle 9. Läksime magama pärast seda, kui olime joonud kruusi kakaod ja söönud tahket, pisut soojendatud pemmikani. (T. 47.) Sellise toitumise tagajärjed on kurvad kõigile, eriti aga Oatesile, kelle jalad on haletsemisväärses olukorras. Üks neist läks eile öösel kohutavalt paiste ja täna hommikul on ta päris lombakas. Nagu eile õhtul, nii oli meil ka täna hommikul tee ja pemmikan — teeskleme, nagu eelistaksime pemmikani just sellisena. Täna hommikul vedasime 5 tunni vältel veidi paremal lumepinnal, mis oli kaetud kõrgete, künklike lumeviredega. Kelk läks kaks korda ümber; vedasime jalgsi ning jõudsime umbes 5½ miili edasi. Meie laoni on kaks poniteekonda ja veel umbes 4 miili. Põletist on hirmus vähe ja vaene Sõdur on peaaegu täiesti otsas. See on väga rusuv, sest meie ei saa tema heaks mitte midagi teha; rohkem sooja toitu võiks teda ehk pisut aidata, kuid ma kardan, et ainult õige pisut. Ükski meist ei oodanud nii kohutavat pakast. Peale Oatesi talub seda kõige halvemini Wilson. Peamiselt selle pärast, ma kardan, et ta nii ennastsalgavalt Oatesi jalgu ravib. Me ei saa üksteist aidata, igaühel on enesegi eest hoolitsemisega küllalt tegemist. Meil hakkab külm ja tuul puhub me soojadest riietest läbi, kui me kiiresti edasi ei jõua. Kuid telgis muutume kõik peale Oatesi elavaks. Tahame selle mängu julgelt lõpuni mängida. Kuid on väga kurnav vedada iga päev pikki tunde nii rasket koormat, mäherdust meil veel kunagi elus pole tulnud vedada, ja ometi nii aeglaselt edasi jõuda. Jääb üksnes üle öelda: „Jumal, aita meid!" ja edasi komberdada, külmetades ja end äärmiselt armetuna tundes, kuigi me näiliselt rõõmsad oleme. Telgis kõneleme igasugustest asjadest, kuid alates sellest ajast, mil otsustasime riskida ja täisratsioonidele üle minna, on meil toidust harva juttu. Me lihtsalt ei saa praegu enam näljastena edasi minna.

Teisipäev, 6. märts. Lõuna. Eile õhtupoolikul jõudsime tuule abiga veidi paremini edasi, päeva lõpuks oli meil 9½ miili selja taga ja laoni on nüüd 27 miili. [T. 48.] Ent täna hommikul olid lood jälle väga halvad. Öösel oli soe, ja esimest korda kogu retke jooksul magasin ma üle tunni aja sisse; siis kulus veel hulk aega jalgade kängitsemiseks. Kui lõpuks teele olime asunud, rühkisime kõigest väest (oma elu eest) liikudes tunni ajaga vaevalt miili

edasi; siis läks ilm sombuseks ja meil tuli kolm korda ennast lahti rakendada ning jälgi otsima minna. Hommikupoolikul jätsime midagi alla 3½ miili selja taha. Praegu paistab päike ja tuul on vaibunud. Vaene Oates ei jõua vedada. Kui me jälgi otsime, istub ta kelgul. Ta on imetlusväärselt südi, sest jalg teeb talle ometi väga haiget. Ta ei kaeba, kuid ta elustub ainult hooti ja telgis jääb ta üha sõnaahtramaks. Teeme endale praegu katseks piirituselampi, mis võiks asendada priimust, kui petrooleum otsa saab. Sellest tuleb aga väga vilets asendaja ja piiritust ei ole meil ka kuigi palju. Kui oleksime suutnud iga päev 9 miili edasi liikuda, oleksime enne põletise lõppemist võinud jõuda laost enam-vähem mõistlikule kaugusele. Praegu ei suuda meid aidata miski muu kui tugev tuul ja head teeolud. Ehkki täna hommikul oli üsna hea tuul, tundus kelk meile tinaraskena. Kui me kõik terved oleksime, oleks mul lootust, et suudame vastu pidada, kuid vaesest Sõdurist on saanud meile ainult takistus, kuigi ta teeb, mis vähegi suudab, ja ma kardan, ta kannatab väga.

Kesknädal, 7. märts. Ma kardan, et olukord on jällegi halvem. Oatesi jalg oli täna hommikul väga paha; ta on imetlusväärselt vapper. Kõneleme ikka veel sellest, mis me kõik koos talvekorteris ette võtame.

Eile jõudsime ainult 6½ miili edasi. [T. 49.] Täna hommikul jätsime 4½ tunniga veidi üle 4 miili selja taha. Laoni on veel 16 miili. Kui sealt vaid küllaldase toiduvaru eest leiame ja tee selline püsib, nagu ta on, võime järgmise laoni jõuda, kuid mitte Uhe-tonni-laagrini.[7] Loodame, kuigi selleks pole mingit alust, et koerterakendid on Hooperi mäe juures käinud; siis peaksime vastu. Kui aga laos on jällegi petrooleumi napilt, jääb meile vaid vähe lootust. Ma tunnen, et vaese Oatesi seisukord läheneb kriisile; muidugi halveneb meie kõigi olukord päevpäevalt, kuid arvestades tõesti ülemäära pingutavat tööd, oleme siiski üllatavalt hea tervise juures. Ainult tänu heale toidule oleme jalul. Tänane hommik oli tuulevaikne, kuid hiljem tõusis nõrk külm põhjatuul. Eredas päikesepaistes on teetähised hästi näha. Tore oleks seda teed kuni lõpuni minna.

Neljapäev, 8. märts. Lõuna. Iga hommikuga läheb olukord halvemaks. Vaese Oatesi vasak jalg ei parane enam. Kohutavalt palju aega kulub jalgade kängitsemiseks

Pean igal hommikul oma öösaabastes ligi tund aega ootama, enne kui neid vahetama saan hakata, ja ometi olen enamasti esimesena valmis. Ka Wilsoni jalad teevad talle haiget, kuid peamiselt sellepärast, et ta nii palju teisi abistab. Täna hommikul jõudsime $4^1/_2$ miili edasi ja oleme nüüd laost $8^1/_2$ miili eemal — naeruväärselt lühike vahemaa, et ennast ohustatuna tunda. Kuid me teame, et praeguste teeolude juures ei suuda me päevas pooltki endisest edasi minna ja seegi nõuab meilt ligi kaks korda rohkem energiat. Kõik oleneb sellest, mis ootab meid laos. Kui koerad on seal käinud, siis võime veel hulga maad edasi jõuda. On aga seal jällegi vähe põletist, siis olgu jumal ise meile armuline. Kardan, meie olukord on igal juhul väga paha.

Laupäev, 10. märts. Kõik läheb aina allamäge. Oatesi jalg on veelgi halvem. Ta on erakordselt vapper, sest talle pole vist teadmata, et ta pärale ei jõua. Täna hommikul küsis ta Wilsoni käest, kas tal on lootust terveks saada, ja Bill pidi muidugi ütlema, et ta seda ei tea. Tegelikult ei ole selleks mingit lootust. Ja kui tema siin otsa saab, ei usu ma, et meiegi pääseme. Kui me ka väga eneste eest hoolitseksime, võime virelda veel ainult mõne päeva, mitte rohkem. Ilm on hirmus ja meie riided ning varustus jäätuvad järjest enam ning neid on raske vahetada. Vaene Titus on meile suureks tüliks. Tema tõttu peame hommikul ootama, kuni oleme osaliselt kaotanud kosutava hommikueine soojendava mõju; ometi oleks ainuõige tõusta ja kohe teele asuda; sama kordub lõuna ajal. Vaene poiss! Raske on teda vaadata; meie ei saa tema heaks muud teha, kui ainult püüda teda julgustada.

Eile jõudsime Hooperi mäe lao juurde. Ei ole midagi lohutavat. Kõike on vähe. Ma ei usu, et keegi selles süüdi oleks. Koerad, kes meid päästa oleksid võinud, ei ole siin ilmselt käinud.[8] Mearesil oli kodutee nähtavasti raske.

Täna hommikueine ajal oli tuulevaikne, kui me aga oma laagrit kokku panime, tõusis WNW-tuul. See tugevnes kiiresti. Olime pool tundi teel olnud, kui ma taipasin, et ükski meist ei suuda sellistes tingimustes vedada. Pidime laagrisse jääma ja veetma päeva ülejäänud osa telgis, nördinult tormi lõppu oodates; tuul on üsna vastik. [T. 52.]

Pühapäev, 11. märts. Näib, et Titus Oatesi lõpp on lähedal. Mis meil või temal tuleks teha, teab ainult jumal.

Arutasime seda küsimust pärast hommikueinet; ta on tore vapper inimene ja saab olukorrast aru, kuid küsis meilt lihtsalt nõu. Me ei osanud talle muud öelda, kui et veensime teda meiega kaasa tulema, nii kaua kui ta iganes suudab. Meie nõupidamisest oli ka praktilist kasu: ma käskisin Wilsonit anda meile vahendeid oma kannatuste lõpetamiseks ja me kõik teame nüüd, kuidas neid kasutada. Wilsonil ei olnud mingit valikut, vastasel korral oleksime ise ta arstimitekasti läbi otsinud. Meil on nüüd igaühel 30 oopiumitabletti, temale enesele aga jäeti ampull morfiumi. Nii palju meie olukorra traagikast. [T. 53.]

Kui me täna hommikul teele asusime, oli taevas täiesti pilves. Me ei näinud mitte midagi, kaotasime jäljed ja oleme kindlasti tükk maad kursist kõrvale kaldunud. Ennelõunal 3,1 miili. Vedada oli kohutavalt raske — seda võis oodata. Teame, et meie võimete piiriks on nüüd umbes 6 miili, kui just tuul või teeolud meid ei aita. Toitu on meil 7 päevaks ja Ühe-tonni-laagrini peaks olema umbes 55 miili. $6 \times 7 = 42$. Meil jääb 13 miili puudu, isegi siis kui ilm või tee ei halvene. Ja sügis läheneb kiiresti.

Esmaspäev, 12. märts. Eile jätsime selja taha 6,9 miili, vähem kui oleks vaja. Kõik on enam-vähem vanaviisi. Oates ei vea kuigi palju ja praegu ei ole ei ta jalgadest ega kätest enam palju kasu. Täna hommikul läbisime 4 miili 4 tunni ja 20 minutiga. Loodame pärastlõunal veel kolm lisada. $7 \times 6 = 42$. Laoni jääb 47 miili. Kahtlen, kas me seda suudame. Tee on ikka veel võimatult halb, ilm on külm ja meie jõud kahaneb. Jumal aidaku meid! Juba üle nädala pole soodsat tuuleõhkugi olnud ja ilmselt võib iga minut puhkeda vastutuul.

Kesknädal, 14. märts. Ei ole kahtlust, kõik läheb allamäge, pealegi ei vea meil põrmugi. Kui eile hommikul ärkasime, puhus tugev põhjatuul ja temp. oli —37° [—38° C]. Niisugustes tingimustes ei suutnud me edasi minna ja jäime kuni kella kaheni laagrisse [T. 54]; seejärel vedasime $5^1/_2$ miili. Tahtsin veel edasi minna, aga mehed külmetasid väga, sest tuul (N) ei vaibunud ja pärast päikese loojumist temp. langes. Võttis hulga aega, enne kui pimedas oma õhtusöögiga hakkama saime. [T. 55.]

Täna hommikul läksime teele lõunatuulega, heiskasime purje ja möödusime hea kiirusega ühest tähisest, kuid

poolel teel põõrdus tuul W-ten-S või WSW kaarde, puhudes nüüd meie tuuleülikondadest ning käpikutest läbi. Vaesel Wilsonil oli kohutavalt külm, ta ei saanud hulgal ajal oma suusasidemeid lahti. Laager tuli tegelikult Bowersil ja minul üles seada, ja kui me lõpuks telki saime, oli kõigil tapvalt külm. Praegu, keskpäeval, on temp. —43° [—42° C] ja puhub tugev tuul. Me p e a m e edasi minema, kuid laagri püstitamine muutub iga korraga raskemaks ja ohtlikumaks. Lõpp peaks lähedal olema; olgu see ainult meile kerge. Vaesel Oatesil said jalad jälle külmast näpistada. Ma värisen, kui selle peale mõtlen, mis homne päev toob. Meie teised suudame ainult suure vaevaga külmumisi vältida. Keegi ei osanud ette aimata, et praegusel ajal siin sellised tuuled ja nii madal temperatuur võivad olla. Väljaspool telki on lihtsalt kole. Meil tuleb võidelda kuni viimse kuivikuni, kuid ratsioone ei saa vähendada.

Reede, 16. või laupäev, 17. märts. Kuupäevad on segi läinud, kuid arvan, et viimane on õige. Täielik tragöödia. Üleeile lõuna ajal ütles vaene Titus Oates, et ta ei suuda enam edasi minna; ta tegi ettepaneku, et ta magamiskotis maha jätaksime. Seda me ei võinud teha ja veensime teda pärastlõunal meiega kaasa tulema. Oma kohutavast seisukorrast hoolimata vedas ta ennast kuidagi kaasa ja me jõudsime mõned miilid edasi. Öösel oli tal halvem ja me tundsime, et lõpp on tulnud.

Juhuks, kui need märkmed peaks leitama, panen ma kirja järgmised faktid. Oatesi viimased mõtted kuulusid tema emale; vahetult enne seda aga mõtles ta uhkusega, et ta rügement tunneb lugupidamist mehisuse ees, millega ta surmale vastu läks. Olime ta vapruse tunnistajaks. Nädalaid kannatas ta kaebamata suuri valusid, ja kuni viimse hingetõmbeni vestles ta igasuguste küsimuste üle ning oli kõigest huvitatud. Ta ei jätnud — ei tahtnud jätta — lootust, kuni viimse minutini. Ta vaim oli murdumatu. Lõpp oli järgmine. Üleeilse öö magas ta lootuses, et ta enam ei ärka, kuid eile hommikul ärkas siiski. Väljas möllas lumetorm. Ta ütles: „Ma lähen veidi välja ja ei tule ehk niipea tagasi." Ta läks ja kadus tormimöllu ning sellest ajast peale ei ole me teda enam näinud.

Ma kasutan võimalust ja märgin ära, et oleme viibinud oma haigete kaaslaste juures kuni nende viimse hinge-

tõmbeni. Kui Edgar Evans lamas meelemärkusetult ja me olime täiesti ilma toiduta, siis näis, et teiste elu päästmiseks tuleks ta maha jätta. Kuid jumal viis ta armulikult meie hulgast sellel kriitilisel momendil. Ta suri loomulikku surma ja me lahkusime tema juurest alles kaks tundi pärast seda, kui kõik oli juba lõppenud. Me teadsime, et vaene Oates astus oma surmale vastu, ja ehkki püüdsime teda keelitada, saime ometi aru, et ta toimib, nagu on kohane vaprale mehele ja inglasest džentelmenile. Me kõik loodame oma lõpule, mis kindlasti enam kaugel ei ole, niisama julgelt vastu minna.

Saan kirjutada ainult lõuna ajal ja siis ka vaid juhuslikult. Pakane on tugev, keskpäeval —40° [—40° C]. Minu kaaslastel jätkub ikka veel elurõõmu, ja kuigi me oma tõsiste külmavigastuste tõttu meeleheitlikus olukorras oleme, kõneleme siiski aina sellest, kuidas me kord talvekorterisse jõuame. Ma ei arva, et ükski meist oma südames seda usuks.

Nüüd külmetame juba ka teel olles ja üldse alati, välja arvatud söömaajad. Eile tuli meil lumetormi eest varju minna ja täna liigume hirmus aeglaselt. Oleme 14. ponilaagri juures, siit on ainult kaks poniteekonda Ühe-tonnilaagrini. Jätame siia oma teodoliidi, ühe fotoaparaadi ja Oatesi magamiskotid. Päevikud jm. ning Wilsoni tungival palvel kaasaveetud geoloogilised proovid leitakse kas meie juurest või meie kelgult.

Pühapäev, 18. märts. Täna, lõuna ajal, oleme laost 21 miili eemal. Meid jälgib ebaõnn, kuid meil võib veel vedada. Eile oli jälle rohkem vastutuult ja tuisku; pidime laagrisse jääma. Loodetuul, tugevus 4 palli, temp. —35° [—37° C]. Seda ilma ei taluks ükski inimolevus, meie aga oleme p e a a e g u lõplikult otsas.

Minu paremal jalal on peaaegu kõik varbad külmunud, aga veel kaks päeva tagasi olin ma uhke, et mul on kõige paremad jalad. Nii algab minu allakäik. Toimisin nagu eesel ja segasin lusikatäie karripulbrit sulatatud pemmikaniga, mistõttu sain ägeda seedimisrikke. Valude tõttu olin kogu öö üleval. Hommikul tundsin ennast teel jõuetuna; külm võttis jala, kuid ma ei märganud seda. Hetkelise tähelepanematuse tõttu on mul nüüd jalg, millele ei taha peale vaadatagi. Bowers on tervise poolest esimesel kohal, kuid üldiselt ei ole meie vahel suurt vahet. Bowers ja Wilson on ikka veel kindlad, et pärale jõuame

Või teesklevad nad seda — mine tea! Meie priimuses on viimne petrooleum, p o o l paaki, ja peale selle on meil õige vähe piiritust — see on kõik, mis meid janust lahutab. Praegu on tuul soodus ja sellest on võib-olla abi. Vahemaa, mis me praegu päevas edasi jõuame, oleks poolusele minnes naeruväärselt väike tundunud.

Esmaspäev, 19. märts. Lõuna. Eile õhtul oli meil laagrisse jäämisega suuri raskusi. Kuni olime söönud külma pemmikani ja kuivikuid ning joonud pool kruusi piiritustlambil keedetud kakaod, olime külmast päris kanged. Siis hakkas meil vastu ootust soe ja kõik magasid hästi. Täna läksime teele nagu alati, aeglaselt vedades. Kelk oli kohutavalt raske. Laoni on 15½ miili ja me peaksime kolme päevaga sinna jõudma. Milline edu! Toitu on meil kaheks, kuid põletist vaevalt üheks päevaks. Kõigil hakkavad jalad üles ütlema — Wilsonil on nad teistest paremad. Minu parem jalg on kõigist halvem, vasak aga täiesti korras. Ilma sooja toiduta ei ole aga mingit lootust jalgu ravida. Amputeerimine on viimane abinõu, mille peale võin loota, aga kas haigus edasi ei lähe? See on tõsine küsimus. Ilm ei anna meile hõlpu — tuul puhub põhja ja loode vahelt ja temp. on täna —40° [—40° C].

Kesknädal, 21. märts. Esmaspäeva õhtuks jõudsime 11 miili kaugusele laost*; kogu eilse päeva pidime tugeva lumetormi tõttu lamama ja ootama. Täna teeme veel ühe meeleheitliku katse — Wilson ja Bowers lähevad lattu põletise järele.

Neljapäev, 22. märts ja 23. märts. Lumetorm möllab endiselt. Wilsonil ja Bowersil oli võimatu minna. Homme on viimane võimalus — meil ei ole üldse põletist ja toitu on ainult üheks või kaheks korraks. Lõpp peaks lähedal olema. Otsustasime, et see olgu loomulik — läheme oma asjadega või ilma lao poole ja sureme teel.

Neljapäev, 29. märts. 21. alates möllab vahetpidamata WSW- ja SW-torm. 20. oli meil nii palju põletist, et keeta igaühele kaks kruusi teed, peale selle kuiva toitu kaheks päevaks. Iga päev valmistume teele asuma oma lao suunas, mis on 11 m i i l i eemal, kuid väljas, telgiukse taga, on üksainus pöörlev lumekeeris. Ma ei usu, et me veel midagi paremat võime loota. Peame vastu kuni lõpuni.

---

* Laager, kus nad 19. märtsist saadik asusid, oli 60. laager poolusest.

kuid muidugi jääme järjest nõrgemaks ja lõpp ei või enam kaugel olla.

Sellest on kahju, kuid ma ei usu, et veel kirjutada suudaksin.

R. Scott

Viimsed read.

Jumala pärast, ärge unustage meie omakseid.

XXI PEATÜKK

HUKKUNUTE LEIDMINE

(Sõjaväearst E. L. Atkinson, R. N.)

Kaheksa kuud hiljem leidsime telgi. See oli osalt lumme tuisanud ja nägi välja nagu teetähis. Telgi ees olid suusakepid ja nende ees bambusritv, nähtavasti kelgu mast. Telk, mis asus eelmisel suvel ehitatud tähiste joonel, oli veerand miili kaugusel ühe tähise jäänustest, mis paistis väikese künkana lume all.

Telgis olid kapten Scotti, doktor Wilsoni ja leitnant Bowersi laibad. Wilson ja Bowers oleksid nagu maganud, nende magamiskotid olid üle pea tõmmatud, nii nagu oleksid nad ise seda teinud.

Scott suri hiljem. Ta oli oma magamiskoti hõlmad tagasi lükanud ja oma kuue avanud. Väike tasku kolme märkmikuga oli ta turja all ja ta käsi oli üle Wilsoni heidetud. Nad olid oma telgi hästi kinnitanud: see oli erakordselt karmi talve sagedastele tormidele vastu pidanud. Kõik ekspeditsiooni liikmed tundsid laibad ära. Kapten Scotti päeviku abil sai mulle selgeks, mida ta selle õnnetuse põhjuseks pidas. Kui kõik mehed koos olid, lugesin neile päevikust ette katked, kus oli juttu nendest põhjustest, kortermeister Evansi hukkumise kohast ja kapten Oatesi kangelassurmast.

Leidsime üles kogu nende varustuse ja kaevasime lumest välja kelgu koos kõigega, mis sellel oli. Asjade hulgas oli 35 naela väga väärtuslikke geoloogilisi proove, mis olid korjatud Beardmore'i liustiku moreenkuhjatistelt; doktor Wilsoni soovil veeti need kuni lõpuni kaasa; mehed ei jätnud proove maha isegi siis mitte, kui õnnetus neil juba silma ees oli ja nad teadsid, et kivid tublisti nende kelgu kaalu suurendavad.

Kui kõik kokku olime korjanud, katsime nende laibad välimise telgiriidega ja pidasime matusetalituse. Pärast seda alustasime kohe vägeva mälestusmärgi püstitamist nende kohale; see töö nõudis suure osa järgmisestki päevast. Hommikul lõpetasime selle töö ning asetasime mälestusmärgi otsa lihtsa risti, mille valmistamiseks kulus peaaegu kaks suuska. Kummalegi poole mälestusmärki panime lisatähistena püsti kaks kelku ja sõtkusime need tugevasti lumme. Idapoolse kelgu ja mälestusmärgi vahele püstitasime bambusridva ja asetasime sellesse metallsilindri, milles oli järgmine kiri:

„12. november 1912, 79 kraadi 50 minutit lõunalaiust.

See rist ja mälestusmärk püstitati kapten Scotti, C.V.O., R.N., doktor E. A. Wilsoni, M.B., B.C. Cantab., ja leitnant H. R. Bowersi, India Kuningliku Laevastiku ohvitseri põrmude kohale tagasihoidliku tähisena, et jäädvustada nende edukat ning uljast katset poolusele minna. Nad jõudsid sinna 17. jaanuaril 1912, pärast seda kui norralaste ekspeditsioon seal juba oli käinud. Karm ilmastik ja põletise puudus oli nende surma põhjuseks. Mälestagem samuti nende kahte vaprat kaaslast, Inniskillingi tragunite kaptenit L. E. G. Oatesi, kes läks oma surmale vastu lumetormis, sellest kohast umbes kaheksateist miili lõuna pool, et päästa oma kaaslasi, ja allohvitser Edgar Evansit, kes suri Beardmore'i liustiku jalamil. „Issand on andnud ja issand on võtnud; issanda nimi olgu kiidetud"."

Sellele kirjutasid alla kõik meie rühma liikmed. Otsustasin koos kogu ekspeditsiooniga veel kakskümmend miili lõuna poole minna ja katset teha kapten Oatesi surnukeha leidmiseks.

Selle päeva pärastlõunal liikusime nii palju kui võimalik mööda pooluserühma teed lõuna poole. Ühel vanal ponivallil, millest muud järel ei olnud kui künkake lumepinnal, leidsime Oatesi magamiskoti, mille nad pärast ta lahkumist kaasa olid toonud.

Lootes ta laipa leida, läksime järgmisel päeval seda otsides veel kolmteist miili lõuna poole. Kui me selle kohani jõudsime, kus ta nende juurest lahkus, siis nägime, et pole mingit võimalust ta surnukeha leidmiseks. Lumi oli ta laiba armulikult katnud ja talle väärika matuse korraldanud. Siin, nii lähedal tema hukkumise paigale, kui oskasime arvata, püstitasime tema auks veel

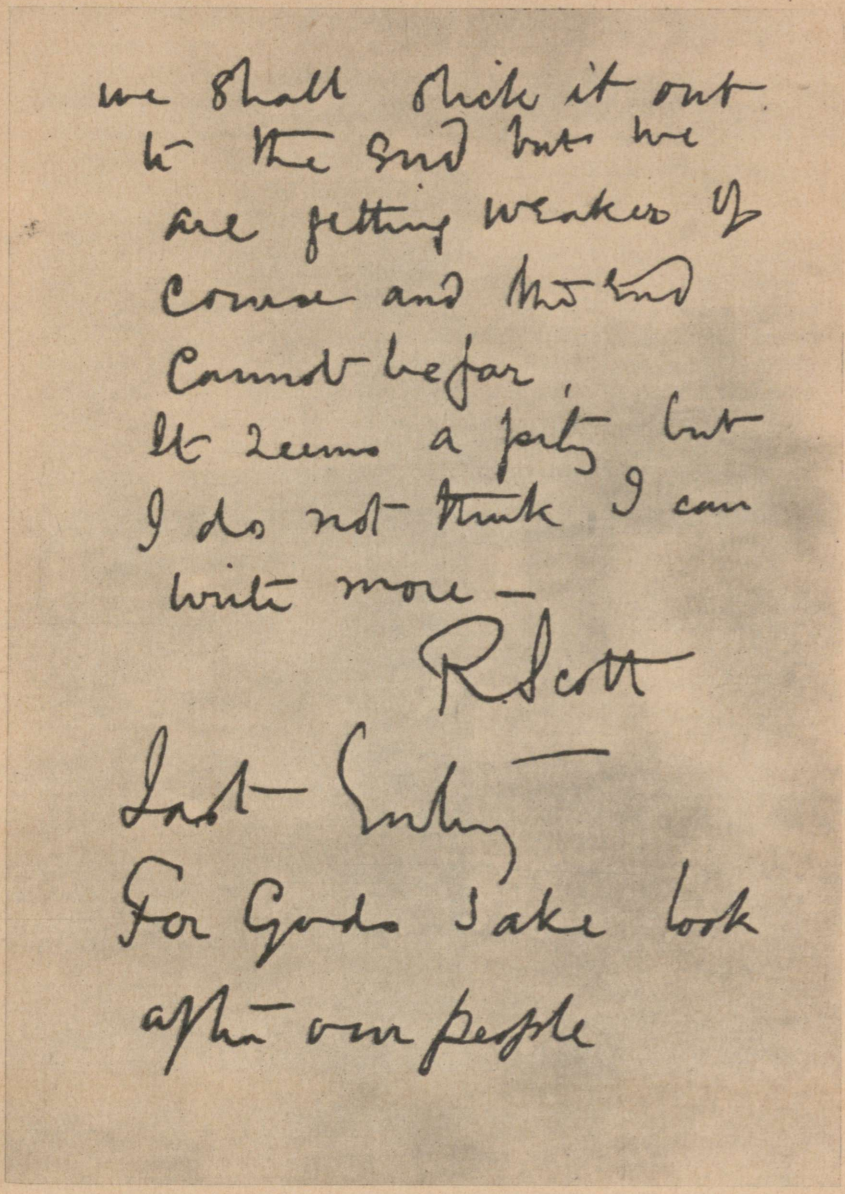
we shall stick it out
to the end but we
are getting weaker of
course and the end
cannot be far.
It seems a pity but
I do not think I can
write more —

R. Scott

Last Entry
For God's sake look
after our people

Scotti päeviku viimane lehekülg.

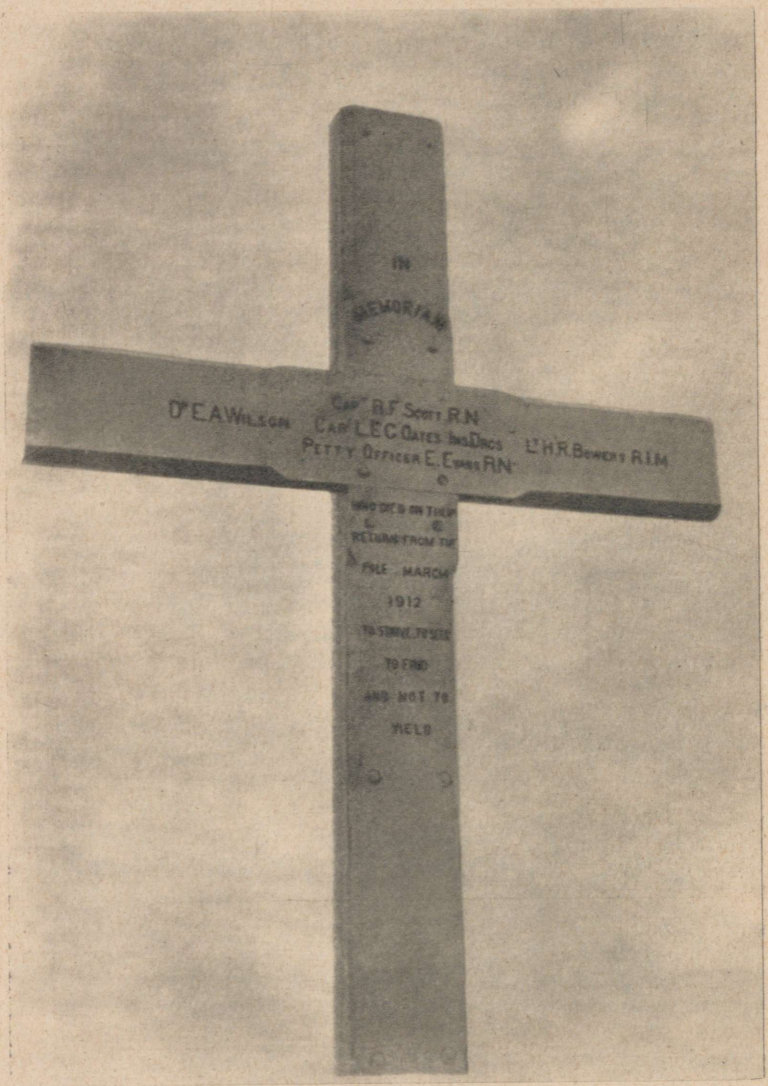

Rist,
mis püstitati Vaatluskünkale
pooluserühma mälestuseks.

ühe mälestusmärgi ja asetasime sellele väikese risti järgmise pealkirjaga:

„Siin läheduses suri vapper džentelmen, Inniskillingi tragunite kapten L. E. G. Oates. Tagasiteel pooluselt, 1912. a. märtsis, läks ta ühe lumetormi ajal vabatahtlikult surma, püüdes seeläbi päästa oma kaaslasi, kes hädas olid. Selle teate jättis siia 1912. a. pääste-ekspeditsioon."

Sellele kirjutasid alla Cherry ja mina.

Otsustasin siit tagasi pöörduda ja võimalust mööda kogu ladudesse jäänud varustuse Onnineemikule kaasa võtta. Ma mõtlesin siis, et meil tuleb kõiki meie võimuses olevaid vahendeid kasutades püüda kohtuda leitnant Campbelli ja tema rühmaga. Kuna merejää on tõenäoliselt liiga nõrk, tuleks meil teekonda jätkata arvatavasti ülal platool, ronida üles esimesest Ferrari liustikust ja minna siis platood mööda nii kaugele kui võimalik.

Järgmisel päeval jõudsime nende kolme viimsele puhkepaigale tagasi ja jätsime nendega igaveseks jumalaga. Siia nad jäävad, üksi kõiges oma suuruses; nende kehad säilivad alatiseks muutumatult ja kõdunemata hauasamba all, millest sobivamat ei ole terves maailmas.

Järgmise aasta jaanuaris, siis kui „Terra Nova" viimast korda tagasi tuli, et ellujäänuid koju viia, sõitsid need, kes kapten Scotti otsimisest osa olid võtnud, kelkudel Onnineemikule, et püstitada sinna rist tema ja ta kaaslaste mälestuseks.

See üheksa jala kõrgune rist, mille Davies kõvast eukalüptipuust meisterdas, seisab praegu Vaatluskünka tipul. Rist on esiküljega Suure Jääbarjääri poole ja „Discovery"-talvekorterist hästi näha.

Tennysoni poeemist „Ulysses" valitud read on ristile kirjutatud Cherry-Carrardi algatusel.

IN
MEMORIAM
KAPT. R. F. SCOTT, R.N.
Dr. E. A. WILSON, KAPT. L. E. G. OATES, INS. TRAG., LTN.
H. R. BOWERS, R.I.M.
ALLOHVITSER E. EVANS, R.N.
KES SURID TAGASI-
TEEL POOLUSELT.
MÄRTS, 1912.
PÜÜELDA, OTSIDA,
LEIDA
JA MITTE ALLA
VANDUDA!

XXII PEATÜKK

JUMALAGAJÄTUKIRJAD

Koos päevikuga leiti telgis järgmised kirjad:

Mrs. E. A. Wilsonile

Minu kallis Mrs. Wilson.

Kui see kiri Teie kätte jõuab, oleme meie Billiga kahekesi siit maailmast lahkunud. Oleme nüüd lahkumisele juba väga ligidal ja ma tahaksin väga, et Te teaksite, kui suurepärane inimene ta oli kuni oma lõpuni — lakkamatult elurõõmus ja valmis ennast teiste heaks ohverdama. Ma ei ole iialgi temalt ühtki halba sõna kuulnud selle eest, et ta minu tõttu niisugusesse viletsusse sattus. Õnneks ei tule tal kannatada, ja kui, siis ainult õige väheseid ebamugavusi.

Tema siniste silmade pilk on täis lootust ja ta meel on kõigutamatu oma usus, et ta on ainult osakene Kõigevägevama suurtes plaanides. Ma ei saa Teie lohutuseks teha muud, kui Teile kinnitada, et ta suri nii, nagu ta elas, vapra ja truu inimesena — parima kaaslase ja kõige ustavama sõbrana.

Tunnen Teile kõigest südamest kaasa.

Teie
R. Scott.

Mrs. Bowersile

Minu kallis Mrs. Bowers.

Ma kardan, et need read jõuavad Teie kätte pärast seda, kui Teid on tabanud üks kõige raskemaid lööke Teie elus.

Kirjutan seda kirja hetkel, mil oleme väga lähedal oma eluretke lõpule, ja ma jõuan sinna kahe vapra ning õilsa

džentelmeni seltskonnas. Üks neist on Teie poeg. Ta sai üheks minu kõige lähedasemaks ja usaldusväärsemaks sõbraks ning ma hindan ta imetlusväärselt õiglast iseloomu, ta osavust ja energiat. Mida rohkem raskusi meil läbi tuli elada, seda eredamalt tuli ilmsiks ta kohkumatu meel ja ta jäi kuni lõpuni elurõõmsaks, optimistlikuks ja alistamatuks.

Issanda teed on imelikud, kuid peab olema mingi põhjus, kui võetakse selline noor, jõuline ja paljutõotav elu.

Tunnen Teile kõigest südamest kaasa..

Teie

R. Scott.

Kuni lõpuni kõneles ta Teist ja oma õdedest. Tal on kindlasti olnud väga õnnerikkaline kodu ja vist pole paremat kui mõelda tagasi oma olnud õnnele.

Ta jäi kuni lõpuni omakasupüüdmatuks, enesekindlaks ja haruldaselt optimistlikuks ning uskus, et jumal on Teile armuline.

Sir J. M. Barrie'le

Minu kallis Barrie.

Meie hääbume väga troostitus paigas. Lootuses, et see kiri leitakse ja Teile edasi saadetakse, kirjutan ma mõned lahkumissõnad... Kõige asjalikum neist on minu soov, et Te aitaksite minu leske ja mu poissi — oma ristipoega. Me näitame, et inglased oskavad ikka veel vapralt surra, võideldes kuni lõpuni. Saadakse teada, et me täitsime oma ülesande ja jõudsime poolusele ning tegime kõik, mis võimalik, isegi kuni eneseohverdamiseni oma haigete kaaslaste päästmiseks. Ma arvan, et see on inglastele tulevikus eeskujuks ja et meie maa peaks aitama neid, kes meid leinama jäävad. Minust jääb maha minu vaene naine ja teie ristipoeg, Wilsonist lesk ja Edgar Evansist samuti lesk väga kitsikus olukorras. Tehke, mida suudate, et nende nõudmised rahuldataks. Jumalaga. Ma ei karda põrmugi surma, kuid mul on kahju ilma jääda mitmestki tagasihoidlikust rõõmust, mida ma siis, kui pikki retki tegime, enesele tulevikus tõotasin lubada. Võib-olla ei saanud minust suurt avastajat, kuid meil on seljataga kõige pikem rännak, mis kunagi on tehtud, ja

me olime lõplikule võidule õige lähedal. Jumalaga, mu kallis sõber.

Alati Teie
R. Scott.

Oleme meeleheitlikus olukorras, meie jalad on külmavõetud jne. Põletist meil ei ole ja toiduni on pikk tee, aga Teil rõõmustaks süda sees, kui Te meie telgis oleksite ning meie laule kuuleksite ja meie lõbusaid vestlusi sellest, mis me peale hakkame, kui kord Onnineemikule jõuame.

H i l j e m. Meie lõpp on väga ligidal, kuid me pole kaotanud ega mõtlegi oma head meeleolu kaotada. Tormi tõttu oleme juba neli päeva telgis ja kuskil pole ei süüa ega põletist leida. Meil oli kavatsus ise oma elu lõpetada, kui asjad nii kaugele jõuavad, nagu nad praegu on, kuid otsustasime surra loomulikku surma väljas teekonnal.

Surijana palun ma Teid, mu kallis sõber, olla hea mu naise ja lapse vastu. Aidake poiss jalule, kui riik seda teha ei taha. Ta peaks heast puust olema ... Ma pole kunagi oma elus kohanud meest, keda ma oleksin imetlenud ja armastanud rohkem kui Teid, aga ma ei suutnud kunagi Teile näidata, kui tähtis on mulle Teie sõprus, sest Teil oli nii palju anda ja minul ei midagi.

Väga kõrgeaulisele sir Edgar Speyerile, baronetile[1].

16. märtsil 1912. Lõunalaiusel 79,5°.

Minu kallis sir Edgar.

Ma loodan, et need read Teie kätte jõuavad. Kardan, meil tuleb lahkuda ja ekspeditsioon jääb selle tagajärjel laokile. Kuid me käisime poolusel ja sureme kui džentelmenid. Minu ainsaks mureks on naised, kes meist maha jäävad.

Olen Teile tuhandekordselt tänulik Teie abi ja toetuse ning Teie suuremeelse headuse eest. Kui see päevik leitakse, siis on sealt näha, kuidas me oma surevaid kaaslasi säästsime ja kuni lõpuni võitlesime. Minu arvates näitab see, et mehisuse vaim ja vastupidavus on meie rassile ikka veel omane ...

Wilson, parim kaaslane, keda ma eales olen kohanud, ohverdas end ikka ja jälle meie haigete heaks ...

Kirjutan mitmele oma sõbrale selles lootuses, et kirjad nende kätte jõuavad mõni aeg pärast seda, kui meid tuleval aastal leitakse.

Oleksime peaaegu eluga pääsenud, kahju, et see meil ei õnnestunud, kuid viimasel ajal tekkis mul tunne, et me hindasime oma jõudu üle. Kedagi ei tule selles süüdistada ja ma loodan, et ei tehta katset väita, nagu poleks meid abistatud.

Elage hästi, nii Teie kui Teie kallis, hea naine.

Alati Teie siiras
R. Scott.

Viitseadmiralile sir Francis Charles Bridgemanile, K.C.V.O., K.C.B.[2]

Minu kallis sir Francis.

Ma kardan, meie teekond on lõppenud ja hukk peaaegu kindel. Kirjutan mõned kirjad lootuses, et nad ühel heal päeval pärale jõuavad. Ma tahan Teid tänada selle sõpruse eest, mida te mulle viimastel aastatel osutasite, ja öelda Teile, millist erakordset rõõmu mulle valmistas Teie juhtimisel teenida. Tahaksin Teile öelda, et ma e i o l n u d selle töö jaoks liiga vana. Nooremad mehed nõrkesid varem ... Lõppude lõpuks oleme oma kaasmaalastele heaks eeskujuks; kui mitte sellega, et hätta jäime, siis sellega, kuidas me käitusime. Me oleksime võinud pääseda, kui oleksime haiged maha jätnud.

Elage hästi ja elagu hästi kallis leedi Bridgeman.

Alati Teie
R. Scott.

Vabandage minu käekirja — temp. on —40° [—40° C] ja on seda olnud ligi kuu aega.

Viitseadmiralile sir George le Clerc Egertonile, K.C.B.

Minu kallis sir George.

Ma kardan, meie püssirohi on otsas — kuid me käisime poolusel ja sooritasime kõige pikema seni teada oleva retke.

Ma loodan, et need kirjad ühel heal päeval pärale jõuavad.

Kõrvalisteks põhjusteks, mis meie tagasijõudmist takistasid, on mitme meie rühmaliikme haigus, kuid tõeline põhjus, mis meid kinni pidas, on kohutav ilmastik ja ootamatu pakane retke viimastel nädalatel.

Barjääri ületamine valmistas meile peaaegu kolm korda suuremaid raskusi kui kõige karmimad päevad platool.

Seda on võimatu seletada, kuid tulemuseks oli, et mu arvestused löödi segi, ja nüüd oleme veidi rohkem kui 100 miili kaugusel baasist ning meie eluküünal on kustumas.

Elage hästi. Palun jälgige, et mu naise eest hoolitsetaks, kuivõrd see sõltub admiraliteedist.

R. Scott.

Minu parimad tervitused leedi Egertonile. Ma ei unusta iialgi Teie piiritut lahkust.

Mr. J. J. Kinsey'le — Christchurch

24. märtsil 1912.

Minu kallis Kinsey.

Ma kardan, et oleme võrdlemisi otsas. Just nüüd, mil läheneme viimasele laole, tõusis lumetorm, mis kestab juba neljandat päeva. Sageli olen ma Teile mõelnud. Te olite tõeline sõber. Te aitate ekspeditsiooni hädast välja; olen selles kindel.

Minu mõtted on mu naise ja poja juures. Tehke nende heaks kõik, mis Te suudate, juhul kui minu kodumaa seda ei tee.

Ma tahaksin, et poisil oleks võimalik edasi jõuda, aga Te tunnete ju mu olukorda küllaltki hästi.

Kui ma teaksin, et mu naine ja poiss on kindlustatud, ei oleks mul kuigi kahju siit ilmast lahkuda, sest ma tean, et kodumaa ei pruugi meie pärast häbeneda, — meie retk oli pikim kõigist seni teada olevaist, ja ei miski muu kui erakordselt halb õnn retke lõpul poleks suutnud takistada meid tagasi jõudmast. Viibisime lõunapoolusel ja meie ülesanne on täidetud. Jumal õnnistagu Teid ja kallist Mrs. Kinsey't. On nii hea meenutada Teid ja Teie lahkust.

Teie sõber
R. Scott.

Samuti leiti kirjad ta emale, naisele, naisevennale (Sir William Ellison Macartney), admiral sir Lewis Beaumontile ja mr. ja mrs. Reginald Smithile, kust on võetud järgmised katked:

Suur jumal on mind ära kutsunud ja see on veel üks kohutav löök lisaks kõigele, mis Teil senini on tulnud läbi elada. Kuid lohutage ennast sellega, et ma suren rahus maailma ja iseendaga ja et ma ei tunne hirmu.

Meid kiusas tõepoolest erakordne ebaõnn, sest ülesandega seotud risk ei näinud mulle kunagi liiga suur olevat.

... Tahaksin Teile öelda, et meil jäi lõplikust pääsemisest ainult juuksekarva võrra puudu; sellise riskantse retke puhul on see täiesti õigustatav ... Lõpuks andsime ju oma elu kodumaa eest — sooritasime kõige pikema retke kõigist seni teada olevaist ja olime esimeste inglastena lõunapoolusel.

Peaksite mõistma, et pikalt kirjutamiseks on liiga külm.

... Kahju, et õnn meile selja pööras; ometi oli varustuse iga pisiasi omal kohal.

Mul ei tule kannatada valusid ja ma lahkun siit maailmast vabana kohustustest, täis tervist ja jõudu.

Sellest ajast peale, mil ma ülaltoodud ridu kirjutasin, oleme jõudnud 11 miili kaugusele laost. Meil on sooja toitu üheks söömaajaks ja külma kaheks päevaks. Me oleksime laoni jõudnud, kuid meid pidas n e l i päeva kinni kohutav torm. Ma arvan, et soodus võimalus on nüüd möödas. Otsustasime ennast mitte tappa, vaid

viimse hingetõmbeni võidelda selle lao eest, võitlus aga toob meile valuta lõpu.

Ärata poisis huvi loodusteaduste vastu, kui suudad; see on parem kui mängud; mõnedes koolides pannakse sellele rõhku. Ma tean, Sa lased teda värskes õhus olla.

Kuid eeskätt hoidku ta ennast ja hoia Sina teda loiduse eest. Tee temast edasipüüdlik mees. Mul tuli ennast tööle sundida; nagu Sa tead, oli mul alati kalduvus laisklemisele.

Minu seljakotis, koos Amundseni musta lipu ja muu tühja-tähjaga, on tükk Union Jackist, mille ma lõunapoolusele heiskasin. Saada tükike sellest lipust kuningale ja teine kuninganna Alexandrale.

Kui palju võiksin Sulle jutustada sellest retkest! Kui võrd parem see oli koduses ülimugavuses mõnulemisest. Milliseid jutte Sul oleks olnud poisi jaoks. Aga missugust hinda selle eest tuli maksta!

Ütle sir Clementsile, et ma mõtlesin temast sageli ega kahetsenud seda kunagi, et ta minust „Discovery" komandöri tegi.

LÄKITUS AVALIKKUSELE

Õnnetuse põhjuseks ei olnud halb organisatsioon, vaid ebaõnn igal pool, kus me riskisime.

1. Ponide hukkumine 1911. a. märtsis sundis mind teele asuma hiljem, kui ma kavatsesin, ja kaasavõetavat varustust vähendama.

2. Teel poolusele pidas meid kinni halb ilm, eriti aga kauakestnud torm 83. lõunalaiuskraadil.

3. Pehme lumi liustiku alumises osas aeglustas omakorda meie liikumiskiirust.

Võitlesime visalt nende ebasoodsate asjaolude vastu ja saime neist jagu, kuid see vähendas meie toiduvarusid.

Kõik, mis puutub meie toidusse, riietusse ja sisemaa jääl ning kogu 700 miili pikkusel teel poolusele loodud ladude kohta, oli väiksemagi üksikasjani hoolega läbi mõeldud. Pooluserühm oleks liustikule tagasi jõudnud hea tervise juures ja tal oleks toitu ülegi jäänud, kui poleks ootamatult nõrkenud mees, kellest seda kõige vähem oodati. Edgar Evansit peeti rühma kõige tugevamaks meheks.

Hea ilma korral ei ole Beardmore'i liustikul raske liikuda, kuid tagasi tulles ei olnud meil ühtegi täiesti ilusat päeva; see asjaolu ja haige kaaslane raskendasid meie olukorda tunduvalt.

Nagu ma kuskil mujal juba ütlesin, sattusime kohutavalt rünklikule jääle ja Edgar Evans sai ajupõrutuse. Ta suri loomulikku surma, kuid see oli vapustav ja ka sügis tuli liiga vara.

Ent kõik ülaltoodud faktid ei olnud midagi selle üllatuse kõrval, mis ootas meid Barjääril. Kinnitan, et meie poolt kasutusele võetud abinõud pooluselt tagasipöördumise puhuks olid täiesti kohased, ja keegi maailmas ei oleks osanud aimata, et tol aastaajal võib esineda sellist pakast ja nii raskeid teeolusid, nagu meid seal ees ootasid. Platool, 85. ja 86. laiuskraadil, oli külma —20°-st [—29° C] kuni —30°-ni [—34° C]. Barjääril, 82. laiuskraadil, 10 000 jalga madalamal, oli temperatuur päeval —30° [—34° C] ja öösel üsna sageli —47° [—44° C]. Peale selle oli tuul kogu aja meile vastu. On selge, et säärane olukord oli meile ootamatu, ja meie hukkumise põhjuseks on kindlasti ilma järsk halvenemine, mida ei oska kuidagi rahuldavalt seletada. Ma ei usu, et ühelgi inimesel kunagi oleks läbi tulnud elada sellist kuud, nagu meil. Hoolimata halvast ilmastki oleksime tagasi jõudnud, kui mitte veel üks mees, kapten Oates, poleks haigestunud ja kui ladudes nii vähe põletist poleks olnud, asjaolu, mida ma kuidagi ei oska seletada. Ja lõpuks sattusime tormi kätte 11 miili kaugusel laost, kus me lootsime eest leida oma viimased varud. Vaevalt saab olla harukordsemat ebaõnne, kui see viimne löök. Kui jõudsime 11 miili kaugusele oma vanast Ühe-tonni-laagrist, oli meil põletist ainult ühe söömaaja valmistamiseks ja toitu kaheks päevaks. Nelja päeva jooksul oli telgist võimatu lahkuda — meie ümber möllas torm. Oleme nõrgad, kirjutada on raske, kuid mina isiklikult ei kahetse osavõttu sellest retkest. See näitas, et inglased võivad raskusi kanda, üksteist aidata ja surma minna niisamasuguse meelekindlusega, nagu nad seda varem on teinud. Me riskeerisime, teadsime, et me riskeerime; asjaolud kujunesid meile ebasoodsaks ja meil ei ole ühtki põhjust kaevata. Anname ennast jumala meelevalla alla ja oleme otsustanud teha oma parima kuni lõpuni. Et me aga oleme valmis olnud ohverdama oma elu selle ürituse eest, mis on auks meie

kodumaale, siis pöördun oma kaasmaalaste poole palvega hoolitseda nende eest, kellele me toitjaks oleme olnud.

Oleksime me elama jäänud, oleksin jutustanud loo oma kaaslaste vaprusest, vastupidavusest ja julgusest, loo, mis oleks iga inglase südant liigutanud. Need napid read ja meie surnukehad jutustavad nüüd ise. Kuid kindlasti, päris kindlasti, ei jäta selline suur ning rikas maa nagu Inglismaa hätta neid, kelle käekäik meist sõltub.

R. Scott.

KOMMENTAARID JA MÄRKUSED*

EESSÕNA

[1] Rossi Suur Jääbarjäär — James Clark Rossi (1800—1862) järgi nimetatud tohutu suur šelfijääala (šelf — vt. II ptk., märkus 27) Antarktikas. Suure Jääbarjääri pindala vastab umbkaudu Prantsusmaa pindalale; jääkihi paksus on 170—500 meetrit.

[2] Markham, Clements Robert (1830—1916) — inglise geograaf ja uurimisreisija, võttis osa ka mitmest polaarekspeditsioonist. Kuningliku Geograafia Seltsi sekretär, hiljem president. Robert Scotti ekspeditsiooni initsiaator. *(N. B.)*

SISSEJUHATUS

Magalhães, Fernão de (u. 1480—1521) — portugallasest meresõitja ja maadeavastaja. Oli 1517 a. alates Hispaania kuningriigi teenistuses. Avastas 1520. a. väina Lõuna-Ameerika mandri ja Tulemaa saarte vahel, milline väin avastaja auks ta nime kannab. Hukkus sellel retkel Filipiini saartel, kuid üks tema laevastiku viiest laevast jõudis siiski õnnelikult Hispaaniasse tagasi, olles teinud esimese reisi ümber maailma.

Prževalski, Nikolai Mihhailovitš (1839—1888) — suur vene maadeuurija ja geograaf. Kesk-Aasia uurija. Peterburi Teaduste Akadeemia auliige. Organiseeris ajavahemikus 1870 kuni 1885 neli ekspeditsooni Kesk-Aasiasse.

Franklin, John (1786—1847) — inglise polaaruurija. Hukkus oma kolmandal, Ameerika põhjaranniku uurimiseks korraldatud ekspeditsioonil. *(N. B.)*

Toll, Eduard (1858—1902) — vene polaaruurija, geoloog, sündinud Tallinnas. Tema initsiatiivil ja algatusel organiseeriti Vene Teaduste Akadeemia poolt laeval „Zarja" ekspeditsioon hüpoteetilise „Sannikovi maa" otsimiseks, mis pidi asuma Uus-Siberi saartest põhja pool. Hukkus koos nelja kaaslasega, olles süstaga tagasiteel Bennetti saarelt. *(N. B.)*

---

* Suur osa kommentaaridest on võetud R. Scotti päeviku venekeelsest väljaandest (Последняя экспедиция Р. Скотта, Государственное Издательство Географической Литературы, Москва 1955), kusjuures need on tähistatud autori initsiaalidega *N. B.* — N. J. Bolotnikov. Osa märkusi on võetud ingliskeelsest originaalist ja tähistatud lühendiga *Or.* — originaal.

Andrée Salomon (1854—1897) — rootsi insener, õhusõitja. Organiseeris 1897. aastal lennu põhjapoolusele omaenda konstrueeritud õhupallil. Hukkus selle lennu ajal teadmata asjaoludel. *(N. B.)*

Sedov, Georgi Jakovlevitš (1877—1914) — vene hüdrograaf ja polaaruurija. Juhatas 1909. aastal ekspeditsiooni Kolõma rajooni. 1912. aastal üritas põhjapoolusele jõudmist. Suri tollel ekspeditsioonil skorbuuti.

[2] Tacitus, Publius Cornelius (u. 55 — u. 120) — rooma ajaloolane.

[3] Cook, James (1728—1779) — inglise meresõitja ja maadeavastaja. Sooritas kolm ümbermaailmareisi (1768—1779), mille kestel avastas hulga Vaikse ookeani saari, sealhulgas Uus-Meremaa, Havai saared, Uus-Kaledoonia jt. Oma kolmanda reisi ajal (1776—1779) tapeti Havai saartel pärismaalaste poolt.

[4] Simonov, Ivan Mihhailovitš (1794—1855) — astronoom, professor, hiljem Kaasani ülikooli rektor. Võttis osa vene Antarktika-ekspeditsioonist aastail 1819—1821. Pärast tagasijõudmist avaldas „Kazanski Vestnikus" (märts 1822) oma märkmed. Sama aasta juulis pidas ülikooli pidulikul koosolekul ettekande „Kõne merereisi tulemustest...", mis hiljem välja anti eri raamatuna ning mitmesse keelde tõlgiti. Teaduslike vaatluste kokkuvõtted esitas Simonov oma töödes — „Luupide „Vostok" ja „Mirnõi" ankrupaiga geograafiline iseloomustus" ja „Temperatuuri erinevusest lõuna- ja põhjapoolkeral", mis pakuvad suurt teaduslikku huvi. *(N. B.)*

[5] Borchgrevink, Carsten Egeberg (1864—1934) — norra looduseuurija. 1894. aastal tegi madrusena kaasa vaalapüügiretke Rossi meres ja maandus esimesena Antarktise mandril (Adare'i neemel). 1898. aastal juhatas ekspeditsiooni inglise laeval „Southern Cross" („Lõuna Rist"). Talvitas esimesena Antarktises Adare'i neemel. Kaardistas Viktooriamaa ranniku Adare'i neemest kuni Rossi Suure Jääbarjäärini ning teostas terve seeria magnetilisi ja meteoroloogilisi vaatlusi. Jõudis koertekelkudel 78°50′ lõunalaiusele. *(N. B.)*

[6] Drygalski, Erich (1865—1949) — saksa geograaf ja polaaruurija, Müncheni ülikooli professor. Juhatas aastail 1891 ja 1892—1893 Lääne-Gröönimaa mandrijäästiku uurimise ekspeditsiooni. Aastail 1901—1903 juhatas saksa Antarktika-ekspeditsiooni laeval „Gauss". Teel Antarktikasse organiseeris Kerguéleni saartel meteoroloogiajaama. Avastas ja uuris Antarktise rannikuosa, mille nimetas Wilhelm II maaks. Aastail 1910—1912 võttis osa Teravmägede-ekspeditsioonist, uurides juhitavate õhulaevade kasutamise võimalusi Arktikas. *(N. B.)*

Nordenskiöld, Otto (1869—1928) — rootsi Antarktikauurija (tuntud rootsi polaaruurija A. E. Nordenskiöldi vennapoeg). Üheksakümnendail aastail uuris Patagooniat ja Tulemaad. Aastail 1901—1902 juhatas ekspeditsiooni leaval „Antarktik", mis uuris Weddelli merd. Hoolimata ebasoodsast olukorrast (laev hukkus, ekspeditsioon jagunes olude sunnil kolme rühma), elasid uurijad talve enda valmistatud onnides õnnelikult üle. Nordenskiöld uuris mitmeid saari ja kogus väärtusliku kollektsiooni. 1903. aastal kogus Argentiina sõjalaev ekspeditsiooni eraldi asetsevad rühmad viimase kui ühe meheni kokku. *(N. B.)*

Bruce, William (1867—1921) — šoti polaaruurija, okeanograaf. Juhatas aastail 1902—1904 ekspeditsiooni laeval „Scotia", mis töötas

Weddelli meres. Ekspeditsioon jõudis 72°18′ lõunalaiusele, kust oli näha jääbarjääri serva. Toetudes sellistele faktidele nagu meresügavuse vähenemine ja lindude olemasolu, eeldas Bruce, et see jääsein on mandri piiriks. Tundmatu maa, mis asus barjääri taga, nimetas ta Coatsi maaks. Aastail 1909—1920 teostas Bruce seitse ekspeditsiooni Teravmägedele. *(N. B.)*

Charcot, Jean Baptiste Etienne Auguste (1867—1936) — prantsuse polaaruurija, okeanograaf. Juhatas aastail 1903—1905 ekspeditsiooni laeval „Le Français", mis oli saadetud otsima O. Nordenskiöldi ekspeditsiooni. Teada saanud, et selle leidsid argentiinlased, asus Charcot uurima Grahami maa läänerannikut. 1908—1910 juhatas teist Antarktika-ekspeditsiooni laeval „Pourquoi pas?" („Miks mitte?"), avastas ja kandis kaardile Charcot' maa (Aleksander I maast läänes) ning uuris merd kuni 124° läänelaiuseni. Hukkus traagiliselt tormi ajal Grööninmaal. *(N. B.)*

[7] „...Inglise koloniaalvägede operatsioone Lõuna-Aafrikas" — nn. buuri sõja (1899—1902) ajal. See oli Suurbritannia anastussõda Lõuna-Aafrika buuri vabariikide (Transvaal ja Oranje) vastu, mille tagajärjel need vabariigid Inglise koloniaaliks muudeti. *(N. B.)*

[8] F. R. M. Crozier, kelle järgi see neem on ristitud, võttis osa inglise meresõitja James Clark Rossi ekspeditsioonist Antarktikasse aastail 1839—1843. Crozier juhtis ekspeditsioonilaeva „Terror", Ross ise laeva „Erebus".

[9] Erebus ja Terror — vulkaanid Rossi saarel; esimene tegev, teine kustunud. Avastatud 1841. aastal Rossi poolt ja nimetatud tema ekspeditsiooni laevade järgi. *(N. B.)*

[10] Orograafia — paikkonna reljeefi kirjeldus.

[11] Hassert, Kurt (1868—1947) — saksa teadlane, geograaf, Kölni ülikooli professor. Matkanud mitmel korral Euroopas, Põhja- ja Lõuna-Ameerikas, Aafrikas ning Austraalias. Nende maade geograafiat käsitlevate mitmete raamatute autor. *(N. B.)*

[12] „Shackletoni kontsessioon" — Venemaa põhjaosas teostatud interventsiooni aastail püüdis Schackleton saada kindral Milleri valgekaartlikult valitsuselt üheksakümne üheksa aasta peale kontsessiooni Koola poolsaare loodusvarade ekspluateerimiseks. See kontsessioon pidi kogu poolsaarest Inglise koloonia tegema. Lepingu sõlmimist segasid teised konkurendid (prantsuse imperialistid), eeskätt aga Punaarmee edukas pealetung. *(N. B.)*

[13] Liberaal-unionistid — inglise kodanlik partei, mis 1886. aastal eraldus liberaalsest parteist ja sulas peaaegu ühte konservatiividega. Eraldumise põhjuseks oli Iiri küsimus — liberaal-unionistid olid Iirimaaga liidu säilitamise poolt. *(N. B.)*

[14] Mill, Hugh Robert (sünd. 1861) — šoti teadlane, geograaf ja geofüüsik, Londoni Geograafia Seltsi sekretär, Antarktika uurimise ajaloo autoriteet, raamatu „Lõunapooluse vallutamine" autor. *(N. B.)*

[15] Peary, Robert (1856—1920) — ameerika polaaruurija. Aastail 1886 ja 1891—1895 teostas neli matka Põhja-Gröönimaale, millede tulemusena tegi kindlaks, et Gröönimaa on saar, ja avastas rea jääliustikke ning Sõltumatuse lahe. Aastail 1901—1909 organiseeris Gröönimaa põhjarannikult ja Granti maalt kolm ekspeditsiooni põhjapoolusele, kuhu ta jõudis 1909. aastal. Pooluse avastamise prioriteedi

üle tekkis tal vaidlus teise uurijaga — Frederick Cookiga, kes väitis, et ta 1908. aastal esimesena poolusele jõudis. Nendevaheline äge poleemika lõppes Cooki allajäämisega, kelle avastus osutus müstifikatsiooniks. *(N. B.)*

[16] Amundsen, Roald (1872—1928) — norra polaaruurija. Tema esimeseks merereisiks polaarvetes oli belglaste Antarktika-ekspeditsioon laeval „Belgica", millel ta sõitis tüürimehena. Ekspeditsioon talvitas Bellingshauseni meres. Aastail 1903—1906 juhatas ta ekspeditsiooni purjekal „Gjöa", sõites esimesena läbi Loodeväila. Ajavahemikul 1910—1912 kavatses Amundsen korrata Nanseni poolt laeval „Fram" teostatud triivi läbi Põhjapolaarbasseini. Saanud teada, et põhjapoolus on juba avastatud, suundus Amundsen Antarktikasse. 1911. a. detsembris jõudis ta koertekelkudel lõunapoolusele. Aastail 1918—1920 teostas Amundsen laeval „Maud" merereisi piki Euraasia põhjarannikut. Lendas 1925. aastal Teravmägedelt põhjapoolusele, kuid oli sunnitud 83°43′ põhjalaiusel maanduma. 1926. aastal lendas õhulaeval üle põhjapooluse. 1928. aasta suvel lendas otsima Nobile ekspeditsiooni, kuid hukkus teel. *(N. B.)*

[17] Filchner, Wilhelm (1877—1957) — saksa maadeuurija, eriti palju reisinud Tiibetis. Juhatas aastail 1911—1912 Antarktika-ekspeditsiooni laeval „Deutschland". Ekspeditsioonil oli kavas Antarktise läbimine, see aga ei õnnestunud. Weddelli meres 77° lõunalaiusel avastas ekspeditsioon Antarktise ranniku senitundmatu osa — Printsregent Luitpoldi maa. *(N. B.)*

[18] Mawson, Douglas (sünd. 1882) — uus-meremaalasest Antarktika-uurija, geoloog. Võttis osa Shackletoni ekspeditsioonist laeval „Nimrod" (1907—1909). Aastail 1912—1914 juhatas Austraalia poolt korraldatud Antarktika-ekspeditsiooni laeval „Aurora". Ekspeditsioon uuris Antarktise rannikut Viktooriamaa ja Wilhelm II maa vahel, kandis kaardile Kuningas George V maa ja Kuninganna Mary maa ning kogus väärtuslikku materjali Antarktika merede okeanograafia kohta. Aastail 1929—1931 juhatas D. Mawson inglise—austraalia—uus-meremaa ekspeditsiooni laeval „Discovery". Ekspeditsioon avastas MacRobertsoni maa ja täpsustas Antarktise rannikujoont Sabrinamaa ja Printsess Elizabethi maa vahel. D. Mawsoni tungivate nõudmiste peale avati Macquarie ja Heardi saartel Austraalia valitsuse poolt polaarjaamad. *(N. B.)*

Davis, John K. — austraallasest Antarktika-uurija, Shackletoni ekspeditsiooni ajal (1907—1909) laeval „Nimrod" kapteni esimene abi. Hiljem võttis osa D. Mawsoni (1911—1914) ja J. Raymilli (1929—1930) Antarktika-ekspeditsioonidest. *(N. B.)*

[19] Shiraze, Tioku — leitnant, jaapani Antarktika-ekspeditsiooni ülem. Ekspeditsioon toimus laeval „Kainan-Maru" ja selle eesmärgiks oli jõuda lõunapoolusele. 1911. aasta algul ei suutnud ekspeditsioonilaev Viktooriamaani välja jõuda. Järgmisel aastal maandati kaks salka: üks Rossi Suurel Jääbarjääril ja teine Kuningas Edward VII maal. Esimene neist suundus Antarktise sügavusse ja jõudis 80°5′ lõunalaiusele. Teine salk ronis Alexandra mäeaheliku ühele kõrgemale tipule. Ekspeditsiooni teaduslikud tulemused ei ole mainimisväärsed. *(N. B.)*

[20] Hektor ja Andromahhe — Homerose eepose „Ilias" mütoloogilised kangelased. Hektor — Priamose ja Hekabe poeg, peamine Trooja kaitsja. Andromahhe — tema naine. *(N. B.)*

[21] INGLISE ANTARKTIKA-EKSPEDITSIOONIST OSAVÕTJAD.

Kaldarühm

Ohvitserid

Robert Falcon Scott	— kapten, C. V. O., R. N.
Edward R. G. R. Evans	— leitnant, R. N.
Victor L. A. Campbell	— leitnant, R. N.
Henry R. Bowers	— leitnant, R. I. M.
Lawrence E. G. Oates	— 6. Inniskillingi tragunirügemendi kapten
G. Murray Levick	— sõjaväearst, R. N.
Edward L. Atkinson	— sõjaväearst, R. N., parasitoloog.

Teaduslikud töötajad

Edward Adrian Wilson	— B. A., M. B. (Cantab.), teadusliku personali ülem, zooloog.
George C. Simpson	— D. Sc., meteoroloog.
T. Griffith Taylor	— B. A., B. Sc., B. E., geoloog.
Edward W. Nelson	— bioloog.
Frank Debenham	— B. A., B. Sc., geoloog.
Charles S. Wright	— B. A., füüsik.
Raymond E. Priestley	— geoloog.
Herbert G. Ponting	— F. R. G. S., fotograaf.
Cecil H. Meares	— koertetranspordi ülem.
Bernard C. Day	— masinaehituse insener.
Apsley Cherry-Garrard	— B. A., zooloogi assistent.
Tryggve Gran	— Norra Kuningliku Laevastiku nooremleitnant, B. A., suusatamise õpetaja.

Meeskond

W. Lashly	— peakütja, R. N.
W. W. Archer	— vanemstjuuard, R. N. (endine).
Thomas Clissold	— kokk, R. N. (endine).
Edgar Evans	— allohvitser, R. N.
Robert Forde	— allohvitser, R. N.
Thomas Crean	— allohvitser, R. N.
Thomas S. Williamson	— allohvitser, R. N.
Patrick Keohane	— allohvitser, R. N.
George P. Abbott	— allohvitser, R. N.
Frank V. Browning	— teise järgu allohvitser, R. N.
Harry Dickason	— täismadrus, R. N.
F. J. Hooper	— stjuuard, R. N. (endine).
Anton Omeltšenko	— tallimees.
Dimitri Gerov*	— koerteajaja.

Laevarühm

Harry L. L. Pennell	— leitnant, R. N.
Henry E. de P. Rennick	— leitnant, R. N.
Wilfred M. Bruce	— leitnant, R. N. R.

* Venekeelse väljaande toimetaja arvates Gorev. *Tõlk.*

Francis R. H. Drake	— nooremarveohvitser, R. N. (erus), sekretär ja meteoroloog laeval.
Denis G. Lillie	— M. A., bioloog laeval
James R. Dennistoun	— tallimees laeval
Alfred B. Cheetham	— R. N. R., pootsman
William Williams	— esimese järgu sõjaväemehaanik, R. N., esimene mehaanik.
William A. Horton	— kolmanda järgu sõjaväemehaanik, R. N., teine mehaanik.
Francis E. C. Davies	— laevaehituse insener, R. N.
Frederick Parsons	— allohvitser, R. N.
William L. Heald	— allohvitser (endine), R. N.
Arthur S. Bailey	— teise järgu allohvitser, R. N.
Albert Balson	— vanemmadrus, R. N.
Joseph Leese	— täismadrus, R. N.
John Hugh Mather	— allohvitser, R. N. V. R.
Robert Oliphant	— täismadrus.
Thomas F. McLeod	"
Mortimer McCarthy	"
William Knowles	"
Charles Williams	"
James Skelton	"
William McDonald	"
James Paton	"
Robert Brissenden	— vanemkütja, R. N.
Edward A. McKenzie	" "
William Burton	" "
Bernard J. Stone	" "
Angus McDonald	— kütja.
Thomas McGillon	"
Charles Lammas	"
W. H. Neale	— stjuuard.

Ulaltoodud nimestikus esinevad ingliskeelsed lühendid:

C. V. O.	— Commander of the Victorian Orden — Victoria ordeni kavaler.
R. N.	— Royal Navy — Kuninglik Laevastik.
R. I. M.	— Royal Indian Marine — India Kuninglik Merevägi.
B. A.	— Barchelor of Arts — humanitaarteaduste bakalaureus (vastab meie teaduste kandidaadile).
M. B.	— Bachelor of Medicine — arstiteaduse bakalaureus.
Cantab.	— Cantabrigian — Cambridge'i ülikooli üliõpilane või seal teadusliku kraadi saanud isik.
D. Sc.	— Doctor of Science — loodusteaduse doktor.
B. Sc.	— Bachelor of Science — loodusteaduse bakalaureus.
B. E.	— Bachelor of Engineering — inseneriteaduse bakalaureus.
F. R. G. S.	— Fellow of the Royal Geografical Society — Kuningliku Geograafia Seltsi liige.
R. N. R.	— Royal Navy Reserve — Kuningliku Laevastiku Reserv.
M. A.	— Master of Arts — humanitaarteaduste doktor.
R. N. V. R.	— Royal Navy Volunteer Reserve — Kuningliku Laevastiku Vabatahtlik Reserv.

[22] Lähemaid andmeid Gerovi ja Omeltšenko kohta ei ole seni õnnestunud leida. On alust arvata, et Gerov (Gorev) oli pärit Obi suudmealalt, kust nähtavasti toodi ekspeditsiooni jaoks sõidukoerad. Omeltšenko aga elas enne ekspeditsioonist osavõttu arvatavasti Kaug-Idas Harbiini ümbruses, sest ponid osteti sealt. *(N. B.)*

[23] Vize, Vladimir Juljevitš (1886—1954) — NSV Liidu Teaduste Akadeemia kirjavahetaja-liige, nõukogude polaaruurija, meteoroloog ja okeanograaf. Võttis osa tervest reast polaarekspeditsioonidest. Paljude teaduslike tööde autor, mille hulgas on populaarseid töid polaarmaade avastamise ajaloo kohta. *(N. B.)*

[24] „Poolus... avastati kaks korda... viieteist-kümne päeva jooksul" — S. Zweigil on siin väike ebatäpsus. Amundseni ekspeditsioon jõudis lõunapoolusele 14. detsembril 1911, R. Scotti ekspeditsioon aga 17. jaanuaril 1912, s. t. ligi viis nädalat hiljem. *(N. B.)*

[25] „...kus neid ootasid... ustavad sõbrad — Cherry-Garrard ja Dimitri Gerov koerterakenditega" — venekeelse eessõna autor N. Bolotnikov eksib — Cherry-Garrard ja Dimitri Gerov olid sel ajal laost juba lahkunud (vt. XX ptk., märkus 8).

[26] Maailmameri — maakera kõiki ookeane hõlmav geograafiline üldnimetus.

I PEATUKK

[1] „Laev läks viieks päevaks dokki" — teel Inglismaalt Uus-Meremaale hakkas „Terra Nova" lekkima ja pidi Lytteltoni sadamas dokki minema. *(N. B.)*

[2] „Meie hea sõber Miller..." — M. J. Miller, Lytteltoni linnapea. *(N. B.)*

[3] Välistääv — puulaeva vööritäävi (vt. märkus 8) välimine osa.

[4] Wyatt — ekspeditsiooni asjaajaja. *(N. B.)*

[5] „Andersoni mehed" — Lytteltoni valutehase „John Anderson ja poeg" töölised. *(N. B.)*

[6] Kambüüs — laeva köök.

[7] Trümm — ruum laeva laadungi paigutamiseks.

[8] Tääv — tugev liitpruss või raudtala, mis ulatub laeva kiilust vööris (vööritääv) või ahtris (ahtritääv) üles laeva tekini.

[9] Bakk — kinnine, pardast pardani ulatuv tekipealne ehitus vööris.

[10] Mess — meeskonna ühiskajut.

[11] Kolmemastilisel laeval nimetatakse maste järgnevalt, alates vöörist: fokkmast, grootmast ja besaanmast.

[12] Grootluuk — vöörist lugedes teise trümmi luuk.

[13] Pooltekk — ülateki kõrgendatud osa purjelaeva ahtris. Poolteki all asuvad juhtkonna eluruumid.

[14] Sorima — laadungit trosside või vaierite abil kinnitama.

[15] Raamatu ingliskeelse väljaande lisas tuuakse Inglismaa keskkoolide nimistu, kus on näidatud, millise kooli annetuste arvel üks või teine koer on ostetud. Samas on toodud ka koerte inglise ja vene nimed. Inglise nimed aga ei löönud nähtavasti läbi ja Scott kasutab oma päevikus vene nimesid. Samas on toodud ka ponide ja nende annetajate-koolide nimistu. *(N. B.)*

[16] Vabapardamärk — märk laeva küljel, mis näitab, kui sügavalt laev vees võib istuda, ilma et see talle ohtlik oleks.

[17] Kaerasõmerik — hobuste sööt, pressi abil katkimuljutud kaeraterad.

[18] Kinsey — R. Scotti sõber ja volinik Uus-Meremaal. *(N. B.)*

[19] Parr ehk vall-leetseljak — madàlas rannikulähedases meres asuv veealune lahtise liiva, kruusa jm. kuhjatis.

[20] Lehtersuue ehk estuaar — lehtrikujuline jõesuue, mis on tekkinud peamiselt tõusu ja mõõna tegevuse mõjul.

[21] K. — Scotti abikaasa.

[22] Jõudes välja reidilt või sadamast, kus sõidetakse maamärkide järgi, „pannakse merekurss maha", s. t. laev hakkab liikuma kompassikursi järgi.

[23] Sõlm — laeva kiiruse mõõtmise ühik; laeva kiirus on 1 sõlm, kui ta liigub edasi 1 meremiili võrra 1 tunni jooksul.

[24] „Järelvägi" — Scott mõtleb selle all nähtavasti laeva meeskonda mittekuuluvaid ekspeditsiooniliikmeid, kellel laeval otseseid ülesandeid ei olnud.

[25] Trimmima ehk setsima — purjesid tuule järgi seadma.

[26] Rumb — 1/32 osa horisondist. Kompassi skaala on jaotatud 32 rumbiks ja nagu iga ringjoon, 360 kraadiks, seega 1 rumb = 11¼°. Kompassi rumbe loetakse põhjast itta.

[27] Topsel, kliiver, taaksel — kolmnurksed purjed laeva vööris.

[28] Grootmarss — alt teine ristpuri grootmastis.

[29] Pilsipump — pump pilsi tühjendamiseks. Pilss — kanal laeva põhjas, kuhu koguneb laeva sisemusse pääsenud vesi.

[30] Põhjafloorid ehk kaarefloorid — raudtalad, millele toetub laeva masinaruumi põrand.

[31] Käilut — laevaruumide laes asetsev trellidega kaitstud klaasist valgusluuk.

[32] Kursi märkimise viis, mida Scott kasutab, on vananenud ja kuulub nn. „veeranditega" kompasside kasutamise perioodi. Käesoleval juhul tähistab S 17 O kurssi, mis oli 17° võrra lõuna suunast ida poole. 153′ näitab läbisõidetud kaugust laiusminutites ehk meremiilides.

[33] Fulmaar — merelind toruninaliste seltsist, tuletab väliselt kajakat meelde. Sellesse seltsi kuuluvatel lindudel asetsevad ninasõõrmed torutaolistes sarvmoodustistes sirge, ainult otsast tugevasti konksja nina seljal või külgedel. Nende hulka kuuluvad ka R. Scotti poolt hiljem nimetatavad antarktika tormilind, jää-tormilind, Kapimaa tormilind jt.

[34] McCormicku änn on röövlind kajakaliste seltsist. Ta erineb päriskajakatest noka, mõnede teiste anatoomiliste tunnuste ja veel selle poolest, et ta sulestiku värv koos aastaaegadega ei muutu. McCormick, kelle järgi see lind nime on saanud, oli loodusteaduste doktor, kes tegi laeval „Erebus" kaasa J. Rossi Antarktika-ekspeditsiooni aastail 1839—1843. *(N. B.)*

[35] „...juba on ta jõudnud esimese 1/10-ni 30-ndast tollist" — Inglismaal mõõdetakse õhurõhku tollides ja normaalrõhk 760 mm = 29,92 tolli elavhõbedasammast. Eespool toodud väljendusega on tahetud öelda, et õhurõhk oli 29,1 tolli = 739,1 mm.

[36] Sinivaalad — (vananenud nimetus *Balaenoptera Sibbaldi*, praegune nimetus *Balaenoptera musculus*, ka *Sibbaldus musculus*) —

kuuluvad vaguvaallaste sugukonda ning on suurimad kunagi elanud ja praegu elavaist imetajaist. Üle 33 m pikad ja kaaluvad üle 100 tonni.

[37] Jäämäed — hiiglasuured jääpangad, mis on murdunud kas šelfijää (vt. II ptk., märkus 27) servadest või merre suubuvate jääliustike küljest. Paakjää — mitmeaastane merejää, vt. lähemalt lk. 46—47.

[38] Rüsijää — liik paakjääd, kus jääpangad on surve tagajärjel üksteise peale kuhjunud.

[39] Põhjalood — vahend meresügavuse mõõtmiseks ja pinnaseproovide võtmiseks merepõhjast. *(N. B.)*

[40] Globigeriinmuda — süvameresete, mis on tekkinud mikroskoopiliste organismide *(Globigerinae)* lubikodadest.

[41] Krabihüljes — Antarktika meredes paiknev hülglane *(Lobodon carcinophaga)*. Elutseb paakjääs. Väga liikuv ja vilgas. Toitub peamiselt mitmesugustest vähilistest, millest ka ta nimetus.

II PEATUKK

[1] Ummiklaine ehk ummikas — madal, harjata laine.

[2] Vahikorrad laeval jagunevad järgmiselt:

Õine vaht	kella 00.00—04.00
Hommikune vaht	„ 04.00—08.00
Ennelõunane vaht	„ 08.00—12.00
Pärastlõunane vaht	„ 12.00—16.00
Esimene „koeravaht"	„ 16.00—18.00
Teine „koeravaht"	„ 18.00—20.00
Õhtune vaht	„ 20.00—00.00

[3] Jäärasv — pomooride (Valge mere ja Jäämere rannikul elavate venelaste vanaaegne üldnimetus) vana termin, mida kasutatakse ka teaduslikus terminoloogias ning mille all mõeldakse jää tekkimise esimest faasi: õhukesi jäälaike ja vööte merepinnal, mis meenutavad rasvalaike.

Nõukogude polaaruurija V. H. Buinitski kirjeldab oma raamatus „Antarktika" (Географгиз, M., 1953) merejää tekkimise mõningaid iseärasusi Antarktikas. Nii näiteks esineb Antarktikas Arktika meredele tüüpilisi jäätekkimise vorme, nagu jäärasv ja nilas (6—10 sm paksune sile jää), võrdlemisi harva. Jää tekkimise vormidest esineb siin peaasjalikult lobjakas (pudrutaoline mass, mis tekib siis, kui jahedasse vette satub suuremal hulgal lund) ja taldrikjää (taldrikukujulised jäätükid, läbimõõduga 0,3—2 m ja paksusega 3—6 sm). Noorjää tekib Antarktikas peamiselt taldrikjää üksikute tükkide kokkukülmumisel. Lainetuse ajal noorjää murdub, kuhjub kihtidena ülekuti, kihid külmuvad kokku ja moodustavad meetripaksuse, sageli ka paksema kihilise jää. Kihilise jää tekkimine on üks peamisi põhjusi, miks Antarktikas moodustub tugev jääkate tunduvalt kiiremini kui Arktikas. R. Scott mainib oma päevikus sageli kihilist jääd. *(N. B.)*

[4] Lahvandus — avaveeriba paakjääs.

[5] „Peilung S 21 W" tähendab, et Crozieri neem asub laeva asukohast lähtudes joonel, mis moodustab lõunast 21° suuruse nurga lääne poole.

[6] Nüüd ja edaspidi annab Scott nendel päevadel, mil laev paak-

jääs triivib, ainult asukoha korrektiivi eelmise päeva (käesoleval juhul 13. detsembri) asukohaga võrreldes.

[7] Pöördtermomeeter — termomeeter temperatuuri mõõtmiseks sügavamates veekihtides. Vajalikus sügavuses pööratakse termomeeter vastava seadeldise abil ümber. Termomeetri pööramisel elavhõbedasammas katkeb ja osa sellest jääb püsima temperatuuril, mida termomeeter ümberpööramise hetkel näitas.

[8] Barograaf — õhurõhu isemärkija.

[9] Scotti selle järelduse sõnastus ei ole selge. Nähtavasti on tal sügavuste ja temperatuuri märkimisel mingisugune eksitus juhtunud.

[10] Notothenia — Antarktika vetele väga iseloomulik kalaperekond, kes elutseb peamiselt rannavetes. Kujult on nad mitmelaadsed: mõned sarnanevad tursaga, teised mudilasega jne. Nende mitmesugused liigid heidavad marja eri aastaaegadel. Pikkus tavaliselt 50—60 sm. *(N. B.)*

[11] Merileopard — üks antarktiliste hüljeste liike. Väga vilgas, kere pikkus kuni 4 m, keskmine kaal 500 kg. Keha värvus hallikaspruun, hulga mustade ja erekollaste täppidega. Elutseb üksikult, parvedesse ei kogune, kaldale ronib väga harva. Lihasööja, toitub kaladest ja pingviinidest, vahel murrab isegi hülgeid. *(N. B.)*

[12] Käigulained — lained, mis tekivad laeva liikumisest.

[13] Eufausiа *(Euphausiq)* — kõrgemate vähkide alamklassi, sarnasjalaliste seltsi kuuluv suur (kuni 3 sm pikk) helendav koorikloom. Suviti moodustavad eufausiad mere pealmistes kihtides suuri parvi. Nendest toituvad mitmed kalade, lindude ja imetajate liigid.

[14] Scotti ennast hüüti „peremeheks".

[15] „...tuulesuunad on kõik „tõelised"" — s. o. geograafilised, vastandina kompassisuundadele, mis esimestest variatsiooni võrra erinevad.

[16] „Nad on kütkestavad, äärmiselt koomilised ja huvitavad. Uudishimu sunnib neid iga kord, kui me neile laulame, laeva juurde sõrkima. Sageli seisab pupil rühm mehi ja laulab vaimustatud Adélie' pingviinide* rühmale täiest kõrist: „Tal on kellukesed sõrmedel ja sõrmused varvastel, ta sõidab elevandil..." jne. Suurim sensatsioon on neile Meares; viimasel on tugev, musikaalne hääl, kuid ta laulab alati valesti. Ta kinnitab, et „Jumal kaitse kuningat"** helidel söösstavad pingviinid alati vette tagasi, ja tõesti, seda juhtub küllalt sageli." Dr. Wilsoni päevikust *(Or.)*

[17] Pouti tegema — purjelaeva niiviisi pöörama, et tuul satub pärast pööret purjedesse teiselt poolt laeva.

[18] „N-ten-W" ilmakaar N ja NNW vahel. Ilmakaarte skemaatiline kujutis näeb välja järgmine: (vt. lk. 485).

[19] Ruhv — elu- ja magamisruum laevas.

[20] Ekspeditsiooni kaldarühm (talvitusrühm) jagunes omakorda kolme ossa. Lõunarühma (Scotti juhtimisel) sihtpunktiks oli lõunapoolus. Läänerühm (geoloog Griffith Taylori juhtimisel) baseerus Evansi neemel ja tema ülesandeks oli uurida Viktooriamaa

---

* Adélie' pingviinid — pingviinide sugukonna kõige arvukam liik (esinevad ainult Antarktikas ja lõunapoolkera saartel). 60—80 sm kõrged, kaaluvad kuni 7 kg. Pea, kael, selg ja loivad sinakasmustad; rind ja kõht valged, nokk ning jalad mustad. Selle liigi eritunnuseks on must kurgualune ja lumivalged rõngad silmade ümber. Pesitsevad Antarktika mandril ja saartel. Suvel elavad kolooniatena. *(N. B.)*

** Inglise hümni esimesed sõnad (inglise k. „God save the King").

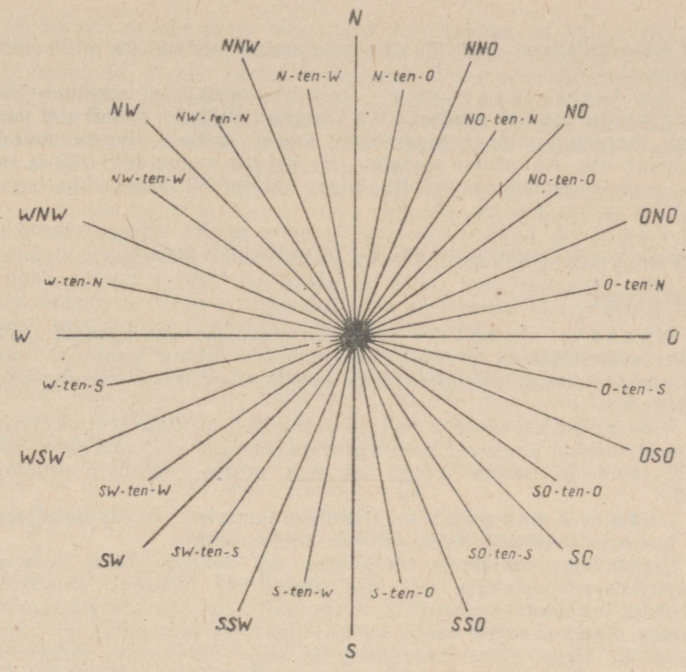

jääliustikke ning mäeseljandikke. Kolmas oli i d a r ü h m. „See rühm," öeldakse märkuses ingliskeelse väljaande juurde, „mida juhatas leitnant Campbell, [pidi, kuid] ei olnud suuteline maanduma Kuningas Edwardi maal ja viidi laeval „Terra Nova" Viktooriamaa põhjaossa, mistõttu seda rühma hakati kutsuma p õ h j a r ü h m a k s." *(N. B.)*

[21] Et retkel poolusele oma transporti mitte üle koormata, kavatses Scott eelmisel suvel rajada pooluseretke trassile terve rea ladusid.

[22] V i n d s e i l — pikk purjeriidest voolik, mille sisse on asetatud puit- või metallvõrud; vahend laeva siseruumide õhutamiseks. *(N. B.)*

[23] M a s t i k o r v — tündritaoline kabiin fokkmasti saalingul (platvorm masti pikenduskohal), milles asub mastivaatleja.

[24] R ä n i v e t i k a d *(Diatomeae)* — kollakaspruunid mikroskoopilised üheraksed vetikad. Nende rakukest on ränistunud. Esinevad maakera kõigis soolase ja mageda vee kogudes. Ränivetikad on planktoni tähtsamad organismid ning väärtuslik toit paljudele kaladele ja vaalalistele.

[25] M õ õ k v a a l *(Orca gladiator)* — delfiiniliste esindaja hammasvaalade alamseltsist, esineb kõigis meredes ja ookeanides. Ablas röövkala, toitub väiksemaist delfiinidest, loivalistest ja kaladest. Isaloomad on kuni 10, emaloomad kuni 7 m pikad. Oma nimetuse on ta saanud sirbi või mõõgakujulisest kaarjast seljauimest, mis isaloomadel on kuni kahe, emaloomadel kuni ühe meetri kõrgune. *(N. B.)*

[26] Kiusvaalalised, keda Scott siin nimetab, söövad ka väiksemaid mereloomi.

[27] Šelf ehk merelaug — mandri rannikuosa veealune jätk, mis on kaetud madala (umbes 200 m) merega. Paljudel rannikutel moodustab merelaug midagi pjedestaali taolist, millelt tõuseb mandri veepealne osa. Antarktise merelau piir kulgeb umbes piki 500 m isobaati (samasügavusjoont). Šelfi laius keskmiselt kogu kontinendi kohta on umbes 150 km. *(N. B.)*

[28] Pakitud tuli —tuli, mis on katla koldes tuhaga kaetud, et vajaduse korral saaks seda kiiresti jälle lõkkele puhuda.

III PEATÜKK

[1] Agassizi traal — Ameerika teadlase A. Agassizi nime kandev metallraamist ja võrkkotist koosnev lihtne traalnoot, mida kasutatakse ekspeditsioonilaevadel kalade ning teiste mereloomade püüdmiseks.

[2] Valgekõhuline vaal — nähtavasti mõtleb Scott kiusvaalaliste alamseltsi kuuluvat heeringavaala, mis on sinivaala järel suuruselt teine ja ühtlasi kõige levinum suurte vaalaliste esindaja. *(N. B.)*

[3] Giant's Causeway — „Hiiglase tammtee", 40 000 basaltsambast koosnev looduslik tamm Iirimaa kirderannikul.

[4] Ingliskeelse väljaande märkustes on toodud selle episoodi üksikasjalisem kirjeldus, mis on võetud dr. Wilsoni päevikust: „Uurisime randumisvõimalusi, kuid murdlainetus ujuvate jääpankade ja kalda ning rannajää vahel oli nii tugev, et randumine ei tulnud kõne allagi. Paat oleks purunenud ja meie kõik vette kukkunud. Kuid ma kinnitan Teile, see oli mulle suureks kiusatuseks. Kuue jala kõrgusel meie kohal, vana lahejää väikesel määrdunud tükil, mis oli umbes kümme ruutjalga suur, seisis üksikuna noor nukker keiserpingviin. Tema kõrval seisis ja tukkus üks ta truudest vanematest. Noor pingviin oli alles udusulis. See on pingviini elus kõige huvitavam nähtus, mille kohta meil seni oli ainult hüpoteetilisi oletusi. Kuid seni ei olnud veel keegi udusulis pingviini näinud. Ja see linnupoeg oli just selles eas. Ta tiibadel olid udusulgede asemel juba suled, nagu täiskasvanud pingviinidel. Ta rinnalt algas sulgedeta triip ja ka peast olid udusuled osaliselt kadumas. Kui suureks aardeks see lind mulle ka polnud, ei võinud me tema pärast eluga riskida ja ta jäi sinna, kus ta oli. Oli kummaline tõsiasi, et puhast jääd, millel pingviinid oleksid võinud elutseda, oli ümberringi külluses. Ometi eelistasid need triivival lahejääl põhja poole sõitnud uhkest kolooniast „ärakaranud" vaesekesed jääda ainsale allesjäänud lahejäätükikesele, mis teiste jäätükkide survel oli tõusnud kõrgele üle merepinna. Ja nad olid nähtavasti väga imestunud, et üldine liikumine põhja poole nii kaua viibib, kuna see ometi pidi algama juba kuu aega tagasi.

See oli väga huvitav juhtum ning kinnitas, et nende kummaliste olendite aju ei tööta kuigi kiiresti. Peale selle hämmastas meid veel väga järgmine vaatepilt: selle umbes kahe jala paksuse ja vee kohal rippuva, midagi koopataolist moodustava, erakordselt määrdunud merejää tüki alumisel küljel kõlkus noorte surnud keiserpingviinide jalgu ja alakeha osi, ühes kohas koguni täiskasvanud pingviini laip...

Möödudes paadis neist rüngastest, naljatasime, et lõbu oleks üsna lühikene, kui need rippuvad jäärünkad alla variseksid ja meid enda alla mataksid. Ja see juhtus tõepoolest. Kõlas kõuekärgatusesarnane mürin, vägev plaksatus vees ning kerkis määratu suur veetolmu pilv, mis tuletas meelde plahvatusel tekkivat suitsu. Meil oli põhjust rõõmu tunda, et sõudsime juba tagasi laeva poole ja olime sellest kohast 200—300 jardi eemal, avamerel.

See oli üldse väga erutav paadimatk. Enne kui jõudsime pardale tagasi ronida, nägime, kuidas raske paakjää vööde meie laeva rannajääle nii ligidale surus, et näis, nagu ei suudaks ta survele vastu panna ja lõmastuks vastu jäärünkaid. Suuri vaevu jõudis laev kitsas vabaks jäänud ruumis pöörduda ja, ahter ees, jäärindest läbi tungida. Seejuures sai laev tugevaid lööke ahtripeegli alla ja roolimehhanismi, sest jää oli väga raske ja laine tugev."

[5] Käsilogi — elementaarne seadis laeva liikumiskiiruse mõõtmiseks. Käsilogi kujutab endast kolmnurkset lauatükki, mis laeva liikumisel liini (köis, mille ümbermõõt on alla ühe tolli) otsa seotuna üle parda heidetakse. Teatud ajaühiku jooksul väljajooksnud liini pikkuse alusel arvutatakse laeva kiirus.

[6] „...niipea kui nad meie traaversisse jõuavad" — s. o. asuvad laeva kursiga risti.

[7] Asimuutring — kraadideks jaotatud ring kompassil.

[8] Peilima — mingi eseme suunda kindlaks määrama.

[9] Thomsoni lood — veesügavuse mõõtmise vahend, mis põhineb nähtusel, et veerõhk kasvab koos veesügavuse suurenemisega. Thomsoni lood koosneb ülalt kinnisest torust ja liinist toru vettelaskmiseks. Seestpoolt on toru kaetud erilise seguga, mis võimaldab kindlaks määrata, kui kõrgele vesi torusse tungib. Sissetunginud veesamba kõrguse alusel arvutatakse veesügavus.

[10] Lumevired — tuulte mõjul lumepinnale tekkiv muster, mis meenutab vöödilisi laineteviresid mererannal.

[11] Rossi saare lõunapoolseim tipp, umbes tosin miili Evansi neemest lõuna pool. Armitage'i neeme ühel väikesel neemikul, Onnineemikul, asus „Discovery" ekspeditsiooni poolt ehitatud onn.

[12] Liustikukeel — E. Shackleton kirjeldab oma raamatus „Antarktika südames" Liustikukeelt ehk, nagu tema teda nimetab, Gletšerikeelt järgnevalt: „Gletšerikeel on väga omapärane jäämoodustis, mis Erebuse tulemäe edelanõlvalt merre laskub. Ta on umbes 8 km pikk, suundub idast läände, kitsenedes järk-järgult mere suunas; veepiiril on ta veel ainult 1,5 km lai. Gletšerikeele jää on tugevasti muljutud ja kogu ta pealispind lõhesid täis. Ta ujub sügava mere kohal ja kogu liustik on veel üsna salapärane loodusnähtus. Gletšerikeel asub umbes 13 km Onnineemikust põhja pool, Roydsi neemelt on aga temani umbes 21 km lõunasse." *(N. B.)*

[13] Aglomeraat — suurtest kulumata kivimitükkidest koosnev, enamasti vulkaaniline kivim.

[14] Oliviin — enamasti oliivroheline mineraal, mis esineb basaltides ja teistes aluselistes tardkivimites.

[15] Kinnitusots — tross või vaier, millega laev kaldal asuvate esemete või teise laeva külge kinnitatakse.

[16] Greenwichi saar — saar Lõuna-Shetlandi saarestikus Antarktikas (umbes 60° l. p. ja 63° l. l.).

[17] „...mõõtsid päikese osti meridiaanil" — määrasid kindlaks päikese kõrguse hetkel, kui päike oli täpselt idas.

IV PEATÜKK

[1] Varpima — laeva varpankru ja trossi või vaieri abil edasi vedama.

[2] Anemomeeter — vahend tuule kiiruse mõõtmiseks. Tuule kiirus 20 miili tähendab, et tuul puhus kiirusega umbes 10 m/sek.

[3] Pianoola ehk fonoola — mehaaniliselt mängiv klaver.

[4] „Nimrodi"-ladu — söödaladu, mille ehitas E. Shackletoni ekspeditsioon Liustikukeele põhjaküljele 14. veebruaril 1908.

[5] „Leidsime Ferrari vanu termomeetritorukesi..." — torukesed maapinna temperatuuri mõõtmiseks paigutas Onnineemiku Vaatluskünkal 1902. aastal maasse Ferrar, kes võttis osa R. Scotti esimesest ekspeditsioonist laeval „Discovery" *(N. B.)*

[6] „Vince'i rist" — rist, mille püstitasid 1904. a. Onnineemikul R. Scotti esimesest ekspeditsioonist osavõtjad oma lumetormis hukkunud kaaslase Vince'i mälestuseks. *(N. B.)*.

[7] Nad käisid kaheksa miili kaugusel asuvas endises „Nimrodi"-onnis neile sobivat ahju otsimas ja oma parafiinivarusid täiendamas, kui aga parafiini poleks leidunud, pidid nad laskma mõned hülged, et saada kütteks hülgerasva. *(Or.)*

[8] Tsüst — kest, millega kattuvad paljud alamad loomad või nende eod ajutiselt „puhkeseisundisse" üle minnes. Tsüstis säilib organismi eluvõime mitme aasta jooksul ka eluks ebasobivais tingimusis.

[9] Ladude ning transpordi ülemaks määrati lõpuks Bowers ja Rennick pidi sellepärast laevale jääma. R. Scotti abikaasa jutustus iseloomustab nende meeste suhtumist sellesse otsusesse, kes mõistsid, et ekspeditsiooni huvides jäägu isiklikud ambitsioonid kõrvale. Rennicku lõplik alistumine otsusele toimus Uus-Meremaal samal päeval, kui Bowers sai korralduse, et ta asjaajamise temalt üle võtaks. Õhtupoolikul tuli kapten Scott oma abikaasaga laevalt maja poole, kus B. ja R. peatusid, ning nad nägid, kuidas nood kaks tulid künkalt alla, käed teineteise õlgadel — see kõneles selget keelt nende sõbralikust vahekorrast. „Ausõna," hüüdis Scott, „see näitab Rennickut heas valguses." *(Or.)*

V PEATÜKK

[1] Pièce de résistance (prantsuse k.) — mingi söömaaja tähtsaim roog; siinkohal ülekantud tähenduses.

[2] Ketaspea *(Cephalodiscus)* — üks alamaid keelikloomi.

[3] Pärast selle mahalaadimist Liustikukeele juures sõitis „Terra Nova" Kuningas Edwardi maa rannikule, et seal maale saata Campbelli idarühm (vt. II ptk., märkus 20).

[4] Käesolevas loetelus on Scottil ponikelkude brutokaaludes väikesed kokkuvõtte-vead (7—12 naela piires).

[5] Kraadides on antud nurgad, mille all nimetatud maamärgid Nurgalaagrist paistavad.

[6] „...Terror N 4 W — Terrori neem paistab suunas, mis on N-ist 4° W poole.

[7] Ingliskeelse väljaande kommentaarides tuuakse ära järgmine väljavõte dr. Wilsoni päevikust: „Jää vajus väga sageli. Jääkoorik murdus selle all tekkinud tühemike kohal. Suurtel aladel vajus jää umbes 1/4 tolli võrra. Seda saatis omalaadne rigin või summutatud paugule sarnanev heli. Minu juhtkoer Starik — kõige kuulekam ja

targem mõlema rakendi koertest — arvas igakord, kui keegi tema kõrval läbi kooriku vajus, et jääkooriku all on jänes, kargas esimeste käppadega selle koha peale ja toppis nina lumme. See kõik toimus ebahariliku kiirusega, ei takistanud kunagi rakendi liikumist ja oli ülilõbus. Minu rakendis on veel väike naljakas koer Makaka. Ta ei ole suur, kuid on väga vallatu ja töökas. Ta on paaris paksu, laisa ja apla Noogise-nimelise musta koeraga. Iga päev juhtub paaril korral, et väike väle Makaka märkab seda, kui Noogis ei vea; ta kargab üle trengi, hammustab välkkiirelt Noogist, ja enne kui paks koer midagi taipab, on Makaka jälle oma kohal." *(Or.)*

[8] Arvud tähistavad nurki (kraadides), mille all nimetatud maamärkide paarid 7. laagrist paistavad.

[9] Variatsioon e. deklinatsioon — nurk, mille võrra magnetiline meridiaan erineb astronoomilisest meridiaanist. Variatsioon oleneb geograafilisest laiusest ja pikkusest ning aja jooksul muutub.

[10] Sidney ülikooli professor T. Edgeworth David, kes Schackletoni ekspeditsioonist geoloogina osa võttis ja esimesena lõunapoolkera magnetipoolusel käis.

[11] Ühiku all mõistis Scott neljast inimesest koosneva salga toidutagavara üheks päevaks.

VI PEATÜKK

[1] Türgi punt — kerakujuline meremehesõlm.

[2] Selle tabeli mõned arvud lähevad lahku R. Scotti poolt varem antud arvudest. Nii näiteks on 14. ja 15. laagri vahemaa päeviku järgi 6 miili 1450 jardi. Ka kokkuvõte ei ole Scottil õige.

[3] „Meie kõik peame ära õppima rakendite kõrval jooksmise ja vene komme tuleb maha jätta" — Scotti nendest sõnadest selgub tema ja ta kaaslaste hukkumise peamine põhjus. Kaotanud lootuse ponidele, ei uskunud ta ka võimalusse jõuda poolusele koertekelkudel ja lootis ainult enese ning oma kaaslaste vastupidavusele. Ometi oleks ta küllaldase arvu koerte abil võinud oma eesmärgi saavutada väiksema jõukuluga, nii nagu seda tegi R. Amundsen. *(N. B.)*

VII PEATÜKK

[1] „Sulatasime lahti mõned vanad ajakirjad ja illustreeritud väljaanded, mis olid siia jäetud „Discovery" ekspeditsiooni poolt. Saime niiviisi hulga huvitavat lugemisvara." Dr. Wilsoni päevikust *(Or.)*

[2] Ekspeditsioonist osavõtjate päevikud ja tööaruanded on ilmunud käesoleva teose ingliskeelse väljaande teises köites.

[3] Et endale „seda küsimust selgeks teha", täidab Scott päeviku kaks vaba lehekülge kivimite klassifikatsiooni tabelitega, kus on toodud kivimite peamised rühmad ja nende alajaotused — settelised kivimid, mis tekkisid kas keemilise, orgaanilise või mehaanilise settena; moondekivimid, mis kujunesid esialgsete kivimite moondumisel kõrge temperatuuri mõjul, ja tardkivimid, mis on tekkinud magma tardumisel, — ühes andmetega nende keemiilise koostise kohta. *(Or.)*

[4] Ännide lähedus on märgiks vaba vee olemasolust, nende vähenemine — mere külmumisest.

[5] Daik — tardunud magmast maakoore lõhedes tekkinud soonekujuline kivimkeha.

[6] Karripulber — kastme- ehk raguupulber, valmistatud mitmesugustest vürtsidest, milledest kõige olulisem on india pipar.

VIII PEATÜKK

[1] Meteoroloogiline onn — 2 m kõrgustele jalgadele ehitatud restseintega onn meteoroloogiliste mõõteriistade jaoks.

[2] Originaali lisas on toodud väljavõte Scotti raamatust „„Discovery" reis", kus kirjeldatakse merejääle jäetud paatide vajumist läbi jää. Igasugune tume ese, antud juhul köis, neelab päikesesoojust ja vajub selle tagajärjel lumme või jäässe, millel ta lamab.

IX PEATÜKK

[1] Valguskiirte difraktsioon — valguskiirte kõrvalekaldumine otsesuunast. Seda on võimalik vaadelda kitsast pilu läbivate või teravaservalisest tõkkest mööduvate valguskiirte puhul.

[2] Valguskiirte murdumise kriitiline nurk — valguskiire kõige väiksem langemisnurk, mille puhul veel esineb täielik sisepeegeldus.

[3] Päikesesapp — päikesega ühel rõhtjoonel asuv hele täpp.

[4] Arrhenius, Svante (1859—1927) — rootsi füüsik ja keemik, paljude astronoomiliste ja astrofüüsiliste uurimuste (planeetide temperatuur, päikesetara teooria, taevas esinevate valgusnähtuste kujunemine ja evolutsioon jt.) autor. Tegeles ka füüsikalise keemia seaduste rakendamisega bioloogilistes protsessides ja biokeemias. Arrhenius on ebateadusliku, reaktsioonilise teooria autor, mille järgi elusaine on igavene ja elu tekkimise aluseks maakeral on ühelt planeedilt teisele ülekantud elu alged.

Scott meenutab Arrheniuse teooriat, mille viimane avaldas aastal 1900. Selle teooria järgi on virmaliste tekkimise põhjuseks laetud osakeste mõju maakera atmosfäärile; need osakesed põrkuvad päikeselt valguse survel ning saavad seejuures kindla suuna ja suure kiiruse. *(N. B.)*

Birkeland, Christian (1867—1917) — norra füüsik, Kristiaania (praegu Oslo) ülikooli professor. Võttis osa norralaste poolt virmaliste uurimiseks korraldatud ekspeditsioonidest (1899—1900; 1902—1903). Ta on teooria autor, mille järgi Päike erilise kiirguse kaudu aktiivselt Maa atmosfääri ülemisi kihte mõjutab. Tema teooria järgi on virmaliste tekkimise põhjuseks laetud osakeste voolused, mida kiirgavad Päikese pinna üksikud, „aktiivsed" alad. Need osakesed tungivad Maa atmosfääri ülemistesse kihtidesse. Birkeland aga ainult märgib nende vooluste olemasolu ega lahenda probleemi, kuidas need voolused päikesel tekivad, on nad katoodkiired või mingisugused muud laetud osakesed. Birkeland tõestas enda konstrueeritud aparaadi „terrella" abil, et Maa magnetivälja mõjul koondub elektronide voolus pooluste ümber. *(N. B.)*

[5] Størmer, Carl Fredrik (sünd. 1875) — norra matemaatik ja geofüüsik, virmaliste matemaatilise teooria autor. Lähtudes Birkelandi hüpoteesist, mille järgi virmaliste tekkimise põhjuseks on atmosfääri ülemistesse kihtidesse sattuvad kiiresti lenduvad elektronid, mis kiirguvad päikeselt, teostas Størmer väga keeruka ana-

lüüsi nende teede kohta, mida mööda elektronid Maa magnetiväljas võivad liikuda.

[6] Efloresetsents — kivimite, kristallide jne. murenemisel vabanenud soolade eraldumine; käesoleval juhul — soolakristallide murenemine mereveest tekkinud jää pealispinnal; esineb järskude temperatuurilanguste puhul.

[7] Prototsoon — ainurakne loomorganism. Astsiid — mantelloomade (keelikloomade alamhõimkond) ühe klassi esindaja.

[8] Peneplaan ehk pigatasandik — peaaegu tasane, vähe lainjas või kühmuline maapind.

[9] Blue Mountains — mäestik Ameerika Ühendriikide loodeosas.

[10] Galantiin — külm lihatoit, valmistatud kana- või vasikalihast ja farsist.

X PEATÜKK

[1] Gradient — õhurõhu, temperatuuri või elektrilise potentsiaali muutus pikkusühiku kohta gradiendi suurima muutuse suunas.

[2] Polo — keskaegsest Pärsiast pärinev pallimäng, mida mängivad kaks neljast mehest koosnevat meeskonda, kes ratsutavad hobustel või ponidel.

[3] „...Shackletoni onn" — Shackletoni ekspeditsiooni poolt ehitatud onn. *(N. B.)*

[4] Endoparasiidid — parasiidid, kes elavad teise organismi (peremehe) kudedes või siseorganeis; nende vastandeiks on ektoparasiidid, kes elavad organismi kehapinnal. *(N. B.)*

[5] Siinkohal Atkinson eksib: kaasaegse teaduse andmeil kahjutuid ussnugilisi ei esine. *(N. B.)*

[6] Trüpanosoomid — algloomad viburlaste klassist. Levivad peamiselt troopilistes rajoonides, põhjustades unitõbe *(Trypanosoma gambiense)*, kargtaudi *(Trypanosoma equiperdum)* jne.

[7] Molva — kalaperekond tursaliste seltsist.

[8] Mendelism — ebateaduslik metafüüsiline pärivusõpetus, mille rajas austria loodusteadlane Johann (munganimega Gregor) Mendel möödunud sajandi 60-ndail aastail ja mis on kaasaegse kodanliku pärivusõpetuse aluseks. Selle õpetuse järgi kehtivad kõikide organismide kohta — hernest kuni inimeseni — ühesugused pärivusseadused. Mendelismi kui valeõpetust on oma töödes kritiseerinud nõukogude teadlased K. A. Timirjazev, I. V. Mitšurin jt. *(N. B.)*

[9] Scott vihjab siin ameerika bioloogi Jacques Loebi (1859—1924) eksperimentaalseile töödele kunstliku partenogeneesi (neitsisigitamise) alal. *(N. B.)*

[10] Joule, James Prescott (1818—1889) inglise füüsik, määras esimesena soojuse mehaanilise ekvivalendi ja tegi terve rea teisi tähtsaid avastusi.

[11] Sublimatsioon — veeauru üleminek tahkesse olekusse madala temperatuuri korral.

[12] Weddelli hüljes — Antarktika hüljeste neljast liigist kõige arvukam ja levinum. Suur, 2,5—3 m pikk, väga rahulik ja kartmatu loom. Oma nime on ta saanud inglise vaalapüüdja James Weddelli järgi, kes avastas selle hülgeliigi 1823. aastal, kui ta Antarktika vetes purjetas. *(N. B.)*

[13] Ainud — Kuriilidel, Sahhalinil ja Jaapanile kuuluval Jesso saarel elav loodusrahvas.

[14] Aerjalalised *(Copepoda)* — koorikloomade klassi, alamate vähkide alamklassi kuuluv väikeste loomade selts.

[15] „...Nordenskiöldi raamatus „Vega"" — mõeldud on rootsi polaaruurija A. E. Nordenskiöldi raamatut „Reis ümber Euroopa ja Aasia aurikul „Vega" 1878—1880". *(N. B.)*

[16] Bellot, Joseph-René (1826—1853) — prantsuse mereväeleitnant. Võttis osa inglase W. Kennedy poolt korraldatud ekspeditsioonist (1851), kes koos mitme teise ekspeditsiooniga otsis J. Franklini kadumaläinud ekspeditsiooni. *(N. B.)*

[17] Bipolaarsus — mingi nähtuse esinemine mõlemal polaaralal (Antarktikas ja Arktikas).

[18] Ruskin, John (1819—1900) — inglise kirjanik ja kunstiteadlane, Oxfordi ülikooli professor. *(N. B.)*

XI PEATUKK

[1] Inversiooni gradient — õhutemperatuuri gradient inversiooni korral. (Inversiooniks nimetatakse nähtust, kus temperatuur koos kõrguse kasvuga tõuseb; tavaliselt temperatuur kõrguse suurenedes langeb.)

[2] Kuivorg — org Lõuna-Viktooriamaal, Ferrari liustikust põhja pool.

[3] Orvand — amfiteatrikujuline, ühest küljest avatud nõgu.

[4] Nunatakk ehk põhjakiur — mandrijääst väljaulatuv kalju või mäetipp.

[5] Tõlkimatu terminoloogiline segadus. „Glaciated" tähendab inglise keeles nii „jääga kaetud" kui ka „jää poolt kujundatud" (näit. maapind).

[6] Adiabaatiline gradient — õhutemperatuuri gradient tõusvate või laskuvate õhumasside puhul, kusjuures ei esine soojuse vahetumist ümbritseva keskkonnaga.

[7] Belcher, Edward (1799—1877) — inglise meresõitja, Uus-Hebriidi saarte ja Bismarcki saarestiku uurija. Juhatas aastail 1852—1854 üht mereekspeditsioonidest, mis olid saadetud Franklini otsima. *(N. B.)*

[8] See Scotti väljend vajab täpsustamist. Nekton ei tähenda ainuüksi keskmises veekihis leiduvaid organisme, vaid aktiivselt ujuvaid veeloomi (näit. kalu) üldse.

[9] Otteri traal — üks juhtlaudadega traalnooda tüüpe, mida kasutatakse enamasti madalikul ja rannikupiirkonnas. Dredž — raamile kinnitatud tugev võrk, mida veetakse mööda merepõhja. Kasutatakse merepõhja uurimisel.

[10] Gini — vanaaegne inglise kuldmünt, ammugi käibelt kadunud, kuid arvestusühikuna säilinud, eriti tekstiilikaubanduses. Võrdub 21 šillingiga ehk 1 naela ja 1 šillingiga.

[11] Holosphera Viridis — (õieti *Halosphaera viridis*) keralaadne ainurakne vetikas, peetakse ka viburloomaks.

[12] Püknogoniidid — ämblikke meenutavad merelülijalgsed.

[13] See Scotti väljendus on ebatäpne: CO_2 on küll kahjulik, kuid mitte mürgine gaas.

[14] Uupas — Jaava saarel kasvav mürgise piimamahlaga puu.

[15] Sverdrup, Otto (1854—1930) norra polaarmeresõitja. Oli

kapteniks Fr. Nanseni ekspeditsioonilaeval „Fram", mis esimesena triivis läbi Kesk-polaarbasseini (1893—1896). Võtnud osa paljudest, sealhulgas ka nõukogude polaarekspeditsioonidest. *(N. B.)*

[16] Magnaalium — alumiiniumi ja magneesiumi (10—30%) sulam.

[17] Yorkshire'i puding — lehttainast küpsetatud puding, mida süüakse rostbiifiga.

[18] Anšoovis — perekond heeringlasi. Esineb Vahemeres ning Euroopa lääne- ja edelarannikul.

[19] Rosinaõngitsemine — inglise jõulumäng, mis seisneb leegitsevast viinavaagnast rosinate püüdmises.

XII PEATUKK

[1] See aruanne on Scotti poolt hiljem vahele kirjutatud.

[2] Meridiaani-instrument — idast läände suunduvale teljele täisnurgi kinnitatud teleskoop, mis liigub telje ümber meridiaani tasapinnas.

[3] Tõusulõhe — lõhe piki rannikut, millest mere poole asuv jää tõusu ja mõõna korral koos merepinnaga tõuseb ja vajub.

[4] Kaldarühma mehed mängisid viimast korda jalgpalli 19. mail, s. o. 34 päeva enne pööripäeva. Uheksa päeva pärast 17. juulit, s. o. 26. juulil, on pööripäevast möödas 34 päeva ja järelikult niisama valge kui 19. mail.

[5] Fahrenheiti skaalal on null 32 kraadi allpool vee külmumispunkti; seega tähendab Scotti väljendus „109° külma", et temperatuur oli 109 Fahrenheiti kraadi allpool külmumispunkti (77° + 32°).

[6] „...McMurdo väina klimatoloogia küsimused põhjalikult valgustatud" — Scotti vaimustus Wilsoni ja selle kaaslaste saavutuse üle on täiesti loomulik. Uurijate mehisus, kes söandasid minna nii raskele retkele, väärib imetlust. Kuid R. Scott liialdab, öeldes et selle rajooni klimatoloogia on „põhjalikult valgustatud". Selleks oli Wilsoni rühm Crozieri neemel liiga lühikest aega ja nende elutingimused seal normaalse töö jaoks liiga rasked. *(N. B.)*

[7] Pemmikan — konserveeritud, kõrgekalorsusega toiduaine, mis koosneb lihast, rasvadest ja muudest toitvatest lisanditest. *(N. B.)*

XIII PEATUKK

[1] Vt. V ptk., märkus 10.

[2] Neervall — ots, millega laevadel kliivreid alla tõmmatakse.

[3] Insolatsioon — päikese otsese kiirguse hulk, mis langeb 1 cm^2 suurusele horisontaalsele pinnale 1 minuti jooksul.

[4] Lockyer, Joseph Norman (1836—1920) — inglise astronoom.

[5] „Möirgavad neljakümnendad" (inglise keeles *Roaring Forties)* — eriti tormine mereala ookeanidel 40. ja 50. laiuskraadi vahel.

[6] Petehhia ehk täppverevalum — eeskätt nahal esinev verevalum, nööpnõelapeast kuni hernetera suuruseni.

[7] Wright, Almroth Edward (1861—1947) — inglise bakterioloog. Leiutas tüüfusevaktsiini, mis sai üldise tunnustuse, pärast seda kui vaktsiini oli kasutatud I maailmasõjas, inglise sõdurite vaktsineerimisel.

[8] Atsidoosne intoksikatsioon — organismi mürgistusseisund, mis tekib vere happesuse tõusu tagajärjel.

[9] Rasvväärastus — rasva ladestumine organites.

[10] Siin on tegemist eksitusega. Skorbuudi sümptoomide tekkimist ei põhjusta mitte need kaks soola, vaid orgaaniliste hapete kuhjumine veres.

[11] Skorbuudi põhjuseks on C-vitamiini vähesus, mis põhjustab Scotti kirjeldatud haiguslikke nähtusi. C-vitamiini sisaldavad peaasjalikult värsked aed- ja puuviljad (mitte aga liha!). Scotti eluajal oli skorbuudi olemus välja selgitamata, sest õpetus vitamiinidest tekkis hiljem. (Vitamiini mõiste lõi poola keemik C. Funk 1912. a., s. t. samal aastal, mil Scott lõunapoolusele jõudis.)

[12] Ablatsioon — jää eraldumine liustikust, kas selle sulamise või lihke tagajärjel.

[13] Džaipur, Udaipur, Dardžiling — linnad Indias.

[14] Aktinograaf — isekirjutav päikesekiirguse mõõtmise aparaat.

[15] Lolomaa — piirkond Lõuna-Hiinas, kus elavad lolo suguharud (tiibeti-birma hõimud).

[16] Kešš — Hiina vaskmünt, ruudukujulise auguga keskel, kõrvaldati käibelt 1919. a.

[17] Murrang — (geoloogilise mõistena) maakoore lõhenemine, mille tagajärjel kihtide asetus mõlemal pool lõhet või murrangupinda on erinev.

XIV PEATÜKK

[1] Doleriit — purskekivim, jämeda- või keskmiseteralise basaldi teisend. Intrusioon — vedela magma sissetung maakoore kihtide vahele.

XV PEATÜKK

[1] Scotti arvamus osutus õigeks. Praegu pikemat aega Antarktises viibiv nõukogude teaduslik ekspeditsioon kasutab mandril ja jääl liikumiseks edukalt traktoreid. Samuti kasutasid traktoreid 1958. a. jaanuaris lõunapoolusele jõudnud uusmeremaalasest alpinisti Hillary ja mõni aeg hiljem sinna jõudnud inglaste (dr. Fuchsi juhtimisel) ekspeditsioon. Hillary rühm oli ühtlasi esimene, kes pärast Scotti käis lõunapoolusel mandrit mööda.

XVI PEATÜKK

[1] Sill — kihtidevaheline plaatjas tardkivimist soon.

[2] Aktinomeeter — aparaat päikesekiirguse mõõtmiseks.

[3] „Meeleheitemülgas" — väljend J. Bunyani allegoorilisest teosest „The Pilgrim's Progress" („Palverändaja teekond").

[4] Beardmore'i liustiku lõpp, mis Barjääri jäämassi tungides määratu suurt survet ja purustusi tekitab, kulges risti üle lõunarühma tee. Need purustused ulatusid nii kaugele, et kui Scotti rühm oleks läinud otsejoones liustiku jalami suunas, oleks tal tulnud 200 miili võrra varem oma suunast kõrvale pöörduda.

Värav oli tuisklumest tekkinud sadulakujuline hang, mis asus liustiku viimast käänakut piiravat mäestikku läbivas lõhes. Sellest hangest ülesronimine ja ta teiselt küljelt allalaskumine oli kõige kergem tee liustikule jõudmiseks. *(Or.)*

XVII PEATUKK

[1] Kuna endise mootorsaanide rühma liikmed Day ja Hooper 24. novembril tagasi olid pöördunud ning Meares ja Dimitri kuni Alumise liustikulaoni tulid ja sealt 11. detsembril tagasi läksid, liikusid lõunarühm ja ta abirühmad edasi järgmises koosseisus:

10. detsembril lahkusid „tapamajast":

Esimene kelk. Scott, Wilson, Oates ja kortermeister Evans.
Teine kelk. Leitnant Evans, Atkinson, Wright, Lashly.
Kolmas kelk. Bowers, Cherry-Garrard, Crean, Keohane.

21. detsembril lahkusid Ülemisest liustikulaagrist:

Esimene kelk. Scott, Wilson, Oates ja kortermeister Evans.
Teine kelk. Leitnant Evans, Bowers, Crean, Lashly, kuna Atkinson, Wright, Cherry-Garrard ja Keohane tagasi pöördusid.

4. jaanuaril, 150 miili poolusest:

Esimene kelk. Scott, Wilson, Oates, Bowers ja kortermeister Evans, kuna leitnant Evans, Crean ja Lashly tagasi pöördusid. *(Or.)*

[2] Sellesse laagrisse ehitati ladu, mis nimetati Keskmiseks liustikulaoks.

[3] Siinkohal mõtleb Scott ühiku all nelja mehe ühe nädala toidutagavara (vrd. V ptk., märkus 11).

XVIII PEATUKK

[1] Atkinson, Cherry-Garrard, Wright ja Keohane jõudsid tagasi ootamatult kiiresti. Kuni Uhe-tonni-laoni liikusid nad keskmiselt 14,1 geograafilist miili päevas. Evansi neemele jõudsid nad tagasi kolm kuud pärast sealt lahkumist, 28. jaanuaril 1912.

[2] Hüpsomeeter ehk hüpsotermomeeter ehk barotermomeeter — õhurõhu mõõtmise aparaat, mis on ehitatud arvestusega, et vee keemise temperatuur oleneb õhurõhust. Hüpsomeetri abil määratakse vee keemise temperatuur äärmiselt täpselt (kuni 1/300° täpsusega); selle alusel arvutatakse õhurõhk ja viimase järgi kõrgus merepinnast.

[3] Aroruut — teatavate troopiliste taimede juuretärklis. Kasutatakse kondiitritööstuses ning laste ja haigete toitmiseks. *(N. B.)*

[4] Aneroidbaromeetrid ehk metallbaromeetrid — mitmesuguse ehitusega baromeetrid, mille põhiliseks osaks on õhutühjad metallkarbid või -torud, mis reageerivad õhurõhu muutumisele.

[5] Kolme-kraadi-ladu — ladu, mis asus kolme laiuskraadi kaugusel poolusest.

[6] Leitnant Evansi rühma retk ei olnud kerge. Platool pidas neid lumetorm kolm päeva kinni ja nad pidid kiirustama. Kui nad liustiku jalamile jõudsid, ilmnesid Evansil skorbuudi tunnused. Ta oli ennast üle pingutanud: kevadised matkad ja retk Nurgalaagrisse, siis kurnav kelkude vedamine mööda Barjääri pärast avariid mootorsaanidega ja lõpuks matk peaaegu pooluseni murdsid ta tervise.

Sellest hoolimata vedas ta koos teistega edasi, tegi vaatlusi ja määras kurssi. Kuna ta aga kogu aja nõrgemaks jäi, siis tuli olukorra päästmiseks edasiliikumise aega pikendada. Evans lükkas öösiti oma kella ette ja päeval taha ning venitas päevase tööaja sel moel kuni 12 tunnini. Ta kaaslased teadsid seda, kuid vaikisid.

Uhe-tonni-laagris ei suutnud Evans ilma suusakeppide abita enam tõusta, kuid oma kaaslaste poolt toetatuna läks ta nelja päevaga veel 53 miili. Sealt ei saanud ta enam edasi. Lashly ja Crean jätsid maha kõik, mis vähegi võimalik, ja vedasid teda kelgul eneste järel, täpselt samuti nagu Evans ja Wilson aastate eest olid vedanud haiget ja abitut Shackletoni õnnelikult „Discoveryni". Nelja päevaga jõudsid nad Nurgalaagrisse. Kuid seal tabas neid ränk lumesadu ja kelguga ei saanud enam edasi. Crean läks üksi 34 miili kaugusel asuvale Onnineemikule, kuna Lashly jäi Evansit ravima. Teel kordagi peatumata, jõudis Crean 18 tunni pärast Onnineemikule. Sealt saadeti Evansile koertekelgud järele; ta toodi „Discovery"-onni, kus ta jäi dr. Atkinsoni hoole alla. Hiljem viidi ta kelguga „Terra Novale". Lashlyle ja Creanile anti sellel retkel ülesnäidatud vapruse eest Alberti medal. *(Or.)*

[7] Ladu nimetati Poolteise-kraadi-laoks.

[8] 10. jaanuaril nimetas Scott Poolteise-kraadi-ladu viimaseks laoks; nähtavasti oli ta vahepeal ümber otsustanud ja püstitas veel ühe lao poole kraadi kaugusel poolusest.

XIX PEATUKK

[1] Kuna platool puhusid enamasti lõunakaarte tuuled, püstitas Scott tagasiteel oma kelgule purje, et kasutada tuule abi.

[2] Jutt on laost, mille pooluserühm ehitas 15. jaanuaril; päevikumärkmes lao nime tol korral ei esine.

[3] Scott eksib. 10. jaanuaril mahajäetud ladu oli poolteise laiuskraadi kaugusel poolusest. Hiljem, 23. jaanuaril, nimetab ta seda ladu Poolteise-kraadi-laoks, 25. jaanuaril aga jälle ekslikult Poolekraadi-laoks.

[4] 10. jaanuaril, Poolteise-kraadi-lao rajamisel, kirjutas Scott, et sinna jäi ühe nädala toidumoon. Nähtavasti olid nad oma päevaratsioone vahepeal vähendanud ja toitu jätkus nüüd $9^1/_2$ päevaks. *(N. B.)*

[5] Fossiilsed virgmärgid — viirutus kihi pinnal, mis kujunes kunagise veekogu põhjas lainetuse mõjul ja, kattudes hilisemate setetega, säilis kivimi kõvastumisel.

[6] Arheotsüaadid *(archaeocyathus)* — käsnadele lähedane arheotsüaatide hõimkonda kuuluv perekond. Arheotsüaadid elasid kambriumiajastu meredes ja olid põhjale kinnituvad selgrootud organismid. Tänapäeval esinevad kivististena.

[7] Vt. XX ptk., märkus 3.

[8] Kollaps — südametegevuse järsk langus südame nõrgenemise tagajärjel.

XX PEATUKK

[1] Suuremates ladudes olid varukelgud lagunevate asendamiseks *(Or.)*.

[2] Siit alates on Scottil nädalapäevad segi läinud. Käesoleval juhul peaks olema „Teisipäev, 20. veebruar".

[3] „...pigem seespool kui väljaspool vanu jälgi" — „sees- või väljaspool" on nähtavasti mõeldud lääne pool asuva maa ja vanade jälgede vahelise ala suhtes.

[4] „...petrooleumi puudujääk" — nagu hiljem selgus, oli selle põhjuseks asjaolu, et petrooleuminõude nahast tihendid äärmiselt madala õhutemperatuuri tõttu kokku tõmbusid ja osa petrooleumi lendus.

[5] Selleks ajaks oli Scott juba niivõrd kurnatud, põletist oli vähe ja õhtud pimedad, et alates 29. veebruarist tegi ta päevikusse märkmeid ainult lõuna ajal, nii sama päeva hommikupooliku kui ka eelmise päeva pärastlõuna kohta. *(Or.)*

[6] „...jõudsime vahelaagri juurde — 22½" — 26. novembril 1911 ehitati selle päeva vahelaagris (22. laagris) Keskmine Barjääriladu. 22½ all mõtleb Scott nähtavasti laagrit sama päeva (26. nov.) õhtul.

[7] ...kuid mitte Ühe-tonni-laagrini — siin on tegemist eksitusega: 7. märtsi laagrist 16 miili kaugusel oli Hooperi mäe ladu ja viimasest 72 miili eemal Ühe-tonni-ladu. Scotti märkmetest jääb aga mulje, et Hooperi mäe lao ja Ühe-tonni-laagri vahel oli veel üks ladu, mida aga tegelikult ei olnud. Hiljem ta sellest olematust laost juttu ei tee, vaid juba 11. märtsist peale arvutab kaugust Ühe-tonni-laagrini.

[8] Sellal kui Scott neid ridu kirjutas, ootasid Cherry-Garrard ja Gerov koertega Ühe-tonni-laagris. Nagu kokku oli lepitud, pidid koerterakendid viima Scotti rühma „Terra Nova" saabumise ajaks talvekorterisse. Oma tõenäoliseks tagasijõudmise tähtpäevaks oli Scott määranud ajavahemiku märtsi keskpaigast aprilli alguseni. Arvestades abirühmade tagasijõudmise kiirust, otsustas Atkinson, kes asendas Scotti talvekorteris, et Scotti rühm jõuab Ühe-tonni-laagrisse veidi varem, 3. ja 10. märtsi vahel, ja koerterakendid saadeti neile vastu varem.

Nagu Scotti rühmagi, nii tabas ka Cherry-Garrardit ja Gerovi Ühe-tonni-laagris neli päeva kestnud tugev lumetorm. Toitu oli neil veel ainult tagasiteeks. Neil tuli valida, kas minna Scottile ühe päevateekonna võrra vastu ja riskida sellega, et nad võivad teel temast mööduda, või jääda laagrisse, kuhu Scott pidi tulema, kui ta üldse tuleb. Cherry-Garrard otsustas laagrisse jääda.

Nad olid Ühe-tonni-laagris veel kaks ööpäeva üle kindlaksmääratud tähtaja ja pöördusid alles siis tagasi. Tagasiteel tuli neil palju kannatada ja nad pääsesid hädavaevu eluga. Gerov haigestus raskesti ega suutnud enam oma rakendit juhtida. Cherry-Garrard viis ta talvekorterisse. *(N. B.)*

XXII PEATÜKK

[1] Baronet — pärandatav alamaadli-tiitel Inglismaal.

[2] K.C.V.O. — Knight Commander of the Royal Victorian Order — 2. järgu Victoria-ordeni kavaler.

K.C.B. — Knight Commander of the Order of the Bath — 2. järgu Bath-ordeni kavaler.

Tekstis esinevate mõõtude ja meetermõõtude võrdlustabel

Meremiil — 1853,2 m
Geograafiline miil — 1854,9 m
Statuutmiil — 1609,3 m
Pasmas — 109,7 m
Meresüld — 182,9 sm
Jard — 91,44 sm
Jalg — 30,48 sm
Toll — 2,54 sm
Tonn — 1016,06 kg
Tsentner — 50,80 kg
Nael — 453,59 g
Unts — 28,35 g
Gallon — 4,546 l

Fahrenheiti kraadide ümberarvutamiseks Celsiuse kraadideks tuleb antud Fahrenheiti kraadi tähistavast arvust lahutada 32 ja jääk korrutada $^5/_9$-ga. Näiteks $212^\circ F = (212 - 32) \times {}^5/_9 = 100^\circ C$; $180^\circ F = = (180 - 32) \times {}^5/_9 = 82{,}2^\circ C$.

NIMEDE LIGIKAUDNE HÄÄLDAMINE*

Adare — 'ädar
Adélie — ade'lii
Adrian — 'eidrian
Ainsley — 'einzli
Alexandra — älig'zaandra
Alice — 'älis
Amundsen — 'aamünssen
Andrée — and'ree
Apsley — 'äpsli
Archer — 'artšer
Archibald — 'artšiboold
Armitage — 'armitidž
Arrhenius — ar'reenius
Atchison — 'ätšison
Auguste — o'güst
Avon — 'eivn

Bailey — 'beili
Balleny — 'bäleni
Balson — 'boolson
Baptiste — ba'tist
Barne — barn
Barrie — 'bäri
Beacon — 'biikn
Beardmore — 'biördmor
Beaufort — 'boufort
Beaumont — 'boumont
Belcher — 'beltšer
Belgica — 'beldžika
Bellot — be'loo
Bernacchi — ber'natši
Bingley — 'bingli
Biscoe — 'bisko
Bjaaland — 'bjoolann
Blue Mountains — bluu 'mauntinz
Bluff — blaf
Boadicea — bodi'sia
Bones — bounz
Bonney — 'boni
Borchgrevink — 'borkgrevink
Bowers — 'bauerz
Bridgeman — 'bridžman
Brontë — 'bronti
Brook — bruk
Browning — 'brauning
Bruce — bruus
Buckley — 'bakli
Bunyan — 'banjan

Cambrian — 'kämbrian
Campbell — 'kämbl
Carl — karl
Carlsen — 'karlsen
Carsten — 'karsten
Cavendish — 'kävndiš
Cecil — sesl
„Central News" — 'sentral 'njuuz
Charcot — šar'koo
Charles — 'tšarlz
Cheetham — 'tšiitam
Cherry — 'tšeri
Cherry-Garrard — 'tšeri 'gärard
Christchurch — 'kraistšöötš
Christian — 'krišan
Christopher — 'kristofer
Clarence — 'klärens
Clark — 'klark
Clements — 'klements
Clerc — 'klerk
Clifford — 'kliford
Clifton — 'klifton
Clissold — 'klissold
Coats — 'kouts
Colbeck — 'kolbek
Commonwealth — 'komonvelt
Con — kon
Coo — koo
Cook — kuk
Coulman — 'kuulman
Crean — kriin
Crozier — 'kroužjer

Dailey — 'deili
David — 'deivid
Davies — 'deivis
Davis — 'deivis
Dawson — 'doosn
Day — dei
Debenham — 'debnam
Devonport — 'devnport
Devonshire — 'devnšer
Dickason — 'dikasn
Discovery — dis'kaveri
Douglas — 'daglas
Drake — dreik
Drayton — 'dreitn
Drygalski — dri'galski
Dundee — dan'dii
Dunlop — 'danlop

Edgeworth — 'edžvort
Elizabeth — i'lizabet
Ellison — 'elisn
Erebus — 'eribus
Ernest — 'öönist
Etienne — et'jenn

* Rõhku tähistab märk ' rõhutatava silbi ees.

Falcon — fookn
Fareham — 'färam
Fenwick — 'fenik
Fernão — fer'nao
Flower — 'flauer
Forde — ford
Francis — 'fraansis
Frederick — 'fredrik
Fuchs — fuks

Garwood — 'gaavud
George — džordž
Glasgow — 'glaasgou
Goldie — 'gouldi
Graham — 'greiam
Gran — 'graan
Greenwich — 'grinidž
Griffith — 'grifit

Hamilton — 'hämilton
Hardy — 'hardi
Hayseed — 'heisiid
Heald — hiild
Heard — hööd
Henry — 'henri
Hillary — 'hilari
Hodgson — 'hodžon
Hooper — 'huuper
Hope — houp
Hugh — hjuu
Hughes — 'hjuuz
Humphrey — 'hamfri
Hutton — 'hatn
Håkon — 'hookon

Jacques — žak
James — džeimz
Jane — džein
Jean — žan
Jehu — 'džiihjuu
Jim — džim
Jimmy — 'džimi
John — džon
Joseph — 'džouzif
Joule — džaul

Keir — kier
Keltie — 'kelti
Kennedy — 'kenidi
Keohane — 'keohein
Kerguélen — kerge'leen
Kinsey — 'kinsi
Knoll — noul
Knowles — 'noulz
Koettlitz — 'kötlits
Kyffin — 'kiffin

Lammas — 'lämas
Lashly — 'läšli
Lassie — 'läsi
Lawrence — 'lorens
Leese — liiz
Le Français — lö fraan'see
Levick — 'levik
Lewis — 'ljuuis
Lillie — 'lili
Lithi — 'lizi
Lithley — 'litli
Lockyer — 'lokjer
Loeb — 'loub
Louis — lu'ii

Lydekker — li'deker
Lyttelton — 'litlton

Macartney — ma'kartni
Mackay — ma'kai
Macquarie — ma'kaari
MacRobertson — mak'robertson
Magalhaes — magal'jaiš
Markham — 'maakam
Marshall — 'maašal
Mary — 'meeri
Mather — 'meizer
Maud — mood
Mawson — 'moosn
May — mei
McCarthy — ma'karti
McCormick — ma'kormik
McDonald — mak'donald
McGillon — mak'džillon
McKenzie — ma'kenzi
Mcleod — ma'klaud
McMurdo — mak'murdo
Meares — mirs
Melbourne — 'melborn
Michael — 'maikl
Mulock — 'malok
Murray — 'mari

Neald — niild
Nobby — 'nobi
Noogis — 'nugis
Nordenskiöld — 'nuudenšöld

Oates — outs
Olav — 'uulav
Olavson — 'uulavson
Oliphant — 'olifant
Oregon — 'origon
Oscar — 'oskar

Parnie — 'parni
Paton — 'pätn
Patrick — 'pätrik
Peary — 'piiri
Penelope — pi'nelopi
Ponco — 'ponko
Port Chalmers — port 'tšaamerz
„Pourquoi pas?" — pur'kua 'pa
Prescott — 'preskot
Priestley — 'priistli
Punch — pantš

Ralph — reif
Raymill — 'reimil
Raymond — 'reimond
Reginald — 'redžinald
Reid — riid
René — rö'nee
Rennick — 'renik
Rhodes — roudz
Roald — 'ruual
Rowntree — 'rauntri
Royal Society — 'roil so'saiti
Royds — roidz
Ruskin — 'raskin

Sabine — sä'biin
Saunders — 'soonderz
Scotia — 'skouša
Scott — skot
Selborne — 'selborn

Shackleton — 'šäklton
Shetland — 'šetland
Shoalhaven — 'šoulheivn
Sidney — 'sidni
Silas — 'sailas
Snatcher — 'snätšer
Socks — soks
Souper — 'suuper
South Polar Times — 'saut 'poular 'taimz
Southern Cross — 'sazern 'kross
Speyer — 'speier
Stoke Damerel — 'stouk 'dämril
Stone — stoun
Stubbington House — 'stabington 'haus
Størmer — 'störmer
Sumner — 'samner

Taylor — 'teilor
Teddy — 'tedi
Tennyson — 'tenisn
Titus — 'taitus
Tryggve — 'trügve

Ulysses — ju'lisiiz

Vince — vins

Whewell — 'hjuil
Wild — vaild
Wilfred — 'vilfrid
Wilkes — vilks
Willesden — vilzdn
William — 'viljam
Williams — 'viljamz
Williamson — 'viljamson
Willy — 'vili
Wilson — vilsn
Worcester — 'vuster
Wright — rait
Wyatt — 'vaiat

Yorkshire — 'jookšir

SISUKORD

Kirjastuselt 5
Eessõna. *Clements R. Markham* 7
Robert Falcon Scott. *N. Bolotnikov* 9
I peatükk. Üle tormise mere 27
II peatükk. Paakjääs 48
III peatükk. Maa 82
IV peatükk. Asume talvekorterisse 103
V peatükk. Ladude rajamine 128
VI peatükk. Seiklused ja ohud 154
VII peatükk. „Discovery"-onnis 171
VIII peatükk. Muljeid meie talvekorterist ja ekskursioon 193
IX peatükk. Töö ja töötegijad 207
X peatükk. Ajakohane talvekorter 228
XI peatükk. Talvise pööripäeva poole 244
XII peatükk. Crozieri neeme rühma ootel 268
XIII peatükk. Päike on tagasi 296
XIV peatükk. Ettevalmistused. Kevadine retk 318
XV peatükk. Viimased nädalad Evansi neemel . . . 332
XVI peatükk. Retk lõunasse. Barjääril 351
XVII peatükk. Beardmore'i liustikul 385
XVIII peatükk. Mööda platood poolusele 400
XIX peatükk. Tagasitulek pooluselt 425
XX peatükk. Viimne teekond 446
XXI peatükk. Hukkunute leidmine. *(Sõjaväearst E. L. Atkinson, R.N.)* 463
XXII peatükk. Jumalagajätukirjad 466
Kommentaarid ja märkused 475
Nimede ligikaudne hääldamine 499

ПОСЛЕДНЯЯ ЭКСПЕДИЦИЯ Р. СКОТТА
На эстонском языке
Перевод с английского языка
К. Каськ
Суперобложка У. Кюльв
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja *B. Betlem*

Kunstiline toimetaja *R. Pangsepp*

Tehniline toimetaja *T. Mitt*

Korrektorid *L. Golberg* ja *E. Kask*

Ladumisele antud 12. X 1959. Trükkimisele antud 3. XI 1959. Paber 54 : 84, 1/16. Trükipoognaid 31,5 + 33 lisa. Formaadile 60 : 92 kohaldatud trükipoognaid 29,16. Arvutuspoognaid 33,26. Trükiarv 30 000. Tellimise nr. 1752. Trükikoda „Punane Täht", Tallinn, Pikk t. 54/58.
Sügavtrüki illustratsioonid trükitud trükikojas „Oktoober", Tallinn, Tartu mnt. 49.

Hind rbl. 12.—

2—7

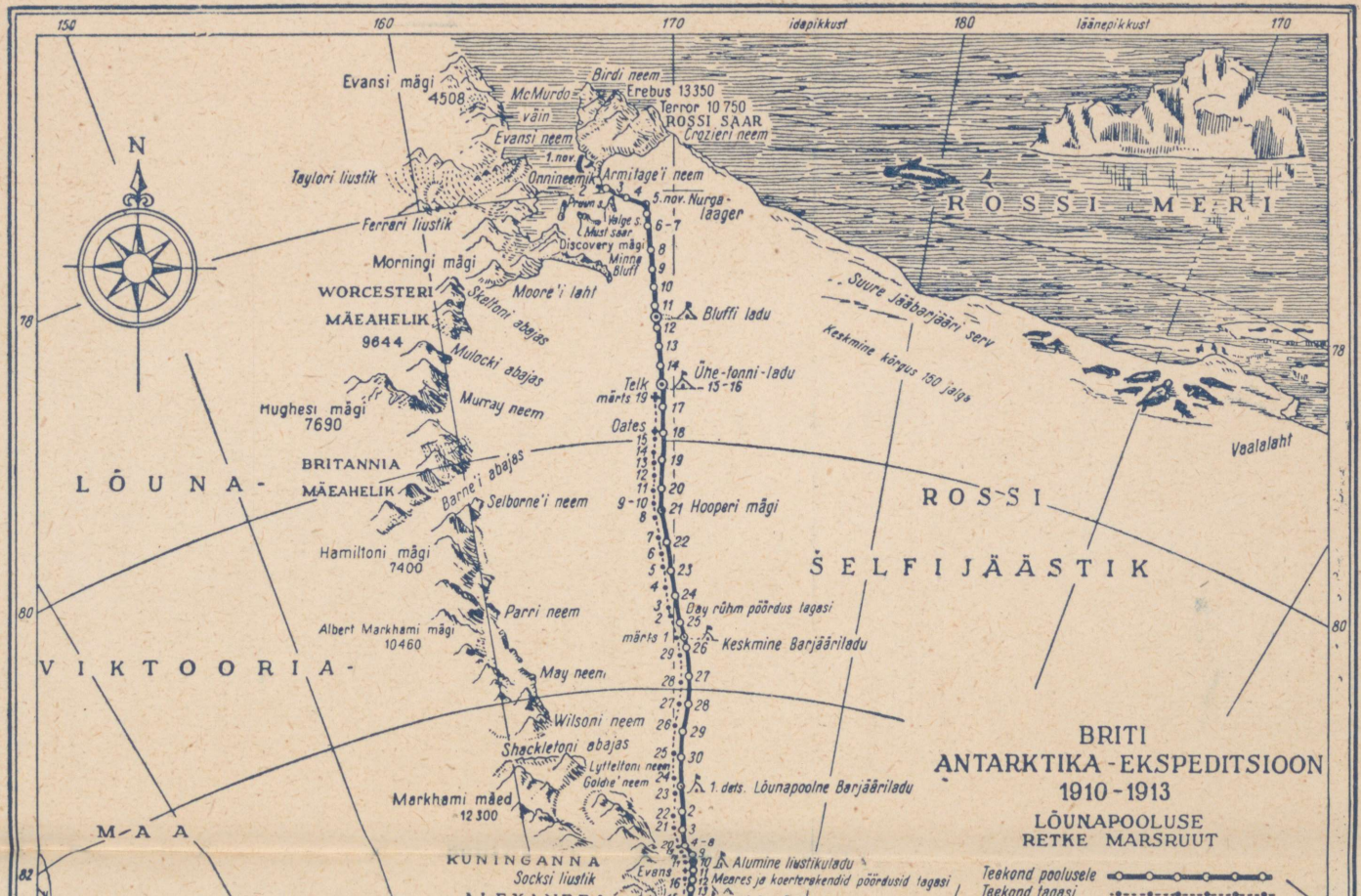
150
160
170
idapikkust
180
läänepikkust
170
N
Evansi mägi
4508
McMurdo
väin
Birdi neem
Erebus 13350
Terror 10750
ROSSI SAAR
Crozieri neem
Evansi neem
1. nov.
Onnineem
Armitage'i neem
5. nov. Nurga-laager
Taylori liustik
Ferrari liustik
Brown s.
Valge s.
Must saar
Discovery mägi
Minna Bluff
Morningi mägi
WORCESTERI MÄEAHELIK
9644
Moore'i laht
Skeltoni abajas
Bluffi ladu
Mulocki abajas
Ühe-tonni-ladu
15-16
Hughesi mägi
7690
Murray neem
Telk
märts 19
Oates
BRITANNIA MÄEAHELIK
Barne'i abajas
Selborne'i neem
Hooperi mägi
LÕUNA-
ROSSI
ŠELFIJÄÄSTIK
Hamiltoni mägi
7400
Parri neem
Albert Markhami mägi
10460
Day rühm pöördus tagasi
märts 1
Keskmine Barjääriladu
VIKTOORIA-
May neem
Wilsoni neem
Shackletoni abajas
Lyttelton neem
Goldie neem
1. dets. Lõunapoolne Barjääriladu
Markhami mäed
12300
M-A A
KUNINGANNA
Socksi liustik
Evans
Alumine liustikuladu
Meares ja koertega kindid pöördusid tagasi
ROSSI MERI
Suure Jäätõkkbarjääri serv
Keskmine kõrgus 150 jalga
Vaalalaht
78
80
82
BRITI
ANTARKTIKA-EKSPEDITSIOON
1910-1913
LÕUNAPOOLUSE
RETKE MARSRUUT
Teekond poolusele
Teekond tagasi

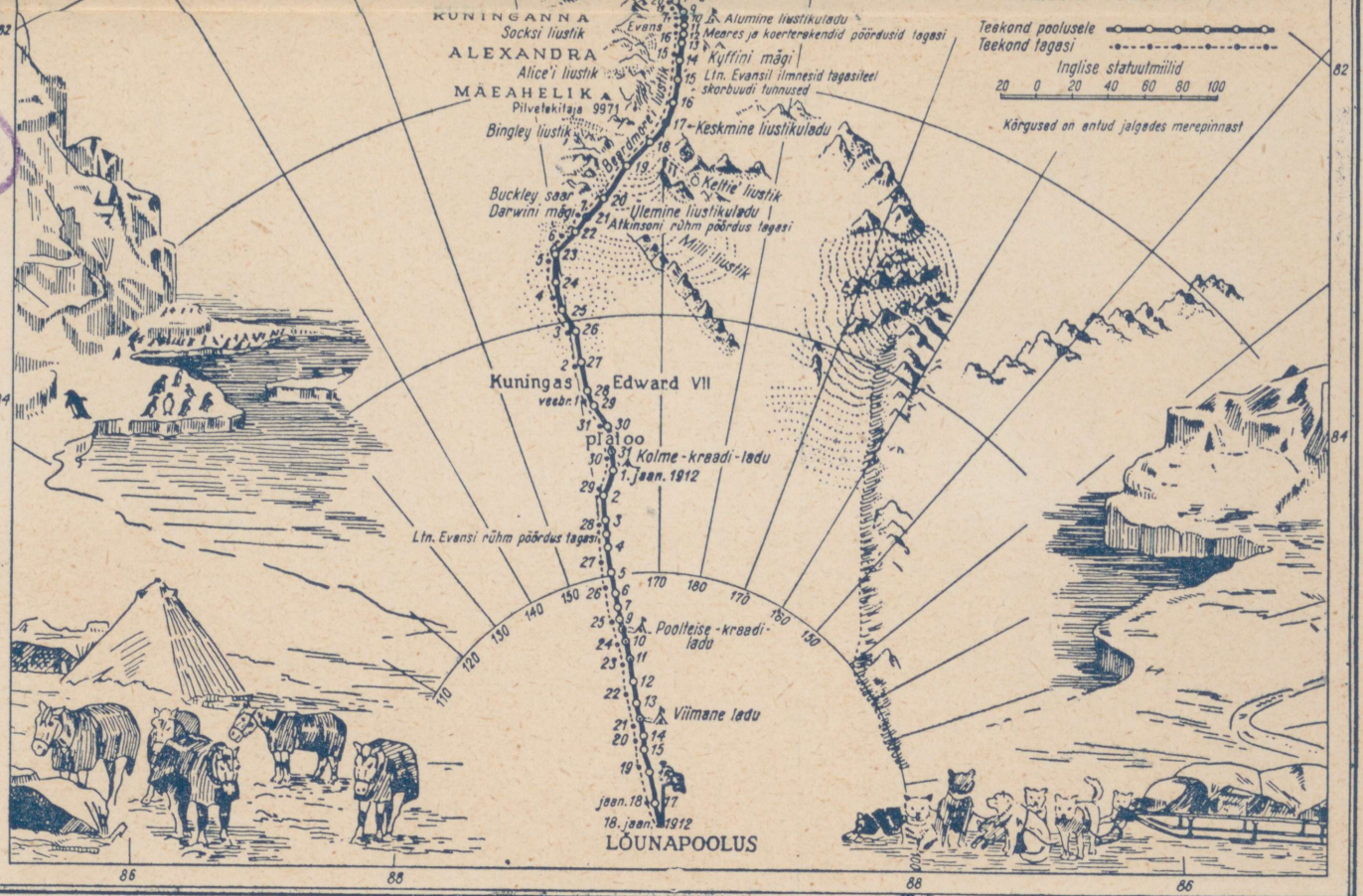
KUNINGANNA
Socksi liustik
ALEXANDRA
Alice'i liustik
MÄEAHELIKA
Pilvelekitaja 9971
Bingley liustik
Buckley saar
Darwini mägi
Evans
Alumine liustikuladu
Meares ja koerterakendid pöördusid tagasi
Kuffini mägi
Ltn. Evansil ilmnesid tagasiteel skorbuudi tunnused
Keskmine liustikuladu
Keltie liustik
Ülemine liustikuladu
Atkinsoni rühm pöördus tagasi
Mill liustik
Kuningas Edward VII
platoo
Kolme-kraadi-ladu
1. jaan. 1912
Ltn. Evansi rühm pöördus tagasi
Poolteise-kraadi-ladu
Viimane ladu
jaan. 18
18. jaan. 1912
LÕUNAPOOLUS
Teekond poolusele
Teekond tagasi
Inglise statuutmiilid
20 0 20 40 60 80 100
Kõrgused on antud jalgades merepinnast
82
84
86
88

RBL. 12.–